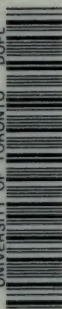

UNIVERSITY OF TORONTO DUPL

3 1761 00382503 1

TRINITY UNIVERSITY
LIBRARY,

N. 9 S.H. 17 No. 3

พระ

Tripitaka

[Tripitaka]

Anguttara -

สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย

Sallakaniya

ลัตถกนิปาต อวัจจนินิปาต นวกนิปาต

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร

กับ

หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต

ทรงชำระแล้ว

พิมพ์เป็นส่วนพระราชกุศล

ในมงคลสมัยแห่งสิริราชสมบัติได้ ๒๕ ปี บริบูรณ์

รัตนโกสินทรศก ๑๑๒

จิร รัชเช ปติฏฺฐาตุ.

BL

1411

T8

1893

V.23

อาร์มิกกา.

คุภามัตตพระพุทธศาสนกาลเป็นอดีตภาคแล้ว ๒๔๓๑ พรรษา
บัดนี้บัดกาล มลิกสังวัจนรามาตศ กาฬิกษปฏิบทโสรวาร
บริเฉทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ
บุรุษยรัตนราชวิวงษ์ วรุตมพงษ์บริพัตร วรชัตยราชนิกรโธม จาตุรันต
บรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถบพิตร
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริห์ว่า พระพุทธศาสนาทุกแห่งซึ่งกุลบุตรได้ศึกษา
แลปฏิบัติสืบมาจนบัดนี้ ย่อมเนื่องอยู่ในพระปริยัติไตรปิฎกทั้งสิ้น แต่
กาลก่อนมา พระเจ้าแผ่นดินที่นับถือพระพุทธศาสนา ย่อมทรงพระราช
ศรัทธาเป็นศาสนูปถัมภก ให้กำลังแก่พระสงฆ์พุทธสาวกให้ทำสังคัทธิชำระ

ชาวมักกา.

พระไตรปิฎกปริยัติธรรม หลายครั้งหลายคราว เปนราชประเพณีสืบมา
แต่จารึกเปนอักษรลงในใบลานเปนฉบับคัดลอกต่อกัน ไป จึงเปนฉบับ
แพร่หลายไปในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาทั้งปวง แต่ก่อนมาประเทศ
ที่นับถือพระพุทธศาสนา ยังมีอำนาจปกครองบ้านเมืองโดยลำพังตัว
พระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา ได้ทำนุบำรุงอุดหนุนการศาสนา
อยู่หลายประเทศด้วยกัน คือ กรุงสยาม เมืองลังกา เมืองพม่า เมืองลาว
เมืองเขมร เมื่อเกิดวิบัติอันตราย พระไตรปิฎกขาดสูญบกพร่องไปในเมือง
ใดก็ได้เอาศิรยหิบบิภิกขุมาลอกคัดลงฉบับบริบูรณ์ ถ่ายกันไปถ่ายกันมาได้
แต่ในกาลทุกวันนี้ ประเทศลังกาแลพม่า ตกอยู่ในอำนาจอังกฤษ
ผู้ปกครองรักษากันเมือง ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา ก็ทำนุบำรุง
แต่อาณาประชาราษฎรไพร่บ้านพลเมือง หาได้อุดหนุนการพระพุทธ
ศาสนา เหมือนอย่างพระเจ้าแผ่นดินซึ่งนับถือพระพุทธศาสนาแต่ก่อน ไม่
พระสงฆ์ซึ่งปฏิบัติตามพระพุทธศาสนา ก็ต่างคนต่างประพฤติตามลำพังตน
คนที่ชั่วมากกว่าดีอยู่เป็นธรรมดา ก็ชักพาให้พระปริยัติธรรมคำสั่งสอน
ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวิปริตผิดเพี้ยนไปตามอัธยาไฉริย์ ส่วนเมือง
เขมรนั้นเล่า ก็ตกอยู่ในอำนาจของฝรั่งเศส ไม่มีกำลังที่จะอุดหนุน
พระพุทธศาสนาให้ เป็นการมั่นคงถาวรไปได้ ส่วนเมืองลาวที่อยู่ในพระ
ราชอาณาเขตสยาม เจ้านายแลไพร่บ้านพลเมืองก็นับถือพระพุทธ
ศาสนาวิปริตแปรปรวนไปด้วยเจือปนผีสาแหรกต่าง ๆ จะเอาเป็นหลักฐาน
มั่นคงก็ไม่ได้ ถ้าพระไตรปิฎกวิปริตเคลื่อนคลาดไปในเวลานี้ จะหา
ที่สอบสวนลอกคัดเหมือนอย่างแต่ก่อนนั้นไม่มีแล้ว การพระพุทธศาสนา

อาร์มิกกา.

ยังเจริญมั่นคงถาวรอยู่แต่ในประเทศสยามนี้ประเทศเดียว   จึงเป็น
เวลาสมควรที่จะสอบสวนพระไตรปิฎก   ให้ถูกต้องบริบูรณ์แล้วสร้างขึ้นไว้
ให้มากฉบับแพร่หลาย   จะได้เป็นหลักฐานเชื่อดำยของศาสนธรรม
คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสืบไปภายหน้า   ก็ธรรมอันใดที่
พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสสั่งสอน   ย่อมเป็นธรรมอันวิเศษอุดมยิ่ง   ซึ่งจะ
นำให้สัตว์พ้นจากทุกข์ภัยได้   โดยจริงเป็นธรรมวิเศษเที่ยงแท้   ย่อมจะ
เป็นที่ปราถนาของผู้ซึ่งมีปัญญา   ได้เล่าเรียนตรึงตรองแล้วปฏิบัติตาม
ได้รับผลมากน้อยตามประสงค์   ก็คงจะยังมีผู้ซึ่งจะอยากเรียนรู้เพื่อ
ปฏิบัติตามสืบไปภายหน้าเป็นแท้   จึงเป็นธรรมที่ควรจะสงวนไว้ให้เป็น
ประโยชน์แก่ชนภายหน้า   ก็การสร้างพระไตรปิฎกในประเทศสยาม   ที่มีมา
แต่โบราณนั้น   จารึกเป็นอักษรขอมลงในใบลานเพื่อเป็นของถาวรมั่นคง
แต่กาลที่ทำการลำบาก   กว่าสำเร็จแต่ละคัมภีร์ก็เป็นการเหน็ดเหนื่อยมาก
ยากที่จะให้ฉบับพระปริยัติธรรมแพร่หลายไปได้   อนึ่งในสยามรัฐมณฑลนี้
แต่เดิมได้เคยใช้อักษรขอมเป็นแบบฉบับมา   จึงทำให้ชนเป็นอันมาก
เข้าใจเสียว่าอักษรขอมเป็นของรองรับเนื้อความในพระพุทธศาสนา   เมื่อ
จะกล่าวโดยที่จริงแท้แล้ว   ตัวอักษรไม่เป็นประมาณ   อักษรใดใดก็ควรใช้ได้
ทั้งสิ้น   ประเทศอื่นที่นับถือพระพุทธศาสนา   คือ ลังกา พม่า ลาว เขมร
เป็นต้น   ก็สร้างพระไตรปิฎกด้วยอักษรตามประเทศของตนๆทุกประเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริเห็นการเช่นกล่าวมา
แล้วข้างต้นนี้   จึงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ได้ตรวสอบพระไตรปิฎกให้ถูก
ถ้วนแล้วเลดตีพิมพ์ด้วยอักษรสยาม   เป็นคัมภีร์เล่มหนึ่งบ้างสอง เล่มบ้าง

อารัมภกถา.

เพราะทรงพระราชดำริเห็นว่า จะเป็นประโยชน์ดีกว่าจาริกลงในใบลาน
เรียงพิมพ์ครั้งหนึ่งก็ได้หลายร้อยฉบับ จะหยิบยกไปมาก็ไม่เป็นการลำบาก
ท่านผู้ที่จะดูสอบสวนก็ง่าย เพราะหนังสือคัมภีร์หนึ่งก็รวบรวมอยู่ในเล่ม
เดียวกันไม่กระจัดกระจายขาดตกบกพร่อง ถึงแม้ว่ากระดาษจะไม่เป็นของ
มั่นคงถาวรเสมอด้วยใบลานก็จริงอยู่ แต่ตีพิมพ์ครั้งหนึ่งมากกว่าจาริกใน
ใบลานหลายสิบเท่า แต่ถ้าเก็บรักษาไว้ดีๆ แล้ว ก็อยู่ทนนานได้นับด้วยร้อยปี
เมื่อฉบับใดเป็นประโยชน์ที่ต้องการมาก ก็ตีพิมพ์เพิ่มขึ้นได้อีกมากกว่า
และเร็วกว่าที่จะจารลงในใบลาน พระคัมภีร์พระปริยัติธรรมก็จะแพร่หลายสม
บูรณ์ในสยามรัฐมณฑลสืบไปภายหน้า ทรงพระราชดำริเห็นเป็นประโยชน์
ดังนี้ จึงมีพระราชประสงค์ที่จะตีพิมพ์พระปริยัติธรรมขึ้นให้แพร่หลาย เป็น
การเกื้อกูลแก่ความตั้งมั่นของคำสอนแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สืบไปภายหน้า
อีกประการหนึ่ง การซึ่งมีพระราชประสงค์จะตีพิมพ์พระปริยัติธรรมครั้งนี้
ได้มีพระราชหฤทัยมุ่งหมายจะใคร่ให้ได้สำเร็จจง ท้นกำหนดซึ่งทรงตั้ง
พระราชหฤทัยไว้ว่า ถ้าเล็ดจดารงอยู่ในศิโรราชสมบัติได้ถึง ๒๕ ปี
จะโปรดให้มีการมหกรรมฉลองพระไตรปิฎกนี้ ให้เป็นการพระราชกุศลใน
มงคลสมัย ก็การซึ่งจะเล็ดจดารงอยู่ได้หรือมิได้ จนถึงกำหนดที่ว่านั้น
ก็เอาเป็นประมาณแน่วไม่ได้ โดยธรรมดา แต่ทรงพระราชดำริเห็นว่า การซึ่งทรง
พระปรารภตรวจสอบพระไตรปิฎกแลสร้างขึ้นให้แพร่หลายนี้ จะเป็นการมี
คุณแก่ชนทั้งปวงทั่วไป นับว่าเป็นการพระราชกุศลอันใหญ่ เป็นไปในทาง
ที่ขอบรรรม คงจะเป็นเครื่องอุปถัมภ์ให้ได้สำเร็จดังพระบรมราชประสงค์
จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ดำรัสสั่ง สมเด็จพระเจ้าที่นั่งยาเธอ

อาร์มิกกา.

เจ้าฟ้าภาณุรังษสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช เป็นแม่กอง
จัดการที่จะตีพิมพ์พระไตรปิฎก แลโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานอาราธนา
พระบรมวงษานุวงศ์ซึ่งทรงผนวช แลพระราชาคณะถานานุกรมเปรียญผู้รู้
พระปริยัติธรรม มาประชุมทั้งพระราชดำริห์พระราชประสงค์แล้ว ได้
แบ่งปันกันตรวจตราแก้ไขต้นฉบับสั่งลงพิมพ์ แล้วสำเร็จบริบูรณ์ตาม
พระบรมราชประสงค์

ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลในการซึ่งได้ทรงสร้างพระปริยัติธรรม
ครั้งนี้ แก่มหาชนนิกรทั่วไป ขอให้พระปริยัติธรรมอันตีพิมพ์ขึ้นไว้นี้
ดำรงอยู่สืบไปสิ้นกาลนานเทอญ

Transliteration of the Siamese alphabet and signs as
used in the Pali text of this book.

Vowels.

Initial.   ဂ or ဂ်   ခာ   ခိ   ခီ   ခု   ခု   ခေ   ဝေ.

                  a   á   í   u   ú   e   o.

Medial & final.   ဘ   ဃ   ဣ   ဤ   ဩ   ဪ

Place.   over after over under   before   consonants

Consonants.

က   ခ   န   ဃ   ဂ   ခ   ဂ   ခ   ဃ   ဂ

k   kh   g   gh   ṇ   c   ch   j   jh   ñ

ဣ   ဣ   ဣ   ဣ   ဣ   ဣ   ဣ   ဣ   ဣ   ဣ

t   th   d   dh   ṇ   t   th   d   dh   n

ပ   ပ   ပ   ပ   ပ   ပ   ပ   ပ   ပ   ပ   ပ   ပ   ပ

p   ph   b   bh   m   y   r   l   v   s   h   !   m.

Example.

ဗဂ   ခိတ်တာ   ခာဏာ   ခိတ်ဂ   ခိတ်   ခုဗု   ခုဗု   ခေဂေ   ဝေဝေ.

atha   attá   ása'   iddhi   íd'í   uju   úru'   eke   og'ho.

Reading stanzas.

พุทโธ   สุกุโธ   กรุณามหัตถโน,
Buddho   susuddho   karuṇāmahaṇṇavo,

โยจันันตสุทถัพพรณานโลจโน,

Yocantasuddhabbarāṇaṇalocano,

โลกัสส   ปาปุปกิลเลชชาติโก;

Lokassa   pāpupakilesaghaṭako;

วันทาโม   พุทโธ   อหมาตเรณ   ต.

Vandāmi   Buddham   ahamādarena   tam.

ธัมโม   ปทีโป   วิยา   ตัสส   สัตถุโน,

Dhammo   padīpo   viya   tassa   satthuno,

โย   มัคคปากามตเถททินโน,

yo   maggapākāmatābhedabhinnaṇo,

โลกุตตโร   โย   จ   ตตถัตถิปโน

Lokuttaro   yo   ca   tadatthadīpano;

วันทาโม   ธัมโม   อหมาตเรณ   ต.

Vandāmi   Dhammam   ahamādarena   tam.

สังโฆ   สุขเขตตารักขิตเขตตลัณโณโต,

Saṅgho   sukhettābhyatikhettasaṇṇito,

โย   ทิฏฐันโต   สุกตานุโพธโก,

Yo   ditthasanto   sugatānubodhako,

โลลัปปีโน อริโย สุขเมธโส;

Lolappahíno ariyo sumedhaso;

วันทามิ สังฆิ อหมาดาเรณ ต.

Vandámi Sangham ahamádarena tam.

อิจฺเจวเมกัณฺตปิฺชเนยฺยกั,

Icevamekantabhipújaneyyakam,

วัตฺตุดฺตยิ วันฺตยตาภิสังขต,

Vatthuttayam vandayataábhisaṅkhatam,

ปุณฺณมฺ ยายิ, มม สัพฺพปัทฺตวา,

Puññam mayá yam, mama sabbupaddavá,

มา โหนฺตุ เว ตัสสิ ปภาวสิทฺธิยา.

Má hontu ve tassa pabhávasiddhiyá.

กิตติคุณปิต.

ลัตถกนิปาต

ปจรมบัตถกนิปาต

อนวัคค	ที่ ๑	หน้า	๑
อนสยวัคค	ที่ ๒	„	๔
วัชชีวัคค	ที่ ๓	„	๑๖
เทวดาวัคค	ที่ ๔	„	๒๔
มหายันยวัคค	ที่ ๕	„	๔๑
มัตถกนิปาต			
อภยัคค	ที่ ๑	„	๖๔
มทวัคค	ที่ ๒	„	๑๐๐
วินยวัคค	ที่ ๓	„	๑๔๓
วัคค		„	๑๔๗

อวัจกนิปาต

มัตถกนิปาต

ปจรมวัคค	หน้า	๑
ทตยวัคค	„	๒๔
ตตยวัคค	„	๖๓
จตตยวัคค	„	๙๓
มัตถกนิปาต	„	๑๐๖
มัตถกนิปาต		
ปจรมวัคค	„	๑๓๒
ทตยวัคค	„	๑๕๔

กิตติบัญัติ.

อัญจนนิปาต

ตติยวรรค	„	๑๗๖
ชตตวรรค	„	๒๐๐
บญจวรรค	„	๒๑๑

นวกนิปาต

บญณาสก————

ปฐมวรรค	นำ	๑
ทุติยวรรค	„	๒๕
ตติยวรรค	„	๔๗
ชตตวรรค	„	๖๓
บญจวรรค	„	๑๑๐

บญณาสกาสังคหิตวรรค————

ปฐมวรรค	„	๑๑๖
ทุติยวรรค	„	๑๑๙
ตติยวรรค	„	๑๒๓
ชตตวรรค	„	๑๒๕
บญจวรรค	„	๑๒๖

ไฉนบัตต์ ในลัตตกนิปาต

อสุทฺธปาฐ	สุทฺธปาฐ	หน้า	บันทึก
ภิกขเว	ภิกขเว	๕	๑๙
ปาติกขา	ปาฏิกขา	๑๖	๑๕
ทักขิเนยฺย	ทักขิเนยฺย	๒๖	๑๖
อุปลังกมิตฺวา	อุปลังกมิตฺวา	๓๐	๑๒
อุปลังกมิตฺวา	„	๓๘	๒๒
„	„	๓๙	๑๑
ยัลลัตถาย	ยัลลัตถาย	๔๒	๑๖
ทุคฺคตฺติยา	ทุคฺคตฺติยา	๔๕	๖
โคตโม	โคตม	๔๗	๑๕
กานิ	ตานิ	๖๒	๑๖
ภิกขุสฺสเว	ภิกขุสฺสเวน	๖๔	๘
หิโย	หิโย	„	๑๙
„	„	๖๖	๖
เอกปุตฺตโก	เอกปุตฺตโก	„	๑๖
โวโรเปสุ	โวโรเปสุ	„	๑๗
สัลโยชนานิ	สัลโยชนานิ	๖๘	๑๐
อภิตเตว	อภิตเตว	๗๕	๒๑
รักเขยฺย	รักเขยฺย	๘๔	๑๖
สุบัลลัตถา	สุบัลลัตถา	๘๕	๗
นิพฺพนคามินิ	นิพฺพานคามินิ	„	„
นิมิตฺตมตํ	นิมิตฺตเมตํ	„	๑๔
อนุปวฺชฺชิติ	อนุปวฺชฺชิติ	๘๖	๕

โสรณบัณฑิต ในลัทธิกนิปาท

อสุทฺธปาจ	สุทฺธปาจ	หน้า	บันทึก
มัจฉวิโลเปตติ	มัจฉะ วิโลเปตติ	๙๓	๒๐
ทุสฺสัฏฐปา	ทุสฺสัฏฐปา	๙๕	๖
ปริปริ	ปาริปริ	๑๐๑	๘
อตุตริ	อตุตริ	๑๐๖	๑๐
อริยสวโก	อริยสวโก	๑๑๒	๑๔
อิตถัมม	อิตถัมม	๑๑๕	๑๘
สัทธัมม	สัทธัมม	๑๑๗	๔
กาตล	กาตล	๑๑๘	๒๐
โกวิลาตล	โกวิลาตล	๑๑๙	๑๔
วาลิข	วาลิข	๑๒๙	๖
อนโตปติล	อนโตปติล	๑๓๐	๑๖
ตล	ตล	๑๓๖	๑๑

โสรณบัณฑิต ในอวัจกนิปาท

นิคณณ	นิคณณ	๔๐	๕
ภทา	ภทา	๑๐๐	๓
ปริเทวี	ปริเทวี	๑๕๕	๔
อนนิตล	อนนิตล	๑๙๕	๒๑

โสรณบัณฑิต ในนวกนิปาท

ปฏโจ	ปฏโจ	๓๘	๑๔
ปสัท	ปสัท	๑๐๗	๑๙
อานนทิ	อานนทิ	๖	๒๐
ผลตว	ผลตว	๑๑๕	๓

ลุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย.
ลัตตกนิปาโต.

นโม ตัสส ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทฺธสฺส.

ปจมนัณณาสโก.

๑ เขวัมเม ลุตฺ. เอกํ สมยํ ภควา สาวัตถียํ วิหริเต เขตวานเ
อนาถปิณฑิกัสส อารามเ. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามันเตสิ “ภิกฺขโวติ.
“ภทันเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปัจจัสสโสสุ. ภควา เอตทโวจ “ลัตตหิ
ภิกฺขเว อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกฺขุ สพัรฺหิมจารินํ อปฺปปีโย จ โหติ
ขมณาไป จ อครุ จ อภาวนีโย จ. กตเมหิ ลัตตหิ? อิตถ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ ลาภกาโม จ โหติ, ลักการกาโม จ, อนวัณณัตตติกาโม จ,
อหิริโก จ, อโนตตปฺปปี จ, ปาปฺปจีโน จ, มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ จ: อิมหิ
โข ภิกฺขเว ลัตตหิ อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกฺขุ สพัรฺหิมจารินํ
อปฺปปีโย จ โหติ ขมณาไป จ อครุ จ อภาวนีโย จ. ลัตตหิ

ภิกขเว อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ สัพพหัมจารีนํ ปิโย จ โหติ
 มนาไป จ ครุ จ ภาวนีโย จ. กตเมหิ สัตตฺติ? อือ ภิกขเว
 ภิกขุ น ลาภกาโม จ โหติ, น สักการกาโม จ, น อนวัณณัตติกาโม จ,
 หิริมา จ, โนตตปฺปํ จ, อปฺปํจโน จ, สัมมาทิฏฺฐิ จ: อิมเอหิ
 โข ภิกขเว สัตตฺติ อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ สัพพหัมจารีนํ
 ปิโย จ โหติ มนาไป จ ครุ จ ภาวนีโย จาติ.

๒ สัตตฺติ ภิกขเว อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ สัพพหัมจารีนํ
 อปฺปํปิโย จ โหติ มนาไป จ อครุ จ อภาวนีโย จ. กตเมหิ
 สัตตฺติ? อือ ภิกขเว ภิกขุ ลาภกาโม จ โหติ, สักการกาโม จ,
 อนวัณณัตติกาโม จ, อหิริโก จ, อนอตตปฺปํ จ, อสัสสุกิ จ,
 มัจฉริ จ: อิมเอหิ โข ภิกขเว สัตตฺติ อัมเมหิ สมันนาคโต
 ภิกขุ สัพพหัมจารีนํ อปฺปํปิโย จ โหติ มนาไป จ อครุ จ
 อภาวนีโย จ. สัตตฺติ ภิกขเว อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ
 สัพพหัมจารีนํ ปิโย จ โหติ มนาไป จ ครุ จ ภาวนีโย จ.
 กตเมหิ สัตตฺติ? อือ ภิกขเว ภิกขุ น ลาภกาโม จ โหติ,
 น สักการกาโม จ, น อนวัณณัตติกาโม จ, หิริมา จ, โนตตปฺปํ จ,
 อนิสฺสุกิ จ, อมัจฉริ จ: อิมเอหิ โข ภิกขเว สัตตฺติ อัมเมหิ
 สมันนาคโต ภิกขุ สัพพหัมจารีนํ ปิโย จ โหติ มนาไป จ ครุ จ
 ภาวนีโย จาติ.

๓ “ สัตตฺติมานิ ภิกขเว พถานิ. กตมานิ สัตต? สัตถาพละ, วิริยพล,

ลัตถกนิปาเต ปจรมบดินฉาสกัลลส ปจรมวักโค. ๓

หิริพล, โอตตัมปพล, สติพล, สมาริพล, บัณเณาพล: อิมานิ ไช
ภิกขเว ลัตถ พลานีติ.

ลัทธาพล, วิริยพล,	หิริ, โอตตัมปบิ พล,
สติพล, สมาริพล,	บัณเณา เว ลัตถัม พล:
เอเตหิ พลวา ภิกขุ	สุข ชีวติ ภัตติโต,
โยนิโส วิจิเน อัมม,	บัณเณายัตถิ วิปัสสติ.
ปโชตัสสเลว นิพพาน,	วิโมกโข โหติ เจตโสติ.

๔ ลัตถิมาเน ภิกขเว พลานิ. กตมาเน ลัตถ? ลัทธาพล, วิริยพล,
หิริพล, โอตตัมปพล, สติพล, สมาริพล, บัณเณาพล. กตมัญ
ภิกขเว ลัทธาพล? อธิ ภิกขเว อริยสาวโก ลัทโ โหติ, ลัตถหติ
ตถาลลลส โพธิ อติมี โส ภควา อหิ สัมมาสัมพุทโ ๗. ๗
ลัตถา เทวมนุสสานิ พุทโ ภควาติ: อหิ วุจจติ ภิกขเว
ลัทธาพล. กตมัญ ภิกขเว วิริยพล? อธิ ภิกขเว อริยสาวโก
อภัทธวิริโย วิหติ อกุลลანი อัมมานิ ปหานาย กุลลანი อัมมานิ
อุปสัมปทาย อามวา ทฬิปปักกโม อนิกขิตตูลโร กุลเลสุ อัมเมสุ:
อหิ วุจจติ ภิกขเว วิริยพล. กตมัญ ภิกขเว หิริพล? อธิ
ภิกขเว อริยสาวโก หิริมา โหติ, หิริยติ กายทุจฺจเรเน วุจฺจจิเน
มโนทุจฺจเรเน, หิริยติ ปาปกาเน อกุลลანი อัมมานิ สมบัตติยา:
อหิ วุจจติ ภิกขเว หิริพล. กตมัญ ภิกขเว โอตตัมปพล?
อธิ ภิกขเว อริยสาวโก โอตตัมป โหติ, โอตตัมปติ กายทุจฺจเรเน

วจุทฺถจฺริเตน มโนทฺถจฺริเตน, โอตฺตัมมํปติ ปาปกาณฺณ อกุสลกาณฺณ ธัมมานิ
 สมาสตฺติยา: อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว โอตฺตัมมํปผลํ. กตมํณฺจ ภิกฺขเว
 สติพลํ? อธิ ภิกฺขเว อริยสวากโ สติมา ไทติ ปรมเมว สติเนกโกณ
 สมันนาคโต, จิรกตมํปํ จิรภาสิตมํปํ สริตา อนุสฺสริตา: อิทํ วุจฺจติ
 ภิกฺขเว สติพลํ. กตมํณฺจ ภิกฺขเว สมาสติพลํ? อธิ ภิกฺขเว
 อริยสวากโ วิวิจฺเจว กาเมหิ ฯ เป ฯ จตุตฺถํ ฉานํ อูปสํมบฺบซฺช
 วิหริเต: อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมาสติพลํ. กตมํณฺจ ภิกฺขเว มณฺเฑนาพลํ?
 อธิ ภิกฺขเว อริยสวากโ มณฺเฑนา ไทติ อุตฺถยตฺถคามินิยา มณฺเฑนาย
 สมันนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สัมมาทกฺขณกฺขยคามินิยา: อิทํ
 วุจฺจติ ภิกฺขเว มณฺเฑนาพลํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว สัตฺต พลาณนิตฺติ.

สทฺธธาสพลํ, วิริยพลํ,

หิริ, โอตฺตัมมํปํปติ พลํ,

สติพลํ, สมาสติพลํ,

มณฺเฑนา เว สัตฺตมํ พลํ:

เอเตหิ พลวาทิ ภิกฺขุ

สุขํ ชีวติ มณฺเฑนาโต;

โยนิโส วิจิเน ธมฺมํ,

มณฺเฑนายตฺถ วิมุตฺตํ

ปโชตฺตสฺสเว นิพฺพานํ,

วิโมกฺโข ไทติ เจตฺตโสติ.

๕ สัตฺตานิ ภิกฺขเว ฌานานิ. กตมานิ สัตฺตํ? สทฺธธาสณํ, สติธณํ,
 หิริธณํ, โอตฺตัมมํปณํ, สุตธณํ, จาคธณํ, มณฺเฑนาธณํ: อิมานิ โข
 ภิกฺขเว สัตฺต ฌานนิตฺติ.

สทฺธธาสณํ, สติธณํ,

หิริ, โอตฺตัมมํปํปติ ธณํ,

สุตธณํ, จาคธณํ,

มณฺเฑนา เว สัตฺตมํ ธนํ:

ยัสส เอตา ธนา ธตฺติ อิตฺติยา ปริสัสส วา,
 “อทพิทฺโทติ ตํ อานุ; อโมฆํ ตัสส ชีวิตฺ.
 ตัสมา สทฺธณฺจ สีสณฺจ ปสาทํ กัมมทสฺสนํ
 อนฺนุญฺเชต เมธาวี สว พุทฺธานสาสนนฺติ.

๖ สัตติมานํ ภิกฺขเว ธนานิ. กตมานิ สทฺธ? สทฺธานนํ,
 สีสณนํ, หิริธนํ, โอตฺตปป์ปณนํ, สุตถนํ, จาคถนํ, บัณฺณถนํ,
 กถมณฺจ ภิกฺขเว สทฺธานนํ? อธิ ภิกฺขเว อริยสาลโก สทฺโธ โหติ,
 สทฺทฺหติ ตถาคทสฺส โทธี “อิตฺถิ โส ภควา อวทํ สัมมาสัมพุทฺโธ
 ฯ เปฯ พุทฺโธ ภควาติ: อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สทฺธานนํ. กถมณฺจ
 ภิกฺขเว สีสณนํ? อธิ ภิกฺขเว อริยสาลโก ปาณนาจิปาตา ปฏฺวิวิโร
 โหติ, ฯ เปฯ สุวเมรยมฺชชปมาทญฺจํ ปฏฺวิวิโร โหติ: อิทํ
 วุจฺจติ ภิกฺขเว สีสณนํ. กถมณฺจ ภิกฺขเว หิริธนํ? อธิ ภิกฺขเว
 อริยสาลโก หิริมา โหติ; หิริยติ กายทฺจจฺริเตน วิจฺจจฺริเตน
 มโนทฺจจฺริเตน, หิริยติ ปาปกาณํ อกฺกุสลาณํ ธมฺมมานํ สมาปัตตียา:
 อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว หิริธนํ. กถมณฺจ ภิกฺขเว โอตฺตปป์ปณนํ? อธิ
 ภิกฺขเว อริยสาลโก โอตฺตปป์ปํ โหติ; โอตฺตปป์ปติ กายทฺจจฺริเตน
 วิจฺจจฺริเตน มโนทฺจจฺริเตน, โอตฺตปป์ปติ ปาปกาณํ อกฺกุสลาณํ
 ธมฺมมานํ สมาปัตตียา: อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว โอตฺตปป์ปณนํ. กถมณฺจ
 ภิกฺขเว สุตถนํ? อธิ ภิกฺขเว อริยสาลโก พหุสฺสุโต โหติ สุตฺโตโร
 สุตฺตณฺนิจโย; เป เต ธมฺมา อากิณฺณียาณา มชฺเฌกคฺคียาณา

ปริโยสานกัลลียานา, - สัจจัตถ์ สัพพะยัชชนิ เกวตปริโยณณ. ปริสุทฺธ
 พหุหิมจริม อภิวัตน์ติ; ตถารูปาสส ธัมมา พหุสสุตา โหนติ ตตา วรสา
 ปริจิตา มนสาเนเปกขิตา ทิฏฐิจิยา สุปปีฏฐิวิธธา: อิทํ วุจฺจติ
 ภิกฺขเว สุกตณฺ. กตมํณํ ภิกฺขเว จาคอนฺ? อิทํ ภิกฺขเว
 อริยสาวโก วิตมมฉัจฉเนเรน เจตสา อการํ อัสสวาสติ มุตตจาโค
 ปยตปาณิ โวลสฺสคฺวโต ยาจโยโค ทานสววิภาควโร: อิทํ วุจฺจติ
 ภิกฺขเว จาคอนฺ. กตมํณํ ภิกฺขเว บัณณารณํ? อิทํ ภิกฺขเว
 อริยสาวโก บัณณวา โทติ ฯ เปฯ สัมมาทุกขกัซชคามินิยา: อิทํ
 วุจฺจติ ภิกฺขเว บัณณารณํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว สัตฺถ อนานีติ.

สัทธธอน, สัลลอน,

ทรี, โอทตบิ บิยิ ธน,

สุตถนณัง, จาโค ฯ,

บัณณา เว สัมมม ธน:

ยัสส เจตสา ธนา อตฺถิ

อิตถิยา ปริสัสส วา,

“เอทพิตฺโตติ ตํ ยาทู;

อโมฆํ สัสส ชีวิตํ.

ตัสมา สัทธธณัง สัลลนัง

ปณณํ บัณณารณํ

อณฺณณเรณ เมธาวี

ธโร พุทฺธานสาสนนํติ.

๗ ธอ โข อุดฺโด วาชมทามตฺโต, เยน ภควา, เตนุปลังกมิ;
 อุนปลังกมิทวา ภควันตํ อภิวัตฺตวา เขมณฺตํ นิสิตฺติ; เขมณฺตํ
 นิสินฺโน โข อุดฺโด วาชมทามตฺโต ภควันตํ เจตทโว “อริยวิ
 ภันเต อัสสคฺว ภาณิตะ: ยาว อัสสโฆจาย ภาณิตะ มิคาวโร โรหณณโย
 ยาว มหัทธโน ยาว มหาโกโลติ “คิณฺณ อัสสโฆจ ปณฺณคฺว มิคาวโร

โรหณียโย กิณัง มหัทธโน กิณัง มหาโกโคติ. “สค ภันเต
 สหสสานิ หิริณัลลสั, โก ปน วาโท รุณียสสาติ. “อติถิ โข
 เอต อุดค ธน, “เนอ นัตถิ วทามิ, ตณจ โข เอต อุดค ธน
 สาธารณ อคคินา อุตทน ชุติ โจเวติ อปปีเยติ ทายาเทติ.
 สัจจ โข อิมานิ อุดค ธนานิ อสาธารณานานิ อคคินา อุตทน ราชูติ
 โจเวติ อปปีเยติ ทายาเทติ. กตมานิ สัจจ? สัทธอน, สัตถอน,
 หิริธน, โอตตปปีธน, สุตถน, จาคธน, บัณณารณ: อิมานิ โข
 อุดค สัจจ ธนานิ อสาธารณานานิ อคคินา อุตทน ราชูติ โจเวติ
 อปปีเยติ ทายาเทติ.

สัทธอน, สัตถน,

หิริ, โอตตปปีธน,

สุตถนัง, จาโค จ,

บัณณา เว สัจจม ธน:

ยลล เอคา ธนา อติถิ

อติถิยา ปุริสสัส วา,

ส เว มหัทธโน โลก

อเชยโย เทวมานุเส.

ตลมา สัทธณจ สัตถน

ปลาท อัมมัทลล

อนุนยโลชน เมธาว

สร พุทธธานาสสนนติ.

๘ สัจจติมานิ ภิกขเว สลโวชนานิ กตมานิ สัจจ?

อนุนยสลโวชน, ปฏินสลโวชน, ทิฏฐิสลโวชน, วิจิกจนา-
 สลโวชน, มานสลโวชน, ภวราดสลโวชน, อวิชชาสลโวชน:
 อิมานิ โข ภิกขเว สัจจ สลโวชนานนติ.

๙ สัจจันน ภิกขเว สลโวชนานิ ปธานาย สมุจเจตทาย

๘ สัตตัตถ์ปิฏกเก อังคุตตนิคาโย.

พหุหิมจริยํ วุสฺสติ. กตเมสํ สัตตัตถ์? อนุนยสฺสํ โฉชนํสฺส ปทานาย
สมุจฺเจตทาย พหุหิมจริยํ วุสฺสติ, ปฏฺวิขสฺสํ โฉชนํสฺส ๆ เปฯ
ทิกฺขจิสฺสํ โฉชนํสฺส วิจิกิจฺฉาสฺสํ โฉชนํสฺส มานสฺสํ โฉชนํสฺส
ภวราคสฺสํ โฉชนํสฺส อวิชฺชาสฺสํ โฉชนํสฺส ปทานาย สมุจฺเจตทาย
พหุหิมจริยํ วุสฺสติ. อิมสํ โข ภิกฺขเว สัตตัตถ์ สสํ โฉชนานิ
ปทานาย สมุจฺเจตทาย พหุหิมจริยํ วุสฺสติ. ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน
อนุนยสฺสํ โฉชนํ ปหีนํ โหติ อัจฉินฺนํมฺหํ ตาลาวัตตฺถกตํ อนภาวํ กตํ
ถายตฺถอนุปฺปาทธมฺมํ, ปฏฺวิขสฺสํ โฉชนํ ๆ เปฯ ทิกฺขจิสฺสํ โฉชนํ
วิจิกิจฺฉาสฺสํ โฉชนํ มานสฺสํ โฉชนํ ภวราคสฺสํ โฉชนํ อวิชฺชา-
สฺสํ โฉชนํ ปหีนํ โหติ อัจฉินฺนํมฺหํ ตาลาวัตตฺถกตํ อนภาวํ กตํ
ถายตฺถอนุปฺปาทธมฺมํ, อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อัจฉินฺนํมฺหํ
วิวัตตฺถยิ สสํ โฉชนํ สัมมามานาภิสสมยา อันตมกาสิ ทุกฺขสฺสํ สติ.

๑๐ สัตตติมานิ ภิกฺขเว สสํ โฉชนานิ. กตมานิ สัตตติ?
อนุนยสฺสํ โฉชนํ, ปฏฺวิขสฺสํ โฉชนํ, ทิกฺขจิสฺสํ โฉชนํ, วิจิกิจฺฉา-
สฺสํ โฉชนํ, มานสฺสํ โฉชนํ, อิสฺสาสฺสํ โฉชนํ, มัจฉริยสฺสํ โฉชนํ:
อิมานิ โข ภิกฺขเว สัตตติ สสํ โฉชนานีติ.

อนวัคฺโค ปจฺจโม.

คัสสํทฺธานํ.

เทวํปิยวโจ. พลํ ธนํ,

ชุคฺคสฺสํ โฉชนํวโจ

(สัจจัตถ์วโจ วิตฺถกตํ)

ปทานมัจฉริเยน จาติ.

ปณัตถัมมิหิ ลูฆิ เทนติ, สลัภกัจจิง เทนติ โน สลัภกัจจิง. อิเมหิ โข
 ภิกขเว สัตตหิ อังเคหิ สมันนาคคัม กุลิ ออนุปคันตฺวา วา นาลิ
 ออนุปคันตุมุ ออนุปคันตฺวา วา นาลิ นิสีทิตฺตุ. สัตตหิ ภิกขเว อังเคหิ
 สมันนาคคัม กุลิ ออนุปคันตฺวา วา อลล ออนุปคันตุมุ ออนุปคันตฺวา วา อลล
 นิสีทิตฺตุ. กตเมหิ สัตตหิ? มนนาเปณ มัจจุญฺเฐนติ, มนนาเปณ อภิวาเทณติ,
 มนนาเปณ อาสนมฺ เทนติ, สันตัมสัลล น ปริคูหนฺติ, พหุกัมมิหิ พหุก
 เทนติ, ปณัตถัมมิหิ ปณัตถ เทนติ, สลัภกัจจิง เทนติ โน สลัภกัจจิง.
 อิเมหิ โข ภิกขเว สัตตหิ อังเคหิ สมันนาคคัม กุลิ ออนุปคันตฺวา วา
 อลล ออนุปคันตุมุ ออนุปคันตฺวา วา อลล นิสีทิตฺตุนติ.

๑๔ สัตติเม ภิกขเว ปุคฺคฉลา อาหุเนยฺยา ปาหุเนยฺยา
 ทักขิเนยฺยา อัมมชลิกรณียา ออนุตฺตรํ ปุณฺณวักเชตฺตํ โลกัสส.
 กตเม สัตต? อุกโตภาควิมุตฺโต, ปุณฺณาวิมุตฺโต, กายสลักขิ,
 ทิฏฺฐิจฺฉํบัจโจโต, สัตถาวิมุตฺโต, อัมมานุสาริ, สัตถนุสาริ: อิเม โข
 ภิกขเว สัตตํ ปุคฺคฉลา อาหุเนยฺยา ปาหุเนยฺยา ทักขิเนยฺยา
 อัมมชลิกรณียา ออนุตฺตรํ ปุณฺณวักเชตฺตํ โลกัสสทา.

๑๕ สัตติเม ภิกขเว อุตทกุปมา ปุคฺคฉลา สันโต สวชชํมานา
 โลกัสสมิ. กตเม สัตต? อิทฺถ ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล สก
 นิมุคฺโค นิมุคฺโคว โหติ, อิทฺถ ปน ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล
 อุมฺมุชชีตฺวา นิมุชชีติ, อิทฺถ ปน ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล
 อุมฺมุชชีตฺวา จิโต โหติ, อิทฺถ ปน ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล

อุมมุชชีติว่า วิปัสสติ วิโลเกติ, อธิ ปณ ภิกขเว เขกัจโจ
 ปุคฺคโล อุมมุชชีติว่า ปตฺตติ, อธิ ปณ ภิกขเว เขกัจโจ ปุคฺคโล
 อุมมุชชีติว่า ปตฺตคตฺตึปฺปตฺโต โหติ, อธิ ปณ ภิกขเว เขกัจโจ
 ปุคฺคโล อุมมุชชีติว่า ตินฺนโน โหติ ปารคโต ฉเล ติญฺจติ
 ปรารหมโน. กถณฺจ ภิกขเว ปุคฺคโล สกึ นิมุคฺโค นิมุคฺโค
 โหติ? อธิ ภิกขเว เขกัจโจ ปุคฺคโล สมนฺนาคโต โหติ เขกัจโจ-
 กาทิเกติ กุสเลติ ธัมเมติ. เหว โข ภิกขเว ปุคฺคโล สกึ
 นิมุคฺโค นิมุคฺโค โหติ. กถณฺจ ภิกขเว ปุคฺคโล อุมมุชชีติว่า
 นิมุชชีติ? อธิ ภิกขเว เขกัจโจ ปุคฺคโล อุมมุชชีติ “สาธุ ลัทธิอา
 กุสเลสุ ธัมเมสุ, สาธุ หิริ สาธุ โอตตปฺปึ สาธุ วิริยํ สาธุ
 บัณฺณา กุสเลสุ ธัมเมสุติ: ตัสส สา ลัทธิอา เหว ติญฺจติ โน
 วัฑฒติ, หายติเยว; ตัสส สา หิริ ตัสส ตํ โอตตปฺปึ ตัสส ตํ
 วิริยํ ตัสส สา บัณฺณา เหว ติญฺจติ โน วัฑฒติ, หายติเยว.
 เหว โข ภิกขเว ปุคฺคโล อุมมุชชีติว่า นิมุชชีติ. กถณฺจ ภิกขเว
 ปุคฺคโล อุมมุชชีติว่า จิตฺโต โหติ? อธิ ภิกขเว เขกัจโจ ปุคฺคโล
 อุมมุชชีติ “สาธุ ลัทธิอา กุสเลสุ ธัมเมสุ, สาธุ หิริ สาธุ
 โอตตปฺปึ สาธุ วิริยํ สาธุ บัณฺณา กุสเลสุ ธัมเมสุติ: ตัสส สา
 ลัทธิอา เหว หายติ โน วัฑฒติ, จิตฺโต โหติ; ตัสส สา หิริ
 ตัสส ตํ โอตตปฺปึ ตัสส ตํ วิริยํ ตัสส สา บัณฺณา เหว หายติ
 โน วัฑฒติ, จิตฺโต โหติ. เหว โข ภิกขเว ปุคฺคโล อุมมุชชีติว่า

จิโต ไหติ. กถัลลิจ ภิกัขเว ปุคฺคโล อุมฺมุขฺชิตฺวา วิบัสสติ
 วิโลเกติ? อธิ ภิกัขเว เขกัจโจ ปุคฺคโล อุมฺมุขฺชติ “สาธุ สัทธา
 กุสเลสุ อัมมesu, สาธุ หิริ สาธุ โอตฺตปฺปํ สาธุ วิริยํ สาธุ
 บัลลภา กุสเลสุ อัมมesu: โส ตินฺนํ สลฺโลชนนํ ปริกัชยา
 โสตาบฺนโม ไหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สัมโพธิปรายโม. เอว
 โข ภิกัขเว ปุคฺคโล อุมฺมุขฺชิตฺวา วิบัสสติ วิโลเกติ. กถัลลิจ,
 ภิกัขเว ปุคฺคโล อุมฺมุขฺชิตฺวา ปตฺรติ? อธิ ภิกัขเว เขกัจโจ ปุคฺคโล
 อุมฺมุขฺชติ “สาธุ สัทธา กุสเลสุ อัมมesu, สาธุ หิริ สาธุ
 โอตฺตปฺปํ สาธุ วิริยํ สาธุ บัลลภา กุสเลสุ อัมมesu: โส ตินฺนํ
 สลฺโลชนนํ ปริกัชยา ราคโทสโมหํ อนุตฺตา สกทาคามี ไหติ
 สกิเทว อิมํ โลกํ อาคันตีวา ทุกขัสสํสันตํ กโรติ. เอว โข ภิกัขเว
 ปุคฺคโล อุมฺมุขฺชิตฺวา ปตฺรติ. กถัลลิจ ภิกัขเว ปุคฺคโล อุมฺมุขฺชิตฺวา
 ปติคฺชาธบฺบัตโต ไหติ? อธิ ภิกัขเว เขกัจโจ ปุคฺคโล อุมฺมุขฺชติ
 “สาธุ สัทธา กุสเลสุ อัมมesu, สาธุ หิริ สาธุ โอตฺตปฺปํ สาธุ
 วิริยํ สาธุ บัลลภา กุสเลสุ อัมมesu: โส บัลลจันนี อโรมภาคิยานํ
 สลฺโลชนนํ ปริกัชยา โอปปาทิโก ไหติ, ตตฺถ ปรีนิพฺพายี
 ชนาวตฺตธมฺโม ตสฺมา โลกกา. เอว โข ภิกัขเว ปุคฺคโล
 อุมฺมุขฺชิตฺวา ปติคฺชาธบฺบัตโต ไหติ. กถัลลิจ ภิกัขเว ปุคฺคโล
 อุมฺมุขฺชิตฺวา ตินฺนํ ไหติ ปารคโต อเล ตัญฺจติ พหํมโน?
 อธิ ภิกัขเว เขกัจโจ ปุคฺคโล อุมฺมุขฺชติ “สาธุ สัทธา กุสเลสุ

ธัมเมสุ, สาธุ, หิริ, สาธุ, โอคคัปปิ, สาธุ, วิริย, สาธุ, บัณฺเฑ
 กุสเลสุ, ธัมเมสุติ, โส, อาสวาน, ขยา, อนาสว, เจโตวิมุตติ
 บัณฺเฑวิมุตติ, ทิฏฺฐิเจว, ธัมเม, ธมฺ, อภินฺเฑ, ลจฺ, ฉิกจฺวา, อุลลัมบิยฺช
 วิหริติ, เหว, โข, ภิกขเว, ปุคฺคโล, อุมฺมุขชีติว, ตินฺโน, โหติ
 ปารคโต, ๑๑, ติฏฺฐจติ, ปรมาทฺมโน, อิม, โข, ภิกขเว, ลัตตก, อุตฺตกุปฺมา
 ปุคฺคลา, ลัน, โต, ลวิชชมานา, โลกัสสมินฺติ.

๑๖ ลัตติเม, ภิกขเว, ปุคฺคลา, อาหุเนยฺยา, ปาหุเนยฺยา
 ทักขิเนยฺยา, อลฺลชสิกรณียา, อนุตฺตร, ปุณฺณกเขตฺต, โลกัสส, กตฺเม
 ลัตตก, อธิ, ภิกขเว, เอกจฺ, โจ, ปุคฺคโล, ลัพพลชาเรสุ, อนิจฺจานุสฺสตี
 วิหริติ, อนิจฺจลฺลณี, อนิจฺจปฏฺฐิเสวที, สตฺถ, สมิต, อพฺ, โทกิณฺณ, เจตฺสา
 อธิมฺจฺจมาโน, บัณฺเฑน, ปรโยคาหมาโน, โส, อาสวาน, ขยา, ๆเป, ๆ
 ลจฺ, ฉิกจฺวา, อุลลัมบิยฺช, วิหริติ, ธมฺ, ภิกขเว, ปจฺโม, ปุคฺคโล
 อาหุเนยฺโย, ปาหุเนยฺโย, ทักขิเนยฺโย, อลฺลชสิกรณียโย, อนุตฺตร
 ปุณฺณกเขตฺต, โลกัสส, ปุณ, จปร, ภิกขเว, อีเอกจฺ, โจ, ปุคฺคโล
 ลัพพลชาเรสุ, อนิจฺจานุสฺสตี, วิหริติ, อนิจฺจลฺลณี, อนิจฺจปฏฺฐิเสวที, สตฺถ
 สมิต, อพฺ, โทกิณฺณ, เจตฺสา, อธิมฺจฺจมาโน, บัณฺเฑน, ปรโยคาหมาโน,
 คัสส, อปฺ, พพิ, ขจฺริม, อาสวปริยาทานนฺจ, โหติ, ชีวิตปริยาทานนฺจ,
 ธมฺ, ภิกขเว, ทุติโย, ปุคฺคโล, อาหุเนยฺโย, ๆเป, ๆ, อนุตฺตร
 ปุณฺณกเขตฺต, โลกัสส, ปุณ, จปร, ภิกขเว, อีเอกจฺ, โจ, ปุคฺคโล
 ลัพพลชาเรสุ, อนิจฺจานุสฺสตี, วิหริติ, อนิจฺจลฺลณี, อนิจฺจปฏฺฐิเสวที

สตตํ สมิตํ อัมพะโกณณํ เจตสา อิมุจฺจมาโน บัณฺณาย
 ปรีโยคาหมาโน โส บัณฺจันนํ โอรัมภาคิยานํ สัมโฆชนานํ
 ปรีกขยา อันทฺราปรีณิพฺพายี โหติ ฯ เป ฯ อูปทฺจฺจปรีณิพฺพายี โหติ
 อตฺถารปรีณิพฺพายี โหติ สลฺลขารปรีณิพฺพายี โหติ อุตฺถโสโด
 โหติ อณฺนิฏฺฐจคามิ อยํ ภิกฺขเว สัตฺตโม ปุคฺคโล อาหุเนยฺโย
 ปาหุเนยฺโย ทักขิเนยฺโย อัมบิลิกฺวณียโย อนุตฺตรํ ปุณฺณิกฺเขตฺตํ
 โลกัสส อิเม โข ภิกฺขเว สัตฺตํ ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา ปาหุเนยฺยา
 ทักขิเนยฺยา อัมบิลิกฺวณียา อนุตฺตรํ ปุณฺณิกฺเขตฺตํ โลกัสสาติ

๑๗ สัตฺติเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา ฯ เป ฯ อนุตฺตรํ
 ปุณฺณิกฺเขตฺตํ โลกัสส กตเม สัตฺตํ อึธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ
 ปุคฺคโล สัพฺพลฺลขเวสุ ทฺถุขานุบฺบัสสี วิหริติ ฯ เป ฯ สัพฺพเพสุ
 ทมฺไมสุ อนตฺตทานุบฺบัสสี วิหริติ นิพฺพาเน สฺสุขานุบฺบัสสี วิหริติ
 สฺสุขลฺลวณิ สฺสุขปฺภิสฺสเวที สตตํ สมิตํ อัมพะโกณณํ เจตสา อิมุจฺจมาโน
 บัณฺณาย ปรีโยคาหมาโน โส อาสวานํ ขยา ฯ เป ฯ สจฺจนิกิตฺวา
 อุปสํมบฺบซฺซ วิหริติ อยํ ภิกฺขเว ปจฺจโม ปุคฺคโล อาหุเนยฺโย
 ฯ เป ฯ อนุตฺตรํ ปุณฺณิกฺเขตฺตํ โลกัสส ปุณฺณจปรํ ภิกฺขเว
 อึเรกจฺโจ ปุคฺคโล นิพฺพาเน สฺสุขานุบฺบัสสี วิหริติ สฺสุขลฺลวณิ
 สฺสุขปฺภิสฺสเวที สตตํ สมิตํ อัมพะโกณณํ เจตสา อิมุจฺจมาโน
 บัณฺณาย ปรีโยคาหมาโน ตัสส อปฺพุพฺพ อจฺจริมิ อาสวปรียาทานันนิจ
 โหติ สจฺจปรียาทานันนิจ อยํ ภิกฺขเว ทฺถุติโย ปุคฺคโล อาหุเนยฺโย

๗ เป ๗ อนุตฺตรํ ปุณฺณกัเชตฺตํ โลกัสส ปุณ จปรํ ภิกฺขเว
 อเภกัจโจ ปุคฺคโล นิพฺพานํ สุขานุปัสสี วิหริติ สุขสฺสณฺี
 สุขปฏิสํเวที สตมฺ สมิคฺ อพฺโพภิกณฺณํ เจตสา อธิมุจฺจมาโน
 บัณฺณาย ปริโยคาหมาโน โส บัณฺจันนํ โอรัมภาคิยานํ
 สลฺโฆชนานํ ปวิภฺชยา อันตรปรีนิพฺพายี โหติ. ๗ เป ๗
 อฺปหัจจปรีนิพฺพายี โหติ. อสฺสขารปรีนิพฺพายี โหติ. สสฺสขารปรีนิพฺพายี
 โหติ. อฺพุทฺธโสโธ โหติ. อกนิจฺจคามี. อญฺ ภิกฺขเว สัจฺจโม ปุคฺคโล
 อาหุเนยฺโย ๗ เป ๗ อนุตฺตรํ ปุณฺณกัเชตฺตํ โลกัสส. อิมํ โข
 ภิกฺขเว สัจฺจํ ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา ๗ เป ๗ อนุตฺตรํ ปุณฺณกัเชตฺตํ
 โลกัสสาคิ.

๒๐ สตฺติมานิ ภิกฺขเว นิตฺทสวตฺถุณิ. กตมานิ สตฺตํ อธิ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ ลิกฺขาสมาทาเน ติพฺพัจฉนฺฺโต โหติ. อายตฺติ ๑
 ลิกฺขาสมาทาเน อธิคฺตเปโม. อมฺมณิสันตียา ติพฺพัจฉนฺฺโต โหติ
 อายตฺติ ๑ อมฺมณิสันตียา อธิคฺตเปโม, อิจฺฉาวเนเย ติพฺพัจฉนฺฺโต
 โหติ. อายตฺติ ๑ อิจฺฉาวเนเย อธิคฺตเปโม, ปฏิสฺสัลลาเน ติพฺพัจฉนฺฺโต
 โหติ. อายตฺติ ๑ ปฏิสฺสัลลาเน อธิคฺตเปโม, วิริยารมฺเภา ติพฺพัจฉนฺฺโต
 โหติ. อายตฺติ ๑ วิริยารมฺเภา อธิคฺตเปโม, สติเนมฺภักเก ติพฺพัจฉนฺฺโต
 โหติ. อายตฺติ ๑ สติเนมฺภักเก อธิคฺตเปโม, ทิฏฺฐิจิปฺปฏิเวธํ ติพฺพัจฉนฺฺโต
 โหติ. อายตฺติ ๑ ทิฏฺฐิจิปฺปฏิเวธํ อธิคฺตเปโม. อิมานิ โข ภิกฺขเว
 สตฺตํ นิตฺทสวตฺถุณิ.

อนุตยวักโค ทุตติโย.

ตัสสัฏฐิทานัม.

เทว อนุสยา, กุณิ,

ปุคฺคัล, อุตฺตูปม.

อนิจฺจา, ทุกฺขา, อนัตตา จ,

นิพฺพานํ, นิทฺทสวັถฺตุนิตี.

๒๑ เอกํ สมยํ ภควา เวลาลิย์ วิหริหิ สारัน्हเท เจติเย. ओख
 लम्पफुला लिङ्ग्वी, येन भक्वा, तेनुपसङ्गमिस्सु, ओपसङ्गमिह्वा भक्वन्ति
 ओवारेत्तवा हेमन्ति निसिह्त्तु, हेमन्ति निसिने ओ ते लिङ्ग्वी भक्वा
 ओत्तओ " लङ्क वो लिङ्ग्वी ओपरिहानिय ओम्म ते. लङ्कलामि, तं सुमान
 लङ्क मन्तिकओ, लङ्कलामि " ओवे गन्तेति ओ ते लिङ्ग्वी भक्वा
 भङ्गिस्सु. भक्वा ओत्तओ " कम्म ज लिङ्ग्वी लङ्क ओपरिहानिया
 ओम्मा? यारुगिर्वङ्ग लिङ्ग्वी वङ्गि ओगिहल्लन्निपात्ता ओल्लन्ति
 ल्लन्निपात्तफुला: वुत्तियेव लिङ्ग्वी वङ्गिन् पाण्डिका ओ परिहानि.
 यारुगिर्वङ्ग लिङ्ग्वी वङ्गि लङ्कल ल्लन्निपत्तिल्लन्ति, लङ्कल वुत्तिल्लन्ति,
 लङ्कल वङ्गि ओगिहल्लन्ति: वुत्तियेव लिङ्ग्वी वङ्गिन् पाठिका ओ
 परिहानि. यारुगिर्वङ्ग लिङ्ग्वी वङ्गि ओब्बल्लत्ति न बल्लापेस्सन्ति,
 बल्लत्ति न लङ्गिन्तिस्सन्ति, यत्तु बल्लत्ते ओप्राणे वङ्गिओम्म
 लमाथय वत्तिल्लन्ति: वुत्तियेव लिङ्ग्वी वङ्गिन् पाण्डिका ओ परिहानि.
 यारुगिर्वङ्ग लिङ्ग्वी वङ्गि, ये ते वङ्गिन् वङ्गिमल्लङ्का, ते
 लङ्किल्लन्ति, कुरुल्लन्ति, मानेस्सन्ति पुत्तेस्सन्ति, तेस्सु स्सु
 मल्लिल्लन्ति: वुत्तियेव लिङ्ग्वी वङ्गिन् पाण्डिका ओ परिहानि.
 यारुगिर्वङ्ग लिङ्ग्वी वङ्गि, या ता कुट्टिओ कुत्तुमारिओ,

ทา น โสภกัลลํ ปสฺสํ วาเสถสฺสํติ: วุฑฺฒิเยว ลิจฺฉวี วัชฺชํ
 ปาฏิกขา โน ปริหานิ. ยาวกัวณฺจํ ลิจฺฉวี วัชฺชํ, ยานิ ทานิ
 วัชฺชํ วัชฺชเจตฺยานิ อพฺภันตฺรานิ เจว พาหิรานิ จ, ทานิ
 สกฺกวิสสํติ ครุทวิสสํติ มาเนสฺสํติ ยฺชเชสฺสํติ เตสฺสํ
 ทินนปฺพํ กคฺคปฺพํ สํมมิกํ พลํ โน ปริหาเปสฺสํติ: วุฑฺฒิเยว
 ลิจฺฉวี วัชฺชํ ปาฏิกขา โน ปริหานิ. ยาวกัวณฺจํ ลิจฺฉวี
 วัชฺชํ อวหนฺเตสฺสํ สํมมิการักขาวรณคฺคตํ สลฺลวิตฺตา ภวิสสํติ
 “กนิตฺติ นนาคตา จ อวหนฺโต วิชิตฺติ อาคัจฺเญยฺยํ, อาคตา จ
 อวหนฺโต วิชิตฺติ นาสฺสํ วิทเรยฺยนฺติ: วุฑฺฒิเยว ลิจฺฉวี วัชฺชํ
 ปาฏิกขา โน ปริหานิ. ยาวกัวณฺจํ ลิจฺฉวี อิเม ลัตตค
 อปริหานิยา สํมมา วัชฺชิสฺสํ จัสสํติ, อิเมสฺสํ จ ลัตตค
 อปริหานิเยสฺสํ สํมเมสฺสํ วัชฺชํ สันทิลลิสฺสํติ: วุฑฺฒิเยว
 ลิจฺฉวี วัชฺชํ ปาฏิกขา โน ปริหานิตฺติ.

๒๒ เอกํ สมยํ ภควา ราชคฺเค วิहरติ คิซฺฌกฺกุญฺเญ ปัพพเต:
 เตน โข ปน สมเณ ราชา มาคฺโธ อชาตสํตฺตํ เวเทหิปฺตํโต
 วัชฺชํ อภียาตุกาโม โหติ, โส เอวมาห “อหํ อิเม วัชฺชํ
 เขวมิทฺทํธเก เขวมิทานุภาเว อจฺเจชฺชิสฺสํสามิ วัชฺชํ วินาเสถสฺสามิ วัชฺชํ
 อนนยพฺยสณํ อาปาเทสฺสํสามิตฺติ. อถ โข ราชา มาคฺโธ อชาตสํตฺตํ
 เวเทหิปฺตํโต วลฺลสฺสํทวํ พฺรหฺมมณฺเณ มคฺคสมฺมาทตฺตํ อามันเตติ “เอหิ

ทัพ พัทธมโน, เยน ภควา, เตนุปลังกมิ; อุปปลังกมิทวา มม
 จงเนน ภควโต ปาเท สิริสา วันท; อปัปพาทัง อปัปพาทัง
 อหุญจัน พล ฆาตุวิหาร ปุจัน “ราชา ภาณเด มาคโธ อชาตลัตถุ
 เวเทหิปุตโต ภควโต ปาเท สิริสา วันท, อปัปพาทัง อปัปพาทัง
 อหุญจัน พล ฆาตุวิหาร ปุจันตติ; เหวณัจ วเทหิ “ราชา
 ภาณเด มาคโธ อชาตลัตถุ เวเทหิปุตโต จัชชี อภียาตุกาโม, โส
 เหวมาท “อหิ อเม จัชชี เหวมทิตถิเก เหวมทานุกาเว อจฺเจชชีลลามี
 จัชชี จินาเสลลามี จัชชี อนนพยสนิ อปาเทลลามีติ; ยถา ภควา
 พยยากโรติ, ตํ ตาธุม อคฺคเหตฺวา มม อโรเจยฺยาสิ, น ทิ ตตตต
 วิตถิ ภณนํตติ. “เอว โภติ โข จลลิกาโร พัทธมโน มคคมหามัตโต
 วัณโณ มาคธลล อชาตลลลล เวเทหิปุตลลลล ปุจิสลลนิตฺวา, เยน
 ภควา, เตนุปลังกมิ; อุปปลังกมิทวา ภควตา ลลลล ลลลลโมท; ลลลลโมทนิย
 กถิ ลารานีย วิตลลลลลล เหวมณนํ นิสสิ; เหวมณนํ นิสสิโน
 โข จลลิกาโร พัทธมโน มคคมหามัตโต ภควนํติ เหวทโจ “ราชา
 โภ โคตม มาคโธ อชาตลลลล เวเทหิปุตโต โภโต โคตมลลล ปาเท
 สิริสา วันท, อปัปพาทัง อปัปพาทัง อหุญจัน พล ฆาตุวิหาร
 ปุจันติ. ราชา โภ โคตม มาคโธ อชาตลลลล เวเทหิปุตโต จัชชี
 อภียาตุกาโม, โส เหวมาท “อหิ อเม จัชชี เหวมทิตถิเก เหวมทานุกาเว
 อจฺเจชชีลลามี จัชชี จินาเสลลามี จัชชี อนนพยสนิ อปาเทลลามีติ.

เตน โข ปน สมเยน อายลลมา อานนํโต ภควโต ปิฏฺฐจิติ

จิโต ไทติ ภควันติ วิชมาโน. อลไซ ภควา ยายัสมันตํ อานันท์
 อามันเตสิ “กีนฺติ เต อานันท์ สุตํ “วัชชี อภินิหสฺสันนิปาตา
 สันนิปาตพหุลาติ. “สุตํ เม ตํ ภันเต “วัชชี อภินิหสฺสันนิปาตา
 สันนิปาตพหุลาติ. “ยาวกีวิลจฺ อานันท์ วัชชี อภินิหสฺสันนิปาตา
 ภวิสสฺสันติ สันนิปาตพหุลา: วุฑฺฒิเยว อานันท์ วัชชีนํ ปาฏิกขา
 โน ปริหานิ. “กีนฺติ เต อานันท์ สุตํ “วัชชี สมัคคา สันนิปตฺตํ,
 สมัคคา วุฏฺฐหฺนํติ, สมัคคา วัชชีกรณียานิ กโรนฺตีติ. “สุตํ เม
 ตํ ภันเต “วัชชี สมัคคา สันนิปตฺตํ, สมัคคา วุฏฺฐหฺนํติ,
 สมัคคา วัชชีกรณียานิ กโรนฺตีติ. “ยาวกีวิลจฺ อานันท์ วัชชี
 สมัคคา สันนิปตฺตํ, สมัคคา วุฏฺฐหฺนํติ, สมัคคา วัชชีกรณียานิ
 ภวิสสฺสันติ: วุฑฺฒิเยว อานันท์ วัชชีนํ ปาฏิกขา โน ปริหานิ.
 “กีนฺติ เต อานันท์ สุตํ “วัชชี อปฺปัลลวตฺตํ น บัลลวาเปนฺติ,
 บัลลวตฺตํ น สมุจฺฉินฺทํติ, ยถาบัลลวตฺเต โปราणे วัชชีมเม
 สમાทาย วตฺตํตีติ. “สุตํ เม ตํ ภันเต “วัชชี อปฺปัลลวตฺตํ
 น บัลลวาเปนฺติ, บัลลวตฺตํ น สมุจฺฉินฺทํติ, ยถาบัลลวตฺเต
 โปราणे วัชชีมเม สમાทาย วตฺตํตีติ. “ยาวกีวิลจฺ อานันท์
 วัชชี อปฺปัลลวตฺตํ น บัลลวาเปสฺสันติ, บัลลวตฺตํ น สมุจฺฉินฺทิสฺสันติ,
 ยถาบัลลวตฺเต โปราणे วัชชีมเม สમાทาย วตฺตํตีติ:
 วุฑฺฒิเยว อานันท์ วัชชีนํ ปาฏิกขา โน ปริหานิ. “กีนฺติ เต
 อานันท์ สุตํ “วัชชี, เย เต วัชชีนํ วัชชีมหลลกา, เต ลักกโรรนฺติ

ครุโรจน์ติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ เตสํจ โสคัพพ มณฺณนํ ตติ.
 “สุตฺตํ เม ตํ ภันเต “วชฺชชี, เป เต วชฺชชีนํ วชฺชชิมหัลลกา, เต
 ลักกโรจน์ติ ครุโรจน์ติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ เตสํจ โสคัพพ
 มณฺณนํ ตติ. “ยาวกัรวณฺจ อานนฺท วชฺชชี, เป เต วชฺชชีนํ
 วชฺชชิมหัลลกา, เต ลักกโรจน์ติ ครุโรจน์ติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ
 เตสํจ โสคัพพ มณฺณนํ ตติ: วุทฺธิมเยว อานนฺท วชฺชชีนํ ปาฏิกขา
 โน ปริหานิ. “กีนฺติ เต อานนฺท สุตฺตํ “วชฺชชี, ยา ตา กุลิคฺคิโย
 กุลกุมาริโย, ตา น โอภกัลล ปสฺสียฺห วาเสนํ ตติ. “สุตฺตํ เม ตํ
 ภันเต “วชฺชชี, ยา ตา กุลิคฺคิโย กุลกุมาริโย, ตา น โอภกัลล
 ปสฺสียฺห วาเสนํ ตติ. “ยาวกัรวณฺจ อานนฺท วชฺชชี, ยา ตา กุลิคฺคิโย
 กุลกุมาริโย, ตา น โอภกัลล ปสฺสียฺห วาเสนํ ตติ: วุทฺธิมเยว
 อานนฺท วชฺชชีนํ ปาฏิกขา โน ปริหานิ. “กีนฺติ เต อานนฺท
 สุตฺตํ “วชฺชชี, ยานิ ตานิ วชฺชชีนํ วชฺชชิจเจตยานิ อพฺภันตฺรานิ เจว
 พาหิรานิ จ, ตานิ ลักกโรจน์ติ ครุโรจน์ติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ เตสํจ
 ทินนํปพฺพ กตพฺพํ อมฺมมิกํ พลํ โน ปริหาเปนํ ตติ. “สุตฺตํ เม ตํ
 ภันเต “วชฺชชี, ยานิ ตานิ วชฺชชีนํ วชฺชชิจเจตยานิ อพฺภันตฺรานิ เจว
 พาหิรานิ จ, ตานิ ลักกโรจน์ติ ครุโรจน์ติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ
 เตสํจ ทินนํปพฺพ กตพฺพํ อมฺมมิกํ พลํ โน ปริหาเปนํ ตติ.
 “ยาวกัรวณฺจ อานนฺท วชฺชชี, ยานิ ตานิ วชฺชชีนํ วชฺชชิจเจตยานิ
 อพฺภันตฺรานิ เจว พาหิรานิ จ, ตานิ ลักกโรจน์ติ ครุโรจน์ติ

มานะสสันติ ปุเชสสันติ เตสํจฺ ทินนํปุพฺผํ กตฺตํปุพฺผํ อมฺมิํกํ
 พฺลํ โน ปริหาเปสสันติ: วุฑฺฒิเยว อานันฺท วชฺชํ ปาฏิกขา
 โน ปริหานิ. “กัณฺธิ เต อานันฺท สุตฺ” วชฺชํ อรหํเตสุ
 อมฺมิํการักขาเวนคฺคฺติ สลฺลวิทิตา “กัณฺธิ อนาคตา จ อรหํโต วิชิตํ
 อาคัจฺฉเยยฺย, อาคตา จ อรหํโต วิชิตะ ฆาตุ วิหเรยฺยุนฺติ. “สุตฺ เม
 ตํ กัณฺเฑ “วชฺชํ อรหํเตสุ อมฺมิํการักขาเวนคฺคฺติ สลฺลวิทิตา “กัณฺธิ
 อนาคตา จ อรหํโต วิชิตํ อาคัจฺฉเยยฺย, อาคตา จ อรหํโต
 วิชิตะ ฆาตุ วิหเรยฺยุนฺติ. “ยวากัณฺโณจ อานันฺท วชฺชํ อรหํเตสุ
 อมฺมิํการักขาเวนคฺคฺติ สลฺลวิทิตา ภวิสฺสติ “กัณฺธิ อนาคตา จ อรหํโต
 วิชิตํ อาคัจฺฉเยยฺย, อาคตา จ อรหํโต วิชิตะ ฆาตุ วิหเรยฺยุนฺติ:
 วุฑฺฒิเยว อานันฺท วชฺชํ ปาฏิกขา โน ปริหานิตี.

อถ โข ภควา วลฺลการี พหุํมณํ มคฺคมทามตฺตํ อามันฺเตสิ
 “เอกมิตาหํ พหุํมณํ สมฺย เวสสยิ วิหรามิ สํวณฺตีเต เจตฺตเย:
 ตตฺตราหํ วชฺชํ อิมํ ลตฺถํ อปริหานิเย อมฺเม เตเสมิ. ยวากัณฺโณจ
 พหุํมณํ อิมํ ลตฺถํ อปริหานิยา อมฺมา วชฺชิสฺสุ จลฺลสันติ; อิมํสุ จ
 ลตฺถํสุ อปริหานิเยสุ อมฺเมสุ วชฺชํ สันนิทฺธิลลสันติ: วุฑฺฒิเยว
 พหุํมณํ วชฺชํ ปาฏิกขา โน ปริหานิตี. “เอกเมเกนปํ โภ
 โคตม อปริหานิเยน อมฺเมเน สมนํนาคทานํ วชฺชํ วุฑฺฒิเยว
 ปาฏิกขา โน ปริหานิ, โภ ปน วาโต ลตฺถํ อปริหานิเยหิ
 อมฺเมหิ: อกรณิยา จ โภ โคตม วชฺชํ วัณฺณา มาคธเน:

ชชาตธัตตุนา เวเทหิปุตฺเตน, ยทิกั ยุทฺธัลล, อัมมัตถ์ อุลลาปนาย
 อัมมัตถ์ มิจฺเจทา. หนัต ฑาณิ มย โภ โคตม คัจฉาม, พหุกิจจา
 มย พหุกรณียาติ. “ยัสสทานิ คว พฺรหฺมณ กาล มัมมิลลิต.
 อชฺช วัสสกาโร พฺรหฺมณโม มคคมหามัคโค ภควโต ภาสิต.
 อภินันฺทิตฺวา อนโมทิตฺวา อญฺ्ञายาสนา ปักกามิตฺติ.

๒๓ เขกั สมย ภควา วาเชหะ วิหริติ คิञฺฉณกุญฺเญ ปัพพเต.
 ตตฺถ โช ภควา ภิกขุ อามันเเตสิ “ลัตถิโว ภิกขเว อปริหานิเย
 ธัมมเ. เทเสสสามิ, ตํ สุนาถ สวากุํ มนสิกะโรถ, ภาสิตสามิตฺติ.
 “เอวํ ภนฺเตติ โช เต ภิกขุ ภควโต ปัจจัสสโสลฺล. ภควา เชตทโวจ
 “กตเม จ ภิกขเว ลัตถิ อปริหานิยา ธัมมา? ยาวากิวันจ ภิกขเว
 ภิกขุ อภินันฺทินฺนิปาตา ภวิสสณฺติ สันนินฺปาตพหุตา. วุฑฺฒิเยว
 ภิกขเว ภิกขุณฺ ปาฏิกขา โน ปริหานิ. ยาวากิวันจ ภิกขเว ภิกขุ
 สัมมคฺคา สันนินฺปตีสสณฺติ, สัมมคฺคา วุญฺญทิสสณฺติ, สัมมคฺคา สัมมกรณียานิ
 กริสสณฺติ. วุฑฺฒิเยว ภิกขเว ภิกขุณฺ ปาฏิกขา โน ปริหานิ.
 ยาวากิวันจ ภิกขเว ภิกขุ อัมมัตถ์อัมมัตถ์ น มัมมิลลาเปสสณฺติ,
 อัมมัตถ์ น สมุจฺฉินฺทิสสณฺติ, ยถาอัมมัตถ์เตสุ ลิกขาเปเตสุ
 สમાทาย วตฺทิสสณฺติ. วุฑฺฒิเยว ภิกขเว ภิกขุณฺ ปาฏิกขา โน
 ปริหานิ. ยาวากิวันจ ภิกขเว ภิกขุ, เย เต ภิกขุ เตว วัธตถฺตณฺณ
 จิรปัพพชิตา สัมปัตโต สัมปปริณายกา, เต ลิกฺกวิสสณฺติ ครุวิสสณฺติ
 มาเนสสณฺติ ปุเชสสณฺติ เตลลิจ ไลตัพพ มัมมิลลิตฺติ. วุฑฺฒิเยว

ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกขา โน ปริทานิ. ยาวกัวัณจ ภิกขเว ภิกขุ
 อุปัชฌาย ทณฺเฑนํ ไปนโพนิกวากา โน วลฺ คัจฉลลันตติ: วุฑฺฒิเยว
 ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกขา โน ปริทานิ. ยาวกัวัณจ ภิกขเว ภิกขุ
 อารณฺณเกสุ เสนาสเนสุ สาเปกขา ภวิสฺลันตติ: วุฑฺฒิเยว ภิกขเว
 ภิกขุโน ปาฏิกขา โน ปริทานิ. ยาวกัวัณจ ภิกขเว ภิกขุ
 มัจฉัตตณฺเฑนํ สติ อပ္ภุจเปสฺลันตติ “กิมฺติ อนาคตา จ เปสฺสา
 สพัรฺหมจาริ อากัจเฌยฺยู. อาคตา จ เปสฺสา สพัรฺหมจาริ ฆาสฺ
 วิหเรยฺยุณฺติ: วุฑฺฒิเยว ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกขา โน ปริทานิ
 ยาวกัวัณจ ภิกขเว อิมํ สัตต อปริทานิยา อัมมา ภิกขุสุ จลลันตติ:
 อิมํสุ จ สัตตสุ อปริทานิเยสุ อัมเมสุ ภิกขุ สันทิลลลลลันตติ:
 วุฑฺฒิเยว ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกขา โน ปริทานิ.

๒๘ สัตต โว ภิกขเว อปริทานิเย อัมโม เทเสสฺสามิ, ๆ เป ๆ
 กตเม จ ภิกขเว สัตต อปริทานิยา อัมมา ยาวกัวัณจ ภิกขเว
 ภิกขุ น อัมมารามา ภวิสฺลันตติ น อัมมารามตํ อนนฺยุตฺตา:
 วุฑฺฒิเยว ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกขา โน ปริทานิ. ยาวกัวัณจ
 ภิกขเว ภิกขุ น ภลฺลารามา ภวิสฺลันตติ ๆ เป ๆ
 น นิตฺถารามา ภวิสฺลันตติ น สจฺจนิการามา ภวิสฺลันตติ น ปาณิจฺฉา
 ภวิสฺลันตติ น ปาณิกานํ อิจฺฉานํ วลฺลคตา น ปาปมิตฺตา ภวิสฺลันตติ
 น ปาปสฺสหาเย น ปาปสฺสมีปวกา น โธรมัตตเกน วิเสสาธคเมน
 ลนฺตฺวา โวसानํ อายฺยชิลลลันตติ: วุฑฺฒิเยว ภิกขเว ภิกขุโน

ปาฏิกงขา โน ปริหานิ. ยาวกัวณัง ภิกขเว อิม สัตถ์ อปริหานิยา
ธัมมา ภิกขุสุ จัสสันติ; อิมสุ จ สัตถ์สุ อปริหานิเยสุ ธัมเมสุ ภิกขุ
สันติสสันติ: วุฑฺฒิเยว ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกงขา โน ปริหานิ.

๒๙ สัตถ์โว ภิกขเว อปริหานิเย ธัมเม เทเสสสามิ, ฯ เป ฯ
กตเม จ ภิกขเว สัตถ์ อปริหานิยา ธัมมา? ยาวกัวณัง ภิกขเว
ภิกขุ สัตถ์ภา วาสสันติ: วุฑฺฒิเยว ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกงขา
โน ปริหานิ. ยาวกัวณัง ภิกขเว ภิกขุ หิรัณโต วาสสันติ:
ฯ เป ฯ โยคตัมปิโน วาสสันติ: พหุสสุตา วาสสันติ: อารทธีววิยา
วาสสันติ: สติมนโต วาสสันติ: บัณณวันโต วาสสันติ:
วุฑฺฒิเยว ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกงขา โน ปริหานิ. ยาวกัวณัง
ภิกขเว อิม สัตถ์ อปริหานิยา ธัมมา ภิกขุสุ จัสสันติ; อิมสุ จ
สัตถ์สุ อปริหานิเยสุ ธัมเมสุ ภิกขุ สันติสสันติ: วุฑฺฒิเยว
ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกงขา โน ปริหานิ.

๓๐ สัตถ์โว ภิกขเว อปริหานิเย ธัมเม เทเสสสามิ, ฯ เป ฯ
กตเม จ ภิกขเว สัตถ์ อปริหานิยา ธัมมา? ยาวกัวณัง ภิกขเว
ภิกขุ สติสสัมโพชฌงค์ ภาเวสสันติ: วุฑฺฒิเยว ภิกขเว ภิกขุโน
ปาฏิกงขา โน ปริหานิ. ยาวกัวณัง ภิกขเว ภิกขุ ธัมมวิจย-
สสัมโพชฌงค์ ภาเวสสันติ: ฯ เป ฯ วิริยสสัมโพชฌงค์ ภาเวสสันติ:
ปัตติสสัมโพชฌงค์ ภาเวสสันติ: บัณฑิตธัมมโพชฌงค์ ภาเวสสันติ:
สมาธิสสัมโพชฌงค์ ภาเวสสันติ: อูปกัชาสสัมโพชฌงค์ ภาเวสสันติ:

วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺเณ ปาฏิกฺขา โน ปริหานิ. ยาวกัวณฺเจ
ภิกฺขเว อิมํ สัตฺตํ อปริหานิยา ธัมมา ภิกฺขุสฺส จัสสํติ, อิมํสุ จ
สัตตํสุ อปริหานิเยสฺส ธัมเมสฺส ภิกฺขุ สันนิกัสสัสสํติ. วุฑฺฒิเยว
ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺเณ ปาฏิกฺขา โน ปริหานีติ.

๒๗ สัตฺตํ โว ภิกฺขเว อปริหานิเย ธัมเม เทเสสฺสามิ. ๆ เป่ ๆ
กตเม จ ภิกฺขเว สัตฺตํ อปริหานิยา ธัมมา? ยาวกัวณฺเจ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ ธนังจสํวณํ ภาเวสฺสํติ. วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺเณ
ปาฏิกฺขา โน ปริหานิ. ยาวกัวณฺเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ธนัตถสํวณํ
ภาเวสฺสํติ. ๆ เป่ ๆ ขสฺสจสํวณํ ภาเวสฺสํติ. ธาตวนาสํวณํ ภาเวสฺสํติ.
ปธานสํวณํ ภาเวสฺสํติ. วิราคสํวณํ ภาเวสฺสํติ. นิเรกสํวณํ
ภาเวสฺสํติ. วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺเณ ปาฏิกฺขา โน ปริหานิ.
ยาวกัวณฺเจ ภิกฺขเว อิมํ สัตฺตํ อปริหานิยา ธัมมา ภิกฺขุสฺส จัสสํติ,
อิมํสุ จ สัตตํสุ อปริหานิเยสฺส ธัมเมสฺส ภิกฺขุ สันนิกัสสัสสํติ.
วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺเณ ปาฏิกฺขา โน ปริหานีติ.

๒๘ สัตตํเม ภิกฺขเว ธัมมา เสขัสสํ ภิกฺขุโน ปริหานาย
ลวตฺถนํติ. กตเม สัตตํ? กัมมารามตา, ภัสสํมารามตา, นิทฺถารามตา,
สังคณิการามตา, อินฺทริเยสฺส อคฺคตฺถวารตา, โกชเน อมตฺตคณฺณตา,
สันนิจิ โข ปน สํเว สํมกรณียานิ, ตตฺถ ภิกฺขุ น อติ ปฏิสันนิจิกฺขติ
“สันนิจิ โข ปน สํเว เถว รัตตคณฺณ จิรปัพพชิตา ภาวาหิโน, เต เชน

บัญญัติสสันตติ, อตตนา โว โยค อามัชชติ, อิเม โช ภิกขเว
 สัตถ อัมมา เสขัสส ภิกขุโน ปริหานาย สวตัตตนิติ. สัตติเม
 ภิกขเว อัมมา เสขัสส ภิกขุโน อปริหานาย สวตัตตนิติ.
 กตเม สัตถ? น กัมมารามตา; น ภัสสารามตา; น
 นิทธารามตา; น สังคนิการามตา; อินทวิเยสุ คัคคทวารตา; โกชน
 มัตตัตถณฺดา; สันติ โช ปน สฺวเข สขกรณยานิ, ตตฺถ ภิกขุ
 อิติ ปฏิสฺสณฺจิกขติ “สันติ โช ปน สฺวเข เถวา รัตตัตถณฺ จิรพัพฺพชิตา
 ภาวาหิโน, เต เตน บัญญาสิสสันตติ, อตตนา น โว โยค
 อามัชชติ. อิเม โช ภิกขเว สัตถ อัมมา เสขัสส ภิกขุโน
 ปริหานาย สวตัตตนิติ.

๒๘ สัตติเม ภิกขเว อัมมา อุปาสกัสส ปริหานาย สวตัตตนิติ.
 กตเม สัตถ? ภิกขุทสฺสนํ ทาเปติ, สทฺธมฺมัสสวณํ ปมัชชติ, อธิสฺเส
 น สิกฺขติ, อปฺปสาทพฺพโล โทติ ภิกขุสุ เถเวสุ เจว นเวสุ จ
 มัชฌิเมสุ จ, อุปารมฺภจิตฺโต อัมมํ สุนาติ รัณฺธเวสฺสี, อิตो พหิตฺธา
 ทักฺขิณเยยฺย คเวสติ, ตตฺถ จ ปุพฺพการํ กโรติ: อิเม โช ภิกขเว
 สัตถ อัมมา อุปาสกัสส ปริหานาย สวตัตตนิติ. สัตติเม ภิกขเว
 อัมมา อุปาสกัสส อปริหานาย สวตัตตนิติ. กตเม สัตถ? ภิกขุทสฺสนํ
 น ทาเปติ, สทฺธมฺมัสสวณํ นปฺปมัชชติ, อธิสฺเส สิกฺขติ, ปสาทพฺพโล
 โทติ ภิกขุสุ เถเวสุ เจว นเวสุ จ มัชฌิเมสุ จ, อุปารมฺภจิตฺโต
 อัมมํ สุนาติ รัณฺธเวสฺสี, น อิตो พหิตฺธา ทักฺขิณเยยฺย คเวสติ,

อิธ จ ปุพฺพการํ กโรจิ อิม โข ภิกฺขเว ลัทธิ ธัมมา อุปาสกัลล
อปริหานาย ลัทธิคณฺธิ.

ลัทธิคณฺธิ ภาวิตฺตํ
ลวณฺณํ อริยธมฺมานํ,
อปฺปสาโท จ ภิกฺขุ
อุปารมฺภกิจฺจโต จ
อิโต จ พหิทฺธา อณฺณ
คตฺเตว จ ปุพฺพการํ
เอเต โข ปริหานึเย
อุปาสโก เสวมาโน
ลัทธิคณฺธิ ภาวิตฺตํ
ลวณฺณํ อริยธมฺมานํ,
ปสาโท จลล ภิกฺขุ
อุปารมฺภกิจฺจโต จ
น อิโต พหิทฺธา อณฺณ
อิธว จ ปุพฺพการํ
เอเต โข อปริหานึเย
อุปาสโก เสวมาโน

โย ทาเปติ อุปาสโก
อธิลเ น ลิกฺขติ,
ภิกฺโย ภิกฺโย ปวตฺตมฺติ,
ลัทธิธมฺมํ โสตุมิจฺจติ,
ทักฺขิณณฺณํ คเวสตี,
โย กโรติ อุปาสโก
ลัทธิ ธมฺมํ สุเทสิเต
ลัทธิธมฺมา ปริหายติ.
โย น ทาเปติ อุปาสโก
อธิลเ จ ลิกฺขติ,
ภิกฺโย ภิกฺโย ปวตฺตมฺติ,
ลัทธิธมฺมํ โสตุมิจฺจติ,
ทักฺขิณณฺณํ คเวสตี,
โย กโรติ อุปาสโก
ลัทธิ ธมฺมํ สุเทสิเต
ลัทธิธมฺมา น จ หายติ.

๓๐ ลัทธิคณฺธิ ภิกฺขเว อุปาสกัลล วิชิตฺติโย. ลัทธิคณฺธิ ภิกฺขเว
อุปาสกัลล ลัมปทา. ลัทธิคณฺธิ ภิกฺขเว อุปาสกัลล อลัมภวา. ลัทธิคณฺธิ

ภิกขเว อุปาสกัณฺธ สัมภวา กตเม สัตต? ภิกขุทสฺสนํ น ทาเปตี,
 สัตถัมมัสสวานํ นบีปมชฺชติ, อธิสฺเส ลิกฺขติ, ปสาทพฺพุโต โหติ ภิกขุ
 เถเรสุ เจว นเวสุ จ มชฺฌิมेषุ จ, อนุปารมฺภจิตฺโต ธมฺมํ สุณนตี
 น รณฺโณคเวสฺส, น อโตะ พหิตฺธา ทักฺขิณณียํ คเวสติ, อธิ จ
 ปุฬฺพการํ กโรติ อิม โข ภิกขเว สัตต อุปาสกัณฺธ สัมภวาติ.

ทสฺสนํ ภาวิตฺตํ

สวานํ วั อริยธมฺมานํ,

อบีปสาโท จ ภิกขุ,

อุปารมฺภจิตฺโต จ

อโตะ จ พหิตฺธา อณฺณ

ตตฺถเว จ ปุฬฺพการ

เอเต โข ปริหานีเย

อุปาสโก เสวมาโน

ทสฺสนํ ภาวิตฺตํ

สวานํ วั อริยธมฺมานํ,

ปสาโทจัสส ภิกขุ,

อนุปารมฺภจิตฺโต จ

น อโตะ พหิตฺธา อณฺณ

อิเฐว จ ปุฬฺพการ

เอเต โข อปริหานีเย

โย ทาเปติ อุปาสโก

อธิสฺเส น ลิกฺขติ,

ภิกฺโข โภ ภิกฺโข ปวตฺตติ,

สทฺธมฺมํ โสตุมิจฺจติ,

ทักฺขิณณียํ คเวสติ,

โย กโรติ อุปาสโก

สทฺธ ธมฺมํ สุเทสฺส

สทฺธมฺมา ปริหาติ.

โย น ทาเปติ อุปาสโก

อธิสฺเส จ ลิกฺขติ,

ภิกฺโข โภ ภิกฺโข ปวตฺตติ,

สทฺธมฺมํ โสตุมิจฺจติ,

ทักฺขิณณียํ คเวสติ,

โย กโรติ อุปาสโก

สทฺธ ธมฺมํ สุเทสฺส

สัตว์กนิปาเต ปรมัยณีนาสัตถ์ จตุตถวัคโค.

๒๘

อุปาสโก เสวมาโน สัตถัมมา น จ ทายตีติ.

วัชชีวัคโค ทติโย.

ตัสสุทธานิ.

ธารันทโท, วัธสกาโร,

ภิกขุ กัมมัณจ, สัตถุ ธัม

โพธิยสัจฉิ เสโซ จ

หานิ วิปจิตยสัมภโวติ.

๓๒ ขณโธ อัญญตวา เทวตา อภิกกัณฺฑาย วัตติยา

อภิกกัณฺฑวณฺณา เกวลกัပ္ปํ เขตวนํ โธภาเสตฺวา, เยน ภควา,

เตนุปลังกมิ, อุปลังกมิตฺวา ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนัตถิ อัญฺจาสิ,

เอกมฺนัตถิ จิตา โข สว เทวตา ภควันตํ เอตทโวจ “ สัตถิเม ภันเต

ธัมมา ภิกขุโน อปริหานาย สวตฺตັນติ. กตเม สัตถ? สัตถคารวตา,

ธัมมคารวตา, สังฆคารวตา, สิกขาการวตา, สมาธิการวตา, อัมมมาทการวตา,

ปฏิสันถการวตา. อิม โข ภันเต สัตถ ธัมมา ภิกขุโน อปริหานาย

สวตฺตັນติ. อิทมโวจ สว เทวตา. สมมฺนุโน สัตถา อโหสิ. ขณโธ

สว เทวตา “สมมฺนุโน เม สัตถาติ ภควันตํ อภิวาเทตฺวา

ปทักขิณํ กตฺวา ตตฺถเอวณฺธธายิ. ขณโธ ภควา ตสฺสสา วัตติยา

อจฺจุเยน ภิกขุ อามันเตสิ “อิม ภิกขเว วัตติ อัญญตวา เทวตา

อภิกกัณฺฑาย วัตติยา อภิกกัณฺฑวณฺณา เกวลกัပ္ปํ เขตวนํ โธภาเสตฺวา,

เยนาหิ, เตนุปลังกมิ, อุปลังกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนัตถิ

อัญฺจาสิ, เอกมฺนัตถิ จิตา โข ภิกขเว สว เทวตา มํ เอตทโวจ

“ สัตถิเม ภันเต ธัมมา ภิกขุโน อปริหานาย สวตฺตັນติ. กตเม

ลัตต? ลัตตาคารวตา, ธัมมาคารวตา, ลัมมาคารวตา, ลิกขาคารวตา,
 สมาราคารวตา, อปัปมาทาคารวตา, ปฏิสันถาคารวตา. อิม โข ภันเต
 ลัตต ธัมมา ภิกขุโน อปริหานาย ลวตฺตັນตฺติ. อิทมโว ภิกขเว สา
 เทวตา, อิทํ วัตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา ปทักขิณํ กตฺวา ตตฺถเอวันตรธายีติ.

ลัตตุครุ ธัมมครุ	ลัมเบ ๑ ตีฬพการโว
สमारุครุ ชาติาปี	ลิกขาย ตีฬพการโว
อปัปมาทครุ ภิกขุ	ปฏิสันถการโว
อภัพโพ ปริหานาย	นิพพานัสสเสว สันติเกติ.

๓๓ อิม ภิกขเว วัตฺติ อัมมตฺรา เทวตา อภิกกัณฺธาย วัตฺติยา
 อภิกกัณฺธวณฺณา เภวลกัปปิ เชตวนํ โอบาสตฺวา, เภนาทํ, เทนุปลงฺกมิ;
 อปลงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เขมฺมันตํ อฏฺฐจาสิ; เขมฺมันตํ จิตา โข
 ภิกขเว สา เทวตา มํ เอตทโวจ “ลัตตอิม ภันเต ธัมมา ภิกขุโน
 อปริหานาย ลวตฺตັນตฺติ. กตเม ลัตต? ลัตตาคารวตา, ธัมมาคารวตา,
 ลัมมาคารวตา, ลิกขาคารวตา, สมาราคารวตา, หิริคารวตา, โอตฺตปฺปคารวตา.
 อิม โข ภันเต ลัตต ธัมมา ภิกขุโน อปริหานาย ลวตฺตັນตฺติ.
 อิทมโว ภิกขเว สา เทวตา, อิทํ วัตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา
 ปทักขิณํ กตฺวา ตตฺถเอวันตรธายีติ.

ลัตตุครุ ธัมมครุ	ลัมเบ ๑ ตีฬพการโว
สमारุครุ ชาติาปี	ลิกขาย ตีฬพการโว
หิริโอตฺตปฺปสัมฺบັນโน	ลัมเบตฺถโส สการโว

อภัพโพ ปริหานาย นิพพานัสสเวย สันติเกติ.

๓๔ อิมิ ภิกขเว รัตติ อับบตฺรา เทวตา ๆเป ๆ มเเขตทโว
 “ลัตถิเม ภันเต อัมมา ภิกขุโน อปริหานาย ลวตฺตณฺตี. กตเม
 ลัตถิ? ลัตถุการวตา, อัมมการวตา, ลัมการวตา, ลิกขการวตา,
 สมาริการวตา, โสวจัสสตา, กัลลยณมิตฺตตา. อิมे โข ภันเต ลัตถิ
 อัมมา ภิกขุโน อปริหานาย ลวตฺตณฺตีติ. อิทมโว ภิกขเว สา
 เทวตา, อิทํ วัตฺวา มํ อภิราเทตฺวา ปทักฺขณิ กตฺวา ตตฺถเวณฺตรธายีติ.

ลัตถุครุ	อัมมครุ	ลัม	จ	ติพฺพการโว
สมาริครุ	อาตาบิ	ลิกขาย		ติพฺพการโว
กัลลยณมิตฺโต	สุวโจ	ลปฺปติสฺส	โส	สการโว

อภัพโพ ปริหานาย นิพพานัสสเวย สันติเกติ.

๓๕ อิมิ ภิกขเว รัตติ อับบตฺรา เทวตา ๆเป ๆ มเเขตทโว
 “ลัตถิเม ภันเต อัมมา ภิกขุโน อปริหานาย ลวตฺตณฺตี. กตเม
 ลัตถิ? ลัตถุการวตา, อัมมการวตา, ลัมการวตา, ลิกขการวตา,
 สมาริการวตา, โสวจัสสตา, กัลลยณมิตฺตตา. อิมे โข ภันเต ลัตถิ
 อัมมา ภิกขุโน อปริหานาย ลวตฺตณฺตีติ. อิทมโว ภิกขเว สา เทวตา,
 อิทํ วัตฺวา มํ อภิราเทตฺวา ปทักฺขณิ กตฺวา ตตฺถเวณฺตรธายีติ. เท
 วุตเต, อายัสฺมา สาริปฺปโต ภควันตํ เขตทโว “อิมัสส โข ปน
 ภันเต ภควา สच्चิตฺเตน ภาสิตัสส เอย วิตฺถาเรน ยตฺถิ อาชานามิ: อธิ
 ภันเต ภิกขุ อตฺตนา จ ลัตถุการโว โหติ, ลัตถุการวตฺยา จ วัณฺณวาทิ,
 เยจฺฉนฺเต ภิกขุ น ลัตถุการวา เท จ ลัตถุการวตฺยา สมารูปติ, เย

สัตว์กนิปาเต ปังมบเนณมาถกัณเฑ จตุตถวัคโค.

๒๓๗

กตเมหิ สัตตหิ? พุทฺธทั ททาติ, พุทฺธกริ กโรติ, พุทฺธัมม จมฺหิ,
คฺยุทฺธมัสสึ ขาวิกโรติ, คฺยุทฺธมรัสสึ ปริคูหติ, อาปทาสุ น ชหติ,
ชีเนน นาคิมณฺเณติ. อิมหิ โข ภิกฺขเว สัตตหังเคหิ สมณฺณาคโต
มิตฺโต เสวิตัพฺโพติ.

พุทฺธทั ททาติ จิตฺตํ,	พุทฺธกริณฺจาปี กุฬฺพติ,
อโณปัสสํ พุทฺธตฺตานี	ขมฺติ พุทฺธขมานิปี,
คฺยุทฺธมัสสึ จ ชักฺขาติ,	คฺยุทฺธัสสึ ปริคูหติ,
อาปทาสุ น ชหติ,	ชีเนน นาคิมณฺเณติ:
ยัสสํ เอตานิ จานานิ	ถวฺชชฺชํวีสํ ปุคฺคเต,
โส มิกฺกโต มิตฺตกาเมน	ภวิตัพฺโพ เตวาวโรติ.

ตถา สัตตหิ ภิกฺขเว อัมเมหิ สมณฺณาคโต ภิกฺขุ มิตฺโต
เสวิตัพฺโพ ภวิตัพฺโพ ปยฺยปาสิตัพฺโพ อปี ปนุชฺชมาเนนปี. กตเมหิ
สัตตหิ? ปิโย จ โหติ มนาไป จ, ครุ จ, ภาวนีโย จ, วัตฺตา จ,
วจนํกฺขโม จ, คัมภีรณฺจ กถํ กถิตฺตา โหติ, โน จ อัญฺจจาเน
นิโยชเย. อิมหิ โข ภิกฺขเว สัตตหิ อัมเมหิ สมณฺณาคโต ภิกฺขุ
มิตฺโต เสวิตัพฺโพ ภวิตัพฺโพ ปยฺยปาสิตัพฺโพ อปี ปนุชฺชมาเนนปีติ.

ปิโย จ ครุ ภาวนีโย	วัตฺตา จ วจนํกฺขโม
คัมภีรณฺจ กถํ กถิตฺตา	โน อัญฺจจาเน นิโยชเย
ยัสสํ เอตานิ จานานิ	ถวฺชชฺชํวีสํ ปุคฺคเต,

โธ มิตฺโต มิตฺตคามเนน   อัธกามาณุกัมปโก
อปี นาสิยมาเนน   ภชิตัพโพ ตถาวโรติ.

๓๘ ลัตตหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมนฺแนคโต ภิกขุ นจิรส์เสว
จตฺสโธ ปฏิสัมภิตา สยํ อภิณฺเณว สัจจิกิตฺวา อุปสัมมชฺช
วิหเรยฺย. กตเมหิ ลัตตหิ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ “อิทฺมเม เจตโธ
ลันตตฺตํติ ยถากุตํ ปชานาติ, อัชฌัตตํ ลํชิตํ วา จิตฺตํ “อัชฌัตตํ
เม ลํชิตํ จิตฺตํติ ยถากุตํ ปชานาติ, พหิทฺธา วิกขิตฺตํ วา
จิตฺตํ “พหิทฺธา เม วิกขิตฺตํ จิตฺตํติ ยถากุตํ ปชานาติ, ตฺลล
วิทฺตา เวทนา อပ္ปชฺชํติ วิทฺตา อပ္ปจฺจหนฺติ วิทฺตา อัปภักถํ
คัจฉนฺติ, วิทฺตา สลฺยา อပ္ปชฺชํติ วิทฺตา อပ္ปจฺจหนฺติ วิทฺตา
อัปภักถํ คัจฉนฺติ, วิทฺตา วิตักกา อပ္ปชฺชํติ วิทฺตา อပ္ปจฺจหนฺติ
วิทฺตา อัปภักถํ คัจฉนฺติ, สลฺยาปายาสลฺยาเสสุ โข ปณฺสส อัมเมสุ
หีนํปณฺเตสุ กณฺหิสฺสูกกสํปฏฺฐาเคสุ นิมิตฺตํ สุตฺตํติ โหติ สุมณฺสิกํ
คูปาริํ คูปํปฏฺฐาติ นยฺยวา. อเมหิ โข ภิกขเว ลัตตหิ
อัมเมหิ สมนฺแนคโต ภิกขุ นจิรส์เสว จตฺสโธ ปฏิสัมภิตา สยํ
อภิณฺเณว สัจจิกิตฺวา อุปสัมมชฺช วิหเรยฺยติ.

๓๙ ลัตตหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมนฺแนคโต สารีปุตฺโต จตฺสโธ
ปฏิสัมภิตา สยํ อภิณฺเณว สัจจิกิตฺวา อุปสัมมชฺช วิหริ. กตเมหิ
ลัตตหิ? อธิ ภิกขเว สารีปุตฺโต “อิทฺมเม เจตโธ ลันตตฺตํติ
ยถากุตํ ปชานาติ, อัชฌัตตํ ลํชิตํ วา จิตฺตํ “อัชฌัตตํ เม

สัปดาห์ที่ ๒๒ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๓ จิตต์ถาวร โด.

८५

สัจจิตต์ จิตต์ขันติ ยถากุติ ปชานาติ, พหิทธา วา วิกัชิตัง จิตต์
 “พหิทธา เม วิกัชิตัง จิตต์ขันติ ยถากุติ ปชานาติ, ตัสส วิทิตา
 เวทนา อุပ္ปัสสันติ วิทิตา อุပ္ภุจันติ วิทิตา อพกัตถิ คัจฉันติ,
 วิทิตา สัมมนา อุပ္ปัสสันติ วิทิตา อุပ္ภุจันติ วิทิตา อพกัตถิ
 คัจฉันติ, วิทิตา วิตักกา อุပ္ปัสสันติ วิทิตา อุပ္ภุจันติ วิทิตา
 อพกัตถิ คัจฉันติ, สัมปายาสัมปเปเยสุ โข ปณัสส ธัมમેสุ
 หีนัมปิเนเตสุ กณ्हิสุกกัสสัมปฏิกาเลสุ จิต্তิ สัคคหิตัง สุมณลิกัง สุขปธาริตัง
 สุปปฏิวธัง มัญญาเย. นิเขเท โข ภิกขเว สัตตหิ ธัมમેหิ
 สมันนาคโต สาริปุตโต จตัสโส ปฏิสัมภิตา ये อภิธมฺวา
 สัจจิกัตถวา อปสम्मัสซัง วิहरตติ.

๕๐ สัตตวิ กิรัชเว อัมเมหิ สมันนาคโต กิรัช จิตต วเส
 วัตตเตติ, โน ๑ กิรัช จิตตัสส วเสน วัตตติ. กตเมหิ สัตตวิ ? อือ
 กิรัชเว กิรัช สมานิกุลโล โหติ, สมานิสส สมานัตติกุลโล โหติ,
 สมานิสส จิตikullo โหติ, สมานิสส วุจฺจามกุลโล โหติ, สมานิสส
 กัลลิตikullo โหติ, สมานิสส โคจรกุลโล โหติ, สมานิสส
 อภินิหารกุลโล โหติ. อัมเมหิ โข กิรัชว สัตตวิ อัมเมหิ สมันนาคโต
 กิรัช จิตต วเส วัตตเตติ, โน ๑ กิรัช จิตตัสส วเสน วัตตติ.

๑๑ สัตตทิ ภิกขเว อัมเมหิ สมันนาคโต สาริปุตฺโต จิตฺตํ
วเล วัฑฺฒนํ, โน จ สาริปุตฺโต จิตฺตํสส วเลณ วัฑฺฒนํ. กตเมหิ
สัตตทิ ? อธิ ภิกขเว สาริปุตฺโต สมากิภูสโณ, สมากิสส

สมาบัติคฤกลโธ, สมาธิสัส คิตกฤกลโธ, สมาธิสัส วุญจามกฤกลโธ, สมาธิสัส
 ทัสสิคฤกลโธ, สมาธิสัส โคจรมกฤกลโธ, สมาธิสัส อภินิหารมกฤกลโธ. อิมะทิ
 โช ภิกขเว สักกตติ อัมเมหิ สมันนาคโต สาริปุตโต จิตตัม วเส
 วัชเชติ, โน จ สาริปุตโต จิตตัสส วเสน วัชเชตติ.

๔๒. ออช อายัสมา สาริปุตโต ปุฬพัณ्हสมย นิวาเสตุว
 มัตตจีวรมาทาย สาริทธิ ปันฑาย ปาวลสิ. ออช อายัสมาโต สาริปุตตัสส
 เอกทโหสิ “อภิปโปโค โช ตาว สาริทธิ ปันฑาย จริตุ. ยันนุนาห,
 เยน อัมมตติตติยานัม ปริพพาชกานัม อวามา, เตนุปลังกเมยยันติ.
 ออช อายัสมา สาริปุตโต, เยน อัมมตติตติยานัม ปริพพาชกานัม
 อวามา, เตนุปลังกมิ; อุปลังกมิตวา เตหิ อัมมตติตติเยหิ ปริพพาชเกหิ
 สักก อัมมโมหิ, สัมมโมทนีเย กถัม สวามันนัม วิตัสสาเรตวา เอกมัตต
 นิสสิท. เตน โช ปน สัมเมเน เตส อัมมตติตติยานัม ปริพพาชกานัม
 สัมมิตินันนัม สัมมิตติยานัม อมมัมมวากค อูเปทติ “โช ทิ โกจิ
 อวโส เกภาส วัสลังนิ ปริปุณณัม ปริสุทเธ พัมหมจิริยัม จริ,
 “นิททโส ภิกขุติ อลัม วณายาติ. ออช อายัสมา สาริปุตโต เตส
 อัมมตติตติยานัม ปริพพาชกานัม ภาสิตัม เนว อภินันทิ นันปญฺญิกโกสิ,
 อนนินันนังวิตวา อัมมปญฺญิกโกสิตวา อญฺญายาสนา ปักกามิ “ภควโต
 สันติเก เอกัสส ภาสิตัสส อตถิ อาชานิสสามิ. ออช อายัสมา
 สาริปุตโต สาริทธิ ปันฑาย จริตวา มัจฉากัตถัม ปันฑปาทปญฺญิกกัณโธ,
 เยน ภควา, เตนุปลังกมิ; อุปลังกมิตวา ภควันตัม อภิวาเทตวา เอกมัตต

นิสสิท; เอกมัตตํ นิสสิทํ โข อายัสสมา สารีปุตฺโต ภควันตํ เอตทวา
 “อิธาทิ ภันเต ปุพฺพสันฺธสมฺมํ นิพฺวาเสตฺวา มัตตํจิวรมาทาย สารีปุตฺตํ
 ปิณฺฑาทาย ปาวิสสึ. ตสฺส มยฺหิ ภันเต เอตทโหสิ ” อติปฺปโค โข
 จาว สารีปุตฺตํ ปิณฺฑาทาย จิตฺ. ยันฺณนาทํ, เยน อํณฺณจิตฺตํอิธยานํ
 ปรีพฺพาทกานํ อารามํ, เตนุปลงฺกเมยฺยนิคฺติ. อตฺถวาทํ ภันเต, เยน
 อํณฺณจิตฺตํอิธยานํ ปรีพฺพาทกานํ อารามํ, เตนุปลงฺกมํ, อุปลงฺกมิตฺวา
 เคทํ อํณฺณจิตฺตํอิธเยทํ ปรีพฺพาทเกทํ สัตถํ สัมมโหทํ; สัมมโหทนีย
 กถํ สาราณียํ วิชิสสาเรตฺวา เอกมัตตํ นิสสิทํ. เตน โข ปน ภันเต
 สัมมณฺ เกลํ อํณฺณจิตฺตํอิธยานํ ปรีพฺพาทกานํ สันนิสฺสนนํ
 สันนิปตฺตานํ อยฺมํนัตถากถา อุตฺปาเทติ “โย ทิ โทจํ อวฺรุโธ ทฺวาทส
 วัสสานิ ปรีปฺปณฺณํ ปรีสุทฺธํ พฺรหฺมจวียํ จรติ, “นิทฺทโธ ภิกฺขุ อลฺ
 วนายาติ. อตฺถวาทํ ภันเต เกลํ อํณฺณจิตฺตํอิธยานํ ปรีพฺพาทกานํ ภาสิตํ
 เณว อภินันฺทํ นนฺตํปฺปฏิกโกสฺส; อนภินันฺทิตฺวา อปฺปฏิกโกสฺสิตฺวา
 อุกฺกจฺเฆดฺသာ มัลลิกามิ “ภาวโธ สัมมตฺเท เอวํสส ภาสิตสฺส อตฺถ
 อาขานิตสฺสามิตฺติ. สักกา น โข ภันเต อิมํสํมํ อิมํมวณฺเย เกวล
 วัสสคณนํมัตเตน นิตฺทโธ ภิกฺขุ บาลํวาเปตฺตุนฺติ. “น โข สารีปุตฺต
 สักกา อิมํสํมํ อิมํมวณฺเย เกวล วัสสคณนํมัตเตน นิตฺทโธ ภิกฺขุ
 บาลํวาเปตฺติ. สัตตํ โข อิมานิ สารีปุตฺตํ นิตฺทสวตฺถุณิ เมยา สย
 อภินวํ สัจฉิกิตฺวา ปเวทิตานิ. กตฺมานิ สัตตํ? โธ สารีปุตฺตํ ภิกฺขุ
 ลิกฺขาสมาททาเน ตินฺตฺเรณํ โท โทติ อายคณฺจํ ลิกฺขาสมาททาเน อคิตฺตเปโม,

อัมมนิคังคิยา ตัพพัจฉันโต โหติ อายตินัง อัมมนิคังคิยา อธิคตเปโม,
 อังคะวินเย ตัพพัจฉันโต โหติ อายตินัง อังคะวินเย อธิคตเปโม,
 ปฏิสลัสนา ตัพพัจฉันโต โหติ อายตินัง ปฏิสลัสนา อธิคตเปโม,
 วิยารัมเภ ตัพพัจฉันโต โหติ อายตินัง วิยารัมเภ อธิคตเปโม,
 สติเนกัเก ตัพพัจฉันโต โหติ อายตินัง สติเนกัเก อธิคตเปโม,
 ทิฏฐิปปุเวเช ตัพพัจฉันโต โหติ อายตินัง ทิฏฐิปปุเวเช อธิคตเปโม.
 อิมานิ โข สาริปุตฺต สัตถิ นิตฺทสวักกุนิ มया สบฺบ อภิฉินฺนา สัจจํคิกัรฺวา
 ปเวทิตานิ. อิมานิ โข สาริปุตฺต สัตถิ นิตฺทสวักกุนิ สมันนาคโต
 ภิกขุ ทฺวาตส วัสสานิ ปริปุณณํ ปริสุทฺธํ พหุหิมจริยํ จรติ, “นิตฺทโส
 ภิกขุติ อลํ วณฺหาบ, จกุวสฺสํ เอยฺย วัสสานิ ปริปุณณํ ปริสุทฺธํ พหุหิมจริยํ
 จรติ, “นิตฺทโส ภิกขุติ อลํ วณฺหาบ, นิตฺทโส เอยฺย วัสสานิ
 ปริปุณณํ ปริสุทฺธํ พหุหิมจริยํ จรติ, “นิตฺทโส ภิกขุติ อลํ วณฺหาบ,
 อฏฺฐังคกัปปัสสํเอยฺย วัสสานิ ปริปุณณํ ปริสุทฺธํ พหุหิมจริยํ จรติ,
 “นิตฺทโส ภิกขุติ อลํ วณฺหาบ.

๕๓ เอกํ สมฺมํ ภควา โกธัมมํปิยํ วิหริติ โขสิตถาราม. ขวโข
 อายัสฺมา อานนฺโต ปุทฺทพฺปัลลภสมฺมํ นิวาเสทฺวํ บัดถํจิวรรมาทาย
 โกธัมมํปิยํ บิณฑาทาย ปาวสี. ขวโข อายัสฺมาโม อานนฺตัสสํ เอตทโหสิ
 “อติปฺปโค โข ตว โกธัมมํปิยํ บิณฑาทาย จริตุ. ยนฺนํนฺนาทํ, เยน
 อลฺลภกิตฺติยานํ ปฏิพฺพาชกานํ อารามํ, เตนุปลังกเมยฺยํนฺติ. อลฺล
 อายัสฺมา อานนฺโต, เยน อลฺลภกิตฺติยานํ ปฏิพฺพาชกานํ อารามํ,
 เตนุปลังกมิ, อุปลํมิตฺวํ เทหิ อลฺลภกิตฺติเยหิ ปฏิพฺพาชเกหิ สทฺธิ

สัตว์ตกนินาเต ปจมนันนาสกัสส จัตถะวักโค. ๓๗

สัมโมติ; สัมโมทนีย กถิ สาราณีย วิติสาเรตวา เอกมัตถิ นิสิติ.
เตน โข ปน สมเยน เตส อัจฉริตติยานิ ปวิพพาชกานิ สันนิสินันานิ
สันนิปิตานิ อมมัตถากกา อุตปาติ “ โย หิ โกจิ อาวุโส
ทวาทส วัสสานิ ปริปุณณิ ปริสุทฺธิ พหิมจริย จริ, “ นิคฺคโส
ภิกขุติ อลํ วจนายาติ. อลโห อายัสมา อานันโท เตส
อฉฉริตติยานิ ปวิพพาชกานิ ภาสิตํ เนว อมมัตถิ นันฺธิปฏิกโกสิ;
อนมมัตถิตวา อธิปฏิกโกสิตวา อญฺญายาสนา ปักกมิ “ ภควโต
สันติเก เอกัสส ภาสิตัสส อตถิ อาชานิสสามีติ. อลโห อายัสมา
อานันโท โกสम्मพิย ปันฑาย จริตวา บัจฉากัตถิ ปันฑปาต-
ปฏิกกนฺโต, เยเน ภควา, เตนุปลังกมิ; อุตปลังกิตวา ภควันติ
อภิวาเทตวา เอกมัตถิ นิสิติ; เอกมัตถิ นิสินโน โข อายัสมา
อานันโท ภควันติ เอตทโวจ “ อิทาหิ ภันเต ปุพฺพัตถสมมย
นิวาเสตวา ปัตตจิวรมาทาย โกสम्मพิย ปันฑาย ปาวสี. ตัสส มยฺหิ
ภันเต เอตทโวลี “ อธิปฺปโค โข ตาว โกสम्मพิย ปันฑาย จริตุ.
ยันฺนุนาหิ, เยเน อัจฉริตติยานิ ปวิพพาชกานิ อาราม,
เตนุปลังกเมยฺยันติ. อตธีวาทิ ภันเต, เยเน อัจฉริตติยานิ ปวิพพาชกานิ
อาราม, เตนุปลังกมิ, อุตปลังกิตวา เตหิ อัจฉริตติเยหิ
ปวิพพาชเกหิ สทฺธิ สัมโมติ; สัมโมทนีย กถิ สาราณีย
วติสาเรตวา เอกมัตถิ นิสิติ. เตน โข ปน ภันเต สมเยน เตส
อฉฉริตติยานิ ปวิพพาชกานิ สันนิสินันานิ สันนิปิตานิ อมมัตถากกา
อุตปาติ “ โย หิ โกจิ อาวุโส ทวาทส วัสสานิ ปริปุณณิ

ปริสฺสุทฺธํ พหุหิมจริยํ จรติ, “นิทฺถโส ภิกฺขุติ อลํ วณฺณายาติ.
 อณฺโฆวาทิ ภันเต เตสํ อณฺโฆวาทิตฺถิยานํ ปฏิพาซกานํ ภาสิตํ เวน
 อภินันฺตี นปฺปปฏิกโกสฺส; อณฺโฆนันทิตฺถวา อปฺปปฏิกโกสฺสิตฺวา
 อญฺญาจายาธมา ปักกามี “ภควโต สันติเก เขตฺตลล ภาสิตลล อิตฺถิ
 อาชานิสฺสาลาเมติ. ลักกา นุ โข ภันเต อิมัสฺสมี. อัมมวินเย เกวล
 วสฺสคฺคณนมตฺเตน นิตฺถโส ภิกฺขุ ปภโวปาเปตฺตุนิ. “น โข อานนฺต
 ลักกา อิมัสฺสมี อัมมวินเย เกวล วสฺสคฺคณนมตฺเตน นิตฺถโส ภิกฺขุ
 ปภโวปาเปตฺ. ลักก โข อิมานิ อานนฺต นิตฺถสวตฺตุนิ มยา สย
 อภินฺวา ลักกิกิตฺวา ปเวทิตานิ. กตมานิ ลักก? อิมานนฺต ภิกฺขุ
 ลักกโ อโห, หิริมา โหติ, โอดตฺตปฺป โหติ, พหุสฺสโต โหติ,
 อารทฺธวิโร โหติ, สติมา โหติ, ปภโววา โหติ. อิมานิ โข
 อานนฺต ลักก นิตฺถสวตฺตุนิ มยา สย อภินฺวา ลักกิกิตฺวา
 ปเวทิตานิ. อิมเอติ โข อานนฺต ลักกนิตฺถสวตฺตุนิ สมนฺนาคโต
 ภิกฺขุ ทิวาส เจป วสฺสานิ ปริปุณฺณํ ปริสฺสุทฺธํ พหุหิมจริยํ จรติ,
 “นิทฺถโส ภิกฺขุติ อลํ วณฺณาย, จตุสฺสติ เจป วสฺสานิ ปริปุณฺณํ
 ปริสฺสุทฺธํ พหุหิมจริยํ จรติ, “นิทฺถโส ภิกฺขุติ อลํ วณฺณาย,
 อิตฺถิเจติ เจป วสฺสานิ ปริปุณฺณํ ปริสฺสุทฺธํ พหุหิมจริยํ จรติ,
 “นิทฺถโส ภิกฺขุติ อลํ วณฺณาย, อญฺญจจฺจิตฺตาฬิสาปเจป วสฺสานิ
 ปริปุณฺณํ ปริสฺสุทฺธํ พหุหิมจริยํ จรติ, “นิทฺถโส ภิกฺขุติ อลํ วณฺณายาติ.
 เทวทวโร โจ จตุสฺสโต.

คัสสุทธานํ.

อัมปิมาโต, หิริมา จ, เทวํ สุวจา ทูเว สขา
เทวํปฏิสम्मํภิตา, เทวํ วสา, นิตฺทสวตฺถุเปเร เทวติ.

๕๔ ลัตติมา ภิกขเว วิณฺณานัญฺจิติโย. กตมา ลัตติ? ลัตติ
ภิกขเว ลัตตา นานัตตกายา นานัตตลลฺลณโน, เสยฺยถาปี มนุสฺสา
เอกัจเจะ จ เทวา เอกัจเจะ จ วิณฺปาติกา: อญํ ปจฺมา วิณฺณานัญฺจิติ.
ลัตติ ภิกขเว ลัตตา นานัตตกายา เอกัตตลลฺลณโน, เสยฺยถาปี
เทวา พหฺมิกายิกา ปจฺมาภินิพฺพตฺตา: อญํ ทูติยา วิณฺณานัญฺจิติ.
ลัตติ ภิกขเว ลัตตา เอกัตตกายา นานัตตลลฺลณโน, เสยฺยถาปี
เทวา อาภิสฺสว: อญํ ตติยา วิณฺณานัญฺจิติ. ลัตติ ภิกขเว ลัตตา
เอกัตตกายา เอกัตตลลฺลณโน, เสยฺยถาปี เทวา สุภิกนิทา: อญํ
จตุตฺตา วิณฺณานัญฺจิติ. ลัตติ ภิกขเว ลัตตา ลัพฺพโส รุปลลฺลณานิ
สมตฺติกกมา ปฏฺวิลลฺลณานิ อตฺถจฺจมา นานัตตลลฺลณานิ อมฺนสิการา
“อนันฺโต อากาโลติ อากาธานันฺจายตนุปคา: อญํ บัณฺเฑว
วิณฺณานัญฺจิติ. ลัตติ ภิกขเว ลัตตา ลัพฺพโส อากาธานันฺจายตน
สมตฺติกกมฺม “อนันฺตํ วิณฺณานันฺติ วิณฺณานันฺจายตนุปคา: อญํ
นัญฺจา วิณฺณานัญฺจิติ. ลัตติ ภิกขเว ลัตตา ลัพฺพโส
วิณฺณานันฺจายตนํ สมตฺติกกมฺม “นัตติ กิณฺจติ อากิณฺจณฺญา-
ยตนุปคา: อญํ ลัตตมา วิณฺณานัญฺจิติ. อีมา โห ภิกขเว

ลัตถ วิณฺณมานัญฺจิจฺฉิโยติ.

๕๕ ลัตถิเม ภิกฺขเว สฺมาธิปริกฺขารว. กตเม ลัตถ? สัมมาทิฏฺฐิ,
 สัมมาสังกัปปิ, สัมมาวาจา, สัมมากัมมันฺโต, สัมมาอาชีโว, สัมมา-
 วายาโม, สัมมาสติ. ยะ โข ภิกฺขเว อิมานิ ลัตถหังเกติ
 จิตฺตัสเสกคฺคทา ปริกฺขตา, อหิ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริโย สฺมาธิ
 สอฺปนฺนิโต อิตฺถิ สปริกฺขารอ อิตฺถิ.

๕๖ ลัตถิเม ภิกฺขเว อคฺคิ. กตเม ลัตถ? ราคคฺคิ, โทสคฺคิ,
 โมหคฺคิ, ขาหุเนยฺยคฺคิ, คหปคฺคิ, ทักฺขิเนยฺยคฺคิ, กัฏฺฐจคฺคิ.
 อิมะ โข ภิกฺขเว ลัตถิ อคฺคิ.

๕๗ เอกํ สมยํ ภควา สาวิคฺฉิยํ วิหริติ เชตวนเ
 อนาถปณฺธิกัลลํ อารามเ. เตเน โข ปณ สมนเณ อุดฺคตสรีรลลํ
 พหุหิมนลลํ มหายญฺโณ อุมฺภักโข โหติ: บัณฺฑํ อุลลสฺตานิ
 อุนฺนุปนีตานิ โหนฺติ ยญฺณลิตฺถาย, บัณฺฑํ วจฺจตฺรสฺตานิ อุนฺนุปนีตานิ
 โหนฺติ ยญฺณลิตฺถาย, บัณฺฑํ วจฺจตฺริสฺตานิ อุนฺนุปนีตานิ โหนฺติ
 ยญฺณลิตฺถาย, บัณฺฑํ อชฺสสฺตานิ อุนฺนุปนีตานิ โหนฺติ ยญฺณลิตฺถาย,
 บัณฺฑํ อรพฺภสฺตานิ อุนฺนุปนีตานิ โหนฺติ ยญฺณลิตฺถาย. อถ โข
 อุดฺคตสรีโร พหุหิมนเ, เยน ภควา, เตนุปลงฺกมิ, อุลลสงฺกมิทฺวา
 ภควตา ลทฺธิ สัมโมทิ, สัมโมทนียํ กถํ สาราณนียํ วิคิสาเรทฺวา
 เอกมฺนัตถํ นิสีทิ, เอกมฺนัตถํ นิสินฺโน โข อุดฺคตสรีโร พหุหิมนเ
 ภควนฺติ เอกทโวจ “สุตฺตํ เมตํ โภ โคตม “อคฺคิสิสฺส อาชานํ

ยุบัลล อุลลสาปนํ มหัปปัลโล โหติ มหานิสันฺตีติ. “มยาปิ โข เอตํ
 พฺรหฺมาหึมณํ สุตํ “อัสสิคัสส อายาณํ ยุบัลล อุลลสาปนํ มหัปปัลโล โหติ
 มหานิสันฺตีติ. ทุติยัมปิ โข ๆ เปฯ ๆ ตติยัมปิ โข อุลลคตฺตวิโร พฺรหฺมาหึมณ
 ภควันตํ เอตทโวจ “สุตํ เมตํ โภ โคตม “อัสสิคัสส อายาณํ ยุบัลล
 อุลลสาปนํ มหัปปัลโล โหติ มหานิสันฺตีติ. มยาปิ โข เอตํ พฺรหฺมาหึมณํ สุตํ
 “อัสสิคัสส อายาณํ ยุบัลล อุลลสาปนํ มหัปปัลโล โหติ มหานิสันฺตีติ.
 “ตยิทํ โภ โคตม สเมติ, โภโตเจว โคตมัสส อัมหากัญญํ ยทิตํ
 สัพเพเน สัพเพณฺตีติ. เอวํ วุตฺเต, อายัสสิมา อานนฺโต อุลลคตฺตวิโร พฺรหฺมาหึมณ
 เอตทโวจ “น โข พฺรหฺมาหึมณํ ตถาคตา เอวํ ปุจฺฉิตัพพา “สุตํ เมตํ โภ
 โคตม “อัสสิคัสส อายาณํ ยุบัลล อุลลสาปนํ มหัปปัลโล โหติ มหานิสันฺตีติ.
 เอวํปิ โข พฺรหฺมาหึมณํ ตถาคตา ปุจฺฉิตัพพา “อหฺลปฺปิ ภาณฺเต
 อัสสิคํ อายาตุกาโม ยูปํ อุลลสาเปตุกาโม. โอวทตุ มํ ภาณฺเต ภควา,
 อญฺสาสตุ มํ ภาณฺเต ภควา; ยํ มม อัสสิคํ ทิฆรตฺตํ หิตาย
 สุขายาติ. อถ โข อุลลคตฺตวิโร พฺรหฺมาหึมณํ ภควันตํ เอตทโวจ
 “อหฺลปฺปิ โภ โคตม อัสสิคํ อายาตุกาโม ยูปํ อุลลสาเปตุกาโม.
 โอวทตุ มํ ภวํ โคตโม, อญฺสาสตุ มํ ภวํ โคตโม; ยํ มม
 อัสสิคํ ทิฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ. “อัสสิคํ พฺรหฺมาหึมณํ อาเธนฺโต ยูปํ
 อุลลสาเปนฺโต ปุพฺเพว ยถฺยเณ ติณิ สัตถานิ อุลลสาเปติ อกุลฺลานิ
 ทุกฺขทุทฺธิยานิ ทุกฺขชฺวปฺปากานิ. กตมานิ ติณิ? กายสํตฺถํ, วจฺสีตฺถํ,
 มโนสํตฺถํ. อัสสิคํ พฺรหฺมาหึมณํ อาเธนฺโต ยูปํ อุลลสาเปนฺโต ปุพฺเพว

ยัมเณ เหว จิตตํ อุปปาเทติ “เขตตกา อสุภา หันณันตํ
 ยัมณัตถาย, เขตตกา วัจจตวา หันณันตํ ยัมณัตถาย, เขตตกา
 วัจจตริโย หันณันตํ ยัมณัตถาย, เขตตกา อชา หันณันตํ
 ยัมณัตถาย, เขตตกา อรุพฺภา หันณันตํ ยัมณัตถายาติ. โส
 ปุณฺณํ กโรมีติ อปุณฺณํ กโรติ, “กุสลํ กโรมีติ อกุสลํ กโรติ,
 “สุคคิยา มัคคํ ปริเยสํมีติ ทุคคิยา มัคคํ ปริเยสติ. อคคิ
 พฺรหฺมณฺ อาเรนฺโต ยุปํ อุลลสาเปนฺโต ปุพฺเพว ยัมเณ อิทํ
 ปจฺมํ มโนสํตํ อุลลสาเปติ อกุสลํ ทุกฺขุทฺธํ ทุกฺขวิปากํ. ปุณ
 จปรํ พฺรหฺมณฺ อคคิ อาเรนฺโต ยุปํ อุลลสาเปนฺโต ปุพฺเพว
 ยัมเณ เหว วาจํ ภาสติ “เขตตกา อสุภา หันณันตํ
 ยัมณัตถาย, เขตตกา วัจจตวา หันณันตํ ยัมณัตถาย, เขตตกา
 วัจจตริโย หันณันตํ ยัมณัตถาย, เขตตกา อรุพฺภา หันณันตํ
 ยัมณัตถายาติ. โส “ปุณฺณํ กโรมีติ อปุณฺณํ กโรติ, “กุสลํ
 กโรมีติ อกุสลํ กโรติ, “สุคคิยา มัคคํ ปริเยสํมีติ ทุคคิยา มัคคํ
 ปริเยสติ. อคคิ พฺรหฺมณฺ อาเรนฺโต ยุปํ อุลลสาเปนฺโต ปุพฺเพว
 ยัมเณ อิทํ ทฺธิยํ วจีสํตํ อุลลสาเปติ อกุสลํ ทุกฺขุทฺธํ
 ทุกฺขวิปากํ. ปุณ จปรํ พฺรหฺมณฺ อคคิ อาเรนฺโต ยุปํ
 อุลลสาเปนฺโต ปุพฺเพว ยัมเณ สยํ ปจฺมํ สมารภติ “อสุภา
 หันณันตํ ยัมณัตถาย,” สยํ ปจฺมํ สมารภติ “วัจจตวา
 หันณันตํ ยัมณัตถาย,” สยํ ปจฺมํ สมารภติ “วัจจตริโย

หัตถ์นั้นๆ ยับยั้งด้วย,” สยัม ปจฺมํ สมารภติ “อชา
 หัตถ์นั้นๆ ยับยั้งด้วย,” สยัม ปจฺมํ สมารภติ “อรัฬฺหา หัตถ์นั้นๆ
 ยับยั้งด้วย. โส “ปฺปญฺญํ กโรมีติ อปฺปญฺญํ กโรติ,
 “กุสฺสํ กโรมีติ อกุสฺสํ กโรติ, “สุคฺคิยา มัคคํ ปริเยสํ ติ
 ทุกฺคคิยา มัคคํ ปริเยสติ. อคฺคํ พหฺวาทมน อาเนนฺโต ยูป
 อุลลสาเปนฺโต ปุพฺพเพว ยับยั้ง อิทํ ตติยํ กายสัทธํ อุลลสาเปติ อกุสฺสํ
 ทุกฺขุทฺธมํ ทุกฺขวิปากํ. อคฺคํ พหฺวาทมน อาเนนฺโต ยูป
 อุลลสาเปนฺโต ปุพฺพเพว ยับยั้ง อิมานิ ตินิ สัตถฺยานิ อุลลสาเปติ
 อกุสฺสานิ ทุกฺขุทฺธยานิ ทุกฺขวิปากานิ. ตโยเม พหฺวาทมน อคฺคํ
 ปทาตัพพา ปริวชเชตัพพา น เสวตัพพา. กตเม ตโย? วาตคฺคิ,
 ไทลคฺคิ, โมหคฺคิ. กัสฺมา จายํ พหฺวาทมน วาตคฺคิ ปทาตัพพะ
 ปริวชเชตัพพะ น เสวตัพพะ? รัตโต โช พหฺวาทมน วาเคน
 อภิกฺขโต ปริยาทินฺนจิตฺโต กาเยน ทฺวจฺจิริตํ จริติ, วาจาเยน ทฺวจฺจิริตํ
 จริติ, มนฺสาเยน ทฺวจฺจิริตํ จริติ; โส กาเยน ทฺวจฺจิริตํ จริตฺวา วาจาเยน
 ทฺวจฺจิริตํ จริตฺวา มนฺสาเยน ทฺวจฺจิริตํ จริตฺวา กายสัทธํ เกทา ปรมมฺวณํ
 อปายํ ทฺคฺคิตํ วินิปาตํ นิรยํ อปชฺชชติ: ตัสฺมา จายํ วาตคฺคิ
 ปทาตัพพะ ปริวชเชตัพพะ น เสวตัพพะ. กัสฺมา จายํ พหฺวาทมน
 ไทลคฺคิ ปทาตัพพะ ปริวชเชตัพพะ. น เสวตัพพะ? ทฺวฺโจ โช
 พหฺวาทมน โทเสน อภิกฺขโต ปริยาทินฺนจิตฺโต กาเยน ทฺวจฺจิริตํ จริติ,

วาจาญ ทุจฺจวิตฺ วจติ, มนสา ทุจฺจวิตฺ วจติ; โส กาเยน ทุจฺจวิตฺ
 จริตฺวา วาจาญ ทุจฺจวิตฺ จริตฺวา มนสา ทุจฺจวิตฺ จริตฺวา กายัสส
 เกทา ปรมมรณา อปายํ ทุคฺคํ วินิปาคํ นิรยํ อูปัชชติ: ตัสมา
 จายํ โทสคฺคิ ปหาตัพพะ โป ปรวิชเชตัพพะ น เสวิตัพพะ. กัสมา
 จายํ พฺรหฺมณ โมหคฺคิ ปหาตัพพะ โป ปรวิชเชตัพพะ น เสวิตัพพะ
 มูฬิหิ โข พฺรหฺมณ โมเหเน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต
 กาเยน ทุจฺจวิตฺ วจติ, วาจาญ ทุจฺจวิตฺ วจติ, มนสา ทุจฺจวิตฺ วจติ;
 โส กาเยน ทุจฺจวิตฺ จริตฺวา วาจาญ ทุจฺจวิตฺ จริตฺวา มนสา ทุจฺจวิตฺ
 จริตฺวา กายัสส เกทา ปรมมรณา อปายํ ทุคฺคํ วินิปาคํ นิรยํ อูปัชชติ:
 ตัสมา จายํ โมหคฺคิ ปหาตัพพะ โป ปรวิชเชตัพพะ น เสวิตัพพะ.
 อิม โข พฺรหฺมณ ตโย อคฺคิ ปหาตัพพา ปรวิชเชตัพพา น
 เสวิตัพพา. ตโยเม พฺรหฺมณ อคฺคิ สกฺกคฺคิ วา ครุกคฺคิ วา มาเนตฺวา
 ปุเชตฺวา สัมมา สุขํ ปรีหาตัพพา. กตเม ตโย? อาหุเนยฺยคฺคิ, คหปคฺคิ,
 ทักขิเนยฺยคฺคิ. กตโม จ พฺรหฺมณ อาหุเนยฺยคฺคิ? อิม พฺรหฺมณ
 ยัสส เต โหนฺติ “มาตาติ วา “ปิตาติ วา: ขยํ วุจฺจติ พฺรหฺมณ
 อาหุเนยฺยคฺคิ. ตํ กิสสฺส เหตุ? อโตะหายํ พฺรหฺมณ อาหุโต สัมภูโต.
 ตัสมา จายํ อาหุเนยฺยคฺคิ สกฺกคฺคิ วา ครุกคฺคิ วา มาเนตฺวา ปุเชตฺวา
 สัมมา สุขํ ปรีหาตัพพะ. กตโม จ พฺรหฺมณ คหปคฺคิ? อิม
 พฺรหฺมณ ยัสส เต โหนฺติ “ปุตฺตาติ วา “ทาวาติ วา “ทาสาติ
 วา “เปสฺสาติ วา: ขยํ วุจฺจติ พฺรหฺมณ คหปคฺคิ. ตัสมา จายํ

ลักขณนิปาเท ปจฺมบัตฺตนาถกัลลสํ บัณฺฑมวักโค.

๔๗

คหปตฺตํคิ ลักกัถฺวา ครุกัถฺวา มาเนถฺวา ปุเชถฺวา สัมมา สุข
 ปรีหาตัพพะโพ. กตโม ๑ พฺรหฺมณ ทักขิณียัคคิ อธิ พฺรหฺมณ
 เย เต สมณพฺรหฺมณา มหํปมาทา ปฏฺวิวธา ชนฺติโสรัจฺเจ นิวิฐฺจา
 เขมัตตํ ทเมณฺติ เขมัตตํ สเมณฺติ เขมัตตํ ปรีนิพฺพาเปณฺติ
 อยํ วุจฺจติ พฺรหฺมณ ทักขิณียัคคิ. ตสฺมา จายํ ทักขิณียัคคิ
 ลักกัถฺวา ครุกัถฺวา มาเนถฺวา ปุเชถฺวา สัมมา สุข ปรีหาตัพพะโพ.
 อิมे โข พฺรหฺมณ ดโย อัคคิ ลักกัถฺวา ครุกัถฺวา มาเนถฺวา
 ปุเชถฺวา สัมมา สุข ปรีหาตัพพะ. อยํ โข ปณ พฺรหฺมณ
 กัฏฺฐัคคิ กาเลน กาลํ อุชฺชเลตัพพะโพ. กาเลน กาลํ อชฺชณฺเฏกขิตัพพะโพ.
 กาเลน กาลํ นิพฺพาเปตัพพะโพ. กาเลน กาลํ นิภิชิตัพพะโพติ.
 เหวํ วุตฺเต, อุตฺตตสฺสโร พฺรหฺมณโณ ภควันฺติ เขตฺตโวจ “อภิกกัณฺธิ
 โภ โคตม, ๑ เป ๑ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตฺตเค
 ปาณฺนเปตํ สรณํ คตํ. เขลาหํ โภ โคตโม บัณฺฑํ อุตฺตสฺสทานิ มุณฺญามิ
 ชีวิตํ เทมิ, บัณฺฑํ วัจฺจตฺตสฺสทานิ มุณฺญามิ ชีวิตํ เทมิ, บัณฺฑํ
 วัจฺจตฺตสฺสทานิ มุณฺญามิ ชีวิตํ เทมิ, บัณฺฑํ อชฺชตฺตทานิ มุณฺญามิ ชีวิตํ
 เทมิ, บัณฺฑํ อรพฺภตฺตทานิ มุณฺญามิ ชีวิตํ เทมิ, หิริทานิ เจวํ คิณฺยานิ
 ขาณฺณํ, สีทานิ ๑ ปาณฺยานิ ปวฺนํ, สีโต ๑ เนลํ วาโต อุปวายนฺติ.

๔๘ สัตฺตติมา ภิกฺขเว สลฺยณา ภาวิตา พหุสฺสกา มหํปมฺลา
 โทณฺติ มหานิสฺสา อมตฺตคฺคา อมตฺตปรีโยสํสา. กตมา สัตฺตติ
 อสฺสกา สลฺยณา, มรณสลฺยณา, อาหาเร ปฏิกกฺกสลฺยณา, สัพพะโลเก

อนภิรตสัณณะ, อนิจจสัณณะ, อนิจเ ทุขสัณณะ, ทุกฺโข
อนัตตสัณณะ. อิม่า โข ภิกฺขเว สัตฺต สัณณะ ภาวิตา พหุลิกตา
มหํบัณฺสา โทณฺติ มหานิสฺสา อมโตคฺคา อมตปริโยสานาคิ.

๕๘ สัตฺตมา ภิกฺขเว สัณณะ ภาวิตา พหุลิกตา มหํบัณฺสา
โทณฺติ มหานิสฺสา อมโตคฺคา อมตปริโยสานา. กตมา สัตฺต?
อสุภสัณณะ, มรณสัณณะ, ขาหาเร ปฏิกฺกุธสัณณะ, สัพฺพโลเก
อนภิรตสัณณะ, อนิจจสัณณะ, อนิจเ ทุขสัณณะ, ทุกฺโข
อนัตตสัณณะ. “อสุภสัณณะ ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลิกตา มหํบัณฺสา
โทติ มหานิสฺสา อมโตคฺคา อมตปริโยสานาคิ อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ,
ภิณฺเจะตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อสุภสัณณะปริจฺเจเตน ภิกฺขเว ภิกฺขุโน เจตสา
พหุลํ วิหโรโต, เมถุนธมฺมสมาปัตติยา จิตฺตํ ปฏฺฐิยติ ปฏฺฐิกฺขยติ
ปฏฺฐวตฺตติ น สัมปสارىยติ, อูปะกัชา วา ปาฏิกฺกุธียตา วา สันนิจาติ.
เสยฺยธามิ ภิกฺขเว กุกฺกฏปตฺติ วา นีหารุทฺทํทูล วา อคฺคิมฺหิ
บักฺกชิตฺตํ ปฏฺฐิยติ ปฏฺฐิกฺขยติ ปฏฺฐวตฺตติ น สัมปสارىยติ: เอวเมว
โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อสุภสัณณะปริจฺเจเตน เจตสา พหุลํ วิหโรโต,
เมถุนธมฺมสมาปัตติยา จิตฺตํ ปฏฺฐิยติ ปฏฺฐิกฺขยติ ปฏฺฐวตฺตติ
น สัมปสارىยติ, อูปะกัชา วา ปาฏิกฺกุธียตา วา สันนิจาติ. สเจ
ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อสุภสัณณะปริจฺเจเตน เจตสา พหุลํ วิหโรโต,
เมถุนธมฺมสมาปัตติยา จิตฺตํ อนุสันทติ, อิมํปาฏิกฺกุธียตา วา สันนิจาติ,
เวทิตฺตํพเมตํ. ภิกฺขเว ภิกฺขุนา “อภาวิตา เม อสุภสัณณะ, นัตติ

24

ബ്

ชีวตนิกัณฺติยา จิตฺตํ อนุสํนํหิตํ, อัมมํปฏิกกฺกัลยตา วา สันฺนจาติ,
 เวทิตัพฺพเมตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุณา “ภาวิตา เม มรณสํวณา, นัตถิ
 เม ปุพฺพเณาปรํ วิเสโส, อัมมํปัตตํ เม ภาวนาผลนํติ. อิจฺหิ ตตฺถ
 สัมปชาโน โทติ. สเจ ปณ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน มรณสํวณาปรจิเตน
 เจตสา พหุลํ วิหโรติ, ชีวตนิกัณฺติยา จิตฺตํ ปฏฺฐิยติ ปฏฺฐิกุชฺชติ
 ปฏฺฐิวตฺตติ น สัมปสارىยติ. อุเปกฺขา วา ปาฏิกกฺกัลยตา วา สันฺนจาติ,
 เวทิตัพฺพเมตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุณา “ภาวิตา เม มรณสํวณา, อตฺถิ เม
 ปุพฺพเณาปรํ วิเสโส, ปัตตํ เม ภาวนาผลนํติ. อิตฺถิ ตตฺถ สัมปชาโน
 โทติ. “มรณสํวณา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลิกตา มหํปฺปฉา โทติ
 มหานิสฺสา อมโตคธา อมตปริโยสานาติ อิตฺติ ยนํตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ
 ปฏฺฐิจฺจ วุตฺตํ. “อาหาเร ปฏิกกฺกัลยตา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลิกตา
 มหํปฺปฉา โทติ มหานิสฺสา อมโตคธา อมตปริโยสานาติ อิตฺติ โข
 ปเนตํ วุตฺตํ, กิณฺเจะตํ ปฏฺฐิจฺจ วุตฺตํ? อาหาเร ปฏิกกฺกัลยตาปรจิเตน
 ภิกฺขเว ภิกฺขุโน เจตสา พหุลํ วิหโรติ, รตฺตณฺเฑน จิตฺตํ ปฏฺฐิยติ
 ปฏฺฐิกุชฺชติ ปฏฺฐิวตฺตติ น สัมปสارىยติ, อุเปกฺขา วา ปาฏิกกฺกัลยตา วา
 สันฺนจาติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว กุกกฺกุปตฺตํ วา นํหารุทฺทํทูลํ วา
 อคฺคิมิหิ ปักขิตตํ ปฏฺฐิยติ ปฏฺฐิกุชฺชติ ปฏฺฐิวตฺตติ น สัมปสارىยติ:
 เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อาหาเร ปฏิกกฺกัลยตาปรจิเตน
 เจตสา พหุลํ วิหโรติ, รตฺตณฺเฑน จิตฺตํ ปฏฺฐิยติ ปฏฺฐิกุชฺชติ
 ปฏฺฐิวตฺตติ น สัมปสارىยติ, อุเปกฺขา วา ปาฏิกกฺกัลยตา วา สันฺนจาติ.

สเจ ภิกขเว ภิกขุโน อหาเร ปฏิกกุลล์ณวาปริจิเณ เจตสา พหุล
 จิทรโต, รตคณฺหาบ จิตฺตํ อนุสํมตฺติ, อปัฏฺฐาปฏิกกุลฺลยตา วา สันนํจติ,
 เวทิตัพพะเมตํ ภิกขเว ภิกขุณา “อภาวตา เม อหาเร ปฏิกกุลล์ณวา,
 นัตถิ เม ปุพฺเพนาปรํ วิเสโส, อปัฏฺฐํ เม ภาวนาณลนฺติ.
 อติห ตตฺถ สัมปชาโน โหติ. สเจ ปน ภิกขเว ภิกขุโน อหาเร
 ปฏิกกุลล์ณวาปริจิเณ เจตสา พหุล จิทรโต, รตคณฺหาบ จิตฺตํ
 ปฏิลียติ ฯ เป ฯ อูปেকฺขา วา ปาฏิกกุลฺลยตา วา สันนํจติ,
 เวทิตัพพะเมตํ ภิกขเว ภิกขุณา “ภาวตา เม อหาเร ปฏิกกุลล์ณวา,
 อตฺถิ เม ปุพฺเพนาปรํ วิเสโส, ปฏฺฐํ เม ภาวนาณลนฺติ. อติห
 ตตฺถ สัมปชาโน โหติ. “อหาเร ปฏิกกุลล์ณวา ภิกขเว ภาวตา
 พหุลิกตา มหํปมฺมา โหติ มหานิสฺสา อมโตคฺคา อมตปริโยสานาติ
 อติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจํ วุตฺตํ. “สัพพะโลเก อนภิรตลล์ณวา
 ภิกขเว ภาวตา พหุลิกตา มหํปมฺมา โหติ มหานิสฺสา อมโตคฺคา
 อมตปริโยสานาติ อติ โข ปเนตํ วุตฺตํ, กิณฺเจะตํ ปฏิจํ วุตฺตํ.
 สัพพะโลเก อนภิรตลล์ณวาปริจิเณ ภิกขเว ภิกขุโน เจตสา พหุล
 จิทรโต, โลกจิตฺเตสฺส จิตฺตํ ปฏิลียติ ปฏิกุชฺชติ ปฏิวตฺตติ
 น สัมปสําริยติ, อูปেকฺขา วา ปาฏิกกุลฺลยตา วา สันนํจติ.
 เสยฺยธาปํ กุกกฏบตฺตํ วา นินฺหารุทฺทํ วา อตฺถิมํหิ บักกิตฺตํ
 ปฏิลียติ ปฏิกุชฺชติ ปฏิวตฺตติ น สัมปสําริยติ: เอวเมว โข ภิกขเว
 ภิกขุโน สัพพะโลเก อนภิรตลล์ณวาปริจิเณ เจตสา พหุล จิทรโต,

โลกจิตเตสุ จิตฺตํ ปฏิลียติ ปฏิกุชฺชติ ปฏิวตฺตติ น สัมปสارىยติ,
 อูเปกฺขา วา ปาฏิกกฺกัลยตา วา สันนิจาติ. สเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน
 สัพฺพโลเก อนภิตตสํวณุปริจิตฺเตน เจตสา พหุลํ วิหโรโต, โลกจิตเตสุ
 จิตฺตํ อนุสํนฺหติ, อัมมึปฏิกกฺกัลยตา วา สันนิจาติ, เวทิตฺตฺพเมตํ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุณา “ภาวิตา เม สัพฺพโลเก อนภิตตสํวณา, นัตถิ
 เม ปุพฺพเพนาปรํ วิเสโส, อัมมึมัตตํ เม ภาวนาผลนํติ. อิตฺถิ ตตฺถ
 สัมปชาโน โหติ. สเจ ปณฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน สัพฺพโลเก
 อนภิตตสํวณุปริจิตฺเตน เจตสา พหุลํ วิหโรโต, โลกจิตเตสุ จิตฺตํ
 ปฏิลียติ ปฏิกุชฺชติ ปฏิวตฺตติ น สัมปสارىยติ, อูเปกฺขา วา
 ปาฏิกกฺกัลยตา วา สันนิจาติ, เวทิตฺตฺพเมตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุณา “ภาวิตา
 เม สัพฺพโลเก อนภิตตสํวณา, นัตถิ เม ปุพฺพเพนาปรํ วิเสโส,
 มัตตํ เม ภาวนาผลนํติ. อิตฺถิ ตตฺถ สัมปชาโน โหติ. “สัพฺพโลเก
 อนภิตตสํวณา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลิกตา มหํมฺเณสา โหติ มหานิสฺสา
 อมโตคธา อมตปริโยสานาติ อิตฺติ ยนํตํ วุตฺตํ, อิตฺเมตํ ปฏิจฺจํ วุตฺตํ.
 “อนิจฺจสํวณา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลิกตา มหํมฺเณสา โหติ มหานิสฺสา
 อมโตคธา อมตปริโยสานาติ อิตฺติ โข ปณฺเต วุตฺตํ, กิณฺเจะตํ ปฏิจฺจํ
 วุตฺตํ? อนิจฺจสํวณุปริจิตฺเตน ภิกฺขเว ภิกฺขุโน เจตสา พหุลํ วิหโรโต,
 ลาภสํกการสึโลเก จิตฺตํ ปฏิลียติ ปฏิกุชฺชติ ปฏิวตฺตติ น สัมปสارىยติ,
 อูเปกฺขา วา ปาฏิกกฺกัลยตา วา สันนิจาติ. เสยฺยธาปํ ภิกฺขเว
 กุกฺกฏปตฺตํ วา นีหารุกฺกทฺทูลํ วา อคฺคิมิหิ ปักขิตฺตํ ปฏิลียติ

ปฏิกุชชติ ปฏิวัตตติ น สัมปสارىติ: เหวเมว โข ภิกขเว ภิกขุโน
อนิจจสัจฉนาปริจเฑน เจตสา พหุล วิหโรโต, ลากสัจฉการสิโลเก จิตต
ปฏิลียติ ปฏิกุชชติ ปฏิวัตตติ น สัมปสارىติ, อุเปกขา วา
ปภาวิกกุลยตาว่า สัจฉาติ. สเจ ภิกขเว ภิกขุโน อนิจจสัจฉนาปริจเฑน
เจตสา พหุล วิหโรโต, ลากสัจฉการสิโลเก จิตต อนุลันตติ,
อัมปภาวิกกุลยตา วา สัจฉาติ, เวทิตัพพะเมต ภิกขเว ภิกขุนา
“ภาวิตา เม อนิจจสัจฉนา, นัตถิ เม ปุพเพนาปร วิเสโส,
อัมปัตต मे गानामलन्ति. อิติห ตตถ สัมปชาโน โหติ. สเจ
ปน ภิกขเว ภิกขุโน อนิจจสัจฉนาปริจเฑน เจตสา พหุล วิหโรโต,
ลากสัจฉการสิโลเก จิตต ปฏิลียติ ปฏิกุชชติ ปฏิวัตตติ น สัมปสارىติ,
อุเปกขา วา ปภาวิกกุลยตา วา สัจฉาติ, เวทิตัพพะเมต ภิกขเว
ภิกขุना “ภาวิตา เม อนิจจสัจฉนา, นัตถิ เม ปุพเพนาปร
วิเสโส, นัตต मे गानामलन्ति अतिह तत्त सम्पचानो होति.
“อนิจจสัจฉนา ภิกขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหम्मึลลา โหติ มหานิสสา
อมโตคชา อมคปริโยธานาติ อิติ ยันต วุตต, อิทเมต ปญจจ วุตต.
“อนิจเจ ทุกขสัจฉนา ภิกขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหम्मึลลา โหติ
มหานิสสา อมโตคชา อมคปริโยธานาติ อิติ โข ปเนต วุตต,
กิลเเจต ปญจจ วุตต? อนิจเจทุกขสัจฉนาปริจเฑน ภิกขเว ภิกขุโน
เจตสา พหุล วิหโรโต, อาลัสเส โกธัสเส วิสสัจจเย ปมาเท
อนนุโยเค อัมปัจจเวกขณาย ตัพพะภยสัจฉนา มัจจุบฺบิจิตา โหติ,

เสยฺยถาปํ อุกฺกชิตฺตาสึเก วอเก. สเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อนิจฺเจทุกฺข-
 สลฺลณฺยาปริจฺเจเตน เจตสา พหุลํ วิหโรโต, อาลสฺสเส โกลสฺสเช วิสสํญฺญิจิเย
 ปมาเท อนนฺนโยเค อปัปฺปจฺจเวกฺขนาย ติพฺพากยสลฺลณฺยา น บัจฺจุบฺบฺพุจฺจิตา
 โหติ, เสยฺยถาปํ อุกฺกชิตฺตาสึเก วอเก; เวทิตฺตํพฺเพตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุณา
 “ภาวิตา เม อนิจฺเจ ทุกฺขสลฺลณฺยา, นัตถิ เม ปุพฺเพนาปรํ วิเสโส,
 อปัปฺปจฺจํ เม ภาวนาผลนฺติ. อิตฺถิ ตตฺถ สัมปชาโน โหติ. สเจ
 ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อนิจฺเจทุกฺขสลฺลณฺยาปริจฺเจเตน เจตสา พหุลํ
 วิหโรโต, อาลสฺสเส โกลสฺสเช วิสสํญฺญิจิเย ปมาเท อนนฺนโยเค
 อปัปฺปจฺจเวกฺขนาย ติพฺพากยสลฺลณฺยา บัจฺจุบฺบฺพุจฺจิตา โหติ,
 เสยฺยถาปํ อุกฺกชิตฺตาสึเก วอเก; เวทิตฺตํพฺเพตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุณา
 “ภาวิตา เม อนิจฺเจ ทุกฺขสลฺลณฺยา, นัตถิ เม ปุพฺเพนาปรํ วิเสโส,
 ปตฺตํ เม ภาวนาผลนฺติ. อิตฺถิ ตตฺถ สัมปชาโน โหติ. “อนิจฺเจ
 ทุกฺขสลฺลณฺยา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลิกตา มหํบฺบลา โหติ มหานิสฺสา
 อมโตคชา อมตปริโยสานาคิ อิตฺติ ยนฺติ วุตฺตํ, อิทฺเพตํ. ปฏิจฺจ
 วุตฺตํ. “ทุกฺโข อนัตตสลฺลณฺยา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลิกตา มหํบฺบลา
 โหติ มหานิสฺสา อมโตคชา อมตปริโยสานาคิ อิตฺติ โข ปเนตํ
 วุตฺตํ, กิลฺเบตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ทุกฺโขอนัตตสลฺลณฺยาปริจฺเจเตน ภิกฺขเว
 ภิกฺขุโน เจตสา พหุลํ วิหโรโต, วิมัสสิเนยฺย สวลฺลณฺยานเก กาเย
 พหิตฺธา . จ สัพพนนิมิตฺเตสุ อหํการมมํการมานาเปตํ มานสํ โหติ
 วิธาสมตฺติกํนํตํ สนฺตํ สุวิมุตฺตํ. สเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ทุกฺโขอนัตต-

สัจฉาปริจเจเน เจตสา พหุล วิหโรโต, อิมัสสิมัง สวิณณานเก กาเย
 พหิทธา จ สัพพนิมิตเตสุ อหิการมมีการมานาปคตฺ มานลํ น โหติ
 วิธาสมตีกกัณฺธํ สันตํ สุมุตฺตํ, เวทิตัพพะเมตํ ภิกขเว ภิกขุณา
 “ภาวิตา เม ทุกฺโข อนัตตสัจฉา, นัตถิ เม ปุพฺพเณนาปรํ วิเลโส,
 อปัปฺปตฺตํ เม ภาวนาผลนํติ. อติห ตตฺถ สัมปชาโน โหติ. สเจ
 ปณ ภิกขเว ภิกขุโน ทุกฺโขอนัตตสัจฉาปริจเจเน เจตสา พหุล
 วิหโรโต, อิมัสสิมัง สวิณณานเก กาเย พหิทธา จ สัพพนิมิตเตสุ
 อหิการมมีการมานาปคตฺ มานลํ โหติ วิธาสมตีกกัณฺธํ สันตํ สุมุตฺตํ,
 เวทิตัพพะเมตํ ภิกขเว ภิกขุณา “ภาวิตา เม ทุกฺโข อนัตตสัจฉา,
 นัตถิ เม ปุพฺพเณนาปรํ วิเลโส, ปตฺตํ เม ภาวนาผลนํติ. อติห
 ตตฺถ สัมปชาโน โหติ. “ทุกฺโข อนัตตสัจฉา ภิกขเว ภาวิตา
 พหุลิกตา มหัชฺฌลํ โหติ มหานิสฺสา อมโตคธา อมตปริโยสานาคิ
 อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิตเมตํ ปฏิจจํ วุตฺตํ. อีมา โข ภิกขเว
 สัตตํ สัจฉา ภาวิตา พหุลิกตา มหัชฺฌลํ โหนฺติ มหานิสฺสา
 อมโตคธา อมตปริโยสานาคิ.

๕๐ อถ โข ชานุสฺโสณํ พหุหิมโน, เยน ภควา, เตนุปลังกมิ;
 อุปลังกมิตฺวา ภควตา สัทธํ สัมโมติ; สัมโมทนียํ กถํ สาราณียํ
 วัตถสาเรตฺวา เอกมณฺธํ นิสฺสีติ; เอกมณฺธํ นิสฺสินโน โข ชานุสฺโสณํ
 พหุหิมโน ภควนฺตํ เอตทโว “ภาวัมปิ โน โคตโม พหุหิมจารี
 ปฏิจานาตติ. “ยณฺธิ ตํ พหุหิมณํ สัมมา วทมาโน วเทยฺย

“อชันโท อัจฉิทัถ์ อสพลล อกัมมัตถ์ ปริปัญณณ ปริสุตฺธัง พหัมมจริย
 จรติ; มเมว ตัง พหัมมโน สัมมา วทมาโน วเทยฺย. อหังหิ
 พหัมมโน อชันโท อัจฉิทัถ์ อสพลล อกัมมัตถ์ ปริปัญณณ ปริสุตฺธัง
 พหัมมจริย จรามติ. “กั ปน โก โคตม พหัมมจริยัสส ชนัตถัมปิ
 ฉิตถัมปิ สพลลัมปิ กัมมัตถัมปิ. “อิธ พหัมมโน เอกังโง สมโน
 วา พหัมมโน วา สัมมา พหัมมจาริ ปฏฺฐานมาโน นเทว โข
 มาตุคฺคาเมน สัตถิ ทวฺยันทวฺยสมาปัตติ สมาปชฺชติ; อปฺปง โข
 มาตุคฺคามัสส อัจฉาตถ์ ปริมัตถ์น นีหาปน สัมพาตถ์ สาติยติ; โส
 ตัง อัสสาเทติ ตัง นิกาเมติ เตน จ วิตติ อปชฺชติ. อิตถัมปิ โข
 พหัมมโน พหัมมจริยัสส ชนัตถัมปิ ฉิตถัมปิ สพลลัมปิ กัมมัตถัมปิ.
 อปฺป วุจฺจติ พหัมมโน อปริสุตฺธัง พหัมมจริย จรติ สันณคฺคโต
 เมถุนน สันโณเคน, น ปริมุจฺจติ ชาติยา ชรามมณน โสเกติ
 ปริเทเวติ ทุกฺขเติ โทมณัสเสติ อปายาเสติ, น ปริมุจฺจติ
 ทุกฺขัสสมาติ วทามิ. ปน จปว พหัมมโน อเอกังโง สมโน วา
 พหัมมโน วา สัมมา พหัมมจาริ ปฏฺฐานมาโน นเทว โข
 มาตุคฺคาเมน สัตถิ ทวฺยันทวฺยสมาปัตติ สมาปชฺชติ; นปิ มาตุคฺคามัสส
 อัจฉาตถ์ ปริมัตถ์น นีหาปน สัมพาตถ์ สาติยติ; อปฺปง โข
 มาตุคฺคาเมน สัตถิ สันชัคคตติ สกัฬิติ สกัฬายติ; ๆ เป ๆ นปิ
 มาตุคฺคาเมน สัตถิ สันชัคคตติ สกัฬิติ สกัฬายติ; อปฺปง โข
 มาตุคฺคามัสส จักขุณา จักขุ อุนิชาตติ เปกฺขติ; นปิ มาตุคฺคามัสส

ลัทธิคณินาเต ปรมัตถวินาสกัถัสส ปัจจิมวักโค.

๘๗

จักขุณา จักขุ อุปนิชฌายติ เปกขติ; อบัง โข มาตุคามัสส
 สัททัง สุณนติ ติโรกุทฺทัง วา ติโรปาการัง วา หสันตียา วา
 ภณันตียา วา คายันตียา วา โรทนต์ียา วา; นปี มาตุคามัสส
 สัททัง สุณนติ ติโรกุทฺทัง วา ติโรปาการัง วา หสันตียา วา
 ภณันตียา วา คายันตียา วา โรทนต์ียา วา; อบัง โข ยานิสส
 ตานิ ปุพฺเพ มาตุคามเน สัทธัง หลิตลปัตถักกัฬิตานิ, ตานิ อนุสฺสเรติ;
 นปี ยานิสส ตานิ ปุพฺเพ มาตุคามเน สัทธัง หลิตลปัตถักกัฬิตานิ
 ตานิ อนุสฺสเรติ; อบัง โข บัลลสฺสตี คหปตี วา คหปติปุตฺตัง
 บัจฺจहि กามคฺเชนทิสัมมัตถัง สมังคิกุตฺตัง ปริจารยमानัง; นปี บัลลสฺสตี
 คหปตี วา คหปติปุตฺตัง วา บัจฺจहि กามคฺเชนทิสัมมัตถัง สมังคิกุตฺตัง
 ปริจารยमानัง; อบัง โข อัจฉริยวโร เทวณิกายัง ปณิชาเย พหุหิมจริย
 จเรติ “อิมินาหัง ลีเลน วา วเตน วา ตเปน วา พหุหิมจริเยน วา
 เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวณินฺตโร วาติ; โส ตัง อัสสาเทติ ตัง
 นิโกเมติ เตเน จ วิตฺติ อายัสสชิตี. อิตมัมปิ โข พหุหิมณ
 พหุหิมจริยัสส ชันตมัมปิ ฉิตมัมปิ สพลมัมปิ กัมมัสมัมปิ. อบัง
 วุจฺจติ พหุหิมณ อปริสุทฺธัง พหุหิมจริย จเรติ สลฺลนฺตโรโต เมถุนเน
 สลฺลนฺตโรโต, น ปริมุจฺจติ ชาตียา ชรามเรเนน สลฺลนฺตโรโต ปรีเทเวติ
 ทุกฺกเชติ โทมนัสสสฺสตี อุปายาสเสติ, น ปริมุจฺจติ ทุกฺกชัสมาติ วทามิ.
 ยาวากัณโณจํ พหุหิมณ อิมสฺส ลัทธิคณินํ เมถุนสลฺลนฺตโรโต อัจฉริย

เมณฺหฺสัลโวโค อิตฺตนิ อัมปปีนํ สมฺมุขัสสํ, เมว ทาวาหํ พฺรหฺมณ
 สฺสเทวเก โลเก สมฺมารเก สฺพหฺมณเก สลฺลสมณพฺรหฺมณินา ปชาย
 สฺสเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สัมมาสัมโพธิ อภิสัมพุทฺธอ บัจจิจฺฉณาสี,
 ยโต จ โข อหํ พฺรหฺมณ อิมสฺส สत्ตคฺคณํ เมณฺหฺสัลโวคานํ อภิวตฺร
 เมณฺหฺสัลโวโค อิตฺตนิ อัมปปีนํ น สมฺมุขัสสํ, อถาหํ พฺรหฺมณ สฺสเทวเก
 โลเก สมฺมารเก สฺพหฺมณเก สลฺลสมณพฺรหฺมณินา ปชาย สฺสเทวมนุสฺสาย
 อนุตฺตรํ สัมมาสัมโพธิ อภิสัมพุทฺธอ บัจจิจฺฉณาสี. ฉานนํ ปน
 เม ทลฺลนํ อุตฺปาที “อภูปฺปา เม วิมุตฺติ, ขยมนํติมา ชาติ,
 นิตฺติทานิ ปนฺนํโกวติ. เหว วุตฺเต, ชานุสฺโสณํ พฺรหฺมณ ภาวณํติ
 เขตฺตโวจ “อภิกกัณฺโถ โภ โคตม, ๆ เป ๆ อุปาสกํ มํ ภว
 โคตโม ธาเรตุ อชฺชตฺตโค ปาณเปตํ สฺรณํ คคณํติ.

๕๑ สัลโวโควสัลโวโค โว ภิกฺขเว อัมมปริยายํ เทเสสฺสสามิ,
 ตํ สุนฺณํ สาธุกํ มนฺสิกโรติ, ภาสิสฺสสามิ. “เอว ภนฺเตติ โข
 เต ภิกฺขู ภควโต บัจจิสฺสโส. ภควา เขตฺตโวจ “กตโม จ ภิกฺขเว
 สัลโวโควสัลโวโค อัมมปริยาโย? อิตฺถิ ภิกฺขเว อชฺชตฺตโค
 อิตฺถินํทริยํ มนฺสิกโรติ อิตฺถิกุตฺตํ อิตฺถากัมปํ อิตฺถิวิธํ อิตฺถิจฺฉนํทํ
 อิตฺถิสฺสํ อิตฺถาลังการํ, สํ ทคฺคํ รัชชติ ตตฺถวาทิ, สํ ทคฺค
 รัตฺตา ตตฺถวาทิ พหิทฺธา ปุริสณํทริยํ มนฺสิกโรติ ปุริสกุตฺตํ
 ปุริสากัมปํ ปุริสวิธํ ปุริสิจฺฉนํทํ ปุริสิสฺสํ ปุริสาลังการํ, สํ ทคฺค
 รัชช. ตตฺถวาทิ, สํ ทคฺค รัตฺตา ตตฺถวาทิ พหิทฺธา สัลโวโค

อากังขติ: บัณฺฑจัสสา สลฺโณคบัจฺจยา อุบฺบิซฺชติ สุขํ โสมนัสฺสํ,
 ตัณฺหํ อากังขติ. อิตฺถิเต ภาทฺชเว อภิรตา สัตฺตา ปุริเสสุ สลฺโณค
 คคา. เหวํ โข ภาทฺชเว อิตฺถิ อิตฺถิภักฺกํ นาคิวคฺคติ. ปุริโส ภาทฺชเว
 อชฺฌมคฺคํ ปุริสินทฺธิริยํ มนสิโกโรติ ปุริสกุคฺคํ ปุริสาณํปํ ปุริสวชิ
 ปุริสจันณํ ปุริสัสสํ ปุริสาณการํ, โส ตตฺถ รัชฺชติ ตทฺธวภิรมติ,
 โส ตตฺถ รัตฺโต ตตฺถวภิรมติ พหิทฺธา อิตฺถินทฺธิริยํ มนสิโกโรติ
 อิตฺถิกุคฺคํ อิตฺถาณํปํ อิตฺถิวิธํ อิตฺถิจันณํ อิตฺถิธสํ อิตฺถาณการํ,
 โส ตตฺถ รัชฺชติ ตตฺถวภิรมติ, โส ตตฺถ รัตฺโต ตตฺถวภิรมติ
 พหิทฺธา สลฺโณค อากังขติ: บัณฺฑจัสสา สลฺโณคบัจฺจยา อุบฺบิซฺชติ
 สุขํ โสมนัสฺสํ, ตัณฺหํ อากังขติ. ปุริสคฺเค ภาทฺชเว อภิรตา สัตฺตา
 อิตฺถิสุ สลฺโณค คคา. เหวํ โข ภาทฺชเว ปุริโส ปุริสคคํ
 นาคิวคฺคติ. เหวํ โข ภาทฺชเว สลฺโณโค โหติ. กถณฺหํ ภาทฺชเว
 วิสลฺโณโค โหติ. อิตฺถิ ภาทฺชเว อชฺฌมคฺคํ อิตฺถินทฺธิริยํ น
 มนสิโกโรติ อิตฺถิกุคฺคํ อิตฺถาณํปํ อิตฺถิวิธํ อิตฺถิจันณํ อิตฺถิธสํ
 อิตฺถาณการํ, ตา ตตฺถ น รัชฺชติ ตตฺถว นภิรมติ, ตา ตตฺถ
 อวตฺตา ตตฺถ อภิรตา พหิทฺธา ปุริสินทฺธิริยํ น มนสิโกโรติ
 ปุริสกุคฺคํ ปุริสาณํปํ ปุริสวชิ ปุริสจันณํ ปุริสัสสํ ปุริสาณการํ,
 ตา ตตฺถ น รัชฺชติ ตตฺถว นภิรมติ, ตา ตตฺถ อวตฺตา ตตฺถ
 อภิรตา พหิทฺธา สลฺโณค อากังขติ: บัณฺฑจัสสา สลฺโณคบัจฺจยา
 อุบฺบิซฺชติ สุขํ โสมนัสฺสํ, ตัณฺหํ อากังขติ. อิตฺถิเต โข ภาทฺชเว

อนภิวา สัตถา ปุริเสสุ วิสัณโณคิ คคา. เอว โข ภิกขเว
 อิตถิ อิตถัตถิ อิตถัตถิ. ปุริโส ภิกขเว อชฌัตถิ ปุริสันท์ริย
 น มนสิกาโรติ ปุริสกุตติ ปุริสาภัพเป ปุริสวชิ ปุริสจันตํ ปุริสัสส
 ปุริสาลังการ, โส ตัตถิ น รัชชติ ตัตถิ นามภิมติ, โส ตัตถิ
 อรติโต ตัตถิ อนภิวา พหิตถา อิตถินท์ริย น มนสิกาโรติ
 อิตถิกุตติ อิตถาภัพเป อิตถวชิ อิตถจันตํ อิตถัสส อิตถาลังการ,
 โส ตัตถิ น รัชชติ ตัตถิ นามภิมติ, โส ตัตถิ อรติโต ตัตถิ
 อนภิวา พหิตถา สัณโณคิ นากังขติ. ยัมปิยัสส สัณโณคิยัมปิยา
 อัมปิยัสส สุข โสมนัสส, ตัมปิ นากังขติ. ปุริสัสส ภิกขเว
 อนภิวา สัตถา อิตถิสฺส วิสัณโณคิ คคา. เอว โข ภิกขเว ปุริโส
 ปุริสัตถิ อิตถัตถิ. เอว โข ภิกขเว วิสัณโณคิ โหติ. อัมปิ
 ภิกขเว สัณโณคิวิสัณโณคิ อัมปิปรียาโยติ.

๕๒ เอก สมย ภควา จัมปาย วิหริ คัคคยา ปกัชฌณียา
 ตีเร. อถโข สัมพหุลา จัมเปยิกา อปาสกา, เยนายัสมา สาริปุตฺโต,
 เตนปัสจกัมมิสุ, อปัสจกมิตฺวา ยายัสมนันติ สาริปุตฺตํ อภาวเตตฺวา
 เอกมนันติ นิสินฺทสุ, เอกมนันติ นิสินฺนา โข จัมเปยิกา อปาสกา
 อายกัมมนันติ สาริปุตฺตํ เอตทโวจํ “จิรัสสุตา โน ภันเต ภควโต
 สัมมุขา อัมมึ กถา, สาธุ มย ภันเต สภะยยาม ภควโต อัมมึ
 กถํ สวณายาติ. “เตนทวโส ททหุไปสเด อาคัจเฌยยาม, อัมปิเปวนาม
 สภะยยาม ภควโต สันติเก อัมมึ กถํ สวณายาติ. “เอว ภันเตติ

โฆ จัมเปยยกา อูปาสกา อายัสมโต สาริปุตฺตัสส ปฏิสลฺฐนิตฺวา
 อัญญาสาสนา อายัสมนันโต สาริปุตฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทักฺขิณิ กัถฺวา
 มัลลิกมัลลํ. อตฺโฆ จัมเปยยกา อูปาสกา ตทหุโปสเถ, เยนายัสมา
 สาริปุตฺโต, เตนุปลังกมัลลํ; อูปลังกมิตฺวา อายัสมนันโต สาริปุตฺตํ อภิวาเทตฺวา
 เขมมนันติ อัญฺจิสฺส. อตฺโฆ อายัสมา สาริปุตฺโต เตหิ จัมเปยยกเหหิ
 อูปาสเกหิ ลัทธิ, เยน ภควา. เตนุปลังกมิ; อูปลังกมิตฺวา ภควันติ
 อภิวาเทตฺวา เขมมนันติ นิสิตฺติ; เขมมนันติ นิสินฺโน โฆ อายัสมา สาริปุตฺโต
 ภควันติ เขตฺตโวจ “ลียา นุ โฆ ภันเต อิกะจฺจัสส คาทิสฺสเยว ทานํ
 ทินนํ มหฺบับฺลํ น มหานิสฺสํ, ลียา ปน ภันเต อิกะจฺจัสส คาทิสฺสเยว
 ทานํ ทินนํ มหฺบับฺลํ มหานิสฺสํ. “ลียา สาริปุตฺตํ อิกะจฺจัสส คาทิสฺสเยว
 ทานํ ทินนํ มหฺบับฺลํ น มหานิสฺสํ, ลียา ปน สาริปุตฺตํ อิกะจฺจัสส
 คาทิสฺสเยว ทานํ ทินนํ มหฺบับฺลํ มหานิสฺสํ. “โก นุ โฆ
 ภันเต เหตุ, โก มัจฺจโย; เยนปิ อิกะจฺจัสส คาทิสฺสเยว ทานํ ทินนํ
 มหฺบับฺลํ น มหานิสฺสํ: โก นุ โฆ ภันเต เหตุ, โก มัจฺจโย; เยนปิ
 อิกะจฺจัสส คาทิสฺสเยว ทานํ ทินนํ มหฺบับฺลํ มหานิสฺสํ. “อิธ สาริปุตฺตํ
 เขจฺจโจ สาเปกฺโข ทานํ เทติ, ปฏฺฐิตจฺจิตฺโต
 ทานํ เทติ, สันนิชฺเฏกฺโข ทานํ เทติ, “อิมํ เปจฺจ ปริภุญฺชิตฺตํ
 ทานํ เทติ; โส คํ ทานํ เทติ สมณัสส วา พฺรหฺมณัสส วา อนนํ
 ปานํ วจิตฺตํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสอพพีเปยฺยํ. คํ กิ มัลลนิ
 สาริปุตฺตํ: ทเทยฺย อิกะจฺจโจ เอรุเป ทานันติ. “เอว ภันเต. ” ตตฺถ
 สาริปุตฺตํ ยิวาย สาเปกฺโข ทานํ เทติ, ปฏฺฐิตจฺจิตฺโต ทานํ เทติ,

สันนิธิเปกโข ทานํ เทติ, “อิมํ เปจฺจ ปริกฺขณํ ชีตฺสํมิตฺติ ทานํ เทติ;
 โส ตํ ทานํ ทตฺวา กายัสส เภตา ปรมมฺวณา จาตุम्मํหาวาชิตานํ
 เทวานํ สหํพิยตํ อุปัชฌายิตะ โส ตํ กัมมํ เขเปตฺวา ตํ อิทํชฺชํ ตํ
 ยสํ ตํ อาธิปเตยฺยํ, อาคามิ โหติ อาคณฺฐา อิตถํตตํ. อช ปณ
 สารีปุตฺตํ เอกจฺโจ นหเว โข สาเปกโข ทานํ เทติ, น ปฏิพัทฺธจิตฺโต
 ทานํ เทติ, น สันนิธิเปกโข ทานํ เทติ, น “อิมํ เปจฺจ
 ปริกฺขณํ ชีตฺสํมิตฺติ ทานํ เทติ, อปฺปจฺจ โข “สาธุ ทานนํติ ทานํ เทติ,
 ๆ เป ๆ นนํ “สาธุ ทานนํติ ทานํ เทติ, อปฺปจฺจ โข “ทินนํปฺพฬํ
 กตปฺพฬํ ปิตุํปิตามเทติ, น อรหามิ โปราณํ กุลวสํ ทาเปตฺตุนํติ
 ทานํ เทติ; นนํ “ทินนํปฺพฬํ กตปฺพฬํ ปิตุํปิตามเทติ, น อรหามิ
 โปราณํ กุลวสํ ทาเปตฺตุนํติ ทานํ เทติ, อปฺปจฺจ โข “อหํ ปจามิ,
 อิเม น ปจันตฺติ, น อรหามิ ปจันตฺโต อปจันตํ ทานํ จทาตฺตุนํติ ทานํ
 เทติ; นนํ “อหํ ปจามิ อิเม น ปจันตฺติ, น อรหามิ ปจันตฺโต
 อปจันตํ ทานํ จทาตฺตุนํติ ทานํ เทติ, อปฺปจฺจ โข “ยถา เตลํ
 ปุทฺฬกานํ อีสึนํ ทานํ มหાયถวณานิ อเทสํ, เสยฺยถิตํ, อฏฺฐจกัถสํ
 วามกัถสํ วามเทวัสสํ เวสสํมิตฺตัสสํ ยมทคฺคิโน อังคิรัสสํ
 ภารทวาชัสสํ วาเสฏฺฐจัสสํ กัถสํบัสสํ ภคฺคิโน; เอวํ เม ขยํ
 ทานลวิกาโค ภวีสสํตติ ทานํ เทติ; นนํ “ยถา เตลํ ปุทฺฬกานํ
 อีสึนํ ทานํ มหાયถวณานิ อเทสํ, เสยฺยถิตํ, อฏฺฐจกัถสํ วามกัถสํ
 วามเทวัสสํ เวสสํมิตฺตัสสํ ยมทคฺคิโน อังคิรัสสํ ภารทวาชัสสํ

ลัทธิกนิปาเต ปฐมบัณฑิตกัลล ปัจฉิมวัคโค.

๖๓

วาเลญจัสส กัลลบัลล ภคฺโน; เหว เม ขย ทานสวภาโค ภวิสสตีติ
ทานํ เทติ, อปัจ โข “อิมํ เม ทานํ ททโต, จิตฺตํ ปสฺสตีติ,
อัตตมณฑาโสมนัสสํ อปฺชายตีติ ทานํ เทติ, นปฺ “อิมํ เม ทานํ ททโต,
จิตฺตํ ปสฺสตีติ. อัตตมณฑาโสมนัสสํ อปฺชายตีติ ทานํ เทติ, อปัจ โข
จิตฺตาลังการํ จิตฺตปริกขารํ ทานํ เทติ, โส ตํ ทานํ เทติ สมนัสสํ
วา พหฺวามณัสสํ วา อณฺณํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ
เสยฺยยาวตถปทีเปยฺยํ. ตํ กิมมํภณฺสิ สารีปุตฺต: ทเทยฺย อเชกจฺโจ
เชวรूपํ ทานนฺตี. “เอวํ ภนฺเต.” “ตตฺร สารีปุตฺต ยํวายนํ นเหว
โข สาเปกฺโข ทานํ เทติ, น ปฏฺฐพฺพตฺถจิตฺโต ทานํ เทติ, น
สฺสันนนิเปกฺโข ทานํ เทติ, น “อิมํ เปจฺจ ปริภุญฺชิสฺสามิทิ
ทานํ เทติ, นปฺ “สาธุ ทานนฺตี ทานํ เทติ, นปฺ “ดินฺนปฺพพํ
กตฺตปฺพพํ ปิตฺธิตามเทติ, น อรหามิ โปจามํ กุลวสํ ทาเปตฺตุนฺตี ทานํ
เทติ, นปฺ “อหํ ปจามิ, อเม น ปจันตี, เม อรหามิ ปจันโต
อปจันตานิ ทานํ อทาตุนฺตี ทานํ เทติ, นปฺ “ยถา เทสํ ปุพฺพกานํ
อิสฺสินํ ทานํ มหายนฺณานิ อเทสํ, เสยฺยถิทํ, อญฺญกัลลสํ วามกัลลสํ
วามเทจจลลสํ เวสฺสสามิตฺตลลสํ ยมทตฺตคิโน อังคิรลลสํ ภาวทฺวาซลลสํ
วาเลญจัสส กัลลบัลล ภคฺโน; เหว เม ขย ทานสวภาโค ภวิสสตีติ
ทานํ เทติ, นปฺ “อิมํ เม ทานํ ททโต, จิตฺตํ ปสฺสตีติ,
อัตตมณฑาโสมนัสสํ อปฺชายตีติ ทานํ เทติ, อปัจ โข จิตฺตาลังการํ
จิตฺตปริกขารํ ทานํ เทติ, โส ตํ ทานํ ทตฺวา กายัสสํ เกทา ปรมมฺรณา
พหฺวามิกายิกานํ เทวานํ สหฺพยคํ อปฺยัชชตี: โส ตํ กิมมํ เขเปตฺวา

คัมภีร์ อิติ ติ ยัส สัมมา อธิปตโย, อมาคัมภีร์ โหติ อมาคัมภีร์ อิตติตติ.
 ขย โข สารีปุตฺต เหตุ, ขย บัจริโย, เยนปิ อธิเกจฺจัสส ตาทิสฺสเยว
 ทานํ ทินฺนํ มหฺมึตฺตํ น มหานิสฺสํ ขย ปณฺ สารีปุตฺต เหตุ, ขย
 บัจริโย, เยนปิ อธิเกจฺจัสส ตาทิสฺสเยว ทานํ ทินฺนํ มหฺมึตฺตํ
 มหานิสฺสํ นติ.

๓๓ เขกํ สมยํ ภควา อายัสฺมา จ สารีปุตฺโต อายัสฺมา จ
 มหาโมคฺคัลลานโ ทักขิณคิริสฺสํ ทวริกํ จรณฺติ มหา ปภิชฺสเว สัทฺธิ.
 เทน โข ปณฺ สมเยน เวฬุคณฺฏิกิ นันตมาตา อูปาสิกา รัตติยา บัจริสฺสมยํ
 บัจริจฺจาย ปารายณํ สเวน ภาสติ เทน โข ปณฺ สมเยน
 เวสฺสวณฺโณ มหาราชา อุตฺตมาย ทิสฺสว ทักขิณํ ทิสฺ คจฺจติ
 เกณจิเทว กณฺเณน. อัสสสิ โข เวสฺสวณฺโณ มหาราชา
 นันตมาตาย อูปาสิกาย ปารายณํ สเวน ภาสณฺติยา, สุตฺวา
 กถาปริโยสานํ อคฺมยมาโน อจฺจาสิ. อตฺโข นันตมาตา อูปาสิกา
 ปารายณํ สเวน ภาสิตฺวา ตุนฺหิ อโหสิ. อตฺโข เวสฺสวณฺโณ
 มหาราชา นันตมาตาย อูปาสิกาย กถาปริโยสานํ วิทิตฺวา
 อพฺพานุโมติ “สาธุ ภคินี สาธุ ภคินีติ. “โก ปเนโส ภทฺริมุชาติ.
 “อหฺนฺเต ภคินี ภาคา เวสฺสวณฺโณ มหาราชาติ. “สาธุ ภทฺริมุช,
 เทน ทิโย เม ขย อัมมปริยาโย ภณฺโต, อิทํ เต โหตุ
 อาตฺถิเยยฺยํติ. “สาธุ ภคินี, เขตฺตฺนฺเว เม โหตุ อาตฺถิเยยฺย,
 เอว สารีปุตฺตโมคฺคัลลานํ ปมฺโข ภิกฺขุสฺสเว อตฺตปาทมาโส

เวฬุคณินุฏัก อามิสลลิต, ตณฺหํ ภิกขุสํหํ ปวิวิสีทฺวา มม ทักขินํ
 อาทิสยยาสิ; เอวํ เม ภวิสสตี อาทิสยยนํตี. อตฺโข นนฺทมาตา
 อูปาสิกา อัสสํ รัตติยา อัจฉเยน สเท นิเวสเน ปณฺเฑ ขาชนียํ
 โกชนียํ ปฏฺยทาเปสิ. อตฺโข สารีปุตฺตโมคคัลลํ นํ ปมุโข ภิกขุสํหํ
 อทฺทปาตฺวาโส, เยน เวฬุคณินุฏัก, ตทาสวี. อตฺโข นนฺทมาตา
 อูปาสิกา อณฺโณทฺรํ ปุริสํ อามันเตสิ “เอहि ตวี อัมมโก ปุริส,
 อามมํ คณฺธํว ภิกขุสํหํ กาลํ อาโรเจติ “กาโล ภนฺเต, อัยยาย
 นนฺทมาตา นิเวสเน นิฏฺฐจิตํ ภักตฺตํตี. “เอวํ อัยยเอติ โข โส
 ปุริโส นนฺทมาตา อูปาสิกาย ปฏฺฐิสฺสณฺธํว อามมํ คณฺธํว
 ภิกขุสํหํ กาลํ อาโรเจติ “กาโล ภนฺเต, อัยยาย นนฺทมาตา
 นิเวสเน นิฏฺฐจิตํ ภักตฺตํตี. อตฺโข สารีปุตฺตโมคคัลลํ นํ ปมุโข
 ภิกขุสํหํ เวฬุคณินุฏักํ นินฺวาเสตฺวา บัตตจิวรมาตา, เยน
 นนฺทมาตา อูปาสิกาย นิเวสนํ, เทนุปลงฺกมิ; อูปลงฺกมิตฺวา บัจฉิตฺเต
 อาสเน นิสฺสีทิ. อตฺโข นนฺทมาตา อูปาสิกา สารีปุตฺตโมคคัลลํ นํ ปมุโข
 ภิกขุสํหํ ปณฺเฑน ขาชนียเนน โกชนียเนน สหิตฺตา สณฺธํ ปเปสิ สัมปวาเสสิ.
 อตฺโข นนฺทมาตา อูปาสิกา อายัสสิมันฺตํ สารีปุตฺตํ กุตฺตาวิ
 โอนิถบัตตปาณิ เภมมันฺตํ นิสฺสีทิ. เภมมันฺตํ นิสฺสินํ โข นนฺทมาตฺรํ
 อูปาสิกํ อายัสสิมา สารีปุตฺโต เอตทโว “โก ปน เต นนฺทมาเต
 ภิกขุสํหํ อพฺภาคมนํ อาโรเจสฺสี. “อิธามํ ภนฺเต รัตติยา

ปัจจุสสมย์ ปัจจุจาย ปารายณ สเวน ภาสิตวา ตุนฺหี อโหสิ.
 ขลไซ ภันฺเต เวสสวณฺโณ มหาราชา มม กถาปริโยสานํ วิทิตวา
 อัทธานุโมติ “สาธุ ภคินี สาธุ ภคินีติ. “โก ปเนโส ภทฺร์มูชาติ.
 “อหฺนฺเต ภคินี ภาตา เวสสวณฺโณ มหาราชาติ. “สาธุ ภทฺร์มูช,
 เคน ทิโย เม ขยํ ธมฺมปริยาโย ภณฺโต, อิทนฺเต โหตุ อาติเดยฺยณฺติ.
 “สาธุ ภคินี, เอตถฺจเว เม โหตุ อาติเดยฺยํ, เสว สารีปุตฺต-
 โมคคัลลานํ ปมุโข ภิกฺขุสฺส โข อตฺตปาตฺราโส เวตฺถกัณฺฐกํ อากมิสฺสตี,
 ตถฺจ ภิกฺขุสฺสํ ปรีวีสิตวา มม ทักฺขิณํ อาติเสยฺยาสี, เหวธฺจ เม
 ภวิสฺสตี อาติเดยฺยณฺติ. ยทิทํ ภันฺเต ทาเน ปุณฺณํ ปุณฺณมทิตํ
 เวสสวณฺณลลิตํ มหาราชลลิตํ สุขาย โหตุติ. อัจฉริยํ นนฺตมาเต,
 อัทฺถกตํ นนฺตมาเต: ยตฺร ทิ นาม เวสสวณฺเณน มหาราเชน
 เขวมทิตํ อเณน เขวมเสสฺสเกเน เทวปุตฺเตน สัมมุชา สัลลปิสฺสตีติ. “น
 โข เม ภันฺเต เอตฺสว อัจฉริโย อัทฺถกโต ธมฺโม, อตฺถิ เม
 อลฺโอบี อัจฉริโย อัทฺถกโต ธมฺโม: อิท เม ภันฺเต นนฺโต นาม
 อตฺถกโก ปิโย มนาโป, ตํ ราชาโน กิสฺมิณฺจิทฺเว การเณ
 โยกกัลลิตํ ปตฺยิทํ ชีวิตา โวโรเปตฺว; ตลฺลิมํ โข ปนาหิ ภันฺเต ทาเน
 คทิตฺวา คยฺยิทาเน วา วเช วา วชฺชมาเน วา เหน วา
 หณฺณมาเน วา นาภิชานามิ จิตฺตลลิตํ อลฺปนตตฺตณฺติ. “อัจฉริยํ
 นนฺตมาเต, อัทฺถกตํ นนฺตมาเต: ยตฺร ทิ นาม จิตฺตูปปาทมตฺตมํ
 ปรีโสเฮสฺสตีติ. “น โข เม ภันฺเต เอตฺสว อัจฉริโย อัทฺถกโต ธมฺโม,

อัคริ เม อัม โนบี อัจฉริโย อัมภูโต อัมโม: อิต เม ภันเต สามิกโก
 กาลกโต อัมมัตวํ ยักขโยนี อุมันโน, โต เม เตเนว ปุริเมน
 อตฺตภาเวน อตฺตัสเสติ. น โข ปนาหํ ภันเต อภิชานามิ ตโตนิทานํ
 จิตฺตัสส อัมมัตตนิ. “อัจฉริยํ นันตมาเต, อัมภูตํ นันตมาเต:
 ยัคิรํ หิ นาม จิตฺตํ ปาหํ มตฺตํ ปิ ปริโสเธสสสตี. “น โข เม
 ภันเต เอเสว อัจฉริโย อัมภูโต อัมโม, อตฺติ เม อัม โนบี
 อัจฉริโย อัมภูโต อัมโม: ยโตหํ ภันเต สามิกัลลส ทหรัสเสว
 ททวา อานีตา, นภิชานามิ มนสาปิ อติจิริตํ, กุโต ปน กาเยนาติ.
 “อัจฉริยํ นันตมาเต, อัมภูตํ นันตมาเต: ยัคิรํ หิ นาม
 จิตฺตํ ปาหํ มตฺตํ ปิ ปริโสเธสสสตี. “น โข เม ภันเต เอเสว
 อัจฉริโย อัมภูโต อัมโม, อตฺติ เม อัม โนบี อัจฉริโย
 อัมภูโต อัมโม: ยทาหํ ภันเต อุมาสิกา ปฏฺเฐลิตา, นภิชานามิ
 กิณฺจํ ลิกฺขาปทํ สัมมิจฺจํ วิตักกมิตติ. “อัจฉริยํ นันตมาเต,
 อัมภูตํ นันตมาเต. “น โข เม ภันเต เอเสว อัจฉริโย
 อัมภูโต อัมโม, อตฺติ เม อัม โนบี อัจฉริโย อัมภูโต
 อัมโม: อิตาหํ ภันเต ยาวเทว อากังขามิ, วิวิจฺเจว กาเมหิ
 วิวิจฺจํ อกฺขเลหิ อัมเมหิ สวิตักกํ สวิจาร์ วิเวกขํ ปิวิสุขํ ปรมํ
 ฌานํ อุมมํปชฺชํ วิทวามิ, วิตักกวิจارانํ รูปสมา อัมมัตตํ
 สัมปสาทนํ เจตโตเอโกภิกาวํ อวิตักกํ อวิจาร์ สสมาธิขํ ปิวิสุขํ
 ทฺธิยํ ฌานํ อุมมํปชฺชํ วิทวามิ, นิตฺติยา จ วิวาคา อุมเปกฺขิกา

๗ วิหรามิ, ถตา จ สัมปชานา สุขัง จ กาเยน ปฏิสเวตมิ,
 ยันตี อริยา อากิขันตี “อุเปกขโก สติมา สุขวิหารีติ, คติบั
 ฌานํ อุปสัมบัชช วิหรามิ, สุขัสส จ ปทานา ทุกขัสส จ
 ปทานา ปุพเพ โสมนัสสโสมนัสสานํ อตถังคมา อทุกขมสุข
 อุเปกขาสติปาริสุทธิ จตุตถิ ฌานํ อุปสัมบัชช วิหรามิติ.
 “อจฺฉริยํ นันตมาเต, อพฺภุตํ นันตมาเตติ. “น โข เม
 อันทเ อเสว อจฺฉริโย อพฺภุโต อัมโม, อตฺถิ เม อัมโฌย
 อจฺฉริโย อพฺภุโต อัมโม: ขานีมานิ ภันเต ภควตา เทสิตานิ
 มุญฺโหโรมฺภาคิยานิ สัน โยชนานิ, นาทันเตสํ ภิกฺขุ อตฺถนิ อัมปปีณ
 ตมนุบัลลามีติ. “อจฺฉริยํ นันตมาเต, อพฺภุตํ นันตมาเตติ. อตฺถ
 อายัสฺมา ลาริปฺโตโต นันตมาตโร อุปาสิก อัมมียา ตถาย สันทลเสตฺวา
 ตมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สัมปทเสตฺวา อญฺ्ञายาสนา ปักกามีติ.

มหายัตถญวตฺโต ปณฺจโม.

คิรัลฺลทานํ.

จิตฺตปริกฺขารํ, เทวธัตฺติ, สันญา อปรมา ทุกฺ,
 เมตฺตมา จ, สันโฌโต, ทานํ, มาตาย: เต ทลาคิ.

ปณฺณาสโก สิมฺมโต:

ปณฺณาสกालังคหิตา วิคฺคา.

๑๔ อตฺถ โข อัมมตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปลังกมิ;
 อุปปลังกมิทฺวา ภควตฺติ อภิวาเททฺวา โอมมัตถิ นิสิตฺวา; เอกมฺหิตฺวา

นิลันโน โข โส ภิกขุ ภควันตึ เขตตโวจ. “โก นุ โข
 ภันเต เตตฺถ. โก ปัจจโย; เยน สุตวาโต อริยสาวกัสส วิจิกิจฉา
 นุปฺปชฺชติ อพฺปิยากตวตฺถุสฺส. “ติฏฺฐจฺฉินโรธา โข ภิกขุ สุตวาโต
 อริยสาวกัสส วิจิกิจฉา นุปฺปชฺชติ อพฺปิยากตวตฺถุสฺส. “โหติ
 ตถาคโต ปรมมรณาคิ โข ภิกขุ ติฏฺฐจิตตเมตฺถ, “น โหติ
 ตถาคโต ปรมมรณาคิ โข ภิกขุ ติฏฺฐจิตตเมตฺถ, “โหติ จ
 น จ โหติ ตถาคโต ปรมมรณาคิ โข ภิกขุ ติฏฺฐจิตตเมตฺถ,
 “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณาคิ โข ภิกขุ
 ติฏฺฐจิตตเมตฺถ. อลฺลสฺสวาทา ภิกขุ ปุคฺคชฺชโน ติฏฺฐจฺฉิ นนฺตีปชานาคิ,
 ติฏฺฐจิสฺสมุทฺธํ นนฺตีปชานาคิ, ติฏฺฐจฺฉินโรธํ นนฺตีปชานาคิ, ติฏฺฐจฺฉินโรธาคา-
 มินิ ปฏฺฐปทํ นนฺตีปชานาคิ; ตลฺลสฺส ตา ติฏฺฐจฺฉิ ปวตฺถมตฺติ, “โส
 น ปริมุจฺเจติ ชาตียา ขวาย มรณนฺน โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทุกฺขเขหิ
 โทมณฺณลฺลเสหิ อูปายาสหิ, น ปริมุจฺเจติ ทุกฺขลฺลมาติ วทามิ.
 สุตวา จ โข ภิกขุ อริยสาวโก ติฏฺฐจฺฉิ ปชานาคิ, ติฏฺฐจิสฺสมุทฺธํ
 ปชานาคิ, ติฏฺฐจฺฉินโรธํ ปชานาคิ, ติฏฺฐจฺฉินโรธคามินิ ปฏฺฐปทํ ปชานาคิ;
 ตลฺลสฺส ตา ติฏฺฐจฺฉิ นิรุชฺชมตฺติ, “โส ปริมุจฺเจติ ชาตียา ขวาย
 มรณนฺน โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทุกฺขเขหิ โทมณฺณลฺลเสหิ อูปายาสหิ,
 ปริมุจฺเจติ ทุกฺขลฺลมาติ วทามิ. เอวํ ชานํ โข ภิกขุ สุตวา อริยสาวโก
 เอวํ บลฺลสฺส “โหติ ตถาคโต ปรมมรณาคิ น พฺปิยากโรติ,
 “น โหติ ตถาคโต ปรมมรณาคิ น พฺปิยากโรติ, “โหติ จ น จ

โหติ ตถาคโต ปรัम्मมรณาติ น พักยาโรติ, “เนา โหติ น น
 โหติ ตถาคโต ปรัम्मมรณาติ น พักยาโรติ. เอวံ ชานัง โข
 ภิกขุ สุตวา อริยสาวโก เอวံ บัณฑิต เอวံ อพฺพยากรณมมโม
 โหติ อพฺพยากรตวตฺถุสฺ. เอวံ ชานัง โข ภิกขุ สุตวา อริยสาวโก เอวံ
 บัณฑิต นัจจัมภติ น กัมมปติ น เวตติ น สันตํสาสํ อาปัสฺสติ
 อพฺพยากรตวตฺถุสฺ. “โหติ ตถาคโต ปรัम्मมรณาติ โข ภิกขุ ตณฺห์หาตตเมตํ
 สันณํวาคตเมตํ มณฺณํวิตตเมตํ ปบฺเบจจิตตเมตํ อูปาทานคตเมตํ
 วิบฺบิฏฺฐาโร เอโส, “น โหติ ตถาคโต ปรัम्मมรณาติ โข
 ภิกขุ วิบฺบิฏฺฐาโร เอโส, “โหติ จ น จ โหติ
 ตถาคโต ปรัम्मมรณาติ โข ภิกขุ วิบฺบิฏฺฐาโร เอโส, “เนา
 โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรัम्मมรณาติ โข ภิกขุ วิบฺบิฏฺฐาโร
 เอโส. อัสสํสุตวา ภิกขุ ปุณฺณชโน วิบฺบิฏฺฐาโร นบฺบิชาณาติ,
 วิบฺบิฏฺฐาโรสมุทฺธํ นบฺบิชาณาติ, วิบฺบิฏฺฐาโรนิโรธํ นบฺบิชาณาติ,
 วิบฺบิฏฺฐาโรนิโรธคามินี ปฏิปทํ นบฺบิชาณาติ; ตัสส โส วิบฺบิฏฺฐาโร
 ปวตฺถตฺตติ; “โส น ปริมุจฺจติ ชายาชาเย มรณเณ สอเกหิ
 ปริเทเวหิ ทุกฺขเหิ โทมนัสสเหิ อูปายสเหิ, น ปริมุจฺจติ
 ทุกฺขัสสํมาติ วทามิ. สุตวา จ โข ภิกขุ อริยสาวโก วิบฺบิฏฺฐาโร
 ปชาณาติ, วิบฺบิฏฺฐาโรสมุทฺธํ ปชาณาติ, วิบฺบิฏฺฐาโรนิโรธํ ปชาณาติ,
 วิบฺบิฏฺฐาโรนิโรธคามินี ปฏิปทํ ปชาณาติ; ตัสส โส วิบฺบิฏฺฐาโร
 นิรุชฺฌตติ, ๆเป ๆ เอวံ ชานัง โข ภิกขุ สุตวา อริยสาวโก เอวံ บัณฑิต

นัจฉิมภิกขุ น ภิกขุ ปติ น เวธติ น สันติสาธิต อาบัสสชาติ
 อพฺพียากตวักคฺคฺส. อมฺ ไซ ภิกขุ เทตฺ, อมฺ บัจจโย; เยน สุตวาโต
 อริยสวากัสส วิจิณฺณา นุญฺสัชชติ อพฺพียากตวักคฺคฺส.

๕๕ สัตถ์ จ ภิกขเว ปุริสคฺคิโย เทเสสฺสามิ อนุปาทา จ
 ปรินิพฺพานํ; ตํ สุนฺดาตํ, ตาณํ มนสิโกโรธ; ภานิสฺสามิมิ. “เอว
 ภาณฺเตติ ไซ เต ภิกขุ ภควโต บัจจัสสํโส. ภควา เขตฺทโวจ
 “กตมา จ ภิกขเว สัตถ์ ปุริสคฺคิโย? อมฺ ภิกขเว ภิกขุ
 เอว ปฏิบັນโน โหติ “โน จัสส, โน จ เม ลียา, น
 ภวิสฺสติ, น เม ภวิสฺสติ, ยถตฺถิ ยํ ภุตํ, ตํ ปชทามิติ, อูเปกฺข
 ปฏฺฐลภติ; โส ภเว น รัชชติ สัมภเว น สัชชติ ยถตฺถิวิ
 ปทํ สันตํ สัมมยฺยบับฺบณาย บลิสฺสติ; ตณฺจ ชิวสฺส ปทํ น
 สัพเพเน สัพเพ สัจฉิกตํ โหติ, ตสฺส น สัพเพเน สัพเพ มานานุสโย
 ปทีโน โหติ, น สัพเพเน สัพเพ ภวราคานุสโย ปทีโน โหติ, น
 สัพเพเน สัพเพ อวิชฺชานุสโย ปทีโน โหติ; โส บับฺบณนํ
 โอรัมภาคิยานํ สันนฺวเชชนานํ ปวิคฺชยา อันตฺราปรินิพฺพายี โหติ;
 เสยฺยตาบิ ภิกขเว ทิวสสันตตฺเต อโยกปาเต หวัณฺณมาเน,
 นุญฺสปฏิกา นิพฺพตฺติตฺตวา นิพฺพาเยยฺย; เอวเมว ไซ ภิกขเว ภิกขุ
 เอว ปฏิบັນโน โหติ “โน จัสส, โน จ เม ลียา, น ภวิสฺสติ,
 น เม ภวิสฺสติ, ยถตฺถิ ยํ ภุตํ, ตํ ปชทามิติ, อูเปกฺข ปฏฺฐลภติ;
 โส ภเว น รัชชติ สัมภเว น สัชชติ ยถตฺถิวิ ปทํ สันตํ

สัมมัมปัลลายน บัณฑิต; ตันจ ชิวัสส ปท น สัพเพน สัพพ
 จังนิคต โทติ, ตัสส น สัพเพน สัพพ มานานุสโย ปทีโน โทติ,
 น สัพเพน สัพพ ภวราคนุสโย ปทีโน โทติ, น สัพเพน สัพพ
 อวิชชานุสโย ปทีโน โทติ; โส บัลลันนัง โอรัมภาคิยานิ
 สัลโลชนานิ ปริกขยา อันตรปารินิพพายี โทติ. อธิ ปน ภิกขเว
 ภิกขุ เหว ปฏิบันโน โทติ “โน จัสส, โน จ เม ลียา,
 น ภวิสสติ, น เม ภวิสสติ, ยถัสติ ย ภุต, ตं ปชทามิติ,
 อูปะกัช ปฏิธกติ; โส ภเว น รัชชติ สัมภเว น สัชชติ
 อัตถัตติ ปท สันต สัมมัมปัลลายน บัณฑิต; ตันจ ชิวัสส ปท
 น สัพเพน สัพพ จังนิคต โทติ, ตัสส น สัพเพน สัพพ
 มานานุสโย ปทีโน โทติ, น สัพเพน สัพพ ภวราคนุสโย ปทีโน
 โทติ, น สัพเพน สัพพ อวิชชานุสโย ปทีโน โทติ; โส
 บัลลันนัง โอรัมภาคิยานิ สัลโลชนานิ ปริกขยา อันตรปารินิพพายี
 โทติ: เสยฺยถาปี ภิกขเว ทิวสสันตัตเต อโยกปาเล หันณมานะ,
 มัมปัลลิกานิ นัพพัตติตวา อูปัตติตวา นัพพาเยยฺย; เหวเมว โส
 ภิกขเว ภิกขุ เหว ปฏิบันโน โทติ ๆเป ๆ โส บัลลันนัง
 โอรัมภาคิยานิ สัลโลชนานิ ปริกขยา อันตรปารินิพพายี โทติ.
 อธิ ปน ภิกขเว ภิกขุ เหว ปฏิบันโน โทติ ๆเป ๆ โส
 บัลลันนัง โอรัมภาคิยานิ สัลโลชนานิ ปริกขยา อันตรปารินิพพายี
 โทติ: - เสยฺยถาปี ภิกขเว ทิวสสันตัตเต อโยกปาเล หันณมานะ;

ถึรคณินาเต มินนาตกาสังคหิตโต ปจมวคโค.

ตจ๓

บับปฏิกา นิพพัตติตวา อุมปติตวา อนุปหัจจล นิพพาเยยัย,
เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ เอว ปฏิบันโน โหติ ฯ เปฯ โส
บับจันน โอรัมภาคิยานัน สัมโฆชนานัน ปริกขยา อนัถวาปรีนิพพายี
โหติ. อธ ปน ภิกขเว ภิกขุ เอว ปฏิบันโน โหติ ฯ เปฯ
โส บับจันน โอรัมภาคิยานัน สัมโฆชนานัน ปริกขยา
อนุปหัจจปรีนิพพายี โหติ. เสยยถาปิ ภิกขเว ทิวสสันตัตเต
อโยกปาเต หันณมานเ, บับปฏิกา นิพพัตติตวา อุมปติตวา
อนุปหัจจล นิพพาเยยัย, เอวเมว โข ภิกขเว เอว ปฏิบันโน
โหติ ฯ เปฯ โส บับจันน โอรัมภาคิยานัน สัมโฆชนานัน
ปริกขยา อนุปหัจจปรีนิพพายี โหติ. อธ ปน ภิกขเว ภิกขุ
เอว ปฏิบันโน โหติ ฯ เปฯ โส บับจันน โอรัมภาคิยานัน
สัมโฆชนานัน ปริกขยา อสขารปรีนิพพายี โหติ. เสยยถาปิ
ภิกขเว ทิวสสันตัตเต อโยกปาเต หันณมานเ, บับปฏิกา
นิพพัตติตวา อุมปติตวา ปรีตติ ตินนุปลเซ วา กัญจปุลเซ วา
นิเปเตยัย, สว ตัตถ อคคิมบี ชเนยัย อุมมบี ชเนยัย, อคคิมบี
ชเนตวา อุมมบี ชเนตวา ตเมว ปรีตติ ตินนุปลเซ วา
กัญจปุลเซ วา ปรียาติยิตวา ยนาทวรา นิพพาเยยัย, เอวเมว โข ภิกขเว
ภิกขุ เอว ปฏิบันโน โหติ ฯ เปฯ โส บับจันน โอรัมภาคิยานัน
สัมโฆชนานัน ปริกขยา อสขารปรีนิพพายี โหติ. อธ ปน ภิกขเว

ภิกขุ เอรุ ปฏฺฐันโน โหติ ฯ เป ฯ โส ปฏฺฐันโน โอรัมภาคิยานํ
 สลฺโลชณานํ ปริกฺขยา สลฺลขารปริณิพฺพายี โหติ: เสยฺยถาปิ
 ภิกฺขเว ทิวสสันตฺตเต อโยกปาเล หัลลมาเน, ปฏฺฐิกา นิพฺพตฺติตฺวา
 อပ္ปติตฺวา วิปฺปเล ตินฺนปฺปฺเล วา กัฏฺฐปฺปฺเล วา นิปฺเตยฺย,
 สก ตตฺถ อคฺคิมฺปิ ชเนยฺย อุมฺมํปิ ชเนยฺย, อคฺคิมฺปิ ชเนตฺวา
 อุมฺมํปิ ชเนตฺวา ตเมว วิปฺปลํ ตินฺนปฺปฺลํ วา กัฏฺฐปฺปฺลํ วา
 ปริยาทิยิตฺวา อนาหารา นีพฺพาเยยฺย, เอมเมว โข ภิกฺขเว ภิกขุ
 เอรุ ปฏฺฐันโน โหติ ฯ เป ฯ โส ปฏฺฐันโน โอรัมภาคิยานํ
 สลฺโลชณานํ ปริกฺขยา สลฺลขารปริณิพฺพายี โหติ: อิม ปน ภิกฺขเว
 ภิกขุ เอรุ ปฏฺฐันโน โหติ ฯ เป ฯ โส ปฏฺฐันโน โอรัมภาคิยานํ
 สลฺโลชณานํ ปริกฺขยา อุกฺกัธโสโต โหติ อกฺกนิฏฺฐคามี: เสยฺยถาปิ
 ภิกฺขเว ทิวสสันตฺตเต อโยกปาเล หัลลมาเน, ปฏฺฐิกา นิพฺพตฺติตฺวา
 อပ္ปติตฺวา มหฺนํเต ตินฺนปฺปฺเล วา กัฏฺฐปฺปฺเล วา นิปฺเตยฺย,
 สก ตตฺถ อคฺคิมฺปิ ชเนยฺย อุมฺมํปิ ชเนยฺย, อคฺคิมฺปิ ชเนตฺวา
 อุมฺมํปิ ชเนตฺวา ตินฺนปฺปฺลํ วา กัฏฺฐปฺปฺลํ วา ปริยาทิยิตฺวา
 คจฺจํมฺปิ ทเหยฺย ทายมฺปิ ทเหยฺย, คจฺจํมฺปิ ทหิตฺวา ทายมฺปิ
 ทหิตฺวา หริตฺมํตํ วา เสตฺถํตํ วา อุตฺถกํตํ วา รมนีเย วา
 ภูมิกาคํ อากมฺมํ อนาหารา นิพฺพาเยยฺย, เอมเมว โข ภิกฺขเว
 ภิกขุ เอรุ ปฏฺฐันโน โหติ ฯ เป ฯ โส ปฏฺฐันโน โอรัมภาคิยานํ
 สลฺโลชณานํ ปริกฺขยา อุกฺกัธโสโต โหติ อกฺกนิฏฺฐคามี. อิม

ภิกขเว สัตถ์ ปุริสคตโย ถถันจ ภิกขเว อนุปาทา ปวินิพพานัง ?
 ออ ภิกขเว ภิกขุ เหว ปฏิบัตโน โหติ “โน จัสส, โน จ
 เม สียา, น ภวีสัสติ, น เม ภวีสัสติ, ยหัตถิ ย ภุต, ต
 ปชทามิติ, อูปะกัช ปฏิจกตติ, โส ภเว น รัชชติ สัมภเว น สัชชติ
 อตตุดตติ ปท สันต สัมมยัตถินาย บัสสติ, ตถันจ ชวัสส
 ปท สัพเพน สัพท สัจจิกตติ โหติ, ตัสส สัพเพน สัพท
 มานานุสโย ปทีโน โหติ, สัพเพน สัพท ภวราคนุสโย ปทีโน
 โหติ, สัพเพน สัพท อวิชานุสโย ปทีโน โหติ, โส อาสวาน
 ขยา ๆ เป ๆ สัจจิกตติวา อูปัมมัสส วิหริติ อิท รุจติ
 ภิกขเว อนุปาทา ปวินิพพานัง. อีมา โข ภิกขเว สัตถ์ ปุริสคตโย
 อนุปาทา จ ปวินิพพานันติ.

๕๖ เอก สมน ภควา ราชค.ท วิหริติ คิซณญู บัพพะเต.
 ออโข เทว เทวตา อภิกกัณตาย รัตติยา อภิกกัณตวันณ,
 เกวลกัปป คิซณญู โอภาเสตวา, เยน ภควา, เตนุปลังกมิตฺตุ,
 อูปลังกมิตฺวา ภควันต อภิวาเทตวา เอกมัตต อัญจิสฺสุ. เอกมัตต
 จิตา โข เอกา เทวตา ภควันต เอกทโว “เอตา ภันเต
 ภิกขุโนโย วิมุตฺตาคติ. อปรา เทวตา ภควันต เอกทโว “เอตา
 ภันเต อนุปาทิเสสา สุวิมุตฺตาคติ. อิตมโว จ ตา เทวตา สมมุตาโน
 สัตถา อโหสิ. ออโข ตา เทวตา “สมมุตาโน สัตถา ภควันต
 อภิวาเทตวา ปตักขิณ กัตวา ตตฺถเววันตวธาสิสฺสุ. ออโข ภควา ตัสสา

รัตติยา อัจฉยน ภิกขุ อามันเตติ “อิมํ ภิกขเว รัตติ เตว
 เทวตา อภิกกัณฺธาย รัตติยา อภิกกัณฺธวรัณฺณา เกวลกัณฺธิ
 คิञฺฉณกุฏฺฐํ โสภาเสตฺวา เยนาคํ เตนุปลังกมิสฺส; อุปฺปลังกมิตฺวา
 มํ อภิวาเทตฺวา เอวมนํคํ อัญฺจิสฺส เอวมนํคํ ติศา โข ภิกขเว
 เสธา เทวตา มํ เขตฺตวโจ “เอตฺตา กัณฺโธ ภิกขุณฺโง วิมุตฺตาคฺคิ.
 อปฺปว เทวตา มํ เขตฺตวโจ “เอตฺตา กัณฺโธ อนุปาทิเสเส
 สฺวิมุตฺตาคฺคิ. อิทฺมวโจ ภิกขเว ตว เทวตา, ติศา รัตฺตว
 มํ อภิวาเทตฺวา ปตักฺกขิณํ กิตฺวา ตตฺถเวไนฺยตรายิสฺสตี. เตว
 โข ปน สมฺเยน อายัสฺมา มหาโมคฺคัลลํโน ภควโต อวิหฺมุเร
 นิสินฺโน โหติ. ออโห อายัสฺมาโต มหาโมคฺคัลลํณัสส เขตฺตวโจ
 “กตเมธานํ โข เทวานํ เหว อนาณํ โหติ “สฺยุปาทิเสเส วา
 สฺยุปาทิเสโสติ “อนุปาทิเสเส วา อนุปาทิเสโสติ. เตน โข ปน
 สมฺเยน ติสฺโส นาม ภิกขุ อธฺมา ภากโต อธิบฺบวํ พหุํโลกํ
 อุปันนํโน โหติ. ตตฺถวปิ นํ เหว ชานฺตีติ “ติสฺโส พหุํมา
 มหิทธิโก มหามุภาวติ. ออโห อายัสฺมา มหาโมคฺคัลลํโน,
 เสยฺยถาปิ นาม พฺลวว ปุริโส สัมมิณฺชิตํ วา พาทํ ปสาเวยฺย,
 บัสนํวํ วา พาทํ สัมมิณฺชเชยฺย; เหวเมว คิञฺฉณกุฏฺฐํ บัพฺพเต
 อนฺตรุทฺติโต ตตฺถมี พหุํมโตเก ปาตุโรหิ. อคฺคิสฺสา โข ติสฺโส
 พหุํมา อายัสฺมนํคํ มหาโมคฺคัลลํณํ พฺรหฺมา อคฺคัจฉนฺตี; กิลา
 อายัสฺมนํคํ มหาโมคฺคัลลํณํ เขตฺตวโจ “เอตฺติ โข ภาวิสฺส โมคฺคัลลํณ,

สวัวคํ มาริต โมคคัลลจาน; จิรํสํ โข มาริต โมคคัลลจาน อิมํ
 ปริยายมกาสิ, ยนํ อิตถมณาย; นิสิต มาริต โมคคัลลจาน,
 อิทมาสนํ ปณฺณตฺตํนํติ. นิสิต โข อายัสมา มหาโมคคัลลจาโน
 ปณฺณตฺเต อาส.น. ติสฺสโสปี โข พหฺมมา อายัสมา มหาโมคคัลลจานํ
 อภิเวทิตวา เอกมํคํ นิสิต เอกมํคํ นิสินํ โข ติสฺส พหฺมมานํ
 อายัสมา มหาโมคคัลลจาโน เวททโว “กตเมตถนํ โข ติสฺส เทวานํ
 เอวํ ภาณํ โหติ “สอฺปาติเสเส วา สอฺปาติเสโสติ “อนฺปาติเสเส วา
 อนฺปาติเสโสติ. “พหฺมกายิกานํ โข มาริต โมคคัลลจาน เทวานํ เอวํ
 ภาณํ โหติ “สอฺปาติเสเส วา สอฺปาติเสโสติ “อนฺปาติเสเส วา
 อนฺปาติเสโสติ. “สัพฺเพสํยเนว โข จิตฺตํ พหฺมกายิกานํ เทวานํ
 เอวํ ภาณํ โหติ “สอฺปาติเสเส วา สอฺปาติเสโสติ “อนฺปาติเสเส
 วา อนฺปาติเสโสติ. “น โข มาริต โมคคัลลจาน สัพฺเพสํ พหฺมกายิกานํ
 เทวานํ เอวํ ภาณํ โหติ “สอฺปาติเสเส วา สอฺปาติเสโสติ
 “อนฺปาติเสเส วา อนฺปาติเสโสติ. เป โข เต มาริต โมคคัลลจาน
 พหฺมกายิกา เทวา พหฺมเมว อายุนา สันตุฏฺฐา พหฺมเมว วณฺณเณ
 พหฺมเมว สุขเณ พหฺมเมว ยสเณ พหฺมเมว อธิปตยเณ สันตุฏฺฐา ตัสส
 จ อุตฺตริ นิสฺสรณํ ยถากุตํ นํปฺปชานนํติ; เตสํ น เอวํ ภาณํ
 โหติ “สอฺปาติเสเส วา สอฺปาติเสโสติ “อนฺปาติเสเส วา
 อนฺปาติเสโสติ. เป จ โข เต มาริต โมคคัลลจาน พหฺมกายิกา เทวา
 พหฺมเมว อายุนา สันตุฏฺฐา พหฺมเมว วณฺณเณ พหฺมเมว สุขเณ

พัวห์มณ ยเสน พัวห์มณ อาธิปะเยเยน อลันตญฺจา สัลลํ จ อุกฺกั
 นิสฺสวณํ ยถากุทํ ปชานันฺติ; เตสํ เหวํ ฌานํ โหติ “อนุปาติเสเส
 วา อนุปาติเสโสติ” อนุปาติเสเส วา อนุปาติเสโสติ อธิ มารีต
 โมคคัลลํณ ภิกฺขุ อุกโกมา-วิมุตโต โหติ; ตเมนํ เต เทวา เหว
 ชานันฺติ “อโย โข อายัสฺมา อุกโกมาวิมุตโต; ยาวัสส กาโย
 จัสสติ, ทาว นํ ทักขณฺติ เทวมนุสฺสา, กายัสส เกทา น นํ
 ทักขณฺติ เทวมนุสฺสาติ. เอวํปิ โข มารีต โมคคัลลํณ เตสํ
 เทวานํ ฌานํ โหติ “อนุปาติเสเส วา อนุปาติเสโสติ. อธิ มณ
 มารีต โมคคัลลํณ ภิกฺขุ บัณฺดาวิมุตโต โหติ; ตเมนํ เต เทวา
 เหว ชานันฺติ “อโย โข อายัสฺมา บัณฺดาวิมุตโต; ยาวัสส กาโย
 จัสสติ, ทาว นํ ทักขณฺติ เทวมนุสฺสา, กายัสส เกทา น นํ
 ทักขณฺติ เทวมนุสฺสาติ. เอวํปิ โข มารีต โมคคัลลํณ เตสํ
 เทวานํ ฌานํ โหติ “อนุปาติเสเส วา อนุปาติเสโสติ อธิ มณ
 มารีต โมคคัลลํณ ภิกฺขุ กายัสส โหติ; ตเมนํ เต เทวา เหว
 ชานันฺติ “อโย โข อายัสฺมา กายัสส, อนฺนเปเนน มายายัสฺมา
 อนุโลมิกาณิ เสนาสนาณิ ปฏฺฐิสฺวาโม กัลลํณมิตเต ภะมาโม
 อินฺทริยานิ สมนํยานะมาโน; ยัสสํทกฺขา กุลปฺปิตา สมนํเทว
 อคารัสฺมา อณคาริยํ ปัพพชฺฉนฺติ, ตทณฺตุตฺวํ พัวห์มจริยปริโยสานํ
 ทิฏฺฐิเจว ธัมเม สยํ อภินฺวา สจฺฉนฺติภา อุลลัมบัสส วิหะริยาติ.
 เอวํปิ โข มารีต โมคคัลลํณ เตสํ เทวานํ ฌานํ โหติ

“สตอุปาทิเสเส วา สตอุปาทิเสโสติ. อธิ ปณ มาริส โมคคัลลาน
 ภิกขุ ทิฏฐิจีปัสสโต โหติ; ๗เป ๗ สัตถาวิมตโต โหติ; ธัมมานุสारी
 โหติ; คมนัง เต เทวา เขว ชาเนตติ “อโย โข อายัสมา
 ธัมมานุสारी, อโยเปวภาม อโย ยัสมา อโย โหติ. เสณาสนานิ
 ปฏิวเลวมาโน กัลยาณมิตเต ภขมาโน อโนตริยา สมันนาคณมาโน,
 ยัสสัสสเนย กุลปุตตา สัมมเทว อคารัสมา อนคารยิ บัพพขันติ,
 ตทนต์ทริ พหัมมเวปปีโยสานัน ทิฏฐิเจว ธัมเม สย อภิณเภา
 สัจฉิกัตวา อุปัสสมบัสซ วิหะยยาติ. เขวัมมี โข มาริส
 โมคคัลลาน เเต เทวานัน ภาณ โหติ “สตอุปาทิเสเส วา
 สตอุปาทิเสโสติ. อโย โข อายัสมา มหาโมคคัลลาโน ติสสัสส
 พหัมมโน ภาสิต อภินันตีกวา อนโมคคิตวา, เถยยถาปี นาม
 พลวา ปุริโส สัมมิมณชิท วา พาทิ ปสาเรย, ปสาวิต วา
 พาทิ สัมมิมณชิย, เขเมว พหัมมโรเก อันทริโต คิซิมกุฏ
 บัพพเต ปาตุโรติ อโย โข อายัสมา มหาโมคคัลลาโน, เยน
 ภควา, เตนปลังกั, อุปปลังกิตวา ภควัตติ อภาวเตตวา เขมณันตี
 นิสสิ, เขมณัน นิสันโน โข อายัสมา มหาโมคคัลลาโน,
 ยาวเตโก อโหสิ จัสเสน พหัมมูนา สัตถิ กถาสลลลาโป, ต สัพพิ
 ภควโต อาโรเจสิ. “น ทิ ปณ เต โมคคัลลาน ติสโส พหัมมา
 สัตถัม อนิมิตตวหารี ปุคคต เทเสสสิ. “เขตตัสส ภควา กาโต,
 เขตตัสส สุตต กาโต, ย ภควา สัตถัม อนิมิตตวหารี ปุคคต

เทศยัม, ภควโต สุตฺวา ภิกฺขุ อาเรสฺสันตฺติ “เตนหิ โมคฺคัลลฺลาณ
 สุตฺวาหิ สาธุกฺ มนฺตฺกโหติ, ภาสิสฺส มิตฺติ “เอวํ ภันเตติ โข อายัสฺมา
 มหาโมคฺคัลลฺลาโน ภควโต ปัจจัสสโธติ. ภควา เอตทโวจ “อิตฺถ
 โมคฺคัลลฺลาณ ภิกฺขุ สัพพณฺนิมิตฺตานํ ชมนฺติการา อนินิมิตฺตํ เจโตสมาริ
 อุปฺปัสมึชฺช วิหริตฺติ, เตเนนฺ เต เทวา เชาวฺ ชนฺนํติ “อโย โข
 อายัสฺมา สัพพณฺนิมิตฺตานํ ชมนฺติการา อนินิมิตฺตํ เจโตสมาริ อุปฺปัสมึชฺช
 วิหริตฺติ, อโยเปวณาม อโยมายัสฺมา อนุโลมิกานิ เสนาสฺวานิ ปฏฺฐิเสวมาโน
 กัลลฺยาณมิตฺเต ภาชมาโน ชินฺทริยานิ จมฺนํนํนํยมาโน, ยัสสัสสํธาย
 กุลปเตตฺตา สัมมเทว อคารัสฺมา อนคาริยํ ปัพพชฺชติ, ตทนต์ตร
 พหุสํวิปริโยสานิ ทิฏฺฐิเจว สัมมํ สยํ อโณภา สัจฺฉิกิตฺวา
 อุปฺปัสมึชฺช วิหเรยฺยาติ เชาวฺ โข โมคฺคัลลฺลาณ เทสํ เทวานํ
 ญาณํ โหติ “สอุปฺปาทิสฺเสเต วา สอุปฺปาทิสฺโสติ.

๕๖๖ เอกํ สมณํ ภควา เวสาลิยํ วิหริตฺติ มหาวนํ กุฏฺฐาคารสาลาเย.
 ธตฺตโห สฺสโห เสนาปติ, เยน ภควา, เตนุปลังกมิ, อุปฺปลังกมิตฺวา
 ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เขมณฺนํติ นิสฺสี, เขมณฺนํติ นิสฺสินฺโน โข
 สฺสโห เสนาปติ ภควันตํ เอตทโวจ “สํกกา นุ โข ภันเต สันนํทิฏฺฐจิกิ
 ทานผลํ ปณฺณเปตฺตํติ. “เตนหิ สฺส ทนฺเนนเวตฺถิ ปฏฺฐิปรุจฺฉิสฺสามิ,
 ยถา เต ชเมยฺย, ตถา นํ พฺยากเรยฺยาสิ ตํ กิ มณฺณลสิ สฺส
 อิชฺสัสส เทวํ ปุริสา, เอโก ปุริโส อัสสํทโช มัจฉริ กทรโย
 ปริภาสโก, เอโก ปุริโส สกฺกโธ ทานปติ อนุปฺปทานรโต. ตํ

ติ มัจฉนฺติ สิทะ กํ นุ โข อรหํโต ปจฺมํ อณุกัมมํนํตา
 อณุกัมมเปยฺยํ โย วา โส ปุริโส อัสสํโต มัจฉนฺติ กทริโย
 ปริภาสโก, โย วา โส ปุริโส สํโต ทานปติ อณุปปทานรโตติ.
 “โย โส ภาณเต ปุริโส อัสสํโต มัจฉนฺติ กทริโย” ปริภาสโก,
 กนิคํ อรหํโต ปจฺมํ อณุกัมมํนํตา อณุกัมมัสสํนํติ. โย ๑ โข โส
 ภาณเต ปุริโส สํโต ทานปติ อณุปปทานรโต, คณฺเณว อรหํโต
 ปจฺมํ อณุกัมมํนํตา อณุกัมมเปยฺยํ.” “ติ กิ มัจฉนฺติ สิทะ กํ นุ
 โข อรหํโต ปจฺมํ อุลลङ्กมณฺตา อุลลङ्กเมยฺยํ โย วา โส
 ปุริโส อัสสํโต มัจฉนฺติ กทริโย ปริภาสโก, โย วา โส ปุริโส
 สํโต ทานปติ อณุปปทานรโตติ. “โย โส ภาณเต ปุริโส อัสสํโต
 มัจฉนฺติ กทริโย ปริภาสโก, กนิคํ อรหํโต ปจฺมํ อุลลङ्กมณฺตา
 อุลลङ्กมัสสํนํติ. โย ๑ โข โส ภาณเต ปุริโส สํโต ทานปติ
 อณุปปทานรโต, คณฺเณว อรหํโต ปจฺมํ อุลลङ्กมณฺตา
 อุลลङ्กเมยฺยํ.” “ติ กิ มัจฉนฺติ สิทะ กัสส นุ โข อรหํโต
 ปจฺมํ ปฏิคคณฺนํนํตา ปฏิคคณฺนํนํติ โย วา โส ปุริโส อัสสํโต
 มัจฉนฺติ กทริโย ปริภาสโก, โย วา โส ปุริโส สํโต ทานปติ
 อณุปปทานรโตติ. โย โส ภาณเต ปุริโส อัสสํโต มัจฉนฺติ กทริโย
 ปริภาสโก, กิ คัสส อรหํโต ปจฺมํ ปฏิคคณฺนํนํตา ปฏิคคณฺนํนํติ.
 โย ๑ โข โส ภาณเต ปุริโส สํโต ทานปติ อณุปปทานรโต,

คณเณว อรหันโต ปรมิ ปฏิคคณันตทา ปฏิคคณเณหิยุ.” “ตํ ก็
มณเณลลิตี ติหะ กัสส นุ โข อรหันโต ปรมิ อัมมึ เทเสนโต
เทเสนยฺหิ โย วา โส ปุริโส อัสสัทโธ มัจฉริ กทริโย
ปริภาสโก, โย วา โส ปุริโส สัทโธ ทานปติ อนุปปทานวโตติ.

“โย โส กันเต ปุริโส อัสสัทโธ มัจฉริ กทริโย ปริภาสโก,
ก็ คัสส อรหันโต ปรมิ อัมมึ เทเสนตทา เทเสนลลิตี. โย จ โข
โส กันเต ปุริโส สัทโธ ทานปติ อนุปปทานวโต, คัสสว อรหันโต
ปรมิ อัมมึ เทเสนตทา เทเสนยฺหิ.” “ตํ ก็ มณเณลลิตี ติหะ กัสส

นุ โข กัสสาโน กิตติสัทโธ อพฺภุคคจฺเจยฺหิ โย วา โส
ปุริโส อัสสัทโธ มัจฉริ กทริโย ปริภาสโก, โย วา โส ปุริโส
สัทโธ ทานปติ อนุปปทานวโตติ. “โย โส กันเต ปุริโส อัสสัทโธ

มัจฉริ กทริโย ปริภาสโก, ก็ คัสส กัสสาโน กิตติสัทโธ
อพฺภุคคจฺเจยฺหิ. โย จ โข โส กันเต ปุริโส สัทโธ ทานปติ
อนุปปทานวโต. คัสสว กัสสาโน กิตติสัทโธ อพฺภุคคจฺเจยฺหิ.”

“ตํ ก็ มณเณลลิตี ติหะ โโก นุ โข ยณเณทว ปริสํ อุปสงกเมยฺห
ยทิ ชัตติยปริสํ ยทิ พหัทธมณปริสํ ยทิ คหปติปริสํ ยทิ
สมณปริสํ, วิสวาท อุปสงกเมยฺห อมังกฎโต. โย วา โส ปุริโส
อัสสัทโธ มัจฉริ กทริโย ปริภาสโก, โย วา โส ปุริโส
สัทโธ ทานปติ อนุปปทานวโตติ. “โย โส กันเต ปุริโส
อัสสัทโธ มัจฉริ กทริโย ปริภาสโก, ก็ โส ยณเณทว ปริสํ

อุปสังกมิสสติ ยถิ ชัตติยปริสั ยถิ พหุหัมมณปริสั ยถิ คหปติปริสั
 ยถิ สมณปริสั, วิสา.โต อุปสังกมิสสติ อมังกกุโต. โย จ โข โส ภันเต
 ปุริโส สัตถ์โธ ทานปติ อนุปปทานโรโต, โส ยถัณเฑว ปริสั อุปสังกเมยย
 ยถิ ชัตติยปริสั ยถิ พหุหัมมณปริสั ยถิ คหปติปริสั ยถิ สมณปริสั,
 วิสาโรโต อุปสังกเมยย อมังกกุโต.” “ต กิ มณเฑสิ สหะ โภ นุ โข
 กายัสส เกทา ปรมัมรณา สุตติ สัคคิ โลกั อุปบัสสะเยยโย โย วา โส
 ปุริโส อัสสัทโธ มัจฉิ กทริโย ปริภาสโก, โย วา โส ปุริโส
 สัตถ์โธ ทานปติ อนุปปทานโรติ. “โย โส ภันเต ปุริโส อัสสัทโธ
 มัจฉิ กทริโย ปริภาสโก, กิ โส กายัสส เกทา ปรมัมรณา สุตติ
 สัคคิ โลกั อุปบัสสะเยยโย โย จ โข โส ภันเต ปุริโส สัตถ์โธ ทานปติ
 อนุปปทานโรโต, โส กายัสส เกทา ปรมัมรณา สุตติ สัคคิ โลกั
 อุปบัสสะเยยโย. ยานิมานิ ภันเต ภควตา น สันติภูจิกานิ ทาเนลลานิ
 อักขาขานิ, นาหิ เอยะว ภควโต สัตถ์ธาย คัจฉามิ, อหัง เอยะนิ ชานามิ.
 อหัง ภันเต ทายโก ทานปติ, มัง อหังโต ปจัมม อนุกัมภันตัง อนุกัมภันตัง;
 อหัง ภันเต ทายโก ทานปติ, มัง อหังโต ปจัมม อุปสังกมณตัง
 อุปสังกมณตัง; อหัง ภันเต ทายโก ทานปติ, มัยหัง อหังโต ปจัมม
 ปฏิกคณันตัง ปฏิกคณันตัง; อหัง ภันเต ทายโก ทานปติ, มัยหัง
 อหังโต ปจัมม อัมม เเตเสนตัง เเตเสนตัง; อหัง ภันเต ทายโก
 ทานปติ, มัยหัง กัสสาโณ กิวิสิสสโต อัสสัคคิโต “สโห เสนาปติ
 ทายโก ทานโก สัมบุตฺถาโกติ; อหัง ภันเต ทายโก ทานปติ

ยัณฺณทเวว ปริสํ อุตฺตงฺกมามิ ยถิ ชัตตียปริสํ ยถิ พริวทิมณปริสํ
 ยถิ คหปติปริสํ ยถิ สมณปริสํ, วิสสารโต อุตฺตงฺกมามิ อมฺงกฺกุโต.
 ยานิมานิ ภาณฺเฑ ภควตา น สันตํภฺญํ จิตฺตานิ ทานผลานิ อภักขาตานิ, นาหํ
 เขตฺตํ ภควโต สัตถําย คัจฉามิ, อหํปิ เขตฺตานิ ชานามิ. ยัณฺจ โข มํ
 ภควา เอวมาห “ทายโก ลีห ทานปติ กายัสสํ เกทา ปรมมฺวณนา
 สุกตํ ลัคคํ โลกํ อุตฺตงฺกมามิ, เขตฺตาหํ น ชานามิ, เขตฺตํ จ
 ปนาหํ ภควโต สัตถําย คัจฉามิ. “เอวเมตํ ลีห, เอวเมตํ ลีห,
 ทายโก ลีห ทานปติ กายัสสํ เกทา ปรมมฺวณนา สุกตํ ลัคคํ
 โลกํ อุตฺตงฺกมามิ.

๕๘ จัตถาวีมานิ ภิกฺขเว ตถาคคฺคัสสํ อวิกฺกเขยฺยานิ, ตีหิ จ
 อุตฺตงฺกมามิ. กตฺตมานิ จัตถาวี ตถาคคฺคัสสํ อวิกฺกเขยฺยานิ?
 ปริสฺสทฺทอภายสฺมาจฺจาโร ภิกฺขเว ตถาคโต; นัตถิ ตถาคคฺคัสสํ กายทฺทจฺจิริทํ,
 ยํ ตถาคโต วิกฺกเขยฺย “มา เม อิทํ ปโร อณฺณาสีติ.
 ปริสฺสทฺทอภายสฺมาจฺจาโร ภิกฺขเว ตถาคโต; นัตถิ ตถาคคฺคัสสํ วจฺทจฺจิริทํ,
 ยํ ตถาคโต วิกฺกเขยฺย “มา เม อิทํ ปโร อณฺณาสีติ.
 ปริสฺสทฺทอมโนสฺมาจฺจาโร ภิกฺขเว ตถาคโต; นัตถิ ตถาคคฺคัสสํ
 มโนทฺทจฺจิริทํ, ยํ ตถาคโต วิกฺกเขยฺย “มา เม อิทํ ปโร อณฺณาสีติ.
 ปริสฺสทฺทอภยัสสโร ภิกฺขเว ตถาคโต; นัตถิ ตถาคคฺคัสสํ มิจฺฉาตฺทอภยัสสโร,
 ยํ ตถาคโต วิกฺกเขยฺย “มา เม อิทํ ปโร อณฺณาสีติ. อิมานิ
 จัตถาวี ตถาคคฺคัสสํ อวิกฺกเขยฺยานิ. กตฺตเมหิ ตีหิ อุตฺตงฺกมามิ?

สัฏฐาชาตธัมโม ภิกขเว อตถาคโต. ตัตถ วต มํ สมโณ वा
 पिराหंमโณ वा เทโว वा มาโร वा पिरหंमा वा โกจิ वा
 โลกัสสํ สหธัมमेन ปฏิโจเทสสติ “อิตปิ ต्वं न สัฏฐาชาตธัมโมติ.
 นิमित्तमेतํ ภิกขवे न สมนุบัลลामी, เขตตปทํ ภิกขवे นิमित्त
 อสมนุบัลลันโต เขมยัब्बัตโต อภยัब्बัตโต เวสาร์ชชยัब्बัตโต วิहरามิ.
 สุขัณณัตถา โข ปน मे ภิกขवे सावकानि निष्पानकामिणि ปฏิปथा,
 ยथा ปฏิबhinna मम सावका आसวานं ขया अनासवं जेतोविमुत्त
 ะบัณฑิตา विष्णुज्वे ธम्ममे त्यं อภินญา สัจฉิกัตวา อุปัสसंबच्च
 विहरन्ति. ตัตถ वत मํ สมโณ वा पिराहंमโณ वा เทโว वा มาโร वा
 पिरहंमा वा โกจิ वा โลกัสสํ สหธัมमेन ปฏิโจเทสสติ “อิตปิ
 เต न सुขัณณัตถา सावकानि निष्पानकामिणि ปฏิปथा, ยथा ปฏิबhinna त्व
 सावका आसवानं ขया ॥ पे ॥ सच्चिकत्वा उपससंबच्च विहरन्ति.
 นิमित्तमेतํ ภิกขवे न สมนุบัลลामी, เขตตปทํ ภิกขवे นิमित्त
 อสมนุบัลลันโต เขมยัब्बัตโต อภยัब्बัตโต เวสาร์ชชยัब्बัตโต
 विहरามि. อเนกस्ता โข ปน मे ภิกขवे सावकปริसा आसवानं
 ขया ॥ पे ॥ सच्चिकत्वा उपससंबच्च विहरन्ति. ตัตถ वत मํ
 สมโณ वा पिराहंमโณ वा เทโว वा มาโร वा पिरहंमा वा
 โกจิ वा โลกัสสํ สหธัมमेन ปฏิโจเทสสติ “อิตปิ เต न अनेकस्ता
 सावकปริसा आसवानं ขया अनासवं जेतोविमुत्त ะบัณฑิต
 विष्णुज्वे ธम्ममे त्यं อภินญา สच्चिकत्वा उपससंबच्च विहरन्ति.

สคารวา วิหรณติ สัมปัตติสสา, สัมปัตติสสา สคารวา วิหรณติ สัมปัตติสสา,
 สมาริสมิ สคารวา วิหรณติ สัมปัตติสสา, อัมปิมาเต สคารวา
 วิหรณติ สัมปัตติสสา, ปฏิสันณาเร สคารวา วิหรณติ สัมปัตติสสา.
 อัมปิ ขะ กิมิล เหตุ, อัมปิ บัจจโย; เชน, ตถาคเต ปวณิพพุเต,
 สัทธัมโม จิรฐจติโก โหติ.

๖๐ สัจจกนิ ปากัชเว อัมปิเมหิ สมณินาโคโต ปากัชฺช นจิรฐสเสว
 อาสวานิ ขยา ๗เป๗ สัจจกนิภาวา อุปสัมปัชชี วิหรณีย กกเมหิ
 สัจจกนิ? อัมปิ ปากัชเว ปากัชฺช สัจจโก โหติ, สัตวา โหติ, พุทฺธสฺสโค
 โหติ, ปฏิสสสโม โหติ, อารทวิริโย โหติ, สจมา โหติ,
 ปณณวา โหติ. อัมปิเมหิ ขะ ปากัชเว สัจจกนิ อัมปิเมหิ สมณินาโคโต
 ปากัชฺช นจิรฐสเสว อาสวานิ ขยา ๗เป๗ สัจจกนิภาวา อุปสัมปัชชี
 วิหรณียาติ.

๖๑ เอกัง สมณัง ปากัชเว ปากัชฺช วิหรณติ สัจจกนิภาวา ปากัชฺช อาสวานิ
 มิคทาเย. เตน ขะ ปณณวา สมณินา อัมปิเมหิ มิคทาเย สัจจกนิภาวา
 มคธสฺส กัลลวาลมุตตคาเม จปายมาโน นินิโน โหติ อัมปิเมหิ
 ขะ ปากัชเว ทิพฺพพน จักขณา วิสฺสุทฺธเม อัมปิเมหิ มานุสเสน อายสम्मัตติ
 มทาโมคคัลลานัน มคธสฺส กัลลวาลมุตตคาเม จปายมานัน นินิโน;
 ทิสฺวา, เสยฺยถาณิ นาม พลวา ปุริโส สัมมิณชิติ วา พาทิ
 ปสฺสเบยฺย, ปสฺสริติ วา พาทิ สัมมิณเชยฺย, เอวเมว ปากัชฺช
 สุตฺตมารคิเร เกสกลาวเน มิคทาเย อัมปิเมหิโต มคธสฺส กัลลวาลมุตตคาเม

ขายสัสมโตะ มหาโมคคัลลานัสส ปมุเช ปาตุโรโหสิ. นิสีทิ ภควา
 บัณเฑาะฏเฐ อาสเน; นิสัสซ โข ภควา ขายสัสมันตัม มหาโมคคัลลานัง
 เขตทโวจ “จปฺปายสิ โน ตวั โมคคัลลาน, จปฺปายสิ โน
 ตวั โมคคัลลานาติ. “เอวํ ภันเต.” “ตัสมา ทิทฺถ โมคคัลลาน
 ยถาสัณเณสส เต วิหโรโต, ตํ มิตฺถํ โอภกมตฺติ, ตํ สัณเณ
 มนสิกเรยฺยาสี ตํ สัณเณ พหุลํ กเรยฺยาสี: จานํ โข ปเนตํ
 วิชฺชติ, ยันเต เอวํ วิหโรโต ตํ มิตฺถํ ปเทียเยถ. โน เจ เต เอวํ
 วิหโรโต ตํ มิตฺถํ ปเทียเยถ; ตโต ตวั โมคคัลลาน ยถาสุตํ
 ยถาปริยตํ ธัมมํ เจตสา อญฺเฐวาทิกเรยฺยาสี อญฺเฐวาทิกเรยฺยาสี
 มนฺสาณุปเกชเยยฺยาสี: จานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ, ยันเต เอวํ
 วิหโรโต ตํ มิตฺถํ ปเทียเยถ. โน เจ เต เอวํ วิหโรโต ตํ
 มิตฺถํ ปเทียเยถ; ตโต ตวั โมคคัลลาน ยถาสุตํ ยถาปริยตํ
 ธัมมํ วิทฺธารเณ สัสสมายํ กเรยฺยาสี: จานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ,
 ยันเต เอวํ วิหโรโต ตํ มิตฺถํ ปเทียเยถ. โน เจ เต เอวํ
 วิหโรโต ตํ มิตฺถํ ปเทียเยถ; ตโต ตวั โมคคัลลาน อุกโก
 กัณเณโสทานิ อาวเชยฺยาสี ปาณินา คตฺตานิ อญฺมัสสชเยยฺยาสี:
 จานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ, ยันเต เอวํ วิหโรโต ตํ มิตฺถํ
 ปเทียเยถ. โน เจ เต เอวํ วิหโรโต ตํ มิตฺถํ ปเทียเยถ; ตโต
 ตวั โมคคัลลาน อญฺเฐวาทิกเรยฺยาสี อญฺเฐวาทิกเรยฺยาสี
 อญฺเฐวาทิกเรยฺยาสี นิกขิตฺตานิ คารกุปานิ อญฺเฐวาทิกเรยฺยาสี: จานํ โข

ปเนตฺ วิชฺชติ, ยันเต เหว วิหโรโต ตํ มิตฺธํ ปทีเยถ. โน เจ
 เท เหว วิหโรโต ตํ มิตฺธํ ปทีเยถ; ตโต ตํว โมคคัลลํ
 อาโลกสฺสยํ มนสิกะเปยฺยาสิ ทิवा สันณิ อธิจฺเจยฺยาสิ; ยถา
 ทิवा ตถา รัตติ, ยถา รัตติ ตถา ทิवा; อติ วิวฏฺเฐน เจตสา
 อปริโยนํตฺเถน สปัปภาสํ จิรํ ภาเวยฺยาสิ: จานํ โข ปเนตํ
 วิชฺชติ, ยันเต เหว วิหโรโต ตํ มิตฺธํ ปทีเยถ. โน เจ เท เหว
 วิหโรโต ตํ มิตฺธํ ปทีเยถ; ตโต ตํว โมคคัลลํ บัณฑิตุเรตฺถยํ
 จิงฺกมํ อธิจฺเจยฺยาสิ อันโตคฺเคหิ อันทวิเยหิ อพฺพิสเสน มานเสน:
 จานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ, ยันเต เหว วิหโรโต ตํ มิตฺธํ
 ปทีเยถ. โน เจ เท เหว วิหโรโต ตํ มิตฺธํ ปทีเยถ; ตโต ตํว
 โมคคัลลํ ทักขิเนน บัลลเสน สิทฺเตยฺยํ กปัเปยฺยาสิ ปาทะ
 ปาทํ อจฺจาอาภํ สโต สัมปชาโน อญฺ्ञานสฺสยํ มนสิกิริตฺวา,
 ปฏฺวิพุทฺธเณว เท โมคคัลลํ ชยฺยบฺบเณว บัณฑิตุจฺจาทัพพ. “น
 เสยฺยสฺส น บัลลสฺส น มิตฺธสฺส นนฺยุตฺโต วิหริสฺสามิติ.
 เหววํหิ เท โมคคัลลํ ลิกฺขิตัพพ. ตสฺมา ติทฺธิ โมคคัลลํ
 เหว ลิกฺขิตัพพ. “น อจฺจาโสณํ บัคคเหตฺวา กุลานิ อุปสํกมิตฺวา
 เหววํหิ เท โมคคัลลํ ลิกฺขิตัพพ. สเจ โมคคัลลํ ภิกฺขุ
 อจฺจาโสณํ บัคคเหตฺวา กุลานิ อุปสํกมิตฺวา; สันติ หิ โมคคัลลํ
 กุเลสุ กิจฺจกรณยานิ, เยน มนุสฺสา อาคตํ ภิกฺขุ น มนสิกะโรนํติ.

ตัตถ์ ภิกขุสัสส เหว โหติ “โก สฺ นามทานิ มํ อัมมัสมี
 กุเล ปวิณฺโณ, วิรตฺตบุปฺพานิเม มยิ มนุสฺสชาติ. อิตฺถัสส อลาเภน
 มังกุภาโว, มังกุฏตฺถัสส อุตฺถัจจํ, อุตฺถตฺถัสส อลวโร, อลวุตฺถัสส อวรา
 จิตฺตํ สฺมาอิมฺหา. ตัสฺมา จิห โมคฺคัลลาน เหว ลิกฺขิตัพฺพํ “น
 วิคฺคาหิกกณิ กเถสฺสาลมิจิ: เอวํปิ เต โมคฺคัลลาน ลิกฺขิตัพฺพ.
 วิคฺคาหิกาย โมคฺคัลลาน กถาย สติ, กถาพาหุสฺส ปาฏิกขํ,
 กถาพาหุสฺส สติ, อุตฺถัจจํ, อุตฺถตฺถัสส อลวโร, อลวุตฺถัสส อวรา
 จิตฺตํ สฺมาอิมฺหา. นาหํ โมคฺคัลลาน สัพฺเพเหว สัสสคํ วณฺณยามิ,
 น ปนาหํ โมคฺคัลลาน สัพฺเพเหว สัสสคํ น วณฺณยามิ;
 สคฺทัญฺจปฺพชฺเชติ โข อหํ โมคฺคัลลาน สัสสคํ น วณฺณยามิ;
 ยานิ จ โข ตานิ เสนาสนานิ อปัปฺปตฺถทานิ อปัปฺปนฺคฺไชยานิ
 วิชนวาทานิ มนุสฺสราหเสยฺยกานิ ปฏฺฐิสฺสาลนสารูปฺปานิ, ตถารูปฺพิ
 เสนาสเนหิ สัสสคํ วณฺณยามิติ. เหว วุตฺเต, อายัสฺมา มหาโมคฺคัลลानโน
 ภควันตํ เอตทโวจ “กิตฺทาวตา นุ โข ภันเต ภิกขุ สฺขิตฺเตน
 ตณฺหาสํขยวิมุตฺโต โหติ อัจจันตนิฏฺฐโจ อัจจันตโยคกฺเขมิ
 อัจจันตพฺพรหฺมจาริ อัจจันตปริโยสานโน เสฏฺฐโจ เทวมนุสฺसानันตติ.
 “อิธ โมคฺคัลลาน ภิกขุโน สุตฺโต โหติ “สัพฺเพ อัมมมา นาลิ
 อภินิเวสยาติ, เอวํปิ เต โมคฺคัลลาน ภิกขุโน สุตฺโต โหติ
 “สัพฺเพ อัมมมา นาลิ อภินิเวสยาติ: โส สัพฺพํ อัมมํ อภิชานาติ,
 สัพฺพํ อัมมํ อภินิเวสยาติ สัพฺพํ อัมมํ ปริชานาติ, สัพฺพํ อัมมํ

สัตว์กนิปาเต ปันณาสกาสังคหิโต ปรมวคฺโค. ๔๑

ปรีณาย ยักขิ จ เวทน เวทียติ สุขํ วา ทุกขํ วา
อทุกขมสุขํ วา; โส ตาสุ เวทนาสุ อนิจฺจานุบัลลํ วิหริ,
วิราคานุบัลลํ วิหริ, นิโรธานุบัลลํ วิหริ, ปฏินิสสัคคานุบัลลํ
วิหริ; โส ตาสุ เวทนาสุ อนิจฺจานุบัลลํ วิหรณฺโต วิราคานุบัลลํ
วิหรณฺโต นิโรธานุบัลลํ วิหรณฺโต ปฏินิสสัคคานุบัลลํ วิหรณฺโต
น จ กิณฺจ โลก อปาทิยติ, อนุปาทิยํ น ปริตฺสลิติ, อปริตฺสล
บัจฺจัตถคณฺเณว ปรีณิพพายติ; “ชีณา ชาติ, วุสิตํ พหิรมฺจริยํ,
กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตถิตฺตยาติ ปชานาติ. เอตฺตาวคา โข
โมคคัลลํ ภาิกขุ ลํชิตฺเตน ตณฺหาสมฺภวิมุตฺโต โหติ อัจฺจันตนิฏฺฐโ
อัจฺจันตโยคกฺเขมิ อัจฺจันตพหิรมฺจาริ อัจฺจันตปริโยสาโน เสฏฺโฐ
เทวมนุสฺสํ นนฺติ.

๖๒ มา ภิกขเว ปุณฺณานิ ภายิตถ; สุขสฺสเสถ ภิกขเว
อริวงฺณํ, ยทิตํ ปุณฺณานิ นนฺติ. อภิชานามิ โข ปณาทํ ภิกขเว
ทีฆวตฺตํ กตานิ ปุณฺณานิ ทีฆวตฺตํ อภิฺจํ กณฺติ มนาเป วิปากํ
บัจฺจันนุกฺตํ; สัตถํ วลฺลํ เมตฺตจิตฺตํ ภาเวถ, สัตถํ วลฺลํ
เมตฺตจิตฺตํ ภาเวถวา สัตถํ ลวฺวญฺญววิญฺญกฺกเป น ยิมิ โลก
ปุณฺณมาลํ, ลวฺวญฺญมาเน สุทาทํ ภิกขเว โลก อภิสสรูปโค
โหมิ, วิญฺญมาเน โลกํ สุณฺณํ พหิรมฺวิมานํ. อุปบฺบชามิ, ตตฺถ
สุทํ ภิกขเว พหิรมฺมา โหมิ มหาพหิรมฺมา อภิญฺ อภิญฺโต

อภินทตฺตฺกโธ วสวัตฺตี, ฉัตตฺตักฺขัตตุ โข ปนาหิ ภิกฺขเว ลักโธ
 ๕โธสฺ เทวานมินฺโท, อนนตฺตักฺขัตตุ ราชา อโธสฺ จักกวัตฺตี อัมมิโก
 อัมมราชา จาตุรฺนํโต วิชิตาวิ ชนปทิตฺตาววียบฺบัตโต สัตตฺรตนสมันนาคโค,
 ตัสส มัยฺหิ ภิกฺขเว อิมานิ สัตต รตนานิ อเหตุ: เสยฺยถิตฺ,
 จักกรตน, หัตถิรตน, อัสสรัตน, มณิรตน, อิตถิรตน, คหปติรตน,
 ปรีนายนกรตนเมว ลักคฺม; ปโรธหัสสฺ โข ปน เม ภิกฺขเว ยุตฺตา
 อเหตุ: สุรา วีรจฺจุปฺปา ปมฺเสนยฺยปมฺทตฺตนา; โส อิมํ ปจฺวี
 ตาควปรียนตํ อทฺธนฺเทน อสฺสํเถน อัมเมเน อภิวิชัย อชฺฉนาวสันติ.

มัสส ปุณฺณานํ วิยาภํ

คฺุสฺสานํ สุเขลน:

เมตฺตจิตฺตํ วิภาเวตฺตวา

สํสํ วัสฺसानิ ภิกฺขโว

ลลิตํ ลํวัญญววิญญุกฺขเป

น ยิมํ โสถํ ปุณฺณคฺม,

ลํวัญญฺมานเ โสถมฺหิ

โหม อากัสสฺสรูปโค,

วิญญฺมานเ โสถมฺหิ

สุณฺณพฺรหฺมรูปโค อหุ,

สํสํกฺขัตตุ มหาพฺรหฺมา

วสวัตฺตี ตทา อหุ,

ฉัตตฺตักฺขัตตุ เทวีนํโต

เทวรัชชมการย,

จักกวัตฺตี อหุ ราชา

ชัมพูตฺตณฺทสฺส อสฺสโธ.

มุตฺตาภิสฺสโต ชตฺตโย

มณฺุสสาธิปตํ อหุ

อทฺธนฺเทน อสฺสํเถน

วิชัยย ปจฺวี ริม,

อชฺฉนาเสเน อัมเมเน

สเมเน มณฺุสสาธิ ต,

ธัมเมเน รัชช กาวะรีวา

อัสมี ปังมวักทเล

มัทธอเน มหาโกเค

อัสสเม อชายิต์ กุเล,

สัพพกามาเหิ สัมบันเน

รตเนหิ จ สัตถ์หิ,

พุกัธธา สังคาหกา โดเก,

เดหิ เอต์ สุกะสิต,

เขตต์ เหตุ มัทธันตัส,

ปุดโพย เยน วุจจิต,

ปหุตวัตตูปกรโณ,

ราชา โหมิ ปตาปวา,

อิท อมา ยสวา โหมิ,

ขัมพุลันทัสสิ อัสสโร.

โก สัตถ์วา นันตัสสียะ,

เม กณ्हากิชาติโย:

ตัสสิมา หิ อัสสกาเมเน

มัทธัตตมิกังขตา

สัทธัมโม ครุกาพพิโท

สวั พุกัธธานาสสนันต.

๖๓ ออโข ภควา ปุพพิณ्हสมยั นิวาเสตฺวา ปัตตจิวรมาทาย,
 เยน อณาตปณ्हิกัสส คหปติสส นิเวสณั, เตนุปลังกมิ,
 อุลลังกมิทฺวา บันณัตเต อาสเน นิสิตฺติ. เตน โข ปณ สมนเณ
 อณาตปณ्हิกัสส คหปติสส นิเวสเน มนุสฺสสา อุกฺกาสัตถ์ทา มหาสัททา
 โหนตฺติ. ออโข อณาตปณ्हิกโก คหปติ, เยน ภควา, เตนุปลังกมิ,
 อุลลังกมิทฺวา ภควันตึ อภิวาเทตฺวา เอกมณ्हันตึ นิสิตฺติ. เอกมณ्हันตึ
 นิสินัน โข อณาตปณ्हิกัง คหปติ ภควา เอตทโวจ “กั นุ เต
 คหปติ นิเวสเน มนุสฺสสา อุกฺกาสัตถ์ทา มหาสัททา เกวภูฏี มณเณ
 มัจฉวโจเปตฺติ. “อปี กณ्हเต สุตตา ชรสฺสุทฺธา อัสสมา กุตา

อานันทา, ลา เณว สัสสิ อาทิยติ น สัสสิ อาทิยติ น สามิก
 อาทิยติ ภควันตัมปิ น สักกโรติ น ครุกโรติ น มาเนติ น
 ปุเชตติ. อถโข ภควา สุชาตัง ภรณัง อามันเตสิ “เอहि
 สุชาเตติ. “เอว ภันเตติ โข สุชาตา ภรณังหา ภควโต
 ปุริสสันติวา, เยน ภควา, เทนุปสังกมิ; อุปสังกมิทวา ภควันตัง
 อภิวาเทตฺวา เขมณันตัง นิสีทิ. เขมณันตัง นิสินัน โข สุชาตัง
 ภรณังหา ภควา เอตทโวจ “สัสสิ โข อิมา สุชาเต ปุริสัสส
 ภริยา. กตมา สัสสิ? วธสฺมา, โจรสฺมา, อัยยสฺมา, มาตุสฺมา,
 ภคินิสฺมา, สขีสฺมา, ทาสีสฺมา. อิมา โข สุชาเต สัสสิ ปุริสัสส
 ภริยา. คาสี ทวี กตมาติ. “นาหิ ภันเต อิมัสส ภควตา
 สขิตฺเตน ภาสิตัสส วิตถาเวน อตฺถิ อาชานามิ. สาธุ เม ภันเต
 ภควา ตถา อัมมึ เทเสตุ, ยถาหิ อิมัสส ภควตา สขิตฺเตน
 ภาสิตัสส วิตถาเวน อตฺถิ อาชานะยฺยันติ. “เตนहि สุชาเต
 สุนาहि สาธุกั มนสิกโรหิ, ภาสิตัสสามิ. “เอว ภันเตติ โข
 สุชาตา ภรณังหา ภควโต บัจฺจัสสสิ. ภควา เอตทโวจ

“ปทฺฐจฺจิตฺตา อหิตานุกัมปนี อัมเบสุ รัตตา อคิมฺภณฺเต ปตี
 ธเนน กิตฺตัสส วาเย อุลลฺลกา, ยา เอวรูปา ปุริสัสส ภริยา,

“วธกา จ ภริยาติ จ. ตา ปวฺจติ.

ยํ อิตฺติยา วินฺตติ สามิกเก ธนํ, ลีลํ ปวณฺชชํวํ กสิมฺภิจฺจิตฺติ,

สัตว์คนปลาเต ปันณาสกาสังคหิโต ปรมวักโค. ๕๕

อัมมัมม บั คัลลมา อปทาตุมิจฉติ, ยา เหวรูปา ปุริสัสส ภริยา,

“โจรา จ ภริยาติ จ สา ปวุจจติ.

อภัมมกามา อตธา มหัคคฆสา มรุตสา จ จันธิ จ ทุฏฐตวาทีนึ

อญฺญายกานํ อภิภุชย วัตตติ, ยา เหวรูปา ปุริสัสส ภริยา,

“อัยยา จ ภริยาติ จ สา ปวุจจติ.

ยา สัพพทา โหติ ทิตานุกัมมินี, มาตาว ปุตตํ ออนุรักษเต ปตี,

ตโต อนํ สัมภวสัสส รักษติ, ยา เหวรูปา ปุริสัสส ภริยา,

“มาตา จ ภริยาติ จ สา ปวุจจติ.

ขณายี เชฏฺฐจา ภคินี กณญฺจา สคารวา โหติ สกัมมิ สามีเก

หิริมนา ภัตตฺวสาอนุวตฺติณี, ยา เหวรูปา ปุริสัสส ภริยา,

“ภคินี จ ภริยาติ จ สา ปวุจจติ.

ยาจีธ ทิลลวณ ปตี ปโมหติ, สขี สขารว จิรัสสมาคต

โกเลยฺยกา ลีลวตี ปติพฺพทา, ยา เหวรูปา ปุริสัสส ภริยา,

“สขี จ ภริยาติ จ สา ปวุจจติ.

อภักกฺกธณฺณตา วรทณฺทตฺตชฺชิตา อรุทฺธจิตฺตา ปติโน คิตักขติ

อภักโกธนา ภัตตฺวสาอนุวตฺติณี, ยา เหวรูปา ปุริสัสส ภริยา,

“ทาสิ จ ภริยาติ จ สา ปวุจจติ.

ยาจีธ ภริยา “วธกาติ วุจจติ, “โจริ จ อัยยาติ จ สา ปวุจจติ;

ทูลลิตฺตฺวปฺปา มรุตสา อนาทรา กายัสส เมทวา นิรย วชฺนํ ตี ตา.

याजि “माता भद्रिं क्षीं ज तासिं ज भ्रियाति ज सा पूजति;

क्षीले जित्तंता जिरत्तत्त्वता कायसिं गेहा लुक्त् वञ्चंति ताति.

อิม่า โห สุชาเต สัตต ปุริสัสส ภรียา. ทาสี ตวั กตมาติ.

“อัสซัคเค ม ภันเต ภควา ทาสีสมํ สามักัสส ภริยํ อารคฺตุติ.

๖๔ สัตติเม ภิกขเว ธัมมา สบัตถกัณฺธา สบัตถการณา โภณํ
 ชาติจันฺติ อิตฺถิ วา ปุริสํ วา. กตเม สัตต? อิตฺ ภิกขเว
 สบัตฺโต สบัตตัสส เอวํ อิจฺฉติ “อโห วตายํ ทุพฺพนฺ โน
 อัสสาติ. ตํ กิัสส เหตุ? น ภิกขเว สบัตฺโต สบัตตัสส วัณฺณตายน
 นันฺทติ. โภณนํ ภิกขเว ปุริสปุคฺคโล โภธากฺกุโต โภธปรโต,
 กิณฺจาปี โส - โหติ สุนฺหาโต สุวิลคฺโต กบฺบัตเกสฺมัสส
 โอทาทวตฺถวารโน, อลฺโข โส ทุพฺพนฺ โน จ โหติ โภธากฺกุโต. อยํ
 ภิกขเว ปจฺจโม ธมฺโม สบัตถกัณฺโธ สบัตถการโน โภณํ
 ชาติจันฺติ อิตฺถิ วา ปุริสํ วา. ปุณํ จปรี ภิกขเว สบัตฺโต
 สบัตตัสส เอวํ อิจฺฉติ “อโห วตายํ ทุกฺขํ สเยยฺยาติ. ตํ กิัสส
 เหตุ? น ภิกขเว สบัตฺโต สบัตตัสส สุขเสยฺยาย นันฺทติ. โภณนํ
 ภิกขเว ปุริสปุคฺคโล โภธากฺกุโต โภธปรโต, กิณฺจาปี โส
 บัลลลังเก เสติ โคนกตฺถเต ปฏิกตฺถเต ปฏฺฐลิกตฺถเต กาทลิมิคปวรบัจจัตถโร
 สยุดฺตรจันฺรเท อุกฺโกโลหิตกฺกุปฺปาเน, อลฺโข โส ทุกฺขณฺโณว เสติ
 โภธากฺกุโต. อยํ ภิกขเว ทฺถติโย ธมฺโม สบัตถกัณฺโธ

สัปตคการโน โภณิ อาคัจฉติ อิตถิ วา ปุริส วา. ปุณ จปริ
 ภิกขเว สัปตโต สัปตคัสส เหว อิจฉติ “อโห วตาย น ปุริสโต
 อัสสาติ. ตํ กิัสส เหตุ? น ภิกขเว สัปตโต สัปตคัสส
 ปจรัตตตาย นันตติ. โภณินย ภิกขเว ปุริสปุคคโต
 โภธากุโโต โภธปเวโต อนัตถนํ คเหตว “อัตถโธ เม คหิโตติ
 มณินติ, อัตถนํ คเหตว “อนัตถโธ เม คหิโตติ มณินติ.
 คัสสเม ธัมมา อลลวณมณินวิปัจจนิกา คหิตา ทิพพัตติ
 อทิกาย ทุกขาย สวตคณินติ โภธากุคคัสส. อย ภิกขเว คติโย
 ธัมโม สัปตคกนโต สัปตคการโน โภณิ อาคัจฉติ อิตถิ วา ปุริส วา.
 ปุณ จปริ ภิกขเว สัปตโต สัปตคัสส เหว อิจฉติ “อโห
 วตาย น โภควา อัสสาติ. ตํ กิัสส เหตุ? น ภิกขเว สัปตโต
 สัปตคัสส โภควตาย นันตติ. โภณินัสส ภิกขเว ปุริสปุคคคคคค
 โภธากุคคคค โภธปเวคคคค, เยยคคค เต โหนติ โภคา
 อญฺ्ञานวิริยาธิตตา พาหาพลปริจิตา เสทาวักขิตตา ธัมมิกา
 ธัมมลทธาน, เตปิ ราชาน ราชโกล ปเวเสนินติ โภธากุคคคค.
 อย ภิกขเว จตุคโธ ธัมโม สัปตคกนโต สัปตคการโน โภณิ
 อาคัจฉติ อิตถิ วา ปุริส วา. ปุณ จปริ ภิกขเว สัปตโต
 สัปตคคคคค เหว อิจฉติ “อโห วตาย น ยสวา อัสสาติ. ตํ กิัสส
 เหตุ? น ภิกขเว สัปตโต สัปตคคคคคค ยสวตาย นันตติ. โภณินย

ภิกขเว ปุริสปุคฺคโล โกธากิฏฺโฏ โกธปรโต, โยบัสฺส โหติ ยโส
 อปัปฺปมาทาทิโต, ตมฺหํ อสฺสติ โกธากิฏฺโฏ. อยํ ภิกขเว บัณฺฑโม
 ธมฺโม สบฺบัตถกัณฺโธ สบฺบัตถการโณ โภณํ ชาคฺฉนฺติ อิตฺถิ วา
 ปุริสฺ วา. ปุณ จปรํ ภิกขเว สบฺบํ โธ สบฺบัตถลลํ เอว อิจฺฉนฺติ
 “อโห วทามํ น มิตฺตวา อลฺลสาติ. ตํ กิเลสํ เหตุํ น ภิกขเว
 สบฺบํ โธ สบฺบัตถลลํ มิตฺตวาทาย นนฺทติ. โกธโนยํ ภิกขเว ปุริสปุคฺคโล
 โกธากิฏฺโฏ โกธปรโต, เยบัสฺส เต โหนฺติ มิตฺตามจฺจา
 ภาติสาลोหิตา, เตปิ อารกา ตํ ปรีวชฺชเชนฺติ โกธากิฏฺโฏ. อยํ
 ภิกขเว ฌฏฺฐโจ ธมฺโม สบฺบัตถกัณฺโธ สบฺบัตถการโณ โภณํ
 ชาคฺฉนฺติ อิตฺถิ วา ปุริสฺ วา. ปุณ จปรํ ภิกขเว สบฺบํ โธ
 สบฺบัตถลลํ เอว อิจฺฉนฺติ “อโห วทามํ กายลฺลสํ เกทา ปรมฺมมรณา
 อปายํ ทุคฺคตํ วิเนปาคํ นิรยํ อูปยชฺชชยฺยาติ. ตํ กิเลสํ เหตุํ น
 ภิกขเว สบฺบํ โธ สบฺบัตถลลํ สุตฺตคฺคมเนน นนฺทติ. โกธโนยํ ภิกขเว
 ปุริสปุคฺคโล โกธากิฏฺโฏ โกธปรโต กาเยน ทุจฺจวิตํ จรติ วาทาย
 ทุจฺจวิตํ จรติ มนสา ทุจฺจวิตํ จรติ, โส กาเยน ทุจฺจวิตํ จริตฺวา
 วาทาย ทุจฺจวิตํ จริตฺวา มนสา ทุจฺจวิตํ จริตฺวา กายลฺลสํ เกทา
 ปรมฺมมรณา อปายํ ทุคฺคตํ วิเนปาคํ นิรยํ อูปยชฺชชติ โกธากิฏฺโฏ
 อยํ ภิกขเว สตฺถโม ธมฺโม สบฺบัตถกัณฺโธ สบฺบัตถการโณ โภณํ
 ชาคฺฉนฺติ อิตฺถิ วา ปุริสฺ วา. อิเม โข ภิกขเว สตฺถกํ ธมฺมา
 สบฺบัตถกัณฺธา สบฺบัตถการณา โภณํ ชาคฺฉนฺนฺติ อิตฺถิ วา ปุริสฺ วาติ.

โกธโน ทุพฺพัตถโน โหติ,

อโธ อตฺถิ คเหตุวาน

ตโต กายเน วาจา

โกธากิภูโต ปุริโส

โกธสम्मมาทสम्मัตโต

ฌาติมิตฺตา สุกฺขชา

อนตฺตชฺชนโน โกธ,

ภยมนฺตรโต ชาต,

กฺุทฺโธ อตฺถิ น ชามาติ,

อนฺธคมํ ตทา โหติ,

ยํ กฺุทฺโธ อปฺปเวติ,

บัจฺฉา โส วิคเต โกธ

ทุมมํกฺุยํ ปจฺมํ ทสฺสเสติ,

ยโต ปตฺยาติ โกธ,

นาสฺส หิริ น โธตฺถปฺป,

โกธเน อภิภูตฺสส,

ตปฺนิยานิ กัมมานิ

ทานิ อวโรยิสฺสามิ

กฺุทฺโธ หิ ปิรํ หันฺติ,

กฺุทฺโธ หิ พฺริทํมณํ หันฺติ,

อโธ ทฺุทฺขัมมํ เสติ โส,

อนตฺถิ ปฏิบັชฺชติ,

วธํ กิตฺวาน โกธโน

อนชานํ นิคฺฉนฺติ,

อายสฺสํกํ นิคฺฉนฺติ,

ปวิรัชฺชนฺติ โกธโน

โกธ จิตฺตํปโปปโน,

ตํ ชโน นาวพฺุชฺณติ

กฺุทฺโธ อัมมํ น บสฺสติ,

ยํ โกธ สหเต นร,

สฺุทฺว วีย ทฺุทฺทว,

อตฺถิทฺทฺโธว ทปฺปติ

อุมฺมตฺติมิว ปาวโก,

เยเน กุชฺฉนฺนํติ มาณวา

น วา โส โหติ คารโว,

น ทปฺโป โหติ กิณฺจจิ

ยานิ อัมเมหิ อารกา,

ตํ สฺุณฺนาถ ยถากถ

หณฺติ กฺุทฺโธ สวาว

หณฺติ กฺุทฺโธ ปุณฺณชฺชน

ยาย มาตุ ภาโต ไปโส
 ตัมปิ ปาณทที สันติ
 อตฺตูปมา ทิ เท สัตถา,
 หนฺติ กุทฺโธ ปุณฺณคานํ
 อสนา หนฺติ อตฺตคานํ,
 รัชชยา พัทธา มียันฺติ
 ภูทกฺจฺจานิ กัมมานิ
 กโรนฺตา นาวพุชฺฌนฺติ;
 อิตายํ โกรธูปเน
 ตํ ทเมน สมุจฺฉินฺเต
 เขกเมกํ อกุสลํ
 ตเถว ชัมโม ลิกฺขเณ
 วิตโธธา อนายาสา
 หนฺตา โกรธํ ปหิตฺวาน

อภฺยากตวคฺโค ปจโม.

คตฺถสุทฺธานํ.

อภฺยากโต ปุริสคตติ
 คตฺถวตมํ กิมมิโส

อิมํ โลกํ ชเวกฺขติ,
 หนฺติ กุทฺโธ ปุณฺณชโน.
 อตฺตา ทิ ปรมํ ปิโย;
 นานารูปสุ มุจฺฉิโต.
 วิสฺ ขาหนฺติ มุจฺฉิตา,
 มัพฺพตามปิ กนฺตเร.
 อตฺตมารณียานิ จ
 โกรธาโต ปรมกโว.
 มจฺจุปาโส कुหาสโย,
 บัณฺเฑาวิริเยน ทิฏฺฐิยา,
 สมุจฺฉินฺเทถ บัณฺฑิโต.
 “มา โน ทุมมํกฺกฺยํ อหุ.”
 วิตโธธา อนิสฺสุกา
 ปวินิพฺพัสฺสธณาสวติ

๖๕ ทิโรคตฺตํเป ภิกฺขเว อสติ, ทิโรคตฺตํเปวิบนฺนัสส หตฺตุนิโส
 โทกิ อินฺทํวิยสวโร, อินฺทํวิยสวโร อสติ, อินฺทํวิยสวโรวิบนฺนัสส

หตุปนิส ไทติ สัตถ์, สัตถ์ อสติ, สัตถ์วิบนันตัส หตุปนิส ไทติ
 สัมมาสมาธิ; สัมมา สมาธิสมี อสติ, สัมมาสมาธิวิบนันตัส หตุปนิส
 ไทติ ยถาภูตญาณทัตถ์; ยถาภูตญาณทัตถ์เน อสติ, ยถาภูตญาณ-
 ทัตถ์วิบนันตัส หตุปนิส ไทติ นิพพิทาวราโค; นิพพิทาวราเค
 อสติ, นิพพิทาวราควิบนันตัส หตุปนิส ไทติ วิมุตติญาณทัตถ์.
 เสยฺยถาปิ ภิกขเว รุกโข สาขาลาสวิบนโน, ตัสส บัปปิกฺกาปิ
 ปาริปุริ น คัจฉติ ตโจปิ เผลคฺคฺปิ สาโรปิ น ปริปุริ คัจฉติ;
 เหาเมว โข ภิกขเว ทิโรตตัมเป อสติ, ทิโรตตัมปิวิบนันตัส
 หตุปนิส ไทติ อินทริยสวโร; ๆเป ๆ วิมุตติญาณทัตถ์.
 ทิโรตตัมเป ภิกขเว สติ, ทิโรตตัมปิวิบนันตัส อุปนิสสัมบันโน
 ไทติ อินทริยสวโร; อินทริยสวโร สติ, อินทริยสวรสัมบันตัส
 อุปนิสสัมบันโน ไทติ สัตถ์, สัตถ์ อสติ, สัตถ์วิบนันตัส อุปนิสสัมบันโน
 ไทติ สัมมาสมาธิ; สัมมาสมาธิสมี สติ, สัมมาสมาธิวิบนันตัส
 อุปนิสสัมบันโน ไทติ ยถาภูตญาณทัตถ์; ยถาภูตญาณทัตถ์เน สติ,
 ยถาภูตญาณทัตถ์วิบนันตัส อุปนิสสัมบันโน ไทติ นิพพิทาวราโค;
 นิพพิทาวราเค สติ, นิพพิทาวราควิบนันตัส อุปนิสสัมบันโน ไทติ
 วิมุตติญาณทัตถ์. เสยฺยถาปิ ภิกขเว รุกโข สาขาลาสวิบนโน,
 ตัสส บัปปิกฺกาปิ ปาริปุริ คัจฉติ ตโจปิ เผลคฺคฺปิ สาโรปิ ปาริปุริ
 คัจฉติ; เหาเมว โข ภิกขเว ทิโรตตัมเป สติ, ทิโรตตัมปิวิบนันตัส
 อุปนิสสัมบันโน ไทติ อินทริยสวโร; ๆเป ๆ วิมุตติญาณทัตถ์.

๖๖ เอกํ สมยํ ภควา เวลลียํ วิหริติ ชัมพปาลีนํ. ตัตถ
 โข ภควา ภิกขุ อามันตေติ “ภิกขโวติ. “ภทันตติ เต ภิกขุ
 ภควโต บัจจัสสโลสุ. ภควา เขตทวโจ “อนิจจา ภิกขเว สขารา,
 อสุรา ภิกขเว สขารา, อนัสสาสิกา ภิกขเว สขารา, ยาวณจित्
 ภิกขเว อลमेว สัพพสขารesu นิพพิณฺทิตุํ อลํ วิรัชชิตุํ อลํ
 วิมูจฺจิตุํ. สีนฺนํ ภิกขเว ปัพพตฺวสา จตุราสตีโยชนสทฺธสฺสานิ อายาเมน
 จตุราสตีโยชนสทฺธสฺสานิ วิตถาเรน จตุราสตีโยชนสทฺธสฺสานิ มหาสมุทฺเท
 อัสสโมคาไฟฺห จตุราสตีโยชนสทฺธสฺสานิ มหาสมุทฺทา อัจจุตฺโต. โหติ
 โข โส ภิกขเว สมโย, ยํ พฺหุณี วสฺสํ พฺหุณี วสฺสํ ตาณิ
 พฺหุณี วสฺสํ สทฺธสฺสานิ พฺหุณี วสฺสํ สทฺธสทฺธสฺสานิ เทโว น วสฺสติ,
 เทเว โข ปน ภิกขเว อวสฺสํ เต येเกจิเม วิชคฺคาเมญฺจคฺคาเมโธสส-
 ตินวณฺณํ ปตฺโต, เต อสฺสํ สทฺธสฺสานํ วิสฺสํ สทฺธสฺสานํ น ภวันฺติ. เอวํ อนิจฺจา
 ภิกขเว สขารา, เอวํ อสุรา ภิกขเว สขารา, เอวํ อนัสสาสิกา
 ภิกขเว สขารา, ยาวณจित् ภิกขเว อลमेว สัพพสขารesu
 นิพพิณฺทิตุํ อลํ วิรัชชิตุํ อลํ วิมูจฺจิตุํ. โหติ โข โส ภิกขเว
 สมโย, ยํ กทาจิ กมฺหจิ ทิฆสฺสํ อตฺถุโน อจฺจเยน ทฺติโย สุริโย
 ปาตุภาวติ. ทฺติยสฺสํ ภิกขเว สุริยสฺสํ ปาตุภาวา ยากาจิ กุณฺณติโย
 กุสฺโสฬสฺสา, สัพฺพา ทา อสฺสํ สทฺธสฺสานํ วิสฺสํ สทฺธสฺสานํ น ภวันฺติ. เอวํ
 อนิจฺจา ภิกขเว สขารา, ... อลํ วิมูจฺจิตุํ. โหติ โข โส ภิกขเว
 สมโย, ยํ กทาจิ กมฺหจิ ทิฆสฺสํ อตฺถุโน อจฺจเยน ทฺติโย สุริโย

ปาตุภาวติ ตติยัสส ภิกขเว สุริยัสส ปาตุภาวา ยา ตา มหานทีโย,
 เสยฺยถิโก, คังคา ยมฺมนา อจิรวตี สรรภู มहीं, สัพพะทา
 อุตฺตลฺลสฺสันติ วิสฺลฺลสฺสันติ น ภวันฺติ. เอวํ อนิจฺจา ภิกขเว ลํคาฯ, ...
 ธลํ วิมฺบุจฺจิตฺ. โหติ โข โส ภิกขเว สมโย, ยํ กทาจิ กรหจิ
 ทิฆสฺส อัทธโน อัจฺเจเน จตุตฺถเ สฺริโย ปาตุภาวติ. จตุตฺถัสส
 ภิกขเว สุริยัสส ปาตุภาวา ये เต มหาสฺรา, ยโต อีมา มหานทีโย
 ลัมภวันฺติ, เสยฺยถิโก, คังคา ยมฺมนา อจิรวตี สรรภู มहीं, สัพพะ เท
 อุตฺตลฺลสฺสันติ วิสฺลฺลสฺสันติ น ภวันฺติ. เอวํ อนิจฺจา ภิกขเว ลํคาฯ, ...
 ธลํ วิมฺบุจฺจิตฺ. โหติ โข โส ภิกขเว สมโย, ยํ กทาจิ กรหจิ
 ทิฆสฺส อัทธโน อัจฺเจเน บัณฺจโม สฺริโย ปาตุภาวติ. บัณฺจมัสส ภิกขเว
 สุริยัสส ปาตุภาวา โยชนสติกานิปี มหาสมุทฺเท อุกฺกานิ โอคฺจันฺนํติ,
 ทวีโยชนสติกานิปี ติโยชนสติกานิปี จตุโยชนสติกานิปี บัณฺจโยชนสติกานิปี
 ฉโยชนสติกานิปี ลัตถโยชนสติกานิปี มหาสมุทฺเท อุกฺกานิ โอคฺจันฺนํติ,
 ลัตถคาลัมปี มหาสมุทฺเท อุกฺกํ ลันฺจาทิ, ฉคาลัมปี บัณฺจคาลัมปี
 จตุคาลัมปี ติคาลัมปี ทวีคาลัมปี คาลมัตถัมปี มหาสมุทฺเท อุกฺกํ
 ลันฺจาทิ, ลัตถโปริสัมปี มหาสมุทฺเท อุกฺกํ ลันฺจาทิ, ฉโปริสัมปี
 บัณฺจโปริสัมปี จตุโปริสัมปี ติโปริสัมปี ทวีโปริสัมปี โปริสมัตถัมปี
 อัทธมโปริสัมปี กฺกิมัตถัมปี ชันนุกมัตถัมปี โคปมกมัตถัมปี
 มหาสมุทฺเท อุกฺกํ ลันฺจาทิ. เสยฺยาบิ ภิกขเว สวทสมเย
 อุลลิสฺสสเท เทเว วสฺสเน, ตตฺถ ตตฺถ โคปเทสุ อุกฺกานิ จิตานิ

โหนดิ; เหวเมว โข ภิกขเว ตตฺถ ตตฺถ โคปมตฺตานิ
 มหาสมุทฺเท อุตฺถกานิ จิตานิ โหนดิ. บัณฺฑมัลล ภิกขเว สุริยัลล
 ปาตุภาวา อังคุลิปัพพมตฺตัมปิ มหาสมุทฺเท อุตฺถกํ น โหติ. เหว
 อนิจฺจา ภิกขเว สํขารา, ... อลํ วิมฺบุจิจฺจุ. โหติ โข โส ภิกขเว
 สมโย, ยํ กทาจิ กรหจิ ทิฆัลล อตฺถโน อัจฺเจเน นฺทฺวโจ สุริโย
 ปาตุภาวา. นฺทฺวจัลล ภิกขเว สุริยัลล ปาตุภาวา อยฺยํ มหาปจฺวี
 ลินฺนุ จ ปัพพตฺราชา อูปายันฺติ สันนูปายันฺติ สัมมูปายันฺติ. เหวเมว
 ภิกขเว กุมฺมการปโป อมฺปิยํ โข อุนฺนํ สกฺกเปติ สัมมูปเปติ.
 เหวเมว โข ภิกขเว นฺทฺวจัลล สุริยัลล ปาตุภาวา อยฺยํ มหาปจฺวี
 ลินฺนุ จ ปัพพตฺราชา อูปายันฺติ สันนูปายันฺติ. เหว อนิจฺจา
 ภิกขเว สํขารา, ... อลํ วิมฺบุจิจฺจุ. โหติ โข โส ภิกขเว สมโย,
 ยํ กทาจิ กรหจิ ทิฆัลล อตฺถโน อัจฺเจเน สตฺตโม สุริโย
 ปาตุภาวา. สจฺจมัลล ภิกขเว สุริยัลล ปาตุภาวา อยฺยํ มหาปจฺวี
 ลินฺนุ จ ปัพพตฺราชา อาติปฺปันฺติ ปัสสณฺตี เอกชาลา ภวันฺติ;
 อิมัลลสา จ ภิกขเว มหาปจฺวียา ลินฺนุสฺส จ ปัพพตฺราชัลล
 ฉายमानานํ ทีย्हมานานํ, อัจฺจิ วาเตน ชิดฺดา ยาวพริทฺมโลกาปิ
 คจฺจนฺติ. ลินฺนุสฺส ภิกขเว ปัพพตฺราชัลล ฉายमानัลล ทีย्हมานัลล
 วินัลลมานัลล มหตา เตโชชนฺเอน อภิภูตัลล, โยชนสติกานิปี กุฏฺฐานิ
 ปลุชฺชนฺติ, เหวโยชนสติกานิปี ติโยชนสติกานิปี จตุโยชนสติกานิปี
 ปณฺจโยชนสติกานิปี กุฏฺฐานิ ปลุชฺชนฺติ; อิมัลลสา จ ภิกขเว

มหาปจวียา สีนเรสุตฺต ๑ บัณฑิตราชัสส ฌายมานานํ ทัย्हมานานํ, เนว
 ฉาริกา บัณเฑาะยติ น มลฺล. เถยฺยถาปิ ภิกฺขเว สบฺบํบัสส วา
 เกลสฺส วา ฌายมานัสส ทัย्हมานัสส เนว ฉาริกา บัณเฑาะยติ น
 มลฺล, เหวเมว โข ภิกฺขเว อิมัสสา ๑ มหาปจวียา สีนเรสุตฺต ๑
 บัณฑิตราชัสส ฌายมานานํ ทัย्हมานานํ, เนว ฉาริกา บัณเฑาะยติ
 น มลฺล. เหว อนิจฺจา ภิกฺขเว สํขาร, เหว อชฺฐา ภิกฺขเว สํขาร,
 เหว อนัสสาสิกา ภิกฺขเว สํขาร, ยาวลฺล จิหฺวา ภิกฺขเว อลเมว
 สัพพสขนฺตุ นิพฺพินฺนํติตุํ อล วิวชฺชิตุํ อล วิมุจฺจิตุํ. ตตฺถ ภิกฺขเว
 โก มนฺตา โก สทฺธาคา “อัยฺยจ ปจวฺ สีนเร ๑ บัณฑิตราช
 ทัย्हิสฺสณฺติ วิณฺตฺสสฺสณฺติ น ภวิสฺสณฺติ อณฺณตฺถิ ทิฏฺฐปเทหิ.

ภุตฺตปฺพฬิ ภิกฺขเว สุนฺเตโต นาม สัตถา อโหสิ คิตฺตกโร
 กาเมสุ วิตราโค. สุนฺเตตฺตัสส โข ปน ภิกฺขเว สัตถุโน อนกานํ
 สาวกสฺสานิ อเหตุ. สุนฺเตโต สัตถา สาวกานํ พหฺมํโลกสทฺทียาย
 อมฺมํ เทเสติ. เย โข ปน ภิกฺขเว สุนฺเตตฺตัสส สัตถุโน
 พหฺมํโลกสทฺทียาย อมฺมํ เทเสนฺตัสส, สัพเพน สัพเพ สาสณํ
 อาชานฺตุ, เท กายัสส เกทา ปรมมฺรณา สุกฺติ พหฺมํโลก
 อูปบชฺชิตุ. เย น สัพเพน สัพเพ สาสณํ อาชานฺตุ, เท กายัสส
 เกทา ปรมมฺรณา อมฺมํเปกฺกเจ ปรมมํมิตฺตวตฺตนิ เทวานํ สทฺทียค
 อูปบชฺชิตุ, อมฺมํเปกฺกเจ นิมฺมานนํ เทวานํ สทฺทียค อูปบชฺชิตุ.

อัมมเปกัจเจ อุตฺตทานิ เทวานิ สหฺพียคํ อุมฺบच्चชฺชิสฺสุ, อัมมเปกัจเจ
 ยามานิ เทวานิ สหฺพียคํ อุมฺบच्चชฺชิสฺสุ, อัมมเปกัจเจ ทาวตฺตทานิ เทวานิ
 สหฺพียคํ อุมฺบच्चชฺชิสฺสุ, อัมมเปกัจเจ จาคุมฺมทวาราชิกานิ เทวานิ สหฺพียคํ
 อุมฺบच्चชฺชิสฺสุ, อัมมเปกัจเจ ชัตติยมมหาสาณานิ สหฺพียคํ อุมฺบच्चชฺชิสฺสุ,
 อัมมเปกัจเจ พหฺรหฺมณมมหาสาณานิ สหฺพียคํ อุมฺบच्चชฺชิสฺสุ, อัมมเปกัจเจ
 คคปติมหาสาณานิ สหฺพียคํ อุมฺบच्चชฺชิสฺสุ.

อถ โข ภิกฺขเว สุนฺเตตฺถัสส สัตถุโน เอตทโหสิ “น โข เมตํ
 ปฏฺฐึเป, โยทํ ทาวกานํ สมสมคฺคิโย ชัสสํ อภิสัมปฺรายํ, ยันนุณฺหาทํ
 อุตฺตริ เมตํ ภาเวยฺยณฺติ. อถ โข ภิกฺขเว สุนฺเตโต สัตถา สัตถ
 วัลลฺลทานิ เมตฺตจิตฺตํ ภาเวสิ, สัตถ วัลลฺลทานิ เมตฺตจิตฺตํ ภาเวทฺวา
 สัตถํ สวฺงฺกุวิวฺงฺกุณฺทํเป น ยิมํ โลกํ ปุณฺณมาสิ, สวฺงฺกุมาเน
 สุกํ ภิกฺขเว โลกํ อากฺกัสนฺรูปโค โหติ, วิวฺงฺกุมาเน โลกํ สุนฺณํ
 พหฺรหฺมวิมานํ อุมฺบच्चชฺติ, ตตฺถ สุกํ ภิกฺขเว พหฺรหฺมา โหติ มหาพหฺรหฺมา
 อภิกฺกุ อณภิกฺกุโต อณฺณทตฺถุทโส วสวตฺตํ, ฉัตตัสสํชัตตํ โข ปณ
 ภิกฺขเว สกโก อโหสิ เทวานมฺนิโต; อเนกสคฺกชัตตํ ราชํ อโหสิ
 จกฺกวัตฺติ อัมมโก อัมมวชา จาตุรฺรํโต วิชิตาวิ ชนปทฺตถาว-
 วิยบฺบัตโต สัตถวตฺนสมันนาคโต, ปโรสทฺถัสส โข ปณัสส ปุตฺตา
 อเหตุํ สุวา วิมฺบคฺคฺคา ปาเลนํปมัตฺตนา; โส อิมํ ปจฺจํ ทาครปฺริยณฺติ
 อทณฺนํเทน อสฺสเณน อัมมเณน อภิวิชย อชฺฉาวาสี, โส हि นาม
 ภิกฺขเว สุนฺเตโต สัตถา เอวทึชยาโก สมานํ เอวจิวิจฺจิจฺฉิโก

“อปริมุคโต อโหสิ ชาตยา ขราย มรณณ โสเกหิ ปริเทเวหิ
 ทุกฺขเหติ โทมนัสเสหิ อูปายาเสหิ, อปริมุคโต ทุกฺขัสสมาคิ จทามิ. ตํ กิธฺส
 เทตุ? จตฺตนํ อัมมานํ อนนุโพธา อปัปฺปเวธา. กตเมสํ จตฺตนํ?
 อริยัสสํ สีสสํ อนนุโพธา อปัปฺปเวธา, อริยัสสํ สมาริยัสสํ
 อนนุโพธา อปัปฺปเวธา, อริยาย ปันณาย อนนุโพธา อปัปฺปเวธา,
 อริยาย วิมุตฺตียา อนนุโพธา อปัปฺปเวธา. คยิทํ ภิกฺขเว อริยํ สีสํ
 อนนุพุทฺธํ ปฏฺวิวิทฺธํ, อริโย สมาริ อนนุพุทฺธํ ปฏฺวิวิทฺธํ, อริยา ปันณา
 อนนุพุทฺธํ ปฏฺวิวิทฺธํ, อริยา วิมุตฺติ อนนุพุทฺธํ ปฏฺวิวิทฺธํ, อจฺจนินฺนา
 ภวตฺตณฺหา, ชีนา ภวเนตฺติ, นตฺถิทานิ ปนฺทกฺโกติ. อิทมวโจ ภควา,
 อิทํ วัคฺชีวานํ สฺสโต อถาปรํ เอตทวโจ สตฺถา

“ สีสํ, สมาริ, ปันณา ๑,	วิมุตฺติ ๑ อนนฺตฺตวา:
อนนุพุทฺธํ อิมํ อัมมา	โคตเมน ยสฺสํ สีนํ.
อิตฺติ พุทฺธํ อภิณฺเณาย	อัมมมกฺกชาลํ ภิกฺขุณ
ทุกฺขัสสํ นคฺคโร สตฺถา	จกฺขมา ปรีนิพฺพุตฺติ.

อถ ยโต โข ภิกฺขเว รัณฺโณ ปจฺจันติมํ นครํ สตฺถิตฺติ
 นครปริกฺขาเวหิ สฺสปริกฺขตํ โหติ, จตฺตนํ รัณฺจํ อหารานํ นิคามธากิ
 โหติ อจฺจนธากิ อกฺสิงธากิ: อิทํ วุจฺเจติ ภิกฺขเว รัณฺโณ
 ปจฺจันติมํ นครํ อกรณฺยํ พาหิเรหิ ปจฺจจตฺติเกหิ ปจฺจามิตฺเตหิ.
 กตเมหิ สตฺถิตฺติ นครปริกฺขาเวหิ สฺสปริกฺขตํ โหติ? อิทํ ภิกฺขเว
 รัณฺโณ ปจฺจันติมํ นครํ เอตฺถา โหติ คมฺมํ ภีรเนมา สุนิชาตา

ขงลา อลัมปเวชิ อิมินา ปจเมเน นครปรักษาเรเน สุปรักษตฺ โหติ
 รัณโธ บัจจันติเม นคร อัมภันตฺวานํ คุตฺติยา พาหิรานิ ปฏฺฐาตายน.
 ปุณ จปรํ ภิกฺขเว รัณโธ บัจจันติเม นคร ปรักษา โหติ
 คัมภีรา เจว วิตถตา จ อิมินา ทฺติเยเน นครปรักษาเรเน
 สุปรักษตฺ โหติ รัณโธ บัจจันติเม นคร อัมภันตฺวานํ คุตฺติยา
 พาหิรานิ ปฏฺฐาตายน. ปุณ จปรํ ภิกฺขเว รัณโธ บัจจันติเม
 นคร อนุปริยายปโต โหติ อูรฺโจ เจว วิตถโต จ อิมินา
 ทฺติเยเน นครปรักษาเรเน สุปรักษตฺ โหติ รัณโธ บัจจันติเม นคร
 อัมภันตฺวานํ คุตฺติยา พาหิรานิ ปฏฺฐาตายน. ปุณ จปรํ ภิกฺขเว
 รัณโธ บัจจันติเม นคร พหุ อวฺธํ สันนิจิตํ โหติ สลากัลลฺเจว
 เซวนิกัลลฺเจ อิมินา จตุตฺเถเน นครปรักษาเรเน สุปรักษตฺ โหติ
 รัณโธ บัจจันติเม นคร อัมภันตฺวานํ คุตฺติยา พาหิรานิ
 ปฏฺฐาตายน. ปุณ จปรํ ภิกฺขเว รัณโธ บัจจันติเม นคร พหุ
 พลกาโย ปฏฺฐาสติ เสยฺยธัมมํ, หัตถาโรหา อัสสาโรหา วธิกา
 ธนุคฺคทา เจลกา จลกา มัลลิกายกา อุดฺคา ราชปุตฺตา
 บัณฑิติโน มหานาคา สุมรา บัณฺฑาลิกา จัมมโยธิโน ทาสกปุตฺตา
 อิมินา บัลลฺจเมเน นครปรักษาเรเน สุปรักษตฺ โหติ รัณโธ
 บัจจันติเม นคร อัมภันตฺวานํ คุตฺติยา พาหิรานิ ปฏฺฐาตายน. ปุณ
 จปรํ ภิกฺขเว รัณโธ บัจจันติเม นคร โทวาริโก โหติ บัลลฺจติโต
 พฺยัตโต เมธาวี อัมภานาณํ นิวาเรตา ญานาณํ ปเวเสตา อิมินา

ฉัญจน นครปริกษาเรน สุปริกษโต ไทติ รัญโณ บัจจันติเม นคร
 อัมภันตฺรานิ ศุคฺติยา พาหิรานิ ปฏฺฐมาตาย. ปุณ จปริ ภิกฺขเว
 รัญโณ บัจจันติเม นคร ปาณาโร ไทติ อุจฺโจ เจว วิตฺถโต จ
 วาสนเตปนลัมภันโน จ: อิมินา สัตตเมน นครปริกษาเรน สุปริกษโต
 ไทติ รัญโณ บัจจันติเม นคร อัมภันตฺรานิ ศุคฺติยา พาหิรานิ
 ปฏฺฐมาตาย. อิมเหิ สัตตเหิ นครปริกษาเรเหิ สุปริกษโต ไทติ. กตเมสฺส
 จตฺถนํ ออาหารานิ นิगามลภา โทติ อภิจฺฉลภา อกฺขลภา ออ
 ภิกฺขเว รัญโณ บัจจันติเม นคร พหุ ตินภักฺกโงทกํ สันนิจิต
 ไทติ อัมภันตฺรานิ รติยา อปริตฺสสาย ฆาสฺวหาราย พาหิรานิ
 ปฏฺฐมาตาย. ปุณ จปริ ภิกฺขเว รัญโณ บัจจันติเม นคร
 พหุ สาลยวกํ สันนิจิต ไทติ อัมภันตฺรานิ รติยา อปริตฺสสาย
 ฆาสฺวหาราย พาหิรานิ ปฏฺฐมาตาย. ปุณ จปริ ภิกฺขเว
 รัญโณ บัจจันติเม นคร พหุ ตินมุคฺคมาสาปรณฺณ
 สันนิจิต ไทติ อัมภันตฺรานิ รติยา อปริตฺสสาย ฆาสฺวหาราย พาหิรานิ
 ปฏฺฐมาตาย. ปุณ จปริ ภิกฺขเว รัญโณ บัจจันติเม นคร พหุ
 เกสฺสชฺช สันนิจิต ไทติ: เสยฺยถิตํ, สัมมํ นวณิตํ เกล มชฺ
 ฆานิตํ โฉณ, อัมภันตฺรานิ รติยา อปริตฺสสาย ฆาสฺวหาราย
 พาหิรานิ ปฏฺฐมาตาย. อิมสฺส จตฺถนํ ออาหารานิ นิगามลภา
 ไทติ อภิจฺฉลภา อกฺขลภา. ยโต โข ภิกฺขเว รัญโณ บัจจันติเม
 นคร สัตตเหิ นครปริกษาเรเหิ สุปริกษโต ไทติ, จตฺถนํนํ ออาหารานิ

นิกามลาภี โหติ อภิจันลาภี อภิสวลาภี: อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
 รัญโณ บัจฺจันติมิ นคเร อกรณียํ พาทเวติ บัจฺจติเตติ
 บัจฺจามิตฺเตติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ยโต อริยสวโก สัตฺตติ
 สัตฺตมฺเมติ สมณฺณาคโต โหติ, จตฺตนํณํ ฌานานํ ขาภิจेतฺตานํ
 ทิฏฺฐจธมฺมสุวหารานํ นิกามลาภี โหติ อภิจันลาภี อภิสวลาภี: ขยํ
 วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสวโก อกรณียโณ มาวรฺสส อกรณียโณ ปาปมฺโห.
 กตเมติ สัตฺตติ สัตฺตมฺเมติ สมณฺณาคโต โหติ? เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว
 รัญโณ บัจฺจันติมิ นคเร เขลิกา โหติ คัมภีรณมา สุนฺชาตา
 ขงลา อตฺมปฺเปวอิ อพฺภันตฺรานํ คุคฺคิยา พาทิรานํ ปฏฺฐาตาย;
 เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสวโก สัตฺโธ โหติ, สัตฺตทตฺติ ตถาคตฺตสฺส
 โฟธิ "อิตฺถิ โส ภควา ๆเป ๆ พุทฺโธ ภควาติ: สัตฺถาสโก ภิกฺขเว
 อริยสวโก อกุสลํ ปชฺหติ, กุสลํ ภาเวติ; สวาวฺชชํ ปชฺหติ,
 อนวาวฺชชํ ภาเวติ; สุทฺธิ อตฺตตานํ ปวิหฺรติ: อิมินา ปจฺเจน สัตฺตมฺเมน
 สมณฺณาคโต โหติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว รัญโณ บัจฺจันติมิ
 นคเร ปรีกฺขา โหติ คัมภีรา เจว วิตฺถตา ๆ อพฺภันตฺรานํ คุคฺคิยา
 พาทิรานํ ปฏฺฐาตาย; เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสวโก ทิรฺริมา
 โหติ, ทิรฺริยติ กายทฺถจฺจิเรณ วิจฺจุจฺจิเรณ มโนทฺถจฺจิเรณ, ทิรฺริยติ
 ปาปกานํ อกุสลาณํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา: ทิรฺปรีกฺโข ภิกฺขเว
 อริยสวโก อกุสลํ ปชฺหติ, กุสลํ ภาเวติ; สวาวฺชชํ ปชฺหติ, อนวาวฺชชํ
 ภาเวติ; สุทฺธิ อตฺตตานํ ปวิหฺรติ: อิมินา ทฺติเยน สัตฺตมฺเมน

สมันนาคโต โหติ. เสยฺยถาปํ ภิกฺขเว รัณโณ ปัจจันติเม นลเว
อนุปริยายปโต โหติ อูจฺโจ เจว วิคฺคโต ฯ อัมภันตฺรานิ คุตฺติยา
พาหิราณํ ปฏฺฐาตาย; เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสวโก โอตฺตัมปํ
โหติ, โอตฺตัมปํปติ กายทฺถจฺริเตน วจิตฺถจฺริเตน มโนทฺถจฺริเตน,
โอตฺตัมปํปติ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา. โอตฺตัมปํปริยายปโต
ภิกฺขเว อริยสวโก อกุสลํ ปชหติ, กุสลํ ภาเวติ; สāvāṇṇํ ปชหติ,
อนวāṇṇํ ภาเวติ; สุตฺตํ อตฺตํ ปวิหริ: อิมินา ทตฺติเยน สทฺธัมเม
สมันนาคโต โหติ. เสยฺยถาปํ ภิกฺขเว รัณโณ ปัจจันติเม นลเว
พหุ อารุํ สันนิจิตํ โหติ สลาถํภเว เชวนิกถํจ อัมภันตฺรานิ
คุตฺติยา พาหิราณํ ปฏฺฐาตาย; เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสวโก
พหุสฺสโต โหติ ฯ เป ฯ ทิฏฺฐิยา สัมปฏฺฐิวิธธะ: สุตฺตาวโ ภิกฺขเว
อริยสวโก อกุสลํ ปชหติ, กุสลํ ภาเวติ; สāvāṇṇํ ปชหติ, อนวāṇṇํ
ภาเวติ; สุตฺตํ อตฺตํ ปวิหริ: อิมินา จตุตฺเถน สทฺธัมเม
สมันนาคโต โหติ. เสยฺยถาปํ ภิกฺขเว รัณโณ ปัจจันติเม นลเว
พหุ พลกาโย ปฏฺฐาสติ, เสยฺยถิตํ, หตฺถาโรหา อตฺถาโรหา วธิกา
อนุคฺคหา เจลกา จลกา ปันนํททายกา อุลฺลกา ราชปุตฺตา บักขันตฺติโน
มหานาคา สุวา ปัมภาลิกา จัมมโยธิโน ทาสกปุตฺตา อัมภันตฺรานิ
คุตฺติยา พาหิราณํ ปฏฺฐาตาย; เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสวโก
อภทฺทวิโย จิหริ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปทานาย กุสลานํ ธมฺมานํ
อุปลัมปทาย ทมวา ทฬฺหปรกฺกโม อนนฺตํชิตฺตอุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ:

วิริยพลกาโย ภิกขเว อริยสวโก ขกุสล์ ปชหติ, กุสล์ ภาเวติ;
 สวรัชชํ ปชหติ ฌนรัชชํ ภาเวติ, สุทธี อัตถาณํ ปรีหติ;
 อิมินา บัณฺฑเมน สัตถัมเมน สมันนาคโต โหติ. เสยฺยถาปิ
 ภิกขเว รัณฺโวลเ บัจจันติเม นคเร ไทวารโก โหติ บัณฺฑิตโต
 พยัคโต เมธาวี อับบาสานํ นิวาเรตา ฌาตานํ ปเวเสทา
 อพฺภันตฺรานํ คุตฺติยา พาทิรณํ ปฏฺฐาตาย, เขมเมว โข ภิกขเว
 อริยสวโก สติมา โหติ ปรมเณ สติเนยฺกเกณ สมันนาคโต จิรคตัมปิ
 จิรภาสิตัมปิ สฺวิตา ธนุสฺสฺวิตา: สติไทวารโก ภิกขเว อริยสวโก
 ขกุสล์ ปชหติ, กุสล์ ภาเวติ; สวรัชชํ ปชหติ, ฌนรัชชํ ภาเวติ;
 สุทธี อัตถาณํ ปรีหติ: อิมินา ฌญฺเฌน สัตถัมเมน สมันนาคโต
 โหติ. เสยฺยถาปิ ภิกขเว รัณฺโวลเ บัจจันติเม นคเร ปากาโร
 โหติ อุจฺโจ เจว วิตถโต จ วาสนเลปนสम्मึนฺโณ จ อพฺภันตฺรานํ คุตฺติยา
 พาทิรณํ ปฏฺฐาตาย, เขมเมว โข ภิกขเว อริยสวโก บัณฺเณวา
 โหติ อุตฺยัตถคามินิยา บัณฺเณว สมันนาคโต อริยาย นิพเพธิกาย
 สัมมาหุทฺธกัชฺชคามินิยา: บัณฺเณววาสนเลปนสम्मึนฺโณ ภิกขเว
 อริยสวโก ขกุสล์ ปชหติ, กุสล์ ภาเวติ; สวรัชชํ ปชหติ,
 ฌนรัชชํ ภาเวติ, สุทธี อัตถาณํ ปรีหติ: อิมินา สัตตเมน สัตถัมเมน
 สมันนาคโต โหติ. อิมेหิ สัตตหิ สัตถัมเมหิ สมันนาคโต โหติ.
 กตเมถํ จตฺถนํ ฌานานํ ขาภิจเจตฺถิگانํ ทิฏฺฐจฺจัมมสุขวิหารณํ นิคามตาภิ

ลัดดกนิปาเต บัณณาสกาสังคหิโต ทุติยวัคโค. ๑๑๓

โหติ อภิจันตวาทิ อภิสวาทิ? เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว รัณโณ บัจจันติเม
นคเร พหุ ตินภักฺกัโชทกํ สันนิจิตํ โหติ อพฺภันตฺรานิ รติยา
อปริตฺตัสสา ยมาสุวิหาราย พาหิราเน ปฏฺฐาตาย; เหวเมว โข ภิกฺขเว
อริยสาวโก วิวิจฺเจว กาเมหิ ๆ เป ๆ ปจฺมํ ฉานํ อุปสํมบัชฺช
วิหริติ อตฺตโน รติยา อปริตฺตัสสา ยมาสุวิหาราย โยกมฺนาย
นิพฺพานัสส. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว รัณโณ บัจจันติเม นคเร พหุ
สาลยวาทิ สันนิจิตํ โหติ อพฺภันตฺรานิ รติยา อปริตฺตัสสา ยมาสุวิหาราย
พาหิราเน ปฏฺฐาตาย; เหวเมว โข ภิกฺขเว อริยสาวโก วิตักกจิราเน
อุปสมา ๆ เป ๆ ทฺติยํ ฉานํ อุปสํมบัชฺช วิหริติ อตฺตโน รติยา
อปริตฺตัสสา ยมาสุวิหาราย โยกมฺนาย นิพฺพานัสส. เสยฺยถาปิ
ภิกฺขเว รัณโณ บัจจันติเม นคเร พหุ ติลมฺคฺตมาสาปรณฺณ
สันนิจิตํ โหติ อพฺภันตฺรานิ รติยา อปริตฺตัสสา ยมาสุวิหาราย พาหิราเน
ปฏฺฐาตาย; เหวเมว โข ภิกฺขเว อริยสาวโก มติยา ๆ วิราคา
ๆ เป ๆ ทฺติยํ ฉานํ อุปสํมบัชฺช วิหริติ อตฺตโน รติยา อปริตฺตัสสา
ยมาสุวิหาราย โยกมฺนาย นิพฺพานัสส. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว รัณโณ
บัจจันติเม นคเร พหุ เกลลฺลชฺช สันนิจิตํ โหติ, เสยฺยถิทฺถ;
ลัปปิ นวนิตํ เกล มธฺ ฆานิตํ โสณํ, อพฺภันตฺรานิ รติยา อปริตฺตัสสา
ยมาสุวิหาราย พาหิราเน ปฏฺฐาตาย; เหวเมว โข ภิกฺขเว อริยสาวโก
ลฺลชฺช ๑ ปหานา ๆ เป ๆ จตฺตํ ฉานํ อุปสํมบัชฺช วิหริติ อตฺตโน

รติยา อปริตัสสา ย ฆาสุวิหาราย โสกกมนาย นิพพานัสส. อิมัส
 จตุณัน ฆานานัน อภิเจตสิกานัน ทิฏฐธัมมสุขวิหารานัน นิกามลาภี
 โหติ อภิजनลาภี อภิสราภี. ยโต โข ภิกขเว อริยสวากอ อิมหิ
 สัตตหิ สัตถัมเมหิ สมันนาคโต โหติ, อิมสัจ จตุณัน ฆานานัน
 อภิเจตสิกานัน ทิฏฐธัมมสุขวิหารานัน นิกามลาภี โหติ อภิजनลาภี
 อภิสราภี. อญ วุจจติ ภิกขเว อริยสวากอ อกรณียो मारुत्त
 อกรณियो ปาณิมโตติ.

๖๘ สัตตหิ ภิกขเว ธัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ อาหุเนยโย
 โหติ ๆ เป ๆ อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺโขตฺตํ โลกัสส. กตเมหิ สัตตหิ? อธิ
 ภิกขเว ภิกขุ ธัมมฉนฺนํ จ โหติ, อตฺถฉนฺนํ จ, อตฺถฉนฺนํ จ, มตฺถฉนฺนํ จ,
 กาลฉนฺนํ จ, ปริสฉนฺนํ จ, ปุคฺคผลปโรปนฺนํ จ. กถญจ ภิกขเว ภิกขุ
 ธัมมฉนฺนํ โหติ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ ธัมมํ ชานาติ สุตฺตํ เคยฺย
 เวยฺยาकरणํ คาคํ อุทานํ อิติวุตฺตกํ ชาตกํ อพัทฺถธัมมํ เวทลล. โน
 เจ ภิกขเว ภิกขุ ธัมมํ ชานเนยฺย สุตฺตํ ... เวทลล, น ยิธ
 “ธัมมฉนฺนํ วุจฺเจยฺย, ยลฺลมา จ โข ภิกขเว ภิกขุ ธัมมํ ชานาติ สุตฺต
 ... เวทลล, ตลฺลมา “ธัมมฉนฺนํ วุจฺจติ. อิติ ธัมมฉนฺนํ. อตฺถฉนฺนํ จ กถ
 โหติ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ ตลล ตลลเสว ภาสิตลล อตฺถ ชานาติ
 “อญ อิมลล ภาสิตลล อตฺถโ, อญ อิมลล ภาสิตลล อตฺถโติ.
 โน เจ ภิกขเว ภิกขุ ตลล ตลลเสว ภาสิตลล อตฺถ ชานเนยฺย
 “อญ อิมลล ภาสิตลล อตฺถโ, อญ อิมลล ภาสิตลล อตฺถโติ,

น ยิธ “อัตถัณณฺติ วุจฺเจยฺย; ยัสฺมา จ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 ตัสฺส ตสฺสว ภาสิตัสฺส อตฺถิ ชานาติ “อยฺ อิมัสฺส ภาสิตัสฺส
 อตฺถิ, อยฺ อิมัสฺส ภาสิตัสฺส อตฺถิ, ตัสฺมา “อัตถัณณฺติ
 วุจฺจติ. อิติ ธมฺมมณฺณ, อตฺถัณณ, อตฺถัณณ, จ กถํ โหติ? อธิ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ อตฺถิ ชานาติ “เอตตโกมฺหิ สทฺธาย สีเลน สุตฺเตน
 จาเคน บัณณาย ปฏิภาณนาติ. โน เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อตฺถิ
 ชานาย “เอตตโกมฺหิ สทฺธาย สีเลน สุตฺเตน จาเคน บัณณาย
 ปฏิภาณนาติ, น ยิธ “อัตถัณณฺติ วุจฺเจยฺย; ยัสฺมา จ โข
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ อตฺถิ ชานาติ “เอตตโกมฺหิ สทฺธาย สีเลน
 สุตฺเตน จาเคน บัณณาย ปฏิภาณนาติ, ตัสฺมา “อัตถัณณฺติ
 วุจฺจติ. อิติ ธมฺมมณฺณ, อตฺถัณณ, อตฺถัณณ, มตฺถัณณ, จ กถํ
 โหติ? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ มตฺถิ ชานาติ จีวรปณฺทปาทเสนาสน-
 คิลานปัจจัยเภสัชชปริกฺขารานํ ปฏิคฺคหนาย. โน เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 มตฺถิ ชานาย จีวรปณฺทปาทเสนาสนคิลานปัจจัยเภสัชชปริกฺขารานํ
 ปฏิคฺคหนาย, น ยิธ “มตฺถัณณฺติ วุจฺเจยฺย; ยัสฺมา จ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 มตฺถิ ชานาติ จีวรปณฺทปาทเสนาสนคิลานปัจจัยเภสัชชปริกฺขารานํ
 ปฏิคฺคหนาย, ตัสฺมา “มตฺถัณณฺติ วุจฺจติ. อิติ ธมฺมมณฺณ, อตฺถัณณ,
 อตฺถัณณ, มตฺถัณณ. กาลัณณ, จ กถํ โหติ? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 กาลิ ชานาติ “อยฺ กาโล อุตฺเทสฺส, อยฺ กาโล ปริปุจฺจาย,
 อยฺ กาโล โยคฺส, อยฺ กาโล ปฏิสฺสัจจนาถาติ. โน เจ ภิกฺขเว

ภิกษุ กาลิ ชานะยัม “อัม กาลิ อุตฺเทสฺสํ, อัม กาลิ
 ปริปุจฉาย, อัม กาลิ โยคฺสํ, อัม กาลิ ปฏิสลฺลาณาติ, น ยิธ
 “กาลันณฺติ วุจฺเจยฺ, ยัสฺมา จ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาลิ ชานาติ
 “อัม กาลิ อุตฺเทสฺสํ, อัม กาลิ ปริปุจฉาย, อัม กาลิ
 โยคฺสํ, อัม กาลิ ปฏิสลฺลาณาติ, ตัสฺมา “กาลันณฺติ วุจฺจติ.
 อิติ ธมฺมณฺณ, อิตฺถณฺณ, อิตฺถณฺณ, มัตถณฺณ, กาลันณฺณ,
 ปริสฺสณฺณ จ กถํ โหติ? อิทฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปริสฺส ชานาติ
 “อัม ชตฺตยปริสฺสา, อัม พหุสฺสณฺณปริสฺสา, อัม จหปฺติปริสฺสา, อัม
 สมนฺณปริสฺสา. ตตฺถ เหว อุลลङ्กมิคฺคัพพ, เหว ชาติคัพพ, เหว
 ภคฺคคัพพ, เหว นิสฺสิคคัพพ, เหว ภาสิคคัพพ, เหว ตุนฺหิภวคคัพพ.
 โน เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปริสฺส ชานะยัม “อัม ชตฺตยปริสฺสา, ...
 เหว ตุนฺหิภวคคัพพ, น ยิธ “ปริสฺสณฺณติ วุจฺเจยฺ, ยัสฺมา
 จ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปริสฺส ชานาติ “อัม ชตฺตยปริสฺสา, ...
 เหว ตุนฺหิภวคคัพพ: ตัสฺมา “ปริสฺสณฺณติ วุจฺจติ. อิติ ธมฺมณฺณ,
 อิตฺถณฺณ, อิตฺถณฺณ, มัตถณฺณ, กาลันณฺณ, ปริสฺสณฺณ.
 ปุคฺคโลปโรปนฺณ จ กถํ โหติ? อิทฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ทเวเยน
 ปุคฺคลา วิทิตา โหนฺติ: เทว ปุคฺคลา: เอโก อริยานํ ทสฺสณกาโม,
 เอโก อริยานํ น ทสฺสณกาโม. ยวํ ปุคฺคโล อริยานํ
 น ทสฺสณกาโม, เหว โส เทน เทน คารุโห. ยวํ ปุคฺคโล
 อริยานํ ทสฺสณกาโม, เหว โส เทน เทน ปาสฺโส. เทว

ปุคฺคฺลา อวียานํ ทลฺลสณกามา: เอโก สทฺธัมมํ โสตุกามो, เอโก
 สทฺธัมมํ น โสตุกามो. ยํวํ ปุคฺคฺโล สทฺธัมมํ น โสตุกามो, เอวํ โส
 เตน เตน คารฺโยหิ. ยํวํ ปุคฺคฺโล สทฺธัมมํ โสตุกามो, เอวํ โส เตน เตน
 ปาลฺโล. เทวํ ปุคฺคฺลา สทฺธัมมํ โสตุกามา: เอโก โอนฺทิตฺโตธมฺมํ สุนาติ,
 เอโก โอนฺทิตฺโตธมฺมํ สุนาติ. ยํวํ ปุคฺคฺโล โอนฺทิตฺโตธมฺมํ
 สุนาติ, เอวํ โส เตน เตน คารฺโยหิ. ยํวํ ปุคฺคฺโล
 โอนฺทิตฺโตธมฺมํ สุนาติ, เอวํ โส เตน เตน ปาลฺโล. เทวํ
 ปุคฺคฺลา โอนฺทิตฺโตธมฺมํ สุนาติ: เอโก สุตฺวา ธมฺมํ ชาเรติ,
 เอโก สุตฺวา ธมฺมํ น ชาเรติ. ยํวํ ปุคฺคฺโล สุตฺวา ธมฺมํ
 น ชาเรติ, เอวํ โส เตน เตน คารฺโยหิ. ยํวํ ปุคฺคฺโล สุตฺวา
 ธมฺมํ ชาเรติ, เอวํ โส เตน เตน ปาลฺโล. เทวํ ปุคฺคฺลา สุตฺวา
 ธมฺมํ ชาเรติ: เอโก ธตฺตานิ ธมฺมานิ อตฺถํ อปฺปรีกฺขติ, เอโก
 ธตฺตานิ ธมฺมานิ อตฺถํ น อปฺปรีกฺขติ. ยํวํ ปุคฺคฺโล ธตฺตานิ ธมฺมานิ
 อตฺถํ น อปฺปรีกฺขติ, เอวํ โส เตน เตน คารฺโยหิ. ยํวํ ปุคฺคฺโล
 ธตฺตานิ ธมฺมานิ อตฺถํ อปฺปรีกฺขติ, เอวํ โส เตน เตน ปาลฺโล.
 เทวํ ปุคฺคฺลา ธตฺตานิ ธมฺมานิ อตฺถํ อปฺปรีกฺขณฺติ: เอโก
 อตฺถมณฺเณว ธมฺมมณฺเณว ธมฺมานุธมฺมปฏฺฐินโน, เอโก
 น อตฺถมณฺเณว ธมฺมมณฺเณว ธมฺมานุธมฺมปฏฺฐินโน. ยํวํ
 ปุคฺคฺโล น อตฺถมณฺเณว ธมฺมมณฺเณว ธมฺมานุธมฺมปฏฺฐินโน,
 เอวํ โส เตน เตน คารฺโยหิ. ยํวํ ปุคฺคฺโล อตฺถมณฺเณว

ธัมมมฉนฺดา ย ธัมมานุธัมมปฏิปัตโน, เอรุ โส เทน เตน ปาสโส.
 เทว ปุคฺคลา อตฺตมฉนฺดา ย ธัมมมฉนฺดา ย ธัมมานุธัมมปฏิปัตนา:
 เอโก อตฺตหิตาย ปฏิปัตโน โน ปเรหิตาย, เอโก อตฺตหิตาย จ
 ปฏิปัตโน ปเรหิตาย จ. ยวายํ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปัตโน
 โน ปเรหิตาย, เอรุ โส เทน เตน คารุโหหิ. ยวายํ ปุคฺคโล
 อตฺตหิตาย จ ปฏิปัตโน ปเรหิตาย จ, เอรุ โส เทน เตน ปาสโส.
 เอรุ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุณา ทวฺเยน ปุคฺคลา วิทิตา โหนฺติ. เอรุ
 โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปุคฺคลปโรปรัญญุ โหติ. อิมेหิ โข ภิกฺขเว
 สัตฺตหิ ธัมเมหิ สมณฺณาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ ๆ เป ๆ
 อุนฺตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกัสสํสาติ.

๖๘ ยสฺมึ ภิกฺขเว สมเย เทวานํ ทาวตีสานํ ปาริจฉตฺตโก
 โกวิลาโร บัณฺฑุปลาโส โหติ, อตฺตมณา ภิกฺขเว เทวา ทาวตีส
 ตสฺมึ สมเย โหนฺติ “บัณฺฑุปลาโสทานิ ปาริจฉตฺตโก โกวิลาโร, น
 จิริสฺสเวทานิ สัตฺตปลาโส ภวิสฺสตีติ. ยสฺมึ ภิกฺขเว สมเย เทวานํ
 ทาวตีสานํ ปาริจฉตฺตโก โกวิลาโร สัตฺตปลาโส โหติ, อตฺตมณา
 ภิกฺขเว เทวา ทาวตีส ตสฺมึ สมเย โหนฺติ “สัตฺตปลาโสทานิ
 ปาริจฉตฺตโก โกวิลาโร, นจิริสฺสเวทานิ ชาลกขาโต ภวิสฺสตีติ. ยสฺมึ
 ภิกฺขเว สมเย เทวานํ ทาวตีสานํ ปาริจฉตฺตโก โกวิลาโร ชาลกขาโต
 โหติ, อตฺตมณา ภิกฺขเว เทวา ทาวตีส ตสฺมึ สมเย โหนฺติ
 “ชาลกขาโตทานิ ปาริจฉตฺตโก โกวิลาโร, นจิริสฺสเวทานิ ชาลกขาโต

สัตว์ตกนปาทะ บัณณาสกาสังคหิตะ ทุติยวัคโค. ๓๑๗

ภวิสส์ตติ. ยัสมี ภิกขเว สมเย เทวานํ ทาวตีสานํ ปาริจันตโก
โกวิลาโร ขารกชาโต โหติ, อตฺตมณา ภิกขเว เทวา ทาวตีส
ตัสมี สมเย โหนติ “ขารกชาโตทานิ ปาริจันตโก โกวิลาโร,
นจิรัสเสวทานิ กุฑุมลลกชาโต ภวิสส์ตติ. ยัสมี ภิกขเว สมเย
เทวานํ ทาวตีสานํ ปาริจันตโก โกวิลาโร กุฑุมลลกชาโต โหติ,
อตฺตมณา ภิกขเว เทวา ทาวตีส ตัสมี สมเย โหนติ
“กุฑุมลลกชาโตทานิ ปาริจันตโก โกวิลาโร, นจิรัสเสวทานิ โภกาสกชาโต
ภวิสส์ตติ. ยัสมี ภิกขเว สมเย เทวานํ ทาวตีสานํ ปาริจันตโก
โกวิลาโร โภกาสกชาโต โหติ, อตฺตมณา ภิกขเว เทวา ทาวตีส
ตัสมี สมเย โหนติ “โภกาสกชาโตทานิ ปาริจันตโก โกวิลาโร,
นจิรัสเสวทานิ สัพพผลิผลโล ภวิสส์ตติ. ยัสมี ภิกขเว สมเย
เทวานํ ทาวตีสานํ ปาริจันตโก โกวิลาโร สัพพผลิผลโล โหติ,
อตฺตมณา ภิกขเว เทวา ทาวตีส ปาริจันตกัลลส โกวิลาธลล
มุเต ทิพเพ จัตตาโร มาเส บัณฺเฑหิ กามคฺเณหิ สมนํ ยิตฺวา
สมังคิภูตา ปริจาเรณติ. สัพพผลิผลลลส โข ปณ ภิกขเว
ปาริจันตกัลลส โกวิลาธลล สมนํตา บัณฺเฑาสโยชนานิ อากา
ยุญฺ โหติ. อนฺวาทํ โยชนลลตํ คณฺโธ คจฺจนติ. อโยมานุกา
ปาริจันตกัลลส โกวิลาธลล. เอวเมว โข ภิกขเว ยัสมี สมเย
อริยสาวโก อคารัสมา อนคาริยํ ปัพพชฺชาย เจเตติ, บัณฺฑปฺลาโส
ภิกขเว อริยสาวโก ตัสมี สมเย โหติ เทวานํ ทาวตีสานํ

ปาริฉัตตโก โกวิลาโร. ยัสมี ภิกขเว สมเย อริยสาวโก เกตมัสสุ
 โอหาเรตฺวา กาสยานิ วัตถานิ อัจฉาเทตฺวา อคารัสมา อนคาริย
 บัพฺพิโต โหติ, สัตตปฺลาโต ภิกขเว อริยสาวโก ตัสมี สมเย
 โหติ เทวานํ คาวตฺตานํ ปาริฉัตตโก โกวิลาโร. ยัสมี ภิกขเว
 สมเย อริยสาวโก วิวิจฺเวย กามเหติ ๆ เป ๆ ปจฺมํ ฉานํ
 อุปสํมยฺชช วิหริติ, ชาลกขาโต ภิกขเว อริยสาวโก ตัสมี สมเย
 โหติ เทวานํ คาวตฺตานํ ปาริฉัตตโก โกวิลาโร. ยัสมี ภิกขเว
 สมเย อริยสาวโก วิตักกกิจฺจํ รุปสฺมา ๆ เป ๆ ตฺติยํ ฉานํ
 อุปสํมยฺชช วิหริติ, ขารกขาโต ภิกขเว อริยสาวโก ตัสมี สมเย
 โหติ เทวานํ คาวตฺตานํ ปาริฉัตตโก โกวิลาโร. ยัสมี ภิกขเว
 สมเย อริยสาวโก ปติยา จ วิวาคา ๆ เป ๆ ตฺติยํ ฉานํ
 อุปสํมยฺชช วิหริติ, กุฑฺมลกขาโต ภิกขเว อริยสาวโก ตัสมี สมเย
 โหติ เทวานํ คาวตฺตานํ ปาริฉัตตโก โกวิลาโร. ยัสมี ภิกขเว
 สมเย อริยสาวโก สุขัลลํ จ ปทานา ๆ เป ๆ จตุตถํ ฉานํ
 อุปสํมยฺชช วิหริติ, โกกาสกขาโต ภิกขเว อริยสาวโก ตัสมี สมเย
 โหติ เทวานํ คาวตฺตานํ ปาริฉัตตโก โกวิลาโร. ยัสมี ภิกขเว
 สมเย อริยสาวโก อาสวานํ ขยา ๆ เป ๆ สจฺจนิคฺตฺวา อุปสํมยฺชช
 วิหริติ, สัพฺพผลิผลฺโล ภิกขเว อริยสาวโก ตัสมี สมเย โหติ
 เทวานํ คาวตฺตานํ ปาริฉัตตโก โกวิลาโร. ตัสมี ภิกขเว สมเย
 ญมฺมา เทวา สัตถมนุสฺสํสาเนติ “เอโส อิตถันนาโม อายัสมา
 อิตถันนามัสส อายัสโม สัตถวิหารโก ญมฺมํหา คามา วา นิเวย

ชา อคารัมมา อนคาริยัม ปัพพัชชิตอ อาสวานํ ขยา ฯ เป ฯ สัจฉิกัตถวา
 อุลลัมบิยัสส วิหรัตติ. กุมมานํ เทวานํ สัตถํ สุตฺตวา จาคุมมํทวาราชิง
 เทวา ... ทาวตัสสา เทวา ... ยามา เทวา ... ทูลิตา เทวา
 ... นิมมานวติ เทวา ... ปณินิมมิทวตฺตวตฺติ เทวา ... พหฺมิกายิกา
 เทวา สัตถํมนุสฺสเณตฺติ “เชโส อิตถินฺนาโม อายัสฺมา อิตถินฺนามสฺส
 อายัสฺมโต สัตถํวิหาโร อมุกัมहा कामา वा นิคมา वा อคารัมมา
 อนคาริยัม ปัพพัชชิตอ อาสวานํ ขยา ฯ เป ฯ สัจฉิกัตถวา อุลลัมบิยัสส
 วิหรัตติ. อิตฺติ เณ ขเณน เณ มุหุตฺเตน ยาว พหฺมโลกา
 สत्ถโต อพฺภุคฺคจฺฉติ. อยมานุภาโว ชินาสวสฺส ภิกขุโนติ.

๓๐ ออโข อายัสฺมโต สาริปุตฺตัสส วโหคตฺตัสส ปฏฺฐิสฺสลิณฺสส
 เหว เจตโส ปริวิตฺถโก อุตฺปาติ “กีนฺนุ โข ภิกขุ สักกัตถวา
 ครุกัตถวา อุลลิสฺสา ย วิหรณฺโต อกฺขลํ ปชเหยยฺย กุสลํ ภาเวยฺยาติ.
 ออโข อายัสฺมโต สาริปุตฺตัสส เขตฺตโหสิ “สัจฉาริ โข ภิกขุ
 สักกัตถวา ครุกัตถวา อุลลิสฺสา ย วิหรณฺโต อกฺขลํ ปชเหยยฺย กุสลํ
 ภาเวยฺย, ธมฺมํ โข ... สํวํ โข ... สิกขํ โข ... สมาริ
 โข ... อธิปฺมาทํ โข ... ปฏฺฐินฺนาริ โข ภิกขุ สักกัตถวา
 ครุกัตถวา อุลลิสฺสา ย วิหรณฺโต อกฺขลํ ปชเหยยฺย กุสลํ ภาเวยฺยาติ.
 ออโข อายัสฺมโต สาริปุตฺตัสส เขตฺตโหสิ “อิมํ โข เม ธมฺมา
 ปริสุทฺธธา ปริโยทาทา. ยันฺนุนาหํ อิมํ ธมฺมํ คณฺถวา ภควโต

อาโรเจยฺย, เหว่ เม อิม ธัมมา ปริสุทฺธธา เจว ภวิสฺสันติ
 ปริสุทฺธสังฆตฺตวา จ. เสยฺยถาปิ นาม ปุริโส สุวณฺณนิกัฆิ อธิคฺฉิเนยฺย
 ปริสุทฺธํ ปริโยทาทํ, ตัสฺส เขมมัสฺส “อโย โข เม สุวณฺณนิกัฆิ
 ปริสุทฺธโธ ปริโยทาทอ. ยันฺณุนาหิ อิมํ สุวณฺณนิกัฆิ คันตีวา
 กัมมมาราณํ ทสฺสเสยฺย, เหว่ เม อโย สุวณฺณนิกัฆิ สกัมมมารคโต
 ปริสุทฺธโธ เจว ภวิสฺสติ ปริสุทฺธสังฆตฺตวโร จาคิ; เขวเมว เหว่ เม อิม
 ธัมมา ปริสุทฺธธา ปริโยทาทา. ยันฺณุนาหิ อิม ธัมมํ คันตีวา
 ภควโต อาโรเจยฺย, เหว่ เม อิม ธัมมา ปริสุทฺธธา เจว ภวิสฺสันติ
 ปริสุทฺธสังฆตฺตวา จาคิ. อโย ฆายัสฺสมา สาริปุตฺโต สาธณฺิหสมมํ
 ปฏิสฺสัลลํ วุญฺจิโต, เยเน ภควา, เทนุปลังกมิ; อูปปลังกมิตฺวา
 ภควันตี อภิราเทหฺวา เขมมณฺตี นิสีติ; เขมมณฺตี นิสีนฺโน โข
 ฆายัสฺสมา สาริปุตฺโต ภควันตี เขตทโว “อโย มยฺหิ ภันเต
 รโหคตัสฺส ปฏิสฺสัลลํ เหว่ เจตโส ปริวิคฺคโก อุตฺปาติ “กัณฺณ
 โข ภิกฺขุ สกัถฺตีวา ครุถฺตีวา อูปนิสฺสาย วิหรัณฺโต อกฺขลํ ปชฺเหยฺย
 กฺขลํ ภาวะยฺยาติ. ตัสฺส มยฺหิ ภันเต เขตทโหสิ “สตัดฺดารี โข
 ภิกฺขุ สกัถฺตีวา ครุถฺตีวา อูปนิสฺสาย วิหรัณฺโต อกฺขลํ ปชฺเหยฺย
 กฺขลํ ภาวะยฺย, ธัมมํ โข ... สวํ โข ... ลิกฺขํ โข ...
 สมาริ โข ... อปัปฺมาหิ โข ... ปฏิสฺสณฺดารี โข ภิกฺขุ
 สกัถฺตีวา ครุถฺตีวา อูปนิสฺสาย วิหรัณฺโต อกฺขลํ ปชฺเหยฺย กฺขลํ
 ภาวะยฺยาติ. ตัสฺส มยฺหิ ภันเต เขตทโหสิ “อิม โข เม ธัมมา

ปริสุทธา ปริโยทาตา. ยันนุนาทํ อิมํ อัมมํ คันตีวา ภควโต
 อาโรหะณํ, เอวํ เม อิมํ อัมมํ ปริสุทธา เจว ภวิสสันติ
 ปริสุทธสังฆคตฺวา จ. เสยฺยถาปิ นาม ปุริโต สุวณฺณนิกัข
 ธอคฺคจฺเณยฺย ปริสุทฺธํ ปริโยทาตํ, ทัสส เขมัสส “อโย โข เม
 สุวณฺณนิกัโข ปริสุทฺธํ ปริโยทาโต. ยันนุนาทํ อิมํ สุวณฺณนิกัข
 คันตีวา กัมมํวณํ ทัสเสยฺย, เอวํ เม อโย สุวณฺณนิกัโข
 สกัมมํวคโต ปริสุทฺธํ เจว ภวิสสตี ปริสุทธสังฆคตโร จาติ,
 เขมเมว เอวํ เม อิมํ อัมมํ ปริสุทธา ปริโยทาตา. ยันนุนาทํ
 อิมํ อัมมํ คันตีวา ภควโต อาโรหะณํ, เอวํ เม อิมํ อัมมํ
 ปริสุทธา เจว ภวิสสันติ ปริสุทธสังฆคตฺวา จาติ. “ธากุ ธากุ
 สาริปุตฺต: สัตถารํ โข สาริปุตฺต ภิกขุ สักกัตฺวา ครุทฺตฺวา
 อุนิสฺสลาย วิหรัณฺโต อกฺกุสลํ ปชฺเหยฺย กุสลํ ภาวะยฺย, อัมม
 โข ... สัมมํ โข ... สิกขํ โข ... สมาริ โข ...
 อโยปมาทํ โข ... ปฏิสันธารํ โข สาริปุตฺต ภิกขุ สักกัตฺวา ครุทฺตฺวา
 อุนิสฺสลาย วิหรัณฺโต อกฺกุสลํ ปชฺเหยฺย กุสลํ ภาวะยฺยาคิ. เอว
 วุคฺเต, อายัสมา สาริปุตฺโต ภควันตํ เขหฺตวอ “อิมัสส โข อห
 ภาณฺเต ภควตา สัชฺชิตฺเทน ภาติตัสส เอวํ วิตถาเรน อัสสิ อายาณามิ
 โส วต ภาณฺเต ภิกขุ สัตถริ อคฺคาโร อัมมํ สคฺคาโร ภวิสสตี
 เนตํ จานํ วิชฺชติ, โย โส ภาณฺเต ภิกขุ สัตถริ อคฺคาโร,
 อัมมเมปิ โส อคฺคาโร โส วต ภาณฺเต ภิกขุ สัตถริ อคฺคาโร

ธัมมเ อคารโว สัมม อคารโว ภวิสสตีติ เนทัง จานัง วิชชติ,
 โย โส ภันเต ภิกขุ สัตถริ อคารโว ธัมมเ อคารโว, สัมมเ โส
 อคารโว. โส วต ภันเต ภิกขุ สัตถริ อคารโว ธัมมเ อคารโว
 สัมมเ อคารโว สิกขาย อคารโว ภวิสสตีติ เนทัง จานัง วิชชติ,
 โย โส ภันเต ภิกขุ สัตถริ อคารโว ธัมมเ อคารโว สัมมเ อคารโว,
 สิกขายปิ โส อคารโว. โส วต ภันเต ภิกขุ สัตถริ อคารโว ธัมมเ
 อคารโว สัมมเ อคารโว สิกขาย อคารโว สมาริสัมมเ อคารโว ภวิสสตีติ
 เนทัง จานัง วิชชติ, โย โส ภันเต ภิกขุ สัตถริ อคารโว ธัมมเ
 อคารโว สัมมเ อคารโว สิกขาย อคารโว, สมาริสัมมเปิ โส อคารโว.
 โส วต ภันเต ภิกขุ สัตถริ อคารโว ธัมมเ อคารโว สัมมเ
 อคารโว สิกขาย อคารโว สมาริสัมมเ อคารโว อปัปมาเต อคารโว
 ภวิสสตีติ เนทัง จานัง วิชชติ, โย โส ภันเต ภิกขุ สัตถริ
 อคารโว ธัมมเ อคารโว สัมมเ อคารโว สิกขาย อคารโว สมาริสัมมเ
 อคารโว, อปัปมาเตปิ โส อคารโว. โส วต ภันเต ภิกขุ สัตถริ
 อคารโว ธัมมเ อคารโว สัมมเ อคารโว สิกขาย อคารโว
 สมาริสัมมเ อคารโว อปัปมาเต อคารโว ปฏินันตาเร อคารโว
 ภวิสสตีติ เนทัง จานัง วิชชติ, โย โส ภันเต ภิกขุ สัตถริ
 อคารโว ธัมมเ อคารโว สัมมเ อคารโว สิกขาย อคารโว
 สมาริสัมมเ อคารโว อปัปมาเต อคารโว ปฏินันตาเรปิ โส อคารโว.
 โส วต ภันเต ภิกขุ สัตถริ อคารโว ธัมมเ อคารโว ภวิสสตีติ

เนตํ จานํ วิชชติ, โย โส ภันเต ภิกขุ สัตถริ สคารโว
อัมมเม โส สคารโว โส วต ภันเต ภิกขุ สัตถริ สคารโว อัมมเม
สคารโว สัมเม อคารโว ภวิสสตีติ เนตํ จานํ วิชชติ, โย โส
ภันเต ภิกขุ สัตถริ สคารโว อัมมเม สคารโว, สัมเม โส
สคารโว โส วต ภันเต ภิกขุ สัตถริ สคารโว อัมมเม สคารโว
สัมเม สคารโว สิกขาย อคารโว ภวิสสตีติ เนตํ จานํ วิชชติ,
โย โส ภันเต ภิกขุ สัตถริ สคารโว อัมมเม สคารโว สัมเม
สคารโว สิกขาย โส สคารโว โส วต ภันเต ภิกขุ สัตถริ
สคารโว อัมมเม สคารโว สัมเม สคารโว สิกขาย สคารโว
สมาธิสํมี อคารโว ภวิสสตีติ เนตํ จานํ วิชชติ, โย โส ภันเต
ภิกขุ สัตถริ สคารโว อัมมเม สคารโว สัมเม สคารโว
สิกขาย สคารโว สมาธิสํมี โส สคารโว, โส วต ภันเต
ภิกขุ สัตถริ สคารโว อัมมเม สคารโว สัมเม สคารโว
สิกขาย สคารโว สมาธิสํมี สคารโว อัมมเม อคารโว
ภวิสสตีติ เนตํ จานํ วิชชติ, โย โส ภันเต ภิกขุ สัตถริ
สคารโว อัมมเม สคารโว สัมเม สคารโว สิกขาย สคารโว สมาธิสํมี
สคารโว, อัมมเม โส สคารโว, โส วต ภันเต ภิกขุ สัตถริ
สคารโว อัมมเม สคารโว สัมเม สคารโว สิกขาย สคารโว สมาธิสํมี
สคารโว อัมมเม สคารโว ปฏิสันถาเร อคารโว ภวิสสตีติ เนตํ
จานํ วิชชติ, โย โส ภันเต ภิกขุ สัตถริ สคารโว อัมมเม

สคารโว สัมเว สคารโว ลิกขาย สคารโว สมานิสัม สคารโว
 อัมปิมาเท สคารโว, ปฏิสันธาวะปิ โส สคารโว. อิมัสส โข อห
 ภาณเต ภควตา สัมปัตเตน ภาสิตัสส เหว วิตถาเวน อัตถ
 อาชานามิติ. “สาธุ สาธุ สาริปุตฺต: สาธุ โข ท้าว สาริปุตฺต
 อิมัสส มया สัมปัตเตน ภาสิตัสส เหว วิตถาเวน อัตถ อาชานาสี.
 โส วท สาริปุตฺต ภิกขุ สัตถริ อคารโว อัมเม สคารโว ภวิสสตีติ
 เนตฺ จานํ วิชฺชติ; โย โส สาริปุตฺต ภิกขุ สัตถริ อคารโว,
 อัมเมปิ โส อคารโว ๆ เป ๆ โส วท ภิกขุ สาริปุตฺต สัตถริ
 อคารโว อัมเม อคารโว สัมเว อคารโว ลิกขาย อคารโว สมานิสัม
 อคารโว อัมปิมาเท อคารโว ปฏิสันธาวะ สคารโว ภวิสสตีติ เนต
 จานํ วิชฺชติ; โย โส สาริปุตฺต ภิกขุ สัตถริ อคารโว อัมเม
 อคารโว สัมเว อคารโว ลิกขาย อคารโว สมานิสัม อคารโว
 อัมปิมาเท อคารโว, ปฏิสันธาวะปิ โส อคารโว. โส วท สาริปุตฺต
 ภิกขุ สัตถริ สคารโว อัมเม อคารโว ภวิสสตีติ เนตฺ จานํ วิชฺชติ;
 โย โส สาริปุตฺต สัตถริ สคารโว, อัมเมปิ โส สคารโว.
 ๆ เป ๆ โส วท สาริปุตฺต ภิกขุ สัตถริ สคารโว อัมเม สคารโว
 สัมเว สคารโว ลิกขาย สคารโว สมานิสัม สคารโว อัมปิมาเท
 สคารโว ปฏิสันธาวะ อคารโว ภวิสสตีติ เนตฺ จานํ วิชฺชติ;
 โย โส สาริปุตฺต ภิกขุ สัตถริ สคารโว อัมเม สคารโว สัมเว
 สคารโว ลิกขาย สคารโว สมานิสัม สคารโว อัมปิมาเท สคารโว,

ลัทธิกนิปาเต บัณฑิตกาลังจกทีโต ทุตติยวัคโค. ๑๒๖

ปฏินันดาเรบี โส สคารโว. อิมัสส โข สาริปุเต มया ลักขิตเคน
ภาสิตัสส เหว วิตถาเรน อตฺถโก ทัญญัพพะโพติ.

๗๑ ภาวนํ อนนุยุตฺตัสส ภิกขเว ภิกขุโน วิหโรโต กิณจาบี
เอวํ อิจฺฉา อุมฺบปัชฺเชยฺย “อโห วต เม อนุปาทาย ชาติเวหิ จิตฺตํ
วิมุจฺเจยฺยาติ, อตฺถวัสส เหว อนุปาทาย ชาติเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ
คํ กิณฺถสฺส เหตุ? “อภาวํตฺตํคาสส วณฺเณ กิณฺถสฺส อภาวํตฺตํคาส
จตุณฺณํ สติภาวนานํ จตุณฺณํ สัมมํปัปฺปานานํ จตุณฺณํ อิทํอัปาทานํ
บับฺบจฺณํ อินทริยานํ บับฺบจฺณํ พฺลานํ สตฺตตันฺณํ โพชนํจฺจนํ
อวิยัสส อัญจํคิกกิสฺส มคฺคัสส. เสยฺยถาบี ภิกขเว กุกฺกฏฺยา
อณฺฑานํ อัญจํ วา ทส วา ทวาทส วา, ตานัสส กุกฺกฏฺยา
น สัมมาอธฺธิยถานํ น สัมมาปริเสทิตานํ น สัมมาปริภาวิตานํ,
กิณฺจาบี ตัสสา กุกฺกฏฺยา เหว อิจฺฉา อุมฺบปัชฺเชยฺย “อโห วต เม
กุกฺกฏฺโยปตฺตา ปาทนชฺชิตฺตํ วา มุชฺตณฺฑเกน วา อณฺฑโกสํ
ปทาเลตฺวา โสตฺถินา อภินิพฺพิชฺเชยฺยุนฺติ; อตฺถ โข อภัพฺพาเว เต
กุกฺกฏฺโยปตฺตา ปาทนชฺชิตฺตํ วา มุชฺตณฺฑเกน วา อณฺฑโกสํ
ปทาเลตฺวา โสตฺถินา อภินิพฺพิชฺชิตฺ; คํ กิณฺถสฺส เหตุ, ธมฺมาหุณิ
ภิกขเว กุกฺกฏฺยา อณฺฑานํ น สัมมาอธฺธิยถานํ น สัมมาปริเสทิตานํ
น สัมมาปริภาวิตานํ. เหวเมว โข ภิกขเว ภาวนํ อนนุยุตฺตัสส
ภิกขุโน วิหโรโต กิณฺจาบี เหว อิจฺฉา อุมฺบปัชฺเชยฺย “อโห วต
เม อนุปาทาย ชาติเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺเจยฺยาติ, อตฺถวัสส เหว

อนุปาทาย อาสเวหิ จิตตํ วิมุจฺจิตฺตํ คํ กิเลสํ เหตุ? “อภาวิตตํ ตํ
 คิเลสํ วณีนํ. กิเลสํ อภาวิตตํ? จตฺตํ สติบฺบํ จานานํ จตฺตํ
 สัมมํ ปธานานํ จตฺตํ อธิปาทานํ บัณฺณํ อินทฺริยานํ บัณฺณํ
 พละนํ สัจจตันนํ โพชนังคานํ อวิยตฺตํ อฏฺฐังคิกิเลสํ มัคคคิเลสํ.
 ภาวนํ อณฺุคตคิเลสํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน วิหโรติ กิณฺจาณิ น เหว
 อิจฺฉา อุนฺนํ ชฺเชยฺย “อโห วต เม อนุปาทาย อาสเวหิ จิตตํ
 วิมุจฺเจยฺยาคิ, อตฺถวิยตฺตํ อนุปาทาย อาสเวหิ จิตตํ วิมุจฺจิตํ คํ
 กิเลสํ เหตุ? “อภาวิตตํ คิเลสํ วณีนํ. กิเลสํ อภาวิตตํ? จตฺตํ
 สติบฺบํ จานานํ จตฺตํ สัมมํ ปธานานํ จตฺตํ อธิปาทานํ บัณฺณํ
 อินทฺริยานํ บัณฺณํ พละนํ สัจจตันนํ โพชนังคานํ อวิยตฺตํ
 อฏฺฐังคิกิเลสํ มัคคคิเลสํ. เถยฺยถาณิ ภิกฺขเว กุฏฺฏกฺกุยา อณฺฺทานิ
 อฏฺฐํ วา ทส วา ทฺวาทส วา, ถานํลลํ กุฏฺฏกฺกุยา สัมมาะชิตฺยคานิ
 สัมมาะปริเสทคานิ สัมมาะปริภาจคานิ, กิณฺจาณิ คตฺถา กุฏฺฏกฺกุยา น
 เหว อิจฺฉา อุนฺนํ ชฺเชยฺย “อโห วต เม กุฏฺฏกฺกุโยปคกา
 ปาทนชฺชิตฺยา วา มุขคฺคณฺทเกณ วา อณฺฺทโลลํ ปทาเลคฺวา โสคฺคินา
 อภินิพฺพิชฺเชยฺยณฺฺติ, อตฺโขอ ภทฺทาว เต กุฏฺฏกฺกุโยปคกา ปาทนชฺชิตฺยา วา
 มุขคฺคณฺทเกณ วา อณฺฺทโลลํ ปทาเลคฺวา โสคฺคินา อภินิพฺพิชฺชิตฺตุ
 คํ กิเลสํ เหตุ, ทถาหฺมณิ ภิกฺขเว กุฏฺฏกฺกุยา อณฺฺทานิ สัมมาะชิตฺยคานิ
 สัมมาะปริเสทคานิ สัมมาะปริภาจคานิ: เหวเมว โข ภิกฺขเว ภาวนํ
 อณฺุคตคิเลสํ ภิกฺขุโน วิหโรติ กิณฺจาณิ น เหว อิจฺฉา อุนฺนํ ชฺเชยฺย

“อโห วต เม อนุปาทาย ชาลเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺเจยฺยาติ, อถวํลลํ
 อนุปาทาย ชาลเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ. ตํ กิลฺลํ เหตุ? “ภาวิตฺตํ ทิสฺส
 จณฺเอยํ. กิลฺลํ ภาวิตฺตํ? จตฺถํ สติปญฺญจํยานํ ๆ เป ๆ อวิยัลล
 ญฺญํจํจิกิลฺลํ มคฺคิลฺลํ. เสยฺยถาปํ ภิกฺขเว พลภณฺฑํทลฺลํ วา พลภณฺฑํทนต์-
 วาลลํ วา ทิสฺสํเตว ชาลฺลชฺเฏ อังคฺคูปทานิ ทิสฺสํนติ อังคฺคฺจปทํ, โน
 จ ชวํลลํ เอรํ ฌานํ โหติ “เอตฺตํ วา เม อชฺชํ ทลฺลํ วาลิขญฺลลํ
 ชีนํ, เอตฺตํ วา ทิโย. เอตฺตํ วา ปเรติ, อถวํลลํ ชีนเ
 ชีนํเตว ฌานํ โหติ, เอรเมว โช ภิกฺขเว ภาวํ อนุยุตฺตลฺลํ
 ภิกฺขุโน วิหโรติ ภิกฺขุยาปํ น เอรํ ฌานํ โหติ “เอตฺตํ วา เม
 อชฺชํ ชาลวานํ ชีนํ, เอตฺตํ วา ทิโย, เอตฺตํ วา ปเรติ,
 อถวํลลํ ชีนเ ชีนํเตว ฌานํ โหติ. เสยฺยถาปํ ภิกฺขเว
 ลลํทํทิกาย นาวาย เวตฺตพฺพณพทํทาย ทมฺมาลํ อุตฺเท ปรียาทาย
 เหมนํติเกน ฌเ อุกฺกชิตฺตํทาย วาชาทปฺปเรทานิ พฺพณฺณานิ, ตานิ
 ปาวุสฺสเกน เมเชน อภิปฺปวญฺจํนิ อภิปฺปกลิเรเนว ปญฺญูปัสนฺตมฺภณฺฑํ
 ปุติกาณิ ภวันฺติ, เอรเมว โช ภิกฺขเว ภาวํ อนุยุตฺตลฺลํ ภิกฺขุโน
 วิหโรติ อภิปฺปกลิเรเนว ลลํโณชนานิ ปญฺญูปัสนฺตมฺภณฺฑํทิตฺติ.

๗๒ เอกํ สมมํ ภควา โกสฺเสสฺส จาริกํ จรติ มหตา ภิกฺขุสฺสเม
 ลลํทํ. อทฺทลํ โช ภควา อทฺธานมคฺคปญฺญันโน อญฺญณตฺรลฺลํมี ปเทเส
 มหันนํ อคฺคิกขณํ อทิตฺตํ ลมฺบชฺชลลํ ลลํชอติภุทํ; ทิสฺวา มคฺค

ภิกขเว ทูลสํวโร ปาปธัมโม อตฺถังกัถฺตวสมาจาโร ปฏิจฺฉนฺนกัมมํ โท
 อัสสํมโน สมณปฏฺวโน อพฺพหิมจาริ พหิมจาริ ปฏฺวโน อนฺโตปฺโต
 อวสํโสโต กถัมพฺพาโต ชตฺตยกณฺโณ วา พหิมณกณฺโณ วา คหปตฺกณฺโณ
 วา มุทุตฺตุนทักฺกปาโก อลึงจิตฺวา อุนิสํสํ วา อุนิสํสํ วา, ตลฺหิ
 ตลฺลํ ภิกขเว โหติ ที่ขมวตฺตํ อหิทายํ ทุกฺขาย, กายลฺลํ เกทา
 ปรมมรณา อปายํ ทูลสํวโร วินิปาตํ นิรยํ อุนิสํสํ. ตํ กิ มณฺณณ
 ภิกขเว: กถมํ นุ โข วร: ยํ พลฺวา ปุริโส ทฬฺหิทายํ วาลรชฺชยา
 อุกโก ชมฺวา เวเจตฺวา ขมฺเสยฺย, สํ นวํ ฉินฺนํ เทยฺย, นวํ เจตฺวา
 จมฺมํ ฉินฺนํ เทยฺย, จมฺมํ เจตฺวา มลฺลํ ฉินฺนํ เทยฺย, มลฺลํ เจตฺวา นํหารุ
 ฉินฺนํ เทยฺย, นํหารุ เจตฺวา อัญฺจํ ฉินฺนํ เทยฺย, อัญฺจํ เจตฺวา อัญฺจํ จมิณฺช
 อาหํจํ ตัญฺหิเจยฺย, ยํ วา ชตฺตยมหาสาธาณํ วา พหิมณมหาสาธาณํ
 วา คหปตฺมหาสาธาณํ วา อภิวาทนํ สาทิเยยฺย. “เอตฺว ภาณเต
 วร, ยํ ชตฺตยมหาสาธาณํ วา พหิมณมหาสาธาณํ วา คหปตฺมหาสาธาณํ
 วา อภิวาทนํ สาทิเยยฺย. ทุกฺขลเณหิตํ ภาณเต, ยํ พลฺวา ปุริโส
 ทฬฺหิทายํ วาลรชฺชยา อุกโก ชมฺวา เวเจตฺวา ขมฺเสยฺย, สํ นวํ
 ฉินฺนํ เทยฺย, ๆ เป ๆ อัญฺจํ จมิณฺช อาหํจํ ตัญฺหิเจยฺย. “อาโรจยามิ
 โว ภิกขเว, ปฏฺวโรจยามิ โว ภิกขเว; ยถา เอตฺว ตลฺลํ วร
 ทูลสํวโร ๆ เป ๆ กถัมพฺพาตลฺลํ, ยํ พลฺวา ปุริโส ทฬฺหิทายํ
 วาลรชฺชยา อุกโก ชมฺวา เวเจตฺวา ขมฺเสยฺย, สํ นวํ ฉินฺนํ เทยฺย,
 ๆ เป ๆ อัญฺจํ จมิณฺช อาหํจํ ตัญฺหิเจยฺย. ตํ กิถํ เหตุ:

ตโตนิทานันท์โส โส ภิกขเว มรณं वा निक्षिเณย्य มรณมัตถं वा ทุกขं,
 นเตว ตปัสสัจจา กายัสส เภตา ปรมมรณา อปายं ทุกฺคตํ วินิปาคํ
 นิรยํ อุปบัสสเณย्य. ยถา โข โส ภิกขเว ทุกฺคตัสส ๑ เป ๑ กสम्मัพฺพาโต
 ชตฺติยมหาสาละนํ वा พหุหิมณฺมหาสาละนํ वा คหปติมหาสาละนํ वा
 อภิวาหนํ สาทิยติ, ตันนิมิ ตัสส ภิกขเว โทติ ทิฆมัตถํ อหิตาย ทุกฺขาย,
 กายัสส เภตา ปรมมรณา อปายं ทุกฺคตํ วินิปาคํ นิรยํ อุปบัสสติ. ตํ กิ
 มจฺจเนถ ภิกขเว: อตมํ นุ โข วรํ ยํ พลฺวา ปุริโส ตินฺหาเย สตฺติยา
 เตลโธตาย ยจฺจโจรสฺสํ ปทเรยฺย, ยํ वा ชตฺติยมหาสาละนํ वा
 พหุหิมณฺมหาสาละนํ वा คหปติมหาสาละนํ वा อัมมชฺชลิกมมํ
 สาทิเณยฺยาถิ. “เอตฺเทว ภูณฺเต วรํ, ยํ ชตฺติยมหาสาละนํ वा
 พหุหิมณฺมหาสาละนํ वा คหปติมหาสาละนํ वा อัมมชฺชลิกมมํ สาทิเณยฺย.
 ทุกฺขเณหิตํ ภูณฺเต, ยํ พลฺวา ปุริโส ตินฺหาเย สตฺติยา เตลโธตาย
 ยจฺจโจรสฺสํ ปทเรยฺยาถิ. “อาโรหยามิ โว ภิกขเว, ปฏฺวิเวทยามิ โว
 ภิกขเว; ยถา เอตฺเทว ตัสส วรํ ทุกฺคตัสส ๑ เป ๑ กสम्मัพฺพาตัสส,
 ยํ พลฺวา ปุริโส ตินฺหาเย สตฺติยา เตลโธตาย ยจฺจโจรสฺสํ
 ปทเรยฺย. ตํ กิตฺถํ เกตุว ตโตนิทานันท์โส โส ภิกขเว มรณं वा
 นิक्षิเณย्य มรณมัตถं वा ทุกฺขं, นเตว ตปัสสัจจา กายัสส เภตา
 ปรมมรณา อปายं ทุกฺคตํ วินิปาคํ นิรยํ อุปบัสสเณย्य. ยถา โข โส
 ภิกขเว ทุกฺคตัสส ๑ เป ๑ กสम्मัพฺพาโต ชตฺติยมหาสาละนํ वा
 พหุหิมณฺมหาสาละนํ वा คหปติมหาสาละนํ वा อัมมชฺชลิกมมํ สาทิยติ,

ตัณห์ทิ ตัสส ภิกขเว โหติ ที่มรคิ อหิตาย ทุกขาย, กายัสส
 เภทา ปรัมมรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาคํ นิรยํ อูปัชชติ. ตํ กิ
 มํณณํ ภิกขเว: กตมํ นุ โข วร: ยํ พลวํ ปุริโส ตตฺเตน
 อโยปฏฺฐเณน อาทิตฺเตน สัมบัสสชลิเตน สัมบไซตฺถิเกเตน กายํ สัมปปลิเวเจยฺย,
 ยํ วา ชัตติยมหาศาลาํ วา พหํหิมณฺณมหาศาลาํ วา คหปติมหาศาลาํ
 วา สัตถํอาเทยฺยํ จีวรํ ปริกฺขณฺชยฺยาคิ. “เอตทเว ภันเต วร, ยํ
 ชัตติยมหาศาลาํ วา พหํหิมณฺณมหาศาลาํ วา คหปติมหาศาลาํ วา
 สัตถํอาเทยฺยํ จีวรํ ปริกฺขณฺชยฺย. ทุกฺขังเวหิตํ ภันเต, ยํ พลวํ
 ปุริโส ตตฺเตน อโยปฏฺฐเณน อาทิตฺเตน สัมบัสสชลิเตน สัมบไซตฺถิเกเตน
 กายํ สัมปปลิเวเจยฺยาคิ. “อาโรจยามิ โว ภิกขเว, ปฏฺฐเวทยามิ โว ภิกขเว,
 ยถา เอตทเว ตตฺถ วรํ ทสฺสํสวสฺส ๑เป ๑ กสฺมํพุชฺชาตัสส, ยํ
 พลวํ ปุริโส ตตฺเตน อโยปฏฺฐเณน อาทิตฺเตน สัมบัสสชลิเตน
 สัมบไซตฺถิเกเตน กายํ สัมปปลิเวเจยฺย. ตํ กิสฺส เหตุ? คโตนิทานันตฺหิ
 โส ภิกขเว มรณํ วา นิลฺลํเจยฺย มรณมคฺคิ วา ทุกฺขํ, นตฺเรว
 ตปฺปจฺเจया กายัสส เภทา ปรัมมรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาคํ นิรยํ
 อูปัชชติ ยถา ๑เป ๑ กสฺมํพุชฺชาโต
 ชัตติยมหาศาลาํ วา พหํหิมณฺณมหาศาลาํ วา คหปติมหาศาลาํ วา
 สัตถํอาเทยฺยํ จีวรํ ปริกฺขณฺชติ, ตัณห์ทิ ตัสส ภิกขเว โหติ ที่มรคิ
 อหิตาย ทุกฺขาย, กายัสส เภทา ปรัมมรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาคํ
 นิรยํ อูปัชชติ. ตํ กิ มํณณํ ภิกขเว: กตมํ นุ โข วร: ยํ

พลวา ปุริโส ตัตเตน อโยสังกนา อาทิตเตน สัมบัชชิตเตน สัมโบชิตกุเตน
 มุขี วิวิธวา ตัตติ โลหุลล อาทิตติ สัมบัชชิตติ สัมโบชิตกุติ มุเข
 บักชีเปยฺย, ตํ ตัสส โอฏฺฐัมปิ ทเหยยฺย มุขัมปิ ทเหยยฺย ชีว्हัมปิ
 ทเหยยฺย กัณ्हัมปิ ทเหยยฺย อูรัมปิ ทเหยยฺย อ้นคฺคณัมปิ อ้นคฺคณัมปิ
 อาทาย อโธภาคา นิกฺขเมยฺย, ยํ วา ชัตติยมหาสาละนํ วา
 พรัหมณมมหาสาละนํ วา คหปติมหาสาละนํ วา สัตถาเทยฺย ปันนทปาดํ
 ปริภุญฺเชยฺยาคิ. “เอตทเว ภันเต วรํ, ยํ ชัตติยมหาสาละนํ วา
 พรัหมณมมหาสาละนํ วา คหปติมหาสาละนํ วา สัตถาเทยฺย ปันนทปาดํ
 ปริภุญฺเชยฺย. ทุกฺขฉเลหิตํ ภันเต, ยํ พลวา ปุริโส ตัตเตน อโยสังกนา
 อาทิตเตน สัมบัชชิตเตน สัมโบชิตกุเตน มุขี วิวิธวา ตัตติ โลหุลล
 อาทิตติ สัมบัชชิตติ สัมโบชิตกุติ มุเข บักชีเปยฺย, ตํ ตัสส
 โอฏฺฐัมปิ ทเหยยฺย มุขัมปิ ทเหยยฺย ชีว्हัมปิ ทเหยยฺย กัณ्हัมปิ
 ทเหยยฺย อูรัมปิ-ทเหยยฺย อ้นคฺคณัมปิ อ้นคฺคณัมปิ อาทาย อโธภาคา
 นิกฺขเมยฺยาคิ. “อาโรยามิ โว ภิกฺขเว, ปฏฺฐเวทยามิ โว ภิกฺขเว,
 ยถา เอตทเว ตัสส วรํ ทุสฺสึสึสึสึ ๑ เป ๑ กสัมพุชาตัสส, ยํ
 พลวา ปุริโส ตัตเตน อโยสังกนา อาทิตเตน สัมบัชชิตเตน
 สัมโบชิตกุเตน มุขี วิวิธวา ตัตติ โลหุลล อาทิตติ สัมบัชชิตติ
 สัมโบชิตกุติ มุเข บักชีเปยฺย, ตํ ตัสส โอฏฺฐัมปิ ทเหยยฺย
 มุขัมปิ ทเหยยฺย ชีว्हัมปิ ทเหยยฺย กัณ्हัมปิ ทเหยยฺย อูรัมปิ
 ทเหยยฺย อ้นคฺคณัมปิ อ้นคฺคณัมปิ อาทาย อโธภาคา นิกฺขเมยฺย. ตํ
 กัสส เหตุ? ตโตนิทานันถิ โส ภิกฺขเว มรณํ วา นิคฺฉิณฺเยย

มรณมัตตัง วา ทุกฺขัง, เนตฺว ตัณฺหํ จายา กายัสส เภทา ปรมมรณา
 อปายํ ทุคฺคํ วินิปาตํ นิรยํ อูปัชชเชยฺย. ยํยัง โข โส ภิกฺขเว
 ทุสฺสึโส ๆ เป ๆ กถํ พุทฺธาโต ชัตติยมหาศาลาณํ วา พหํหิมณฺณมหาศาลาณํ
 วา คหปติมหาศาลาณํ วา ลัทธิธาเทยฺย มัชฌิมา ปรีกฺขณชติ, ตันฺหิ
 ตัสส ภิกฺขเว โหติ ที่ขรตฺถํ ขฬิตาย ทุกฺขาย, กายัสส เภทา
 ปรมมรณา อปายํ ทุคฺคํ วินิปาตํ นิรยํ อูปัชชชติ. ตํ ก็ มณฺณณ
 ภิกฺขเว: กถํ นุ โข วร: ยํ พลว ปุริโส ลีเส วา คเหตุว
 ชนฺธโร วา คเหตุว ตตฺถ อโยมณฺจํ วา อโยบิจฺจํ วา อาทิตฺตํ สัมมัจฺชชติ
 สัมปชฺชชติ อภินิสฺสาเปยฺย วา อภินิยฺชชาเปยฺย วา, ยํ วา
 ชัตติยมหาศาลาณํ วา พหํหิมณฺณมหาศาลาณํ วา คหปติมหาศาลาณํ วา
 ลัทธิธาเทยฺย มณฺจํบิจฺจํ ปรีกฺขณเชยฺยติ. “เอตทเว ภันเต วร, ยํ
 ชัตติยมหาศาลาณํ วา พหํหิมณฺณมหาศาลาณํ วา คหปติมหาศาลาณํ วา
 ลัทธิธาเทยฺย มณฺจํบิจฺจํ ปรีกฺขณเชยฺย. ทุกฺขณฺเฬหิตํ ภันเต, ยํ พลว
 ปุริโส ลีเส วา คเหตุว ชนฺธโร วา คเหตุว ตตฺถ อโยมณฺจํ วา
 อโยบิจฺจํ วา อาทิตฺตํ สัมมัจฺชชติ สัมปชฺชชติ อภินิสฺสาเปยฺย วา
 อภินิยฺชชาเปยฺย วติ. “อาโรยามิ โว ภิกฺขเว, ปฏฺวิเจทฺยามิ
 โว ภิกฺขเว, ยถา เอตทเว ตัสส วรํ ทุสฺสึลลํ ๆ เป ๆ
 กถํ พุทฺธาตัสส, ยํ พลว ปุริโส ลีเส วา คเหตุว ชนฺธโร วา
 คเหตุว ตตฺถ อโยมณฺจํ วา อโยบิจฺจํ วา อาทิตฺตํ สัมมัจฺชชติ
 สัมปชฺชชติ อภินิสฺสาเปยฺย วา อภินิยฺชชาเปยฺย วา. ตํ กิถส

เหตุว่า คโคณินทนนันท์ โส ภิกขเว มรณัง วา ปิณฑะเนยฺย มรณัง วา
 ทุกฺขัง, นเหตฺว ตตฺถ มัจจยา กายัสส เภตา ปรัมมณา อปายํ
 ทุกฺคคฺติ วินิปาตํ นิรยํ อูปัชชชยฺย ยันจ โข โส ภิกขเว ทุกฺคสิโล
 ๆ เป ๆ กลัมพูชาโต ชัตติยมหาศาลานํ วา พหุหิมณมมหาศาลานํ วา
 คหปติมหาศาลานํ วา สัตถาเทยฺย มัจจยํจํ ปริภุญชติ, ตตฺถ หิ ตัสส
 ภิกขเว โหติ ที่ชวรตตํ อหิตาย ทุกฺขาย, กายัสส เภตา ปรัมมณา
 อปายํ ทุกฺคคฺติ วินิปาตํ นิรยํ อูปัชชชติ. ตํ กิ มัจจยติ ภิกขเว
 กถมํ นุ โข วรํ ยํ พลวํ ปุริโส อุตฺธปาทํ อโธสิริ คเหตฺวา
 ตตฺถาย โสหกุมภียา มกฺกชเปยฺย อาทิตฺตํ สัมบัสสชติตาย สัมบไซติภุตตาย,
 โส ตตฺถ เณตุเททกํ มัจจมาโน สกิมฺปิ อุตฺถํ คัจฉะยฺย สกิมฺปิ
 อโธ คัจฉะยฺย สกิมฺปิ ติริยํ คัจฉะยฺย, ยํ วา ชัตติยมหาศาลานํ
 วา พหุหิมณมมหาศาลานํ วา คหปติมหาศาลานํ วา สัตถาเทยฺย วิหารํ
 ปริภุญชยฺยาคิ. “เอตทเว ภันเต วรํ, ยํ ชัตติยมหาศาลานํ วา
 พหุหิมณมมหาศาลานํ วา คหปติมหาศาลานํ วา สัตถาเทยฺย วิหารํ
 ปริภุญชยฺย. ทุกฺขณเฑทํ ภันเต, ยํ พลวํ ปุริโส อุตฺธปาทํ
 อโธสิริ คเหตฺวา ตตฺถาย โสหกุมภียา มกฺกชเปยฺย อาทิตฺตํ
 สัมบัสสชติตาย สัมบไซติภุตตาย, โส ตตฺถ เณตุเททกํ มัจจมาโน
 สกิมฺปิ อุตฺถํ คัจฉะยฺย สกิมฺปิ อโธ คัจฉะยฺย สกิมฺปิ ติริยํ
 คัจฉะยฺยาคิ. “อาโรยามิ โว ภิกขเว, ปฏิวะชามิ โว ภิกขเว,
 ยถา เอตทเว ตตฺถ วรํ ทุกฺคสิลตตํ ๆเป ๆ กลัมพูชาตตฺถ, ยํ

พลวา ปุริโส อุตฺธปาที อโธสิริ คเหตฺวา ตตฺตาย โฉหกุมฺภิยา
 บั๊กชีเปยฺย ธาติตฺตาย สัมบัชฺชติตฺตาย สัมโบติกุตฺตาย, โส ตตฺถ
 เมนุเทเทหํ บัจจมาโน สกิมฺบิ อุตฺธ คัจฉเนยฺย สกิมฺบิ อโธ คัจฉเนยฺย
 สกิมฺบิ ติริยํ คัจฉเนยฺย. ตํ กิสฺส เหตุ ? ตโตนิทานนํปิ โส
 ภิกฺขเว มรณํ วา นิคฺฉเนยฺย มรณมตฺตํ วา ทุกฺขํ, นเตว ตปฺปํบัจจยา
 กายสฺส เกทา ปรมฺมมรณา อปายํ ทุกฺคตฺติ วินิปาตํ นิรยํ อูปบฺชชติ.
 ยนฺนํ โข โส ภิกฺขเว พุทฺธสฺสโล ๆเป ๆ กสมฺพุชฺชาโต ชตฺติยมหาสาลานํ
 วา พฺรหฺมมณฺมหาสาลานํ วา คหปติมหาสาลานํ วา สัตฺถาเทยฺย
 วิหารํ ปรีกฺขณชติ, ตณฺหิ ตสฺส ภิกฺขเว โหติ ที่ฆรตฺตํ อหิตาย
 ทุกฺขาย, กายสฺส เกทา ปรมฺมมรณา อปายํ ทุกฺคตฺติ วินิปาตํ นิรยํ
 อูปบฺชชติ. ตสฺมา ตถ ภิกฺขเว เขวํ ลิกฺกชิตฺถํ “เยสฺสนํ มย
 ปรีกฺขณชาม จีวรณฺตปาตเสนาสนคิลาณบัจจยภาสชฺชปริวารานํ, เตสํ เต
 การว มหฺบเลภา ภวิสฺสณฺติ มหานิสฺสา, อมฺหากณฺเญวายํ บัพฺพชฺชชา
 อวณฺณา ภวิสฺสติ สณฺลา ลลฺลทฺรียาติ: เขวณฺหิ वो ภิกฺขเว
 ลิกฺกชิตฺถํ. อตฺตตตฺถ วา ภิกฺขเว สัมบัลลมาเนน อลเมว อปฺปมาเทน
 สัมปาทะตุ, ปรตฺถ วา ภิกฺขเว สัมบัลลมาเนน อลเมว อปฺปมาเทน
 สัมปาทะตุ, อุกฺกยตฺถ วา ภิกฺขเว สัมบัลลมาเนน อลเมว อปฺปมาเทน
 สัมปาทะตุณฺติ. อิทมโว ภควา. อิมสฺมิณฺนํ ปน เวยฺยาकरणสฺมิ
 ภณฺโณมาเน, สวฺจิมิตฺตานํ ภิกฺขุณฺ อุนฺหํ โสหิตํ มุขโต อุกฺคณฺนิ,

อัญญา จิมัตถา ภิกขุ สิกขิ บัจจิกขาเย ที่มาขาวัตถิสฺสุ, “ทุกฺกโร ภควา สุทุกฺกโร
ภควาติ อัญญา จิมัตถานิ ภิกขุณิ อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมุจฺจิสฺสุติ.

๗๓ ภูตบุพฺผิ ภิกฺขเว สุนฺเตโต นาม สัตถา อโหสิ คิตฺตโกโร กาเมสุ
วิตราโค. สุนฺเตตฺถิสฺส โข ปน ภิกฺขเว สัตถุโน อนนฺตานิ สวากฺขตานิ
อโหสิ. สุนฺเตโต สัตถา สวากานํ พหฺมิมฺโกลสทฺพิยตาย ธมฺม
เทเสติ. เอ โข ภิกฺขเว, สุนฺเตตฺถิสฺส สัตถุโน พหฺมิมฺโกลสทฺพิยตาย
ธมฺม เทเสนฺตฺถิสฺส, จิตฺตานิ นยฺยปฺสาเทสุ; เต กายัสฺส เกทา
ปรมฺมมรณา อปายิ ทุคฺคตฺติ วิณฺปาตํ นิรยํ อูปบฺชชิสฺสุ. เอ โข
ปน ภิกฺขเว, สุนฺเตตฺถิสฺส สัตถุโน พหฺมิมฺโกลสทฺพิยตาย ธมฺม
เทเสนฺตฺถิสฺส, จิตฺตานิ ปสาเทสุ; เต กายัสฺส เกทา ปรมฺมมรณา
สุคฺคิ สัตถํ โลกํ อูปบฺชชิสฺสุ. ภูตบุพฺผิ ภิกฺขเว มุคฺคกฺโข นาม
สัตถา อโหสิ ๆ เป ๆ อวเนมิ นาม สัตถา อโหสิ กุทฺทาโต นาม
สัตถา อโหสิ หัตถิปาโล นาม สัตถา อโหสิ โชติปาโล นาม
สัตถา อโหสิ อรโก นาม สัตถา อโหสิ คิตฺตโกโร กาเมสุ วิตราโค.
อรกฺกิสฺส โข ปน ภิกฺขเว สัตถุโน อนนฺตานิ สวากฺขตานิ อโหสิ.
อรโก นาม สัตถา สวากานํ พหฺมิมฺโกลสทฺพิยตาย ธมฺม เทเสติ.
เอ โข ภิกฺขเว, อรกฺกิสฺส สัตถุโน พหฺมิมฺโกลสทฺพิยตาย ธมฺม
เทเสนฺตฺถิสฺส, จิตฺตานิ นยฺยปฺสาเทสุ; เต กายัสฺส เกทา ปรมฺมมรณา
อปายิ ทุคฺคตฺติ วิณฺปาตํ นิรยํ อูปบฺชชิสฺสุ. เอ โข ปน ภิกฺขเว,
อรกฺกิสฺส สัตถุโน พหฺมิมฺโกลสทฺพิยตาย ธมฺม เทเสนฺตฺถิสฺส, จิตฺตานิ

ปัสสาเทสิ; เต กายัสสิ เภวา ปุณฺณมวสา สุกฺก สักกํ โฉกํ อပ္ปชชีสุ.
 ตํ ก็ มัณฺณน ภิกฺขเว โย อิมํ สักกํ สัตถาเร ติตถกร กาเมส
 วิตราเค อเนกสทปรวारे สลาวกสฺสเม ทฺวํจจิตฺโต อักโกเสยฺย
 ปริภาเสยฺย, พหุํ โส อပ္ปณฺณํ ปสเวยฺยาคิ. “เอวํ กัณฺเฑ.” “โย
 ภิกฺขเว อิมํ สัตถํ สัตถาเร ติตถกร กาเมส วิตราเค อเนกสทปรวारे
 สลาวกสฺสเม ทฺวํจจิตฺโต อักโกเสยฺย ปริภาเสยฺย, พหุํ โส
 อပ္ปณฺณํ ปสเวยฺย; โย เอกํ ทฺวํจจิตฺตัมบัณฺเฑ ปุคฺคํ ทฺวํจจิตฺโต
 อักโกเสติ ปริภาสติ, อयํ ตโต พหุตรํ อပ္ปณฺณํ ปสเวติ. ตํ กิณฺสํ เหตุ
 นานํ ภิกฺขเว อิตो พหิตฺธา เอวรुเปํ ชนฺตี วทามิ, ยถาเม สัพพหิมจาวิสฺ.
 ตัสฺมา ติห ภิกฺขเว เอวํ ลิกฺกชิตัพพะ “นเดวํ อิมํ สัพพหิมจาวิสฺ
 จิตฺตานิ ปทฺวญฺจามิ ภวิสฺสันตฺติ. เอวณฺทึ वो ภิกฺขเว ลิกฺกชิตัพพนฺติ.

๗๔ กุตปัพพะ ภิกฺขเว อรโก นาม สัตถา ยโหสิ ติตถกร
 กาเมส วิตราโค. อรกัลลํ โข ปน ภิกฺขเว สัตถุโน อนิกานิ
 สลาวกสถานิ ยहेสิ. อรโก สัตถา ตาวกานํ เอวํ อิมํ เทเสติ
 “อิมํปํกํ พฺรหฺมณ ชีวิตํ มนุสฺसानํ ปริตตํ อหุํ พหุทุกฺข
 พหุปายาสํ มนฺตํคยา โฆฏฺฐัพพะ; กัตถัพพะ กุสฺลํ, จิตฺตัพพะ พฺรหฺมจฺริย,
 นัตถิ ชาตฺสัลลํ อมรณํ. เสยฺยถาปิ พฺรหฺมณ จินฺตฺเค อุตฺตลาวพินฺทุ,
 สฺริเย อุกฺคจฺฉินฺเต, ชยฺยํเยว ปฏฺวิจฺฉจฺฉติ น จิรํจฺฉติโก โหติ;
 เอวเมว โข พฺรหฺมณ อุตฺตลาวพินฺทุปมํ ชีวิตํ มนุสฺसानํ ปริตตํ
 อหุํ พหุทุกฺข พหุปายาสํ มนฺตํคยา โฆฏฺฐัพพะ, กัตถัพพะ กุสฺลํ,

จริตัพพี พหิหมจริย, นัตถิ ชาตัสส อมรณ. เสยฺยถาปิ พหิหมณ
 กุลลผลิตเก เทเว วัสสันเต, อุตกพฺพพฺพลํ ขิปปํเยว ปฏฺวิคฺฉณ
 น จิรํ จิติกํ โหติ; เหวเมว โข พหิหมณ อุตกพฺพพฺพลํ ชีวิต
 มนุสฺसानํ ปริตติํ ลหุกํ พหุทฺทํ พหุปายาสํ มนํตาย โสภณํ
 กตฺตทํพฺพํ กุลล, จริตัพพี พหิหมจริย, นัตถิ ชาตัสส อมรณ.
 เสยฺยถาปิ พหิหมณ อุตเก ทณฺฑิราชี ขิปปํเยว ปฏฺวิคฺฉณิ ฌ
 จิรํ จิติกา โหติ; เหวเมว โข พหิหมณ อุตเก ทณฺฑิราชีปม
 ชีวิต มนุสฺसानํ ปริตติํ ลหุกํ ... นัตถิ ชาตัสส อมรณ.
 เสยฺยถาปิ พหิหมณ นที ปัพพเตยฺยา ตูรจมา ลีลโธตา ทารหาณิ,
 นัตถิ โส ขโณ วา ลโย วา มุหุตฺโต วา, ยํ สา ธวติ, ออโข
 สา คจฺจนเต จ วตฺตเต จ ลันตเต จ; เหวเมว โข พหิหมณ
 นทีปัพพเตยฺยุปมํ ชีวิต มนุสฺसानํ ปริตติํ ลหุกํ ... นัตถิ
 ชาตัสส อมรณ. เสยฺยถาปิ พหิหมณ พลวา ปุริโส ชีวิตฺเต
 เขฬิณฺฑิ สลฺลยฺหิตฺวา อปฺปํกสิเรเนว วเมยฺย; เหวเมว โข
 พหิหมณ เขฬิณฺฑิปมํ ชีวิต มนุสฺसानํ ปริตติํ ลหุกํ ... นัตถิ
 ชาตัสส อมรณ. เสยฺยถาปิ พหิหมณ ทิวสสันตฺตเต อโยกฺกฺกาเห
 มสเปสสิ บกฺกขิตฺตา ขิปปํเยว ปฏฺวิคฺฉณิ น จิรํ จิติกา โหติ;
 เหวเมว โข พหิหมณ มสเปสฺยุปมํ มนุสฺसानํ ชีวิต ปริตติ
 ลหุกํ ... นัตถิ ชาตัสส อมรณ. เสยฺยถาปิ พหิหมณ คาวี
 วชฺชา อาชาคนํ นียามา นัลลเนว ปาโท กุทฺถวติ สันนิชฺช

วธัสสํ สันติเก มรณัสสํ, เอเวเมว โข พริทธีมณิ คาวิวัชณุปมํ
 ชีวิตํ มนุสฺสํ ปริตติํ ลหุกํ พหุทุกขํ พหุเปयाสํ มนํตาย
 โผฏฐัพพะ; กักคัพพะ กุสฺสํ, จริตัพพะ พริทธีมจริยํ, นัตถิ ชาตัสส
 อมรณันติ. เตน โข ปน ภิกขเว สมเยน มนุสฺสํ สญฺญจิวสฺสสทฺธลํ
 อายุเปฺยมาณํ อโหสิ. บัณฺฑจิวสฺสสทฺธิกา กุมาริกา อลฺปะเตยฺยา อโหสิ.
 เตน โข ปน ภิกขเว สมเยน มนุสฺสํ นเลวาทา อเหตุ:
 สิตํ อุณ्हํ ชิมฺภจํ ปิเปสา อจฺจาโร บัลลสาโว. โส हि นาม
 ภิกขเว อรโก สัตถา, เอเวทึชยาเยเกสุ มนุสฺสํ เอเวจิรญฺญจติเกสุ
 เอวอปปิปาพาเสสุ, สาваณํ เอว ธมฺมํ เทเสสฺสติ “อปปิปกํ พริทธีมณิ
 ชีวิตํ มนุสฺสํ ปริตติํ ลหุกํ พหุทุกขํ พหุเปयाสํ มนํตาย
 โผฏฐัพพะ; กักคัพพะ กุสฺสํ, จริตัพพะ พริทธีมจริยํ, นัตถิ ชาตัสส
 อมรณันติ. เอตฺรหิ ภิกขเว สัมมา วทมาโน วเทยฺย “อปปิปกํ
 ชีวิตํ มนุสฺสํ ปริตติํ ลหุกํ พหุทุกขํ พหุเปयाสํ มนํตาย โผฏฐัพพะ;
 กักคัพพะ กุสฺสํ, จริตัพพะ พริทธีมจริยํ, นัตถิ ชาตัสส อมรณันติ.
 เอตฺรหิ ภิกขเว โย จิรํ ชีวติ, โส วสฺสสทฺธํ อปปิเป วา ภิชฺโย
 วา. วสฺสสทฺธํ โข ปน ภิกขเว ชีวันฺโต ตินฺนเยว อุตฺตตานิ ชีวติ;
 อุตฺตตํ เหมณฺฑานํ, อุตฺตตํ คิมฺหานํ, อุตฺตตํ วสฺสํ: ตินฺน โข ปน
 ภิกขเว - อุตฺตตานิ ชีวันฺโต ทฺวาทสเยว มาสฺสตานิ ชีวติ; จัตถาริ
 มาสฺสตานิ เหมณฺฑานํ, จัตถาริ มาสฺสตานิ คิมฺหานํ, จัตถาริ มาสฺสตานิ
 วสฺสํ: ทฺวาทส โข ปน ภิกขเว มาสฺสตานิ ชีวันฺโต จตุสฺสทฺธเยว

อัทธมมาสสถานิ ชีวติ, อฏฺฐิโกปมมาสสถานิ เหมณฺณคานํ, อฏฺฐิโกปม-
 มาสสถานิ คิมฺหานํ, อฏฺฐิโกปมมาสสถานิ วัลลภานํ: จตุวิสตี โข ปน
 ภิกฺขเว อฏฺฐิโกปมมาสสถานิ ชีวันฺโต ฉัตตีสํเยว รัตติสหัสฺสํ
 ชีวติ, ทฺวาทส รัตติสหัสฺสํ เหมณฺณคานํ, ทฺวาทส รัตติสหัสฺสํ
 คิมฺหานํ, ทฺวาทส รัตติสหัสฺสํ วัลลภานํ: ฉัตตีสํ โข ปน ภิกฺขเว
 รัตติสหัสฺสํ ชีวันฺโต เทวสํตติยํเยว ภัตฺตสหัสฺสํ ภุญฺชติ;
 จตุวิสตี ภัตฺตสหัสฺสํ เหมณฺณคานํ, จตุวิสตี ภัตฺตสหัสฺสํ คิมฺหานํ,
 จตุวิสตี ภัตฺตสหัสฺสํ วัลลภานํ, สํทํ ฆาตุมฺภวํ สํทํ
 ภัตฺตคณฺโถราเยน. ตตฺถริเม ภัตฺตคณฺโถรายา: ภุญฺชิตฺวา ภัตฺตํ น ภุญฺชติ,
 ทฺกฺขชิตฺวา ภัตฺตํ น ภุญฺชติ, พฺยาชิตฺวา ภัตฺตํ น ภุญฺชติ,
 อูโปสถโกปํ ภัตฺตํ น ภุญฺชติ, อลาภเกนํ ภัตฺตํ น ภุญฺชติ. อิติ
 โข ภิกฺขเว มया วัลลภสํชาตํ มนุสฺสํชาตํ อายุํ สํชาโต,
 อายุํปมามณฺณํ สํชาตํ, อุตฺตํ สํชาตํ, สํวัจจิมฺหา สํชาตํ,
 มาถา สํชาตํ, อัทธมมาถา สํชาตํ, รัตติยํ สํชาตํ,
 ทิวา สํชาตํ, ภัตฺตํ สํชาตํ, ภัตฺตคณฺโถรายา สํชาตํ.
 ยํ ภิกฺขเว สํคตารํ กรณียํ สํวากํ นิเตสฺสํ อนุกมฺปิเกน
 อนุกมฺปิ อูปาทาย, กตํ वो ตํ มया. เขตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมฺูลานิ
 เขตานิ สุนฺดาการานิ, ฌายถ ภิกฺขเว, มา ปมาหํตํ, มา ยจฺจ
 วิยฺยปฏิสาริโน อหุจฺจ. อยํ वो อมฺหากํ อมฺลสํนิติ.

มหาวัดโค ทฺติโย.

หิริปรีดี, นาคร, อุปมา,
 สักกัจจ, ภาวน, บคค,

ธัมมมัญญ, ปาริชาติก,
สเนตตอภเณนาลาสนีติ.

๗๕ ลัตถิหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมนันดาโต ภิกขุ วินยอโร โหติ.

กตเมหิ สัตตติ? อាប់ตติ ชานาติ, อนាប់ตติ ชานาติ, ลหุก
 อាប់ตติ ชานาติ, ครุก อាប់ตติ ชานาติ, สัลลา ไหติ ปาติโมกข์สวรสสุโต
 วิหริติ อจางโรจรัมบันโน อณุมัตเตสุ วัชเชสุ ภยทลลววิ สมหาทาย
 ลิกขติ ลิกขาปเตสุ, จตุณัน ฌานานัน อากิเจตสิกานัน ทิฏฐจธัมมสุขวิหารานัน
 นิแกมลาภี ไหติ อภิจันลาภี อภิสราภี, อาสวานัน ขยา อนาสว
 เจโตวิมุตติ บันธวิมุตติ ทิฏฐิเจว ธัมเม สย อภินญา สัจฉิกัตวา
 อูปสัมปชัชช วิหริติ. อิมเหิ โข ภิกขเว สัตตติ ธัมเมหิ สมันนาคโต
 ภิกขุ วินยธโร ไหติติ.

๗๖ สัตตหิ ภิกขเว ธัมมเหสิ สมนันฺนาคโต ภิกขุ วนยอโร โหติ.

[illegible]

ลัตถิ อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ วินยธโร โหติติ.

๗๗ ลัตถิ ภิกขเว อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ วินยธโร โหติ.
 กตเมหิ ลัตถิ? อาปัตตึ ชานาติ, อนาปัตตึ ชานาติ, ลหุก
 อาปัตตึ ชานาติ, ครุก อาปัตตึ ชานาติ, วินเย โข ปน จิตฺโต
 โหติ อลลัโร, จตฺตุนัน อมานัน อภิเจตสิกานัน ทิฏฺฐจธัมมสุขวิหารานัน
 นิกามลาภี โหติ อภิจณฺลาภี อภิสิรลาภี, อาสวานัน ขยา อนาสว
 เจโตวิมุตตี บัณฺณวิมุตตี ทิฏฺฐเจว อัมเม สย อภิณฺณา ลัจฺฉิกิตฺวา
 อุลลัมบัสส วิหริ. อิมเอหิ โข ภิกขเว ลัตถิ อัมเมหิ สมันนาคโต
 ภิกขุ วินยธโร โหติติ.

๗๘ ลัตถิ ภิกขเว อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ วินยธโร โหติ.
 กตเมหิ ลัตถิ? อาปัตตึ ชานาติ; อนาปัตตึ ชานาติ; ลหุก
 อาปัตตึ ชานาติ; ครุก อาปัตตึ ชานาติ; อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาส
 อนุสฺสริ, เสยฺยถิตํ, เอกัมปิ ชาตี เทวปิ ชาตโย ๆ เป ๆ อิติ
 สากาโร สอุทเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสริ; ทิพฺเพน
 จักขุณา วิสุทฺเธน อติกัณฺถมานุสฺสเรน ๆ เป ๆ ยถากัมมูปเค
 ลัตเต ปชานาติ; อาสวานัน ขยา อนาสว เจโตวิมุตตี บัณฺณวิมุตตี
 ทิฏฺฐเจว อัมเม สย อภิณฺณา ลัจฺฉิกิตฺวา อุลลัมบัสส วิหริ.
 อิมเอหิ โข ภิกขเว ลัตถิ อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ วินยธโร โหติติ.

๗๙ ลัตถิ ภิกขเว อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ วินยธโร โหติ.
 กตเมหิ ลัตถิ? อาปัตตึ ชานาติ, อนาปัตตึ ชานาติ, ลหุก

ลัทธิคณินปาเต บัณฑิตนาสกาสังคหิโต คติษวัตโค.

๑๔๕

อาบัตตี ชานาติ, ครุก อาบัตตี ชานาติ, ลีลวา โหติ ฯ เป ฯ สมาทาย
ลิกขติ ลิกขापतेसु, जतुन्नि नानान् ॥ पे ॥ ओल्लिลาगी,
आसवान् चया ॥ पे ॥ लज्जिगत्तवा उपलम्बिच्च विव्रति. ओमेहि
ओ गिक्खवे लल्लत्ति ओमेहि समननादो विवयरो सोल्लत्ति.

๔๐ लल्लत्ति गिक्खवे ओमेहि समननादो विवयरो सोल्लत्ति.
कत्तमेहि लल्लत्ति? आबत्ती चानाति, आबत्ती चानाति, लहुक् आबत्ती
चानाति, क्रुक आबत्ती चानाति, ओयानि ओ पनल्ल पातिमोक्खानि,
विट्ठावेन लल्लत्तानि ओमेहि लुवित्तानि लुप्पवत्तिनि लुविज्जित्तानि
लुत्तल्ल ओ नुप्पल्लिखन्तो, जतुन्नि नानान् ॥ पे ॥ ओल्लिลาगी,
आसवान् चया ॥ पे ॥ लज्जिगत्तवा उपलम्बिच्च विव्रति. ओमेहि
ओ गिक्खवे लल्लत्ति ओमेहि समननादो विवयरो सोल्लत्ति.

๔१ लल्लत्ति गिक्खवे ओमेहि समननादो विवयरो सोल्लत्ति
कत्तमेहि लल्लत्ति? आबत्ती चानाति, आबत्ती चानाति, लहुक् आबत्ती
चानाति, क्रुक आबत्ती चानाति, विवये ओ पन जितो होति
ओल्लिरो, जतुन्नि नानान् ॥ पे ॥ ओल्लिลาगी, आसवान् चया
॥ पे ॥ लज्जिगत्तवा उपलम्बिच्च विव्रति. ओमेहि ओ गिक्खवे
लल्लत्ति ओमेहि समननादो विवयरो सोल्लत्ति.

๔२ लल्लत्ति गिक्खवे ओमेहि समननादो विवयरो सोल्लत्ति. कत्तमेहि
लल्लत्ति? आबत्ती चानाति, आबत्ती चानाति, लहुक् आबत्ती
चानाति, क्रुक आबत्ती चानाति, विवये ओ पन जितो होति
ओल्लिरो, जतुन्नि नानान् ॥ पे ॥ ओल्लिลาगी, आसवान् चया
॥ पे ॥ लज्जिगत्तवा उपलम्बिच्च विव्रति. ओमेहि ओ गिक्खवे
लल्लत्ति ओमेहि समननादो विवयरो सोल्लत्ति.

ชานาติ; ครุกิ อาบัตติ ชานาติ; อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสริติ,
 เสยฺยถิ, เขกัมมํ ชาตี เทวํ ชาติโย ๆ เป ๆ อิติ สาการํ
 สอุทฺทสฺส อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสริติ; ทิพฺเพเน จักขุณา
 วิสุทฺธเณ อติกัณฺธมานุสฺสเณ ๆ เป ๆ ยถากัมมูปเค สัตฺเต ปชานาติ;
 อาสวานํ ขยา ๆ เป ๆ สจฺฉิกัณฺฐวา อุปสํมยฺชช วิหริติ. อิมเหติ โข
 ภิกฺขเว สัตฺตติ ธัมมเหติ สมันนาคโต วินยธโร โสภตติ.

๔๓ อถ โข อายสฺมา อูปาสิ, เยน ภควา, เตนุปลังกมิ,
 อูปลังกมิตฺวา ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เขกัมมํ นิสฺสีทิ; เขกัมมํ นิสฺสินโน
 โข อายสฺมา อูปาสิ ภควันตํ เขตฺตโวจ “สาธุ เม ภันเต ภควา
 สจฺฉิตฺเตน ธัมมํ เทเสตุ, ยมทํ ภควโต ธัมมํ สุตฺวา เอโก วูปกัณฺฐโจ
 อปัปฺมัตฺโต อาตาปํ ปหิตตฺโต วิหเรยฺยณฺติ. “เย โข ตฺวํ อูปาสิ
 ธัมมเ ชานเญยาสิ “อิม ธัมมา น เขกัณฺธนิพฺพิทาย วิราคาย
 นิโรธาย อุปสฺมา ย อภิณฺเฑาย สัมโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตณฺตติ,
 เขกัสนน อูปาสิ ชาเรยฺยาสิ “เนโส ธัมโม, เนโส วินโย, เนทํ
 สัตฺตอุสาสณฺนติ. เย จ โข ตฺวํ อูปาสิ ธัมมเ ชานเญยาสิ “อิม
 ธัมมา เขกัณฺธนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสฺมา ย อภิณฺเฑาย
 สัมโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตณฺตติ, เขกัสนน อูปาสิ ชาเรยฺยาสิ
 “เอโส ธัมโม, เอโส วินโย, เอทํ สัตฺตอุสาสณฺนติ.

๔๔ สัตฺติเม ภิกฺขเว อธิกรณสมฺมา ธัมมา อูปันนุขัณฺณานํ
 อธิกรณานํ สมฺมาย วูปสฺมา ย. กตเม สัตฺต? สัมมูชาวินโย

ทาทัพโพ, สติวินโย ทาทัพโพ, อมูพฺหวินโย ทาทัพโพ, ปฏฺญินาตกรณิ,
 เขญฺญยสฺสิกา, ตสฺส ปาณยสฺสิกา, ตินวตฺถการโก. อิม โข ภิกฺขเว
 สัจต อธิกรณสมตฺตา อัมมา อุกฺกัณฺณูปฺกัณฺณานํ อธิกรณานํ สมถาย
 วุปสฺมายาติ.

วินยวคฺโค ตติโย.

วัคคาลังคหิตา สัจตัตถ์ตา.

สัจตัตถ์ตา ภิกฺขเว อัมมานํ ภินฺนัตถ์ตา ภิกฺขุ โหติ. กตเมสํ
 สัจตัตถ์ตา? สักกายทวิญฺจิ ภินฺนา โหติ, วิจิกิञฺชา ภินฺนา โหติ,
 สลลพฺพตปฺปามาโส ภินฺโน โหติ, ราโค ภินฺโน โหติ, โทโส ภินฺโน
 โหติ, โมโห ภินฺโน โหติ, มาโน ภินฺโน โหติ. อิมสฺส โข
 ภิกฺขเว สัจตัตถ์ตา อัมมานํ ภินฺนัตถ์ตา ภิกฺขุ โหติ.

สัจตัตถ์ตา ภิกฺขเว อัมมานํ สมิตตัตถ์ตา สมโน โหติ. พาหิตตัตถ์ตา
 พฺรหฺมโน โหติ. นิสสัจตัตถ์ตา สอตฺตโก โหติ. นหัตตัตถ์ตา
 นหตโก โหติ. วิทิตตัตถ์ตา เวทคุ โหติ. อารกตัตถ์ตา อรหา โหติ.
 กตเมสํ สัจตัตถ์ตา? สักกายทวิญฺจิ อารกา โหติ, วิจิกิञฺชา
 อารกา โหติ, สลลพฺพตปฺปามาโส อารโก โหติ, ราโค อารโก
 โหติ, โทโส อารโก โหติ, โมโห อารโก โหติ, มาโน
 อารโก โหติ. อิมสฺส โข ภิกฺขเว สัจตัตถ์ตา อัมมานํ อารกตัตถ์ตา
 อรหา โหติ.

สัตติเม ภิกขเว อลัทธัมมา. กตเม สัตต? อลัทธโ โหติ,
 อหิริโก โหติ, อโนคตัมปิ โหติ, อัมปัสสโต โหติ, กุสโต โหติ,
 มุจฺฉิสฺสติ โหติ, ทุปฺปณฺโณ โหติ. อิมे โข ภิกขเว สัตต
 อลัทธัมมา. สัตติเม ภิกขเว สัทธัมมา. กตเม สัตต? สัทโ โหติ
 หิริมา โหติ, โอคตัมปิ โหติ, พหุสฺสโต, โหติ, อารทววิโย โหติ
 สติมา โหติ, ปณฺณวา โหติ. อิมे โข ภิกขเว สัตต สัทธัมมาติ.
 สัตติเม ภิกขเว ปุคฺคโล อาหุเนยฺยา ปาหุเนยฺยา ทักขิเนยฺยา
 อัมมชฺชลิกรณียา อนุคฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺติ โลกัสส. กตเม สัตต? ออ
 ภิกขเว เอกัจโจ ปุคฺคโล จักขุสฺมี อนิจฺจานุสฺสี วิหริติ อนิจฺจสณฺณิ
 อนิจฺจปฏิสฺสเวที สุตตํ สมิตํ อพฺโพกนิณฺณ เจตสา อมฺมุจฺจมาโน
 ปณฺณาย ปริโยคาหมาโน; โส อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติ
 ปณฺณาวิมุตฺติ ทิฏฺฐิเจว ธัมเม สยํ อภินฺณา สจฺฉนิคฺคฺวา อุลลัมบิยฺย
 วิหริติ. ออ ภิกขเว ปจฺจโม ปุคฺคโล อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย
 ทักขิเนยฺโย อัมมชฺชลิกรณียา อนุคฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺติ โลกัสส.
 ปุณ จปรํ ภิกขเว อีเอกัจโจ ปุคฺคโล จักขุสฺมี อนิจฺจานุสฺสี วิหริติ
 อนิจฺจสณฺณิ อนิจฺจปฏิสฺสเวที สุตตํ สมิตํ อพฺโพกนิณฺณ เจตสา
 อมฺมุจฺจมาโน ปณฺณาย ปริโยคาหมาโน; ตัสส อปฺพุพฺพํ อจฺฉิมํ
 อาสวปริยาทานนฺนํ โหติ ชีวิตปริยาทานนฺนํ: ออ ภิกขเว ทฺตโย
 ปุคฺคโล อาหุเนยฺโย ... อนุคฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺติ โลกัสส. ปุณ จปรํ
 ภิกขเว อีเอกัจโจ ปุคฺคโล จักขุสฺมี อนิจฺจานุสฺสี วิหริติ อนิจฺจ-

สัณฺณิ อนิจฺจปฏิสัณฺณิ สัตถํ สมิทํ อพฺโพทิกณฺณํ เจตสา อธิมุจฺจมาโน
 บัณฺณาย ปริโยคาหมาโน, โส บัณฺจันนํ โอรัมภาคิยานํ สัณฺโณชฌานํ
 ปริกขยา อันทฺราปรีนิทฺทพายี โทติ อุตฺทจฺจปรีนิทฺทพายี โทติ
 อลฺลขารปรีนิทฺทพายี โทติ สลฺลขารปรีนิทฺทพายี โทติ อุตฺทลโลโต โทติ
 อกนิจฺจคามิ: ขยํ ภิกฺขเว สัตถํโม ปุคฺคโล อาหุเนยฺโย ... อนุตฺตรํ
 ปุณฺณกัชเชตถํ โลกัสนฺ. อิมํ โข ภิกฺขเว สัตถํ ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา
 ปาหุเนยฺยา ทักขิเนยฺยา อลฺลขลิกฺรณียา อนุตฺตรํ ปุณฺณกัชเชตถํ
 โลกัสนฺตติ.

ลัตติเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา ... อนุตฺตรํ ปุณฺณกัชเชตถํ
 โลกัสนฺ. กตเม สัตถํ? อิทํ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล จักฺขุสฺสมี
 ทุกฺขานุบัลลีสํ วิหริติ ... จักฺขุสฺสมี อนัตถานุบัลลีสํ วิหริติ จักฺขุสฺสมี
 ขยานุบัลลีสํ วิหริติ จักฺขุสฺสมี วยานุบัลลีสํ วิหริติ จักฺขุสฺสมี วิราदानุบัลลีสํ
 วิหริติ จักฺขุสฺสมี นิโรธานุบัลลีสํ วิหริติ จักฺขุสฺสมี ปญฺนิตฺตลคฺคานุบัลลีสํ
 วิหริติ, โสตฺถสฺสมี ฆานสฺสมี ชีวฺหาเย กายสฺสมี มนฺตฺสมี, รูปํ
 สทฺทํ, คณฺโณ, เวสสุ, โสจฺจจฺจเพสสุ อัมเมสสุ, จักฺขุวิญฺญาเน
 โสทวิญฺญาเน ฆานวิญฺญาเน ชีวฺหาวิญฺญาเน กายวิญฺญาเน
 มโนวิญฺญาเน, จักฺขุสฺสมีผลํโส โสตฺถสฺสมีผลํโส ฆานสฺสมีผลํโส ชีวฺหาสฺสมีผลํโส
 กายสฺสมีผลํโส มโนสฺสมีผลํโส, จักฺขุสฺสมีผลํสชาเย เวทนาย โสตฺถสฺสมีผลํสชาเย
 เวทนาย ฆานสฺสมีผลํสชาเย เวทนาย ชีวฺหาสฺสมีผลํสชาเย เวทนาย
 กายสฺสมีผลํสชาเย เวทนาย มโนสฺสมีผลํสชาเย เวทนาย, รูปสัณฺญาย

[illegible]

ราชันย์ ภิกขเว อภินิชาต สัตติ ธัมมา ภาวะตัง พหุ.
 สัตติ? สติธัมมโชนังโค ๆ เป ๆ อูปะกัชาธัมมโชนังโค. ราชันย์
 ภิกขเว อภินิชาต อิมะ สัตติ ธัมมา ภาวะตัง พหุ.

ราคัสส ภิกขเว อภินาย สัตถ อัมมา ภเวตัพพา. กตเม
 สัตถ? อนิจจสัจฉา, อนัตตสัจฉา, อสุภสัจฉา, อาทีนวสัจฉา,
 ปหานสัจฉา, วิราคสัจฉา, นิโรธสัจฉา. ราคัสส ภิกขเว
 อภินาย อเม สัตถ อัมมา ภเวตัพพาติ.

ราชัสส ภิกขเว อภินิยา สัตต ธัมมา ภเวตัพพา. กตเม
 สัตต? อสุภสัณฺหา, มรณสัณฺหา, อาหาเร ปฏิกูลสัณฺหา, ตัพพะโลเก
 อนภิตสัณฺหา, อนิจจังสัณฺหา, อนิจฺเจะ ทุกขสัณฺหา, ทุกฺขเ

ลัตตกนิปาเต วัคคาสังคหิตา ลุตตันตา.

๑๕๑

อนัตตลัญญา. ราคัสส ภิกขเว อภิณฺเณย อิมे สัตต ธัมมา
ภาเวตฺถปาติ. ราคัสส ภิกขเว ปริณฺเณย ๆเป ๆ ปริกฺขาย
ปหานาย ขยาย วยาย วิราคาย นิโรธาย จาคาย ปฏินิสฺสัคคาย
อิมे สัตต ธัมมา ภาเวตฺถปา. โทสัสส โมหัสส โกธัสส อูปนาหัสส
มกฺขัสส ปฬาสัสส อิตฺถาย มัจฉริยัสส มายาย สาเดยฺยัสส
ถัมภัสส สารัมภัสส มานัสส อติมานัสส มทฺธัสส ปมาทฺธัสส, อภิณฺเณย
ปริณฺเณย ปริกฺขาย ปหานาย ขยาย วยาย วิราคาย นิโรธาย
จาคาย ปฏินิสฺสัคคาย อิมे สัตต ธัมมา ภาเวตฺถปาติ.

ลัตตกนิปาโต นิฏฺฐิจิโต.

សំនុំ ចំនួន ៣៧ មាតិកា

មាតិកា ១ ដល់ ៣៧

មាតិកា ១ ដល់ ៣៧

មាតិកា ១ ដល់ ៣៧

មាតិកា ១ ដល់ ៣៧

មាតិកា ១ ដល់ ៣៧

មាតិកា ១ ដល់ ៣៧

មាតិកា ១ ដល់ ៣៧

មាតិកា ១ ដល់ ៣៧

មាតិកា ១ ដល់ ៣៧

មាតិកា ១ ដល់ ៣៧

មាតិកា ១ ដល់ ៣៧

មាតិកា ១ ដល់ ៣៧

មាតិកា ១ ដល់ ៣៧

មាតិកា ១ ដល់ ៣៧

មាតិកា ១ ដល់ ៣៧

មាតិកា ១ ដល់ ៣៧

មាតិកា ១ ដល់ ៣៧

មាតិកា ១ ដល់ ៣៧

មាតិកា ១ ដល់ ៣៧

ลุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย.

อวัจจนีปาโต.

นโม ตัสส ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธัสส.

ปิ่นณาลโก.

๑ เอวัมเม ลุต. เอกัง สมยํ ภควา สาวัตถิยํ วิหริติ เชตวนเณ
อนาถปิ่นณิกัสส อารามเ. ตังโร โข ภควา ภิกขุ อามันเเตสิ
“ภิกขโวติ. “ภทน์เตติ เต ภิกขุ ภควโต ปัจจัสสโสะ. ภควา
เอตทโวจ “เมตคทาย ภิกขเว เจโตวิมุตติยา อาเลวิตาย ภาวิตาย,
พหุลีกาย ยานีกาย วัตถุกาย อญฺญจิตาย ปริจิตาย สุตมรัทธาย
อวัจจนัสสา ปาฏิกังขา. กตเม อวัจ? สุขํ สุปติ, สุขํ ปฏิพุจฉติ,
น ปาปกํ สุขินํ ปัสสติ, มนุสสานํ ปิโย ไหติ, อมนุสสานํ ปิโย
ไหติ, เทวตา รักขันติ, นาสส อคคิ วา วิส วา สัตถิ วา กมท,

อุคฺคัร อัมมปฏิวชณฺณโต พหุหิมโลกุปโก ไทติ. เมตฺตตาย ภิกฺขเว
 เจโตวิมุตฺตติยา อาเสวิตาย ภาวิตาย พหุสฺสีกตาย ยานิกตาย วัตถุคฺคตาย
 อนุญฺจิตาย ปวีจิตาย สุตฺตมารทฺธาย อิมะ อัญฺจานิสฺสา ปาฏิกงฺขาติ.

โย จ เมตฺต ภาวติ

อัมมปมาณํ ปฏิสฺสโต

ตณฺเฏ สโยชนา โทณฺติ

บัสสโต อูปธิกขณํ,

เอกัมมํ เจ ปาณมทฺทญฺจจิตฺโต

เมตฺตตายติ กุสฺลํ เตน ไทติ

สัพเพว ปาณม มนฺตานุกัมมํ

ปทุตฺตมริโย จ กโรติ ปุณฺณํ,

เย สกฺกตสฺสณฺฑํ ปจฺวี ชินฺตีวา

ราชิสฺสโย ยชमानานุริยคา

สัสสเมธํ ปุริสเมธํ

สम्मมาปาสํ วาชเปยยํ นิรคฺคฬิ,

เมตฺตัสส จิตฺตัสส สภาวิตัสส

กถัมมํ เต นานุกาณฺตี โสฬสํ

จันตัมมปภา คารคณาว สัพเพ,

โย น ทนฺติ น ขาเทติ

น ชินาติ น ชาปเย

เมตฺตโส สัพเพกฺกทานิ

เวณิตัสส น เกณจิติ.

๒ อัญฺจิมะ ภิกฺขเว เหตุ อัญฺจ นัจฺจยา อาทิพหุหิมจริยิกาย บัณฺณาย
 อัมมปฏิตถาย ปฏิจาภาย ปฏิตถาย ภิกฺขโยภาวาย เวปุลฺลกาย
 ภาวนาย ปาวิปุริยา สวตฺตณฺตี. กตเม อัญฺจเร อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 สกฺกตารํ อุนิสฺสลาย วิหริติ อัมมปจฺจ วา ครุญฺจณิยํ สพหุหิมจาริ,
 ยตฺตณฺตัสส ทิพฺพิ หิโรตฺตณฺตี ปจฺจบุญฺจจิตํ ไทติ เปมฺมณฺจ คารโว จ
 อยํ ภิกฺขเว ปจฺจโม เหตุ ปจฺจโม ปจฺจโย อาทิพหุหิมจริยิกาย บัณฺณาย
 อัมมปฏิตถาย ปฏิจาภาย ปฏิตถาย ภิกฺขโยภาวาย เวปุลฺลกาย

ภาวนาย ปาริปุริยา สัตตัตติ. โส ตํ สัตถาวํ อุนิสสาย วิหริ
 อัมมตโร วา ครุญจามิยํ สพฺพหิมจาวํ, ยัตถัสสํ ติพฺพํ ทิโรตตํปํ
 บัจฺจุบฺบํ จิตํ โหติ เปมณฺจ คารโว จ. โส กาเลน กาลํ อุลลङ्กมิตฺวา
 ปรีปฺจนฺติ ปรีบฺลนฺติ “อิทํ ภาณเต กถํ? อิมํสํ โท ชตฺโถติ. ตัสส
 เต อายสฺมึนฺโต อวิจฺฉนฺจเร วิจฺฉนฺติ, อนุตฺตมานิกตฺตวํ อุตฺตมานิกโรนฺติ,
 อนเนวาทิเตสฺส จ กังขญฺจามิเยสฺส อัมมเตสฺส กังขํ ปญฺนิโนเทนฺติ. อยํ
 ภิกฺขเว ทฺติโย เหตุํ ทฺติโย บัจฺจโย อาทิพฺพหิมจวิภายา บัณฺณาย
 อัมปฺปญฺจัตถาย ปญฺจดาภาเย ปญฺจัตถาย ภิกฺขโยภาวาย เวปุลลํ
 ภาวนาย ปาริปุริยา สัตตัตติ. โส ตํ อัมมํ สุตฺวา ทวฺยณํ วูปกาเสน
 สัมปาเตติ: กายวูปกาเสน จ จิตฺตวูปกาเสน จ. อยํ ภิกฺขเว ทฺติโย
 เหตุํ ทฺติโย บัจฺจโย อาทิพฺพหิมจวิภายา บัณฺณาย อัมปฺปญฺจัตถาย
 ปญฺจดาภาเย ปญฺจัตถาย ภิกฺขโยภาวาย เวปุลลํ ภาวนาย ปาริปุริยา
 สัตตัตติ. สีสวา โหติ ปาติโมกฺขสํวรํวโต วิหริติ อาจารโคจรสํมฺปนฺโน,
 อนุมตฺเตสฺส วชฺเชสฺส ภยทสฺสวํ สมากายา สิกฺขิตฺวา สิกฺขาปเตสฺส. อยํ
 ภิกฺขเว จตุตฺโถ เหตุํ จตุตฺโถ บัจฺจโย อาทิพฺพหิมจวิภายา บัณฺณาย
 อัมปฺปญฺจัตถาย ปญฺจดาภาเย ปญฺจัตถาย ภิกฺขโยภาวาย เวปุลลํ
 ภาวนาย ปาริปุริยา สัตตัตติ. พหุสฺสโต โหติ สุตฺกโร สุตฺตสํนฺนิจโย,
 เป เต อัมมํ อาทิกัลยาณา มชฺฌิกัลยาณา ปรีโยสานกัลยาณา
 สาทถํ สพฺพยณฺชนํ เกวลปรีปฺปนํ ปรีสุทฺธํ พหฺมจวิภํ อภิวทฺนฺติ,
 ตถาวุปาสสํ อัมมํ พหุสฺสวํ โหเมติ อคฺคา วรสา ปรีจิตา

มณฺเฑนุเปกฺกชิตา ทิฏฺฐิจยา สุปฺปฏฺฐิตธา. อญฺ ภัทฺทเว บัณฺโงโม
 เหตุ บัณฺโงโม บัจฺจโย อาทิพฺพหิมจฺริยิกาย บัณฺณาย อญฺ ปฏฺฐิตฺถาย
 ปฏฺฐิตาภาย ปฏฺฐิตฺถาย ภิกฺขโยภาวาย เวปุลฺลสํภาย ภาวณาย ปาริปุริยา
 สํวตฺตติ. อารทฺธวิโร วิหริติ อกฺขลํ ฐมฺมานํ ปหานาย กุสลํ
 ฐมฺมานํ อปสํเปทาย อามวา ทฬฺหปรักกโม อนิกฺขิตตฺตฺโร กุสลํ
 ฐมฺมํ. อญฺ ภัทฺทเว ฌฏฺฐิโ จ เหตุ ฌฏฺฐิโ จ บัจฺจโย อาทิพฺพหิมจฺริยิกาย
 บัณฺณาย อญฺ ปฏฺฐิตฺถาย ปฏฺฐิตาภาย ปฏฺฐิตฺถาย ภิกฺขโยภาวาย
 เวปุลฺลสํภาย ภาวณาย ปาริปุริยา สํวตฺตติ. สํวคโต โข ปณฺ อณานกฺกโก
 โหติ อติรจฺจนกฺกโก, สํวํ วา ฐมฺมํ ภาสติ, ปวํ วา อชฺฌเนตติ,
 อวิยํ วา ตุนฺหิภาวํ นาคิมฺบวติ. อญฺ ภัทฺทเว สตฺตโม เหตุ
 สตฺตโม บัจฺจโย อาทิพฺพหิมจฺริยิกาย บัณฺณาย อญฺ ปฏฺฐิตฺถาย
 ปฏฺฐิตาภาย ปฏฺฐิตฺถาย ภิกฺขโยภาวาย เวปุลฺลสํภาย ภาวณาย ปาริปุริยา
 สํวตฺตติ. บัณฺโงสุ โข ปณฺ อปาทนํกฺกชฺชเณสุ อุตฺตยํพฺพณํบฺบสฺสี
 วิหริติ “อิติ รุเป, อิติ รุบฺบสฺสํ สมฺมุทโย, อิติ รุบฺบสฺสํ อตฺถังคโม;
 อิติ เวทนา. อิติ สันฺณนา. อิติ สํขารา. อิติ วิณฺณณํ, อิติ
 วิณฺณณํสสฺสํ สมฺมุทโย, อิติ วิณฺณณํสสฺสํ อตฺถังคโมติ. อญฺ
 ภัทฺทเว อญฺจโม เหตุ อญฺจโม บัจฺจโย อาทิพฺพหิมจฺริยิกาย
 บัณฺณาย อญฺ ปฏฺฐิตฺถาย ปฏฺฐิตาภาย ปฏฺฐิตฺถาย ภิกฺขโยภาวาย
 เวปุลฺลสํภาย ภาวณาย ปาริปุริยา สํวตฺตติ.

ตเมเน สัพพหิมจริ เอว สัมภาเวเนติ “อาเยสฺมา สตฺตถาวิ

อุปนิสสลาย วิหริติ อับบตฺร วา ครุญฺจํนิยํ สพัรฺหฺมจาริ, ยตฺถตฺถสฺส
 ติพฺพํ ทิโรตฺตํปํ บัจฺจุบฺบัจฺจํ จิตํ โหติ เปมฺภัง คารโว จ; อตฺถา
 อยมายัสฺมา ชานํ ชานาติ บัสฺสํ บัสฺสํตติ. อยํปํ ธมฺโม นียตํ
 ครุตํ ภาวนํ สํมณฺเณน เอกิภาวํ สํวตฺตติ. “ตํ โข
 ปณายมายัสฺมา สตฺถาโร อุปนิสสลาย วิหริติ อับบตฺร วา ครุญฺจํนิยํ
 สพัรฺหฺมจาริ, ยตฺถตฺถสฺส ติพฺพํ ทิโรตฺตํปํ บัจฺจุบฺบัจฺจํ จิตํ โหติ เปมฺภัง
 คารโว จ; โส กาลเณ กาลํ อุปสงฺกมิตฺวา ปริปุจฺจติ ปริวัชฺชติ
 “อิทํ ภนฺโต กถํ อิมสฺส โก อตฺถโถ; ตสฺส เต อายสฺมึนฺโต
 อวิวฏฺฐนฺจํ วิวฏฺฐนฺติ, อนุตฺตํนิกตํจํ อุตฺตํนิกโรนฺติ, อนกฺวทิตฺเตสุ จ
 กังขญฺจํนิยํ ธมฺมํ กังขํ ปฏฺวิโนเทนฺติ; อตฺถา อยมายัสฺมา
 ชานํ ชานาติ บัสฺสํ บัสฺสํตติ. อยํปํ ธมฺโม นียตํ ครุตํ
 ภาวนํ สํมณฺเณน เอกิภาวํ สํวตฺตติ. “ตํ โข ปณายมายัสฺมา
 ธมฺมํ สุตฺวา ทิวเณน รูปกาเสณ สัมปาเทติ: กายรูปกาเสน จ
 จิตฺตรูปกาเสน จ; อตฺถา อยมายัสฺมา ชานํ ชานาติ บัสฺสํ
 บัสฺสํตติ. อยํปํ ธมฺโม นียตํ ครุตํ ภาวนํ สํมณฺเณน
 เอกิภาวํ สํวตฺตติ. “ลิตฺวา โข ปณายมายัสฺมา ปาติโมกฺขสํวตฺตํ
 วิหริติ อจฺจโรธมฺมํนฺโน, อณุมตฺเตสุ วัชเชสุ กยทสฺสาวี
 สมหาเย ลิกฺขติ ลิกฺขาปเตสุ; อตฺถา อยมายัสฺมา ชานํ
 ชานาติ บัสฺสํ บัสฺสํตติ. อยํปํ ธมฺโม นียตํ ครุตํ ภาวนํ
 สํมณฺเณน เอกิภาวํ สํวตฺตติ. “พหุสฺสโต โข ปณายมายัสฺมา

บิณฑาย ครุฑาย ภาวนาย สามันณาย เขกภาวาย สวัตตติ.
อิม โข ภิกขเว อวัจ เหตุ อวัจ ปัจจยา ชาติพหิมจริยกาย
มณณาย อปัปฺปิลลทธานาย ปฏฺฐิตาย ปฏฺฐิตธานาย ภิกฺขโวยภาวาย
เวปุลลายน ภาวนาย ปาริปุริยา สวัตตตติ.

๓ อวัจฺหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกฺขุ สพัรหิมจาริน
อปัปฺปิโย จ โหติ มมนาโป จ อครุ จ ภาวนึโย จ. กตเมหิ
อวัจฺหิ? อธ ภิกขเว ภิกฺขุ อปัปฺปิยปลสฺสี จ โหติ บิณฑาย จ
ลาภกาโม จ สกฺกการกาโม จ อหิริโย จ อนนตตปฺปิ จ
ปาปิจฺฉโน จ มิจฺฉาติฏฺฐิจิ จ. อิมเอหิ โข ภิกขเว อวัจฺหิ
อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกฺขุ สพัรหิมจาริน อปัปฺปิโย จ โหติ
มมนาโป จ อครุ จ ภาวนึโย จ.

อวัจฺหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกฺขุ สพัรหิมจาริน
ปิโย จ โหติ มมนาโป จ ครุ จ ภาวนึโย จ. กตเมหิ
อวัจฺหิ? อธ ภิกขเว ภิกฺขุ นอปัปฺปิยปลสฺสี จ โหติ นบิณฑาย จ
นลาภกาโม จ นสกฺกการกาโม จ หิริมา จ อนนตตปฺปิ จ
อปัปฺปิฉโน จ สัมมาติฏฺฐิจิ จ. อิมเอหิ โข ภิกขเว อวัจฺหิ
อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกฺขุ สพัรหิมจาริน ปิโย จ โหติ มมนาโป จ
ครุ จ ภาวนึโย จาติ.

๔ อวัจฺหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกฺขุ สพัรหิมจาริน
อปัปฺปิโย จ โหติ มมนาโป จ อครุ จ ภาวนึโย จ. กตเมหิ

อัญหิ? อิตถ ภิกขเว ภิกขุ ลากกาโม จ โหติ สักการกาโม จ
 อนวัณณัตตติกาโม จ อกาลัญญุ จ อมัตตัญญุ จ อสุจิ จ
 พหุภาณิ จ อักโกสกปริภาสโก จ สพฺรหฺมจารินี. อิมเอหิ โข
 ภิกขเว อัญหิ อัมมเอหิ สมนํนาคโต ภิกขุ สพฺรหฺมจารินี
 อปฺปํปิโย จ โหติ มนาโป จ อครุ จ อภาวนีโย จ.

อัญหิ ภิกขเว อัมมเอหิ สมนํนาคโต ภิกขุ สพฺรหฺมจารินี
 ปิโย จ โหติ มนาโป จ ครุ จ ภาวนีโย จ. กตเมหิ อัญหิ?
 อิตถ ภิกขเว ภิกขุ นลากกาโม จ โหติ นสักการกาโม จ
 นอนวัณณัตตติกาโม จ นกาลัญญุ จ นมัตตัญญุ จ นสุจิ จ
 นพหุภาณิ จ นอักโกสกปริภาสโก จ สพฺรหฺมจารินี. อิมเอหิ โข
 ภิกขเว อัญหิ อัมมเอหิ สมนํนาคโต ภิกขุ สพฺรหฺมจารินี ปิโย จ
 โหติ มนาโป จ ครุ จ ภาวนีโย จาคิ.

๕ อัญหิเม ภิกขเว โลกธัมมา โลกํ อนุปริวัตตํติ, โลโก จ
 อัญหิ โลกธัมมํ อนุปริวัตตติ. กตเม อัญหิ? ลาโภ จ อลาโภ จ
 ยโส จ อยโส จ นิินทา จ ปสฺสตา จ สุขํ จ ทุกฺขํ จ.
 อิมเอ โข ภิกขเว อัญหิ โลกธัมมา โลกํ อนุปริวัตตํติ, โลโก จ
 อิมเอ อัญหิ โลกธัมมํ อนุปริวัตตติ.

ลาโภ อลาโภ จ ยสาโย จ นิินทา ปสฺสตา จ สุขํ ทุกฺขํ
 เขตเต อนิจฺจา มนุเชสุ อัมมา อสฺสสฺสา วิปริณามธัมมา,
 เขตเต จ มตฺตา สติมา ตฺเมโธ อเวกฺขติ วิปริณามธัมมํ

อัญจัสส ธัมมา น มณเฑติ จิตฺตํ อัญจโต โน ปฏิฆาตเมติ,
 ทสฺสํสาธุโรธา อตฺตา วิโรธา วิรูปิตา อตฺตคตา น สันนํติ
 ปทณฺจ ญตฺวา วิรชํ อโสภํ สัมมํปปีชานาติ ภวสฺส ปาเวคฺติ.

๖ อัญจิเม ภิกฺขเว โลกธัมมา โลกํ ออนุปริวตฺตํติ, โลโก จ
 อัญจํ โลกธัมโม ออนุปริวตฺตติ. กตเม อัญจํ? ลาโภ จ อลาโภ จ
 ยโส จ อยโส จ นิณฺทา จ ปสฺสา จ สฺขํ จ ทุกฺขํ จ. อิเม
 โข ภิกฺขเว อัญจํ โลกธัมมา โลกํ ออนุปริวตฺตํติ, โลโก จ
 อิเม อัญจํ โลกธัมโม ออนุปริวตฺตติ. อสฺสํสุทฺวาโต ภิกฺขเว ปุณฺณชณฺสํ
 อุมฺบิขฺชติ ลาโภ ย อลาโภ ย โส ย อโย นิณฺทา ย
 ปสฺสา ย สฺขํ ย ทุกฺขํ. สฺวทฺโธ ภิกฺขเว อริยสํวากัลล
 อุมฺบิขฺชติ ลาโภ อลาโภ ย โส ย อโย นิณฺทา ย ปสฺสา ย
 สฺขํ ย ทุกฺขํ. ตตฺถ ภิกฺขเว โก วิเสโส? โก อธิปฺปายโส
 กิณานาการณํ สฺวทฺโธ อริยสํวากัลล อสฺสํสุทฺวาตา ปุณฺณชเนนาติ-
 ภควํมฺลกา โน ภันเต ธัมมา ภควเนตฺติกา ภควปฏิสฺรณา, สาธุ วต
 ภันเต ภควนํตํ เยว ปฏิภาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺโธ, ภควโต
 สุตฺวา ภิกฺขุ อารสฺสํสันนํติ. เตนฺหิ ภิกฺขเว สฺสณาด สาธุกํ
 มนสิ กโรธ, ภาสิสฺสามิติ. “เอวํ ภันเตติ โข เต ภิกฺขุ
 ภควโต ปจฺจัสสํโสสุ. ภควา เขตฺตโว “อสฺสํสุทฺวาโต ภิกฺขเว
 ปุณฺณชณฺสํ อุมฺบิขฺชติ ลาโภ, โส น อิติ ปฏิสฺสํภิกฺขมิ

“อุปัชฌาย โข เม อโย ลาโภ, โส จ โข อนิจฺโจ ทุกฺโข
 วิปริณามธมฺโมติ ยถากุตํ นบีปชานาติ, อุปัชฌติ อลาโภ-
 อุปัชฌติ ยโส. อุปัชฌติ อโยโส. อุปัชฌติ นินทา. อุปัชฌติ
 ปัสสลา. อุปัชฌติ สุขิ. อุปัชฌติ ทุกฺขิ, โส น อิติ
 ปฏิสลฺภจิกฺขติ “อุปัชฌาย โข เม อิตํ ทุกฺขิ, ตณฺเฑ โข อนิจฺโจ
 ทุกฺขิ วิปริณามธมฺมํติ ยถากุตํ นบีปชานาติ. ตสฺส ลาภो จิตฺตํ
 ปริยาทาย ติฏฺฐติ, อลาโภ จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ; ยโส จิตฺตํ
 ปริยาทาย ติฏฺฐติ, อโยโส จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ;
 นินทาย จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ, ปัสสาย จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ;
 สุขิ จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ, ทุกฺขิ จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ.
 โส อุปัชฌาย ลาภํ อનุรุชฺฌติ, อลาโภ ปฏิวรุชฺฌติ, อุปัชฌาย
 ยสํ อนุรุชฺฌติ, อโยโส ปฏิวรุชฺฌติ; อุปัชฌาย ปัสสํ อนุรุชฺฌติ,
 นินทาย ปฏิวรุชฺฌติ; อุปัชฌาย สุขิ อนุรุชฺฌติ, ทุกฺเช ปฏิวรุชฺฌติ.
 โส เอวํ ออนุโรธวิโรธสมาปณฺโณ น ปริมุจฺจติ ชาตียา ชวาย
 มรณเณ โสเกหิ ปรีเตเวหิ ทุกฺเฆหิ โทมนัสเสหิ อปายาเสหิ,
 น ปริมุจฺจติ ทุกฺขัสสมาหิ วทามิ.

สุตฺวาเต จ โข ภิกฺขว อริยสวากัสส อุปัชฌติ ลาโภ, โส อิติ
 ปฏิสลฺภจิกฺขติ “อุปัชฌาย โข เม อโย ลาโภ, โส จ โข อนิจฺโจ
 ทุกฺโข วิปริณามธมฺโมติ ยถากุตํ ปชานาติ, อุปัชฌติ อลาโภ.
 อุปัชฌติ ยโส. อุปัชฌติ อโยโส. อุปัชฌติ นินทา. อุปัชฌติ ปัสสลา.

อุปัชฌายิตี สุขํ. อุปัชฌายิตี ทุกฺขํ, โส อิติ ปฏิสันนิจิตฺติ “อุปัชฌานํ ไช
 เม อิทํ ทุกฺขํ, ตच्च จ ไช อนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมนํติ ยถากุ
 ปชานาติ. ตสฺส ลลาโภ จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐจติ,
 อลาโภ จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐจติ; ยโส จิตฺตํ
 น ปริยาทาย ติฏฺฐจติ, อยโส จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐจติ;
 นิธยา จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐจติ, ปัสสยา จิตฺตํ
 น ปริยาทาย ติฏฺฐจติ; สุขํ จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐจติ,
 ทุกฺขํ จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐจติ. โส จ อุปัชฌานํ ลาก
 นานุรุชฺฌติ, อลาภะ นปัปฺปวิรุชฺฌติ; อุปัชฌานํ ยถํ นานุรุชฺฌติ,
 อยโส นปัปฺปวิรุชฺฌติ; อุปัชฌานํ ปัสสํ นานุรุชฺฌติ, นิธยา
 นปัปฺปวิรุชฺฌติ; อุปัชฌานํ สุขํ นานุรุชฺฌติ, ทุกฺโข นปัปฺปวิรุชฺฌติ,
 โส เหว อญฺโฆวโรวปีฬโน ปริมุจฺจติ ชาคิยา ชวาย
 มรณเณ โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทุกฺโขหิ โทมนัสฺเสหิ อูปายาเสหิ,
 ปริมุจฺจติ ทุกฺขัสฺสมาติ วทามิ อयํ ไช ภิกฺขเว วิเสโส, อय
 อธิปฺปายโส, อิทํ นานาकरणํ สุตวโต อริยสํวทสฺส อสฺสสวทา
 ปุคฺคัสสเนนาติ.

ลาโภ	อลาโภ จ	ยสาโยโส จ	นิธยา	ปัสสยา จ	สุขํ	ทุกฺขํ	อญฺโฆ
เอเต	อนิจฺจา	มณฺเฑสุ	ธมฺมา	อสฺสสวทา	วิปริณามธมฺมา,		
เอเต จ	ณฺทึวา	สติมา	สุขเมโ	อเวกฺขยิ	วิปริณามธมฺเม		
อัญจิสฺส	ธมฺมา	น	มณเณติ	จิตฺต	อญฺโฆ	โต	โน
					ปฏิมายา	เมติ,	

ตัสสานุโรชา อถ วา วิโรชา วิรูปิตา ชัตถคคา น สันติ
ปทณฺจ ฌตฺวา วิรชํ อโสภํ สัมมํปฺปชานาติ ภวสฺส ปาวคฺติ.

๗ เอกํ สมมํ ภควา ราชคเห วิหริติ คิञฺฉณกุญฺเฏ ปัพพเต.
อจิรํกักกนฺเต เทวทตฺโต, ตตฺโร โข ภควา เทวทตฺตํ อารพฺภ
ภิกฺขุ อามันเตสิ “สาธุ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเลน กาลํ
อตฺตวปตฺตํ บัจจเวกฺขิตา โหติ, สาธุ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเลน
กาลํ ปรวปตฺตํ บัจจเวกฺขิตา โหติ, สาธุ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
กาเลน กาลํ อตฺตสम्मปตฺตํ บัจจเวกฺขิตา โหติ, สาธุ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ กาเลน กาลํ ปรวสम्मปตฺตํ บัจจเวกฺขิตา โหติ. อจฺจุทฺธิ
ภิกฺขเว อสทฺธมฺเมติ อภิกฺขโต ปรียาติณฺณจิตฺโต เทวทตฺโต
อาปาโยโก เณโยโก กัมมบฺบฏโจ อเตกัจโจ. กตเมติ อจฺจุทฺธิ
สาเรน ภิกฺขเว อภิกฺขโต ปรียาติณฺณจิตฺโต เทวทตฺโต อาปาโยโก
เณโยโก กัมมบฺบฏโจ อเตกัจโจ, อลาเรน ภิกฺขเว.
ยเสน ภิกฺขเว. ยยเสน ภิกฺขเว. สกฺกการเณ ภิกฺขเว.
อสกฺกการเณ ภิกฺขเว. ปาปจฺจนตาย ภิกฺขเว. ปาปมิตฺตตาย ภิกฺขเว
อภิกฺขโต ปรียาติณฺณจิตฺโต เทวทตฺโต อาปาโยโก เณโยโก กัมมบฺบฏโจ
อเตกัจโจ. อเมติ โข ภิกฺขเว อจฺจุทฺธิ อสทฺธมฺเมติ อภิกฺขโต
ปรียาติณฺณจิตฺโต เทวทตฺโต อาปาโยโก เณโยโก กัมมบฺบฏโจ อเตกัจโจ.

สาธุ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อุกฺกมฺมํ ลากํ อภิกฺขย
อภิกฺขย วิหเรยฺย, อุกฺกมฺมํ อลาภํ. อุกฺกมฺมํ ยลํ.

อุปัชฌาย์ อัยส. อุปัชฌาย์ ลักการ. อุปัชฌาย์ อลักการ. อุปัชฌาย์
 ปาปิณฑ. อุปัชฌาย์ ปาปิณฑ. อภิภุช. อภิภุช. วิทเรณ.
 กิณ. กิณ. กิณ. อติธ. ปุณ. อุปัชฌาย์ ลาก. อภิภุช. อภิภุช.
 วิทเรณ. ๆ เป. ๆ ยัน. กิณ. อุปัชฌาย์ ลาก. อภิภุช. วิทเร.
 อุปัชฌาย์ อติธ. วิทเร. อุปัชฌาย์ ลาก. อภิภุช. วิทเร. เอ.
 เต. อติธ. วิทเร. น. โท. ยัน. กิณ. อุปัชฌาย์
 ลาก. อุปัชฌาย์ ย. อุปัชฌาย์ อัยส. อุปัชฌาย์ ลักการ. อุปัชฌาย์
 อลักการ. อุปัชฌาย์ ปาปิณฑ. อุปัชฌาย์ ปาปิณฑ. อภิภุช. วิทเร.
 อุปัชฌาย์ อติธ. อติธ. วิทเร. อุปัชฌาย์ ปาปิณฑ. อภิภุช.
 วิทเร. เอ. เต. อติธ. วิทเร. น. โท. อ. โ. กิณ.
 กิณ. อติธ. ปุณ. อุปัชฌาย์ ลาก. อภิภุช. อภิภุช. วิทเร.
 อุปัชฌาย์ ลาก. อุปัชฌาย์ ย. อุปัชฌาย์ อัยส. อุปัชฌาย์ ลักการ.
 อุปัชฌาย์ อลักการ. อุปัชฌาย์ ปาปิณฑ. อุปัชฌาย์ ปาปิณฑ.
 อภิภุช. อภิภุช. วิทเร. ต. ต. กิณ. เอ.
 ลักการ. “อุปัชฌาย์ ลาก. อภิภุช. อภิภุช. วิทเร.
 อุปัชฌาย์ ลาก. อุปัชฌาย์ ย. อุปัชฌาย์ อัยส. อุปัชฌาย์
 ลักการ. อุปัชฌาย์ อลักการ. อุปัชฌาย์ ปาปิณฑ. อุปัชฌาย์
 ปาปิณฑ. อภิภุช. อภิภุช. วิทเร. เอ. โ.
 กิณ. ลักการ.

สังเขยเก บัพฺพเต วัฏฺฐชาลิกาย. ตัตฺถ โข ฉายัสมา อุตฺตรโร
 ภิกฺขุ อามันเเตสิ “สาธาวุโส ภิกฺขุ กาเลน กาลิ อัตตวิปัตติ
 บัจจเวกฺขิตา โหติ, สาธาวุโส ภิกฺขุ กาเลน กาลิ ปรวิปัตติ
 บัจจเวกฺขิตา โหติ; สาธาวุโส ภิกฺขุ กาเลน กาลิ อตฺตลัมบัตติ
 บัจจเวกฺขิตา โหติ, สาธาวุโส ภิกฺขุ กาเลน กาลิ ปรสัมบัตติ
 บัจจเวกฺขิตา โหติติ.

เตน โข ปน สมเยน เวลฺลวโน มหาราชา อุตฺตรทิสาย
 ทักขินทิสํ คัจฉติ เกนจิ เทว กรณเยน. อลฺลสสิ โข
 เวลฺลวโน มหาราชา อายัสฺมโต อุตฺตรลฺลส มหิสวักกสฺส มี
 สังเขยเก บัพฺพเต วัฏฺฐชาลิกาย ภิกฺขุโน เอว อัมมํ เทเสนคฺคสฺส
 “สาธาวุโส ภิกฺขุ กาเลน กาลิ อัตตวิปัตติ บัจจเวกฺขิตา
 โหติ, สาธาวุโส ภิกฺขุ กาเลน กาลิ ปรวิปัตติ บัจจเวกฺขิตา
 โหติ; สาธาวุโส ภิกฺขุ กาเลน กาลิ อตฺตลัมบัตติ บัจจเวกฺขิตา
 โหติ, สาธาวุโส ภิกฺขุ กาเลน กาลิ ปรสัมบัตติ บัจจเวกฺขิตา โหติติ.
 อถ โข เวลฺลวโน มหาราชา เสยฺยถาปิ นาม พววา ปุริโส
 สัมมิณฺหิชาติ วา พาหิ ปสาเรยฺย ปสวริต วา พาหิ สัมมิณฺหิเชยฺย,
 เอวเมว มหิสวักกสฺส มี สังเขยเก บัพฺพเต วัฏฺฐชาลิกาย อณฺดรทิตโต
 เทเวสุ ทาวคฺเคสุ ปาตุรโหสิ. อถ โข เวลฺลวโน มหาราชา
 เยน ลักโก เทวานมินฺโท เตนุปลังกมิ; อุนุปลังกมิตฺวา ลักก
 เทวานมินฺทํ เอกทโว “ยัคเข มาริสิ ชาเนยฺยาสิ “เอโส อายัสฺมา

อุตฺตโร มหิสวักถุสฺสมี สัจฺเจยฺยเก ปัพพะเต วฏฺฐุชาลิกายํ ภิกฺขุณฺ
 เหว อัมมํ เทเสติ “สาธาวุโส ภิกฺขุ กาเลน กาลํ อุตฺตวิปัตติ
 ๆ เป ๆ ปรัสมฺมัตติ บัจจเวกฺขิตา โหติติ.

อชฺช โข ลักโก เทวานมินฺโท เสยฺยถาปิ นาม พลฺวา ปุริโส
 สัมมิมฺณชิตฺวา พาหุ ปสาเรยฺย ปสาเรติ วา พาหุ สัมมิมฺณเชยฺย,
 เขวมฺว เทเวสุ ทาวตฺเตสุ อันทฺรหิตฺโต มหิสวักถุสฺสมี สัจฺเจยฺยเก
 ปัพพะเต วฏฺฐุชาลิกายํ อายัสฺสโต อุตฺตรัสฺส สัมมุเช ปาตุโรหสิ.
 อชฺช โข ลักโก เทวานมินฺโท เยนายัสฺมา อุตฺตโร เตนุปลังกมิ;
 อุตฺปลังกมิตฺวา อายัสฺสมันตํ อุตฺตรํ อภาวเตตฺวา เอกมฺนัต อัญฺจาสิ.
 เอกมฺนัต จิตฺโต โข ลักโก เทวานมินฺโท อายัสฺสมันตํ อุตฺตรํ
 เขตฺตโว “สัจฺจํ กิร ภันเต อายัสฺมา อุตฺตโร ภิกฺขุณฺ
 เหว อัมมํ เทเสติ “สาธาวุโส ภิกฺขุ กาเลน กาลํ
 อุตฺตวิปัตติ ๆ เป ๆ ปรัสมฺมัตติ บัจจเวกฺขิตา โหติติ. เหว
 เทวานมินฺทาทิ. กิ ปณ ภันเต อายัสฺสโต อุตฺตรัสฺส ลัก
 ปฏฺฐิภาณํ? อุตฺทาหุ ตัสฺส ภควโต วณฺโณ อรหโต สัมมาสัมพุทฺธัสฺสาคิ.
 เตนหิ เทวานมินฺทํ อูปมํ เต ภวิสฺสามิ, อูปมายมิเอกจฺเจ วิณฺญ
 ปุริสา ภวิสฺสัสส อุตฺตํ อายาชนนฺติ. เสยฺยถาปิ เทวานมินฺทํ คามัสฺส
 วา นิคมฺสัสส วา อวิรุทฺธ มหาธณฺโณวสสิ, ตโต มหาชนกาโย ธณฺณ
 อาหเรยฺย กาเยหิยํ สิสฺสเกหิยํ อจฺจิงเกหิยํ อณฺชลิหิยํ. โย นุ โข
 เทวานมินฺทํ มหาชนกาโย อุตฺปลังกมิตฺวา เหว ปุจฺเจยฺย “กุโต อิมํ

ธัมมโก อหรรณโต. กณ พยากรมาโน นุ โข เทวานมินันโต
 มหาชนกาโย สัมมา พยากรมาโน พยากรเรยยาติ. “อุมมัทธา
 มหาธัมมวราสีมัทธา อหรรณโต โข ภาณโต โส มหาชนกาโย
 สัมมา พยากรมาโน พยากรเรยยาติ. เอวเมว โข เทวานมินันโต
 ยํ กิลฬจิ สุภาสิตํ, สัพพัตถํ จัสส ภควโต วณํ อรหโต
 สัมมาสัมพุทธัสส, ตโต อูปาทายูปาทาย มยํ ธัมมโก จ ภณณมาติ.
 อัจฉริยํ ภาณโต อพฺภุตํ ภาณโต, ยาว สุภาสิตธัมมโก อายัสสิดา
 อุตฺตรเม ยํ กิลฬจิ สุภาสิตํ, สัพพัตถํ จัสส ภควโต วณํ
 อรหโต สัมมาสัมพุทธัสส, ตโต อูปาทายูปาทาย มยํ ธัมมโก จ
 ภณณมาติ. เอวเมว ภาณโต อุตฺตร, เอกํ สมยํ ภควา ราชคเ
 วิหริติ คิञ्ฌณกุญฺเฏ บัพพะเต; อจิริยํ ภาณโต เทวทตฺตํ, ตตฺร โข
 ภควา เทวทตฺตํ อารพฺภ ภาณํ อามันเตสิ “สาธุ ภาณเว
 ภาณํ กาเลน กาลํ อตฺตวปตฺตํ บัจจเวกขิตฺตา โหติ, สาธุ
 ภาณเว ภาณํ กาเลน กาลํ ปรวปตฺตํ. อตฺตสम्मปตฺตํ. ปรวปตฺตํ
 บัจจเวกขิตฺตา โหติ. อจฺจุทฺติ ภาณเว อตฺตสम्मเมทํ อภิกฺขโต
 ปริยาทนนิจฺจโต เทวทตฺตํ อาปายโก เนรียโก กัมมัญฺโจ อเตกจฺโจ.
 กตเมทํ อจฺจุทฺติ? สาเลน ภาณเว อภิกฺขโต ปริยาทนนิจฺจโต
 เทวทตฺตํ อาปายโก เนรียโก กัมมัญฺโจ อเตกจฺโจ, อสาเลน ภาณเว.
 ยเสน ภาณเว. อยเสน ภาณเว. สักกาเรน ภาณเว.
 สกตฺตกาเรน ภาณเว. ปาปจฺเจตฺตยา ภาณเว. ปาปมิตฺตฺตยา ภาณเว.

อภิกุโต ปริยาตินันจิตโต เทวทัตโต อาปาปิโก เฌยโก
 กัมมัญญโจ อเตกัจโจ. อเมทิ โข ภิกขเว อวัจจติ ชลัทธัมมเมทิ
 อภิกุโต ปริยาตินันจิตโต เทวทัตโต อาปาปิโก เฌยโก
 กัมมัญญโจ อเตกัจโจ. ลากุ ภิกขเว ภิกขุ อပ္ปันนัง ลากุ
 อภิกุณฺณ อภิกุณฺณ วิหเรณฺณ, อပ္ปันนัง อลาภ. อပ္ปันนัง ยส.
 อပ္ปันนัง อยส. อပ္ปันนัง สักการ. อပ္ปันนัง ชลสักการ. อပ္ปันนัง
 ปาปิจฺฉต. อပ္ปันนัง ปาปมิตฺตต อภิกุณฺณ อภิกุณฺณ วิหเรณฺณ.

ภิกขเว ภิกขเว ภิกขุ ชตฺถวส ปฏิจจ อပ္ปันนัง ลากุ
 อภิกุณฺณ อภิกุณฺณ วิหเรณฺณ, อပ္ปันนัง อลาภ. อပ္ปันนัง ยส.
 อပ္ปันนัง อยส. อပ္ปันนัง สักการ. อပ္ปันนัง ชลสักการ. อပ္ปันนัง
 ปาปิจฺฉต. อပ္ปันนัง ปาปมิตฺตต อภิกุณฺณ อภิกุณฺณ วิหเรณฺณ ?
 ยนฺทิสส ภิกขเว อပ္ปันนัง ลากุ อนภิกุณฺณ วิหโร อပ္ปันนํเซยฺย
 ชาลวา วิฆาตปริฬาหา, อပ္ปันนัง ลากุ อภิกุณฺณ วิหโร
 เหวส เต ชาลวา วิฆาตปริฬาหา น โทหนฺติ. ยนฺทิสส
 ภิกขเว อပ္ปันนัง อลาภ. อပ္ปันนัง ยส. อပ္ปันนัง อยส. อပ္ปันนัง
 สักการ. อပ္ปันนัง ชลสักการ. อပ္ปันนัง ปาปิจฺฉต. อပ္ปันนัง ปาปมิตฺตต
 อนภิกุณฺณ วิหโร อပ္ปันนํเซยฺย ชาลวา วิฆาตปริฬาหา
 อပ္ปันนัง ปาปมิตฺตต อภิกุณฺณ วิหโร เหวส เต ชาลวา
 วิฆาตปริฬาหา น โทหนฺติ. อิทํ โข ภิกขเว ภิกขุ ชตฺถวส

ปฏิจจ อูบิณฺณํ ลากํ อภิภุขฺย อภิภุขฺย วิหเรยฺย, อูบิณฺณํ
 ลากํ. อูบิณฺณํ ยสฺ. อูบิณฺณํ อยสฺ. อูบิณฺณํ ลักการิ.
 อูบิณฺณํ อลักการิ. อูบิณฺณํ ปาปิจจิตฺ. อูบิณฺณํ ปาปมิตฺตคํ
 อภิภุขฺย อภิภุขฺย วิหเรยฺย. ทสฺสมา ทิท ภิภฺชเว เอวํ ลิกฺขิตัพพํ
 “อูบิณฺณํ ลากํ อภิภุขฺย อภิภุขฺย วิหริสฺสาม, อูบิณฺณํ ลากํ.
 อูบิณฺณํ ยสฺ. อูบิณฺณํ อยสฺ. อูบิณฺณํ ลักการิ อูบิณฺณํ
 อลักการิ. อูบิณฺณํ ปาปิจจิตฺ. อูบิณฺณํ ปาปมิตฺตคํ อภิภุขฺย
 อภิภุขฺย วิหริสฺสามาติ. เอวํหิ โว ภิภฺชเว ลิกฺขิตัพพณฺติ.
 เขตฺตาวทา ภาณเเต อุตฺตร มนุสฺสเสสุ เจตฺสโส ปริสา ภิภฺช
 ภิภฺชนิโย อูปาสกา อูปาสิกาโย นาย ธัมมปริยาโย กิลฺมณฺจิ
 ปติฏฺฐจฺจโต, อคฺคคณฺหาตุ ภาณเเต อายสฺสาม อุตฺตโร อิมํ ธัมมปริยาโย,
 ปริยาปุณาตุ ภาณเเต อายสฺสาม อุตฺตโร อิมํ ธัมมปริยาโย, อเวตุ
 ภาณเเต อายสฺสาม อุตฺตโร อิมํ ธัมมปริยาโย, อคฺคคณฺหาติโต อโย
 ภาณเเต ธัมมปริยาโย อาทิพฺพหิมฺจริยโกติ.

๘ “กฺกุสฺสโตติ ภิภฺชเว นนฺทํ สัมมา วทมาโน วเทยฺย, “พลวาติ
 ภิภฺชเว นนฺทํ สัมมา วทมาโน วเทยฺย, “ปาสาทิโกติ ภิภฺชเว นนฺทํ
 สัมมา วทมาโน วเทยฺย, “วิพฺพวาโตติ ภิภฺชเว นนฺทํ สัมมา วทมาโน
 วเทยฺย. กิมนฺณํตฺถ ภิภฺชเว, นนฺโท อิมํวิเวเสสุ คฺคตฺตฺวาโร
 โกชเน มตฺตกฺกณฺญ ชาควิยมนุยุตฺโต สติสฺสํบิณฑเนน สมณฺณาคโต,
 เยหิ นนฺโท ลักโกติ ปริปุณฺณํ ปริสุตฺธํ พหฺมจริยํ จิตฺตุนฺติ.

คฺคฺริทํ ภิกฺขเว นนฺทลลํ อปฺปทฺตํ คุตฺตทวารํตาย โหติ. ตเจ
 ภิกฺขเว นนฺทลลํ ปฏฺฐมิมา ทิสฺวา อาโลเกตฺตํพา โหติ, สัพฺพตฺตเจตฺโต
 สมฺมณนาหริตฺวา นนฺโท ปฏฺฐมิมา ทิสฺวา อาโลเกติ “เฮว เม
 ปฏฺฐมิมา ทิสฺวา อาโลกยโต นาภิชฺฌมาโทมนลฺลํสา ปาปกา
 อกฺขสา อมฺมา อมฺมาสวสฺสํตติ, อิติ คตฺตํ สัมปชาโน
 โหติ. ตเจ ภิกฺขเว นนฺทลลํ ปฏฺฐมิมา ทิสฺวา อาโลเกตฺตํพา
 โหติ. อุตฺตรา ทิสฺวา อาโลเกตฺตํพา โหติ. ทฺติชฌนา ทิสฺวา
 อาโลเกตฺตํพา โหติ. อุตฺตํ อุตฺตํ โลเกตฺตํพา โหติ. อโ
 โยโลเกตฺตํพา โหติ. อมฺมา อมฺมาโลเกตฺตํพา โหติ, สัพฺพตฺตเจตฺโต
 สมฺมณนาหริตฺวา นนฺโท อมฺมํ อมฺมาโลเกติ “เฮว เม อมฺมํ
 อมฺมาโลกายโต นาภิชฺฌมาโทมนลฺลํสา ปาปกา อกฺขสา อมฺมา
 อมฺมาสวสฺสํตติ, อิติ คตฺตํ สัมปชาโน โหติ. อติ โ
 ภิกฺขเว นนฺทลลํ อปฺปทฺตํ คุตฺตทวารํตาย โหติ.

คฺคฺริทํ ภิกฺขเว นนฺทลลํ โกชเน มตฺตตฺตํตาย โหติ. ออ ภิกฺขเว
 นนฺโท ปฏฺฐมิมา โยนิสฺวา อาหารํ อาหาเรติ เนว ทวายน น มทายน
 น มณฺทนาย น วิภูสณาย ยาว เทว อิมํลลํ กายลลํ จิตฺตา ยาปนายน
 วิทิสฺสุปรตฺติยา เวทิมฺหริยานคฺคฺตตาย “อติ ปุณฺณณํจ เวทนํ ปฏฺฐมิขามิ,
 นวณํจ เวทนํ น อุมฺปาเทสฺสํมิ, ยาดฺรํ จ เม
 ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ฆาตฺตวาทโร จาติ. อติ โ
 ภิกฺขเว นนฺทลลํ โกชเน มตฺตตฺตํตาย โหติ.

ตัตถิทํ ภิกขเว นันทัสส ชาคริยานุคัสสิมํ ไทติ. อธ ภิกขเว
 นันทโต ทิวสํ จังกเมน นิสัสซาย อวารณเยหิ ธัมเมหิ จิตตํ ปริโสเธติ,
 รัตติยา ปุจํ ยามํ จังกเมน นิสัสซาย อวารณเยหิ ธัมเมหิ
 จิตตํ ปริโสเธติ, รัตติยา มัชฌิมํ ยามํ ทักขิเนน บัลลเสน
 สหเสยฺยํ กัมเปติ เปเทเน ปาที อัจจาถาย สโต สัมปชาโน
 อญฺเฐนสัลลนํ มนสิ วิตฺธา, รัตติยา วัจฺจิมํ ยามํ มัจจุญฺจาย
 จังกเมน นิสัสซาย อวารณเยหิ ธัมเมหิ จิตตํ ปริโสเธติ.
 อิทํ โข ภิกขเว นันทัสส ชาคริยานุคัสสิมํ ไทติ.

ตัตถิทํ ภิกขเว นันทัสส สติสสัมปชัลลนัสสิมํ ไทติ. อธ ภิกขเว นันทัสส
 วิทิตา เวทนา อุมฺบัสซันติ, วิทิตา อุมฺบฺฐจฺหันติ, วิทิตา อฬฺภักคตํ
 ศจฺจันติ; วิทิตา สัลลนา อุมฺบัสซันติ, วิทิตา อุมฺบฺฐจฺหันติ, วิทิตา อฬฺภักคตํ
 ศจฺจันติ; วิทิตา วิตักกา อุมฺบัสซันติ, วิทิตา อุมฺบฺฐจฺหันติ, วิทิตา อฬฺภักคตํ
 ศจฺจันติ. อิทํ โข ภิกขเว นันทัสส สติสสัมปชัลลนัสสิมํ ไทติ. กิมนฺนํตถ
 ภิกขเว, นันทโต อนิถโรเปตุ สุตตํทวาโร โภเชเน มัตถัลลนํ ชาคริมณฺเฑตุโต
 สติสสัมปชัลลเนน สมันนาคโต, เยหิ นันทโต สักโกติ ปวิปุณณํ
 ปริสุทฺธํ พหฺมมจฺริยํ จิตฺตุนติ.

๑๐ เอกํ สมยํ ภิกฺขวํ จิมฺปาเย วิหริติ คัสสิทวํโย ปเกชฺชวณฺเฑยา
 ตีเร. เตเน โข เปน สมเยเน ภิกขุ ภิกขุ อาบัตติยา โจเทเนติ.
 โส ภิกขุ ภิกขุหิ อาบัตติยา โจทยมาโน อลฺลเนนาถนํ ปฏฺฐจติ,
 พหิตฺธา กถํ อปนาเมติ, โกมัลลจํ ไทสัลลจํ อุมฺบจฺจัลลนํ ปาตุกโรติ.

อัญจนปาเต บัณณารักสัส ๘ จมวักโค.

๕๑

อติโย ภควา ภิกขุ อามันเตสิ “นิทอมเถติ ภิกขเว ปุคฺคสฺส,
นิทอมเถติ ภิกขเว ปุคฺคสฺส. อปเนยโย ภิกขเว ปุคฺคสฺส กิ
ปรปุตฺโต วิเทเจติ. อติ ภิกขเว เอกัจฉัสส ปุคฺคสฺส ตาทิสฺส เยว
โหติ อภิกกัณฺโถ ปฏิกกัณฺโถ อาโลกิตฺ วิโลกิตฺ สัมมิมฺชีตํ ปสฺสวิตฺ
สฆาปฏิปัตตจิวรธารณํ, เสยฺยถาปิ อัมเบสํ ภาทิกานํ ภิกขุณฺ;
ยาวสฺส ภิกขุ ทาปัตติ น บัลลันติ, ยโต จ ชีวสฺส ภิกขุ ทาปัตติ
บัลลันติ; ตเมเน เอว ชานันติ “สมณทุลฺลาภํ สมณปลาโป
สมณกรณฺฑโวติ; ตเมเน อติ วิทิตฺวา พหิทฺธา นาสเนติ: ต
กิสฺสเหตุ? มา อัมเบ ภาทิกเก ภิกขุ ทุเสสฺสติ. เสยฺยถาปิ ภิกขเว
สัมมิมฺเเน ยวกรณเณ ยวทุลฺล ชายเณ ยวปลาโป ยวกรณฺฑโว
ตฺสส ตาทิสฺส เยว มุลฺ โหติ, เสยฺยถาปิ อัมเบสํ ภาทิกานํ
ยวานํ, ตาทิสฺส เยว นาส โหติ, เสยฺยถาปิ อัมเบสํ ภาทิกานํ
ยวานํ, ตาทิสฺส เยว ปลาตฺ โหติ, เสยฺยถาปิ อัมเบสํ ภาทิกานํ
ยวานํ, ยาวสฺส สีสํ น นิพฺพัตติ. ยโต จ ชีวสฺส สีสํ นิพฺพัตติ;
ตเมเน เอว ชานันติ “สมณทุลฺลาภํ ยวปลาโป ยวกรณฺฑโวติ;
ตเมเน อติ วิทิตฺวา ฌมฺภุสํ ฌมฺปาฏเฐตฺวา พหิทฺธา ยวกรณฺตฺส
นิจฺจเทเนติ: ต กิสฺสเหตุ? มา อัมเบ ภาทิกเก ยเว ทุเสสฺสติ.
เอวเมว โข ภิกขเว อเอกัจฉัสส ปุคฺคสฺส ตาทิสฺส เยว โหติ
อภิกกัณฺโถ ปฏิกกัณฺโถ อาโลกิตฺ วิโลกิตฺ สัมมิมฺชีตํ ปสฺสวิตฺ
สฆาปฏิปัตตจิวรธารณํ, เสยฺยถาปิ อัมเบสํ ภาทิกานํ ภิกขุณฺ;

ยาวัลล กิกขุ อาปัตติ น บัลลันติ, ยโต จ ชวัลล กิกขุ อาปัตติ
 บัลลันติ; ตเมเน เอว ชานันติ “สมณทูลีวามิ สมณปลาโป
 สมณกรณังทวติ; ตเมเน อิติ วิทิต्วา พหิตถา นาสเนหิ: ตं กิลล์เหตุ? มา
 อัมเบ ภัทเท กิกขุ ทุเลลิติ. เสยฺยดาบี ภิกขเว มหโต
 อัมเบราลลัสส มุสยมานัลล ตัตถ ยานิ ตานิ อัมเบยานิ ทฬิทานิ
 สारวันตานิ, ตานิ เขมณันติ ปุณฺช โหติ; ยานิ ปน ตานิ อัมเบยานิ
 ทฬิทานิ ปลาปานิ, ตานิ วาโต เขมณันติ อปวหติ; ตเมเน
 สามิกา สัมมชฺชนี คเหตุวา ภิกขโยโส มัตตาย อปตัมมชฺชนติ:
 ตं กิลล์เหตุ? มา อัมเบ ภัทเท อัมเบ ทุเลลิติ. เอวเมว โข
 ภิกขเว อเชกัจจัลล ปุคคัลลัลล ทาทิสฺส เปว โหติ อภิกกัณฺโठ ปฏิกกัณฺโठ
 อาโลกิตํ วิโลกิตํ สัมมิวชิตํ ปसारิตํ สฆาฏิปคตจิวารณ,
 เสยฺยดาบี อัมเบล ภัทเทกานํ ภิกขุนํ; ยาวัลล กิกขุ อาปัตติ
 น บัลลันติ, ยโต จ ชวัลล กิกขุ อาปัตติ บัลลันติ; ตเมเน เอว
 ชานันติ “สมณทูลีวามิ สมณปลาโป สมณกรณังทวติ; ตเมเน
 อิติ วิทิต्วา พหิตถา นาสเนหิ: ตं กิลล์เหตุ? มา อัมเบ
 ภัทเท กิกขุ ทุเลลิติ. เสยฺยดาบี ภิกขเว ปุริโส อุตฺตปานนาพิยตฺติโก
 ติน्हี กุธารี อาทาย วณํ ปวเสยฺย, โส ตันตเทว รุกฺข
 กุธารีปาเสน อาโกฏฺเฐติ; ตัตถ ยานิ ตานิ รุกฺขานิ ทฬิทานิ
 สारวันตานิ, ตานิ กุธารีปาเสน อาโกฏฺเฐตานิ กักขฬิ ปฏฺฐินันฺติ;
 ยานิ ปน ตานิ รุกฺขานิ อัมโตะปฺตีนิ อวลฺลุตฺตานิ กัลลัมพุชฺชานานิ,

คานี กุชาริปาเสน อาโกฏิกานี ทัททวิ ปฏินทน์ติ; ตเมเน มุเต
 ฉินทติ; มุเต ฉินทติว่า อคฺโค ฉินทติ, อคฺโค ฉินทติว่า
 อันโต สุวิโสธิตํ วิโสเธติ, อันโต สุวิโสธิตํ วิโสเธติว่า อุตปานนาพี
 โยเซติ. เอวเมว โข ภิกขเว อเชกัจจัลล ปุคคัลลัลล ตาทิสํ ยเว
 โหติ อภิกกัณตํ ปฏิกกัณตํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สัมมิณชิตํ ปสวริตํ
 สัมมาปฏิปัตตจีวรธารณํ, เสยฺยถาปี อับบเลสํ ภาทิกานํ ภิกขุณํ,
 ยาวสัลล ภิกขุ อาปัตตํ น บัลลันตํ, ยโต จ ขวสัลล ภิกขุ อาปัตตํ
 บัลลันตํ; ตเมเน เอว ชานันตํ “สมณญฺสุวายํ สมณปลาโป
 สมณกัณฺโถวติ; ตเมเน อิติ วิทิตฺวา พหิตฺธา นาสเนติ:” คํ
 กิลลเหตฺว? มา อับบเล ภาทิกเก ภิกขุ ทุเลสิติ.

ลวาลาย วิชาเนถ

มกฺกชํ ทมฺภิ ปลาสี จ

ลลันหาโร ชนวติ

วโห กโรติ กรณํ

สัสสํ ปิ จ มุสาวาที

ลพเพ สมคฺคา หุตฺวาน

การณํ ทวํ นิภมฺวา

คโต ปลาเป วาเทถ

นิทฺธมิตฺวา ปาปจัน

สุทฺธาสฺสฺสเหติ ลวาล

ปาปจันโกธโน อิติ

อัสสุกํ มจฺจนํ สโร,

สมโน วีย ภาสติ

ปาปปฏิญฺจิ อนาถโร,

คํ วิทิตฺวา ยถา กถํ

อภินิพฺพัชฺชยาถ น,

กสมฺพุ อปคัลลวา

อัสสมเน สมณมานิเน,

ปาปลาจารโคจร

กบิปปยโวห ปฏิสฺสตา,

ตโต สมัคคา นิปากา

ทุกขัสสันโต ภวิสสวาติ.

เมตตาวัคโค ปจโม.

ตัตถิทธานัง

“เมตตบับบิภา จ เทว จ

ปิเย เทว จาปิปิเย เทว จ

โลกโลกวิปัตติโย

เทวตัตโต จ อุตตโร

นันทิโต การณินทเวเน จาติ.

อภฺจกนิปาเต ปันณาลกัลลํ ทุติยวัคโค.

๑๑ เอวัมเม สุตฺ. เอกํ สมยํ ภควา เวรณฺชาเย วิหริ

นเพรฺปุจิมณฺฑรฺกฺขมฺมุเต. อชฺชเวรณฺชเวรณฺชํ พหฺมมฺมโน เยน

ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สัตถิํ สัมมโมท,

สัมมโมทนิยํ กถํ สํวราณิยํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺหานฺติ นิสิติ. เอกมฺหานฺติ

นิสินฺโน โช เวรณฺชเวรณฺชํ พหฺมมฺมโน ภควันตํ เอตทโวจ

“สุตเมตํ โภ โคตม “สมฺมโน โคตโม น พหฺมมฺมเน ชินฺนฺเน

วาทฺเตม มหัลลเก อตฺถคเต วโยนฺนํ ปัตเต อภิวาเทติ วา

ปัจจุจฺเจติ วา อาสเนน วา นิมนฺเตติ. ตยิทํ โภ โคตม

ตเถว, น ทิ ภวํ โคตม พหฺมมฺมเน ชินฺนฺเน วาทฺเตม

มหัลลเก อตฺถคเต วโยนฺนํ ปัตเต อภิวาเทติ วา ปัจจุจฺเจติ วา

อาสเนน วา นิมนฺเตติ, ตยิทํ โภ โคตม น สัมมณฺณเมวาคิ.

นาหฺนํติ พหฺมมฺมณํ ปัสสํมิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺพหฺมเก

ลลลลลลณพหฺมมฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย, ยมหนํ อภิวาเทยฺยํ วา

ปัจจุจฺเจยฺยํ วา อาสเนน วา นิมนฺเตยฺยํ. ยญฺญมิ พหฺมมฺมณํ ตถาคโต

ชกิวาเทย์บ์   วา   บั๊จจุ๊ไจยบ์   วา   อาสเนน   วา   นิมนต์โดยบ์,
มูทธานี   คัดส์   วิปะเตย์มาคิ.

อรสฺรูปไป ภว โสโตโมติ. อักขิ เชวส พหิทฺธิน ปรียาโย,
 เยน มํ ปรียาเณ สัมมา วทมาโน วเทยฺย “อรสฺรูป สมน
 โสโตโมติ. เย เต พหิทฺธิน รูปะสา ตัทธิตสา คันธรสสา รสสา
 โผฏฐัพพสา, เต ตถาคคัสส ปหานา อัจฉินันมุตา จาลาวตฺถุกตา
 ขณภาวักตา อายตี อญฺปิปาตสัมมา. อญฺ โข พหิทฺธิน ปรียาโย,
 เยน มํ ปรียาเณ สัมมา วทมาโน วเทยฺย “อรสฺรูป สมน
 โสโตโมติ; โน จ โข มํ ทวี สันถาย วทสฺสตี.

นิพโกโค ภว โคตโมติ. อตฺถิ เชวส พหิทฺธณ ปริยาโย, เยน มํ
 ปริยาเยน สัมมา วทมาโน วเทยฺย “นิพโกโค สมโน โคตโมติ. เม เต
 พหิทฺธณ รุโปโกตา สัตตโกตา คันถโกตา รสโกตา โฆฏฺฐัพพโกตา,
 เต ตถาคคัลลส ปเทนา อจฺฉินฺนमुตา ตาลาวตฺถุกตา อนทาวตฺถา
 ขายที อนุปฺปาทกัมมา. อयํ โข พหิทฺธณ ปริยาโย, เยน มํ
 ปริยาเยน สัมมา วทมาโน วเทยฺย “นิพโกโค สมโน โคตโมติ,
 โน ๑ โข ยํ ตํว สันถาย วเทสิตี.

อกริยาโท ภว โสโตโมติ. ชัตติ เชวส พราหฺมณ ปริยาโย,
 เยน มํ ปริยาเยน สัมมา วทมาโน วเหยย “อกริยาโท สมโณ
 โสโตโมติ. ชัตติ พราหฺมณ อกริยํ วทามิ กายทจฺจวิตฺถสฺส

วรัทฺถุจฺจิริตฺถัสส มโนทฺถุจฺจิริตฺถัสส, อเนกวิทิตานํ ปาปกาณํ อกฺกุสลาณํ
 ธัมมานํ อภิวิมฺ ะวทามิ. อยฺม โข พหุหิมน ปรียาโย, เยน มํ
 ปรียาเยน สัมมา วทมาโน วเทยฺย “อภิวิมวาทो สมโณ โคตโมติ,
 โน จ โข ยํ ตํวํ สันธาย วเทสฺสิติ.

อุจฺเจตวาทो ภาวํ โคตโมติ. อตฺถิ เชวส พหุหิมน ปรียาโย,
 เยน มํ ปรียาเยน สัมมา วทมาโน วเทยฺย “อุจฺเจตวาทो สมโณ
 โคตโมติ. อหังภิ วิพหุหิมน อุจฺเจตํ วทามิ วาตฺถัสส โทสฺสัสส
 โมทฺถัสส, อเนกวิทิตานํ ปาปกาณํ อกฺกุสลาณํ ธัมมานํ อุจฺเจตํ วทามิ.
 อยฺม โข พหุหิมน ปรียาโย, เยน มํ ปรียาเยน สัมมา วทมาโน
 วเทยฺย “อุจฺเจตวาทो สมโณ โคตโมติ, โน จ โข ยํ
 ตํวํ สันธาย วเทสฺสิติ.

เชคฺคุจฺฉิ ภาวํ โคตโมติ. อตฺถิ เชวส พหุหิมน ปรียาโย,
 เยน มํ ปรียาเยน สัมมา วทมาโน วเทยฺย “เชคฺคุจฺฉิ สมโณ
 โคตโมติ. อหังภิ วิพหุหิมน เชคฺคุจฺฉิ วทามิ กายทฺถุจฺจิริเตน
 วรัทฺถุจฺจิริเตน มโนทฺถุจฺจิริเตน, อเนกวิทิตานํ ปาปกาณํ อกฺกุสลาณํ ธัมมานํ
 สมาปตฺติยา เชคฺคุจฺฉิ วทามิ. อยฺม โข พหุหิมน ปรียาโย,
 เยน มํ ปรียาเยน สัมมา วทมาโน วเทยฺย “เชคฺคุจฺฉิ สมโณ
 โคตโมติ, โน จ โข ยํ ตํวํ สันธาย วเทสฺสิติ.

เวณปิโก ภาวํ โคตโมติ. อตฺถิ เชวส พหุหิมน ปรียาโย, เยน มํ
 ปรียาเยน สัมมา วทมาโน วเทยฺย “เวณปิโก สมโณ โคตโมติ.

อภินิหาร พระยาพิชัยดาบหัก พุทธนิพนธ์
โมหิต, อเนกวิธิตาน ปาปกาณ อสุรเจต อัมมมา วิชยา อัมม
เทสิ. อภินิหาร พระยาพิชัยดาบหัก, เยน มั ปริยาเบน
สัมมา วทมาโน วทชัย “เวนิโก สมโน โคตโมติ, โน จ โข บั
ติวั สันธาย วทลิต.

อภินิหาร พระยาพิชัยดาบหัก พุทธนิพนธ์, เยน มั ปริยาเบน สัมมา วทมาโน วทชัย “อภินิหาร
สมโน โคตโมติ. อภินิหาร พระยาพิชัยดาบหัก อสุรเจต อัมมมา
วทมาโน กายกัณฐิกิ วทชัยกัณฐิกิ มโนกัณฐิกิ. อภินิหาร โข พระยาพิชัย
อภินิหาร ปาปกา อสุรเจต อัมมมา ปหิมา อสุรเจตมุลลา
ทาลาวักตภา อเนกวิธิตา อายติ อเนกวิธิตา, อเนก “อภินิหาร
วทมา. ทาลาวักตภา โข พระยาพิชัยดาบหัก อภินิหาร ปาปกา อสุรเจต
อัมมมา ปหิมา อสุรเจตมุลลา ทาลาวักตภา อเนกวิธิตา
อายติ อเนกวิธิตา, อภินิหาร พระยาพิชัยดาบหัก, เยน มั
ปริยาเบน สัมมา วทมาโน วทชัย “อภินิหาร สมโน โคตโมติ,
โน จ โข บั ติวั สันธาย วทลิต.

อภินิหาร พระยาพิชัยดาบหัก พุทธนิพนธ์, เยน มั ปริยาเบน สัมมา วทมาโน วทชัย “อภินิหาร
โคตโมติ. อภินิหาร โข พระยาพิชัยดาบหัก อายติ อเนกวิธิตา ปุณณิกิ
ปหิมา อสุรเจตมุลลา ทาลาวักตภา อเนกวิธิตา อายติ อเนกวิธิตา,

อนุสังขามิ. อหัง โข เม พริทธีมณ รัตติยา ปจเม ยามะ ปจมา
 วิชชา อธิคคา, อวิชชา วิหตา วิชชา อหังขันนา, ตโม
 วิหโต อาโลโก อหังขันโน ยถา อหังขันตัตตัสส อาตาปิโน
 ปทิตตัตตัสส วิหโร. อหัง โข เม พริทธีมณ ปจมา อภินิพพิธา
 อโหสิ, กุกกัญจาปัสสเสว อตฺตโกสสัมมา. โส เอว สสมาเท
 จิตฺเต ปริสุทฺธเ ปริโยทาเต อนัตตณเ วิคตุนักกิลเล มุคฺคฺกเต
 กัมมณเ จิตฺตา อาเนนชัยันตเต สัตถานํ จตุปปาตนาณาย จิตฺตํ
 อภินินนามสฺส. โส ทิพฺเพน จักขุมา วิสุทฺธเอน อตฺตกัมมมานุสเสน
 สัตตเต มัสสํจามิ จวมาเน อหังขันนมาเน, ทิเน ปณฺเฑเต สวณฺเณ
 ทุพฺพัตตณเ สฺสเต ทุคฺคเต ยถากัมมูปเค สัตตเต ปชานามิ “อิมะ วต
 โภณฺโต สัตตา กายสุจฺริเตน สมนฺนาคตา วจฺจุจฺริเตน สมนฺนาคตา
 มโนจฺจุจฺริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อปฺปาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิจกา
 มิจฺฉาทิฏฺฐิจกัมมสํมาทานา, เต กายัสส เภตา ปรมมฺมรณา อหัง
 ทุคฺคตํ วิมฺปาตํ นิรยํ อหังขันนา, อิมะ วา ปณฺเฑ โภณฺโต
 สัตตา กายสุจฺริเตน สมนฺนาคตา วจฺจุจฺริเตน สมนฺนาคตา
 มโนจฺจุจฺริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อปฺปาทกา สมนฺนาคิฏฺฐิจกา
 สมนฺนาคิฏฺฐิจกัมมสํมาทานา, เต กายัสส เภตา ปรมมฺมรณา สฺสตติ
 สัตตํ โลกํ อหังขันนา, อตฺติ ทิพฺเพน จักขุมา วิสุทฺธเอน
 อตฺตกัมมมานุสเสน สัตตเต มัสสํจามิ จวมาเน อหังขันนมาเน, ทิเน
 ปณฺเฑเต สวณฺเณ ทุพฺพัตตณเ สฺสเต ทุคฺคเต ยถากัมมูปเค

สัตติเต ปชานามิ. เย. โข เม พหุหิมณ รัตติยา มัชฌิเม
 ยามะ ทติยา วิชชา อธิคชา, วิชชา วิชชา วิชชา อธิคชา,
 ตโม วิทโต อาโลโก อธิคชา โย ยถา อธิคชา อธิคชา
 ปัตติคตัสส วิทโต. เย. โข เม พหุหิมณ ทติยา อานิพพิช
 อโหสิ, กุกกัจฉาปคัสสว อธิคโกสัมมา. โส เอว สมาเทจิ จิตเต
 ปริสุทเท ปริโยทาทะ อนังคะเน วิคคูปัก กิเลเส มุทฺตุนเต กัมมณิเย จิต
 ธานนชยชัยเต อาสวณํ ชยณณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมสํ. โส
 “อติ ทุกขังติ ยถากุติ อพฺภังณาสํ, “อติ ทุกขังมุตฺตโยติ
 ยถากุติ อพฺภังณาสํ, “อติ ทุกขังโรชติ ยถากุติ อพฺภังณาสํ,
 “อติ ทุกขังโรชามิณี ปฏฺฐิทากิ ยถากุติ อพฺภังณาสํ,
 “อติ อาสวณํ ยถากุติ อพฺภังณาสํ, “อติ อาสวณํมุตฺตโยติ
 ยถากุติ อพฺภังณาสํ, “อติ อาสวณํโรชติ ยถากุติ อพฺภังณาสํ,
 “อติ อาสวณํโรชามิณี ปฏฺฐิทากิ ยถากุติ อพฺภังณาสํ. ตัสส
 เม เอว ชานโต เอว ปัตติคโต กามาสวณํ จิตฺตํ วิมฺพจจิตฺต,
 ทวาสวณํ จิตฺตํ วิมฺพจจิตฺต, อวิชฺชาสวณํ จิตฺตํ วิมฺพจจิตฺต.
 วิมฺพจจิตฺตํ “วิมฺพจจิตฺตํ ญาณํ อโหสิ. “โณมา ชาติ วุสสํ พหุหิมจวิ
 กติ ภาณนํ นาปริ อติคตฺตํยาติ อพฺภังณาสํ. เย. โข เม
 พหุหิมณ รัตติยา มัชฌิเม ยามะ ทติยา วิชชา อธิคชา, อวิชชา
 วิชชา วิชชา อธิคชา, ตโม วิทโต อาโลโก อธิคชา โย ยถา อธิคชา
 อธิคชา อธิคชา ปัตติคตัสส อาคานฺโต ปัตติคตัสส วิทโต. เย. โข เม พหุหิมณ

ตติยา อภินิพพิธา อโหสิ, กุกกุกจันนาปัสสเสว อัมมโกสสัมมาทิ.

เขว วุตเต เววัณโซ พริวรัมโมน ภควันตัง เขตทโง

“เขมฺมโง ภว โคตโม, เขมฺมโง ภว โคตโม, อภิกกัณตัง โภ

โคตม อภิกกัณตัง โภ โคตม, เสยฺยธามิ โภ โคตม นิกกัชฺชิตัง วา

กุกกุกชเยยฺย, ปญฺจันนัง วา วิเวกเยยฺย, มุฬฺหัลลํ วา มัคคํ ชาจิกชเยยฺย,

อัมมิกาเร วา เขตตชฺชโรตํ ธาเวยฺย “จกฺขุมันโต รูปานิ ทักขณํตติ.

เขวเมว โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน อัมมโม ปภาสสิโต, เขลาหํ

ภวณํ โคตมํ สวณํ คัจฉามิ อัมมมัจจํ ภิกขุสวณํ, อูปาสกํ

มํ ภว โคตโม ธาเรตุ อชฺชัตถ์โค ปาณูปेतํ สวณังคตณํติ.

๑๒ เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหริติ มทวเน อญฺ्ञาการสาธาย.

เตน โข ปน สมเยน สัมพทฺธวา อภินฺวตา อภินฺวตา ลิงฺณวิ

สันถาคาเร สันนิสิณฺณา สันนิปติตา อเนกปริยาเยน พุทฺธัลล

วัณฺณํ ภาสณฺติ, อัมมัลลํ วาณฺณํ ภาสณฺติ, สัมภัลลํ

วัณฺณํ ภาสณฺติ.

เตน โข ปน สมเยน สีโห เสนาปติ นิคฺคณฺโงสาวโก

ทลฺลํ ปริสาเย นิสินฺโน ไทสิ. ออโข สีทลฺลํ เสนาปติลลํ

เขตทโหสิ “นิลลํตมํ โข โส ภควา อ.หํ สมฺมาสัมพุทฺโธ

ภวีสลฺลติ, ทวา ทิเม สัมพทฺธวา อภินฺวตา อภินฺวตา ลิงฺณวิ

สันถาคาเร สันนิสิณฺณา สันนิปติตา อเนกปริยาเยน พุทฺธัลล

วัณฺณํ ภาสณฺติ, อัมมัลลํ วาณฺณํ ภาสณฺติ, สัมภัลลํ วาณฺณํ

อัญจนินาเต มณีนาลกัสส ทุติยวัคโค.

ตติ

ภาสันติ, ยันนุนาห์ คํ ภควันตํ ทัสสนาย อุปลังกเมยฺย
อหฺนํติ สัมมาสัมพุทฺธันติ. อตฺโข สํโห เสนาปติ เยน
นิคฺคํโจ นาฏปฺตํโต เตนฺอุปลังกมิ, อุปลังกมิตฺวา นิคฺคํจํ นาฏปฺตํ
เอตตฺวา “ อิจฺฉามหํ ภันเต สรณํ โคตมํ ทัสสนาย
อุปลังกมิตฺตํ. อึ ปน ทฺวํ สํหํ อภิรยวาทํ สมนํ อภิรยวาทํ
สมนํ โคตมํ ทัสสนาย อุปลังกมิตฺตํ? สมนํ อึ สํหํ
โคตมํ อภิรยวาทํ สมนํ อภิรยวาทํ อัมมํ เทเสติ, เตนํ
ทาวเก วิเนตฺติ. อตฺโข สํหํ เสนาปติสฺส โย อโหสิ
คฺมียาภิสฺสวโร ภควันตํ ทัสสนาย, โส ปฏฺยบฺบิสฺสํภิ.

ทฺตฺยํบิ โข สัมพทฺธลา อภิรยวาทา อภิรยวาทา อิจฺฉวํ
สันตาคาเร สันนิสินฺนา สันนิปิตฺตา อเนกปริยาเยน พุทฺธัสส วณฺณ
ภาสันติ, อัมมัสส วณฺณํ ภาสันติ, สัมมัสส วณฺณํ ภาสันติ.
ทฺตฺยํบิ โข สํหํ เสนาปติสฺส เอตตฺวา “ นิสฺสํตยํ โข โส
ภควา อหํ สัมมาสัมพุทฺธโ ภวิสฺสติ, ตถา ทิเม สัมพทฺธลา
อภิรยวาทา อภิรยวาทา อิจฺฉวํ สันตาคาเร สันนิสินฺนา สันนิปิตฺตา
อเนกปริยาเยน พุทฺธัสส วณฺณํ ภาสันติ, อัมมัสส วณฺณํ ภาสันติ,
สัมมัสส วณฺณํ ภาสันติ, ยันนุนาห์ คํ ภควันตํ ทัสสนาย อุปลังกเมยฺย
อหฺนํติ สัมมาสัมพุทฺธันติ. อตฺโข สํโห เสนาปติ เยน นิคฺคํโจ
นาฏปฺตํโต เตนฺอุปลังกมิ, อุปลังกมิตฺวา นิคฺคํจํ นาฏปฺตํ เอตตฺวา

“อิจฺฉามหิ ภันเต สมณ โคตมฺ ทัสสนาย อุปสังกมิทฺถนฺติ. ก็ ปณ
 ฑโร ลีห กิริยวาโต สมานอ อกิริยวาทํ สมณ โคตมฺ ทัสสนาย
 อุปสังกมิตฺตสฺส? สมโน ทิ ลีห โคตโม อกิริยวาโต อกิริยาย
 ธมฺมํ เทเสติ, เตน ๑ สาเว วิเนตฺติ. ทฺติยัมปิ โข ลีหสฺส
 เสนาปติสฺส โย อโหสิ คมียาภิสฺสงขาโร ภควันตํ ทัสสนาย,
 โส ปฏฺยบฺบิสฺสํภิ.

ตฺติยัมปิ โข สัมพทฺธา อภิลมฺบาตา อภิลมฺบาตา ลิงฺจวี
 สันถาคาเว สันนิสินฺนา สันนิปติตา อเนกปริยาเยน พุทฺธสฺส
 วัณฺณํ ภาสฺสันติ, ธมฺมสฺส วัณฺณํ ภาสฺสันติ, สํวสฺส วัณฺณ
 ภาสฺสันติ. ตฺติยัมปิ โข ลีหสฺส เสนาปติสฺส เอตทโหสิ “นิสฺสํถย
 โข โส ภควา อรหํ สัมมาสัมพุทฺโธ ภวิสฺสติ, ตถา ทิเม
 สัมพทฺธา อภิลมฺบาตา อภิลมฺบาตา ลิงฺจวี สันถาคาเว สันนิสินฺนา
 สันนิปติตา อเนกปริยาเยน พุทฺธสฺส วัณฺณํ ภาสฺสันติ, ธมฺมสฺส
 วัณฺณํ ภาสฺสันติ, สํวสฺส วัณฺณํ ภาสฺสันติ; ก็ ทิเม ภวิสฺสสันติ
 นิคฺคณฺจา อปโลกิตา วา อนปโลกิตา วา, ยันฺนิณฺนาทํ อนปโลกิตวาว
 นิคฺคณฺจํ ตํ ภควันตํ ทัสสนาย อุปสังกเมยฺยํ อรหฺณํ สัมมาสัมพุทฺธนฺติ.
 อตฺโข ลีโห เสนาปติ บัณฺจิมฺตเตหิ รตฺสเคหิ ทิวาทิวสฺส เวสาลิยา
 นิยฺยาสิ ภควันตํ ทัสสนาย, ยาวติกา ยานํสฺส ภุมิ ยานเนน คณฺฐวา
 ยานา บัณฺจโรหิตฺวา ปัตติโกว อารามํ ปาวิสิ. อตฺโข ลีโห
 เสนาปติ เยน ภควา เตนฺอุปสังกมิ, อุปสังกมิตฺวา ภควันตํ อภิวาเทตฺวา

เอกมัตถ์ นิสีทิ. เอกมัตถ์ นิสีนโน โข ลีโห เสนาปติ ภควันต์
 เอกทโวจ “สตุเมตฺ ภันเต “อภริยาโต สมโน โคตโม อภริยา
 ธัมมํ เทเสติ, เตน จ สวเก วิเนตฺติ. เย เต ภันเต เขมาหตุ
 “อภริยาโต สมโน โคตโม อภริยา ธัมมํ เทเสติ, เตน จ
 สวเก วิเนตฺติ. ภิกขุ เต ภันเต ภควโต วุตฺตวาทีโน น จ
 ภควันต์ อญฺเฐน อภฺภาจิกขันติ, ธัมมัสส จานุธัมมํ พฺยาโกโรนฺติ,
 น จ โกจิ สหธัมมิโก วาทานุปาโต คารยฺหิฏฺฐจํ ชาคฺคณฺติ.
 อนฺนํภักขาตูกามา หิ มยํ ภันเต ภควันตฺนฺติ.

อตฺถิ ลีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สัมมา วทมาโน
 วเทยฺย “อภริยาโต สมโน โคตโม อภริยา ธัมมํ เทเสติ,
 เตน จ สวเก วิเนตฺติ. อตฺถิ ลีห ปริยาโย, เยน มํ
 ปริยาเยน สัมมา วทมาโน วเทยฺย “อภริยาโต สมโน
 โคตโม อภริยา ธัมมํ เทเสติ, เตน จ สวเก วิเนตฺติ.
 อตฺถิ ลีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สัมมา วทมาโน
 วเทยฺย “อจฺเจตวาโต สมโน โคตโม อจฺเจตวา ธัมมํ เทเสติ,
 เตน จ สวเก วิเนตฺติ. อตฺถิ ลีห ปริยาโย, เยน มํ
 ปริยาเยน สัมมา วทมาโน วเทยฺย “เชคฺคฺจํ สมโน โคตโม
 เชคฺคฺจํนิตา ธัมมํ เทเสติ, เตน จ สวเก วิเนตฺติ. อตฺถิ ลีห
 ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สัมมา วทมาโน วเทยฺย “เวณฺณโก
 สมโน โคตโม วิณฺยา ธัมมํ เทเสติ, เตน จ สวเก

วินตัตติ. อตฺถิ สิทฺธิ ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเณน สัมมา วทมาโน
 วเทยฺย “ตปัสสํ สมโน โคตโม ตปัสสิตาย ธัมมํ เทเสติ,
 เตน จ สาวเก วินตัตติ. อตฺถิ สิทฺธิ ปริยาโย, เยน มํ
 ปริยาเณน สัมมา วทมาโน วเทยฺย “อปัคัพฺโก สมโน
 โคตโม อปัคัพฺกิตาย ธัมมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วินตัตติ.
 อตฺถิ สิทฺธิ ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเณน สัมมา วทมาโน
 วเทยฺย “อัสสัคโค สมโน โคตโม อัสสัคคาย ธัมมํ เทเสติ,
 เตน จ สาวเก วินตัตติ.

กตโม จ สิทฺธิ ปริยาโย? เยน มํ ปริยาเณน สัมมา วทมาโน
 วเทยฺย “อภิริวาทิ สมโน โคตโม อภิริยาย ธัมมํ เทเสติ,
 เตน จ สาวเก วินตัตติ. อหฺลํหิ สิทฺธิ อภิริยํ วทามิ กายสุจฺจวิตฺถัสส
 วจฺจุจฺจวิตฺถัสส มโนจฺจวิตฺถัสส, อเนกวิทธานํ ปาปกาณํ อकुสลานํ
 ธัมมานํ อภิริยํ วทามิ. อยํ โข สิทฺธิ ปริยาโย, เยน มํ
 ปริยาเณน สัมมา วทมาโน วเทยฺย “อภิริวาทิ สมโน โคตโม
 อภิริยาย ธัมมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วินตัตติ.

กตโม จ สิทฺธิ ปริยาโย? เยน มํ ปริยาเณน สัมมา
 วทมาโน วเทยฺย “ภิริวาทิ สมโน โคตโม ภิริยาย ธัมมํ
 เทเสติ, เตน จ สาวเก วินตัตติ. อหฺลํหิ สิทฺธิ ภิริยํ วทามิ
 กายสุจฺจวิตฺถัสส วจฺจุจฺจวิตฺถัสส มโนสุจฺจวิตฺถัสส, อเนกวิทธานํ
 อหฺลํหิ ภิริยํ วทามิ. อยํ โข สิทฺธิ ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเณน

สัมมา วทมาโน วเทยฺย “กิริยวาโท สมโน โคตโม กิริยาย
ธัมมํ เทเสติ, เตนํ จ สวากะ วิเนตฺติ.

กตโม จ ลีลํ ปริยาโย? เยเน มํ ปริยาเยเน สัมมา วทมาโน
วเทยฺย “อุจฺเจตวาโท สมโน โคตโม อุจฺเจตาย ธัมมํ เทเสติ,
เตนํ จ สวากะ วิเนตฺติ. อหํปิหิ ลีลํ อุจฺเจตํ วทามิ ภาคัสส
โทสัสส โมหัสส, อนนกวทิตานํ ปาปกาณํ อกฺขลํ ธัมมํ อุจฺเจตํ
วทามิ. อโย โข ลีลํ ปริยาโย, เยเน มํ ปริยาเยเน สัมมา
วทมาโน วเทยฺย “อุจฺเจตวาโท สมโน โคตโม อุจฺเจตาย ธัมมํ
เทเสติ, เตนํ จ สวากะ วิเนตฺติ.

กตโม จ ลีลํ ปริยาโย? เยเน มํ ปริยาเยเน สัมมา วทมาโน
วเทยฺย “เชคฺคจฺฉิ สมโน โคตโม เชคฺคจฺฉิตาย ธัมมํ เทเสติ,
เตนํ จ สวากะ วิเนตฺติ. อหํปิหิ ลีลํ ชิตฺตจฺฉามิ กายทฺตจฺฉิเตน
วจิตฺตจฺฉิเตน มโนทฺตจฺฉิเตน, ชิตฺตจฺฉามิ อนนกวทิตานํ ปาปกาณํ
อกฺขลํ ธัมมํ สมนัตฺตติยา. อโย โข ลีลํ ปริยาโย, เยเน มํ
ปริยาเยเน สัมมา วทมาโน วเทยฺย “เชคฺคจฺฉิ สมโน โคตโม
เชคฺคจฺฉิตาย ธัมมํ เทเสติ, เตนํ จ สวากะ วิเนตฺติ.

กตโม จ ลีลํ ปริยาโย? เยเน มํ ปริยาเยเน สัมมา วทมาโน
วเทยฺย “เวณยโก สมโน โคตโม เวณยาย ธัมมํ เทเสติ,
เตนํ จ สวากะ วิเนตฺติ. อหํปิหิ ลีลํ เวณยาย ธัมมํ เทเสมิ
ภาคัสส โทสัสส โมหัสส, อนนกวทิตานํ ปาปกาณํ อกฺขลํ

ธัมมานัง วินยาย ธัมมัสส เตเสติ. อหัง โข สิทฺธิ ปริยาโย, เยน
มํ ปริยาเยน สัมมา วทมาโน วเทยฺย “เวณฺณโก สมนโน
โคตโม วินยาย ธัมมัสส เตเสติ, เตเน จ สวาทเก วิเนตฺติ.

กตโม จ สิทฺธิ ปริยาโย? เยน มํ ปริยาเยน สัมมา
วทมาโน วเทยฺย “ตปัสสํ สมนโน โคตโม ตปัสสํตาย ธัมมัสส
เตเสติ, เตเน จ สวาทเก วิเนตฺติ. ตปณียาหํ สิทฺธิ ปาปเก อภุสเส
ธัมมัสส วทามิ: กายทฺถจฺจวิตฺตํ วิจฺจจฺจวิตฺตํ มโนทฺถจฺจวิตฺตํ. ยัสส
โห สิทฺธิ ตปณียา ปาปกา อภุสสา ธัมมา ปทีนา อูรฺจินฺนํมฺสา
คาลาวตฺถกฺกา อนภาวกฺกา อายตฺตํ อนุปฺปาทธัมมา, ตมํ “ตปัสสํ
วทามิ. ตถาคคฺคสฺส โห สิทฺธิ ตปณียา ปาปกา อภุสสา ธัมมา ปทีนา
อูรฺจินฺนํมฺสา คาลาวตฺถกฺกา อนภาวกฺกา อายตฺตํ อนุปฺปาทธัมมา.
อหัง โข สิทฺธิ ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สัมมา วทมาโน
วเทยฺย “ตปัสสํ สมนโน โคตโม ตปัสสํตาย ธัมมัสส เตเสติ,
เตเน จ สวาทเก วิเนตฺติ.

กตโม จ สิทฺธิ ปริยาโย? เยน มํ ปริยาเยน สัมมา
วทมาโน วเทยฺย “อปัปฺปคฺคโก สมนโน โคตโม อปัปฺปคฺคํตาย
ธัมมัสส เตเสติ, เตเน จ สวาทเก วิเนตฺติ. ยัสส โห สิทฺธิ อายตฺตํ
คัพฺปเสยฺยา ปุณฺณพัทฺถาภินิพฺพตฺติ ปทีนา อูรฺจินฺนํมฺสา คาลาวตฺถกฺกา
อนภาวกฺกา อายตฺตํ อนุปฺปาทธัมมา, ตมํ “อปัปฺปคฺคํ โภจิ วทามิ.
ตถาคคฺคสฺส โห สิทฺธิ อายตฺตํ คัพฺปเสยฺยา ปุณฺณพัทฺถาภินิพฺพตฺติ ปทีนา

อัญจนปาทะ ตาลาวัตถุกตา ชนภาวักตา อายติ อญฺปิปาทธัมมา. อญ
 โช สิทฺธิ ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สัมมา วทมาโน วเทยฺย
 “อญฺปิคัพโภ สมนฺโน โคตโม อญฺปิคัพภตํยา ธัมมํ เทเสติ,
 เตน จ สาวกะ วิเนตฺติ.

กตโม จ สิทฺธิ ปริยาโย? เยน มํ ปริยาเยน สัมมา วทมาโน
 วเทยฺย “อัสสัถโธ สมนฺโน โคตโม อัสสัถสาธํยา ธัมมํ เทเสติ,
 เตน จ สาวกะ วิเนตฺติ. อหํญํ สิทฺธิ อัสสัถโธ ปรมฺเณ อัสสัถาเสน
 อัสสัถสาธํยา ธัมมํ เทเสมิ, เตน จ สาวกะ วิเนมิ. อญฺ โช สิทฺธิ
 ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สัมมา วทมาโน วเทยฺย “อัสสัถโธ
 สมนฺโน โคตโม อัสสัถสาธํยา ธัมมํ เทเสติ, เตน จ สาวกะ วิเนตฺติ.

เอวํ วุตฺเต สิทฺธิ เสนาปติ ภควันตํ เอตทโว “อภิกกัณฺโถ
 ภันเต อภิกกัณฺโถ ภันเต, ๆ เป ๆ อุกาสกํ มํ ภันเต
 ภควา อเวตุ อัสสัถัคเค ปาณเปตํ สรณํคตฺถนํติ. อญฺวิจฺจการํ
 โช สิทฺธิ กโรหิ, อญฺวิจฺจการํ ตุมฺหาทิสานํ ภาตมนุสฺसानํ
 สาธุ โหตฺติ. อิมินาปาหํ ภันเต ภควโต ภิกฺขุโณโส มัตตํยา
 อตฺตมโน อภิวํโส, ยํ มํ ภควา เอวมาท “อญฺวิจฺจการํ โช สิทฺธิ
 กโรหิ, อญฺวิจฺจการํ ตุมฺหาทิสานํ ภาตมนุสฺसानํ สาธุ โหตฺติ. มหํญํ
 ภันเต อญฺวิจฺจการํ สาวกํ สภิกฺวา เกวลกัปปํ เวสสาสิ ปญฺจํ
 ปวิทเรยฺย “สิทฺธิ อมฺหากํ เสนาปติ สาวกัถํ อุกคโตติ. อถ จ
 ปน มํ ภควา เอวมาท “อญฺวิจฺจการํ โช สิทฺธิ กโรหิ, อญฺวิจฺจการํ

ทุมฺหาทิสํ ฌาตมฺหุสฺสํ สาธุ โหติติ. เอลาหิ ฌันเต ทฺวยกัมมํ ภิ
 ภควันตํ สฺรณํ คจฺฉามิ อัมมํ ภิ จิ กิขุสฺสํ ภิ, อุปาสกํ มํ ภควา
 ธาเวตุ อชฺชตฺตคฺเค ปาณเปตํ สฺรณังคตฺนํติ. ทีฆรตฺตํ โข เต สิทฺ
 นิคฺฉํจํ ใปกานฺตํ กุลํ, เยน เนลํ อุปคตํ ปิณฺทปาตํ
 ทาตฺตํ มํมฺเวยยาสีติ. อิมินาปาหิ ฌันเต ภควโต ภิโยโยโส
 มตฺตํ อตฺตมโน อภิรทฺโธ, ยํ มํ ภควา เอวมาห “ทีฆรตฺตํ โข
 สิทฺ นิคฺฉํจํ ใปกานฺตํ กุลํ, เยน เนลํ อุปคตํ ปิณฺทปาตํ
 ทาตฺตํ มํมฺเวยยาสีติ. สุตฺเต ฌันเต “สมฺมโน โคตโม
 เอวมาห “มยฺหเมว ทานํ ทาตฺตํ, น อภิเวลํ ทานํ ทาตฺตํ;
 มยฺหเมว สวากานํ ทานํ ทาตฺตํ, น อภิเวลํ สวากานํ ทานํ
 ทาตฺตํ; มยฺหเมว ทินฺนํ มหฺบิฬลํ, น อภิเวลํ ทินฺนํ
 มหฺบิฬลํ; มยฺหเมว สวากานํ ทินฺนํ มหฺบิฬลํ, น อภิเวลํ
 สวากานํ ทินฺนํ มหฺบิฬลํติ. อถ จ ปน มํ ภควา นิคฺฉํจํ ภิ
 ทาเน สฺมาทเปติ, อปิ จ ฌันเต มจฺเจตฺถ กาลํ ฌานิสฺสํ,
 เอลาหิ ฌันเต ทฺวยกัมมํ ภิ ภควันตํ สฺรณํ คจฺฉามิ อัมมํ ภิ
 จิ กิขุสฺสํ ภิ, อุปาสกํ มํ ฌันเต ภควา ธาเวตุ อชฺชตฺตคฺเค
 ปาณเปตํ สฺรณังคตฺนํติ.

อถ โข ภควา สิทฺสํ เสนาปิตฺสํ อนุพฺพิทกํ กเถสิ.
 เอยฺยถึทํ? ทานกถํ สิตกถํ สิตฺตกถํ กามานํ อาทีนวํ โอการํ
 สกฺกเถสิ เนกขัมเม อานิสฺสํ ปกาเสสิ. ยทา ภควา อภิเวลํ

ลัทธิ เสนาปติ กัลลจิตต์ มุทิจิตต์ วินีวณจิตต์ อุตฺตลจิตต์
ปลันนจิตต์, อถ ยา พุทธานิ สามุกกัลลิกา อัมมเทสนา, ตํ ปกาเสติ-
ทุกขํ สมุทยํ นิโรธํ มัคคํ. เสดยิตาปิ นาม สุตฺตวตฺถํ อปคตทาฬิกํ
ลัมมํ เทว ราชนํ ปฏิกคฺคเณหิยํ, เฉาเมว ลีหัลลํ เสนาปติสฺส ตลฺลัม
เยว อาสเน วิวชํ วิคมลํ อัมมจักขุ อุตฺปาติ “ยํ กิณฺจ
สมุทยอัมมํ, ลัพพณฺตํ นิโรธอัมมณฺตํ.

อถ โข ลีโห เสนาปติ ทิฏฺฐอัมมโม บัตตอัมมโม วิหิตอัมมโม
เปรโยคาฬิอัมมโม ตินฺนวิจิกฺโข วิคคกถโก เวสารัชชบัตตโต
อปรปฺปํจโย ลตฺถุ ลาสเน ภควันตํ เอตทโว “อริวาเสตุ เม
ภันเต ภควา ลีวาตนาถ ภาตฺตํ ลีหิ ภิกขุจเฆนาติ. อริวาเสสิ
ภควา ตุณฺหิภาเวน. อถ โข ลีโห เสนาปติ ภควโต อริवासณํ
วิหิตฺวา อญฺญาสาสนา ภควันตํ ยภาวเทคฺวา ปทกฺขณํ กตฺวา
บักกามิ. อถ โข ลีโห เสนาปติ อลฺลญฺตรํ ปุริสํ อามันเตสิ
“คจฺฉิ คีว อัมมโก ปุริส ปวตฺตมฺลํ ชานาหิติ. อถ โข ลีโห
เสนาปติ ตลฺลสา รัตติยา อจฺฉเยน สเก นิเวสเน ปณฺติ ขาตนิยํ
โกชนิยํ ปฏฺฐาเทคฺวา ภควโต กาลํ อาโรทาเปสิ “กาโล ภันเต,
ลีหัลลํ เสนาปติสฺส นิเวสเน นิฏฺฐจิตฺ ภาตฺตณฺติ.

อถ โข ภควา ปุพฺพพณฺหิสมยํ นิวาเสตฺวา บัตตจิวรมาทาย เยน
ลีหัลลํ เสนาปติสฺส นิเวสนํ เทนุปลักกมิ, อุลลํกมิตฺวา บัลลณฺตเต

อาสเน นิสีทิ สัทธี ภิกขุสฺสเวน. เตเน โข ปเน สมนเยน สัมพัทฺธา
 นิคฺคินฺจา เวสาลียํ วณียาย วณียํ สัมมาญฺเณ สัมมาญํ พาทา บัคคียฺหิ
 กัณฺถนฺติ “อัสซ สึเเห เสนาปตินา กุลํ ปสฺสุ วธิตฺวา สมนลฺลสฺ
 โคตมลฺลสฺ ภาตฺตํ กตํ, สมนเณ โคตโม ชานํ อุทฺทิสฺส กตํ มํสํ
 ปริภุญฺชติ ปฏฺิจจกัมฺมํนฺติ. อถ โข อภิเวตโร ปุริโส เยเน สึโห
 เสนาปติ เตเนปสฺสงมิ; อุปสฺสงमितฺวา สึหลฺลสฺ เสนาปติลฺลสฺ อุปกัณฺณเก
 อาโรเจสิ “ยัคเข กัณฺเเท ชานเยยาสิ “เอเต สัมพัทฺธา
 นิคฺคินฺจา เวสาลียํ วณียาย วณียํ สัมมาญฺเณ สัมมาญํ
 พาทา บัคคียฺหิ กัณฺถนฺติ “อัสซ สึเเห เสนาปตินา กุลํ
 ปสฺสุ วธิตฺวา สมนลฺลสฺ โคตมลฺลสฺ ภาตฺตํ กตํ, สมนเณ
 โคตโม ชานํ อุทฺทิสฺส กตํ มํสํ ปริภุญฺชติ ปฏฺิจจกัมฺมํนฺติ.
 อถ อัยยา, ที่มฺวรัตฺตณฺโห เต อายสฺสํนฺโต อวณฺณกามา พุทฺธสฺส
 อวณฺณกามา อัมมลฺลสฺ อวณฺณกามา สัมมลฺลสฺ, น จ ปเนเต
 อายสฺสํนฺโต ชีรณฺติ ภควันตํ อสฺสา ตฺจนฺตา มุสา อญฺเเทน
 อพัทฺถาจิณฺณนฺติ, น จ มยํ ชีวิตฺเตตฺถิ สันนิจฺจํ ปาณํ ชีวิตา
 ไวโรเปยฺยมาตติ. อถ โข สึโห เสนาปติ พุทฺธบิเปมฺมุํ ภิกขุสฺสํ
 ปณฺเฑเน ชาตนิเยเน โกชนเยเน สหตฺถา สันนํปเปสิ สัมปวาเรสิ.
 อถ โข สึโห เสนาปติ ตํ ภควันตํ ภูตฺตาวี โอนิตบัตฺตปาณิ
 เขมณฺนํ นิสิตฺติ. เขมณฺนํ นิสินฺนํ โข สึหํ เสนาปติ ภควา
 อัมมิมยา กถาย สันนํสฺสเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมนุตฺเตเชตฺวา

ลัมปทเสตฺวา อวัจจาบาดนา ปัตถามิติ.

๑๓ อวัจจนิ ภิกขเว อังเคหิ สมนันนาคโต รัณโณ ภักโธ
 อัธฺสาชานโย ราชวโ ไหติ ราชโกคฺโค “รัณโณ อังคฺนเตว
 ลัมป คัจฉติ. กตเมหิ อวัจจนิ ? ออ ภิกขเว รัณโณ ภักโธ
 อัธฺสาชานโย อุกโต สชฺชโต ไหติ มาติโต จ ปติโต จ, ยัสส
 ทิสาย อังณเณปฺ ภักฺวา อัธฺสาชานวา ชายนฺติ, ตัสส ทิสาย ชาโต
 ไหติ, ยํ โข ปณัสส โภชนํ เทนฺติ อัธฺล วา สุกกํ วา, ทํ ลักกจฺจ
 เยว ปริภุญฺชติ อวิกิรฺนโต; เซคฺจฺฉิ ไหติ อุจฺจา วา บัสสว วา
 อภินิสฺสิตํ วา อภินิษฺชิตํ วา, โส รโต ไหติ ลฺลวฺวาโส น จ
 อังณเณ อัธฺเส อุพฺเพเสตา, ยานิ โข ปณัสส ตานิ สาเรญยานิ
 กุญฺเญยานิ ชิเมหฺยยานิ วังเกยฺยานิ, ตานิ ยถากฺตํ สารณิสฺส
 อวักคฺตา ไหติ. เตสฺมัสส สารณิ อภินิมมฺทนาย วายมติ,
 วาหิ โข ปณ ไหติ “กามังณเณ อัธฺสา วหฺนิตฺ วา มา วา.
 อหเมตฺถ วหิสฺสามีติ จิตฺตํ อูปฺปาเตติ, คัจฉนฺโต โข ปณ
 อชฺมุคฺค. นว คัจฉติ, อามวา ไหติ ยาว ชีวิตมฺรณปริยาทานา
 อามํ อูปฺเสเตตา. อเมหิ โข ภิกขเว อวัจจหังเคหิ สมนันนาคโต
 รัณโณ ภักโธ อัธฺสาชานโย ราชวโ ไหติ ราชโกคฺโค
 “รัณโณ อังคฺนเตว ลัมป คัจฉติ. เหวเมว โข ภิกขเว อวัจจ
 ธีเมหิ สมนันนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย ไหติ ฯ เป ฯ อนุตฺตรํ
 ปุณฺณกฺกเชตฺตํ โลกัสส. กตเมหิ อวัจจนิ ? ออ ภิกขเว ภิกฺขุ

ลีลวา โหติ ปาติโมกข์สวรสวโค วิหริติ อาจารโคจรสัมปันโน,
 อนุมัตเตตฺ วัชเชตฺ ภูยทสฺสลาวิ สมาทาย ลิกฺขติ ลิกฺขาปเทตฺ;
 บํ โข ปณฺธสฺส โภชนํ เทติ อุชฺชวํ ปณฺธิตํ วา, ตํ ลิกฺกัจจํ เบว
 ปริภุณฺชติ อวิหัลลมาโน, เชตุจฺฉินฺโหติ กายทฺถจฺจิเรเน
 วจฺจุทฺถจฺจิเรเน มโนทฺถจฺจิเรเน, ชิตฺจณฺติ ปาปกาณํ อกฺขลानํ
 อัมมํมานํ สมาสตฺติยา, โส ะโต โหติ อุชฺชวาโส น อัมมโน
 ภิกฺขุ อพฺพะเชตา, ยานิ โข ปณฺธสฺส ตานิ สาเจยฺยานิ กุญฺเญยฺยานิ
 ชิเมหฺยฺยานิ วังเกยฺยานิ, ตานิ ยถาภูตํ อวักคฺตา โหติ
 สัตถริ วา วิปฺปญฺสุ วา สพฺพหิมาเรตฺ, เตสฺมสฺส สัตถา
 วา วิปฺปญฺ วา สพฺพหิมาเร อภินิมมทนาย วายมติ, ลิกฺขิตวา
 โข ปณฺโหติ “กามมฺมโน ภิกฺขุ ลิกฺขณฺตุ วา มา วา, อหเมตฺถ
 ลิกฺขิตสฺสามิหิ จิตฺตํ อุปปาเทติ, คจฺฉินฺนํโต โข ปณฺ อชฺชัมมคฺเคเนว
 คจฺฉินฺติ, ตตฺถาเย อชฺชัมมคฺโค เตชฺชยถิภํ? สัมมาทิฏฺฐิ ๑ เป ๑
 สัมมาสมฺมาธิ, อารยฺธะววิโย วิหริติ “กามํ ตโจ ๑ นหารุ ๑
 อฏฺฐิ ๑ อวลลิสฺสตุ, สวิเร อุลลิสฺสตุ มิสฺสโลเทตฺ, ยนฺตี ปุริสทาเมน
 ปุริสววิเณน ปุริสปรกฺกเมน มัตตัพพํ, น ตํ ขปาปฺนิตฺวา วิวิยสฺส
 สันนิจาณํ ภวิสฺสตีติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว อฏฺฐิหิ อัมมเมหิ
 สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ ๑ เป ๑ อนุตฺตริ
 ปุณฺณกฺเขตติ โลกสฺสลาติ.

๑๔ ภูฏจ ภิกฺขเว อสฺสชพฺพเค ภูฏจ ๑ อสฺสโทเต เตเตสฺสาลม

อัญจ ปุริสขพึงเค อัญจ จ ปุริสโตเส, ตั สุณนถ ๗ เป ๗

กตเม จ ภิกขเว อัญจ อัสสขพึงคา อัญจ จ อัสสโตสลา?

อธ ภิกขเว เอกัจโจ อัสสขพึงโค “เปหิติ วุตโต วิทโธ สมาน

โจทโต สารณินา บัจฉโต ปฏิสกัถิ, ปัญจิตโต รณ ปวัตเตติ.

เอวรูปัย ภิกขเว อีเอกัจโจ อัสสขพึงโค โหติ. อญ ภิกขเว ปงโม

อัสสโตโส. ปุน จปร ภิกขเว, อีเอกัจโจ อัสสขพึงโค “เปหิติ วุตโต

วิทโธ สมาน โจอโต สารณินา บัจฉา ลัมปิติ กุฬพร ปหเรติ

คิถันนํ ภันชติ. เอวรูปัย ภิกขเว อีเอกัจโจ อัสสขพึงโค โหติ.

อญ ภิกขเว ทุติโย อัสสโตโส. ปุน จปร ภิกขเว, อีเอกัจโจ

อัสสขพึงโค “เปหิติ วุตโต วิทโธ สมาน โจอโต สารณินา

วธิสาย สัตถิ อุลลัสซชิตฺวา วธิส เยว อัสสมมัทตติ. เอวรูปัย

ภิกขเว อีเอกัจโจ อัสสขพึงโค โหติ. อญ ภิกขเว ตติโย อัสสโตโส.

ปุน จปร ภิกขเว, อีเอกัจโจ อัสสขพึงโค “เปหิติ วุตโต วิทโธ

สมาน โจอโต สารณินา อุมมัคค คณฺหาติ, อุกฺกมฺม รณ กโรติ.

เอวรูปัย ภิกขเว อีเอกัจโจ อัสสขพึงโค โหติ. อญ ภิกขเว จตุตโธ

อัสสโตโส. ปุน จปร ภิกขเว, อีเอกัจโจ อัสสขพึงโค “เปหิติ

วุตโต วิทโธ สมาน โจอโต สารณินา ลัมปิติ ปุริมํ กาย,

ปัตถคณฺหาติ ปุริเม ปาเท. เอวรูปัย ภิกขเว อีเอกัจโจ

อัสสขพึงโค โหติ. อญ ภิกขเว ปณฺจโม อัสสโตโส. ปุน

จปร ภิกขเว, อีเอกัจโจ อัสสขพึงโค “เปหิติ วุตโต วิทโธ

สมาโน โททิตฺตํ สารณิยา อมาตยิควา ปญฺเฑนํ จี ทัณฺเฑติ
 มุขาทานํ วิทฺธสิตฺติว เยนกามํ ปักกมตฺติ. เอรุโปยํ ภิกฺขเว
 อีเธกัจโจ อัสสขฬิงโค โทติ. อยํ ภิกฺขเว อญฺญโจ
 อัสสโตโส. ปุณฺ จปรํ ภิกฺขเว, อีเธกัจโจ อัสสขฬิงโค “เปหิติ
 วุตฺโต วิทฺธโธ สมาโน โททิตฺตํ สารณิยา เนา อภิกกมตฺติ
 โน ปญฺญักกมตฺติ, ตตฺถเวา ชิลฺลํจายญฺญจฺจิโต โทติ. เอรุโปยํ
 ภิกฺขเว อีเธกัจโจ อัสสขฬิงโค โทติ. อยํ ภิกฺขเว สัตตโม
 อัสสโตโส. ปุณฺ จปรํ ภิกฺขเว, อีเธกัจโจ อัสสขฬิงโค “เปหิติ
 วุตฺโต วิทฺธโธ สมาโน โททิตฺตํ สารณิยา ปุริเมว ปาเท
 สหริตฺวา บัจฉิเม ปาเท สหริตฺวา ตตฺถเวา จิตฺตาโร ปาเท
 อภินิเวทิตฺติ. เอรุโปยํ ภิกฺขเว อีเธกัจโจ อัสสขฬิงโค โทติ.
 อยํ ภิกฺขเว อญฺญจโม อัสสโตโส. อิมํ โข ภิกฺขเว
 อญฺญจ อัสสขฬิงคา อญฺญจ จ อัสสโตสา:

กตเม จ ภิกฺขเว อญฺญจ ปุริสขฬิงคา อญฺญจ จ ปุริสโตสา?
 อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภิกฺขุ อาบัตติยา โจเทณฺติ. โส ภิกฺขุ ภิกฺขุ
 อาบัตติยา โจทียมาโน “น สวามิ น สวามิตฺติ อาบัตติยาโร นิพเพเจติ.
 เถยฺยถาปิ โส ภิกฺขเว อัสสขฬิงโค “เปหิติ วุตฺโต วิทฺธโธ
 สมาโน โททิตฺตํ สารณิยา บัจฉโต ปญฺญักกมตฺติ, อญฺญจโต วตฺ
 ปวโรตติ, ตถูปมาหํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคํ วทามิ. เอรุโปยํ
 ภิกฺขเว อีเธกัจโจ ปุริสขฬิงโค โทติ. อยํ ภิกฺขเว

ปจฺโม ปุริสโทโส. ปุณ จปรํ ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ภิกฺขุ
 อาปัตตียา โจเทณฺติ. โส ภิกฺขุ ภิกฺขุหิ อาปัตตียา
 โจทียมาโน โจทณฺเ ยเว ปฏิปฺเปตฺติ “กํ นุ โข ตฺยํ พาลํ
 ฌยฺยํ ตลฺลํ ภณฺเตน, ตํวํ นาม ภณฺตํ พมฺมํ มณฺณลํ. เสยฺยถาปิ
 โส ภิกฺขเว อลฺลสฺสพฺงโค “เปหิติ วุตฺโต วิทฺโธ สฺมาโน
 โจทิตฺโต สวณฺนิยา ปจฺจนา ลมฺปิติ กุพฺพรํ ปหเรติ ติถฺถนํ
 ภิกฺษติ, ตถูปมาทํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคํ วทามิ. เหวรูปโย
 ภิกฺขเว อิกฺกํ ใจ ปุริสพฺงโค โหติ. อมํ ภิกฺขเว ทฺติโย
 ปุริสโทโส. ปุณ จปรํ ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ภิกฺขุ อาปัตตียา โจเทณฺติ.
 โส ภิกฺขุ ภิกฺขุหิ อาปัตตียา โจทียมาโน โจทกัลลว
 มจฺจาโรเปติ “ตํวํ โขลลํ อิตฺถนํ นาม อาปัตตํ อาปณฺโน, ตํวํ ตาว
 ปจฺมํ ปฏฺกโรหิติ. เสยฺยถาปิ โส ภิกฺขเว อลฺลสฺสพฺงโค “เปหิติ
 วุตฺโต วิทฺโธ สฺมาโน โจทิตฺโต สวณฺนิยา วธิตฺตํ สลฺลํ
 อลฺลสฺสชิตฺวา วธิตฺตํ ยเว อชฺฌมมํ ทฺติ, ตถูปมาทํ ภิกฺขเว
 อิมํ ปุคฺคํ วทามิ. เหวรูปโย ภิกฺขเว อิกฺกํ ใจ ปุริสพฺงโค
 โหติ. อมํ ภิกฺขเว ทฺติโย ปุริสโทโส. ปุณ จปรํ ภิกฺขเว,
 ภิกฺขุ ภิกฺขุ อาปัตตียา โจเทณฺติ. โส ภิกฺขุ ภิกฺขุหิ
 อาปัตตียา โจทียมาโน อปฺเปเนน ปณฺณํ ปฏฺกโรหิติ, พหิตฺตา กถํ
 อปฺนาเมติ, โกปณฺจ โสณฺจ อชฺฌมมํ ปาสุกโรติ.
 เสยฺยถาปิ โส ภิกฺขเว อลฺลสฺสพฺงโค “เปหิติ วุตฺโต วิทฺโธ

สมาน โจติโต สารณิชา อุมมัตถ์, คณินหาติ, อุตฺตมม
 รณ กโรติ; ตถุปมาหิ ภิกขเว อิมํ ปุคฺคํ วทามิ. เอวรูปโย
 ภิกขเว อีเธกัจโจ ปริสขฬิงโค โหติ. อยํ ภิกขเว
 จตุตฺถโธ ปริสโตโส. ปุณ ปรํ ภิกขเว, ภิกขุ ภิกขุ
 อาปัตติยา โจเทณฺติ. โส ภิกขุ ภิกขุหิ อาปัตติยา โจติยมาโน
 สัมมชฺเฌ พาทา วิชเยปกํ ภณฺติ. เสยฺยถาปิ โส ภิกขเว
 อัสสขฬิงโค “เปหิติ วุตฺโต วิทฺโธ สมาน โจติโต
 สารณิชา ลฺลเมติ ปริมํ กายํ, ปคฺคคณินหาติ ปริเม ปาเท,
 ตถุปมาหิ ภิกขเว อิมํ ปุคฺคํ วทามิ. เอวรูปโย ภิกขเว
 อีเธกัจโจ ปริสขฬิงโค โหติ. อยํ ภิกขเว ปณฺจโม
 ปริสโตโส. ปุณ ปรํ ภิกขเว, ภิกขุ ภิกขุ อาปัตติยา โจเทณฺติ.
 โส ภิกขุ ภิกขุหิ อาปัตติยา โจติยมาโน อนาทยิตฺวา
 สมนํ อนาทยิตฺวา โจทกํ สามัตติโกว เยนกามํ บัฏกมฺติ.
 เสยฺยถาปิ โส ภิกขเว อัสสขฬิงโค “เปหิติ วุตฺโต วิทฺโธ
 สมาน โจติโต สารณิชา อนาทยิตฺวา ปญฺเฑยฺยจฺจุ ทัณฺเตหิ
 มุขาทานํ วิทธิสิตฺวา เยนกามํ บัฏกมฺติ; ตถุปมาหิ ภิกขเว
 อิมํ ปุคฺคํ วทามิ. เอวรูปโย ภิกขเว อีเธกัจโจ ปริสขฬิงโค
 โหติ. อยํ ภิกขเว ฉฎฺฐโจ ปริสโตโส. ปุณ ปรํ ภิกขเว,
 ภิกขุ ภิกขุ อาปัตติยา โจเทณฺติ. โส ภิกขุ ภิกขุหิ
 อาปัตติยา โจติยมาโน “เนวาทิ อาปณฺโนมฺหิ, น ปณฺหา

อัญจนปาทะ บัณเฑาะฏกัลล ทุติยวคฺโค.

๕๕

อาบํ โนมํหิตํ โส คุณ्हีภาเวน สํขํ วิเทเจติ. เสยฺยถาย
โส ภิกฺขเว อัสสขฬิงโค “เปหิติ วุคฺโค วิทฺโธ สมาน
โงทิตฺโต สารณิยา เวน อภิกกมฺมิ โน ปฏิกกมฺมิ, คตฺถเวย
ขีลญฺญายญฺญิจฺโค โหติ, คุณฺโพนํ ภาวํ ภาวํ อิมํ ปุคฺคํ วทามิ.
เอวํไปมํ ภาวํ อิมํ ภาวํ ปุริสขฬิงโค โหติ. อมํ
ภาวํ สคฺคโม ปุริสโหติ. ปน จปวํ ภาวํ, ภาวํ
ภาวํ อาบํคฺคิยา โงเทหํ, โส ภาวํ ภาวํ อาบํคฺคิยา
โงเทหํ เวนมาห “อิ นุ โข คุณ्हี อาบํคฺคิยา
อภิปาฬํ มยิ พฺยาธวา ยาว อิทาณํ สิกฺขํ บัจฺจกฺขาย
ทีนายนวตฺติสสํมิตฺติ. โส สิกฺขํ บัจฺจกฺขาย ทีนายนวตฺติส
เวยมาห “อิทานิ โข คุณ्हี อาบํคฺคิยา อตฺตมฺนา โทณาคิ.
เสยฺยถาย โส ภิกฺขเว อัสสขฬิงโค “เปหิติ วุคฺโค วิทฺโธ
สมาน โงทิตฺโต สารณิยา ปุริเมว ปาทะ สหวิคฺวา บัจฺจนิเม ปาทะ
สหวิคฺวา คตฺถเวย จตฺตาโร ปาทะ อภินิสฺสิตฺติ, คุณฺโพนํ ภาวํ ภาวํ
อิมํ ปุคฺคํ วทามิ. เอวํไปมํ ภาวํ อิมํ ภาวํ ปุริสขฬิงโค
โหติ. อมํ ภาวํ อัญจโม ปุริสโหติ. อิม โข ภาวํ
อัญจ ปุริสขฬิงคา อัญจ จ ปุริสโหติ.

๕๖ อัญจิมานิ ภาวํ มลานิ. กคฺคานิ อัญจํ อตฺตมฺนํ ภาวํ
มณฺฑา, อัญจิมานิ ภาวํ มลานิ. กคฺคานิ อัญจํ อตฺตมฺนํ ภาวํ

ปมาโท ภิกขเว รกัชโต มลํ, มลํ ภิกขเว อิตฺติยา ทุจฺจิริทํ,
 มจฺฉเรวํ ภิกขเว ททโต มลํ, มลา ภิกขเว ปาปกา อกุลลา
 รัมมา อัสสํ โลเก ปรมฺมํ ๑, ตโต ๑ ภิกขเว มลา
 มลตรํ อวิชชาปรมํ มลํ. อิมานิ โข ภิกขเว อวัจฺจ มลानํติ.

อัสสํนายมลา มนฺตา

อณฺุจฺจํนามลา ขมา

มลํ วัณณํสํส โกสํสํ

ปมาโท รกัชโต มลํ,

มลิตฺติยา ทุจฺจิริทํ

มจฺฉเรวํ ททโต มลํ

มลา เว ปาปกา อัมมมา

อัสสํ โลเก ปรมฺมํ ๑

ตโต มลา มลตรํ

อวิชชาปรมํ มลนํติ.

๑๖ อวัจฺจํติ ภิกขเว อัมเมติ สมนํนาคโต ภิกขุ ทุเคยฺยํ คณฺฑุมรหิตํ,
 กตเมติ อวัจฺจํติ? อิตฺติ ภิกขเว ภิกขุ โสตา ๑ โหติ สาเวตา ๑
 อุดฺคฺคฺเตตา ๑ อารเตตา ๑ วิณฺณมาตา ๑ วิณฺณาเปตา ๑
 กุลโล ๑ สหิตาสหิตัสสํ โน ๑ กลทการโก อิมเอติ โข ภิกขเว
 อวัจฺจํติ อัมเมติ สมนํนาคโต ภิกขุ ทุเคยฺยํ คณฺฑุมรหิตํ.

อวัจฺจํติ ภิกขเว อัมเมติ สมนํนาคโต สารีปุตฺโต ทุเคยฺยํ
 คณฺฑุมรหิตํ. กตเมติ อวัจฺจํติ? อิตฺติ ภิกขเว สารีปุตฺโต โสตา ๑ โหติ
 สาเวตา ๑ อุดฺคฺคฺเตตา ๑ อารเตตา ๑ วิณฺณมาตา ๑ วิณฺณาเปตา
 ๑ กุลโล ๑ สหิตาสหิตัสสํ โน ๑ กลทการโก อิมเอติ โข
 ภิกขเว อวัจฺจํติ อัมเมติ สมนํนาคโต สารีปุตฺโต ทุเคยฺยํ คณฺฑุมรหิตํ.

โย เว น พียาติ วัฑวา

ปริส อุดคหาวาทิน

น จ ทาเปติ วณ

น จ ทาเปติ สาสน,

อสนธิฏฐัง เต ภณติ

ปัจฉโต น จ กุปฺปติ

ส เว ทาทิสโก ภิกขุ

ทุเตยฺย คณฺฑุมวิทฺติ.

๑๗ อัญหิ ภิกขเว อากาเวหิ อิตฺถิ ปริส พฺนฺธติ. กตเมหิ
อัญหิ? รุเปณ ภิกขเว อิตฺถิ ปริส พฺนฺธติ, หลีเคน
ภิกขเว อิตฺถิ ปริส พฺนฺธติ, ภณฺเตน ภิกขเว อิตฺถิ ปริส
พฺนฺธติ, คีเคน ภิกขเว อิตฺถิ ปริส พฺนฺธติ, โรณฺเณน ภิกขเว
อิตฺถิ ปริส พฺนฺธติ, อากบฺเปณ ภิกขเว อิตฺถิ ปริส พฺนฺธติ,
วนภังเคน ภิกขเว อิตฺถิ ปริส พฺนฺธติ, ผัสฺเสน ภิกขเว อิตฺถิ
ปริส พฺนฺธติ. อิเมหิ โข ภิกขเว อัญหากาเวหิ อิตฺถิ ปริส
พฺนฺธติ. เตหิ ภิกขเว สัตฺตา สฺพฺนฺธา เยว ปาเสน พฺนฺธติ.

๑๘ อัญหิ ภิกขเว อากาเวหิ ปริโส อิตฺถิ พฺนฺธติ. กตเมหิ
อัญหิ? รุเปณ ภิกขเว ปริโส อิตฺถิ พฺนฺธติ, หลีเคน
ภิกขเว ปริโส อิตฺถิ พฺนฺธติ, ภณฺเตน ภิกขเว ปริโส อิตฺถิ
พฺนฺธติ, คีเคน ภิกขเว ปริโส อิตฺถิ พฺนฺธติ, โรณฺเณน ภิกขเว
ปริโส อิตฺถิ พฺนฺธติ, อากบฺเปณ ภิกขเว ปริโส อิตฺถิ พฺนฺธติ,
วนภังเคน ภิกขเว ปริโส อิตฺถิ พฺนฺธติ, ผัสฺเสน ภิกขเว ปริโส
อิตฺถิ พฺนฺธติ. อิเมหิ โข ภิกขเว อัญหากาเวหิ ปริโส อิตฺถิ
พฺนฺธติ. เตหิ ภิกขเว สัตฺตา สฺพฺนฺธา เยว ปาเสน พฺนฺธติ.

๑๔ เอก์ สมย์ ภควา เวรัญชาญ วิหริติ นเพิฐปุจิมันเต. อตโฆ
 ปหาราโท อสุริณโต เขม ภควา เตนุปลังกมิ, อุลปลังกมิตฺวา ภควันคิ
 อภิราเทคฺวา เอกมฺนคิ อัญฺจาสิ. เอกมฺนคิ จิตฺ โฆ ปหาราโท
 อสุริณโท ภควา เอกทโวจ “อมี ปน ปหาราโท อสุรา มหาสมุทฺโท
 อภิรมฺนคิติ. อภิรมฺนคิ ภาณเต อสุรา มหาสมุทฺทเทติ. กติ ปน
 ปหาราโท มหาสมุทฺโท อัจฉริยา อพักฺกธมฺมา? เข ทิสฺวา ทิสฺวา
 อสุรา มหาสมุทฺโท อภิรมฺนคิติ. อัญฺจ ภาณเต มหาสมุทฺโท
 อัจฉริยา อพักฺกธมฺมา, เข ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺโท
 อภิรมฺนคิติ. กตเม อัญฺจ? มหาสมุทฺโท ภาณเต อนุปุพฺพนินโน
 อนุปุพฺฟโปโน อนุปุพฺฟปัพฺภาโร นายตเกเนว ปปาโต. ยมฺปิ ภาณเต
 มหาสมุทฺโท อนุปุพฺพนินโน อนุปุพฺฟโปโน อนุปุพฺฟปัพฺภาโร นายตเกเนว
 ปปาโต; อมฺ ภาณเต มหาสมุทฺโท ปจโม อัจฉริโย อพักฺกธมฺโม,
 ย ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺโท อภิรมฺนคิติ. ปุน จปร
 ภาณเต, มหาสมุทฺโท จิตธมฺโม เวลันณาคิวคฺคิติ. ยมฺปิ ภาณเต
 มหาสมุทฺโท จิตธมฺโม เวลันณาคิวคฺคิติ; อมฺ ภาณเต มหาสมุทฺโท
 ทฺติโย อัจฉริโย อพักฺกธมฺโม, ย ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺโท
 อภิรมฺนคิติ. ปุน จปร ภาณเต, มหาสมุทฺโท น มเตน กฺุณเปณ
 ลวคฺคิติ; ย โหติ มหาสมุทฺโท มตฺ กฺุณป, คํ ชิยฺยเมว คิว
 วาเทกิ ถลํ อุลลสาเทกิ. ยมฺปิ ภาณเต มหาสมุทฺโท น มเตน
 กฺุณเปณ ลวคฺคิติ; ย โหติ มหาสมุทฺโท มตฺ กฺุณป, คิ ชิยฺยเมว

ทิว วาเหติ ถล อุตฺถาเทติ; อยํ ภันเต มหาสมุทฺเท ทิตฺติโย
 อัจฉริโย อพัทฺถธัมโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท
 อภิรมันติ. ปุณฺ จปรํ ภันเต, ยา กาจิ มหานทีโย: เสยฺยถิทํ? คังคา
 ยมฺภนา อจิรวที สรภู มहीं, ตา มหาสมุทฺทํ ปัตฺติวา ชนฺตํติ
 ปริมาณิ นามโคตฺตานิ, “มหาสมุทฺโทเดวํ สํขยํ คัจฉนฺติ. ยัมปิ
 ภันเต ยา กาจิ มหานทีโย: เสยฺยถิทํ? คังคา ยมฺภนา อจิรวที สรภู
 มहीं, ตา มหาสมุทฺทํ ปัตฺติวา ชนฺตํติ ปริมาณิ นามโคตฺตานิ,
 “มหาสมุทฺโทเดวํ สํขยํ คัจฉนฺติ; อยํ ภันเต มหาสมุทฺเท จตุทฺโธ
 อัจฉริโย อพัทฺถธัมโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท
 อภิรมันติ. ปุณฺ จปรํ ภันเต, ยา กาจิ โลเก สวณฺตีโย มหาสมุทฺทํ
 อปิเปณฺติ, ยา จ ฉนฺตลิกฺขา ธาธา ปปตฺตํติ, น เตน
 มหาสมุทฺทํทสฺส อุนนฺตํติ วา ปุรตฺตํติ วา บัณฺณายติ. ยัมปิ
 ภันเต ยา กาจิ โลเก สวณฺตีโย มหาสมุทฺทํ อปิเปณฺติ, ยา จ
 ฉนฺตลิกฺขา ธาธา ปปตฺตํติ, น เตน มหาสมุทฺทํทสฺส อุนนฺตํติ
 วา ปุรตฺตํติ วา บัณฺณายติ; อยํ ภันเต มหาสมุทฺเท บัณฺจโม
 อัจฉริโย อพัทฺถธัมโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท
 อภิรมันติ. ปุณฺ จปรํ ภันเต, มหาสมุทฺโท เขจรโส โฉนฺรโส.
 ยัมปิ ภันเต มหาสมุทฺโท เขจรโส โฉนฺรโส; อยํ ภันเต
 มหาสมุทฺเท ฉัญฺโจ อัจฉริโย อพัทฺถธัมโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา
 อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมันติ. ปุณฺ จปรํ ภันเต, มหาสมุทฺโท

พหุรตโน อเนกรตโน, ตัตถิวิมานิ รตนานิ: เสยฺยถิทํ? มุตฺตา มณิ
 เวทฺฐิโย ลฺโฆ ลีลา ปวาทิ รชตํ ชาตฺรุเป โลหิตังโค มลารคฺคัลลํ.
 ยัมปิ ภาณฺเต มหาสมุทฺทเท พหุรตโน อเนกรตโน, ตัตถิวิมานิ
 รตนานิ: เสยฺยถิทํ? มุตฺตา มณิ เวทฺฐิโย ลฺโฆ ลีลา ปวาทิ รชตํ
 ชาตฺรุเป โลหิตังโค มลารคฺคัลลํ, อโย ภาณฺเต มหาสมุทฺทเท สคฺคโม
 อัจฉริโย อพักฺกธัมโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺทเท
 อภิรมันตฺติ. ปน จปฺว ภาณฺเต, มหาสมุทฺทเท มหตํ ภูตานิ อวาสเ,
 ตัตถิวิเม ภูตา: ติมิมิงคฺลา ติมิมิงคฺลา อสุรา นาคา คณฺธัพพา;
 ลฺลนฺติ มหาสมุทฺทเท โยชนสติกามิ อตฺถภาวา ทวีโยชนสติกามิ
 อตฺถภาวา ติโยชนสติกามิ อตฺถภาวา จตุโยชนสติกามิ อตฺถภาวา
 มลฺลจโยชนสติกามิ อตฺถภาวา. ยัมปิ ภาณฺเต มหาสมุทฺทเท มหตํ ภูตานิ
 อวาสเ, ตัตถิวิเม ภูตา: ติมิมิงคฺลา ติมิมิงคฺลา อสุรา นาคา คณฺธัพพา;
 ลฺลนฺติ มหาสมุทฺทเท โยชนสติกามิ อตฺถภาวา ๆ เป ๆ ติโยชนสติกามิ,
 จตุโยชนสติกามิ. มลฺลจโยชนสติกามิ อตฺถภาวา; อโย ภาณฺเต
 มหาสมุทฺทเท อวิจฺจโม อัจฉริโย อพักฺกธัมโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา
 มหาสมุทฺทเท อภิรมันตฺติ. อิม โข ภาณฺเต มหาสมุทฺทเท อวิจฺจ อัจฉริยา
 อพักฺกธัมมา, เป ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺทเท อภิรมันตฺติ.
 อปิ ปน ภาณฺเต ภิกฺขุ อิมัสสํ ฐมฺมวินเย อภิรมันตฺติ. อภิรมันตฺติ
 ปุทฺธาวาท ภิกฺขุ อิมัสสํ ฐมฺมวินเยติ. กติ ปน ภาณฺเต
 อิมัสสํ ฐมฺมวินเย อัจฉริยา อพักฺกธัมมา? เป ทิสฺวา ทิสฺวา

ภิกขุ อิมัสมี อัมมวินเย อภิรมันตติ. ฐัจ ปรหาราท
 อิมัสมี อัมมวินเย อัจฉริยา อัมมุตตัมมา, เย ทิสฺวา
 ทิสฺวา ภิกขุ อิมัสมี อัมมวินเย อภิรมันตติ. กตเม
 อัญจเร เสยฺยถาปิ ปรหาราท มหาสมุทฺโท อนุปุพฺพนิโน
 อนุปุพฺพโปโณ อนุปุพฺพปัฏกาโร นายตเกเนว ปปาโต;
 เหวเมว โข ปรหาราท อิมัสมี อัมมวินเย อนุปุพฺพสิกขา
 อนุปุพฺพกิริยา อนุปุพฺพปฏฺฐาปนา นายตเกเนว อัมมุตตัมมา,
 ยัมปิ ปรหาราท อิมัสมี อัมมวินเย อนุปุพฺพสิกขา อนุปุพฺพกิริยา
 อนุปุพฺพปฏฺฐาปนา นายตเกเนว อัมมุตตัมมา, อปิ ปรหาราท
 อิมัสมี อัมมวินเย ปจฺจโม อัจฉริโย อัมมุตตัมโม, ยิ
 ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกขุ อิมัสมี อัมมวินเย อภิรมันตติ. เสยฺยถาปิ
 ปรหาราท มหาสมุทฺโท จิตตัมโม เอตฺถ นาคิวัคฺคิ, เหวเมว โข
 ปรหาราท ยัมปิ มยา สวากานํ สิกขาปทํ บัณณคฺคํ, ตัมมํ สวากา
 ชีวิตเหตุปิ นาคิกกมฺมํติ. ยัมปิ ปรหาราท มยา สวากานํ สิกขาปทํ
 บัณณคฺคํ, ตัมมํ สวากา ชีวิตเหตุปิ นาคิกกมฺมํติ, อปิ
 ปรหาราท อิมัสมี อัมมวินเย ทุติโย อัจฉริโย อัมมุตตัมโม, ยิ
 ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกขุ อิมัสมี อัมมวินเย อภิรมันตติ. เสยฺยถาปิ
 ปรหาราท มหาสมุทฺโท น มเตน กุณฺเฒ สวคฺคิ, ยิ โทติ
 มหาสมุทฺโท มคฺคิ กุณฺเฒ, ตัมมํ จิยฺยเมว ตีรํ วาเหติ. อตฺถ อุตฺตสาเหติ.
 เหวเมว โข ปรหาราท โย โส ปุคฺคโต ทุสฺสโต ปาปอัมมโม

อสุจิตกัถสสมาจาโร ปฏิจันนกันมมันโต อัสสมโน สมณปฏิณโณ
 อพรัหมจารี พรหมจารีปฏิณโณ อนโตปุติ อวัสสุโต กสมัพกชาโต,
 น เตน สโฆ ลวสติ, ขิปปิเยว น สันนิปติควา อุกขิปติ;
 กิณจาปี โส โหติ มัชฌเณ ภิกขุสัณด์ส นิสินโน, ออโข โส
 อารกาว ลัมมทา สโฆ จ เตน. ยัมปิ ปหาราท โย ปุคฺคโล
 ทุสฺสโล ปาปธัมโม อสุจิตกัถสสมาจาโร ปฏิจันนกันมมันโต
 อัสสมโน สมณปฏิณโณ อพรัหมจารี พรหมจารีปฏิณโณ
 อนโตปุติ อวัสสุโต กสมัพกชาโต, น เตน สโฆ ลวสติ,
 ขิปปิเยว น สันนิปติควา อุกขิปติ; กิณจาปี โส โหติ มัชฌเณ
 ภิกขุสัณด์ส นิสินโน, ออโข โส อารกาว ลัมมทา สโฆ จ
 เตน; ยัมปิ ปหาราท อิมัสมี อัมมวินเย ตติโย อจฺฉริโย
 อพฺกุตธัมโม, ยัมปิ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกขุ อิมัสมี อัมมวินเย
 อภิรมันติ. เสยฺยดาณิ ปหาราท ยา กาจิ มหานติโย: เสยฺยถิทํ?
 คังคา ยมฺมนา อจิรวตี สรภู มตี, ตา มหาสมุทฺทํ บัควา ชหฺนติ
 ปุริมานิ นามโคตฺตานิ, “มหาสมุทฺทโทเควฺว ลัมปิ คจฺฉนฺติ. เอวเมว
 โข ปหาราท จัตตาโรเม วัณฺณา: ชัตติยา พรหมณฺนา เวสฺสา
 สุตฺตา, เต คถาคตฺตัมปิเวทิตะ อัมมวินเย อคารัลมา อนคาริย
 บัพฺพชิตฺวา ชหฺนติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ, “สมโน ลักขยฺปุตติโยเควฺว
 ลัมปิ คจฺฉนฺติ. ยัมปิ ปหาราท จัตตาโรเม วัณฺณา: ชัตติยา
 พรหมณฺนา เวสฺสา สุตฺตา, เต คถาคตฺตัมปิเวทิตะ อัมมวินเย

อคารัสมา อนคาริยํ บัพฺพชิตฺวา ชหฺนติ ปุริมานิ นามโคธิตานิ “สมฺมโน
 ลกฺขณํ ปุคฺคิโยเทวํ” ลกฺขณํ คจฺจนฺติ. ยมฺมี ปหาราท อิมัสสํ
 ธมฺมวินเย จตุตฺถโย อจฺฉริโย อพฺภุทธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา
 ภิกฺขุ อิมัสสํ ธมฺมวินเย อภิรมฺนฺติ. เสยฺยถาปิ ปหาราท ยา กาจิ
 โลเก สวณฺติโย มหาสมุทฺทํ อปฺเปเนติ, ยา จ อนฺตลิกฺขา ธารา
 ปยุตฺตํ, น เตน มหาสมุทฺทํทิสฺส อุนฺนัตถิ วา ปุริตฺถํ วา บัณฺณายติ.
 เอวเมว โข ปหาราท พหุ เจปิ ภิกฺขุ อนุปาทิสฺเสสาย
 นิพฺพานธาคุยา ปวินิพฺพายนฺติ, น เตน นิพฺพานธาคุยา อุนฺนัตถิ
 วา ปุริตฺถํ วา บัณฺณายติ. ยมฺมี ปหาราท พหุ เจปิ ภิกฺขุ
 อนุปาทิสฺเสสาย นิพฺพานธาคุยา ปวินิพฺพายนฺติ, น เตน นิพฺพานธาคุยา
 อุนฺนัตถิ วา ปุริตฺถํ วา บัณฺณายติ, ยมฺมี ปหาราท อิมัสสํ
 ธมฺมวินเย บัณฺจโม อจฺฉริโย อพฺภุทธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา
 ภิกฺขุ อิมัสสํ ธมฺมวินเย อภิรมฺนฺติ. เสยฺยถาปิ ปหาราท
 มหาสมุทฺโท เขจรโส โลงฺจโรโส. เอวเมว โข ปหาราท ยมฺมี
 ธมฺมวินโย เขจรโส วิมุตฺตโรโส. ยมฺมี ปหาราท ยมฺมี ธมฺมวินโย
 เขจรโส วิมุตฺตโรโส, ยมฺมี ปหาราท อิมัสสํ ธมฺมวินเย อวัจโจ
 อจฺฉริโย อพฺภุทธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขุ อิมัสสํ ธมฺมวินเย
 อภิรมฺนฺติ. เสยฺยถาปิ ปหาราท มหาสมุทฺโท พหุคฺคโน อเนกคฺคโน,
 คคฺคิวิมานิ รตนานิ เสยฺยถิทํ? มุตฺตา มณิ เวทฺธิโย ลังโข ลีลา

ปาวที รัชคิ ชาครูป โฉหิตังโค มลารคัลล. เอวเมว โข ปหาราท
 อยิ ธัมมวินโย พหุรคโน อนนรคโน, ตัตถิวิมานิ รัตนานิ:
 เสยยถิทิ? จัตตาโร สติบฏัจฉานา, จัตตาโร สัมมัตถิเปชานา, จัตตาโร
 อิทิธิปาทา, บัญจันตริยานิ, บัญจ พลานิ, สัตถ โพชนังคา, อวิโย
 อฏฐัจฉโค มัคโค. ยัมปิ ปหาราท อยิ ธัมมวินโย พหุรคโน
 อนนรคโน, ตัตถิวิมานิ รัตนานิ: เสยยถิทิ? จัตตาโร สติบฏัจฉานา,
 จัตตาโร สัมมัตถิเปชานา, จัตตาโร อิทิธิปาทา, บัญจันตริยานิ, บัญจ
 พลานิ, สัตถ โพชนังคา, อวิโย อฏฐัจฉโค มัคโค; อยิ ปหาราท
 อิมัสมี ธัมมวินเย สททโม อัจฉริโย อพักุกธัมโม, ยิ ทิสฺวา
 ทิสฺวา ภิกขุ อิมัสมี ธัมมวินเย อภิรมันติ. เสยยถายิ ปหาราท
 มหาสมุทโท มหคิ ภูตานิ อวาทโส, ตัตถิวิเม ภูตา: ติมิติมังคลา
 ติมิรมังคลา อสุรา นาคา คันธัพพา; สันติ มหาสมุทเท โยชนสติกายิ
 อตฺตภาวา ทวีโยชนสติกายิ อตฺตภาวา ติโยชนสติกายิ อตฺตภาวา
 จตุโยชนสติกายิ อตฺตภาวา บัญจโยชนสติกายิ อตฺตภาวา. เอวเมว
 โข ปหาราท อยิ ธัมมวินโย มหคิ ภูตานิ อวาทโส, ตัตถิวิเม
 ภูตา: โสตาบั่นโน โสตาบัตถิมลลัจฉิกิริยาย ปฏินั่นโน, สกทาคามิ
 สกทาคามิมลลัจฉิกิริยาย ปฏินั่นโน, อนาคตามิ อนาคตามิมลลัจฉิกิริยาย
 ปฏินั่นโน, อรหา อรหัตตาย ปฏินั่นโน. ยัมปิ ปหาราท อยิ
 ธัมมวินโย มหคิ ภูตานิ อวาทโส, ตัตถิวิเม ภูตา: โสตาบั่นโน
 โสตาบัตถิมลลัจฉิกิริยาย ปฏินั่นโน, สกทาคามิ สกทาคามิมลลัจฉิ-

กิริยาย ปฏินันโน, ฉนาคามิ ฉนาคามิผลตัจฉิกิริยาย ปฏินันโน,
 อรหา อรหัตตาย ปฏินันโน, อย ปหาราถ อิมัสมี ธัมมวินเย
 อัญจโม อัจฉริโย อัพภุทธมโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขุ อิมัสมี
 ธัมมวินเย อภิรมันตติ. อิเม โข ปหาราถ อิมัสมี ธัมมวินเย อัญจ
 อัจฉริยา อัพภุทธมมา, ये ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขุ อิมัสมี ธัมมวินเย
 อภิรมันตติ.

๒๐ เอกํ สมยํ ภควา สāvātthiyā viharati puṇḍarīkame mīdāramādu-
 pāsāte. เตน โข ปณ สมเยน ภควา ตทหุโปสเถ ภิกฺขุสฺสปรวิทูโต
 นิสินฺโน โหติ. อถ โข อายัสมา อานนฺโต อภิกกัณฺธาย รัตติยา
 นิกขันโต ปจฺเฌ ยามे อญฺ्ञจาयाสณา เอกัง อุตฺตราสังคํ กวิตฺวา
 เยน ภควา เตนัจฺฉลํ ปณามตฺวา ภควันตํ เขตทโวจ “อภิกกัณฺธา
 ภาณเต รัตติ, นิกขันโต ปจฺโม ยามे, จิรณิสินฺโน ภิกฺขุสฺสโย
 อุตฺทิสฺสุ ภาณเต ภควา ภิกฺขุณํ ปาติโมกฺขันติ. เอว วุตฺเต
 ภควา ตุณฺหิ อโหสิ.

ทุติยัมปิ โข อายัสมา อานนฺโต อภิกกัณฺธาย รัตติยา
 นิกขันเต มัชฌิเม ยามे อญฺ्ञจาयाสณา เอกัง อุตฺตราสังคํ กวิตฺวา
 येन ภควา เตนัจฺฉลํ ปณามตฺวา ภควันตํ เขตทโวจ
 “อภิกกัณฺธา ภาณเต รัตติ, นิกขันโต มัชฌิมे ยามे, จิรณิสินฺโน
 ภิกฺขุสฺสโย อุตฺทิสฺสุ ภาณเต ภควา ภิกฺขุณํ ปาติโมกฺขันติ. ทุติยัมปิ
 โข ภควา ตุณฺหิ อโหสิ.

ทตฺถิยัมปิ โข อายัสฺมา อานนฺโท อภิกกัณฺธาย รัตติยา
 นิกัชนฺโต ปัจฉิเม ยามเ อุตฺถิสฺสํ อรุणे นนฺทิมุขิยา รัตติยา
 อญฺญาสาธนา เอกํ อุตฺถวาลังคิ ทริทฺวา เยน ภควา เตณฺณิขลํ
 ปณฺนาเมทฺวา ภควันตํ เขตฺตโว “อภิกกัณฺธา ภันเต รัตติ,
 นิกัชนฺโต ปัจฉิโม ยามเ, อุตฺถิสฺสํ อรุณํ นนฺทิมุขิ รัตติ,
 จิวนฺติโน ภิกฺขุสฺสโย อุตฺทิสฺสุ ภันเต ภควา ภิกฺขุณํ
 ปาติโมกฺขนฺติ. อปริสุทฺธา อานนฺท ปริสาติ.

อถ โข อายัสฺมาโต มหาโมคฺคัลลฺลานํสฺส เขตฺตโหสิ “กั นุ โข ภควา
 ปุคฺคัลลํ สันธาย เวมาห “อปริสุทฺธา อานนฺท ปริสาติ. อถ โข อายัสฺมา
 มหาโมคฺคัลลฺลาโน สัพพะวันตํ ภิกฺขุสฺสว เจตฺสา จโต ปริจฺจ มยสากาลิ.
 อทฺทสา โข อายัสฺมา มหาโมคฺคัลลฺลาโน ตํ ปุคฺคัลลํ ทุสฺสึลํ ปาปธัมมํ
 อสฺสจฺฉกัลลฺลวธมาจารํ ปฏฺฐิจฺฉนฺนํกัมมํนํทํ อลลฺสมนํ สมณปฏฺฐิณํ
 อพฺพหฺมจารํ พฺพหฺมจารปฏฺฐิณํ อนฺโตปุตฺติ อวสฺสํทํ กสฺมํพุกฺขาทํ
 มัชฌเ ภิกฺขุสฺสวสฺส นิสินฺนํ; ทิสฺวา อญฺญาสาธนา เยน โส ปุคฺคโล
 เตนุปลังกมิ; อูปลังกมิทฺวา ตํ ปุคฺคัลลํ เขตฺตโว “อญฺเหาวุโส,
 ทิฏฺฐิโงสิ ภควตา, นตฺถิ เต ภิกฺขุหิ สทฺธิํ สวฺวาโสติ. เอวํ วุตฺเต
 โส ปุคฺคโล ตุนฺหิ อโหสิ. ทตฺถิยัมปิ โข อายัสฺมา มหาโมคฺคัลลฺลาโน
 ตํ ปุคฺคัลลํ เขตฺตโว “อญฺเหาวุโส, ทิฏฺฐิโงสิ ภควตา, นตฺถิ เต
 ภิกฺขุหิ สทฺธิํ สวฺวาโสติ. ทตฺถิยัมปิ โข โส ปุคฺคโล ตุนฺหิ
 อโหสิ. ทตฺถิยัมปิ โข อายัสฺมา มหาโมคฺคัลลฺลาโน ตํ ปุคฺคัลลํ

เอตทโว “อวัจเหาวุโส, ทิวัจโงสิ ภควตา; นัตถิ เต ภิกขุหิ สัทธึ
 สวาสติ. ทติยัมปิ โข โส ปุคฺคโต กุณฺหิ อโหสิ. อตฺโข
 อายัสมา มหาโมคฺคัลลํโน ทํ ปุคฺคตํ พาทายํ คเหตฺวา พหิทฺวาร-
 โกวัจกา นิกฺขามेतฺวา สฺวจิณฺฏิกํ ทตฺวา येन ภควา เทนุปลังกมิ;
 อฺอุปปลังกมิตฺวา ภควันตํ เอตทโว “นิกฺขามิโต โส ภันเต ปุคฺคโต
 มया, ปริสุทฺธํ ปริสา, อุตฺทิสฺสํ ภันเต ภควา ภิกฺขุณํ ปาติโมกฺขณฺติ.
 อัจฉริยํ โมคฺคัลลํ อพฺภุตํ โมคฺคัลลํ ยาวทา พาทาหณฺณํ
 นาม โส โมชฺชปฺริโส อากมิสฺสติ. อตฺโข ภควา ภิกฺขุ อามันเตสิ
 “กุเมทฺวาทานิ ภิกฺขเว อฺอุปสถํ กเวยฺยถ, ปาติโมกฺขํ อุตฺทิสฺเสยฺยถ.
 น ทานาหํ ภิกฺขเว อชฺชตฺตโค ปาติโมกฺขํ อุตฺทิสฺสํสามิ. อวัจฺจนเมกํ
 ภิกฺขเว ชนวภาโส, ยํ ทถาคโต อปริสุทฺธายํ ปริสา ย ปาติโมกฺขํ
 อุตฺทิสฺเสยฺย.

อวัจฺจิมะ ภิกฺขเว มหาสมุทฺตเต อัจฉริยา อพฺภุตธัมมา,
 เป ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺตเต อภิรมันติ. กตเม อวัจฺจ
 มหาสมุทฺตโต ภิกฺขเว อนุปฺพพฺพนินฺโน อนุปฺพฟโปโน อนุปฺพพพฺพกาโร,
 นાયคเกเนว ปฺปาทอ. ยัมปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺตโต อนุปฺพพฺพนินฺโน
 อนุปฺพฟโปโน อนุปฺพพพฺพกาโร นાયคเกเนว ปฺปาทอ; อยํ ภิกฺขเว
 มหาสมุทฺตเต ปจฺจโม อัจฉริโย อพฺภุตธัมโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา
 มหาสมุทฺตเต อภิรมันติ. ยถา ปฺริเมณ, ตถา วิตฺถาโร ๆ เป ๆ ปุณ
 จปฺริ ภิกฺขเว, มหาสมุทฺตโต มหตํ ภูตานํ อวาสो, ทตฺติวเม ภฺวตา:

ติมิติมิงคลา ติมิติมิงคลา อสุรา นาคา คันธัพพา, สันติ มหาสมุทเท
 โยชนสติกายี อตฺตภาวา ๆ เป ๆ บัณฺเญโยชนสติกายี อตฺตภาวา.
 ยัมปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท มหติ ภูตานํ ขาวาโส, ตตฺถิเม ภูตา:
 ติมิติมิงคลา ติมิติมิงคลา อสุรา นาคา คันธัพพา, สันติ มหาสมุทฺเท
 โยชนสติกายี อตฺตภาวา ๆ เป ๆ บัณฺเญโยชนสติกายี อตฺตภาวา,
 อยํ ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท อวัจฺจโม อจฺฉริโย อพฺภุตธัมโม, ยํ
 ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมันติ. อิมเ โข ภิกฺขเว
 มหาสมุทฺเท อวัจฺจ อจฺฉริยา อพฺภุตธัมมา, เย ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา
 มหาสมุทฺเท อภิรมันติ.

อวัจฺจโม ภิกฺขเว อิมัสฺสมี อัมมวินเย อจฺฉริยา
 อพฺภุตธัมมา, เย ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขุ อิมัสฺสมี อัมมวินเย
 อภิรมันติ. กตเม อวัจฺจ? เสยฺยถายี ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท
 อนุปฺพพณฺเณโน อนุปฺพพโปโน อนุปฺพพปัททาโร นાયคเกเนว ปปาโต.
 เชาเมว โข ภิกฺขเว อิมัสฺสมี อัมมวินเย อนุปฺพพลิกฺขา อนุปฺพพกิริยา
 อนุปฺพพปฏฺฐปทา, นાયคเกเนว อลฺลภาปฏฺฐเวโธ. ยัมปิ ภิกฺขเว
 อิมัสฺสมี อัมมวินเย อนุปฺพพลิกฺขา อนุปฺพพกิริยา อนุปฺพพปฏฺฐปทา,
 นાયคเกเนว อลฺลภาปฏฺฐเวโธ; อยํ ภิกฺขเว อิมัสฺสมี อัมมวินเย
 ปจฺจโม อจฺฉริโย อพฺภุตธัมโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขุ อิมัสฺสมี
 อัมมวินเย อภิรมันติ. ๆ เป ๆ เสยฺยถายี ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท
 มหติ ภูตานํ ขาวาโส, ตตฺถิเม ภูตา: ติมิติมิงคลา ติมิติมิงคลา

อสุรา นาคา คันธัพพา; สันติ มหาสมุทเท โยชนสติกายี อตฺตภาว
 ๗ เป ๗ ปัจจโยชนสติกายี อตฺตภาวา. เหวเมว โข ภิกขเว
 อญ รัมมวินโย มหค ภูตาน ภาวาโส, ตตฺริเม ภูตา: โสตาบน์โน
 โสตาบตฺติผลลจฺฉนิกริยาย ปฏฺิบันโน, ๗ เป ๗ อรทา อรหตฺตาย
 ปฏฺิบันโน. ยมฺปิ ภิกขเว อญ รัมมวินโย มหค ภูตาน ภาวาโส,
 ตตฺริเม ภูตา: โสตาบน์โน โสตาบตฺติผลลจฺฉนิกริยาย ปฏฺิบันโน,
 ๗ เป ๗ อรทา อรหตฺตาย ปฏฺิบันโน; อญ ภิกขเว อิมสฺมี รัมมวินเย
 อวัจโม อจฺฉริโย อพัทฺธัมโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกขุ อิมสฺมี
 รัมมวินเย อภิรมนฺติ. อิม โข ภิกขเว อวัจ อจฺฉริยา อพัทฺธัมมา,
 เป ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกขุ อิมสฺมี รัมมวินเย อภิรมนฺตติ.

มทาวคโค ทฺติโย.

ตลลทฺทาน

“เวรัลลโ ไหาชฉณิชา ชฟงเคน มลานิ ๑

ทฺตา เทว ๑ พนฺธนนฺติ ปหาราท อโปสโณติ.

อวัจกนิปาเต ปันณาสกัลลส ตติยวรรคโค.

๒๑ เขก สมย ภาวา เวสาลิย วิหริ มทาวเน ภูฏาการสาลาบ.
 ตตฺริ โข ภาวา ภิกขุ อามนฺเตสิ ๗ เป ๗ อวัจหิ ภิกขเว
 อจฺฉริเยหิ อพัทฺธัมเมหิ สมณฺนาคค คุคค คหปค เวสาลิก
 อาเรณาค. อิทมโว ภาวา, อิท วิตฺวาน ลฺลโค อวัจยาสนา
 วิหาร ภาวสิ. ออโข อณฺโณวโร ภิกขุ ปุพฺพฉนฺทสมยํ นิวาเสตฺวา

บัดนี้จิวรมาทนาย เยน อุกคัลลส คหปติโน เวสาลิกัลลส นิเวสน์
 เทนุปลังกมิ; อูปลังกมิตฺวา บัลลภัตเต อาสเน นิสิตฺติ. อถ โข
 อุกคฺโค คหปติ เวสาลิกโก เยน โส ภิกขุ เทนุปลังกมิ; อูปลังกมิตฺวา
 ตํ ภิกขุ อภาวาทฺเตว เอกมฺนัตถิ นิสิตฺติ. เอกมฺนัตถิ นิสินฺนํ โข อุกคฺคํ
 คหปติ เวสาลิกํ โส ภิกขุ เอตทโวจ “อัญฺจหิ โข ตฺวํ คหปติ
 อัจฉริเยหิ อัมภกฺคธัมเมหิ สมนฺนาคโต ภควตา พฺยายกโต. กตเม เท
 คหปติ อัญฺจ อัจฉริยา อัมภกฺคธัมมา? เยหิ ตฺวํ สมนฺนาคโต ภควตา
 พฺยายกโต. น โข อหํ ภันเต ชานามิ “กตเมหิ อหํ อัญฺจหิ
 อัจฉริเยหิ อัมภกฺคธัมเมหิ สมนฺนาคโต ภควตา พฺยายกโต? อปิ จ
 ภันเต เยเม อัญฺจ อัจฉริยา อัมภกฺคธัมมา สววิชฺชนฺติ, เท สุนาหิ
 สาอุกฺก มนสิ กโรหิ, ภาสิสฺสามิตฺติ. “เอวํ คหปตฺติ โข โส ภิกขุ
 อุกคัลลส คหปติโน เวสาลิกัลลส บัจจิสฺสโสสิ. อุกคฺโค คหปติ เวสาลิกโก
 เอตทโวจ “ยทาหํ ภันเต ภควนฺตํ ปจฺมํ ทูโรว อทฺทสฺส, สห
 ทสฺสเนเนว เม ภันเต ภควโต จิตฺตํ ปลฺลิตฺติ. อปิ โข เม ภันเต
 ปจฺจโม อัจฉริโย อัมภกฺคธัมโม สววิชฺชนฺติ, โส โข อหํ ภันเต
 ปลฺลนฺนจิตฺโต ภควนฺตํ ปยิริปาสี ตัลลสฺส เม ภควา อนุปฺพุพฺพิถํ
 กเถสิ. เสยฺยถึท? ทามกถํ สึถกถํ สัคคกถํ กามานํ ชาทินวํ โอการํ
 สังกิเลสํ เนกขัมเม อานิสฺสํ ปกาเสสิ. ยทา มํ ภควา อธิวณาสิ
 กัลลจิตฺตํ มุทุจิตฺตํ วินิวณจิตฺตํ อุตฺถกจิตฺตํ ปลฺลนฺนจิตฺตํ; อถ ยา
 พุทฺธานํ สามุกกสิกา อัมมเทสนา, ตํ ปกาเสสิ: พุทฺธิํ สมุทฺธยํ

นิโรธ มัคค. เสยฺยณานิ นาม สุกฺขวรรคํ อปคตทาฬิกํ สัมมํ เทว
 ราชนํ ปฏิจฺฉนฺตเณหิ, เอวเมว โข เม ตัสฺมี ยเว อาสเน วิรชํ
 วิตมลํ ธम्मจักขุ อุตฺปาที “ยํ กิณฺจ ติมฺมทฺธธम्मํ, สัพฺพพนฺตํ
 นิโรธธम्मํนฺติ. โส โข อหํ ภันเต ทิฏฺฐธम्मํโม ปัตตธम्मํโม
 วิทิตธम्मํโม ปริโยคาฬิธम्मํโม ตินฺนณวิจิกิจฺโง วิดตถกถกโธ
 เวลารัชชปฺปัตโต อปรปฺปจฺจโย สัตถุ สาสเน ตตฺถเวย พุทฺธธณฺจ
 ธम्मธณฺจ สัมมธณฺจ สรณํ อคมาสี, พรหมจริยปณฺณมานิ จ ลิกฺขาปทานิ
 สมาทปฺย. ยํ โข เม ภันเต ทตฺติโย อังกรโย อพฺภุทธम्मํโม
 สวิชฺชติ. ตตฺส มยฺหํ ภันเต จตฺสโล โกมารโย ปชาปติโย
 อเหตุ. อลฺลขหา ภันเต เยน ตา ปชาปติโย เตนฺอุปสงฺกมิ,
 อุปสงฺกมิทฺวา ตา ปชาปติโย เอตทโวจํ “มยา โข ภคินีโย
 พรหมจริยปณฺณมานิ ลิกฺขาปทานิ สสมาทิตฺถานิ, ยา อังกรติ, สา
 อิมเวย โภเค ภุญฺชตุ ปณฺณมานิ จ กโรตุ, สทา นิ วา ญาติกุลานิ
 คจฺจตุ, โหติ วา ปน ปริสาธิตฺวาโย, กัสส โว ทมฺมมิตฺติ. เอว
 วุตเต สา ภันเต เชฏฺฐา ปชาปติ มํ เอตทโวจํ “อิตถินฺนนามสฺส
 มํ อัยยปฺตํ ปุริสสฺส เทหิตฺติ. ออโย อหํ ภันเต ตํ ปุริสํ
 บกฺกโกสาเปตฺวา วาเมเน หัตถเณ ปชาปติ คเหตฺวา ทักขิเนเน
 หัตถเณ ภิงคารํ คเหตฺวา ตตฺส ปุริสสฺส โอโนเชสฺสี. โกมาริ โข
 ปนาหํ ภันเต ทานํ ปริจฺจขฺณโต นากิขานามิ จิตฺตสฺส อปฺปณฺตติ.

ขย โข เม ภัณฑะ ตติโย อัจฉริโย อัมภุคธัมโม สวิชชติ.
 สวิชชณฺติ โข ปน เม ภัณฑะ กุเต โภคา, เต จ โข
 อัมปิฎวิภักตา สิวันเตหิ กัลยาณธัมเมหิ. ขย โข เม ภัณฑะ
 จตุตฺโถ อัจฉริโย อัมภุคธัมโม สวิชชติ. ย โข ปนาหํ ภัณฑะ
 ภิกขุ ปิยรูปาสามิ, ลักกัจจํ เยว ปิยรูปาสามิ โน อลลิกัจจํ. ขย โข
 เม ภัณฑะ ปัจจโม อัจฉริโย อัมภุคธัมโม สวิชชติ. โส เจ
 เม อายัสฺมา ธัมมํ เทเสถ, ลักกัจจํ เยว สุณามิ โน อลลิกัจจํ; โน
 เจ เม อายัสฺมา ธัมมํ เทเสถ, อหัมสฺส ธัมมํ เทเสมิ. ขย โข
 เม ภัณฑะ ฉฏฺฐโง อัจฉริโย อัมภุคธัมโม สวิชชติ. อนัจฉริย
 โข ปน มํ ภัณฑะ เทวตา อุลลङ्กมิตฺวา อาโรเจเนติ
 “สวากขาโต คหปติ ภควตา ธัมโมติ. เอวํ วุตฺเต อหํ
 ภัณฑะ ตา เทวตา เอวํ วทามิ “วเทยฺยาด วา เอวํ โข ตุมฺहे
 เทวเต โน วา วเทยฺยาด, ธนฺโต สวากขาโต ภควตา
 ธัมโมติ. น โข ปนาหํ ภัณฑะ อภิขานามิ ตโตเนตฺตํ
 จิตฺตํ อุตฺตมณฺติ; มํ วา เทวตา อุลลङ्กมณฺติ. ธนํ วา
 เทวตาหิ สวํ สลฺลปามิ. ขย โข เม ภัณฑะ สัตฺตโม
 อัจฉริโย อัมภุคธัมโม สวิชชติ. ยานิมานิ ภัณฑะ ภควตา
 เทสิตานิ ยมฺปิ โจรมฺภาคิยานิ สลฺปฺโยชนานิ, นาหํ เสดํ กิณฺจ
 อตฺถกนิ อัมปิณฺนิ สมนุปลสฺสามิ. ขย โข เม ภัณฑะ อฏฺฐโม
 อัจฉริโย อัมภุคธัมโม สวิชชติ. อิม โข ภัณฑะ อฏฺฐ

อัญญกนิปาเต มัตถมาสังกัสน์ ตติยวรรคโค.

๒๗

อัจฉริยา อัมภุคธัมมา ลัมภิชันตี. น จ โข อหุ ชานามิ “กตเมหิ จาหิ
อัญญหิ อัจฉริเยหิ อัมภุคธัมเมหิ สมนันนาคโต ภควตา พียากโตติ.

อถโข โส ภิกขุ อุดคัสส คหปติโน เวสาลิกัสส
นิเวสเน ปันชปาตัม คเหตฺวา อญฺญาสาสนา ปักกามิ.

อถโข โส ภิกขุ มัตถมาสังกัสน์ ปันชปาตปฏิกกกันฺโธ เยน
ภควา เทนุปลังกมิ, อุปปลังกมิตฺวา ภควันฺตํ อภิวาเทตฺวา เขมณฺตํ
นิสฺสีติ. เขมณฺตํ นิสฺสินฺโน โข โส ภิกขุ ยาวตโก อโหสิ
อุคฺเคน คหปตินา เวสาลิเกน สัตฺถึ กถาสลฺลสาโป, ตํ สัพพะ
ภควโต ยาวโรเจติ. สาธุ สาธุ ภิกขุ, ยถา ตํ อุดฺโค
คหปติ เวสาลิโก สัมมา พียากรมาโน พียากเรยฺย, อิมเหว
โข ภิกขุ อัญญหิ อัจฉริเยหิ อัมภุคธัมเมหิ สมนันนาคโต
อุดฺโค คหปติ เวสาลิโก มया พียากโต, อิมเอหิ จ ปน
ภิกขุ อัญญหิ อัจฉริเยหิ อัมภุคธัมเมหิ สมนันนาคโต อุดค
คหปติ เวสาลิกํ ชาเรวาทิ.

๒๒ เอกํ สมยํ ภควา วชิรัชฺชํ วิหริติ หัตถิฉาเม. ตตฺถ โข
ภควา ภิกขุ ยามันเตสิ “อัญญหิ ภิกขเว อัจฉริเยหิ อัมภุคธัมเมหิ
สมนันนาคโต อุดคฺ คหปติ หัตถิฉามกํ ชาเรวาทิ. อิทมวโจ ภควา,
อิทํ วักขวานํ สุขโต อญฺญาสาสนา วิหารํ ปาวิสิ.

อถโข อัมเบณตโร ภิกขุ ปุพฺพฉนฺทสมยํ นิวาเสตฺวา ปัตตจีวรมาทาย
เยน อุดคัสส คหปติโน หัตถิฉามกัสส นิเวสณํ เทนุปลังกมิ, อุปปลังกมิตฺวา

มัลลปัทเต อาสเน นิสีทึ. ขณฺโง อุตฺโต คหปติ หัตถิฉามโก
 เยน โส ภิกขุ เตนุปลังกมิ; อุนฺสํกมิทฺวา ตํ ภิกขุ อภิวาเททฺวา
 เอกมฺนัต นิสีทึ. เอกมฺนัต นิสินฺนํ โข อุตฺตํ คหปติ หัตถิฉามกํ
 โส ภิกขุ เขตฺตวโจ “อัญฺจทึ โข ตํว คหปติ อัจฺฉริเยหิ
 อัมมกุตฺตมฺเมหิ สมฺมณฺณาคโต ภควตา พฺยาคโต. กตเม เต
 คหปติ อัญฺจ อัจฺฉริยา อัมมกุตฺตมฺมา? เบหิ ตํว สมฺมณฺณาคโต
 ภควตา พฺยาคโตหิ. น โข อหํ ภันเต ชานามิ “กตเมหิ
 อัญฺจทึ อัจฺฉริเยหิ อัมมกุตฺตมฺเมหิ สมฺมณฺณาคโต ภควตา พฺยาคโต;
 อปฺปี จ ภันเต เย เม อัญฺจ อัจฺฉริยา อัมมกุตฺตมฺมา สํวรัชฺชติ,
 เต สุนาหิ สาธุกํ มนสิ กโรหิ, ภาตีสฺสํมิตฺติ. “เอวํ คหปตฺติ
 โข โส ภิกขุ อุตฺตํสฺสํ คหปติโม หัตถิฉามกํสฺสํ มัลลปัทเต.
 อุตฺโต คหปติ หัตถิฉามโก เขตฺตวโจ “ยทาหํ ภันเต นาคเว
 ปริจฺจันโต ภควันตํ ปจฺมํ ทูโรว อัมมสํ, สห สัลลเนเนว
 เม ภันเต ภควโต จิตฺตํ ปสฺสีติ, สฺวามโก จ ปหิยฺยิ. อยํ
 โข เม ภันเต ปจฺจโม อัจฺฉริโย อัมมกุตฺตมฺโม สํวรัชฺชติ.
 โส โข อหํ ภันเต ปลันนจิตฺโต ภควันตํ ปยิริปาสํ, ตสฺส เม
 ภควา อุนฺนุพฺพุตํ กณฺธิ: เสยฺยถึนํ? ทาพกํ สิวกํ ตสฺสคณฺ
 ทามานํ อาทีนํ โอการํ สํกิลเลสํ เมกขมฺเม อาณิสฺสํ
 ปกาเสสิ. ยทา มํ ภควา อธิวาสิ กิลฺลจิตฺตํ มุจฺจจิตฺตํ
 วินีวรณจิตฺตํ อุตฺตํจิตฺตํ ปลันนจิตฺตํ; อวํ ยา พุทฺธานํ สามุกกสิกา

อัมมเทสนา, ตํ ปกาเสติ: ตุคฺโข สมฺมุขํ นิโรธํ มัคคํ. เสงฺยถาปิ
 นาม ตุคฺโขวรัถํ อปฺปวาทาพิกํ สัมมํ เทว รชนํ ปฏฺฐิตคฺคณฺหํ,
 เอวเมว โข เม ตัสฺสํ เวย ชาสเน วิวชํ วิตมลํ อัมมํจกฺขุ
 อุตฺตปาถิ “ ยํ กิณฺหิ สมฺมุขอัมมํ, ตตฺถินฺตํ นิโรธอัมมํนฺติ. โส โข
 อหํ ภันเต ทิฏฺฐจธัมโม บัตตธัมโม วิทิตธัมโม ปริโยคาพฺพิธัมโม
 ตินฺนณฺวิจิกิจฺโจ วิตฺตกถกโก เวตฺตาริชาชฺชบัตตโต อปรบฺบัจฺจโย
 ตตฺถุ ชาสเน ตตฺถเวย พุทฺธบฺบํ อัมมํบฺบํ ลชฺชบฺบํ สวณฺ
 อคฺคมาสี, พหฺมจฺริยบฺบํจฺมานิ จ ลิกฺขาปทานิ สฺมาทयी. อป
 โข เม ภันเต ทุคฺโค อจฺจวิโย อพฺพกตธัมโม ลววิชติ.
 ตตฺถ มยฺหิ ภันเต จตฺสโล โกมารวิโย ปชาปติโย อเหตุสุ.
 อตฺถวาทํ ภันเต เยน ตา ปชาปติโย เตนุปลังกมิ; อุลลङ्กมิทฺวา
 ตา ปชาปติโย เอตทโวจํ “มยา โข ภคินีโย พหฺมจฺริยบฺบํจฺมานิ
 ลิกฺขาปทานิ สฺมาทินฺนํ, ยา อิจฺฉติ, ตา อิมว โภเค
 ภูณฺชตุ ปุณฺณานิ จ กโรตุ, สฺกานิ วา ฉาตฺถิกฺขานิ
 คจฺจนฺตุ, โหติ วา ปมํ ปิสาณบิชาโย, กตฺถ โว ทมฺมํมีติ.
 เอวํ วุตฺเต ตา ลลิตา เสงฺยตา ปชาปติ มํ เอตทโวจ
 “อิตฺถินฺนํมตฺถ มํ ชยฺยปฺปเว ปุริสสฺส เทหิติ. อตฺถ โข อหํ
 ภันเต ตํ ปุริสํ ปกฺกโกธฺวาเปทฺวา วาเมน หัตตฺเถน ปชาปติ
 คเหตุวาทํ ทักฺขิณฺเนน หัตตฺเถน ลิงฺคารํ คเหตุวาทํ ตตฺถ ปุริสสฺส
 โอโณนฺเตสฺส. โกมาริ โข ปนาหํ ภันเต ทาเป ปริจฺจขฺณโต นากิขานามิ

จิตต์ลล อัมมัตต. ขย โข เม ภันเต ตติโย อังกริโย
 อัมมัตตโม ลวิชชติ. ลวิชชณฺติ โข ปน เม ภันเต กุเล โภคา,
 เต จ โข ขยปฏิวาตฺตา สลวันเตหิ กัลยาณธัมเมหิ. ขย โข เม
 ภันเต จตุตฺโถ อังกริโย อัมมัตตโม ลวิชชติ. ย โข ปนาห
 ภันเต ภิกขุ ปยรุปาสามิ, ลกฺกัจจ เวย ปยรุปาสามิ โน ลลกฺกัจจ;
 โส เจ เม ขายลฺลมา ธมฺมํ เทเสสิ, ลกฺกัจจ เวย สุนามิ โน
 ลลกฺกัจจ; โน เจ เม ขายลฺลมา ธมฺมํ เทเสสิ, อหฺมลฺล ธมฺมํ
 เทเสมิ. ขย โข เม ภันเต บันฺจโม อังกริโย อัมมัตตโม
 ลวิชชติ. อนฺจกริย โข ปน เม ภันเต, ลฺลเม นิมนฺติเต เทวตา
 อปฺปลงฺกมิตฺวา อาโรเจนฺติ “อโสโก คหปติ ภิกขุ อุกโตภาควิมุตฺโต,
 อโสโก บันฺจนาวิมุตฺโต, อโสโก ภายลฺลขิ, อโสโก ทิฏฺฐิจิยฺยตฺโต,
 อโสโก ลลทธานวิมุตฺโต, อโสโก ธมฺมานุสาริ, อโสโก ลลทธานุสาริ,
 อโสโก ลลิตวา กัลยาณธัมโม, อโสโก ทลฺลลล ปาปธัมโมติ.
 ลลน โข ปนาห ภันเต ปริวิสนฺโต นากิขานามิ เหว จิตฺต
 อูปฺปาทนฺโต “อิมลฺล วา โลกํ เทมิ อิมลฺล วา พทฺกนฺติ.
 อตฺทวาทํ ภันเต ลมฺจิตฺโตว เทมิ. ขย โข เม ภันเต ฌฏฺฐโจ
 อังกริโย อัมมัตตโม ลวิชชติ. อนฺจกริย โข ปน มํ ภันเต
 เทวตา อปฺปลงฺกมิตฺวา อาโรเจนฺติ “ลลวากฺขาโต คหปติ ภควตา
 ธัมโมติ. เหว วุตฺเต อหํ ภันเต ตา เทวตา เหว วทามิ
 “วเทยฺยาด วา เหว โข ตมฺเห เทวเต โน วา วเทยฺยาด, อตฺท

สัวักขาโต ภควตา ธัมโมติ. น โข ปนาหิ ภันเต
 อภิชานามิ “ตโตนิทานัง จิตตัสส ชุณฺณนัตติ; มํ วา เทวตา
 อุปสงกมฺนัตติ, อหํ วา เทวตาหิ สัทธึ สัลลปามิ. อยํ โข เม
 ภันเต สัตตโม อัจฉริโย อพฺภุตธัมโม สวิชฺชติ. สเจ โข ปนาหิ
 ภันเต ภควตา ปรมตฺรํ กาลํ กเรยฺยํ, อนัจฉริยํ โข ปเนตํ ยมฺมํ
 ภควา เอวํ พฺยากเรยฺย “นัตถิ ตํ สโยชนํ येन สโยชเนน
 สยฺยโต อุกฺโข คหปติ หัตถํคิคาโม ปุณฺ อิมํ โลกํ อาคัจเฌยฺยาติ.
 อยํ โข เม ภันเต อวัจฺจโม อัจฉริโย อพฺภุตธัมโม สวิชฺชติ.
 อิมे โข ภันเต อวัจฺจ อัจฉริยา อพฺภุตธัมมา สวิชฺชนฺติ. น จ
 โข อหํ ชานามิ “กตเมหิ จาหํ อวัจฺจหิ อัจฉริเยหิ อพฺภุตธัมเมหิ
 สมนฺนาคโต ภควตา พฺยากโตติ.

อลโข โส ภิกฺขุ อุกฺคัสส คหปติโน หัตถํคิคาโม นินเวสเน
 ปันณปาทํ คเหตฺวา อวัจฺจาสาสนา มกฺกกามิ. อลโข โส ภิกฺขุ
 ปันณาภัตติ ปันณปาทปฏิกกนฺโต येन ภควา เตนุปสงกมิ;
 อุปสงกมิตฺวา ภควนฺตํ อภาวเทตฺวา เขมฺมนฺตํ นิสิตฺติ. เขมฺมนฺตํ
 นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ยาวตโก อโหสิ อุกฺเคเนน คหปตินา
 หัตถํคิคาโมเกน สัทธึ กถาสลฺลสาโป, ตํ สัพฺพํ ภควโต ยโมเจสิ.
 ลาสฺสุ ลาสฺสุ ภิกฺขุ, ยถา ตํ อุกฺโข คหปติ หัตถํคิคาโม สัมมา
 พฺยากรมาโน พฺยากเรยฺย, อิมะเทว โข ภิกฺขุ อวัจฺจหิ อัจฉริเยหิ
 อพฺภุตธัมเมหิ สมนฺนาคโต อุกฺโข คหปติ หัตถํคิคาโม มया

พฺยาคโต; อิมะหิ จ ปณ ภิกฺขุ อัจฺฉริเยหิ อพฺภุตธัมเมหิ
 สมณฺณาคตํ อุดคฺคํ คหปตี หัตถํคิยามกํ อารธนาทิ.

๒๓ เอกํ สมยํ ภควา อาฬวียํ วิมฺหิ อัสสาฬเว เจตฺตเย. ตถฺร
 โช ภควา ภิกฺขุ อามันเเตลล “สํตฺตหิ ภิกฺขเว อัจฺฉริเยหิ อพฺภุตธัมเมหิ
 สมณฺณาคตํ หัตถํกํ อาฬวกํ อารธ. กถเมหิ สํตฺตหิ? สत्โธ ภิกฺขเว
 หัตถํโก อาฬวโก, ลีลวา ภิกฺขเว หัตถํโก อาฬวโก, หิริมา ภิกฺขเว
 หัตถํโก อาฬวโก, โอตคฺคํปํปํ ภิกฺขเว หัตถํโก อาฬวโก, พหุสฺสโต
 ภิกฺขเว หัตถํโก อาฬวโก, จาควา ภิกฺขเว หัตถํโก อาฬวโก,
 ปณฺณวา ภิกฺขเว หัตถํโก อาฬวโก, อิมะหิ โช ภิกฺขเว
 สํตฺตหิ อัจฺฉริเยหิ อพฺภุตธัมเมหิ สมณฺณาคตํ หัตถํกํ อาฬวกํ อารธนาทิ.
 อิทมวโจ ภควา; อิทํ วัฏฺฏานํ สุขโต อญฺญจาयाสณา วิหารํ ปาวิสิ.

อดโข อณฺณตโร ภิกฺขุ ปุพฺพพนฺธสมยํ นิวาเสถฺวา
 บัตตจิวรมาทาย เยน หัตถํกัสส อาฬวกัสส นิเวสนํ
 เตนุปลงฺกมิ; อุปลงฺกมิตฺวา ปณฺณบฺพุเต อาสเน นิสิตฺติ. อดโข
 หัตถํโก อาฬวโก เยน โส ภิกฺขุ เตนุปลงฺกมิ; อุปลงฺกมิตฺวา
 ตํ ภิกฺขุ อภาวาทะถวา เอกมณฺติ นิสิตฺติ. เอกมณฺติ นิสินฺนํ โช
 หัตถํกํ อาฬวกํ โส ภิกฺขุ เอตทวโจ “สํตฺตหิ โช ตว อาวุโส
 อัจฺฉริเยหิ อพฺภุตธัมเมหิ สมณฺณาคโต ภควา พฺยาคโต. กถเมหิ
 สํตฺตหิ? สत्โธ ภิกฺขเว หัตถํโก อาฬวโก, ลีลวา. หิริมา.
 โอตคฺคํปํปํ. พหุสฺสโต. จาควา. ปณฺณวา ภิกฺขเว หัตถํโก อาฬวโกทิ.

อัญจนปาดะ บัณณาสกัลลส ตติยวัคโค.

๗๓

อิมะหิ โข ตวั อารุโส สัตตหิ อัจฉริเยหิ อัมภุคธัมมิมะหิ
สมันนาคโต ภควตา พฺยาโกโตติ. กัจจัตถ ภาณเต น โกจิ
คิหิ อโหสิ โอทาตวลโนติ. น เทตถ อารุโส โกจิ คิหิ อโหสิ
โอทาตวลโนติ. สาธุ ภาณเต ยเทตถ น โกจิ คิหิ อโหสิ โอทาตวลโนติ.

อดโข โส ภิกขุ หัตถกัลลส อาฬวกัลลส นิเวสเน
บัณฺฑปาดํ คเหตวํ อญฺญาสาสนา ปักกามิ อดโข โส ภิกขุ
บัจฉากัตติ บัณฺฑปาดะปฏิกกัณฺโโต เยน ภควา เตนุปลังกมิ;
อุปปลังกมิตวํ ภควันตํ อภิราเทตวํ เขมณฺตํ นิสิตฺติ. เขมณฺตํ
นิสินฺโน โข โส ภิกขุ ภควันตํ เขตตวโจ “อิธานํ ภาณเต
ปุพฺพพนฺ्हสมยํ นิราเสตวํ ปัตติจิวรมาทาย เยน หัตถกัลลส
อาฬวกัลลส นิเวสนิ เตनุปลังกมิ; อุปปลังกมิตวํ บัณฺฑปาดํ อาสเน
นิสิตฺติ. อดโข ภาณเต หัตถโก อาฬวโก เยนานํ เตนุปลังกมิ;
อุปปลังกมิตวํ มํ อภิราเทตวํ เขมณฺตํ นิสิตฺติ. เขมณฺตํ นิสินฺนํ
โข อหํ ภาณเต หัตถกํ อาฬวกํ เขตตวโจ “สัตตหิ โข ตวั
อารุโส อัจฉริเยหิ อัมภุคธัมมิมะหิ สมนันนาคโต ภควตา พฺยาโกโต.
กตมะหิ สัตตหิ? สัตโธ ภิกขเว หัตถโก อาฬวโก, สิลวา.
หิริมา. โอตฺตปฺปํ. พหุสฺสฺสฺสโต. จาควา. บัณฺเณวา ภิกขเว
หัตถโก อาฬวโกติ. อิมะหิ โข ตวั อารุโส สัตตหิ อัจฉริเยหิ
อัมภุคธัมมิมะหิ สมนันนาคโต ภควตา พฺยาโกโตติ. เอวํ วุตฺเต

ภันเต หัตถโก อาฬวกโก มํ เอตทโว “ กัจจัตถ ภันเต
 มํ โหสิ คีหิ อโหสิ โอทาตวลโนติ. น เหตถ อาฬโก โกจิ
 คีหิ อโหสิ โอทาตวลโนติ. สาธุ ภันเต ยเตตถ น โกจิ
 คีหิ อโหสิ โอทาตวลโนติ. สาธุ สาธุ ภิกขุ อัยยัจจโน
 โส กุลปุตโต สันเต ยเว อตฺตนิ กุลเล อัมเม น อิจฺฉติ ปเวหิ
 ฌายมาเน, เตนหิ คีวํ ภิกขุ อิมินา อัจฉนียเน อพฺภุชอัมเมน
 สมันนาคคํ หัตถกํ อาฬวกํ อเวหิ, ยถิทํ ๆ เปฯ อัยยัจจคยาติ.

๒๔ เอกํ สมยํ ภควา อาฬวียํ วิหริติ อคฺคคาฬเว เจติเย. ขณฺโง
 หัตถโก อาฬวกโก บัณฺฑมัตเตหิ อูปลาสกสเสหิ ปริวฺวโต เยน
 ภควา เตนูปสังมิ; อูปลาสกมิตฺวา ภควันตํ อภิเวทิตฺวา เอกมฺนัตถํ
 นิสิตฺติ. เอกมฺนัตถํ นิสินฺนํ โข หัตถกํ อาฬวกํ ภควา เอตทโว
 “ มหติ โข คียายํ หัตถกํ ปริสา, กถํ ปน คีวํ หัตถก อิมํ
 หติ ปริสํ สังคคฺณหาสิติ. ยานิมานิ ภันเต ภคฺชตา เทสิคฺคานิ
 จตฺตาริ สังคหวตฺถุณิ, เตหาหํ อิมํ มหติ ปริสํ สังคคฺณหามิ
 อหํ ภันเต ยํ ชานามิ “ อยํ ทาเนน สังคเหตฺพฺโพติ, ตํ ทาเนน
 สังคคฺณหามิ; ยํ ชานามิ “ อยํ เปยฺยวาเจเนน สังคเหตฺพฺโพติ, ตํ
 เปยฺยวาเจเนน สังคคฺณหามิ; ยํ ชานามิ “ อยํ อตฺถจริยาเยน สังคเหตฺพฺโพติ,
 ตํ อตฺถจริยาเยน สังคคฺณหามิ; ยํ ชานามิ “ อยํ สมานตฺตคฺคยาเยน
 สังคเหตฺพฺโพติ, ตํ สมานตฺตคฺคยาเยน สังคคฺณหามิ. สํวิชฺชนฺเต โข ปน เม
 ภันเต กุเล โภคา, ทฬิทฺทลฺลํ โข โน ตถา โสคฺคัพพ

มัญญันตีติ. สาธุ สาธุ หัตถก, โยนิ โข ตึยาบิ หัตถก มหตี
 ปริส สังคเหตุ, เยปิ หิ เกจิ หัตถก อสิตมัทธานิ มหตี ปริส
 สังคเหตุ, สัพเพ เท อิมะเหว จตุหิ สังคหัตถุหิ มหตี ปริส
 สังคเหตุ, เยปิ หิ เกจิ หัตถก อนาคตมัทธานิ มหตี ปริส
 สังคหัตถุหิ, สัพเพ เท อิมะเหว จตุหิ สังคหัตถุหิ มหตี
 ปริส สังคหัตถุหิ, เยปิ หิ เกจิ หัตถก เอตหิ มหตี
 ปริส สังคหัตถุหิ, สัพเพ เท อิมะเหว จตุหิ สังคหัตถุหิ มหตี
 ปริส สังคหัตถุหิ. ออโข หัตถโก ชาฬโก ภควตา ธัมมียา
 กาย สันตัสสโต สมาทปโต สมุตเตชโต สัมปหัสโต

อัญจาปัสสา ภควันติ อภิวาเททวา ปตักขินิ กัตวา บั๊กกามิ.

ออโข ภควา อจิรบั๊กกัณเต หัตถเก ชาฬโก ภิกขุ อามันเตสิ
 “อัญจหิ ภิกขเว อัจฉริเยหิ อพักขธัมเมหิ สมนันนาคต หัตถก ชาฬก
 อาเร. กตเมหิ อัญจหิ? สัพโธ ภิกขเว หัตถโก ชาฬโก,
 สีลวา ทิรมา. โยตตปปี. พหุสสุโต. จาควา. บัณณวา ภิกขเว หัตถโก
 ชาฬโก, อปัปปีจโน ภิกขเว หัตถโก ชาฬโก. อิมะหิ โข ภิกขเว
 อัญจหิ อัจฉริเยหิ อพักขธัมเมหิ สมนันนาคต หัตถก ชาฬก อาเร. ตติ.

๒๕ เอกิ สมย ภควา ลักโกสุ วิหริ กปัลลัตถุสมี
 นิโคธธามา. ออโข มหานาโม ลักโก เยน ภควา
 เทนุปลังกมิ; อุปลังกมิตวา ภควันติ อภิวาเททวา เอกมันติ นิสิติ.
 เอกมันติ นิฉินโน โข มหานาโม ลักโก ภควันติ เขตทโว

“กิตฺตาวตฺตา นุ โข ภันเต อูปาสโก โหติติ. ยโต โข มหานาม
 พุทฺธิ สรณํ คโต โหติ, ธัมมํ สรณํ คโต โหติ, สํฆํ สรณํ
 คโต โหติ; เอตฺตาวตฺตา โข มหานาม อูปาสโก โหติติ.

กิตฺตาวตฺตา ปน ภันเต อูปาสโก สีสฺวา โหติติ. ยโต โข มหานาม
 อูปาสโก ปาณนาติปาตา ปฏฺวิโรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏฺวิโรโต โหติ,
 กาเมสุ มิจฺฉาหารา ปฏฺวิโรโต โหติ, มุสาหา ปฏฺวิโรโต โหติ,
 สุราเมรยมัชชปมาทัญฺจํ ปฏฺวิโรโต โหติ; เอตฺตาวตฺตา โข
 มหานาม อูปาสโก สีสฺวา โหติติ.

กิตฺตาวตฺตา ปน ภันเต อูปาสโก อตฺตหิตาย ปฏฺวิบันโน
 โหติ โน ปรีติยาตฺติ. ยโต โข มหานาม อูปาสโก
 อตฺตนา ๑ เทวธัมมํ ปณฺโน โหติ, โน ปรี สัทธัมมํ ปทาย
 สมาทเปติ; อตฺตนา ๑ สีสธัมมํ ปณฺโน โหติ, โน ปรี สีสธัมมํ ปทาย
 สมาทเปติ; อตฺตนา ๑ จาคธัมมํ ปณฺโน โหติ, โน ปรี จาคธัมมํ ปทาย
 สมาทเปติ; อตฺตนา ๑ ภิกฺขุณํ ทสฺสณกาโม โหติ, โน ปรี ภิกฺขุณํ
 ทสฺสเน สมาทเปติ; อตฺตนา ๑ สัทธัมมํ โสตุกาโม โหติ, โน
 ปรี สัทธัมมํ สลฺวเน สมาทเปติ; อตฺตนา ๑ สุตานํ ธัมมานํ
 อารกฺขาตโก โหติ, โน ปรี ธัมมอารณาย สมาทเปติ; อตฺตนา
 ๑ สุตานํ ธัมมานํ อตฺตอุปปริกขี โหติ, โน ปรี อตฺตอุปปริกขาย
 สมาทเปติ; อตฺตนา ๑ อตฺตมณฺเณว ธัมมมณฺเณว ธัมมานุธัมมปฏฺวิบันโน
 โหติ, โน ปรี ธัมมานุธัมมปฏฺวิปัตติยา สมาทเปติ. เอตฺตาวตฺตา โข

มหานาม อูปาสโก อัตตหิตาย ปฏิบันโน โหติ โน พรหิตายาติ.

กิตฺตาวตา ปน ภาณฺเต อูปาสโก อัตตหิตาย จ ปฏิบันโน
 โหติ พรหิตาย จาติ. ยโต โข มหานาม อูปาสโก
 อตฺตนา จ สทฺธาสัมบันโน โหติ, ปรํวํจ สทฺธาสัมปทาย สมาทเปติ;
 อตฺตนา จ สลลสัมบันโน โหติ, ปรํวํจ สลลสัมปทาย สมาทเปติ;
 อตฺตนา จ จาคสัมบันโน โหติ, ปรํวํจ จาคสัมปทาย สมาทเปติ;
 อตฺตนา จ ภิกฺขุณฺโณ ทสฺสสนกาโม โหติ, ปรํวํจ ภิกฺขุณฺโณ ทสฺสเน
 สมาทเปติ; อตฺตนา จ สทฺธธัมมิ สโตกาโม โหติ, ปรํวํจ
 สทฺธธัมมัสสวเน สมาทเปติ; อตฺตนา จ สุตานํ ธัมมานํ ธาวนชาติโก
 โหติ, ปรํวํจ ธัมมธารณาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ สุตานํ ธัมมานํ
 อตฺถุปปrikkhi โหติ, ปรํวํจ อตฺถุปปrikkhaय สมาทเปติ; อตฺตนา
 จ อตฺถมัลลณาย ธัมมมัลลณาย ธัมมานุธัมมปฏิบันโน โหติ, ปรํวํจ
 ธัมมานุธัมมปฏิปัตติยา สมาทเปติ. เชตฺตาวตา โข มหานาม
 อูปาสโก อัตตหิตาย จ ปฏิบันโน โหติ พรหิตาย จาติ.

๒๖ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิहरติ ชีวกัมภวเน. ขลฺโข
 ชีวโก โกमारภักโจ येन ภควา เทนุปลงฺกมิ; อุปลงฺกมิตฺวา
 ภควันตํ ขกฺวาเทตฺวา เขมณฺตํ นิสิตฺติ. เขมณฺตํ นิสินฺโน โข
 ชีวโก โกमारภักโจ ภควันตํ เขตฺตวโง “กิตฺตาวตา นุ โข
 ภาณฺเต อูปาสโก โหตฺติ. ยโต โข ชีวโก พุทฺธํ สรณํ คโต
 โหติ, ธัมมํ สรณํ คโต โหติ, สัมมํ สรณํ คโต โหติ;

เอตตาวทา โข ชีวก อุปาสโก โหติ.

กิตตาวทา ปน ภันเต อุปาสโก สิวา โหติ. ยโต โข ชีวก
อุปาสโก ปาณาติปาตา ปฏิวิโร โหติ, ๆ เป ๆ สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐจানা
ปฏิวิโร โหติ. เอตตาวทา โข ชีวก อุปาสโก สิวา โหติ.

กิตตาวทา ปน ภันเต อุปาสโก อตฺตหิตาย ปฏิบันโน โหติ โน
ปรหิตายาติ. ยโต โข ชีวก อุปาสโก อตฺตนา จ สัทธาสัม-
บันโน โหติ, โน ปร สัทธาสัมปทาย สมาทเปติ, ๆ เป ๆ
อตฺตนา จ อตฺตมณฺเฑน ามณฺเฑน ามณฺเฑน ปฏิบันโน โหติ,
โน ปร ามณฺเฑน ปฏิปัตติยา สมาทเปติ. เอตตาวทา โข ชีวก
อุปาสโก อตฺตหิตาย ปฏิบันโน โหติ โน ปรหิตายาติ.

กิตตาวทา ปน ภันเต อุปาสโก อตฺตหิตาย จ ปฏิบันโน โหติ
ปรหิตาย จาติ. ยโต โข ชีวก อุปาสโก อตฺตนา จ สัทธาสัมบันโน
โหติ, ปรณฺจ สัทธาสัมปทาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ สิลลสัมบันโน โหติ,
ปรณฺจ สิลลสัมปทาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ จาคสัมบันโน โหติ,
ปรณฺจ จาคสัมปทาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ ภิกฺขุณฺโฬ ทสฺสณกาโม
โหติ, ปรณฺจ ภิกฺขุณฺโฬ ทสฺสเน สมาทเปติ; อตฺตนา จ สัทธัมม-
โสตุกาโม โหติ, ปรณฺจ สัทธัมมัสสวเน สมาทเปติ; อตฺตนา จ
สุตฺตานิ อมฺมานิ อารกชาติโก โหติ, ปรณฺจ อมฺมอารณาย
สมาทเปติ; อตฺตนา จ สุตฺตานิ อมฺมานิ อตฺถุปปริกฺขี โหติ,
ปรณฺจ อตฺถุปปริกฺขาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ อตฺตมณฺเฑน

อวัจจนินปาเต บัณฑิตกัลล ตติยวคฺโค.

๑๙๘

อัมมมัลลภาย อัมมานุอัมมปฏิบันโน โหติ, ปรัณจ อัมมานุอัมม-
ปฏิปัตติยา สมากเปติ. เอคํดาวตา โข ชีวก อูปาสโก อคฺคหิตาย
จ ปฏิบันโน โหติ ปรัหิตาย จาติ.

๒๑ อวัจจิมานิ ภิกฺขเว พลานิ. กตมานิ อวัจจ ? โรณณฺพลา
ภิกฺขเว ทารกา, โกธพลา มาตุคฺคมา, อารุพฺพลา โจรา, อิลลํริยพลา
ราชาโน, อุกฺกมตฺติพลา พาลา, นิชฌมตฺติพลา บัณฺฑิตา,
ปฏิลฺลขณพลา พหุสฺสสุตา, ชนฺนํพลา สมณพฺรหฺมณํ. อิมานิ โข
ภิกฺขเว อวัจจ พลานิติ.

๒๒ อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต येन ภควา เตนุปลังกมิ;
อุปลังกมิตฺวา ภควันตํ อภิวิเทตฺวา เอกมฺนัตํ มิสฺสตี. เอกมฺนัตํ
นิสินฺนํ โข อายสฺมึนํตํ สาริปุตฺตํ ภควา เอตทโวจ “เต นุ โข
สาริปุตฺต ชีนาสวสฺสํ ภิกฺขุโน พลานิ ?” เยหิ พเลหิ สมันนาคโต
ชีนาสวโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิขานาติ “ชีนา เม อาสวาติ.
อวัจจ ภันเต ชีนาสวสฺสํ ภิกฺขุโน พลานิ, เยหิ พเลหิ สมันนาคโต
ชีนาสวโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิขานาติ “ชีนา เม อาสวาติ.
กตมานิ อวัจจ ?” อถ ภันเต ชีนาสวสฺสํ ภิกฺขุโน อนิจฺจโต สัพเพ
สํขารา ยถากุตํ สัมมยฺยัณฺณาย สุกฺวิจฺจา โหณฺติ. ยัมปิ
ภันเต ชีนาสวสฺสํ ภิกฺขุโน อนิจฺจโต สัพเพ สํขารา ยถากุตํ
สัมมยฺยัณฺณาย สุกฺวิจฺจา โหณฺติ; อิทมฺปิ ภันเต ชีนาสวสฺสํ
ภิกฺขุโน พลํ โหติ, ยํ พลํ อาคัมม ชีนาสวโว ภิกฺขุ อาสวานํ

ขย ปรุชานาติ “ชีณา เม ชาสวาติ. ปุณ จปร ภันเต,
 ชีณาสวัสส ภิกขุโน อังคารกาสุปมา กามา ยถากุต สัมมัมบีบับณาย
 สุกุฏฐา โหนติ. ยัมปิ ภันเต ชีณาสวัสส ภิกขุโน อังคารกาสุปมา
 กามา ยถากุต สัมมัมบีบับณาย สุกุฏฐา โหนติ; อิตัมปิ ภันเต
 ชีณาสวัสส ภิกขุโน พล โหติ, ยं พล ชาคัมม ชีณาสโว
 ภิกขุ ชาสวาน ทย ปรุชานาติ “ชีณา เม ชาสวาติ. ปุณ
 จปร ภันเต, ชีณาสวัสส ภิกขุโน วิเวกนิณัน จิตต โหติ
 วิเวกโปณ วิเวกัพการ วิเวกฐัง เนกขัมมาภิต พัยนตีภุต
 สัพพะโส ชาสวัญจานิเยหิ อัมเมหิ. ยัมปิ ภันเต ชีณาสวัสส
 ภิกขุโน วิเวกนิณัน จิตต โหติ วิเวกโปณ วิเวกัพการ วิเวกฐัง
 เนกขัมมาภิต พัยนตีภุต สัพพะโส ชาสวัญจานิเยหิ อัมเมหิ;
 อิตัมปิ ภันเต ชีณาสวัสส ภิกขุโน พล โหติ, ยं พล ชาคัมม
 ชีณาสโว ภิกขุ ชาสวาน ทย ปรุชานาติ “ชีณา เม ชาสวาติ.
 ปุณ จปร ภันเต, ชีณาสวัสส ภิกขุโน จิตตาโร สติบญฺจานา
 ภาวตา โหนติ สุภาวตา. ยัมปิ ภันเต ชีณาสวัสส ภิกขุโน
 จิตตาโร สติบญฺจานา ภาวตา โหนติ สุภาวตา; อิตัมปิ ภันเต
 ชีณาสวัสส ภิกขุโน พล โหติ, ยं พล ชาคัมม ชีณาสโว
 ภิกขุ ชาสวาน ทย ปรุชานาติ “ชีณา เม ชาสวาติ. ปุณ จปร
 ภันเต, ชีณาสวัสส ภิกขุโน จิตตาโร อิทธิปาธา ภาวตา โหนติ
 สุภาวตา. ๗เป๗ มณฺจิมันตริยานิ ภาวตานิ โหนติ สุภาวตานิ.

ลัตถ์ โพชนังคา ภาวิตา โหนติ สุภาวิตา. อริโย อัญจันคิโก
มคฺโค ภาวิตอ โหติ สุภาวิตอ. ยัมปิ ภันเต ชินาสวลล ภิกฺขุโน
อริโย อัญจันคิโก มคฺโค ภาวิตอ โหติ สุภาวิตอ; อิตัมहि
ภันเต ชินาสวลล ภิกฺขุโน พลฺล โหติ, ยํ พลฺล ชาคัมม
ชินาสโว ภิกฺขุ ชาสวานํ ขยํ ปฏฺฐานาติ “ชินา เม ชาสวาติ-
อิมานิ โข ภันเต อัญจ ชินาสวลล ภิกฺขุโน พลานิ, เยติ
พลฺเลติ สมนันนาคโต ชินาสโว ภิกฺขุ ชาสวานํ ขยํ ปฏฺฐานาติ
“ชินา เม ชาสวาติ.

๒๔ “ชนกัจโจ โลโก, ชนกัจโจ โลโกติ ภิกฺขเว
ธลฺลสุตฺวา ปุณฺณชฺชโน ภาสติ, โน จ โข โส ชานาติ ชน-
วา อักขณํ วา. อัญจิมะ ภิกฺขเว อักขณา อสฺมยา
พฺรหฺมจฺริยวาสา. กตเม อัญจ? อธิ ภิกฺขเว ตถาคโต จ โลเก
อุပ္ปันโน โหติ อรหํ สัมมาสัมพุทฺโธ วิชชาจฺรณสัมปันโน ลุคฺโค
โลกวทุ อนุตฺตโร ปุริสทम्मสารถิ ลตฺถา เทวมนุสฺส้านํ พุทฺโธ
ภควา, อัมโม จ เทลยติ อุปลมฺมิโก ปรีณิพฺพานิโก สัมโพธคามิ
ลุตฺตปฺเปเวติโต, อยฺญํจ ปุคฺคโล นิรยํ อุပ္ปันโน โหติ. อยํ ภิกฺขเว
ปจฺจโม อักขโน อสฺมโย พฺรหฺมจฺริยวาสา. ปุณฺ จปรี ภิกฺขเว,
ตถาคโต จ โลเก อุပ္ปันโน โหติ ๆเป ๆ ลตฺถา เทวมนุสฺส้านํ
พุทฺโธ ภควา, อัมโม จ เทลยติ อุปลมฺมิโก ปรีณิพฺพานิโก

สัมโพธคามิ สุตตัมปเวทิตโต, อยัมภัง ปุคฺคโล ตีรจฺฉานโยนี อูปันโน
 โหติ. ๆเป ๆ อยัมภัง ปุคฺคโล นิตฺตวิสัย อูปันโน โหติ.
 ๆเป ๆ อยัมภัง ปุคฺคโล อภิณฺตรว ทิฆายุกํ เทวนิกาย อูปันโน
 โหติ. ๆเป ๆ อยัมภัง ปุคฺคโล บัจฺจันติเมสฺส ชนปเทสฺส บัจฺจาชาท
 โหติ, โส จ โหติ อวิณฺณวาทเรสฺส นิลกฺกชฺส, นัตถิ นัตถิ
 คติ ภิกฺขุณี ภิกฺขุณีนี อูปาสกานํ อูปาสิกานํ ๆเป ๆ อยัมภัง
 ปุคฺคโล มัชฌิเมสฺส ชนปเทสฺส บัจฺจาชาท โหติ, โส จ โหติ
 มิจฺฉาทิฏฺฐิจิโก วิปริตทสฺสโน “นัตถิ ทินนํ, นัตถิ อญฺญจํ,
 นัตถิ หุตํ, นัตถิ สุกตทกฺกฏฺฐานํ กัมมํ ฌลํ วิปาโก,
 นัตถิ อมฺโง โลโก, นัตถิ ปโร โลโก, นัตถิ มาตา,
 นัตถิ ปิตา, นัตถิ สัตฺตา โอบปาติกา, นัตถิ โลเก
 สมนพฺพรหฺมณา สัมมัตฺตทา สัมมาปฏฺฐินา, เย อิมัมภัง โลกํ
 ปรรวํ โลกํ สยํ อภิณฺณา สจฺฉนิกิตฺวา ปเวเทนฺติตฺติ. ๆเป ๆ
 อยัมภัง ปุคฺคโล มัชฌิเมสฺส ชนปเทสฺส บัจฺจาชาท โหติ, โส จ
 โหติ ทูปฺปันโน ชไฟิ อेषิมฺโง น ปฏฺวิโง สุภาสิตทุพฺภาสิตสฺส
 อตฺถมณฺเณวตฺ. อมฺโง ภิกฺขเว สัตฺตโม อกฺขโณ อสฺมโย พหฺมจริย-
 วาสาย. ปุณฺ จปรี ภิกฺขเว, ตถาคโต จ โลเก อนูปันโน
 โหติ อรหํ สัมมาสัมพุทฺโธ ๆเป ๆ สัตฺตา เทวมนุสฺसानํ
 พุทฺโธ ภควา, อัมโม จ น เทลียติ อูปสมิโก ปรีนิพฺพานิโก
 สัมโพธคามิ สุตตัมปเวทิตโต, อยัมภัง ปุคฺคโล มัชฌิเมสฺส ชนปเทสฺส

บัจจาชาโต โหติ, โส จ โหติ บัณณวา อชไฟิ อเนพมุโค
 ปฏีฟโล สุภาสิทพุทฺภาสิตัสส อตฺตมณฺเณวาคุ. อยํ ภิกขเว อัญจโม
 อักขโน อสมโย พหฺมจริยวาสาย. อิมํ โข ภิกขเว อัญจ
 อักขนา อสมยา พหฺมจริยวาสาย.

เอโก จ โข ภิกขเว ขโน จ สมโย จ พหฺมจริยวาสาย. กตโม
 เอโก ? อธิ ภิกขเว ตถาคโต โลกเก อูบฺบํโน โหติ นรํ สัมมาสัมพุทฺโธ
 วิชชาจรณสมฺบํโน สุกโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สัจฺฉา
 เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา, ธัมโม จ เทสียติ อุปสมโก
 ปวินิพพานโก สัมโพธคามิ สุกตบิเวติโต, อยณํ มุคฺคโล
 มัชฌิเมสุ ชนปเทสุ บัจจาชาโต โหติ, โส จ โหติ บัณณวา
 อชไฟิ อเนพมุโค ปฏีฟโล สุภาสิทพุทฺภาสิตัสส อตฺตมณฺเณวาคุ.
 อยํ ภิกขเว เอโก ขโน จ สมโย จ พหฺมจริยวาสายาคิ.

มนุสฺสโลกํ ลัทธาน

ลัทธัมเม สุปฺเปเวติเต

เย ชนํ นาคิจฺฉนฺติ

อจินาเมนฺติ เต ชนํ,

พหุํ อักขนา วุตฺตา

มุคฺคิลลสันตฺรวายิกา

กทาจํ กรทจํ โลก

อูบฺบํชฺชนฺติ ตถาคตา,

ตยิทํ สัมมุชฺชุตํ

ยํ โลกัสสํ สุกุสฺสํ

มนุสฺสปฏฺฐาโก จ

ลัทธัมมัสสํ จ เทสฺนา,

อถ วายมิตุํ ตตฺถ

อตฺถกาเมน ชนฺตฺนา

กถํ วิชฺชญฺวา ลัทธัมมํ

ขโน वो มา อูบฺบํชฺชิตา,

ชนาตฺตา ทิ โสจันติ

อิธ เจ น วิราเจติ

วานิโฆว อตฺตํโก

อวิชฺชานีพฺพุโต โปโส

ชาติมรณสํสาร์

เย จ ลัทธิธา มนุสฺสํสํ

อภํสุ ลัทธํ วณํ

ชนํ บัจจวํโก โลเก

เย มัคคํ ปญฺญบิฑฺฒิตุ

เย ลวฺวรา จักขุมตา

เตสุ कुตฺโต สทา สโต

ลัทธิเพ อนุสเย เนตฺวา

เท เว ปารคตา โลเก

๓๐ เขกํ สมยํ ภควา ภักฺเคสุ วิหริตุํ มารคิเร

ภสฺสกาฬาวเน มิคทาเย.

นิรยํทํ สัมปํบิฑา

ลัทธิธมฺมํสํ นิยามิตํ,

จิรํทํทนต์ปัสสติ

ลัทธิธมฺมํ อปฺวาธิตํ,

จิรํ บัจจานุโกสฺสติ

ลัทธิธมฺมํ ลุเปวเวทิตํ,

ทวิสฺสํสํทํ กโรนฺติ วา

พฺรหฺมจริยํ อมุตฺตรํ,

ตถาคคํปิเวทิตํ

เทสิตาทิจจพนฺธนา,

วิหเรถ อนวสฺสํโค

มารเธยฺยสฺรานเค

เย บัตตํ อาสวักขณฺตี.

เตน โข ปน สมเยน อายสฺสมา อมฺรุตํโห เจตฺตุ วิหริ

ปาจิณวสฺสาเย. อถ โข อายสฺสํโต อมฺรุตํธมฺมํ วิทคฺคํสํ

ปญฺญสํสํสํสํ เอว เจทโส ปวิวตฺกํโก อุตฺปาติ “อัมมํบิฑิตฺถาย

อัมมํโม, นายนํ อัมมํโม มหิจฺฉํสํ, สันนํจฺฉํสํสํสํ อัมมํโม, นายนํ

อัมมํโม อสันนํจฺฉํสํสํ, ปวิวตฺคํสํสํสํ อัมมํโม, นายนํ อัมมํโม

สังคณิการามัสส; ขารัทธวิวิธัสสาယัม อัมโม, นาย อัมโม กุสัณณัสส;
 อุมฺภุจัสสคัสสคัสสา ยัม อัมโม, นาย อัมโม มุญฺหัสสคัสส; สมหิตัสสา ยัม
 อัมโม, นาย อัมโม อสมหิตัสส; บัณฺณวโท อัมโม, นาย
 อัมโม ทุปฺปบัณฺณัสสาติ.

อชโข ภควา อายัสสมโต อนรุทฺธัสส เจตสา เจโตปริวตักกมณฺเณ
 เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สัมมณฺเษโก วา พาทํ ปสาเรยฺย ปสาริตํ
 วา พาทํ สัมมณฺเษยฺย, เอมเมว ภิกฺขุ, สํสุมารคิเร เกสโกฬาวเน
 มิคทาเย อเนตรหิตโต เจตฺส, ปาจิณวตทาเย อายัสสมโต อนรุทฺธัสส
 สัมมณฺเษ ปาตุรโหสิ. นิสิติ ภควา บัณฺณัตถเต อาสเน. อายัสสมาย โข
 อนรุทฺธโ อภวณฺํตํ อภิวาเทตฺวา เอภมณฺํตํ นิสิติ. เอภมณฺํตํ นิสินฺนํ โข
 อายัสสมณฺํตํ อนรุทฺธํ ภควา เขตตวโจ “สาธุ สาธุ อนรุทฺธ, สาธุ
 โข ตว อนรุทฺธ, ยนฺตํ มหาปุริสวตักกํ วิตักฺกเถสิ” อปัปฺปจัสสสา ยัม
 อัมโม, นาย อัมโม มหิจัสส; สันตฺต
 อัมโม อสันตฺต
 สังคณิการามัสส; ขารัทธวิวิธัสสา ยัม อัมโม, นาย อัมโม กุสัณณัสส;
 อุมฺภุจัสสคัสสคัสสา ยัม อัมโม, นาย อัมโม มุญฺหัสสคัสส; สมหิตัสสา ยัม
 อัมโม, นาย อัมโม อสมหิตัสส; บัณฺณวโท อัมโม, นาย
 อัมโม ทุปฺปบัณฺณัสสาติ. เตนหิ ตว อนรุทฺธ อิมํ อวัจจนํ
 มหาปุริสวตักกํ วิตักฺกเถสิ “นิปฺปยฺยจารามัสสสา ยัม อัมโม นิปฺปยฺยจริโน,
 นาย อัมโม ปยฺยจารามัสส ปยฺยจริโนหิ. ยโต โข ตว

อนรุทฺธ อิมะ อัญฺจ มหาปรัสวิตักเก วิตักเกสฺสสฺส; ตโต ตํ
 อนรุทฺธ ยาว เทว อากังขิสฺสสฺส, วิวัจฺเจว กาเมหิ วิวัจฺจ อกุสเลหิ
 ธมฺเมหิ สวิตักกํ สวิจารํ วิเวกํ ปัตติสุขํ ปรมชฺชฌานํ อุลลัมบิยฺช
 วิหริสฺสสฺส. ยโต โข ตํ อนรุทฺธ อิมะ อัญฺจ มหาปรัสวิตักเก
 วิตักเกสฺสสฺส; ตโต ตํ อนรุทฺธ ยาว เทว อากังขิสฺสสฺส, วิตักกํวิจารานํ
 รูปสมา อชฌมกํ สัมปสาทนํ เจตโส เอโกติภาวํ อวิตักกํ
 อวิจารํ สมาริขํ ปัตติสุขํ ทุคฺคิชฌานํ อุลลัมบิยฺช วิหริสฺสสฺส.
 ยโต โข ตํ อนรุทฺธ อิมะ อัญฺจ มหาปรัสวิตักเก วิตักเกสฺสสฺส;
 ตโต ตํ อนรุทฺธ ยาว เทว อากังขิสฺสสฺส, ปัตติยา จ วิราดา
 อุลเภกขโก จ วิหริสฺสสฺส สโต จ สัมปชาโน, สุขญฺจ กาเยน
 ปฏฺฐิสฺสเวทสฺสสฺส, ยนํติ อริยา อากังขณํติ “อุเภกขโก สติมา สุขวิหารีติ,
 ทุคฺคิชฌานํ อุลลัมบิยฺช วิหริสฺสสฺส. ยโต โข ตํ อนรุทฺธ อิมะ
 อัญฺจ มหาปรัสวิตักเก วิตักเกสฺสสฺส; ตโต ตํ อนรุทฺธ ยาว เทว
 อากังขิสฺสสฺส, สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว
 โสมนัสสโตมนัสสานํ อตฺถังคมา อทุกขมสุขํ อุลเภกขาสติปาริสฺสํ
 จตุตถฌานํ อุลลัมบิยฺช วิหริสฺสสฺส. ยโต โข ตํ อนรุทฺธ
 อิมะ จ อัญฺจ มหาปรัสวิตักเก วิตักเกสฺสสฺส, อิมะสํปิ จตุนํ
 ฉานานํ อภิเจตถิกานํ ภิญฺญจธมฺมสุขวิหารานํ นิคามฉากิ ภวิสฺสสฺส
 อภิจฺฉฉากิ อภิสฺสฉากิ; ตโต ตุຍ်ဟံ อนรุทฺธ เสຍယถာယိ นาม
 คหປຕိສັလံ វា គហປຕိປຕိສັလံ វា វານාරត්တានံ កុស្តានံ

ทูลัสกรณโก ปุโร, เอมะว เต ปัสสูกจิวร ขายัสสติ สันตุฏฐัสส
 วิหโรติ รติยา อปริตัสสา ย ฆาสุวิหาราย โอภกมนาย นิพพานัสส.
 ยโต โข คีว อนุรุทธ อิมะ จ อัญญ มหาปรัสวัตกเก วัตกเกสสสิ,
 อิมะสัจ จตุนัน ฉานาน อากิเจตสิกาน ติฏฐจัมมสุขวิหาราน
 นิกามลาภี ภวิสสสิ อภิจฉลาภี อภิสราภี, ตโต คุยหิ อนุรุทธ
 เสยยะดาบี นาม คหปติสส วา คหปติปุตตัสส วา สาลิน โอทโน
 วิจิตกาฬโก อเนกสุโป อเนกพยัญชน, เอมะว เต
 ปณณิยาโลปโกชน ขายัสสติ สันตุฏฐัสส วิหโรติ รติยา อปริตัสสา
 ฆาสุวิหาราย โอภกมนาย นิพพานัสส. ยโต โข คีว อนุรุทธ อิมะ
 จ อัญญ มหาปรัสวัตกเก วัตกเกสสสิ, อิมะสัจ จตุนัน ฉานาน
 อากิเจตสิกาน ติฏฐจัมมสุขวิหาราน นิกามลาภี ภวิสสสิ อภิจฉลาภี
 อภิสราภี, ตโต คุยหิ อนุรุทธ เสยยะดาบี นาม คหปติสส วา
 คหปติปุตตัสส วา กุฎาการิ อุลลิตถาวลิตถิ นีวาทิ ผลิตคคัพ
 ปิติตวาตปาน, เอมะว เต รุกขมูลเสนาสน ขายัสสติ สันตุฏฐัสส
 วิหโรติ รติยา อปริตัสสา ย ฆาสุวิหาราย โอภกมนาย นิพพานัสส.
 ยโต โข คีว อนุรุทธ อิมะ จ อัญญ มหาปรัสวัตกเก วัตกเกสสสิ,
 อิมะสัจ จตุนัน ฉานาน อากิเจตสิกาน ติฏฐจัมมสุขวิหาราน
 นิกามลาภี ภวิสสสิ อภิจฉลาภี อภิสราภี, ตโต คุยหิ อนุรุทธ
 เสยยะดาบี นาม คหปติสส วา คหปติปุตตัสส วา บัลลังโก
 โคณกัตตโต ปฏิกัตตโต ปฏิกัตตโต กถลิมิคปวเรจจัตถโรโน

สอตุตฺตรจันโท อุกโตโตหิตกฺขปาโน, เอวเมว เต ตินณสันถรภสยนาสนํ
 ขายัสสติ สันตุฏฺฐจัสส วิหโรโต รติยา อปริตัสสาย ฆาสุวิหาราย
 โอกกมณาย นิพฺพานัสส. ยโต โข คีวํ อนุรุตฺต อิมे จ อัญฺ
 มหาปฺริสวตฺตเก วิตักฺเกสสฺส, อิมสฺสจ จตฺถนํ ฉานานํ อากิเจตสิกานํ
 ทิฏฺฐจธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี ภวสฺสติ อภิจนฺลาภี อภิสฺราภี,
 ตโต ตฺยํ อนุรุตฺต เสยฺยถาปํ นาม คหปติสฺส วา คหปติปุตฺตสฺส วา
 นานาภคฺชฺชานํ: เสยฺยถิตํ? สํบิํ นวนีตํ เทสํ มนุ
 ฆานิตํ; เอวเมว เต ปุตฺตมุตฺตภคฺชฺชํ ขายัสสติ สันตุฏฺฐจัสส
 วิหโรโต รติยา อปริตัสสาย ฆาสุวิหาราย โอกกมณาย นิพฺพานัสส.
 เตนहि คีวํ อนุรุตฺต อายติกัมปิ วัสสวาลํ อีเชว เจตฺสุ
 ปาจิณวตฺทาเย วิหเรยฺยาสีติ. “เอวํ ภันเตติ โข อายัสฺมา อนุรุตฺตโ
 ภควโต มัจฺจัสสโลสิ. อถโข ภควา อายัสฺมํนํ อนุรุตฺต อิมินา
 โอวาเทน โอวทิตฺวา เสยฺยถาปํ นาม พลฺวา ปฺริโส สัมมิณฺวชิตํ วา
 พาทํ ปสาเรยฺย ปสาวิตํ วา พาทํ สัมมิณฺวเชยฺย, เอวเมว
 เจตฺสุ ปาจิณวตฺทาเย อมฺมวาทโต ภักฺเคสุ สุตฺตมารคิเร เกสกพิวเน
 มิคทาเย ปาตุโรหสิ. นิสฺสํติ ภควา บัณฺณตฺเต อาสเน. นิสฺสํช
 โข ภควา ภิกฺขุ อามันเตสิ “อัญฺจ โว ภิกฺขเว มหาปฺริสวตฺตเก
 เทสิสฺสํ, ตํ สุนาถ ๗ เป ๗ กตเม จ ภิกฺขเว อัญฺจ
 มหาปฺริสวตฺตกา? อมฺมิจฺฉิตฺตํ ภิกฺขเว อัมมโม, นายนํ อัมมโม
 มหิจฉิตฺตํ; สันตุฏฺฐจัสสํ ภิกฺขเว อัมมโม, นายนํ อัมมโม

อัญจนินปาเต ปณณาสกัถัสส ทติยวัคโค. ๔๔

อสนันตุญจัสส, ปววิตตัสสสาयํ ภิกขเว อัมโม, นાયํ อัมโม
สังคนิการามัสส; อารทธีววิยัสสสาयํ ภิกขเว อัมโม, นાયํ อัมโม
กุสัถัสส; อุมฺภุจิตัสสทิสสาयํ ภิกขเว อัมโม, นાયํ อัมโม มุญฺห จัสสทิสส;
สมาหิตัสสสาयํ ภิกขเว อัมโม, นાયํ อัมโม อสมาหิตัสส; บัลลณวโต
อญํ ภิกขเว อัมโม, นાયํ อัมโม ทุပ္ปัลลณัสส; นิปปัลลจารามัสสสาयํ
ภิกขเว อัมโม นิปปัลลจรติโน, นાયํ อัมโม ปัลลจารามัสส ปัลลจรติโน

“อัมมัมมจันตัสสาयํ ภิกขเว อัมโม, นાયํ อัมโม
มทิจันตัสสาติ อิตฺติช ปเนตํ วุตฺตํ: กิณฺเจะทํ ปฏฺจิจ วุตฺตํ: อิตฺ
ภิกขเว ภิกขุ อัมมัมมจันตํ สมาโน “อัมมัมมจันตํ มํ ชาเนยฺยุนฺตํ
น อิจฺฉติ, สันตฺตฺตฺตฺจํ สมาโน “สันตฺตฺตฺตฺจํ มํ ชาเนยฺยุนฺตํ น
อิจฺฉติ, ปววิตฺโต สมาโน “ปววิตฺโตติ มํ ชาเนยฺยุนฺตํ น อิจฺฉติ,
อารทธีววิโย สมาโน “อารทธีววิโยติ มํ ชาเนยฺยุนฺตํ น อิจฺฉติ,
อุมฺภุจิตัสสทิสํ สมาโน “อุมฺภุจิตัสสทิสํ มํ ชาเนยฺยุนฺตํ น อิจฺฉติ,
สมาหิตํ สมาโน “สมาหิตํติ มํ ชาเนยฺยุนฺตํ น อิจฺฉติ, บัลลณวา
สมาโน “บัลลณวาติ มํ ชาเนยฺยุนฺตํ น อิจฺฉติ, นิปปัลลจาราม
สมาโน “นิปปัลลจารามติ มํ ชาเนยฺยุนฺตํ น อิจฺฉติ,
“อัมมัมมจันตัสสาयํ ภิกขเว อัมโม, นાયํ อัมโม มทิจันตัสสาติ อิตฺติ ยันตํ
วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏฺจิจ วุตฺตํ.

“สันตฺตฺตฺตฺจํ ภิกขเว อัมโม, นાયํ อัมโม

อลันตฺตฺยจัสสาคิ อิติ โข ปเนตฺ วุตฺตํ: กิณฺเจตฺ
 ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สันตฺตฺยฺโจ โหติ
 อิตฺริตฺรจิวรปิ่นทปาทเสนาสนคิลานบัจจยเกสฺสชฺชปริกฺขาเรน. “สันตฺตฺยจัสสาคิ
 ภิกฺขเว ธมฺโม, นาย ธมฺโม อลันตฺตฺยจัสสาคิ อิติ ยนฺตํ
 วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

“ปวิวิตฺตัสสาคิ ภิกฺขเว ธมฺโม, นาย ธมฺโม
 สัจจนิการามัสสาคิ อิติ โข ปเนตฺ วุตฺตํ: กิณฺเจตฺ
 ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปวิวิตฺตัสส วิหฺรโต ภวนฺติ
 อุปตฺถกมิตาโร ภิกฺขุ ภิกฺขุโนโย อุปาสกา อุปาสิกาโย วาชาโน
 ราชมหามัตฺตา ติตฺถิยา จิตฺติปสวกา. ตตฺถ ภิกฺขุ วิเวกนินฺเนน
 จิตฺเตน วิเวกโปเลน วิเวกบัพฺภาเรน วิเวกฺกฺวจเณ เนกขัมมาภิเรคเณ
 อลฺลภตฺถํ อลฺลภิตฺวา ปฏิสันนํ ยเว กถํ กตฺตา โหติ. “ปวิวิตฺตัสสาคิ
 ภิกฺขเว ธมฺโม, นาย ธมฺโม สัจจนิการามัสสาคิ อิติ ยนฺตํ
 วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

“ธวตฺถววิยัสสาคิ ภิกฺขเว ธมฺโม, นาย ธมฺโม กุสฺสิตฺตัสสาคิ อิติ โข
 ปเนตฺ วุตฺตํ: กิณฺเจตฺ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ธวตฺถววิโย
 วิหฺรติ อกุสฺสลาณํ ธมฺมานํ ปหานาย กุสฺสลาณํ ธมฺมานํ อุปสัมปทาย
 ทามวา ทฬีทปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธฺโร กุสฺสเลตฺถุ ธมฺเมตฺถุ.
 “ธวตฺถววิยัสสาคิ ภิกฺขเว ธมฺโม, นาย ธมฺโม กุสฺสิตฺตัสสาคิ
 อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

อัญจนปาเท มณีนาคัสสัถ ตติยวัคโค.

๔๑

“อุปัฏฐ จิตัสสจิตัสสา ยํ ภิกขเว ธัมโม, นามํ ธัมโม มุฏฐจิตัสสจิตัสสา
อิตติ โข ปเนตํ วุตตะ: กิณฺเจะตํ ปฏิจจํ วุตตะ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ สติมา โหติ
ปรเมณ สติเนยฺกเกณ สมนฺนาคโต จิรคตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สรिता
อนุสสรिता. “อุปัฏฐ จิตัสสจิตัสสา ยํ ภิกขเว ธัมโม, นามํ ธัมโม
มุฏฐจิตัสสจิตัสสา อิตติ ยนฺตํ วุตตะ, อิทเมตํ ปฏิจจํ วุตตะ

“สมาหิตัสสา ยํ ภิกขเว ธัมโม, นามํ ธัมโม สลมาหิตัสสา
อิตติ โข ปเนตํ วุตตะ: กิณฺเจะตํ ปฏิจจํ วุตตะ? อธิ ภิกขเว
ภิกขุ วิวิจฺเจะว กาเมหิ ๆ เป ๆ จิตฺตคฺขันณานิ อุปสํมยฺชช.
วิหริ. “สมาหิตัสสา ยํ ภิกขเว ธัมโม, นามํ ธัมโม สลมาหิตัสสา
อิตติ ยนฺตํ วุตตะ, อิทเมตํ ปฏิจจํ วุตตะ.

“บัลลวโต ขยํ ภิกขเว ธัมโม, นามํ ธัมโม ทุပ္บัลลวัสสา
อิตติ โข ปเนตํ วุตตะ: กิณฺเจะตํ ปฏิจจํ วุตตะ? อธิ ภิกขเว
ภิกขุ บัลลววา โหติ อุตฺถยตฺถคคามินิยา บัลลวาย สมนฺนาคโต ปรียาย
นิพฺเพธิกาย สมนฺมาทุกฺขันชคามินิยา. “บัลลวโต ขยํ ภิกขเว ธัมโม,
นามํ ธัมโม ทุပ္บัลลวัสสา อิตติ ยนฺตํ วุตตะ, อิทเมตํ ปฏิจจํ วุตตะ

“นิยฺปบัลลจารามัสสา ยํ ภิกขเว ธัมโม นิยฺปบัลลจริโน, นามํ ธัมโม
ปบัลลจารามัสส ปบัลลจริโนติ อิตติ โข ปเนตํ วุตตะ: กิณฺเจะตํ
ปฏิจจํ วุตตะ? อธิ ภิกขเว ภิกขุโน ปบัลลจโนโรเช จิตฺตํ ปกฺขันหติ
ปสฺสิตฺติ สันตติฏฺฐติ วิมุจฺจติ. “นิยฺปบัลลจารามัสสา ยํ ภิกขเว ธัมโม
นิยฺปบัลลจริโน นามํ ธัมโม ปบัลลจารามัสส ปบัลลจริโนติ

อวัจฺจนีปาเต บัณฺณาลกัณฺโณ จตฺตถาวคฺโค.

๓๑ อวัจฺจิมานิ ภิกฺขเว ทานานิ. กตมานิ อวัจฺจ? อาสัซฺช ทานํ เทติ,
ภยา ทานํ เทติ, “อหาสิ เมติ ทานํ เทติ, “ทสฺสติ เมติ ทานํ เทติ, “สาหุ
ทานนํติ ทานํ เทติ, “อหํ ปจามิ อิมํ น ปจันตี, นารทามิ ปจันโต
ชปจันตฺวานํ ทานํ น ทาณนํติ ทานํ เทติ, “อิมํ เม ทานํ ททโต
กัลยาณํ กิตฺติสํหิตํ อหฺวสฺสวํสํหิตํ ทานํ เทติ, จิตฺตาดังการจิตฺต-
ปริกฺขารัตถํ ทานํ เทติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว อวัจฺจ ทานานิ.

๓๒ สัทธา ทิวิยํ กุสฺลณฺจ ทานํ อัมมา เอเต สบฺบปริสาณฺยาตา
เอตฺถํ ทิ มคฺคํ ทิวิยํ วทนฺตี เอเตน ทิ คจฺจติ เทวโลกนํติ.

๓๓ อวัจฺจิมานิ ภิกฺขเว ทานวตฺถุณิ. กตมานิ อวัจฺจ? ฉนฺตา ทานํ เทติ,
โทสา ทานํ เทติ, โมหา ทานํ เทติ, ภยา ทานํ เทติ, “ทินนํปฺพฬํ
กตปฺพฬํ บิฑฺฒิตามเหติ, นารทาสํ ปฺราณํ กุลวตฺถํ ทาเปตฺตํติ ทานํ
เทติ, “อิมานํ ทานํ ทตฺวา กายสฺส เกทา ปรมํมรณา สคฺคํ สคฺคํ
โลกํ อปฺปชฺชิสฺสํสาเมติ ทานํ เทติ, “อิมํ เม ทานํ ททโต จิตฺตํ
ปสฺสิตฺติ, อตฺตมณฺตา โสมนสฺสํ ชุปฺชายตีติ ทานํ เทติ, “จิตฺตาดังการ-
จิตฺตปริกฺขารัตถํ ทานํ เทติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว อวัจฺจ ทานวตฺถุณิ.

๓๔ อวัจฺจจฺจสฺมณฺนาคเต ภิกฺขเว เขตเต พิชฺช วุตฺตํ นมทฺตํมณฺโห
นมหสฺสทา ทํ นผาติเสยฺยณํติ. ก ก อวัจฺจจฺจสฺมณฺนาคตฺ? อธิ ภิกฺขเว
เขตตํ อุนนนิณฺณนามิ จ โหติ, ปาสาณลกฺขริตฺถลณฺจ โหติ, อุตฺตวณฺจ
โหติ, น จ คมํภีโรติ โหติ, น อายสํมยฺยณํ โหติ, น อปายสํมยฺยณํ

โทธิ, น มาติกาธัมมัตถัง โทธิ, น มรียาทธัมมัตถัง โทธิ. เอว
 อัญจันตมัตถังนาคเต ภิกขเว เขตเต พิชช วุตตัง มหัตถัง โทธิ
 มหัตถังสาท ฆาตเสยยันตี. เอวเมว โข ภิกขเว อัญจันตมัตถังนาคเต
 สมณพราหมณสุ ทานัง ทินนัง มหัตถัง โทธิ มหานิสังส
 มมหาชุกัง มหาวีรียัง. กถ อัญจันตมัตถังนาคตา? อธ ภิกขเว
 สมณพราหมณา มัจฉาติฏฐิกา โทณตี มัจฉาสังกัมป้า มัจฉาวาจา
 มัจฉากัมมัตถัง มัจฉาอาชีวา มัจฉาวายามา มัจฉาสติโน มัจฉาสมาธิโน.
 เอว อัญจันตมัตถังนาคเตสุ ภิกขเว สมณพราหมณสุ ทานัง ทินนัง
 มหัตถัง โทธิ มหานิสังส มมหาชุกัง มหาวีรียัง.

อัญจันตมัตถังนาคเต ๑ ภิกขเว เขตเต พิชช วุตตัง มหัตถัง โทธิ
 มหัตถังสาท ฆาตเสยยันตี. กถ อัญจันตมัตถังนาคตา? อธ ภิกขเว เขตตัง
 อนุยมนินินนามิ ๑ โทธิ, ขปาสาณสัททวิธัตถัง โทธิ, อนุสรณัง
 โทธิ, คัมภีรุตถัง โทธิ, ฉายธัมมัตถัง โทธิ, ขปาธัมมัตถัง โทธิ,
 มาติกาธัมมัตถัง โทธิ, มรียาทธัมมัตถัง โทธิ. เอว อัญจันตมัตถังนาคเต
 ภิกขเว เขตเต พิชช วุตตัง มหัตถัง โทธิ มหัตถังสาท ฆาตเสยยันตี.
 เอวเมว โข ภิกขเว อัญจันตมัตถังนาคเตสุ สมณพราหมณสุ ทานัง ทินนัง
 มหัตถัง โทธิ มหานิสังส มมหาชุกัง มหาวีรียัง. กถ อัญจันตมัตถังนาคตา?
 อธ ภิกขเว สมณพราหมณา สัมมาติฏฐิกา โทณตี
 สัมมาสังกัมป้า สัมมาวาจา สัมมากัมมัตถัง สัมมาอาชีวา สัมมาวายามา
 สัมมาสติโน สัมมาสมาธิโน. เอว อัญจันตมัตถังนาคเตสุ ภิกขเว

สมณพริหัมเณสุ ทานํ ทินนํ มหํปัสสํ โหติ มหานิสสํ มหาชุตินํ
มหาวิปัสารินํติ.

ยถาปิ เขตเต สัมบันเน

เทเว สมาทยนันตัมहि

อนิวิสัมปทา โหติ

เวปุลลํ สัมปทา โหติ

เอวํ สัมบันนลลเณสุ

สัมปทานํ อูปเนติ

ตัสมา สัมปทมาถังขี

สัมบันนบับเณ เสเวถ

วิซซาราจณสัมบัน โน

กโรติ กัมมสัมปทํ

โตกํ อุตฺตวา ยถากุตํ

มคฺคํสัมปทมาคัมม

โอธุนิตฺตวา มลํ สัพพะ

มุจฺจติ สัพพทกฺกเขหิ

ปวตฺตา พิชสสัมปทา

โหติ อธิบาย สัมปทา,

วิรุฬฺหิ ภวติ สัมปทา

ผล เว โหติ สัมปทา,

ตินนา โภชนสัมปทา

สัมบันนํ หิสสํ ตํ กตํ,

สัมบันนัตถธ ปุคฺคโต

เอวํ อิชฺฉนฺนํติ สัมปทา,

ลิตฺธา จิตฺตัสส สัมปทา

ลกฺขติ จิตฺตสัมปทํ,

บับปยุยํ ทิฏฺฐิจิ สัมปทํ

ยาติ สัมบันนํมานโส,

ปัตตวา นิพฺพานสัมปทํ

ธา โหติ สัพพสัมปทาติ

๓๕ อัญจิมา ภิกขเว ทานูปปัตติโย กตมา อัญจุ? อธ ภิกขเว

เอกัจโจ ทานํ เทติ สมณัสส วา พริหัมณัสส วา อนันนํ ปานํ
วตฺถํ ยานํ มาตาคันธวิเลปนํ เสนียาวสถํ ปทีเปยฺยํ, โส ยํ เทติ ตํ
บัจจาสีลติ. โส บัลลติ ชัตตियมหาสาเล วา พริหัมณมหาสาเล วา

คหปติมหาสาเล วา บัณฺฑิโก กามคฺเชนทิสฺส มยฺหํ ปิเต สมนฺจิตฺตเต
 ปรินิพฺพิตาเน. ตัสส เอวํ โทติ “อโห วตฺถา! กายัสส เภทา
 ปรามมฺมนา ชัตติยมหาสาละนา วา พฺรหฺมณฺณมหาสาละนา วา
 คหปติมหาสาละนา วา สหพฺยตํ อุปบฺบชฺชเยยฺยํติ. โส ตํ จิตฺตํ
 ปทหติ ตํ จิตฺตํ อธิฐฺฐาจาติ ตํ จิตฺตํ ภาเวติ. ตัสส ตํ จิตฺตํ ที่เนอิมุคฺตํ
 อุตฺตริ อภาวิตํ กายัสส เภทา ปรามมฺมนา ชัตติยมหาสาละนา วา
 พฺรหฺมณฺณมหาสาละนา วา คหปติมหาสาละนา วา สหพฺยตํ
 อุปบฺบชฺชติ. ตณฺเฑ ชโย สิลวโต วทามิ โน ทุสฺส สัสส. อิชฺฉมติ
 ภิกฺขเว สิลวโต เจโตปณฺธิ สหฺมัตถา. อิทํ ปณฺ ภิกฺขเว เอกัจฺฉา
 ทานํ เทติ สมนฺตัสส วา พฺรหฺมณฺตัสส วา ชนฺนํ ปานํ วัตถํ
 ยานํ มาลาคณฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสธํ ปตีเปยฺยํ, โส ยํ เทติ ตํ บัณฺฑิสฺสติ.
 ตัสส สฺวคฺโค โทติ “จาตุมมหาราชิกา เทวา ที่นํายุกา วันณวันโต
 สุขพฺพสุตาติ. ตัสส เอวํ โทติ “อโห วตฺถา! กายัสส เภทา ปรามมฺมนา
 จาตุมมหาราชิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปบฺบชฺชเยยฺยํติ. โส ตํ จิตฺตํ
 ปทหติ ตํ จิตฺตํ อธิฐฺฐาจาติ ตํ จิตฺตํ ภาเวติ. ตัสส ตํ จิตฺตํ
 ที่เนอิมุคฺตํ อุตฺตริ อภาวิตํ กายัสส เภทา ปรามมฺมนา จาตุมมหาราชิกานํ
 เทวานํ สหพฺยตํ อุปบฺบชฺชติ. ตณฺเฑ ชโย สิลวโต วทามิ โน
 ทุสฺส สัสส. อิชฺฉมติ ภิกฺขเว สิลวโต เจโตปณฺธิ สหฺมัตถา. อิทํ ปณฺ
 ภิกฺขเว เอกัจฺฉา ทานํ เทติ สมนฺตัสส วา พฺรหฺมณฺตัสส วา ชนฺนํ
 ปานํ วัตถํ ยานํ มาลาคณฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสธํ ปตีเปยฺยํ, โส ยํ เทติ

ติ บัจจาสลิตติ. ตัสส สุตฺโต ไหติ “ตาวตัสสา เทวา ๆ เป ๆ ยามา
 เทวา. คุสฺสิดา เทวา. นิรมมานรตี เทวา. ปณินิมิตฺตวตฺตตี เทวา
 ทีฆายุกา วัณฺณวันฺโต สุขพฺพลาติ. ตัสส เอว ไหติ “อโห วตฺตาทิ
 กายัสส เภทา ปรมมรณา ปณินิมิตฺตวตฺตตินิ เทวานิ สหพิยตํ
 อุปบฺบชฺเชยฺยณฺติ. โส ตํ จิตฺตํ ปทหติ ตํ จิตฺตํ อธิจฺจติ ตํ จิตฺตํ
 ภาเวติ. ตัสส ตํ จิตฺตํ ทีเณอิมุตฺตํ อุตฺตริ อภาวติ กายัสส เภทา
 ปรมมรณา ปณินิมิตฺตวตฺตตินิ เทวานิ สหพิยตํ อุปบฺบชฺชติ. ตณฺจิ
 โข สิลฺลโต วทามิ โน ทุสฺสัสสัสส. อิชฺฌมฺติ ภิกฺขเว สิลฺลโต
 เจโตปณฺธิ สุตฺตัตตา. อิตฺตํ ปณฺธิ ภิกฺขเว เอกัจโจ ทานํ เทติ สมณัสส
 วา พหุณฺณมณฺตัสส วา อณฺณํ ปานํ วตฺตํ ยานํ มาตาคณฺโณวเลปนํ
 เถยฺยาวลลํ ปตีเปยฺยํ, โส ยํ เทติ ตํ บัจจาสลิตติ. ตัสส สุตฺโต ไหติ
 “พหุณฺณกายิกา เทวา ทีฆายุกา วัณฺณวันฺโต สุขพฺพลาติ. ตัสส เอว
 ไหติ “อโห วตฺตาทิ กายัสส เภทา ปรมมรณา พหุณฺณกายิกานํ เทวานํ
 สหพิยตํ อุปบฺบชฺเชยฺยณฺติ. โส ตํ จิตฺตํ ปทหติ ตํ จิตฺตํ อธิจฺจติ
 ตํ จิตฺตํ ภาเวติ. ตัสส ตํ จิตฺตํ ทีเณอิมุตฺตํ อุตฺตริ อภาวติ กายัสส
 เภทา ปรมมรณา พหุณฺณกายิกานํ เทวานํ สหพิยตํ อุปบฺบชฺชติ. ตณฺจิ
 โข สิลฺลโต วทามิ โน ทุสฺสัสสัสส, วิตฺตวตฺตัสส โน สวตฺตัสส.
 อิชฺฌมฺติ ภิกฺขเว สิลฺลโต เจโตปณฺธิ วิตฺตวตฺตัตตา. อีมา โข ภิกฺขเว
 อัญฺจ ทานูปบัตติโยติ.

๓๖ ตัณณมานิ ภิกขเว ปุณฺณกิริยาวัตถุ. กตมานิ ตัณฺ? ทานมยํ
 ปุณฺณกิริยาวัตถุ, สீลมยํ ปุณฺณกิริยาวัตถุ, ภาวนามยํ ปุณฺณกิริยาวัตถุ.
 อธิ ภิกขเว เอกัจจัสส ทานมยํ ปุณฺณกิริยาวัตถุ ปริตตํ กตํ
 โหติ, สீลมยํ ปุณฺณกิริยาวัตถุ ปริตตํ กตํ โหติ, ภาวนามยํ
 ปุณฺณกิริยาวัตถุ นากัสสํ โภติ, โส กายัสสํ เกทา ปรมมรณา
 มนุสสโสกคัยํ อปฺปชฺชติ. อธิ ปน ภิกขเว เอกัจจัสส ทานมยํ
 ปุณฺณกิริยาวัตถุ มัตตโส กตํ โหติ, สี่ลมยํ ปุณฺณกิริยาวัตถุ
 มัตตโส กตํ โหติ, ภาวนามยํ ปุณฺณกิริยาวัตถุ นากัสสํ โภติ;
 โส กายัสสํ เกทา ปรมมรณา มนุสสโสกคัยํ อปฺปชฺชติ. อธิ
 ปน ภิกขเว เอกัจจัสส ทานมยํ ปุณฺณกิริยาวัตถุ อหิมัตตํ กตํ
 โหติ, สี่ลมยํ ปุณฺณกิริยาวัตถุ อหิมัตตํ กตํ โหติ, ภาวนามยํ
 ปุณฺณกิริยาวัตถุ นากัสสํ โภติ, โส กายัสสํ เกทา ปรมมรณา
 จาตมมทวารากานํ เทวานํ สหพฺยติ อปฺปชฺชติ. ตัตถ ภิกขเว
 จัตถาโร มทวารานา ทานมยํ ปุณฺณกิริยาวัตถุ อติเวกํ กริตฺวา
 สี่ลมยํ ปุณฺณกิริยาวัตถุ อติเวกํ กริตฺวา จาตมมทวารากา เทเว
 ทสฺสี จาเนหิ อคคคฺคินฺหํติ: ติพฺเพน อายุนา ติพฺเพน วัณฺณเนน
 ติพฺเพน สุขเณ ติพฺเพน ยสฺเสน ติพฺเพน อาธิปเตยฺเยน, ติพฺเพหิ ฐเบหิ
 ติพฺเพหิ สัทเทหิ ติพฺเพหิ คณฺเहेหิ ติพฺเพหิ ฐเสหิ ติพฺเพหิ โฆฏฺฐัพฺเพหิ.
 อธิ ปน ภิกขเว เอกัจจัสส ทานมยํ ปุณฺณกิริยาวัตถุ อหิมัตตํ กตํ
 โหติ, สี่ลมยํ ปุณฺณกิริยาวัตถุ อหิมัตตํ กตํ โหติ, ภาวนามยํ

ปุณณกิริยารัตถุ นากัสมิโกติ, โส กายัสส เกทา ปรมมรณา
 ตาวตีสานิ เทวานิ สหพยัค อุปัชชติ. ตัตถ ภิกขเว สักโก
 เทวานนิโต ทานมย ปุณณกิริยารัตถุ อติเรกั กิริตวา สิลมย
 ปุณณกิริยารัตถุ อติเรกั กิริตวา ตาวตีสเ เทเว ทสสิ จาเนหิ
 อธิคคณ्हาคะ: ทิพเพน อายุนา ๆ เป ๆ ทิพเพหิ โฆฏฐัพเพหิ. อธิ ปณ
 ภิกขเว เอกัจจัสส ทานมย ปุณณกิริยารัตถุ อธิมัตถ กต ्हิติ,
 สิลมย ปุณณกิริยารัตถุ อธิมัตถ กต ्हิติ, ภาวนามย ปุณณกิริยารัตถุ
 นากัสมิโกติ, โส กายัสส เกทา ปรมมรณา ยามานิ
 เทวานิ สหพยัค อุปัชชติ. ตัตถ ภิกขเว สยามิ เทวปุตโต
 ทานมย ปุณณกิริยารัตถุ อติเรกั กิริตวา สิลมย ปุณณกิริยารัตถุ
 อติเรกั กิริตวา ยามิ เทเว ทสสิ จาเนหิ อธิคคณ्हาคะ: ทิพเพน
 อายุนา ๆ เป ๆ ทิพเพหิ โฆฏฐัพเพหิ. อธิ ปณ ภิกขเว เอกัจจัสส
 ทานมย ปุณณกิริยารัตถุ อธิมัตถ กต ्हิติ, สิลมย ปุณณกิริยารัตถุ
 อธิมัตถ กต ्हิติ, ภาวนามย ปุณณกิริยารัตถุ นากัสมิโกติ,
 โส กายัสส เกทา ปรมมรณา ตุสสีตานิ เทวานิ สหพยัค อุปัชชติ
 ตัตถ ภิกขเว สันตัสสิโต เทวปุตโต ทานมย ปุณณกิริยารัตถุ
 อติเรกั กิริตวา สิลมย ปุณณกิริยารัตถุ อติเรกั กิริตวา ตุสสีเต
 เทเว ทสสิ จาเนหิ อธิคคณ्हาคะ: ทิพเพน อายุนา ๆ เป ๆ ทิพเพหิ
 โฆฏฐัพเพหิ. อธิ ปณ ภิกขเว เอกัจจัสส ทานมย ปุณณกิริยารัตถุ
 อติเรกั กต ्हิติ, สิลมย ปุณณกิริยารัตถุ อติเรกั กต

โหดิ, ภาวนามยํ ปุณณกิริยาวัตถุ นากิสัมโภติ, โส กายัสส
 กทา ปรมมรณา นิมมานวตฺถิ เทวานํ สหพฺยคํ อูปัชชติ. ตตฺถ
 ภิกขเว สุนิมมิโต เทวปุตฺโต ทานมยํ ปุณณกิริยาวัตถุ อติเรกํ
 กริตฺวา สลฺลมยํ ปุณณกิริยาวัตถุ อติเรกํ กริตฺวา นิมมานวตฺถิ
 เทเว ทสฺสี จานเหติ อธิคคฺคณฺหาติ: ทิพฺเพน อายุนา ฯ เป ฯ ทิพฺเพหิ
 โฆฏฺฐัพฺเพหิ. อธิ ปณ ภิกขเว เอกัจจัสส ทานมยํ ปุณณกิริยาวัตถุ
 อธิมตฺตํ กตํ โหดิ, สลฺลมยํ ปุณณกิริยาวัตถุ อธิมตฺตํ กตํ โหดิ,
 ภาวนามยํ ปุณณกิริยาวัตถุ นากิสัมโภติ, โส กายัสส เกทา
 ปรมมรณา ปณนิมมิตวสวตฺถิ เทวานํ สหพฺยคํ อูปัชชติ.
 ตตฺถ ภิกขเว ปณนิมมิตวสวตฺถิ เทวปุตฺโต ทานมยํ
 ปุณณกิริยาวัตถุ อติเรกํ กริตฺวา สลฺลมยํ ปุณณกิริยาวัตถุ อติเรกํ
 กริตฺวา ปณนิมมิตวสวตฺถิ เทเว ทสฺสี จานเหติ อธิคคฺคณฺหาติ:
 ทิพฺเพน อายุนา ทิพฺเพน วัณฺณเนน ทิพฺเพน สุขเนน ทิพฺเพน
 ยสเนน ทิพฺเพน อาธิปเตยฺยเนน, ทิพฺเพหิ ฐาเปหิ ทิพฺเพหิ สัตฺเตหิ
 ทิพฺเพหิ คณฺเहेหิ ทิพฺเพหิ วเสหิ ทิพฺเพหิ โฆฏฺฐัพฺเพหิ. อิมานิ
 ไช ภิกขเว คีณิ ปุณณกิริยาวัตถุนิ.

๓๗ อัญฺจิมานิ ภิกขเว สบฺบปฺปวิสทานานิ. กตมานิ อัญฺจํ? สจฺจิ
 เทติ, ปณฺณคํ เทติ, กาเลน เทติ, กัปปํ เทติ, วิเจยฺย
 เทติ, อภินฺทํ เทติ, ททํ จิตฺตํ ปสาเทติ, ทตฺวา อตฺตมโน
 โหดิ. อิมานิ ไช ภิกขเว อัญฺจํ สบฺบปฺปวิสทานานิ.

สุจี ปณิต์ กาเสณ

กัปปิยั ปานโกชนั

อภินันท์ ททาติ ทานานิ

สุเชตฺเตสฺส พหุมาจาริสฺส,

เนว วิปฺปฏฺฐาวิยั

จชิตฺวา อามิสฺส พหุ

เอว ทินฺนานิ ทานานิ

วันณณันตึ วิปัสสิโน,

เอว ยชิตฺวา เมธาวี

สัทฺโธ มุตฺเตน เจตสา

อภฺยาบัสฺสณิ สุขิ โลกั

บัณฺฑิตอ อูปัชชชิตฺติ.

๓๘ สัมปยุติสส ภิกขเว กุเล ชายมาโน พหุโน ชนัสส อตฺถาย

หิตาย สุขาย โหติ, มาตาบดินฺนํ อตฺถาย หิตาย สุขาย

โหติ, ปุตฺตาทารัสส อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ, ทาสกัมมกรโปรตฺตัสส

อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ, มิตฺตามัจฺจํ อตฺถาย หิตาย

สุขาย โหติ, ปุพฺพเปตานิ อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ,

วันฺโณ อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ, เทวตานํ อตฺถาย หิตาย

สุขาย โหติ, สมณพหุมาณานิ อตฺถาย หิตาย สุขาย

โหติ. เสยฺยถาปิ ภิกขเว มหาเมโว สัพฺพสฺสํสาณิ สัมปาเทนฺโต

พหุโน ชนัสส อตฺถาย หิตาย ๆ เป ๆ โหติ. เอวเมว โข ภิกขเว

สัมปยุติสส กุเล ชายมาโน พหุโน ชนัสส อตฺถาย หิตาย

สุขาย โหติ, มาตาบดินฺนํ อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ,

ปุตฺตาทารัสส อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ, ทาสกัมมกรโปรตฺตัสส

อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ, มิตฺตามัจฺจํ อตฺถาย หิตาย สุขาย

โหติ, ปุพฺพเปตานิ อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ, วันฺโณ

อตัณหา หิตาย สุขาย โหติ, เทวทานอตัณหา หิตาย สุขาย โหติ,
สมณพราหฺมณานอตัณหา หิตาย สุขาย โหติติ.

พหูเน วต อตัณหา

มาตโร ปิตโร ปุพฺเพ

ปุเชติ สหสมฺเมน

อนาคาเร ปัพพตฺเต

นิวัฏฺฐสํสโร ปุเชติ

วิญฺญโณ หิโต เทวหิโต

สัพเพสส ส หิโต โหติ

วิเนยฺย มัจฺเจมตัง

สํบิณฺโณ ชรมาส

รัตติจันตวตฺตํ หิโต,

ปุพฺเพ กตมฺมุสฺสโร

อปาเป พรหมจารีโน,

ณัตถา ธมฺโม จ เปสฺโส

ณัตถิ สจฺฉํ หิโต,

สํสํมมํ สุปฺปิฏฺฐจฺจิโต

ส โลกํ ภาชเต สิวํติ.

๓๔ อัญฺจิมะ ภิกฺขเว ปุณฺณภาสิณฺทาท กุสลาภิณฺทาท สุขัสสลาหาโร
โสวคฺคิกา สุขวิปาโก สคฺคสวคฺคินิกา อัญฺจาย กณฺธาย มนาปาย
หิตาย สุขาย สวคฺคินฺติ. กตเม อัญฺจ? อชฺช ภิกฺขเว
อริยสํวาทโก พุทฺธํ สรณํ คโต โหติ. อชฺช ภิกฺขเว ปจฺจโม
ปุณฺณภาสิณฺโท กุสลาภิณฺโท สุขัสสลาหาโร โสวคฺคิโก สุขวิปาโก
สคฺคสวคฺคินิโก อัญฺจาย กณฺธาย มนาปาย หิตาย สุขาย
สวคฺคินฺติ. ปุณฺณ ปจฺจํ ภิกฺขเว, อริยสํวาทโก ธมฺมํ สรณํ คโต โหติ.
อชฺช ภิกฺขเว ทตฺถปิ ปุณฺณภาสิณฺโท ๆ เป ๆ สวคฺคินฺติ. ปุณฺณ ปจฺจํ
ภิกฺขเว, อริยสํวาทโก สจฺฉํ สรณํ คโต โหติ. อชฺช
ภิกฺขเว ทตฺถปิ ปุณฺณภาสิณฺโท กุสลาภิณฺโท สุขัสสลาหาโร

โสวัคคิโก สุขวิปาโก สัคคัลลวักคินิโก อัญญาบ กัณฐาป มนทาปาย
 หิตาย สุขาย ลัวัคคิตติ. บัณ จิมาณิ ภิกขเว ทานานิ
 มหาทานานิ อคคัลณานิ รัตถัลณานิ วสัลณานิ ปุราณานิ
 อสคิณณานิ อสคิณณปุพพานิ น ลักขณันติ น ลักขณิสสันติ
 อปัปฺปิกฺกฺขจานิ สมณเฑ พริวหิมณเฑ วิณญุหิ. กตมานิ บัณจ? อธ
 ภิกขเว อริยสวากโก ปาณาติปาตํ ปหાય ปาณาติปาตา ปฏิวีโร
 โหติ. ปาณาติปาตา ปฏิวีโร ภิกขเว อริยสวากโก อปริมาณานํ
 สัคคัตถานํ อภยํ เทติ อเวรํ เทติ อพฺยาบํชณํ เทติ; อปริมาณานํ
 สัคคัตถานํ อภยํ ทตฺวา อเวรํ ทตฺวา อพฺยาบํชณํ ทตฺวา
 อปริมาณัลลํ อภยัลลํ อเวรัลลํ อพฺยาบํชณัลลํ ภาสี โหติ. อหํ
 ภิกขเว ปจฺมํ ทานํ มหาทานํ อคคัลณํ รัตถัลณํ วสัลณํ
 ปุราณํ อสคิณณํ อสคิณณปุพฺพํ น ลักขณํ น ลักขณิสสันติ
 อปัปฺปิกฺกฺขจํ สมณเฑ พริวหิมณเฑ วิณญุหิ. อหํ ภิกขเว
 จตฺตํ ปุณฺณวาสิณํ โท กุสลาสิณํ โท สุขัลลสาหาโร โสวัคคิโก
 สุขวิปาโก สัคคัลลวักคินิโก อัญญาบ กัณฐาป มนทาปาย หิตาย
 สุขาย ลัวัคคิตติ. ปุณ จปรํ ภิกขเว, อริยสวากโก อตฺตินนาทานํ
 ปหાય อตฺตินนาทานา ปฏิวีโร โหติ. ๑ เป ๑ กาเมสฺส มิจฺฉาหารํ
 ปหાય กาเมสฺส มิจฺฉาหารา ปฏิวีโร โหติ. ๑ เป ๑ มุลาวาทํ
 ปหાય มุลาวาทา ปฏิวีโร โหติ. ๑ เป ๑ สุราเมรยมัชชปมาทัญจํ ปหાય
 สุราเมรยมัชชปมาทัญจานา ปฏิวีโร โหติ. สุราเมรยมัชชปมาทัญจานา

ปฏิวิโรธ ภิภังเว อริยสวโก อปริมาณานํ สัตถานํ อภยํ
 เทติ อเวโร เทติ อพฺยาบํชณํ เทติ, อปริมาณานํ สัตถานํ อภยํ
 ทตฺตฺวา อเวโร ทตฺตฺวา อพฺยาบํชณํ ทตฺตฺวา อปริมาณัสส อภยัสส
 อเวโรสส อพฺยาบํชณัสส ภาคิ โหติ. อิทํ ภิภังเว บัณฺฑมํ ทานํ
 มหาทานํ อคฺคณฺณํ วัคคณฺณํ วสณฺณํ ปฺราณํ อสํกิลณฺณํ
 อสํกิลณฺณปฺพทํ น สกียติ น สกียสสติ อปัฏฺกญฺจ สมฺเนติ
 ปรํหิณฺณเนติ วิณฺญฺติ. อยํ ภิภังเว อญฺจโม ปุณฺณภาสิณฺโถ
 กุสลาภิสินฺโถ สุขสฺสหาโร โสวคฺคิโก สุขวิปาโก สคฺคสวตฺตนิโก
 อญฺจาย กณฺธาย มนาปาย หิตาย สุขาย สวตฺตติ. อิเม โข
 ภิภังเว อญฺจ ปุณฺณภาสิณฺทา กุสลาภิสินฺทา สุขสฺสหารา
 โสวคฺคิกา สุขวิปากา สคฺคสวตฺตนิกา อญฺจาย กณฺธาย มนาปาย
 หิตาย สุขาย สวตฺตตฺตติ.

๕๐ ปาณาติปาโต ภิภังเว อาเสวโต ภาวโต พหุลลโก นิรยสวตฺตนิโก
 ตีรจฺฉานโยนิสวตฺตนิโก ปิตฺติวิสยสวตฺตนิโก, โย สัพฺพพหุโส
 ปาณาติปาตัสส วิปาโก, มนุสฺสภุตัสส อปัฏฺกยสวตฺตนิโก โหติ.
 อทินฺนาทานํ ภิภังเว อาเสวติ ภาวติ พหุลลโก นิรยสวตฺตนิโก
 ตีรจฺฉานโยนิสวตฺตนิโก ปิตฺติวิสยสวตฺตนิโก, โย สัพฺพพหุโส
 อทินฺนาทานัสส วิปาโก, มนุสฺสภุตัสส โภคพฺยสนสวตฺตนิโก โหติ.
 กาเมสุ มิจฺฉาจารอ ภิภังเว อาเสวโต ภาวโต พหุลลโก
 นิรยสวตฺตนิโก ตีรจฺฉานโยนิสวตฺตนิโก ปิตฺติวิสยสวตฺตนิโก, โย

อัญจนินปาเต ปันณาสถิต จตุตถวัคโค. ๑๐๕

สัพพหุโส กามะสุ มัจฉาภรตัสส วิปาโก, มนุสฺสภุตัสส
สัพตทเวรลวตฺตนิโก โหติ. มุสาวาโท ภิกฺขเว อาเสวโต ภาวโต
พหุลิกโต นิรยลวตฺตนิโก ตีรจฺฉานโยนิลวตฺตนิโก ปัตตวิวิสยลวตฺตนิโก;
โย สัพพหุโส มุสาวาหสฺส วิปาโก, มนุสฺสภุตัสส
อภุตฺตภิกฺขานลวตฺตนิโก โหติ. ปัสฺสุนา ภิกฺขเว วาจา อาเสวตา ภาวิตา
พหุลิกตา นิรยลวตฺตนิกา ตีรจฺฉานโยนิลวตฺตนิกา ปัตตวิวิสยลวตฺตนิกา;
โย สัพพหุโส ปัสฺสุนาย วาจาย วิปาโก, มนุสฺสภุตัสส มิตฺเตหิ
ภทนลวตฺตนิโก โหติ. มรฺสา ภิกฺขเว วาจา อาเสวตา ภาวิตา
พหุลิกตา นิรยลวตฺตนิกา ตีรจฺฉานโยนิลวตฺตนิกา ปัตตวิวิสยลวตฺตนิกา;
โย สัพพหุโส มรฺสาย วาจาย วิปาโก, มนุสฺสภุตัสส อมณาปสฺสท-
ลวตฺตนิโก โหติ. สัมมียปฺปลาโป ภิกฺขเว อาเสวโต ภาวโต พหุลิกโต
นิรยลวตฺตนิโก ตีรจฺฉานโยนิลวตฺตนิโก ปัตตวิวิสยลวตฺตนิโก; โย
สัพพหุโส สัมมียปฺปลายสฺส วิปาโก, มนุสฺสภุตัสส ขนาเทยยวาลลวตฺตนิโก
โหติ. สุราเมรยปานิ ภิกฺขเว อาเสวติ ภาวิต พหุลิกตํ นิรยลวตฺตนิกํ
ตีรจฺฉานโยนิลวตฺตนิกํ ปัตตวิวิสยลวตฺตนิกํ; โย สัพพหุโส สุราเมรย-
ปานสฺส วิปาโก, มนุสฺสภุตัสส อุมมัตตกลลวตฺตนิโก โหตฺติ.

ทานวัคโค จตุตฺถโก.

คัตถุทธานํ

“เทว ทานานิ วตฺถุณฺจ เขตฺตํ ทานูปคฺคิโกวิยํ

เทว สัมปฺปวฺสา สัพพหุโส อภิสฺสํ โท จ วตฺถคฺคิ.

อัญจักนิปาเต ปันณาลกัลล ปัจจิมวัคโค.

๔๑ เอวัมเม สุตฺ. เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถิโย วิหริติ เชตวนเ
 ญาณปณฺธิกัลลํ ยาวาเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามันเตสิ
 “ภิกฺขโวติ. “ภทฺธเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปัจจัสสโสสุ. ภควา เอตทโวจ
 “อัญจกคฺคมันฺนาคโต ภิกฺขเว อูโปสโก อูปุตฺโต มหปฺปโย โหติ
 มหานิสฺโส มหาชุตฺโต มหาวิปฺผาโร. กถํ อูปุตฺโต จ ภิกฺขเว
 อัญจกคฺคมันฺนาคโต อูโปสโก มหปฺปโย โหติ มหานิสฺโส มหาชุตฺโต
 มหาวิปฺผาโร? อิท ภิกฺขเว อริยสาลโก อิติ ปฏฺฐิตฺว จิภฺชติ
 “ยาวชีวํ อรหฺณํโต ปาณาติปาตํ ปทาย ปาณาติปาตา ปฏฺฐิวิรตา
 นิหิตทณฺฑิธา นิหิตสํกฺคา ลชฺชชี ทยาบັນฺนา สัพฺพปาณภูตฺทิตานุกัมมปีโน
 วิหเรตี, อหํบฺบชฺช อิมํบฺบจ รัตติ อิมํบฺบจ ทิวสํ ปาณาติปาตํ ปทาย
 ปาณาติปาตา ปฏฺฐิวิโร นิหิตทณฺฑิโท นิหิตสํกฺโก ลชฺชชี ทยาบັນฺโน
 สัพฺพปาณภูตฺทิตานุกัมมปี วิหรามิ, อิมินาบังเคน อรหตฺ อนุกโรมิ,
 อูโปสโก จ เม อูปุตฺโต ภวิสฺสตีติ. อิมินา ปจฺเจน อังเคน
 สมฺนํนาคโต โหติ. ๆ เป ๆ “ยาวชีวํ อรหฺณํโต อทินฺนาทานํ ปทาย
 อทินฺนาทานา ปฏฺฐิวิรตา ทินฺนาทายี ทินฺนปาฏฺฐิกงฺขี ขเถเนน
 สุกฺกุเตน อตฺตนา วิหเรตี, อหํบฺบชฺช อิมํบฺบจ รัตติ อิมํบฺบจ ทิวสํ
 อทินฺนาทานํ ปทาย อทินฺนาทานา ปฏฺฐิวิโร ทินฺนาทายี ทินฺนปาฏฺฐิกงฺขี
 ขเถเนน สุกฺกุเตน อตฺตนา วิหรามิ, อิมินาบังเคน อรหตฺ
 อนุกโรมิ, อูโปสโก จ เม อูปุตฺโต ภวิสฺสตีติ. อิมินา กุติเนน

อัมมเคม สมนันนาโคโต โหติ. ๆ เป ๆ “ยาวชีว อรหันโต อพรัหมจริย
 ปหาย พรหมจารีโน อารากาโร วิรตา เมตฺตนา คามธัมมา, อหัมบัสซ
 อิมันนัง รัตติ อิมันนัง ทิวส อพรัหมจริย ปหาย พรหมจารี
 อารากาโร วิโร เมตฺตนา คามธัมมา, อิมินาปัจเคน อรหตฺ อนุกโรมิ,
 อุโปสโส จ เม อุปุตฺโต ภวีสสตีติ. อิมินา ตติเยน อังเคน
 สมนันนาโคโต โหติ. ๆ เป ๆ “ยาวชีว อรหันโต มุสาวาท ปหาย
 มุสาวาทา ปฏีวิรตา สัจจวาทีโน สัจจันธา เจตา บัจจิกา
 อวิธวาทกา โลกัสส, อหัมบัสซ อิมันนัง รัตติ อิมันนัง ทิวส มุสาวาท
 ปหาย มุสาวาทา ปฏีวิโร สัจจวาที สัจจันโธ เจโต บัจจิกโก
 อวิธวาทโก โลกัสส, อิมินาปัจเคน อรหตฺ อนุกโรมิ, อุโปสโส
 จ เม อุปุตฺโต ภวีสสตีติ. อิมินา จตุเธเนน อังเคน สมนันนาโค
 โหติ. ๆ เป ๆ “ยาวชีว อรหันโต สุราเมรยมัสซปมาทัญญาน ปหาย
 สุราเมรยมัสซปมาทัญญานา ปฏีวิรตา, อหัมบัสซ อิมันนัง รัตติ อิมันนัง
 ทิวส สุราเมรยมัสซปมาทัญญาน ปหาย สุราเมรยมัสซปมาทัญญานา
 ปฏีวิโร, อิมินาปัจเคน อรหตฺ อนุกโรมิ, อุโปสโส จ เม
 อุปุตฺโต ภวีสสตีติ. อิมินา ปัตตจัมเณน อังเคน สมนันนาโค
 โหติ. ๆ เป ๆ “ยาวชีว อรหันโต เอกภักติกา รัตตูปรตา วิรตา
 วิกาลโกชนา, อหัมบัสซ อิมันนัง รัตติ อิมันนัง ทิวส เอกภักติกโก
 รัตตูปโรโต วิโร วิกาลโกชนา, อิมินาปัจเคน อรหตฺ อนุกโรมิ,
 อุโปสโส จ เม อุปุตฺโต ภวีสสตีติ. อิมินา ฉัญเณน อังเคน

สมันนาคโต โหติ. ๆ เป ๆ “ยาวชีว อรหันโต นัจจัตถวาทีติวิสุททิสฺสน-
 มาลาณฉวีเลปนธารณมณฺฑนวิภูสณฺฐานา ปฏิวีรตา, อหิบัชช อิมณฺจ
 รัตติ อิมณฺจ ทิวสํ นัจจัตถวาทีติวิสุททิสฺสนมาลาณฉวีเลปนธารณ-
 มณฺฑนวิภูสณฺฐานา ปฏิวีโร, อิมินาบังเคน อรหโต อนุกโรมิ,
 อุโปสโส จ เม อุปุตฺโต โภวิสสํคิตฺติ. อิมินา สัตถเมเน อังเคน
 สมนันนาคโต โหติ. ๆ เป ๆ “ยาวชีว อรหันโต อัจจาสยณมหาสยณ
 ปทาย อัจจาสยณมหาสยนา ปฏิวีรตา นิจเสยฺยํ กิยฺเปเนติ มัจจเก
 วา ตินสํนักรเก วา, อหิบัชช อิมณฺจ รัตติ อิมณฺจ ทิวสํ
 อัจจาสยณมหาสยณ ปทาย อัจจาสยณมหาสยนา ปฏิวีโร นิจเสยฺยํ
 กิยฺเปมิ มัจจเก วา ตินสํนักรเก วา, อิมินาบังเคน อรหโต
 อนุกโรมิ, อุโปสโส จ เม อุปุตฺโต โภวิสสํคิตฺติ. อิมินา
 อัจจเมเน อังเคน สมนันนาคโต โหติ. เหว อุปุตฺโต โข
 ภิกขเว อัจจังคสมันนาคโต อุโปสโส มหํปัสโส โหติ มหานิสฺโส
 มหาชุตโต มหาวิปฺผาโรติ.

๕๒ อัจจังคสมันนาคโต ภิกขเว อุโปสโส อุปุตฺโต มหํปัสโส
 โหติ มหานิสฺโส มหาชุตโต มหาวิปฺผาโร. กถํ อุปุตฺโต จ
 ภิกขเว อัจจังคสมันนาคโต อุโปสโส มหํปัสโส โหติ มหานิสฺโส
 มหาชุตโต มหาวิปฺผาโร? อธิ ภิกขเว อริยสํวโร อิติ ปฏิสสํ-
 จิกขติ “ยาวชีว อรหันโต ปาณาติปาตํ ปทาย ปาณาติปาตา
 ปฏิวีรตา นิหิตทณฺหา นิหิตสํกธา สัชชํ ทยาบํบํนา สัพพปาณภูต-

หิตานุกัมปิโน วิหรัณิ, อัมบัจ รัตติ อัมบัจ ทิวส
 ปาณาติปาต ปทาย ปาณาติปาตา ปฏิวโร นิหิตกัณโธ นิหิตสัถโธ
 สัชชี ทยาบันโน สัพพปาณภูตหิตานุกัมปิ วิหรัณิ, อิมินาบังเคน
 อรหตฺ อนุกโรมิ, อุโปสโส จ เม อุปุสโส ภวีสสัตติ. อิมินา
 ปจฺเมณ อังเคน สมันนาคโต โหติ. (ปจฺเมณ ยถา วิตถาโร).
 “ยาวชีว อรหันโต อัจจาสยนมहासयन् पथाय अज्जसयन्महासयना
 पण्णिवरता निषलेय्यं กัมเปณิติ มัจเจเก वा ตินสัณณโรเก वा,
 อัมบัจ รัตติ อัมบัจ ทิวส อัจจาสยนมहासयन् पथाय
 अज्जसयन्महासयना पण्णिवरो निषलेय्यं กัมเปมิ มัจเจเก वा
 ตินสัณณโรเก वा, อิมินาบังเคน อรหตฺ อนุกโรมิ, อุโปสโส จ เม
 อุปุสโส ภวีสสัตติ. อิมินา อัญจนเมณ อังเคน สมันนาคโต โหติ.
 เอรุ อุปุสโส โช ภิกขเว อัญจนคสมันนาคโต อุโปสโส เทปัสโส
 โหติ มหานิสัสโส महाशुचिโก महावीर्यारो.

กัวมหัมปิโน โหติ กัวมหานิสัสโส กัวมหาสุตติโก กัวมหาवीรยาโร
 เสยฺยถาปิ ภิกขเว โย อิมสฺโส สฬสัณณํ มหาชนปทานํ ปหุตสัตฺตวรณานํ
 อัสสราธิบัจจํ รัชชํ กาเรยฺย: เสยฺยถิทํ? อังคานํ มคธานํ
 กาสีนํ โกสธานํ วัชชีนํ มัลลธานํ เจตนํ วสธานํ กุรุณํ ปันจาลานํ
 มัจฉานํ สุมเสณานํ อัสสกันํ อวันตินํ คันธารานํ กัมโปธานํ.
 อัญจนคสมันนาคสัถสฺส อุโปสถสัถสฺส เขตํ กลํ นาคัมภีโร สฬสัถ: ติ
 กัสสเหตุ? กปณํ ภิกขเว มานุสสํ รัชชํ ทิพฺพํ สุขํ อูปนิชยา.

ยานี ภิกขเว มานุสสานิ บัณฑิตา วัสสทานิ, จาคุมมหาราชิกานิ เทวานิ
 เอโส เอโก รัตตินิทิโว, ตาย รัตติยา ตัสสรัตติโย มาโส, เตน
 มาเสน ทิวาสมาสิโย สวัจฺจนโร, เตน สวัจฺจนเรน ทิพฺพานิ บัณฑิต
 วัสสสทานิ จาคุมมหาราชิกานิ เทวานิ อายุปฺปมาณิ จานิ โข
 ปเนตํ ภิกขเว วิชฺชติ, ยํ อิกเกจฺจ โจ อิตถิ วา ปุริโส วา
 อัญฺจิงคสมันนาคตํ อุโปสถํ อูปวสิตฺวา กายัสส เกทา ปรมมรณา
 จาคุมมหาราชิกานิ เทวานิ สหฺพยตํ อูปัชเชยฺย. อิทํ โข ปน
 เมตํ ภิกขเว สันนํยา ภาสิตํ กปณํ มานุสกัง รัชฺชํ ทิพฺพํ สุขํ
 อุนิธาย. ยํ ภิกขเว มานุสกัง วัสสสทํ, ทาวตีสานํ เทวานํ เอโส
 เอโก รัตตินิทิโว, ตาย รัตติยา ตัสสรัตติโย มาโส, เตน มาเสน
 ทิวาสมาสิโย สวัจฺจนโร, เตน สวัจฺจนเรน ทิพฺพํ วัสสสทสฺส
 ทาวตีสานํ เทวานํ อายุปฺปมาณิ. จานิ โข ปเนตํ ภิกขเว วิชฺชติ,
 ยํ อิกเกจฺจ โจ อิตถิ วา ปุริโส วา อัญฺจิงคสมันนาคตํ อุโปสถํ
 อูปวสิตฺวา กายัสส เกทา ปรมมรณา ทาวตีสานํ เทวานํ สหฺพยตํ
 อูปัชเชยฺย. อิทํ โข ปน เมตํ ภิกขเว สันนํยา ภาสิตํ กปณํ
 มานุสกัง รัชฺชํ ทิพฺพํ สุขํ อุนิธาย. ยานี ภิกขเว มานุสสานิ
 เทวํ วัสสสทานิ, ยามานํ เทวานํ เอโส เอโก รัตตินิทิโว, ตาย
 รัตติยา ตัสสรัตติโย มาโส, เตน มาเสน ทิวาสมาสิโย สวัจฺจนโร,
 เตน สวัจฺจนเรน ทิพฺพานิ เทวํ วัสสสทสฺสทานิ ยามานํ เทวานํ
 อายุปฺปมาณิ. จานิ โข ปเนตํ ภิกขเว วิชฺชติ, ยํ อิกเกจฺจ

อิตถิ วา ปุริโส วา - อัญจันคสมันนาคคัง อูโปสถัง อูปวสิตฺวา
 กายัสส เภทา ปรมมรณา ยามานัง เทวานัง สหพิยัค อูปัชชเชยฺย.
 อิทํ โข ปณ เมตํ ภิกฺขเว สันธาย ภาสิตํ กปณํ มานุสกัง รัชชํ
 ทิพฺพิ ลุขํ อุนิธาย. ยานิ ภิกฺขเว มานุสกาणि จัตตาริ วัสสสทานิ,
 คุสฺสิดานํ เทวานัง เอโส เอโก รัตติโนทิว, ตาย รัตติยา ตัสสรัตติโย
 มาโส, เตน มาเสน ทิวาสสมาสิโย ลวฺจันโร, เตน ลวฺจันเรน
 ทิพฺพานิ จัตตาริ วัสสสทสฺสทานิ คุสฺสิดานํ เทวานัง อายุပ္ปมาณํ. จานํ
 โข ปเนตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ อเธกัจโจ อิตถิ วา ปุริโส วา
 อัญจันคสมันนาคคัง อูโปสถัง อูปวสิตฺวา กายัสส เภทา ปรมมรณา
 คุสฺสิดานํ เทวานัง สหพิยัค อูปัชชเชยฺย. อิทํ โข ปณ เมตํ ภิกฺขเว
 สันธาย ภาสิตํ กปณํ มานุสกัง รัชชํ ทิพฺพิ ลุขํ อุนิธาย. ยานิ
 ภิกฺขเว มานุสกาणि อัญจํ วัสสสทานิ, นิมฺมานวตฺถินํ เทวานัง เอโส
 เอโก รัตติโนทิว, ตาย รัตติยา ตัสสรัตติโย มาโส, เตน
 มาเสน ทิวาสสมาสิโย ลวฺจันโร, เตน ลวฺจันเรน ทิพฺพานิ
 อัญจํ วัสสสทสฺสทานิ นิมฺมานวตฺถินํ เทวานัง อายุပ္ปมาณํ. จานํ โข
 ปเนตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ อเธกัจโจ อิตถิ วา ปุริโส วา
 อัญจันคสมันนาคคัง อูโปสถัง อูปวสิตฺวา กายัสส เภทา ปรมมรณา
 นิมฺมานวตฺถินํ เทวานัง สหพิยัค อูปัชชเชยฺย. อิทํ โข ปณ เมตํ
 ภิกฺขเว สันธาย ภาสิตํ กปณํ มานุสกัง รัชชํ ทิพฺพิ ลุขํ
 อุนิธาย. ยานิ ภิกฺขเว มานุสกาणि โสฬส วัสสสทานิ, ปณณิมิต-

วสวัตตีนี เทวานี เอโส เอโก รัตตินทีโว, ฉาย รัตติยา
 ตัสสรัตติโย มาโส, เตน มาเสน ทิวาทสมาติโย สวัจันโร, เตน
 สวัจันเรน ทิพฺพานิ โสฬส วัตสสหัสสานิ ปรมีมิตวสวัตตีนี เทวานี
 อายูปฺปมาณิ. จานํ โข ปเนตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ อิกกัจโจ
 อิตฺถิ วา ปุริโส วา อัญฺจิงคสมันนาคตํ อุโปสถํ อุปวสีตฺวา
 กายัสสึ เกทา ปรมีมรณา ปรมีมิตวสวัตตีนี เทวานี สหพิยตํ
 อุปัชฌายีย. อิทํ โข ปณ เมตํ ภิกฺขเว สันนํ ภาสิตํ กปณํ
 มานุสํ รัชชํ ทิพฺพํ สุขํ อุปนินฺนํ.

ปาณํ น หันฺธเณ น จาตินฺนํ มาติเย มุสา น ภาเต น จ มัชชโป ลียา
 อพฺพรหมจริยา วิรเมยฺย เมถุนา รัตตี น กุณฺधะเยยฺย วิกาลโกชนํ,
 มาลี น ธาเรเย น จ คันธํ มาจเร มณฺโปลเณ น มายํ วสเยถ สันถิเต
 เอตฺมํ หิ อัญฺจิงคมาอุโปสถํ พุทฺธเณ ทุกฺขฉนฺตคฺคฺคา ปกาสิตํ,
 จันฺโท จ สฺสโร จ อุโก สุตฺตัสสํหา โอภาสยฺนํตา อนุยฺยํติ ยาวตา
 ตโมนุทา เต ปณ อันทลิกฺขคา นเก ปภาสํติ ทิสสา วิโรจนา,
 เอตฺมํ หิ ยํ วิชฺชติ ชนฺตเว ธนํ มุตฺตา มณี เวฬุริยํ ญํ ภัทฺทกํ
 สิงคิ สฺวณฺณํ อถวํ กาลญฺจํ ยํ ชาตฺรูปํ หฏฺฐกํติ วุจฺจติ,
 อัญฺจิงคเปตฺตัสส อุโปสถัสส กถมํ ยํ เต นานํ วณฺตี โสฬสํ
 จันตํ ปปภา คารคณาว สัพเพ ตัสมา หิ นาริ จ นโร จ สีสฺวา,
 อัญฺจิงคเปตํ อุปวสีตฺวา ปุณฺณานิ กัตวาน สุกุหฺริยานิ
 อนินฺนํ ทิตา สัสสมุเปยฺยติ- จานํติ.

อัญจนินปาเต บัณฑิตกัลล บัณฑิตโค.

๑๑๓

๕๓ เอก สมัย ภควา สวตถิย วิหริติ ปุพฺพพารามะ มิคารมาตุ-
ปาสาเท. อตฺโข วิสาขะ มิคารมาตา เยน ภควา เตนุปลังกมิ; อุลลึงกมิตฺวา
ภควันตํ อภิเวเตตฺวา เอกมณฺตํ นิสฺสีติ. เอกมณฺตํ นิสินฺนํ โข วิสาข
มิคารมาตโร ภควา เขตฺตวโจ “อัญจันคสมันนาคโต วิสาเซ อุลโลโก
อุปุตฺโต มหะปัณฺโณ โหติ มหานิสฺสโร มหาชุตฺตโก มหาวิปัสสาโร
กํ อุลโลโก จ วิสาเซ อัญจันคสมันนาคโต อุลโลโก มหะปัณฺโณ
โหติ มหานิสฺสโร มหาชุตฺตโก มหาวิปัสสาโร? อิทํ วิสาเซ อวียสาสาโก
อิติ ปฏิสันฺนิจฺจยติ “ยาวชิวํ อรหันฺโต ปาณาติปาทํ ปทาย
ปาณาติปาทา ปฏิวีรตา นิหิตทณฺฑา นิหิตสตัถา ลัชชี ทยาบันฺนา
สัพพปาณภูตทิตานุกัมมํ ปิโน วิหรันฺติ, อหํบัสฺส อิมันจ รัตฺติ
อิมันจ ทิวสํ ปาณาติปาทํ ปทาย ปาณาติปาทา ปฏิวีโร
นิหิตทณฺฑโต นิหิตสตัถโ ลัชชี ทยาบันฺนํ สัพพปาณภูตทิตานุกัมมํ
วิहरามิ, อิมินาปัจเณ อรหํ อญฺญโรมิ, อุลโลโก จ เม อุลโลโก
ภวิสสตีติ. อิมินา ปจฺเณ อังเณ สมนันนาคโต โหติ. ๆ เป ๆ
“ยาวชิวํ อรหันฺโต อัจจาสยณมहाสยณํ ปทาย อัจจาสยณมहाสยนา
ปฏิวีรตา นิจฺเจยฺย กัมมเปณฺติ มณฺจเก วา ตินฺตณฺณเก วา,
อหํบัสฺส อิมันจ รัตฺติ อิมันจ ทิวสํ อัจจาสยณมहाสยณํ ปทาย
อัจจาสยณมहाสยนา ปฏิวีโร นิจฺเจยฺย กัมมเปมิ มณฺจเก วา
ตินฺตณฺณเก วา, อิมินาปัจเณ อรหํ อญฺญโรมิ, อุลโลโก จ เม

อุปวุตฺโถ ภวิสฺสคฺคิ. อิมินา อัญฺจเมน อังเคน สมันนาคโต
 โหติ. เอวํ อุปวุตฺโถ โข วิสาเข อัญฺจกฺคสมันนาคโต อุโปสฺสโต
 มหํบิฬโล โหติ มหานิสฺสโต มหาชุตฺตโก มหาวิมฺบิฬโร.

กัวมหํบิฬโล โหติ กัวมหานิสฺสโต กัวมหาชุตฺตโก กัวมหาวิมฺบิฬโร?
 เสยฺยถาปิ วิสาเข โย อิมํ โลพิสฺสนํ มหาชนปทานํ ปทุตฺตัตถรวณานิ
 อิลฺลสฺสราธิปจฺจิ รัชฺชํ กาเรยฺย: เสยฺยถิทํ? อังคานิ มคฺชานิ
 กาสินิ โกสฺสลาเน วัชฺชานิ มัลลิกาเน เจตฺตานิ วุสฺสาเน กุรุเน บัณฺฑาณานิ
 มัจฺฌาเน สฺส
 อัญฺจกฺคสมันนาคตฺตลฺลํ อุโปสฺสคฺคตฺลฺลํ เอตํ กถํ นาคชฺติ โลพิสฺส: กํ
 กิลฺลสฺสเหตุ? กปณิ วิสาเข มานุสฺสํ รัชฺชํ ทิพฺพิ สฺสํ อุปนิธาย.
 ยานิ วิสาเข มานุสฺสกาเน บัณฺฑาเล วัลลิกาเน, จาคุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ
 เอโส เอโก รัตติณํทิวา, ตาย รัตติยา ติสฺสรัตติโย มาโส, เตน
 มาเสน ทิวาทสฺมาสิโย สํวัจฺจโร, เตน สํวัจฺจเรณ ทิพฺพานิ บัณฺฑ
 วัลลิกาเน จาคุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ อายุญฺญมาณํ. จานํ โข
 ปเนตํ วิสาเข วิชฺชติ, ยํ อเภกฺจฺจิ อิตฺถิ วา ปุริโส วา
 อัญฺจกฺคสมันนาคคํ อุโปสฺสคํ อุปวุตฺติวา กายัลลํ เกทา ปรัम्मรณา
 จาคุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ สทฺธิยตํ อุปนิชฺชเสยฺย. อิทํ โข ปณํ เมตํ
 วิสาเข สันธาย ภาสิตํ กปณิ มานุสฺสํ รัชฺชํ ทิพฺพิ สฺสํ อุปนิธาย.
 ยํ วิสาเข มานุสฺสํ วัลลิกาเน, จาคุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ เอโส เอโก
 รัตติณํทิวา, ตาย รัตติยา ติสฺสรัตติโย มาโส, เตน มาเสน

ท้าวทสมาสโย สวัจันโร, เตน สวัจันเรน ทิพพ์ วัลลัสทลัส
ทาวทีลำน เทวาน์ อายูปป์มาณ. จาน์ โข ปเนต วิสาเช วิชชติ,
ยํ อเอกัจโจ อิตถิ วา ปุริโส วา อัญจันคณันนาคคํ อโปสถ
อูปวลิตัว กายัลล เกทา ปรมัมรณา ทาวทีลำน เทวาน์ สหพยัค
อูปบัสสะเยย. อิทํ โข ปณ เมต วิสาเช ลันธาย ภาสิตํ กปน
มานุสกัง รัชชํ ทิพพ์ สุขํ อุนิธาย. ยานิ วิสา.ช มานุสกา
เทวี วัลลัสตานิ, ๑ เป ๑ จัตตาริ วัลลัสตานิ, ๑ เป ๑ อัญจ
วัลลัสตานิ, ๑ เป ๑ โสฬส วัลลัสตานิ ปณิมมิทวสวัตตินิ เทวาน์
เอโส เอโก รัตติณทิว, ตาย รัตติยา ตีสรัตติโย มาโส, เตน
มา.สน ท้าวทสมาสโย สวัจันโร, เตน สวัจันเรน ทิพพ์านิ
โสฬส วัลลัสทลัสตานิ ปณิมมิทวสวัตตินิ เทวาน์ อายูปป์มาณ. จาน์ โข
ปเนต วิสาเช วิชชติ, ยํ อเอกัจโจ อิตถิ วา ปุริโส วา
อัญจันคณันนาคคํ อโปสถ อูปวลิตัว กายัลล เกทา ปรมัมรณา
ปณิมมิทวสวัตตินิ เทวาน์ สหพยัค อูปบัสสะเยย. อิทํ โข ปณ เมต
วิสาเช ลันธาย ภาสิตํ กปน มานุสกัง รัชชํ ทิพพ์ สุขํ อุนิธายติ.

ปาลน น หันณเณ น จาตินันมาติเย มุสา น ภาสเณ น ๑ มัชชโป ลียา
อพฺพหิมจริยา วิรเมยฺย เมถุนา รัตติ น ภุณฺสเยย วิกาลโภชนํ,
มัลล น ธาเร ๑ ๑ คณฺธมาจเร มัจฉา ๑ ๑ นมฺยา วสเยถ ลันถเต
เอทฺธํ อัญจันคณมาหุโปสถ พุทฺธเณ ทุกฺขันตคฺคณา ปภาสิคํ,
จันโท ๑ ๑ สุโร ๑ ๑ อุกอ สุกัลลสนา โอภาสยันตา อนุนยํ ติ ยาวตา

ดโมณฑา เต ปณ อันทิลักขดา นเก ปภาสันติ ทิสา วิโรจนา,
 เขตม์ติ ยม วิชชติ อันตเว อัน มุตตา มณี เวฬุริยลังก ภัทท์ก
 หิงคิ สุวัณณ อถวาปี กาลจัน ย ชาครูปี หฎกัณติ วุจจติ,
 อัญจังคูปेतัสส อโปสถัสส กลัมบี เต นานุภวันติ โสฬัส
 จันท์มีปภา คารคณา สัพเพ ตัสมา ทิ นารี จ นโร จ สิวา,
 อัญจังคูปेत อปวัสสโปสถ ปุณณานิ กัตวาน สุตฺตฺรยานิ
 อนินทิตา สัคคัมเปตติ จานน์ติ.

๔๔ เขกั สมย ภควา เวสาลิย วิหริติ มทาวเน กุฎาการาลาย.
 ภคโฆ วาเสฏฐโโจ อูปาสโก เยน ภควา เตนุปลังกมิ; อูปลังกมิทวา
 ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณตํ นิสิติ. เอกมณตํ นิสินัน โฆ วาเสฏฐโ
 อูปาสกํ ภควา เขตทโวจ “อัญจังคสมันนาคตํ วาเสฏฐโ อูปาสโก
 อูปวุตโต มหัยัณโธ โหติ ๆ เป ๆ อนินทิตา สัคคัมเปตติ จานน์ติ.

เอว วุตเต วาเสฏฐโโจ อูปาสโก ภควันตํ เขตทโวจ
 “มียา เม ภันเต ฌาติสาโลหิตา อัญจังคสมันนาคตํ อโปสถํ อูปวเสยฺย,
 มียานัมบี เม อัสส ฌาติสาโลहितานํ ทิฆวตฺตํ ทิตาย สฺขาย.
 สัพเพ เจปิ ภันเต ชาติติยา อัญจังคสมันนาคตํ อโปสถํ อูปวเสยฺย,
 สัพเพสम्मัสส ชาติติยานํ ทิฆวตฺตํ ทิตาย สฺขาย. สัพเพ เจปิ
 ภันเต พริวหิมณา ๆ เป ๆ เวสสา. สุตฺตา อัญจังคสมันนาคตํ อโปสถํ
 อูปวเสยฺย, สัพเพสम्मัสส สุตฺตานํ ทิฆวตฺตํ ทิตาย สฺขายาติ. สัพเพ

อัญจนปิปาเต ปณณาสกัลลส ปณังมรลโล.

๑๑๖

เจบี วาเลฏฐ ขัตติยา อัญจันคสมันนาคติ อโปสถ อปุวเสยฺย,
สัพพะสัมบัลล ขัตติยาน ที่มรตติ หิตาย สุขาย. สัพเพ เจบี
วาเลฏฐ พริวหิมนนา ๆ เป ๆ เวลลสา. สุกทา อัญจันคสมันนาคติ
อโปสถ อปุวเสยฺย, สัพพะสัมบัลล สุกทาน ที่มรตติ หิตาย สุขาย.
สเทวโก เจบี วาเลฏฐ โลโก สมารโก สัพพหิมนโก สัลลสมณพริวหิมนนิ
ปชา สเทวมนุสสา อัญจันคสมันนาคติ อโปสถ อปุวเสยฺย, สเทวกัลล
โลกัลล สมารกัลล สัพพหิมนกัลล สัลลสมณพริวหิมนนิยา ปชาย
สเทวมนุสสา ย ที่มรตติ หิตาย สุขาย. อิม เจบี วาเลฏฐ มหาสาลา
อัญจันคสมันนาคติ อโปสถ อปุวเสยฺย, อิมสัมบัลล มหาสาลาน
ที่มรตติ หิตาย สุขาย, สเจ เจเตยฺย, โก ปณ วาโท มนุสสญฺฐลลสาติ.

๕๕ เอก สมย ภควา ตาวัตติย วิหริติ เชตวนเ อนาถปณฺธิกัลล
ชารามเ. อตฺโข โพชฌมา อปาลิกา เยน ภควา เตนุปลังกมิ;
อุปลังกมิตฺวา ภควันติ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺติ นิลสิ. เอกมณฺติ
นิสินนฺ ไซ โพชฌมฺ อุปาลิกํ ภควา เอกตฺวา. “อัญจันคสมันนาคโต
โพชฌเ อโปสถโก อปุวตฺโก มหํบมฺโล ไหติ มหานิสฺโส มหาชติโก
มหาวิมฺมาโร. กถํ อปุวตฺโก จ โพชฌเ อัญจันคสมันนาคโต อโปสถโก
มหํบมฺโล ไหติ มหานิสฺโส มหาชติโก มหาวิมฺมาโร? อธิ โพชฌเ
อริยสาวโก อิติ ปฏิสันนิจฺจยติ “ยาวชิว อรหันฺโต ปาณาติปาตํ
ปทาย ปาณภิกฺขาตา ปฏิวีรตา นิหิตถนฺทา นิหิตลลิตา ลชชี ทยาบณฺนา
ลลพฺพปาณภุตฺติตานุกมฺปิโน วิหริณฺติ, อหํบชฺช อิมณฺจ รัตติ อิมณฺจ

ทิวส์ ปาณาติปาต ปทาย ปาณาติปาตา ปฏิวีโร นิหิตทัณโท
 นิหิตลัคโก ลัสซี ทยาบน์โน ลัพพปาณภุททิตานุกัมปี้ วิหรามิ,
 อิมินาบังเคน อรหตฺ อนุกโรมิ, อุโปสโส จ เม อุปุตฺโต
 ภวิสสตีติ. อิมินา ปจฺเจน อังเคน สมันนาคโต โหติ. ๆ เป ๆ
 “ ยาวซีว อรหํโต อุกจาสยนมहासयन् पथाय अजसयन्महासयना
 पग्विरता निजस्यैयि กัปปิเนติ มัจจเก वा จินสันถเร वा,
 อหัมปัสซ อิมัจจ รัตติ อิมัจจ ทิวส์ อุกจาสยนมहासयन् पथाय
 अजसयन्महासयना पग्विरतो निजस्यैयि กัปปิเม มัจจเก वा
 จินสันถरे वा, อิมินาบังเคน อรหตฺ อนุกโรมิ, อุโปสโส
 จ เม อุปุตฺโต ภวิสสตีติ. อิมินา อจฺเจน อังเคน สมันนาคโต
 โหติ. เอว อุปุตฺโต โข โพชฺเฌ อจฺจังคสมันนาคโต อุโปสโส
 มหิปปโล โหติ มหานิสฺโส มหาชุตฺโต มหาวิปฺปารो.

กัวมหิปปโล โหติ กัวมหานิสฺโส กัวมหาชุตฺโต กัวมหาวิปฺปารอ ?
 เสยฺยถาปิ โพชฺเฌ โย อิมสฺโส สโฬสันนํ มหาชนปทานํ
 ปหุตฺตัตตรตนานํ อิตฺถวาธิปจฺจ รัชชํ กาเรยฺย: เสยฺยถิทํ? อังคานํ
 มคธานํ กาสินํ โกสฺถานํ วัชชีนํ มัลลิกานํ เจตฺถินํ วสฺถานํ
 กุรุณํ ปัลลวฺจฺจานํ มัจฉานํ สุมฺเสณานํ อัสสกันํ อวันตีณํ
 คณฺโฑวานํ กัมโปชานํ. อจฺจังคสมันนาคตฺสฺส อุโปสธสฺส เอตํ
 กถํ นาคฆตฺติ สโฬสฺส: ตํ กิลฺลเหตฺติ? กปณํ โพชฺเฌ
 มานุสสํ รัชชํ ทัพฺพํ ลุขํ อปนิธาย. ยานิ โพชฺเฌ มานุสสานิ

บัณเฑนาลิ วักลลานิ, จาตุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ เอโส เอโก
 รัตติโนทิว, ตาย รัตติยา ติสวักติโย มาโส, เตน มาเสน
 ทิวาทลมาสิโย สวักจโร, เตน สวักจเรน ทิพฺพานิ บัณฺเฑ วักลลตานิ
 จาตุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ อายุเปฺปมานํ. จานํ โข ปเนตํ โพชฺฌเณ
 วิชฺชติ, ยํ อิเธกัจโจ อิตถิ วา ปุริโส วา อัญฺจคฺคสมันนาคคํ
 อุโปสถํ อูปวสิตฺวา กายัสส เภทา ปรมฺมมรณา จาตุมฺมหาราชิกานํ
 เทวานํ สหพิยคํ อูปบฺชฺชเชยฺย. อิทํ โข ปณ เมตํ โพชฺฌเณ
 สันนํ ภาสิคํ กปณํ มานุสํ รัชฺชํ ทิพฺพิํ สุขํ อุนิธาย.
 ยํ โพชฺฌเณ มานุสํ วักลลคํ, ๆ เป ๆ ยานิ โพชฺฌเณ
 มานุสกาณิ เทวํ วักลลตานิ, ๆ เป ๆ จิตฺตาริ วักลลตานิ,
 ๆ เป ๆ อัญฺจ วักลลตานิ, ๆ เป ๆ โสฬส วักลลตานิ,
 ปณิมฺมิตฺวสวักตินํ เทวานํ เอโส เอโก รัตติโนทิว, ตาย
 รัตติยา ติสวักติโย มาโส, เตน มาเสน ทิวาทลมาสิโย สวักจโร,
 เตน สวักจเรน ทิพฺพานิ โสฬส วักลลหัลลตานิ ปณิมฺมิตฺวสวักตินํ
 เทวานํ อายุเปฺปมานํ. จานํ โข ปเนตํ โพชฺฌเณ วิชฺชติ, ยํ
 อิเธกัจโจ อิตถิ วา ปุริโส วา อัญฺจคฺคสมันนาคคํ อุโปสถํ
 อูปวสิตฺวา กายัสส เภทา ปรมฺมมรณา ปณิมฺมิตฺวสวักตินํ
 เทวานํ สหพิยคํ อูปบฺชฺชเชยฺย. อิทํ โข ปณ เมตํ โพชฺฌเณ
 สันนํ ภาสิคํ กปณํ มานุสํ รัชฺชํ ทิพฺพิํ สุขํ อุนิธายาติ.

ปาณ น หัตถโย น จาทินันมาทียะ มุสา น ภาเส น จ มัชชโป ลียา
 อพรัหมจริยา วิรเมยยะ เมธุนา รัตตี น ภุณฺเษยยะ วิกาลโกชนํ,
 มาลี น ธาเรเย น จ คันธอมาจเร มัลลเจ ทมายํ วสเยถ สันถิตะ,
 เอตถัณฺทิ อัญญังคิกมาหุโปสถํ พุทฺธเณ ทกฺขณัตตคฺคฺคา ปภาสิตํ,
 จันฺโท จ สฺสโร จ อุกฺโก สุตฺตัสสนา โธภาสยณฺทิกา อนนฺยณฺติ ยาวตา,
 ตโมณฑา เต ปน ยันตลิกขตา นภะ ปภาสณฺติ ทิสฺวา วิโรจนา,
 เอตถัณฺทิ ยํ วิชชติ อันตเร ธนํ มุตฺตา มณี เวฬุริยฉบฺบํ ภาทํทกํ,
 ลิงคิ ลุวันณํ อถวาปี ภาณจันฺธํ ยํ ชาตฺรุเป ทฏฺถกณฺติ วุจฺจติ,
 อัญญังคูปेतฺตลลํ อโปสถิตลลํ กถมฺปิ เต นานนฺทิกานฺติ โสฬสํ,
 จันตฺตปฺภา ตารคณาว สัพพะเพ ตลฺลมา ทินาริ จ น โร จ ลีลวา,
 อัญญังคูปेतํ อปวตฺตโปสถํ ปุณฺณานิ กัตถวาน สุตฺตํรยานิ
 อนินฺทิตา สัตตมฺเปณฺติ จานฺนติ.

๔๖ เอกํ สมยํ ภควา โกลลัมพียํ วิหริติ โขสิตารามะ. เตเน
 โข ปน สมเยเน อายัสฺมา อนนฺทโธ ทิวาวิหารํ คโต
 โทติ ปฏฺฐิสฺสลิโน. อถโข สัมพพุลา มนาปกายิกา เทวตา
 เยนายัสฺมา อนนฺทโธ เตนุปลังกมิตฺตุ; อูปลังกมิตฺวา อายัสฺมณฺตํ
 อนนฺทธํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ อัญญังคํ. เอกมณฺตํ จิตา โข
 ตา เทวตา อายัสฺมณฺตํ อนนฺทธํ เอตทโวจํ “มยํ ภันเต อนนฺทธํ
 มนาปกายิกา นาม เทวตา ติสฺสุ จาเนตฺตุ อิลลํรียํ กาเรม วตฺ
 วัตเตม. มยํ ภันเต อนนฺทธํ ยาทิสฺสํ วณฺณํ อาภิชาม, ตาทิสฺสํ

อัญจนปาทะ บัณณาสกัลลัส บัณณิมัคโค.

๑๒๑

วิณณิ จานโส ปฏิลกาม; ยาทิสกั ลัททิ อากัรขาม, ตาทิสกั
ลัททิ จานโส ปฏิลกาม; ยาทิสกั ลุขิ อากัรขาม, ตาทิสกั ลุขิ
จานโส ปฏิลกาม. มยิ ภันเต อนุรุทธิ มนาปายิกา นาม เทวตา
อิมะสุ ติสสุ จาเนสุ อัสสริยิ กาเรม วสั วัตติมาติ. อถโข
อายัสสิมโต อนุรุทธัสส อเอตทโทสิ “อโห วัตติมา เทวตา สัพพะวา นีลา
อัสสุ นีลวันณา นีลวัตถา นีลาลังการาติ. อถโข ตา เทวตา อายัสสิมโต
อนุรุทธัสส จิตตัมภินาย สัพพะวา นีลา อเหตุ นีลวันณา นีลวัตถา
นีลาลังการา. อถโข อายัสสิมโต อนุรุทธัสส อเอตทโทสิ “อโห วัตติมา
เทวตา สัพพะวา นีลา อัสสุ ๆ เป ๆ สัพพะวา โลหิตกา อัสสุ. สัพพะวา
โอทาตา อัสสุ โอทาตวันณา โอทาตวัตถา โอทาตาลังการาติ. อถโข
ตา เทวตา อายัสสิมโต อนุรุทธัสส จิตตัมภินาย สัพพะวา โอทาตา อเหตุ
โอทาตวันณา โอทาตวัตถา โอทาตาลังการา. อถโข ตา เทวตา
เอกา คาปิ, เอกา นัจจิ, เอกา อัจฉริกั วาเทสิ. เสยฺยถาปิ นาม
บณฺเฑกัลลัส ตูริยัลลัส สุวันตัลลัส สุปฺปิปปิตถัลลัส กุสเลท สุตมณฺเฑกัลลัส
ลัททิ โหติ วัคฺคุ จ รัชนิโย จ กมนิโย จ เปมนิโย จ รมณิโย จ,
เอวเมว ตาสั เทวตานํ อลังการานํ ลัททิ โหติ วัคฺคุ จ รัชนิโย จ
กมนิโย จ เปมนิโย จ รมณิโย จ. อถโข อายัสสิมา อนุรุทธิ
อินฺทริยานิ โอกัขปิ. อถโข ตา เทวตา “น ชีวียโย อนุรุทธิ
สาทิยตติ ตัตถเว อนฺตรายัสสุ.

อดโช อายัสสมา อนรุทโธ ส่ายณฺหสมมํ ปฏิสลฺลาณา วุญฺจิโต
 เยน ภควา เตนุปลังกมิ; อุปปลังกมิตฺวา ภควันตํ อภิราเทคฺวา เอกมฺนัต
 นิสฺสิ เอกมฺนัต นิสฺสินโน โข อายัสสมา อนรุทโธ ภควันตํ เขตฺตโวจ
 “อิทาหํ ภันเต ทิวาวหารํ คโต โหมิ ปฏิสลฺลิตฺโน, อดโช ภันเต
 สัมพทฺธลา มนาปกาเยกา เทวตา เยนาหํ เตนุปลังกมิตฺว; อุปปลังกมิตฺวา
 มํ อภิราเทคฺวา เอกมฺนัต อญฺฺจิสฺส. เอกมฺนัต จิตา โข ภันเต ตา
 เทวตา มํ เขตฺตโวจ, “มยํ ภันเต อนรุทธ มนาปกาเยกา นาม เทวตา
 ติสฺส จาเนตฺส อิตฺถริยํ กาเรม วลํ วัตฺเตม; มยํ ภันเต อนรุทธ
 ยาติสฺสํ วณฺณํ อากังขาม, ตาติสฺสํ วณฺณํ จานโส ปฏิลภาม;
 ยาติสฺสํ สัตฺถํ อากังขาม, ตาติสฺสํ สัตฺถํ จานโส ปฏิลภาม; ยาติสฺสํ
 สุขํ อากังขาม, ตาติสฺสํ สุขํ จานโส ปฏิลภาม; มยํ ภันเต อนรุทธ
 มนาปกาเยกา นาม เทวตา อิมํสุ ติสฺส จาเนตฺส อิตฺถริยํ กาเรม วลํ
 วัตฺเตมาติ. ตัสฺส มยฺหํ ภันเต เขตฺตโหสิ. “อโห วัตติมา เทวตา
 สัพฺพาว นีลา อัสสํ นีลวณฺณา นีลวตฺถา นีลาลังการาติ. อดโช ภันเต
 ตา เทวตา มม จิตฺตมณฺเฑน สัพฺพาว นีลา อเหตฺสํ นีลวณฺณา
 นีลวตฺถา นีลาลังการา; ตัสฺส มยฺหํ ภันเต เขตฺตโหสิ. “อโห วัตติมา
 เทวตา สัพฺพาว บิคา อัสสํ ๆ เป ๆ สัพฺพาว โลหิตกา อัสสํ ๆ เป ๆ
 สัพฺพาว โอทาตา อัสสํ โอทาตวณฺณา โอทาตวตฺถา โอทาตาลังการาติ.
 อดโช ภันเต ตา เทวตา มม จิตฺตมณฺเฑน สัพฺพาว โอทาตา
 อเหตฺสํ โอทาตวณฺณา โอทาตวตฺถา โอทาตาลังการา. อดโช ภันเต

อัญจนปาดะ บัณณาสกัถัสส บัณณมวักโค.

๑๒๓

ตา เทวตา เขภาว คายี, เขภาว นัจจิ, เขภาว อังกริก วาเทส.

เสยยดาบิ นาม บัณจิกกัถัสส ตุริยัสส สุวณิถัสส สุปปีฏฐิปตาพิตถัสส

กุกเลหิ สุตมณินาถัสส สักโก ไท ไทติ วัคคฺช รชนิโย จ กมนิโย จ

เปมนิโย จ รณนิโย จ, เอเวเมว ตาสสิ เทวตานํ อลังการานํ สักโก

ไทติ วัคคฺช รชนิโย จ กมนิโย จ เปมนิโย จ รณนิโย จ.

อวโซทํ ภันเต อินทริยานิ โภกขีปํ. อวโซ ภันเต ตา เทวตา “น

ชวียโย อนนฺตโร สาทิยตติ ตตฺถเอว อนันตรายัสสุ. กตฺติ นุ โข ภันเต

อัมเมหิ สมนินาคโต มาตุคาโม กายัสส เกทา ปรมมรณา มนูปากายิกานํ

เทวานํ สหพยิตํ อุปบชชตติ.

อัญฺหิ โข อนนฺตโร อัมเมหิ สมนินาคโต มาตุคาโม กายัสส

เกทา ปรมมรณา มนูปากายิกานํ เทวานํ สหพยิตํ อุปบชชตติ. กตเมหิ

อัญฺหิ? อิตฺถ อนนฺตโร มาตุคาโม ยัสส มาตาปิตโร ภตฺตุนเ ทนฺติ

อติถกามา หิเตสิโน อนุกัมปกา อนุกัมปํ อุปาทาย, ตัสส ไทติ ปุพฺพญฺายินิ

บัจฉานปาดินิ กิการปฏฺฐิสาวินิ มนูปาจารินิ ปิยวาหินิ, เป ภตฺตฺว ครฺุโน

โหนฺติ “มาตาติ วา “ปิตาติ วา “สมณพฺรหฺมณาคิ วา, เต สกฺกโรติ

ครฺุโรติ มาเนติ ปุเชติ, อพฺภากเต จ อาสโนทเคน ปฏิปุเชติ; เป

เต ภตฺตฺว อพฺภันตรา กัมมณฺตา “อนุณาคิ วา “กัมมปาสาติ วา, ตตฺถ

ทักขา ไทติ ฆนลสา ตตฺตรูปายาย วิมฺสาเย สมนินาคตา อลํ กาคฺช อลํ

ลวิธาคฺช; เป เต ภตฺตฺว อพฺภโรจฺวา ปนฺโตชฺชา “ทาสาติ วา “เปสฺสสาติ วา

“กัมมกฺราติ วา, เตสํ กตฺถวํ กตฺโต ชานาคิ, อกตฺถวํ อกตฺโต

ชานาติ, คิลาณกานันธิ์ พลาพลี ชานาติ, ชาทนียโกชนียันจัสสิ
 มัจฉเยน สัวิภชติ; ยิ ภัตตา อาหริติ ธนึ วา ธันณิ
 วา วชคิ วา ชาตรูปิ วา, คัม ชารักเขน คุตติยา สัมปาทติ,
 ตัตถิ จ โหติ อรุทธี อเนนึ อโสณิที อวินาสิกา; อฺปาสิกา โข
 ปน โหติ พุทฺธิ สรณิ คตา ธัมมิ สรณิ คตา สัมมิ สรณิ คตา
 สีลวติ โข ปน โหติ ปาณาติปาตา ปฏีวีรตา อทินนทานา ปฏีวีรตา
 กาเมสุ มิฉาจารา ปฏีวีรตา มุสาวาทา ปฏีวีรตา สุราเมรยมัชช-
 ปมาทญฺจานา ปฏีวีรตา; จาควติ โข ปน โหติ วิคตมถมัจฉเยน
 เจตสา อคาริ อชฌวารสสิ มุคตจาตี ปยตปาณิ โวลัสสัคคตา ยาจโยคา
 ทานสัวิภาครตา. อิมะหิ โข ออนุทฺธิ อญฺจหิ ธัมเมหิ สมนันนาคโต
 มาตคาโม กายัสส เภทา ปรมมรณา มนาปกาณิธานิ เทวานิ
 สหัพยติ อฺปชชติ.

โย นั ภริ สัพพทา
 คัม สัพพทามหริ โปส
 น จาบี โสคิ ภัตตาริ
 ภัตตุนจิ ครโน สัพเพ
 อญฺจาทิกา อนลสา
 ภัตตุมมาปณฺหริ
 ยา เอว วัตติ นาริ
 อุนาปา นาม เต เทวา

นิจจํ อาตาบิ อุลลสโก
 ภัตตาริ นาคิมณฺหริ,
 อิลลสาทาเทน โรสเย
 ปฏีปูเชติ ปณฺหิตา,
 สัจจกิตปริชชนา
 สัมภัตติ ออนุทฺธิ,
 ภัตตุมนันทวานุคา
 ยัตถิ สา อฺปชชติ.

๔๗ เอกํ สมยํ ภควา สāvātthiyā vīhriti pūṭṭhāraṃ me mīdāraṃ mācūpasāsaṭṭhe.
 อตฺโต วิสาขา มิคารมาตา ๗ เป ๗ เอกมัตตํ นิสิตฺติ. เอกมัตตํ
 นิสินันํ โข วิสาขํ มิคารมาตโร ภควา เอกตทโวจ “อัฐจฺหิ โข
 วิสาเเช ธัมเมหิ สมนันฺนาคโต มาตุคฺคาโม กายัสสฺส เกทา ปรมมฺรณ
 มนาปกาณิณานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปบฺบัจจติ. กตเมหิ อัฐจฺหิ ?
 อิตฺถ วิสาเเช มาตุคฺคาโม ยัสสฺส มาตาปิตโร ภตฺตคฺคฺโค เทนฺติ อตฺตคฺคา
 ทิเตสฺสโน อนุกัมปกา อนุกัมปํ อุปาทาย, ตัสสฺส โทติ ปุพฺพภูฏาณินิ
 บัณฺฑานิปาตินิ กิการปฏิสสāvินิ มนาปจารินิ บัณฺฑาณินิ, ๗ เป ๗ จาควตี
 โข ปน โทติ วิคตมถมัจเฌเรณ เจตสา อคฺคาโร อชฺฌมวสฺสติ มุตฺตจาคี
 ปยตปาณินิ โวสสฺสคฺคฺครตา ยาจโยคฺคา ทานสํวิภาครตา. อิมหิ โข วิสาเเช
 อัฐจฺหิ ธัมเมหิ สมนันฺนาคโต มาตุคฺคาโม กายัสสฺส เกทา ปรมมฺรณ
 มนาปกาณิณานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปบฺบัจจติ.

โย นํ ภรติ สัพพทา
 ตํ สัพพทกามหฺรํ โปสํ
 น จาปิ โสคฺคํ ภาตฺตารํ
 ภาตฺตคฺคฺโค จ คุโรนํ สัพพะ
 อัฐจฺหาทิกา อนลสา
 ภาตฺตํ มนาบฺบัจจติ
 ยา เอวํ วตฺตติ นาริ
 มนาปา นาม เต เทวา

นิจฺจํ อาคาปิ อุลลฺลโก
 ภาตฺตารํ นาคิมฺบฺบติ,
 อิลลสาเวทนํ โสเย
 ปฏฺฐิตํ บันฑิตา,
 สจฺจคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
 สัมภกํ อนุภกฺขติ,
 ภาตฺตํ ฉนฺทวสาณฺค
 ยตฺถ สํ อุปบฺบัจจติ.

๕๕ เขมิ สมย ภควา ภักเคสุ วิหริติ สุตฺตมารคิเร เกสสิกฟาวเน
 มิตทาเย. อถโข นกุลมาตา คหปตานี เยน ภควา เตนุปลังกมิ;
 อุปปลังกมิตฺวา ฯ เป ฯ นิลิธิ. เอกมนันตํ นิลินฺนํ โข นกุลมาตโร
 คหปตานี ภควา เอตทโวจ, “อัญฺจหิ โข นกุลมาเต อัมเมหิ
 สมณฺณาคโต มาตุคาโม กายัสสฺส เกทา ปรมมรณา มนnapกายิกานํ
 เทวานํ สหพยัคํ อุปบิซฺชติ. กตเมหิ อัญฺจหิ? อโธ นกุลมาเต
 มาตุคาโม ยัสสฺส มาตาบิตโร ภักคฺโคโน เทนฺติ อตฺถกามา
 หิเตสิโน อนุกมฺปกา อนุกมฺปํ อุปาทาย, ตัสสฺส โหติ ปุพฺพพฺุญฺจาโยนิ
 บิซฺจจานิปาตินี กิการปฏิสสํวินี มนnapจาวินี ปิยวาทินี, ฯ เป ฯ
 จาควตี โข ปน โหติ วิคตมถมฺมจเณเรน เจตสา อคารํ อชฺฉฉาวสติ
 มุตฺตจาคี ปยตปาเน โวลสสคฺครตา ยายโยคา ทานลวิภาควรตา.
 อิมเอหิ โข นกุลมาเต อัญฺจหิ อัมเมหิ สมณฺณาคโต มาตุคาโม กายัสสฺส
 เกทา ปรมมรณา มนnapกายิกานํ เทวานํ สหพยัคํ อุปบิซฺชติติ.

โย น ภวติ สัพพทา
 ตํ สัพพิกามทโร โปส
 น จาปี โสคฺคิ ภักคฺคาร
 ภักคฺคฺคฺคฺจํ ครุโน สัพเพ
 อญฺฺจาทิกา อนลสา
 ภักคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
 ยา เอว วัตติ นารี
 มนnapา นาม เต เทวา

นิจํ อาตาปี อุลลฺลโก
 ภักคฺคาร นาคิมณฺณติ,
 อิลลํวาเทเน โรสเย
 ปฏฺฐุเชติ บันฑิตา,
 ลังคหิตปริซฺชนา
 สัมภักคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
 ภักคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
 ยัตติ สา อุปบิซฺชติติ.

๔๘ เอก สัมมย ภควา สวตถิย วิหริติ ปุพฺผารามะ มิคฺคา มาตุปาสาเต.
 อตฺโข วิสาखा มิคฺคา มาตา เยน ภควา เตนุปลังกมิ; อุลลังกมิตฺวา
 ๑.เป ๑ นิสีติ. เอกมฺนัตถิ นิสีนฺนํ โข วิสาขํ มิคฺคา มาตโร ภควา
 เอตทโวจ “ จตุทฺติ โข วิสาเฆ ธมฺเมทฺธิ สมนฺนาคโต มาตุคฺคาโม
 อิตฺโถกวิชยาเย ปฏิบັນฺโน ทฺวติ, ธมฺโส โดโก อารทฺธโธ ทฺวติ.
 กตเมทฺธิ จตุทฺติ? อิตฺโธ วิสาเฆ มาตุคฺคาโม สุตฺตวิทิกมฺมณฺโณ ทฺวติ
 สังคหิตปริชฺชโน, ภัตตํ มนํปํ จรติ, สัมมกํ ชนฺนํ กัชฺชติ.

กถํวํ วิสาเฆ มาตุคฺคาโม สุตฺตวิทิกมฺมณฺโณ ทฺวติ? อิตฺโธ วิสาเฆ
 มาตุคฺคาโม เย เต ภัตตํ อพฺภันตฺรา กมฺมณฺณา “ อุนฺณนาติ วา
 “ กัมมปาสาติ วา, ตตฺถ ทักขา ทฺวติ อนลสา ตตฺถปายาย วิมฺลสา
 สมนฺนาคตา อลํ กาคํ อลํ สํวาทํ. เอวํ โข วิสาเฆ มาตุคฺคาโม
 สุตฺตวิทิกมฺมณฺโณ ทฺวติ.

กถํวํ วิสาเฆ มาตุคฺคาโม สังคหิตปริชฺชโน ทฺวติ? อิตฺโธ วิสาเฆ
 มาตุคฺคาโม เย เต ภัตตํ อพฺภันตฺรา อ้นโตชนา “ ทาสาติ วา “ เปสฺสาติ วา
 “ กัมมกฺราติ วา, เตสํ กถํวํ กตโต ชานาติ, อถกถํวํ กตโต ชานาติ,
 คิลานกานณฺญํ พลาพลํ ชานาติ, ขาทนียโกชนียณฺจัลลํ ปัจจเยน
 สํวิภชฺชติ. เอวํ โข วิสาเฆ มาตุคฺคาโม สังคหิตปริชฺชโน ทฺวติ.

กถํวํ วิสาเฆ มาตุคฺคาโม ภัตตํ มนํปํ จรติ? อิตฺโธ วิสาเฆ
 มาตุคฺคาโม ยํ ภัตตํ อมณํปสฺสาตํ, ตํ ชีวิทเหตุปํ น อชฺชมาจรติ.
 เอวํ โข วิสาเฆ มาตุคฺคาโม ภัตตํ มนํปํ จรติ.

กถณฺจ วิสาเข มาตุคาโม สัมภตํ อนุรักฺขติ? อธิ วิสาเข มาตุคาโม
 ยํ ภตฺตา อหฺรติ ธนํ วา ธนํ วา รชตํ วา ชาตฺรํ วา, ตํ
 อารกฺเขน कुตฺติยา สัมปาทติ, ตตฺถ จ โหติ อรุตฺติ อเนน
 อโสณฺทึ อวินาสิกา. เอวํ โข วิสาเข มาตุคาโม สัมภตํ
 อนุรักฺขติ. อเมหิ โข วิสาเข จตุหิ ธมฺเมหิ สมันนาคโต มาตุคาโม
 อธิโลกวิชยาเย ปฏิบັນฺโน โหติ, อยํ โลโก อารทฺโธ โหติ.

จตุหิ โข วิสาเข ธมฺเมหิ สมันนาคโต มาตุคาโม ปฺรโลกวิชยาเย
 ปฏิบັນฺโน โหติ, ปรัสฺส โลโก อารทฺโธ โหติ. กตเมหิ จตุหิ?
 อธิ วิสาเข มาตุคาโม สทฺธาสัมบັນฺโน โหติ, สลลสัมบັນฺโน โหติ,
 จาคลสัมบັນฺโน โหติ, บัณฺณาตัมบັນฺโน โหติ.

กถณฺจ วิสาเข มาตุคาโม สทฺธาสัมบັນฺโน โหติ? อธิ วิสาเข
 มาตุคาโม สทฺธโธ โหติ, สทฺทฺทหิ ตถาคตฺสส โฟธิ “อิตฺถิ โส ภควา
 อรหํ สัมมาสัมพุทฺธโ วิชชาจรณสมบັນฺโน สุกโต โลกวฑฺฒ อนุตฺตโร
 ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธโ ภควาติ. เอวํ โข
 วิสาเข มาตุคาโม สทฺธาสัมบັນฺโน โหติ.

กถณฺจ วิสาเข มาตุคาโม สลลสัมบັນฺโน โหติ? อธิ วิสาเข มาตุคาโม
 ปาณาติปาตา ปฏิวิริโต โหติ, ๗เป๗ สุราเมรยมัชชปมาทญฺหํ
 ปฏิวิริโต โหติ. เอวํ โข วิสาเข มาตุคาโม สลลสัมบັນฺโน โหติ.

กถณฺจ วิสาเข มาตุคาโม จาคลสัมบັນฺโน โหติ? อธิ วิสาเข
 มาตุคาโม วิคตมลมังเณเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวาสติ มุตฺตจาคี ปยตปาณี

อัญจนินปาเต บัณณาสกัถัสส บัณณิมวัคโค.

๑๒๙

โวลัสคัครตา ยาจโยคา ทานสัวิภาครตา. เอว โข วิสาเซ มาตุคาโม
ชาคคัมบันโน โหติ.

กถัณจ วิสาเซ มาตุคาโม บัณณาสัมบันโน โหติ ?
อิธ วิสาเซ มาตุคาโม บัณณวา โหติ อุตยัคคคามินิยา
บัณณาย สมนันนาคโต อริยาย นิพเพธิกาย สัมมาทุกขกัษยคามินิยา.
เอว โข วิสาเซ มาตุคาโม บัณณาสัมบันโน โหติ. อเมหิ โข วิสาเซ
จตุหิ อัมเมหิ สมนันนาคโต มาตุคาโม ปงโลกวิชยาย ปฏิบันโน
โหติ, ปรัสส โลโก อารัทโธ โหติติ.

สุสัวิหิตกัมมันโต

สังคหิตปริชชโน

ภักตฺ มนาป จรติ

สัมภคํ อานุรักชติ,

สัทธาสีเสน สัมบันโน

วทณฺญ วิตมัจฉโร

นิจฺจ มัคคํ วิโสเธติ

โสธฺตานํ สัมปรายิกํ,

อิจฺเจเต อัญฺจ อัมมา จ

ยัสส วิชชเนติ นาริยา

คัมปํ สัลลวติ ภาตุ

อัมมัญฺจํ สัจจวาทีนํ,

โสฬสาการสัมบันนา

อัญฺจังคสุสุมาคตา

ทาทีสํ สัลลวติ อูปาสิกา

อูปัชชติ เทวโลเก มนายนฺติ.

๕๐ จตุหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมนันนาคโต มาตุคาโม

อิธโลกวิชยาย ปฏิบันโน โหติ, อยสฺ โลโก อารัทโธ

โหติ. กถเมหิ จตุหิ ? อิธ ภิกขเว มาตุคาโม สุสัวิหิตกัมมันโต

โหติ สังคหิตปริชชโน ภัตตุน มนาเป จรติ, สัมภตํ อนุรักขติ.

กถณฺจ ภิกฺขเว มาตุคฺคาโม สุตฺตวิหิตกัมมํ โหติ? อธิ
ภิกฺขเว มาตุคฺคาโม เป เต ภัตตุน อพฺภันตฺรา กัมมํ นตา
ๆ เป ๆ เหว โข ภิกฺขเว มาตุคฺคาโม สุตฺตวิหิตกัมมํ โหติ.

กถณฺจ ภิกฺขเว มาตุคฺคาโม สังคหิตปริชชโน โหติ?
อธิ ภิกฺขเว มาตุคฺคาโม เป เต ภัตตุน อพฺภันตฺรา อันโตชนา
ๆ เป ๆ เหว โข ภิกฺขเว มาตุคฺคาโม สังคหิตปริชชโน โหติ.

กถณฺจ ภิกฺขเว มาตุคฺคาโม ภัตตุน มนาเป จรติ? อธิ ภิกฺขเว
มาตุคฺคาโม ยํ ภัตตุน อมนาปสฺสชาติ, ตํ ชีวิตเหตุปํ น อชฺชมาจรติ.
เอว โข ภิกฺขเว มาตุคฺคาโม ภัตตุน มนาเป จรติ.

กถณฺจ ภิกฺขเว มาตุคฺคาโม สัมภตํ อนุรักขติ? อธิ ภิกฺขเว มาตุคฺคาโม
ยํ ภัตตา ขาหฺรติ ๆ เป ๆ เหว โข ภิกฺขเว มาตุคฺคาโม สัมภตํ
อนุรักขติ. อิมํ โข ภิกฺขเว จตุหิ อัมมํ เมหิ สมนํ นาคโต มาตุคฺคาโม
อธิโลกวิชยาเย ปฏฺฐนํ โหติ, อยํ โลโก อารทฺธํ โหติ.

จตุหิ ภิกฺขเว อัมมํ เมหิ สมนํ นาคโต มาตุคฺคาโม ปวโลกวิชยาเย
ปฏฺฐนํ โหติ, ปรัสฺส โลโก อารทฺธํ โหติ. กถเมหิ จตุหิ?
อธิ ภิกฺขเว มาตุคฺคาโม สทฺธาสัมบັນโน โหติ, สิลสัมบັນโน โหติ,
จาตสัมบັນโน โหติ, บัณฺเฑาสัมบັນโน โหติ.

กถณฺจ ภิกฺขเว มาตุคฺคาโม สทฺธาสัมบັນโน โหติ? อธิ ภิกฺขเว มาตุคฺคาโม
สทฺธํ โหติ, ๆ เป ๆ เหว โข ภิกฺขเว มาตุคฺคาโม สทฺธาสัมบັນโน โหติ.

อัญจนินปาเต บัณณาสกัลล บัณจิมวักโค.

๑๓๑

กถัญจ ภิกขเว มาตุคาโม ลีลสัมบันโน โหติ? อธิ
ภิกขเว มาตุคาโม ปาณาติปาตา ปฏิวีโร โหติ, ๆ เป ๆ
สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา ปฏิวีโร โหติ. เอว โข ภิกขเว
มาตุคาโม ลีลสัมบันโน โหติ.

กถัญจ ภิกขเว มาตุคาโม จาคสัมบันโน โหติ? อธิ
ภิกขเว มาตุคาโม วิคตมถัมมจโนเรณ เจตสา อคาริ อชฌนาวลติ
ร เป ๆ เอว โข ภิกขเว มาตุคาโม จาคสัมบันโน โหติ.

กถัญจ ภิกขเว มาตุคาโม บัณณาสัมบันโน โหติ? อธิ
ภิกขเว มาตุคาโม บัณณวา โหติ ๆ เป ๆ เอว โข
ภิกขเว มาตุคาโม บัณณาสัมบันโน โหติ. อิเมหิ โข ภิกขเว จตุหิ
ธัมเมหิ สมันนาคโต มาตุคาโม ปรมโลกวิชยาย ปฏิบันโน โหติ,
ปรัสส โดโก อารัทโธ โหติติ.

สุลลวิทักกัมมันโต

ภักตฺถ มนাপิ จรติ

สัทธาสีเลน สัมบันโน

นิจฺจ มัคคํ วิโสเธติ

อิจฺเจเต อัญจ ธัมมา จ

ตัมปิ ลีลวตฺติ อากุ

โสฬสํถาการสัมบันนา

ตาทิสํ ลีลวตฺติ อูปาสิกา

สังคหิตปริชฺชโน

สัมภตํ อุนรักขติ,

วถันญํ วิตมฺจฺจโร

โสธฺตานํ สัมปฺรายิกํ,

ยตฺถสา วิชฺชนฺติ นาวินา

ธัมมัญจํ สจฺจวาทีนํ,

อัญจํคสุลฺลมาคตา

อูปัชชติ เทวโลกํ มนาศันติ.

อูปาสิตวักโค บัณจโม.

คัตติทาน

“สังขัตเต วิตถเต วิสาเษ วาเลฏฐโจ โพชฌนาย บัณฺณม
อนรุทฺธ ปน วิสาเษ นกฺขลา อธิโลภิกา เทวติ.

บัณฺณาสกํ สมัตถํ.

อภฺยฺยิกนิปาเต บัณฺณาลกาลังคหิตโต ปจฺจมวักโค.

๕๑ เอกํ สมยํ ภควา ลักฺกเสฏฺฐ วิหริติ กบฺปิตฺตํมมํ นิโคโรธารามเ.
ชดโข มหาปชาปติ โคตมมึ เยน ภควา เทนุปลังกมมึ, อุปปลังกมิตฺวา
ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺธํ อภฺยฺยจาสิ. เอกมณฺธํ จิตฺตา โข
มหาปชาปติ โคตมมึ ภควันตํ เอตทโวจ “สาธุ ภันเต ลเภยฺย
มาตุคฺคาโม ตถาคคตฺตํปเวทิตฺเต อัมมวินเย อคารัสฺสมา อนคาริยํ
ปัพพชฺชชฺนติ. อลํ โคตมมึ, มา เต รุจฺจิ มาตุคฺคามลฺลสฺส ตถาคคตฺตํปเวทิตฺเต
อัมมวินเย อคารัสฺสมา อนคาริยํ ปัพพชฺชชฺชาติ.

ทุตติยํมมํ โข มหาปชาปติ โคตมมึ ภควันตํ เอตทโวจ “สาธุ ภันเต
ลเภยฺย มาตุคฺคาโม ตถาคคตฺตํปเวทิตฺเต อัมมวินเย อคารัสฺสมา อนคาริยํ
ปัพพชฺชชฺนติ. อลํ โคตมมึ, มา เต รุจฺจิ มาตุคฺคามลฺลสฺส ตถาคคตฺตํปเวทิตฺเต
อัมมวินเย อคารัสฺสมา อนคาริยํ ปัพพชฺชชฺชาติ.

ตติยํมมํ โข มหาปชาปติ โคตมมึ ภควันตํ เอตทโวจ
“สาธุ ภันเต ลเภยฺย มาตุคฺคาโม ตถาคคตฺตํปเวทิตฺเต อัมมวินเย
อคารัสฺสมา อนคาริยํ ปัพพชฺชชฺนติ. อลํ โคตมมึ, มา เต

อัญจกนิปาเต บัณฑิตกาลังคหิโต ปรมวตฺโต. ๑๓๓

รจฺจิ มาตุคามลฺล ตถาคคฺขปฺปเวทิตะ อัมมวินเย อคารลฺลมา อนคาริย
ปัพพชฺชชาติ. อถโข มหาปชาปติ โคตมิ “น ภควา อุนฺชานาติ
มาตุคามลฺล ตถาคคฺขปฺปเวทิตะ อัมมวินเย อคารลฺลมา อนคาริย
ปัพพชฺชชฺชชาติ ทุกฺขี ทุมฺมมนา อลฺลสุมฺขี รุทมานา ภควันฺตํ อภิวาเทตฺวา
ปทกฺขิณํ กตฺวา บักกามิ.

อถโข ภควา กบิลวตฺถลฺลมี ยถาภินันฺตํ วิหริตฺวา เยน
เวสาลี เตน จาริกํ บักกามิ; ออนุปฺพนฺน จาริกํ
จรมานอฺ ยเณ เวสาลี ตทาสฺวิ. ตตฺถ สุกฺโก ภควา เวสาลิยํ วิหริตํ
มหาวเน กุฎฏาคาราลายํ. อถโข มหาปชาปติ โคตมิ เกส
เชทาเปตฺวา กาสายานิ วัตถานิ อจฺฉาเทตฺวา สัมพหุลาหิ ลากิยาติ
ลตฺถิ ยเณ เวสาลี เตน บักกามิ; ออนุปฺพนฺน ยเณ เวสาลี มหาวนํ
กุฎฏาคาราลายา เตนฺนปลงฺกมิ. อถโข มหาปชาปติ โคตมิ สุนฺธิ
ปาเทหิ รชฺชิกณฺเณน คตฺเตน ทุกฺขี ทุมฺมมนา อลฺลสุมฺขี รุทมานา
พหิทฺวารโกฏฺฐเก อัญจาลิ. อตฺถสฺสา โข อายลฺลมา อานันฺนํ โท
มหาปชาปติ โคตมิ สุนฺธิ ปาเทหิ รชฺชิกณฺเณน คตฺเตน ทุกฺขี
ทุมฺมนํ อลฺลสุมฺขี รุทมานํ พหิทฺวารโกฏฺฐเก จิตฺ; ทิลลฺวาน
มหาปชาปติ โคตมิ เอตทวโจ “กิ นฺ ตวฺ โคตมิ สุนฺธิ ปาเทหิ
รชฺชิกณฺเณน คตฺเตน ทุกฺขี ทุมฺมมนา อลฺลสุมฺขี รุทมานา
พหิทฺวารโกฏฺฐเก จิตาติ. ตถา หิ ปน ภันเต อานันฺนํ น ภควา
อุนฺชานาติ มาตุคามลฺล ตถาคคฺขปฺปเวทิตะ อัมมวินเย อคารลฺลมา

อนคาริยัม บัพฺพชฺชัณฺตี. เตเนหิ โคตมิ อีเวย คาว โหติ,
 ยาวาทํ ภควันฺตี ยาจามิ มาตุคามัสสึ ตถาคตัมปิเปเวติเต
 ธัมมวินเย อคารัสมา อนคาริยัม บัพฺพชฺชัณฺตี.

อชโ ข อายัสมา อานันฺโท येन ภควา เตนุปลังกมิ; อุปปลังกมิตฺวา
 ภควันฺตี อภิวาเทตฺวา เอภมฺนํตี นิสิตฺติ. เอภมฺนํตี นิสินฺโน โข อายัสมา
 อานันฺโท ภควันฺตี เอตทโวจ “เอสา ภันเต มหาปชาปติ โคตมิ
 ลุเนหิ ปาเทหิ รชोगิณฺเณน คัตเตน ทุกฺขี ทุมฺมนา อัสสุมุขี
 รุทมานา พหิตฺวารโกฏฺฐจเก จิตา “น ภควา อานุชานาติ มาตุคามัสสึ
 ตถาคตัมปิเปเวติเต ธัมมวินเย อคารัสมา อนคาริยัม บัพฺพชฺชัณฺตี.
 ลาสฺสุ ภันเต ลเภยฺย มาตุคาโม ตถาคตัมปิเปเวติเต ธัมมวินเย
 อคารัสมา อนคาริยัม บัพฺพชฺชัณฺตี. อลํ อานันฺท, มา เต รุจฺจิ
 มาตุคามัสสึ ตถาคตัมปิเปเวติเต ธัมมวินเย อคารัสมา อนคาริยัม
 บัพฺพชฺชัชาติ. ทุตฺติยัมปิ โข ๆ เปฯ

ตติยัมปิ โข อายัสมา อานันฺโท ภควันฺตี เอตทโวจ “ ลาสฺสุ ภันเต
 ลเภยฺย มาตุคาโม ตถาคตัมปิเปเวติเต ธัมมวินเย อคารัสมา อนคาริยัม
 บัพฺพชฺชัณฺตี. อลํ อานันฺท, มา เต รุจฺจิ มาตุคามัสสึ ตถาคตัมปิเปเวติเต
 ธัมมวินเย อคารัสมา อนคาริยัม บัพฺพชฺชัชาติ. อชโ ข อายัสมา
 อานันฺทสฺส เอตทโหสิ “น ภควา อานุชานาติ มาตุคามัสสึ
 ตถาคตัมปิเปเวติเต ธัมมวินเย อคารัสมา อนคาริยัม บัพฺพชฺชั,
 ยันฺนุนาหิ อวิญฺเณนํ ปรียาเยน ภควันฺตี ยาเจยฺย มาตุคามัสสึ

อวัจจนปาเต บัณณาสกาสังคหิตโต ปฐมวักโค. ๑๓๕

ตถาคคัมปิเวทิตะ ธัมมวินเย อคารัสมา อนคาริยัม ปัพพัชชันตี.
อชโฆ อายัสมา อานันโต ภควันตัม เขตทโวจ "ภัพโป นุ โข
ภันเต มาตุคฺคาโม ตถาคคัมปิเวทิตะ ธัมมวินเย อคารัสมา
อนคาริยัม ปัพพัชตีวา โสตาปัตติผลัมปิ วา สกทาคามิผลัมปิ วา
อนาคามิผลัมปิ วา อรหัตตผลัมปิ วา สัจฉิกากุณตี. ภัพโป อานันต
มาตุคฺคาโม ตถาคคัมปิเวทิตะ ธัมมวินเย อคารัสมา อนคาริยัม
ปัพพัชตีวา โสตาปัตติผลัมปิ สกทาคามิผลัมปิ อนาคามิผลัมปิ
อรหัตตผลัมปิ สัจฉิกากุณตี. สเจ ภันเต ภัพโป มาตุคฺคาโม
ตถาคคัมปิเวทิตะ ธัมมวินเย อคารัสมา อนคาริยัม ปัพพัชตีวา
โสตาปัตติผลัมปิ ๆ เปฯ อรหัตตผลัมปิ สัจฉิกากุณตี, พหุการา
ภันเต มหาปชาปติ โคตมิ ภควโต มาตุจฺจา อปาติกา โปสีตา
ภควันตัม ชเนตฺติยา กาลกทาย ถณฺณํ ปาเยสี, สาธุ ภันเต อภยัม
มาตุคฺคาโม ตถาคคัมปิเวทิตะ ธัมมวินเย อคารัสมา อนคาริยัม ปัพพัชชันตี.

สเจ อานันต มหาปชาปติ โคตมิ อวัจ จ รุชฺชัมเม
ปฏิกคณฺเฑหิตี, สวัสสา โหตุ อุลลัมปทา. วัสสสตฺตุปลัมปนฺนํ นาย
ภิกขุณียา คตฺตุปลัมปนฺนํ สลฺลํ ภิกขุโน อภิราทมิ ปัจจุภฺจํ
อณฺชลิภมฺมํ สามิจภมฺมํ กตฺตัพพํ, อยัมปิ ธัมโม สกคฺคํ วา
ครุคฺคํ วา มาเนตฺวา ปุเชตฺวา ยาวชีวํ อนตฺติภมฺมํ นโย. น ภิกขุณียา
อภิกขุเก อวาเส วัสสํ อุลลัมปตฺตัพพํ, อยัมปิ ธัมโม สกคฺคํ วา
ครุคฺคํ วา มาเนตฺวา ปุเชตฺวา ยาวชีวํ อนตฺติภมฺมํ นโย. อณฺวิวัฑฒมาสํ

ภิกขุณิยา ภิกขุสัณโฑ อุโปสถปจฺจกัณฺจ โอวาทุปลังกมนัณฺจ
 ปริเยสิตัพฺพ; อยมัปปิ ธัมมโม ลักกัตฺวา ครุทฺตฺวา มาเนตฺวา
 ปุเชตฺวา ยาวชีว อนตฺติกกมนีโย. วัสสั วุคฺคทาย ภิกขุณิยา
 อุกโตสฺสเฆ ตีหิ จาเนหิ ปวาเรตัพฺพ ทิฏฺฐเณ สุตฺเตน ปริสํกาย;
 อยมัปปิ ธัมมโม ลักกัตฺวา ครุทฺตฺวา มาเนตฺวา ปุเชตฺวา ยาวชีว
 อนตฺติกกมนีโย. ครุธัมมํ อชฺฌมาบฺบิณฺนาย ภิกขุณิยา อุกโตสฺสเฆ ปกัชฺชมานตฺตํ
 จิตฺตัพฺพ; อยมัปปิ ธัมมโม ลักกัตฺวา ครุทฺตฺวา มาเนตฺวา ปุเชตฺวา ยาวชีว
 อนตฺติกกมนีโย. เทวํ วัสสานิ นลฺล ธัมมเมตฺถ ลิกฺขิตลิกฺขาย
 ลิกฺขมาณาย อุกโตสฺสเฆ อุลลัมปทา ปริเยสิตัพฺพา; อยมัปปิ ธัมมโม
 ลักกัตฺวา ครุทฺตฺวา มาเนตฺวา ปุเชตฺวา ยาวชีว อนตฺติกกมนีโย. น เกณจิ
 ปริยาเยน ภิกขุณิยา ภิกขุ อักโกสิตัพฺโพ ปริภาสิตัพฺโพ; อยมัปปิ
 ธัมมโม ลักกัตฺวา ครุทฺตฺวา มาเนตฺวา ปุเชตฺวา ยาวชีว
 อนตฺติกกมนีโย. อชฺชตฺตคฺเค โอวโฏ ภิกขุณิโน ภิกขุสฺส วจนปโถ,
 อโนวโฏ ภิกขุณิโน ภิกขุสฺส วจนปโถ; อยมัปปิ ธัมมโม ลักกัตฺวา ครุทฺตฺวา
 มาเนตฺวา ปุเชตฺวา ยาวชีว อนตฺติกกมนีโย. สเจ อานันฺท มหาปชาปติ
 โคตมิ อิมํ อภฺยัสสํ ครุธัมมํ ปฏิกคฺคณฺหาติ, สวัสสัสา โหตุ อุลลัมปทาติ.
 อถ โข อายัสสิมา อานันฺโท ภควโต สันตีเก อิมํ
 อภฺยัสสํ ครุธัมมํ อุกคฺคเหตฺวา येन มหาปชาปติ โคตมิ
 เตนุปลังกมิ; อุลลัมปทิตฺวา มหาปชาปติ โคตมิ เขตฺทโว
 “สเจ โข ตว โคตมิ อภฺยัสสํ ครุธัมมํ ปฏิกคฺคณฺหียาสิ, สว

อัญจนปทา เต ภัณฑาสกาลังคหโต ปจฺมวักโค.

๑๖๗

เต ภวิสสติ อปฺสัสมปทา, วัสสตุปฺสัสมันนํนํยา ภิกฺขุณียา
ททฺหุปฺสัสมันนํสํส ภิกฺขุโน อภิวาทนํ นัจฺจุจฺจนํ อัมมชลิกมฺมํ สามิจกมฺมํ
กัตถัพพํ; อัมมํปํ อัมมํโม สักกัตถวา ครุกัตถวา มาเนตถวา ปุเชตถวา
ยาวชีวํ อนตฺตีกมฺมํนํโย. ๆเปฯ อัมมชคฺคเค โอวโฏ ภิกฺขุณีนํ
ภิกฺขุสุ วจนปโต, อโนวโฏ ภิกฺขุณํ ภิกฺขุณีนํสุ วจนปโต;
อัมมํปํ อัมมํโม สักกัตถวา ครุกัตถวา มาเนตถวา ปุเชตถวา ยาวชีวํ
อนตฺตีกมฺมํนํโย. สเจ โข ทวี โคตมิ อิมํ อัญฺจํ ครุอัมมํ
ปฏฺติคฺคณฺเฬยาสิ, สว เต ภวิสสติ อปฺสัสมปทาติ. เสยฺยถาปิ
ภันเต อานนฺตํ อิตฺถิ วา ปุริโส วา ททโร ยวํ มณฺเฑนทนทสาติโก
สัสสนฺหาโต อปฺปํลมาลํ วา วสฺสํสิกมาลํ วา อมฺมํตฺตกมาลํ วา
ตภิสฺสํวา อุกฺโขติ หัตถํเดหิ ปฏฺติคฺคเหตฺถวา อุตฺตมํจเค สิริสํมํ
ปติจฺจุจฺจาเปยฺย; เหวเมว โข อหํ ภันเต อิมํ อัญฺจํ ครุอัมมํ
ปฏฺติคฺคณฺเฬยาสิ ยาวชีวํ อนตฺตีกมฺมํนํโยติ.

อตฺโต อายสฺสํมา อานนฺตํโต เยน ภควา เตนุปลังกมิ; อปฺปลังกมิทฺถวา
ภควันตํ อภิวาเทตถวา เขมณฺณํตํ นิสฺสีติ. เขมณฺณํตํ นิสฺสินฺโน โข อายสฺสํมา
อานนฺตํโต ภควันตํ เอตฺตทโวจ “ปฏฺติคฺคหิตา ภันเต มหาลปชาปติยา
โคตมียา อัญฺจํ ครุอัมมํมา ยาวชีวํ อนตฺตีกมฺมํนํยาติ. สเจ อานนฺตํ
นาถภิสฺสํ มาตุคาโม จถาคตํปํเวติเต อัมมํวินเข อคฺคารสํมา
อนคฺคาริยํ ปัพพตฺตํ, จิรจฺจุจฺจติภํ อานนฺตํ พหุหิมจฺจริยํ อภวิสสํ,

วัสสหัสสเมว สัตถัมโม จิรญฺเจยฺย ยโต จ โข อานนฺท
 มาตุคาม คทาตคฺยํปเวติเต ธัมมวินเย อคารัสฺมา อนคาริยํ
 บัฬพัชฺโช, นทานิ อานนฺท พหฺมจริยํ จิรญฺจติกํ ภวิสฺสติ,
 บัณฺเฑทํ อานนฺท วัสสทานิ สัตถัมโม จัสฺสติ. เสยฺยถาปิ
 อานนฺท ยานิ กานิจิ กุลานิ พหุชฺชิตฺถิกานิ อํบปฺปปริสทานิ, ทานิ
 สุปฺปอติยานิ โหนฺติ โจเรหิ กุมภัตถเนเกหิ; เอวเมว โข อานนฺท
 ยัสฺมิ ธัมมวินเย ลภติ มาตุคาม อคารัสฺมา อนคาริยํ
 บัฬพัชฺชํ, น ตํ พหฺมจริยํ จิรญฺจติกํ โหติ. เสยฺยถาปิ อานนฺท
 สัมมํเน สาธุกฺเขตฺเต เสตฺถฺยจิกานาม โรชชาติ นิปตติ, เอวํ ตํ
 สาธุกฺเขตฺตํ น จิรญฺจติกํ โหติ; เอวเมว โข อานนฺท ยัสฺมิ
 ธัมมวินเย ลภติ มาตุคาม อคารัสฺมา อนคาริยํ บัฬพัชฺชํ, น ตํ
 พหฺมจริยํ จิรญฺจติกํ โหติ. เสยฺยถาปิ อานนฺท สัมมํเน
 อจฺจุกฺเขตฺตํ มลฺลเชฏฺฐจิกานาม โรชชาติ นิปตติ, เอวํ ตํ อจฺจุกฺเขตฺตํ
 น จิรญฺจติกํ โหติ; เอวเมว โข อานนฺท ยัสฺมิ ธัมมวินเย
 ลภติ มาตุคาม อคารัสฺมา อนคาริยํ บัฬพัชฺชํ, น ตํ พหฺมจริยํ
 จิรญฺจติกํ โหติ. เสยฺยถาปิ อานนฺท ปุริโส มหโต ตฬากัสฺส
 ปฏิกจฺเจว ปาฬิ พนฺธเยยฺย ยาว เทว อุตฺถกัสฺส ชนฺติกํมณาย;
 เอวเมว โข อานนฺท มया ปฏิกจฺเจว ภิกฺขุณฺเณ อญฺจ
 ครุธัมมา บัณฺเฑตฺตา ยาวชีวํ ชนฺติกํมณียาติ.

อดโข ขายัสสิมา ขานันโท เยน ภควา เตนุปลังกมิ; อุปลังกมิทฺวา
 ภควันตํ อภิราเทตฺวา เอกมฺนัตํ นิสิติ. เอกมฺนัตํ นิสินโน โข
 ขายัสสิมา ขานันโท ภควันตํ เอตทวโจ “กคฺคิ น โข ภันเต
 ธมฺเมหิ สมฺมณฺณาคโต ภิกฺขุ ภิกฺขุโนวาทโก สัมมณฺณนิตฺตํ ไซเต.
 อัญฺจหิ โข ขานันท ธมฺเมหิ สมฺมณฺณาคโต ภิกฺขุ ภิกฺขุโนวาทโก
 สัมมณฺณนิตฺตํ ไซ. กตเมหิ อัญฺจหิ? อิทานันท ภิกฺขุ สิลฺลา โหติ
 ๆ เป ๆ สมหาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเตสฺส, พหุสฺสโต โหติ ๆ เป ๆ
 ทิฏฺฐิจยา สุปฺปิฏฺฐิจฺจา, รุกฺขานิ โข ปนัสส ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน
 ลวาคทานิ โหนฺติ สฺวักตฺตานิ สุปฺปิวัตฺติตฺตานิ สฺวินิจฺจิตานิ
 สฺวตฺตโส อนุทฺตปฺปชฺชนโส, กัลลียาณวาทโก โหติ กัลลียาณวาทกฺกรโณ
 ปริยา วาจาย สมฺมณฺณาคโต วิสสฺสฺวาจาย อนนฺตคฺคิยา ยตฺถลล
 วิณฺณวาณินฺยา, ปฏฺฐิฟโธ โหติ ภิกฺขุณฺณิธมฺมัสส ธมฺมมฺยา กถาย
 สันทิสฺเสตฺถ สมหาเปตฺถ สมุตฺตเชตฺถ สัมปทิสฺเสตฺถ, เขภฺยฺเยน ภิกฺขุณฺณ
 ปิโย โหติ มฺนาโป, น โข ปเนตฺถ ภควเต อุตฺททิสฺส ปัพพชิตฺเต
 กาสาววตฺถนนิวสฺสณาย ครุธมฺมมฺมชฺชอนฺนเปตฺถ ไซเต, วิสทิวสฺสโส วา
 โหติ อติเรกวิสทิวสฺสโส วา อิมหิ โข ขานันเต อัญฺจหิ ธมฺเมหิ
 สมฺมณฺณาคโต ภิกฺขุ ภิกฺขุโนวาทโก สัมมณฺณนิตฺตํ ไซเต.

๕๓ เอกํ สมมํ ภควา เวลลิตฺตํ วิหริติ มหาวเน กุฎฺฐาคารสาลาเย.
 อดโข มหาปชาปติ โคตมึ เยน ภควา เตนุปลังกมิ; อุปลังกมิทฺวา
 ภควันตํ อภิราเทตฺวา เอกมฺนัตํ อัญฺจาสิ. เอกมฺนัตํ จิรา โข

มหาปชาปติ โคตมิ ภควันตํ เอตทโวจ “สาธุ เม ภันเต
 ภควา สच्चิตฺเตน ธัมมํ เทเสตุ, ยมทํ ภควโต ธัมมํ สุตฺวา
 เอกา วูปกัฏฺฐา อปัมัตฺตา อาชาปนี ปทิตฺตฺตา วิหเรยฺยํติ.
 เข โห ติวฺ โคตมิ ธัมมเ อาเนยฺยาสี “อิมเ ธัมมา สวาคาย
 สวตฺตํติ ใน วิราคาย, สโยคาย สวตฺตํติ ใน วิสโยคาย,
 อางาย สวตฺตํติ ใน อปงาย, มหิจฺฉตาย สวตฺตํติ
 ใน อปัปฺจิตตาย, อสํตฺตฺวา จิยา สวตฺตํติ ใน สันตฺตฺวา จิยา,
 สคณิกาย สวตฺตํติ ใน ปวิเวกาย, โกสัลลชาย สวตฺตํติ ใน
 วิวิจยารมฺภาย, ทุพฺภวตาย สวตฺตํติ ใน สุภรตายาติ. เอกํเสน
 โคตมิ อาเนยฺยาสี “เนโส ธัมโม, เนโส วินโย, เนตํ สัตถุสสาสนํติ.

เข จ โห ติวฺ โคตมิ ธัมมเ อาเนยฺยาสี “อิมเ
 ธัมมา วิราคาย สวตฺตํติ ใน สวาคาย, วิสโยคาย สวตฺตํติ
 ใน สโยคาย, อปงาย สวตฺตํติ ใน อางาย, อปัปฺจิตตาย
 สวตฺตํติ ใน มหิจฺฉตาย, สันตฺตฺวา จิยา สวตฺตํติ ใน
 อสํตฺตฺวา จิยา, ปวิเวกาย สวตฺตํติ ใน สคณิกาย, วิวิจยารมฺภาย
 สวตฺตํติ ใน โกสัลลชาย, สุภรตาย สวตฺตํติ ใน ทุพฺภวตตายาติ.
 เอกํเสน โคตมิ อาเนยฺยาสี “เอโส ธัมโม, เอโส วินโย,
 เอตํ สัตถุสสาสนํติ.

๕๔ เอกํ สมมํ ภควา โกฬิเยสุ วิหริติ กักกัรบัตตํ นาม โกฬิยานํ
 นิคโม. อถโข ติฆฆาณํ โกฬิยปุตฺโต เยน ภควา เตนุปลงฺกมิ;

อัญจนปิณฑะ บัณณาสกาสัททโธ ปจฺมวคฺโค. ๑๔๑

อุปลังกมิตฺวา ภควันตํ อภิราเทตฺวา เขมณฺติ นิสิตฺติ. เขมณฺตํ
นิสินฺโน โข ทิวชานฺตุ โกทียปฺตฺโต ภควันตํ เอตทโวจ “มยํ
ภันเต คีฬิ กามโภคิ ปตฺตสัสมํพาสยนํ อชฺฌินาวสาม กาลิกจันตมํ
ปัจจุณฺโหม มาลาตณฺโณวเลปนํ อารยาม ชาตฺรุปรชตํ สาทิยาม, เทสํ
โน ภันเต ภควา อมฺหากํ ตถา อมฺมํ เทเสตุ, เย อมฺหากํ
อัสสํ ฌมฺมา ทิฏฺฐจธมฺมหิตาย ทิฏฺฐจธมฺมสุขาย สัมปฺรายหิตาย
สัมปฺรายสุखाยติ.

จัตตาโรเม พยัคฆบํชช อมฺมา กุลปฺตตฺลลํ ทิฏฺฐจธมฺมหิตาย
สวตฺตณฺติ ทิฏฺฐจธมฺมสุขาย. กตเม จัตตาโร? อญฺจานสัมปทา
อารักขสัมปทา กัลยาณมิตฺตตา สมนชีวกา.

กตมา จ พยัคฆบํชช อญฺจานสัมปทา? อธ พยัคฆบํชช กุลปฺตฺโต
เยน กัมมญฺจฺจาเนน ชีวิกํ กัปปิเปติ ยถิ กลียา ยถิ วณฺิชชาย ยถิ
โครฺกัเชน ยถิ อัสสตฺเถน ยถิ ราชโปริเสน ยถิ สิบฺบับบตเรน,
ตตฺถ ทักโข โหติ อนนฺโส ตตฺตรูปายาย วีมฺลายุ สมนฺนาคโต
อลิ กาคุ อลิ สวอิท. อยํ วุจฺจติ พยัคฆบํชช อญฺจานสัมปทา.

กตมา จ พยัคฆบํชช อารักขสัมปทา? อธ พยัคฆบํชช กุลปฺตตฺลลํ
โภคา โหนฺติ อญฺจานวิวิชาโคตา พาหาพลปริจฺจา เสทวักขิตฺตา
อัมมิกา อัมมิลทฺธา, เท อารักเชน คฺคฺติยา สัมปาทฺติ “กีนฺติ
เม อิเม โภเค เนว ราชานํ ทเวยฺย, น โจรา ทเวยฺย, น
อคฺคิ ทเวยฺย, น อุตฺถ ทเวยฺย, น อปัปฺปยา ทายาทา

ทเวยฺยุนฺติ อโย วุจฺจติ พยัคฆบั้งชั่ง อารักขลัมปทา.

ภคมา จ พยัคฆบั้งชั่ง กัลลียานมิตฺตคา? อโย พยัคฆบั้งชั่ง กุลปุตฺโต
ยลัมมี คาเม วา นิคมเม วา ปฏิวสฺสติ, ตตฺถ เย เต โทณฺติ คหปติ วา
คหปติปุตฺตา วา ททรา วา วุฑฺฒลลิตโน วุฑฺฒา วา วุฑฺฒลลิตโน
ลตฺถาลัมบิณฺณา ลลิตลัมบิณเภา จาลลัมบิณฺณา บัลลณาลัมบิณฺณา
เมตฺติ ลตฺถอ ลนฺติ วิญฺญูติ ลลิตปติ ลากัจฉิ ลมาบั้งชั่งติ,
ยถารูปานํ ลตฺถาลัมบิณฺณานํ ลตฺถาลัมปทํ อนุลลิกขติ, ยถารูปานํ
ลลิตลัมบิณฺณานํ ลลิตลัมปทํ อนุลลิกขติ, ยถารูปานํ จาลลัมบิณฺณานํ
จาลลัมปทํ อนุลลิกขติ, ยถารูปานํ บัลลณาลัมบิณฺณานํ บัลลณาลัมปทํ
อนุลลิกขติ. อโย วุจฺจติ พยัคฆบั้งชั่ง กัลลียานมิตฺตคา.

ภคมา จ พยัคฆบั้งชั่ง สมชีวิตา? อโย พยัคฆบั้งชั่ง กุลปุตฺโต
อาโยจฺจ โภคานํ วิทิตฺวา วโยจฺจ โภคานํ วิทิตฺวา สมชีวิกํ กิปปิเปติ
นัจโจคาพทํ นาคีหิณํ “เอว เม อาโย วโย ปริยาทาย จลลิตติ,
น จ เม วโย อาโย ปริยาทาย จลลิตติ. เสยฺยถาปิ
พยัคฆบั้งชั่ง ตุลาธารโ วา ตุลาธารนฺเตวาลิ วา ตลํ บัตติเหตฺวา
ชานาติ “เอตฺตเกณ วา โยนคํ เอตฺตเกณ วา อุนฺนคณฺติ. เอวเมว
โช พยัคฆบั้งชั่ง กุลปุตฺโต อาโยจฺจ โภคานํ วิทิตฺวา วโยจฺจ
โภคานํ วิทิตฺวา สมชีวิกํ กิปปิเปติ นัจโจคาพทํ นาคีหิณํ “เอว
เม อาโย วโย ปริยาทาย จลลิตติ, น จ เม วโย อาโย
ปริยาทาย จลลิตติ. สจายํ พยัคฆบั้งชั่ง กุลปุตฺโต อโยปายโย

ยฺยฺจกนิปาเต บัณณาสกาสังคหิตो ปจฺมวັคโค.

๑๔๓

สฺมาโน อุกฺกัรํ ชีวิกํ กัปปเปติ, ตัสฺส ภวันฺติ วัตฺทาโร

“อุทุมฺพรชาทกัณฺจายํ กุลปฺปโต โภเค ชาตคฺคิ. สเจ ปณายํ

พฺยัคฆบัชฺชํ กุลปฺปโต มคฺคาโย สฺมาโน กสิริ ชีวิกํ กัปปเปติ,

ตัสฺส ภวันฺติ วัตฺทาโร “อัทธมารกัณฺจายํ กุลปฺปโต มริสฺสคฺคิ. ยโต

จ ไซยํ พฺยัคฆบัชฺชํ กุลปฺปโต อายถิจ โภคานํ วิทิตฺวา วยถิจ โภคานํ

วิทิตฺวา สมนชีวิกํ กัปปเปติ นัจโจคาพฺพิทํ นาคิหิณํ “เอวํ เม อาโย

วยํ ปริยาทาย จัสฺสคฺคิ, น จ เม วโย อายํ ปริยาทาย จัสฺสคฺคิ.

อญํ วุจฺจติ พฺยัคฆบัชฺชํ สมนชีวิตา.

เอวํ สมนุปลันฺณานํ พฺยัคฆบัชฺชํ โภคานํ จัตตาริ อปายมุขานิ

โหนฺติ: อิตฺถิธุตฺโต, สุวราธุตฺโต, อักขธุตฺโต, ปาปมิตฺโต

ปาปสฺสททาโย ปาปสฺสํปวโก. เสยฺยถาปิ พฺยัคฆบัชฺชํ มหโต คพฺปากัสส

จัตตาริ เจว อายมุขานิ จัตตาริ จ อปายมุขานิ, ตัสฺส ปุริโส

ยานิ เจว อายมุขานิ ตานิ บิฑฺเตยฺย, ยานิ จ อปายมุขานิ ตานิ

วิวเรยฺย, เทโว จ น สัมมํ อารํ ธนุปลเวจฺเจยฺย, เอวํญิทิ ตัสฺส

พฺยัคฆบัชฺชํ มหโต คพฺปากัสส ปริทานิ ยेष ปาฏิกฺขา โน วุทฺถมิ.

เอวเมว ไซ พฺยัคฆบัชฺชํ เอวํ สมนุปลันฺณานํ โภคานํ จัตตาริ

อปายมุขานิ โหนฺติ: อิตฺถิธุตฺโต, สุวราธุตฺโต, อักขธุตฺโต,

ปาปมิตฺโต ปาปสฺสททาโย ปาปสฺสํปวโก.

เอวํ สมนุปลันฺณานํ พฺยัคฆบัชฺชํ โภคานํ จัตตาริ อายมุขานิ

โหนฺติ: มอิตฺถิธุตฺโต, มสุวราธุตฺโต, มอักขธุตฺโต, มลฺลียาณมิตฺโต

กัลลียานสหาโย กัลลียานลัมปวโก. เสยฺยถาปิ พยัคฆบั้งช มหโต
 ตฬากัลลส จัตตาริ เจว อายมุขานิ จัตตาริ จ อปายมุขานิ, ตัลล
 ปุริโส ยานิ เจว อายมุขานิ ตานิ วิวเรยฺย, ยานิ จ อปายมุขานิ
 ตานิ ปิตฺเทยฺย, เทโว จ ลัมมา ชาริ อมนุษย์ปเวจฺเจยฺย, เหวณฺทิ
 ตัลล พยัคฆบั้งช มหโต ตฬากัลลส วุฑฺฒิ เมว ปาฏิภาสา โน
 ปริทานิ. เหวเมว โช พยัคฆบั้งช เหว สมุเพนฺณนํ โภคานํ
 จัตตาริ อายมุขานิ โหนฺติ: นอติถิธุดฺโต, นสุรารุดฺโต,
 นอักษรุดฺโต, กัลลียานมิตฺโต กัลลียานสหาโย กัลลียานลัมปวโก.
 อิมะ โช พยัคฆบั้งช จัตตาริ ลัมมา กุลปุตฺตัลล ติฏฺฐจลัมมิตฺตาย
 ลวตฺตณฺติ ติฏฺฐจลัมมิตฺตชยา.

จัตตาโรเม พยัคฆบั้งช ลัมมา กุลปุตฺตัลล ลัมปวายิตฺตาย
 ลวตฺตณฺติ ลัมปวายิตฺตชยา. กตเม จัตตาริ? ลตฺถาลัมปทา
 ลลลลัมปทา จาลลัมปทา บัลลณาลัมปทา.

กตมา จ พยัคฆบั้งช ลตฺถาลัมปทา? อิท พยัคฆบั้งช กุลปุตฺโต
 ลตฺถโร โหติ, ลตฺถหติ ตถาคัลลส โพธิ์ “อิตปิ โส ภควา
 ๆเป ๆ ลตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ. อโย วุจฺจติ
 พยัคฆบั้งช ลตฺถาลัมปทา.

กตมา จ พยัคฆบั้งช ลลลลัมปทา? อิท พยัคฆบั้งช กุลปุตฺโต
 ปาณาดิปาภา ปญฺญีวโร โหติ, ๆเป ๆ สุวเมรยบั้งชปมาทญฺจนา ปญฺญีวโร
 โหติ. อโย วุจฺจติ พยัคฆบั้งช ลลลลัมปทา.

อัญจนินปาเต บัณเณตถาลังคหิโต ปจรวัดโค.

กตมา ๑ พยัคฆบัสซ จากลัมปทา? อธิ พยัคฆบัสซ กุลปุตโต
วิคตมลัจเณเรน เจตสา ขควร อชฌมารสติ มุตตจาโค ปตตปาณิ
ไวสัลลัคครโต ยาจโยโค ทานลัมภาครโต. อภิ วุจจติ
พยัคฆบัสซ จากลัมปทา.

กตมา ๑ พยัคฆบัสซ บัณเณลัมปทา? อธิ พยัคฆบัสซ กุลปุตโต
บัณเณวา โหติ อุตยัตถคามินิยา บัณเณย ลัมณีนาคโต อปิยาย
นิพเพธิกาย ลัมมาทุกัณเณคามินิยา. อภิ วุจจติ พยัคฆบัสซ
บัณเณลัมปทา. อิมะ โข พยัคฆบัสซ จัตถาโร อัมมา กุลปุตตัสส
ลัมปภายหิตาย ลัมพัตถันติ ลัมปภายสุชายาติ.

อัญจาตา กัมมเฮยเยสุ

อัมมัตโต วิธานวา

ลัม กัมเปติ สีโต

ลัมกต อุนรักขติ,

ลัทธโอ ลีเลน ลัมบณโน

จัทธณู วิตมัจจโร

นิจจ มัคค วิโสธติ

โสธเณ ลัมปภายิก;

อิจเเต อัญจ อัมมา ๑

ลัทธัสส ทมเมติโน

อักษาตา ลัจจนาเมเน

อุกยัตถิ ลุชาวหา,

ทัญจอัมมิตัตถาย

ลัมปภายสุชายา ๑

เอวเมต คหัญจัน

จาโค ปุณณ ปวัทธัตติ.

๕๕ อถโข อุษชโย พัมมัทธโน เณ ภควา เตนุปลังกมิ;

กุปลังกมิต्วา ภควตา ลัทธอ ลัมมโมติ, ลัมมโมทนีเย กถิ ทาภาณิ

วิธิตาเวตฺวา เอกมัตถํ นิสิตฺวา เอกมัตถํ นิสินฺโน โข อุตฺตชโย
 พหิทฺทมโน ภควันตํ เขตตวโจ “มยฺ โภ โคตม ปวสสฺส คณฺฐกามา,
 เตสฺสํโน ภวฺ โคตโม อมฺหากํ ตถา อมฺมํ เทเสตุ, เย อมฺหากํ ชลฺลสุ
 อมฺมา ทิฏฺฐจธมฺมํหิตาย ทิฏฺฐจธมฺมํสุขาย สัมปฺปายหิตาย สัมปฺปายสุखाยาติ-

จัตถาโรเม พหิทฺทมณ อมฺมา กุลปุตฺตํลล
 ทิฏฺฐจธมฺมํหิตาย ลวักคณฺธิ ทิฏฺฐจธมฺมํสุขาย. กตเม จัตถาโร ?
 อญฺ्ञานํสัมปทา อารักขํสัมปทา กัลลียานมิตฺตตา สมนฺชิตา-

กตมา จ พหิทฺทมณ อญฺ्ञานํสัมปทา ? อธิ พหิทฺทมณ กุลปุตฺโต โยเน
 กัมมญฺ्ञานเนน ชีวํ กัมมเปติ ยถิ กัลลียา ยถิ วณฺชิชขาย ยถิ
 โควักเคน ยถิ อิลลลคฺเคน ยถิ ราชโปริเสน ยถิ สิมฺบญฺณตฺวณ,
 จัตถํ ทักโข โหติ อนลโส ตตฺตฺวปายาย วีมฺสาย สมนฺนาคโต อล
 คาคู อล ลวอาคู. มยฺ วุจฺจติ พหิทฺทมณ อญฺ्ञานํสัมปทา.

กตมา จ พหิทฺทมณ อารักขํสัมปทา ? อธิ พหิทฺทมณ กุลปุตฺตํลล
 โกลา โหนฺติ อญฺ्ञานวิริยาธิตตา พทาพลปฺริจิตา เสทวักขิณฺดา
 อมฺมิกา อมฺมิลลทฺธา, เต อารักเคน คคฺคิยา สัมปาทฺติ “กณฺธิ เม
 อเม โภเค เนว ราชานํ ทเวยฺย, น โจรํ ทเวยฺย, น ชคฺคิ
 ขเวยฺย, น อุตถํ ทเวยฺย, น อมฺมํนิยา ทายาทา
 ทเวยฺยณฺติ. มยฺ วุจฺจติ พหิทฺทมณ อารักขํสัมปทา.

กตมา จ พหิทฺทมณ กัลลียานมิตฺตตา ? อธิ พหิทฺทมณ กุลปุตฺโต
 มลฺลํ คามे วา นิคเม วา ปฏฺฐิตฺติ, ตตฺตฺว เย เต โหนฺติ ตฺทปติ วา

คตติปุตฺตา วา ททรา วา วุฑฺฒสิลฺลิน วุฑฺฒา วา วุฑฺฒสิลฺลิน
 สักกาสัมมณฺณา สีสัมมณฺณา จาคคัมมณฺเณ ฆณฺเณวณฺณณฺเณ, เตหิ สักก
 สันติญฺเจติ สัลลปติ สากัจจนํ สมาปชฺชติ, ยถารูปานํ
 สักกาสัมมณฺณํ สักก สัมปทํ อนุสิทฺถติ, ยถารูปานํ
 สีสัมมณฺณํ สีสัมมปทํ อนุสิทฺถติ, ยถารูปานํ
 จาคคัมมณฺณํ จาคคัมมปทํ อนุสิทฺถติ, ยถารูปานํ ฆณฺเณวณฺณณฺณํ
 ฆณฺเณวณฺณณฺณํ อนุสิทฺถติ. อयํ วุจฺเจติ พหุหิมณ กัลยาณมิตฺตดา.

กตมา จ พหุหิมณ สมชีวิตา? อิท พหุหิมณ กุลปุตฺโต อายันจ
 โกลานํ วิทิตฺวา วยัลลํ โกลานํ วิทิตฺวา สมชีวิกํ กัมเปติ นาจโจคาพฺหิ
 นาคีหิณ “เอว เม อายो วยํ ปริยาทาย จัสสจฺติ, น จ เม วโย อายํ
 ปริยาทาย จัสสจฺติ. เสยฺยถาปิ พหุหิมณ ตฺลสาชาโร วา
 ตฺลสาธารณฺเณวสฺสิ วา ตฺลํ บัดฺธเหตฺวา ชานาติ “เอตฺตเกณ วา โอเนตฺ
 เอตฺตเกณ วา อนุสคฺคินฺติ. เณเมว โข พหุหิมณ กุลปุตฺโต
 อายันจ โกลานํ วิทิตฺวา วยัลลํ โกลานํ วิทิตฺวา สมชีวิกํ
 กัมเปติ นาจโจคาพฺหิ นาคีหิณ “เอว เม อายो วยํ ปริยาทาย
 จัสสจฺติ, น จ เม วโย อายํ ปริยาทาย จัสสจฺติ. สจายํ พหุหิมณ
 กุลปุตฺโต ยถึปายो สมาโน อูฬิโร ชีวิกํ กัมเปติ, ตัสส
 ภวันฺติ วัตฺถาโร “อูฏฺฐมฺพรชตฺถกัณฺเณยํ กุลปุตฺโต โภเจ ขาทจฺติ.
 สเจ ปณายํ พหุหิมณ กุลปุตฺโต มทาโย สมาโน กสิโร ชีวิกํ
 กัมเปติ, ตัสส ภวันฺติ วัตฺถาโร “ยถึมฺมารกัณฺเณยํ กุลปุตฺโต

มวิสัณห์สีติ. ยโต จ โขยัง พหุหัมณ กุณปุตุโต อายันจ โภคาณิ
 วิทิตวา วณฺญจ โภคานํ วิทิตวา สมชีวิกํ กัปปเปติ นัจโจคาทฺโห
 มาติหิณํ “เอวํ เม อาโย วณฺ ปรียาทาเย จัสสติ, น จ เม วโย
 อายํ ปรียาทาเย จัสสวิติ. ยณํ วุจฺจติ พหุหัมณ สมชีวิกา.

เอวํ สมุပ္ปันณานํ พหุหัมณ โภคานํ จิตฺตาริ อปายมุขานิ โหนฺติ:
 อิตฺถิธุตฺโต สฺมารุตฺโต อักขลุตฺโต ปาปมิตฺโต ปาปสทาโย
 ปาปสัณฺณปวโก. เสยฺยถาปิ พหุหัมณ มหโต ตฬากัสส จิตฺตาริ
 เจว อายมุขานิ จิตฺตาริ จ อปายมุขานิ, ตัสส ปุริโส ยานิ
 เจว อายมุขานิ ตานิ ปิตฺเตเย, ยานิ จ อปายมุขานิ ตานิ วิวเรยฺย,
 เทโว จ น สัมมา อารํ อนุပ္เปวเจตฺเตยฺ; เอวณฺทิ ตัสส พหุหัมณ
 มหโต ตฬากัสส ปรีทานิ เอว ปาณฺณิกขา โน วุจฺจติ. เอวเมว
 โข พหุหัมณ เอวํ สมุပ္ปันณานํ โภคานํ จิตฺตาริ อปายมุขานิ โหนฺติ:
 อิตฺถิธุตฺโต สฺมารุตฺโต อักขลุตฺโต ปาปมิตฺโต ปาปสทาโย ปาปสัณฺณปวโก.

เอวํ สมุပ္ปันณานํ พหุหัมณ โภคานํ จิตฺตาริ
 อายมุขานิ โหนฺติ: นอิตฺถิธุตฺโต นสฺมารุตฺโต นอักขลุตฺโต
 ตลฺลียานมิตฺโต กัลลียานสทาโย กัลลียานสัณฺณปวโก. เสยฺยถาปิ
 พหุหัมณ มหโต ตฬากัสส จิตฺตาริ เจว อายมุขานิ จิตฺตาริ จ
 อปายมุขานิ, ตัสส ปุริโส ยานิ เจว อายมุขานิ ตานิ วิวเรยฺย,
 ยานิ จ อปายมุขานิ ตานิ ปิตฺเตเย, เทโว จ สัมมา อารํ
 อนุပ္เปวเจตฺเตยฺ; เอวณฺทิ ตัสส พหุหัมณ มหโต ตฬากัสส

อัญญิกนิปาเต บัณฑิตาสภาสวาทิต ปจวมัคโค. ๑๔๕

วุฑฺฒิ เวย ปาฏิกขา โน ปริทานิ. เอวเมว โข พหุหิมณ เวย
สมุပ္ปันณานิ โกตานิ จัตตาริ อายมุขานิ โหนฺติ. นอิตถิธุดฺโด
ฯ เปฯ กัลลียานสัมปวาโก. อิเม โข พหุหิมณ จัตตาริ อัมมา
กุลปุตฺตัสส ทิฏฺฐจธัมมพิทาย ลัวตฺตนิติ ทิฏฺฐจธัมมสุชาเย.

จัตตาริเม พหุหิมณ อัมมา กุลปุตฺตัสส สัมปวายพิทาย
ลัวตฺตนิติ สัมปวาสุชาเย. กตมา จัตตาริ? สัตถาสัมปทา
สัลลสัมปทา จาคสัมปทา บัณฺณาสัมปทา.

กตมา จ พหุหิมณ สัตถาสัมปทา? อโ พหุหิมณ
กุลปุตฺโต สัตโธ โหติ, สัตถหติ ตถาคตัสส โหติ
“อิตฺถิ โส ภควาฯ เปฯ สัตถา เทวมนุสฺसानิ พุทฺโธ
ภควาติ. ขยํ วุจฺจติ พหุหิมณ สัตถาสัมปทา.

กตมา จ พหุหิมณ สัลลสัมปทา? อโ พหุหิมณ กุลปุตฺโต ปาณาติ-
ปาตา ปฏฺวิโรโต โหติ,ฯ เปฯ สุราเมรยมัชชปมาภัญญาเน ปฏฺวิโรโต โหติ.
ขยํ วุจฺจติ พหุหิมณ สัลลสัมปทา.

กตมา จ พหุหิมณ จาคสัมปทา? อโ พหุหิมณ กุลปุตฺโต
วิละมฺภมจฺเณเรน เจตสา อคาริ อชฺฌมาวสฺสิ มุทฺตจาโค
ปยตฺตปาณิ ไวสํถัคครโต ยาจโยโค ทานสวีกาครโต. ขยํ วุจฺจติ
พหุหิมเน จาคสัมปทา.

กตมา จ พหุหิมณ บัณฺณาสัมปทา? อโ พหุหิมณ กุลปุตฺโต
บัณฺณวา โหติ,ฯ เปฯ สัมมาทุกักกชยจามินิยา. ขยํ วุจฺจติ พหุหิมณ

นัณฺดาสัมปทา. อิม โข พหุหิมน จัตทาโร อัมมา กุลปฺปจัสส
 สัมปปรายทิกาย สวักขัณฺติ สัมปปรายสุขายาทิ.

อุฏฺฐาชา กัมมมฺเอยฺเยสุ	อัมมปัดโต วิธานนา
สฺม กัมมเปติ ชีวติ	อัมมกตฺตํ อนุวัชติ,
สัคโค วิเตน สัมมปฺนโน	วณฺณํ ตมฺมจโร
นิจฺจํ มคฺคํ วิโสธติ	โสธิตานํ สัมปปรายิก,
อิจฺเจเต อฏฺฐจ อัมมา ๑	สัคคัสส ชนฺเนโสโน
อภฺชาชา สจฺจนาเมน	อุภยัตถํ สุขาวหา,
ทิฏฺฐจอัมมทิกาย	สัมปปรายสุขาย ๑
เอวเมตํ คหฺวญฺจัน	จาโร ปุณฺณํ ปจฺจิมจิตฺ.

๕๖ “ภยัณฺติ ภิกฺขเว กามานเมตํ อธิวณฺ, “ทุกฺขันฺติ ภิกฺขเว
 กามานเมตํ อธิวณฺ, “โรโคติ ภิกฺขเว กามานเมตํ อธิวณฺ,
 “คณฺโฑติ ภิกฺขเว กามานเมตํ อธิวณฺ, “สัคคัณฺติ ภิกฺขเว
 กามานเมตํ อธิวณฺ, “สังโคติ ภิกฺขเว กามานเมตํ อธิวณฺ, “บังโคติ
 ภิกฺขเว กามานเมตํ อธิวณฺ, “ตพฺโโคติ ภิกฺขเว กามานเมตํ อธิวณฺ.

กัสฺมา ๑ ภิกฺขเว “ภยัณฺติ กามานเมตํ อธิวณฺ? ยัสฺมา ๑
 กามารรหิตาย ภิกฺขเว ฌันตฺราวินิพตฺโต ทิฏฺฐจอัมมิกาย
 ภาเย น ปริมุจฺจติ, สัมปปรายิกาย ภาเย น ปริมุจฺจติ, กัสฺมา
 “ภยัณฺติ กามานเมตํ อธิวณฺ กัสฺมา ๑ ภิกฺขเว ทุกฺขันฺติ ๑ เป
 โรโคติ. คณฺโฑติ. สัคคัณฺติ. สังโคติ. บังโคติ.

อัญญะกนิปาเต บัดณาสถาณังคหิโต ปะมวักโค. ๑๖๖

กัลลมา จ ภิกขเว “คัพโภติ กามาเมตัง ขิวันนัง?
อัสมา จ กามารคัตตาย ภิกขเว นันโตราควินพัตโต
ทิฏฐจัมมิกายี คัพภา น ปริมุจจติ, สัมปายิกายี
คัพภา น ปริมุจจติ; อัสมา “คัพโภติ กามาเมตัง ขิวันนังค.

ภยํ ทุกขังว จ โมโค จ คณโท สัลลนัง สังโละ จ

มิงโก คัพโภ จ อญฺเฏ เขตเต กามา ปวฺจจันติ

ยัตถ สัตตโค ปุณฺณชนโน,

โธติณโณ ทาตรูปเน ปน คัพภาย คจฺจติ

ยโต จ ภิกขุ อญฺเฏ สัมปชฌเนน วัณฺชติ,

โส อิมํ ปลิลปํ ทุคฺคํ ขตฺถกัมมํ ตถาวโ

ปจฺจ ชาติชฺชเรตํ ผันตมานํ อเวกชติ.

๕๗ อัญฺเจติ ภิกขเว อัมเมติ สมนํนาคโต ภิกขุ อาหุณฺญโย

โหติ ปาหุณฺญโย ทักขิเนญโย อังชลิกเรณโย อนุจฺจริ

ปุณฺณกัเชตัก โลกัสสํ กตเมติ อัญฺเจติ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ

สัสสวา โหติ ๆ เป ๆ สมากาย สิกขติ สิกขาปเทสุ, พหุสฺสโต

โหติ ๆ เป ๆ ทิฏฺฐิจิยา สุปฏิวิธินา, กัลลียาณมิตฺโต โหติ

กัลลียาณสทาโย กัลลียาณสัมปวโก, สัมมาทิฏฺฐิจโก โหติ สัมมาทสฺสเนน

สมนํนาคโต, เจตุนันํ ฉานนํ อากิเจตสฺสกันํ ทิฏฺฐจัมมสุขวิหารานํ

นิคามวากี โหติ อภิจฉลากี อภิสฺสากี, อนนทวิทํ ปุพฺเพนิวาส

อนุสฺสริโก เตยฺยอนิ? เขกัมปิ ชาติ เทวํ ชาติโย ๆ เป ๆ ติ

ตถากาโร อเหตุเทส อเนกวิหิตัง ปุพฺเพนิวาสันติ อมนุษย์สฺส, ทิพฺพณ
จักขุณา วิสุทฺธเณม อตักกัณฺโณมานุสฺสเกณ ฯ เป ฯ ยถาเนมฺมูปเด สัตฺต
ปชานาติ, อาสวานํ ขยา ฯ เป ฯ สัจฉิกัถฺวา อุปสัณฺนํชฺช วิหริติ.
อิมเหติ โข ภิกฺขเว อัญฺจहि อัมมเหติ สมนฺนํนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย
โหติ ฯ เป ฯ อนุตฺตรํ ปุณฺณกัเชตฺตํ โลกัสสชาติ.

๕๘ อัญฺจहि ภิกฺขเว อัมมเหติ สมนฺนํนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ
ฯ เป ฯ อนุตฺตรํ ปุณฺณกัเชตฺตํ โลกัสส. กตเมหิ อัญฺจहि? อช
ภิกฺขเว สิลวา โหติ ฯ เป ฯ สมารทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ,
พหุสฺสสุโต โหติ ฯ เป ฯ ทิฏฺฐิยา สุปฺปญฺญวิทฺธา, อารตฺถวโร
โหติ. ทามวา ทฬฺหิปรักกโม อนิกฺขิตฺตอุโร กุสฺเสสุ อัมมเสสุ,
อารณฺเบโก โหติ. มนฺตเสนาธโน, ยเจมิสฺสโร โหติ. อุมฺมณฺโณ อรตฺ
อภิกุญฺญ วิหริติ, ภาเยกรวตโห โหติ. อุมฺมณฺโณ ภาเยกรว วิหริติ,
จตุณฺณํ ฌานานํ อภิกฺเขยฺยสถานํ ทิฏฺฐิยาเนมฺมสุขวิหารานํ นิทมฺวาภาสิ โหติ
อภิกฺเขยฺยภาสิ, อาสวานํ ขยา ฯ เป ฯ สัจฉิกัถฺวา อุปสัณฺนํชฺช
วิหริติ. อิมเหติ โข ภิกฺขเว อัญฺจहि อัมมเหติ สมนฺนํนาคโต ภิกฺขุ
อาหุเนยฺโย โหติ ฯ เป ฯ อนุตฺตรํ ปุณฺณกัเชตฺตํ โลกัสสชาติ.

๕๙ อัญฺจิเม ภิกฺขเว ปุคฺคสลา อาหุเนยฺยา ปาหุเนยฺยา ทักขิเนยฺยา
อ้าวรณฺณวิยา อนุตฺตรํ ปุณฺณกัเชตฺตํ โลกัสส. กตเม อัญฺจ?
โสตาบฺบโน โสตาบฺบตฺถิผลลลิตํทักขิวิยา ปญฺญันโน, สกทาคามี
สกทาคามีผลลลิตํทักขิวิยา ปญฺญันโน, อนาคามี อนาคามีผลลลิตํทักขิวิยา

อัฐิ จันทปาเต ชันนิลาตกำลังคหิโต ปจรมวักโค.

ഒഴി

ปฏิปัตน์ โน, อรทา อรหัตตยา ปฏิปัตน์ โน. อิม ไช ภิกขเว
อวัจ ปุคฺคฉา อาหุเนยฺยา ๆ เป ๆ อนุตฺตร ปุณฺณกัเขตฺตํ โลกัถฺสาคิ.
จัตตาโร จ ปฏิปัตน์นา จักฺกตาโร จ ฌเณ จิตฺตา
เฮส สํโฆ อชฺชภูโต ปุณฺณวาสีลธมาหิโต,
ยชมานานํ มนุสฺสํตานํ ปุณฺณวเปกฺขานปาณินํ
กโรติ โอปกัํ ปุณฺณํ สํโฆ ทินนํ มหํปัสสณฺติ.

๖๐ อัญจิเม ภิกขเว ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา ฯ เปฯ อนุตฺตรํ
ปฺปญฺญกัเขตฺตํ โลกัสส. กตเม อัญจ? โสตาบํโน โสตาบัตติผล-
ลัจฉิกิริยาย ปฏฺฐบํโน, ลกฺทาคามิ ลกฺทาคามิผลลัจฉิกิริยาย
ปฏฺฐบํโน, อนาคามิ อนาคามิผลลัจฉิกิริยาย ปฏฺฐบํโน, อรหา
อหัตตํ ปฏฺฐบํโน. อิม โข ภิกขเว อัญจิ ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา
ฯ เปฯ อนุตฺตรํ ปฺปญฺญกัเขตฺตํ โลกัสสาติ.

จัดตำโร จ ปฏิปันนา	จัดตำโร จ ฆเล จิตา
เฮส สัมโพ สมุทักกัโจ	สัจจทาน์ อัญจ ปุคคดา,
ยชมานานัน มนุสสานัน	ปุณณเปกขานปาณิน
ภโรติ โอปธิกั ปุณณ	เฮตถ ทินัน มหัพพะลันติ.

สันฐานวัดโค ปจโม.

๖๕ ตตรุททานัน

“โคตมี โอวาทํ สัมปัตตํ ที่มหาอนุรุธ อุตฺตโม

ภยา เทว อาหุเนยฺยา เทว จ อัญญุคฺคฺลาติ.

อภฺจิกนิปาเต มัณเฑาะล กาลังคหิโต ทุติยวัคโค.

๒๑ อัญจิเม ภิกขเว ปุคฺคฺลา สันโต สัมวิชชามานา โลเกสฺส มี
กตเม อัญจ? อิตฺ ภิกขเว ภิกขุโน ปวฺวิตฺตัสส วิหโรโต
นิรายตฺตวฺตฺติโน อิจฺฉา อุมฺบิยฺยชฺชติ ลากาย, โส อญฺฺจหติ ขญฺติ
วายมติ ลากาย, ตัสส อญฺฺจหโต ขญฺโต วายมโต ลากาย
ลาโก นุมฺบิยฺยชฺชติ, โส เตน อลาเภน โสจติ กิลมติ ปรีเทวติ
อฺรตฺตคฺคาฬิ กณฺทติ สัมโมหํ อามิยฺยชฺชติ. อยํ วุจฺจติ ภิกขเว ภิกขุ
อิจฺฉโต วิหโรติ ลากาย, อญฺฺจหติ ขญฺติ วายมติ ลากาย, น จ
ลาภี โสจ จ ปรีเทว จ จุโต จ สทฺธมฺมา. อิตฺ ปน
ภิกขเว ภิกขุโน ปวฺวิตฺตัสส วิหโรโต นิรายตฺตวฺตฺติโน อิจฺฉา
อุมฺบิยฺยชฺชติ ลากาย, โส อญฺฺจหติ ขญฺติ วายมติ ลากาย,
ตัสส อญฺฺจหโต ขญฺโต วายมโต ลากาย ลาโก อุมฺบิยฺยชฺชติ,
โส เตน ลาเภน มชฺชชติ ปมชฺชชติ ปมาทมามชฺชชติ. อยํ วุจฺจติ
ภิกขเว ภิกขุ อิจฺฉโต วิหโรติ ลากาย, อญฺฺจหติ ขญฺติ วายมติ
ลากาย, ลาภี จ มที จ ปมาที จ จุโต จ สทฺธมฺมา. อิตฺ ปน
ภิกขเว ภิกขุโน ปวฺวิตฺตัสส วิหโรโต นิรายตฺตวฺตฺติโน อิจฺฉา
อุมฺบิยฺยชฺชติ ลากาย, โส น อญฺฺจหติ น ขญฺติ น วายมติ ลากาย,
ตัสส นอญฺฺจหโต ขญฺโต ขวายมโต ลากาย ลาโก นุมฺบิยฺยชฺชติ,
โส เตน อลาเภน โสจติ กิลมติ ปรีเทวติ อฺรตฺตคฺคาฬิ กณฺทติ สัมโมหํ

อาบัสซติ. อญ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิจฺฉโน วิหริติ ลากาย, น
 อญฺจหติ น ขญฺติ น วายมติ ลากาย, น จ ลากิ โสจิ จ
 ปรีเทวี จ จุโต จ สัตถัมมา. อิตฺ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุโน
 ปวิวิตคฺคัลล วิหโรติ นิรายตฺตวคฺคิตฺโต อิจฺฉนา อญฺบัสซติ ลากาย, โส
 น อญฺจหติ น ขญฺติ น วายมติ ลากาย, คคฺคัลล อญฺจฺหโต
 อขญฺโต อวายมโต ลากาย ลากิ อญฺบัสซติ; โส เตน ลากเนน
 มัสซติ ปมัสซติ ปมาทมาบัสซติ. อญ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิจฺฉโน
 วิหริติ ลากาย, น อญฺจหติ น ขญฺติ น วายมติ ลากาย, ลากิ
 จ มติ จ ปมาทิจ จ จุโต จ สัตถัมมา. อิตฺ ปน ภิกฺขเว
 ภิกฺขุโน ปวิวิตคฺคัลล วิหโรติ นิรายตฺตวคฺคิตฺโต อิจฺฉนา อญฺบัสซติ
 ลากาย, โส อญฺจหติ ขญฺติ วายมติ ลากาย, คคฺคัลล อญฺจฺหโต
 ขญฺโต วายมโต ลากาย ลากิ อญฺบัสซติ; โส เตน อลากเนน
 น โสจติ น กิลมติ น ปรีเทวติ น อุตฺตทาฬิ กนฺทติ น สัมโมห
 อาบัสซติ. อญ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิจฺฉโน วิหริติ ลากาย,
 อญฺจหติ ขญฺติ วายมติ ลากาย, น จ ลากิ น จ โสจิ น จ
 ปรีเทวี อิจฺฉโน จ สัตถัมมา. อิตฺ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปวิวิตคฺคัลล
 วิหโรติ นิรายตฺตวคฺคิตฺโต อิจฺฉนา อญฺบัสซติ ลากาย, โส อญฺจหติ
 ขญฺติ วายมติ ลากาย, คคฺคัลล อญฺจฺหโต ขญฺโต วายมโต ลากาย,
 ลากิ อญฺบัสซติ; โส เตน ลากเนน น มัสซติ น ปมัสซติ น
 ปมาทมาบัสซติ. อญ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิจฺฉโน วิหริติ ลากาย,

อฏฺฐหติ ขฏฺฐติ วายมติ ลากาย, ลากี จ น จ มที น จ ปมาที
 อัจจุโต จ สัตถัมมา. อธิ ปณ ภิกขเว ภิกขุโน ปวิวัตตัสส
 วิหโรติ นิรายตฺตวตฺติโน อิจฺฉา อุมฺบิซฺชติ ลากาย, โส น
 อฏฺฐหติ น ขฏฺฐติ น วายมติ ลากาย, ตัสส อณฺฐฺจฺหโต อขฏฺฐโต
 อวายมโต ลากาย ลาโก อุมฺบิซฺชติ, โส เตน อลาเภน น โสจติ
 น กิลมคติ น ปรีเทวติ น อุตฺตคาฬิ กณฺทติ น สัมโมหิ อามฺบิซฺชติ.
 อยํ วุจฺจติ ภิกขเว ภิกขุ อิจฺฉโต วิหโรติ ลากาย, น อฏฺฐหติ
 น ขฏฺฐติ น วายมติ ลากาย, น จ ลากี น จ โสจิ น จ
 ปรีเทวติ อัจจุโต จ สัตถัมมา. อธิ ปณ ภิกขเว ภิกขุโน ปวิวัตตัสส
 วิหโรติ นิรายตฺตวตฺติโน อิจฺฉา อุมฺบิซฺชติ ลากาย, โส น อฏฺฐหติ
 น ขฏฺฐติ น วายมติ ลากาย, ตัสส อณฺฐฺจฺหโต อขฏฺฐโต
 อวายมโต ลากาย ลาโก อุมฺบิซฺชติ, โส เตน ลาเภน น มฺบิซฺชติ
 น ปมฺบิซฺชติ น ปมาทมาบฺบิซฺชติ. อยํ วุจฺจติ ภิกขเว ภิกขุ อิจฺฉโต
 วิหโรติ ลากาย, น อฏฺฐหติ น ขฏฺฐติ น วายมติ ลากาย, ลากี
 จ น จ มที น จ ปมาที อัจจุโต จ สัตถัมมา. อิมे โข
 ภิกขเว อฏฺฐํ ปุคฺคตา สันโต ลวิซฺชมานา โสภัสสํมินฺติ.

๖๒ นหิ ภิกขเว ธัมเมหิ สมนฺนาคโต ภิกขุ อถ อตฺตโน
 อถ ปเวส. กตเมหิ นหิ? อธิ ภิกขเว ภิกขุ ขมฺปิปนฺตฺติ จ โหติ
 กุสเสสุ ธัมเมสุ, อุกาณฺณจ ธัมมานิ อารกขาติโก โหติ, อคานฺณจ
 ธัมมานิ อตฺถูปปรีกฺขี โหติ, อตฺถมณฺณาย ธัมมมณฺณาย

อัญจนินปาเต บัณณาสกาสังจหิตโต ทุคฺคยวัคฺโค.

๑๕๗

ธัมมานุธัมมปฏิปัตน์โน จ โทติ, กัลยานวาโจ จ โทติ
กัลยานวากักรโณ ปริยา วาทย สมนันนาคโต วิสัลลัญชัย
อนนตคพาย อตฺถัสส วิณฺณาปนียา, สันตัสสโก จ โทติ สมาทปโก
สมุตฺเตชโก สัมปหฺสโก สพัรฺหิมจารินี. อิมเหติ โช ภิกฺขเว นหิ
ธัมมเหติ สมนันนาคโต ภิกฺขุ อลฺ อตฺตโน อลฺ ปเรส.

บัจจเหติ ภิกฺขเว ธัมมเหติ สมนันนาคโต ภิกฺขุ อลฺ อตฺตโน อลฺ
ปเรส. กตเมติ บัจจเหติ? อิท ภิกฺขเว ภิกฺขุ น เทว โช
ชิปป์นิสฺสันติ จ โทติ กุสเลสุ ธัมมेषุ, สุตฺตานัญจ ธัมมานิ
ธารกชาติโก โทติ, ๔๓๓๖ ธัมมานิ อตฺตูปปริกฺขี โทติ, อตฺตมณฺเฑน
ธัมมมณฺเฑน ธัมมานุธัมมปฏิปัตน์โน จ โทติ, - กัลยานวาโจ จ
โทติ ๆเป ๆ อตฺถัสส วิณฺณาปนียา, สันตัสสโก จ โทติ
สมาทปโก สมุตฺเตชโก สัมปหฺสโก สพัรฺหิมจารินี. อิมเหติ โช
ภิกฺขเว บัจจเหติ ธัมมเหติ สมนันนาคโต ภิกฺขุ อลฺ อตฺตโน อลฺ ปเรส.

จตุเหติ ภิกฺขเว ธัมมเหติ สมนันนาคโต ภิกฺขุ อลฺ อตฺตโน โน
ปเรส. กตเมติ จตุเหติ? อิท ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชิปป์นิสฺสันติ จ โทติ
กุสเลสุ ธัมมेषุ, สุตฺตานัญจ ธัมมานิ ธารกชาติโก โทติ, ๔๓๓๖
ธัมมานิ อตฺตูปปริกฺขี โทติ, อตฺตมณฺเฑน ธัมมมณฺเฑน ธัมมานุ -
ธัมมปฏิปัตน์โน จ โทติ, โน จ กัลยานวาโจ โทติ
กัลยานวากักรโณ ปริยา วาทย สมนันนาคโต วิสัลลัญชัย
อนนตคพาย อตฺถัสส วิณฺณาปนียา, โน จ สันตัสสโก โทติ

สมาทปโก สมุตฺเตชโก ัมปฬโก สฬหัมจารินํ อเมทิ โข
ภิกฺขเว จตุหิ อัมเมทิ สมันนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน โน ปเรสํ.

จตุหิ ภิกฺขเว อัมเมทิ สมันนาคโต ภิกฺขุ อลํ ปเรสํ โน
อตฺตโน. กตเมทิ จตุหิ? อโธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จิปปนิสฺสันติ จ โหติ
กุลเลสุ อัมเมสุ, สุตฺตานิ จ อัมมานํ ธารกชาติโก โหติ, โน จ
ธตฺตานิ อัมมานํ อตฺตูปปริกฺขี โหติ, โน จ อตฺตมณฺเฑนาย
อัมมมณฺเฑนาย อัมมานุอัมมปฏิบັນโน โหติ, กัลลยณวาโจ จ โหติ
กัลลยณวาทกโร ๑ เปฯ อตฺถัสส วิญญาปนิยา, สันทัสสโก จ
โหติ ๑ เปฯ สฬหัมจารินํ. อเมทิ โข ภิกฺขเว จตุหิ อัมเมทิ
สมันนาคโต ภิกฺขุ อลํ ปเรสํ โน อตฺตโน.

ติหิ ภิกฺขเว อัมเมทิ สมันนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน โน
ปเรสํ. กตเมทิ ติหิ? อโธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น เทว โข จิปปนิสฺสันติ
จ โหติ กุลเลสุ อัมเมสุ, สุตฺตานิ จ อัมมานํ ธารกชาติโก โหติ,
ธตฺตานิ จ อัมมานํ อตฺตูปปริกฺขี โหติ, อตฺตมณฺเฑนาย อัมมมณฺเฑนาย
อัมมานุอัมมปฏิบັນโน จ โหติ, โน จ กัลลยณวาโจ โหติ
กัลลยณวาทกโร ปริยา วาจา สมันนาคโต วิสสัฏฺฐาย
อนนลคฬาย อตฺถัสส วิญญาปนิยา, โน จ สันทัสสโก โหติ
สมาทปโก สมุตฺเตชโก ัมปฬโก สฬหัมจารินํ. อเมทิ โข
ภิกฺขเว ติหิ อัมเมทิ สมันนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน โน ปเรสํ.

ติหิ ภิกฺขเว อัมเมทิ สมันนาคโต ภิกฺขุ อลํ ปเรสํ โน อตฺตโน.

อัฐิจนินาเต บัณณาสกาลังคหิโต ทุติยวัคโค. ๑๕๘

กตเมหิ ตีหิ? อธ ภิกขเว ภิกขุ น เหว โข ขิปปนิสัณฺติ จ
โหติ กุสเลสุ อัมเมสุ, สุตานันฺจ อัมมานํ อารกชาติโก โหติ,
โน จ ธตานิ อัมมานํ อัตถุปปริกฺขี โหติ, โน จ อตฺถมณฺเณ
อัมมมณฺเณ อัมมานุอัมมปฏิบันโน โหติ, กัลยาณวาโจ จ โหติ
ๆเปๆ อตฺถัสส วิเวคาณินา, สันทัสสโก จ โหติ สมายโก
สมุตฺเตชโก สัมปทัสสโก สหฺมมฺจารินี. อิมเอหิ โข ภิกขเว ตีหิ
อัมเมหิ สมนฺนาคโต ภิกขุ, อลํ ปเรสฺส โน อตฺตโน.

ทวิหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมนฺนาคโต ภิกขุ, อลํ อตฺตโน โน ปเรสฺส.
กตเมหิ ทวิหิ? อธ ภิกขเว ภิกขุ น เหว โข ขิปปนิสัณฺติ จ
โหติ กุสเลสุ อัมเมสุ, โน จ สุตานํ อัมมานํ อารกชาติโก โหติ,
ธตานิ อัมมานํ อัตถุปปริกฺขี โหติ, อตฺถมณฺเณ อัมมมณฺเณ
อัมมานุอัมมปฏิบันโน จ โหติ, โน จ กัลยาณวาโจ โหติ ๆเปๆ
อตฺถัสส วิเวคาณินา, โน จ สันทัสสโก โหติ ๆเปๆ สหฺมมฺจารินี.
อิมเอหิ โข ภิกขเว ทวิหิ อัมเมหิ สมนฺนาคโต ภิกขุ, อลํ
อตฺตโน โน ปเรสฺส.

ทวิหิ ภิกขเว อัมเมหิ สมนฺนาคโต ภิกขุ, อลํ ปเรสฺส โน
อตฺตโน. กตเมหิ ทวิหิ? อธ ภิกขเว ภิกขุ น เหว โข
خيปปนิสัณฺติ จ โหติ กุสเลสุ อัมเมสุ, โน จ สุตานํ อัมมานํ
อารกชาติโก โหติ, โน จ ธตานิ อัมมานํ อัตถุปปริกฺขี โหติ,
โน จ อตฺถมณฺเณ อัมมมณฺเณ อัมมานุอัมมปฏิบันโน โหติ,

กัลยาณวาโจ จ โหติ กัลยาณวาทกัณโณ ปรียา วาทย
 สมันนาคโต วิสัลฐาย อนุลลพาย อตถัสส วิณฺณาปนียา,
 สันทัสสโก จ โหติ สมมาทปโก สมุตเตชโก สัมปทสโก สพฺรหฺมจารีโน.
 อิมเหติ โข ภิกฺขเว ทวีทิ อัมเมติ สมันนาคโต ภิกฺขุ อลฺ ปเรส
 โน อตฺตโนติ.

๖๓ อถโข อภิณหโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปลงฺกมิ; ๆ เปฯ
 เอกมฺนัตถิ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควันตํ เอตทโวจ “สาธุ เม
 ภันเต ภควา ลฺลิตเตน อัมมํ เทเสตุ, ยมทํ ภควโต อัมมํ
 สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อปัปฺมัตโต อาตานิ ปหิตตฺโต
 วิทเรยฺยณฺติ. เอวเมว ปนิเชกฺกเจ โมชปริสา มณฺเฒว อชฺฌเนสฺสณฺติ,
 อัมเม จ ภาสิตะ มณฺเฒว อนุพฺพันฺนิตัพฺพ มณฺเฒนฺตติ. เทเสตุ
 เม ภันเต ภควา ลฺลิตเตน อัมมํ, เทเสตุ สุตโต ลฺลิตเตน อัมมํ,
 อปัเปวณามาทิ ภควโต ภาสิตัสส อตถ อาชาเนยฺย, อปัเปวณามาทิ
 ภควโต ภาสิตัสส ทายาโต อสฺสณฺติ. ตสฺมา ติท เท
 ภิกฺขุ เอว ลิกฺขิตัพฺพ “อชฺฌตฺตํ เม จิตฺตํ จิตํ ภวิสฺสติ
 สุตฺถนฺ จิตํ, น จุပ္ฺปนฺนา ปาปกกา อกฺกุสลา อัมมา จิตฺตํ ปรียาทาย
 จัสสณฺตติ. เอวํหิ เท ภิกฺขุ ลิกฺขิตัพฺพ. ยโต โข เท ภิกฺขุ
 อชฺฌตฺตํ จิตฺตํ จิตํ โหติ สุตฺถนฺ จิตํ, น จุပ္ฺปนฺนา ปาปกกา อกฺกุสลา
 อัมมา จิตฺตํ ปรียาทาย ติฏฺฐณฺติ; ตโต เท ภิกฺขุ เอว ลิกฺขิตัพฺพ
 “เมตฺตา เม เจโตวิมุตฺติ ภาวิตา ภวิสฺสติ พหุลลิตา ยานิกตา

อัญจนินปาเต มัชฌิมาสังกัสนิโตะ หุติยวัคโค. ๑๖๑

วัตถุตา อนุจिता ปริจिता สุตมรทัธธาติ. เอวณฺหิ เต ภิกขุ
ลิกขิตัพพ. ยโต โข เต ภิกขุ อญฺ สมาริ เอวํ ภาวิตो
โหติ พหุลลิตโต, ตโต ตํวํ ภิกขุ อิมํ สมาริ สวิตักกัมมํ สวิจาร
ภาเวยฺยาสี, อวิตักกัมมํ วิจามตฺตํ ภาเวยฺยาสี, อวิตักกัมมํ
อวิจารํ ภาเวยฺยาสี, สัมมํ ปิตักกัมมํ ภาเวยฺยาสี, นิยมํ ปิตักกัมมํ
ภาเวยฺยาสี, สวตสฺสทคตัมมํ ภาเวยฺยาสี, อูปะกัชาสทคตัมมํ ภาเวยฺยาสี.
ยโต โข เต ภิกขุ อญฺ สมาริ เอวํ ภาวิตो โหติ สุภาวิตो,
ตโต เต ภิกขุ เอวํ ลิกขิตัพพ “กรณฺมา เม เจโตวิมุตติ ๗ เป ๗
มุตฺตา เม เจโตวิมุตติ ๗ เป ๗ “อุเปกฺขา เม เจโตวิมุตติ ภาวิตา
ภาวิสฺสตี พหุลลิตา ยานิกตา วัตถุตา อนุจिता ปริจिता
สุตมรทัธธาติ. เอวณฺหิ เต ภิกขุ ลิกขิตัพพ. ยโต โข เต ภิกขุ
อญฺ สมาริ เอวํ ภาวิตो โหติ พหุลลิตโต, ตโต ตํวํ ภิกขุ อิมํ
สมาริ สวิตักกัมมํ สวิจารํ ภาเวยฺยาสี, อวิตักกัมมํ วิจามตฺตํ
ภาเวยฺยาสี, อวิตักกัมมํ อวิจารํ ภาเวยฺยาสี, สัมมํ ปิตักกัมมํ
ภาเวยฺยาสี, นิยมํ ปิตักกัมมํ ภาเวยฺยาสี, สวตสฺสทคตัมมํ ภาเวยฺยาสี,
อูปะกัชาสทคตัมมํ ภาเวยฺยาสี. ยโต โข เต ภิกขุ อญฺ สมาริ เอวํ
ภาวิตो โหติ สุภาวิตो, ตโต เต ภิกขุ เอวํ ลิกขิตัพพ “กาเย
กายนุปลัสสี วิหริตฺถามิ, ยถาปิ สัมปชาโน สติมา วิเนยฺย
โสเก อภิชฌาโทมนัสสันติ. เอวณฺหิ เต ภิกขุ ลิกขิตัพพ.

ยโต โข เต ภิกขุ อัม สมาธิ เหว ภาวโต โหติ พหุลลิตโต,
 ตโต ตวั ภิกขุ อัม สมาธิ สวักกัมมัมปี สวการ ภาวะยาสี,
 อวิคักกัมมัมปี วิจามัตต ภาวะยาสี, อวิคักกัมมัมปี อวการ
 ภาวะยาสี, สัมมัมปีคักกัมมัมปี ภาวะยาสี, นิยมัมปีคักกัมมัมปี ภาวะยาสี,
 สาสสทคคัมมัมปี ภาวะยาสี, อูปะกัชาสทคคัมมัมปี ภาวะยาสี. ยโต โข
 เต ภิกขุ อัม สมาธิ เหว ภาวโต โหติ สภาวโต, ตโต เต
 ภิกขุ เหว ลักขิตัพพะ “เวทนาสุ ๆ เป ๆ จิตโต ๆ เป ๆ ธัมมสุ
 ธัมมานุบัลลสี วิหวิลลัม, อาตานิ สัมปชาโน สติมา วิเนยยะ. โสเก
 อภิชฌาโทมนัสสันติ. เอวัณ्हี เต ภิกขุ ลักขิตัพพะ. ยโต โข เต
 ภิกขุ อัม สมาธิ เหว ภาวโต โหติ พหุลลิตโต, ตโต ตวั
 ภิกขุ อัม สมาธิ สวักกัมมัมปี สวการ ภาวะยาสี, อวิคักกัมมัมปี
 วิจามัตต ภาวะยาสี, อวิคักกัมมัมปี อวการ ภาวะยาสี, สัมมัมปีคักกัมมัมปี
 ภาวะยาสี, นิยมัมปีคักกัมมัมปี ภาวะยาสี, สาสสทคคัมมัมปี ภาวะยาสี,
 อูปะกัชาสทคคัมมัมปี ภาวะยาสี. ยโต โข เต ภิกขุ อัม สมาธิ
 เหว ภาวโต โหติ สภาวโต, ตโต ตวั ภิกขุ เยน เยน
 ทลัมลสี ฆาตุ เหว ตลัมลสี, ยัตถ ยัตถ จลลลสี, ฆาตุ เหว
 จลลลสี, ยัตถ ยัตถ นิลลิตลลสี, ฆาตุ เหว นิลลิตลลสี, ยัตถ ยัตถ
 เสยัม กัมมัมปีลลลสี, ฆาตุ เหว เสยัม กัมมัมปีลลลสี.

ขลโข โส ภิกขุ ภควตา อิมินา โอวาเทน โอวติโต
 อญฺเฐยาสนา ภควันติ อภิวาเทหิชา ปทักขินิ กัตวา มัคคามิ.

อัญจนินาเท บัณณาสกาสังคหิตอ หุตยวัคโค. ๑๖๓

ออดโข โส ภิกขุ เอโก รูปกัฏโฏโจ อัมปัมตโต อาตานิ ปหิตัตโต
วิหรัณโต นจรัสเสว ยัสสัตถาย กุลปุตตา สัมม เทว อคารัสมา
อนนาริโย บัพพขันตี, ททนัตถิร พหุหิมจริยปริโยสานิ ทิฏฐเวย
อัมมเวย สย อภิณเวย สัจฉิกัตวา อุปัสัมปัสซ วิหาสิ, “ชีนา สาติ
วุตติ พหุหิมจริย กต กรณีย นุปริ อิตถัตถายาติ อพภิณณาสิ,
อณณคโร จ ปณ โส ภิกขุ อรหต อโหสิติ.

๖๔ เอกิ สมย ภควา สาวัตถิย วิหรัติ คยาสิเส. ตัตถิ โข
ภควา ภิกขุ อามันเตสิ “ภิกขโวติ. ๆ เป ๆ ภควา เอกทโวจ
“ปัพพาหิ ภิกขเว สัมโพธา อนภัสสมพุทโธ โพธิสสัตโตว สมาน
โองาสัมปิ โข สัมชานามิ, โน จ รูปานิ บัลลามี. ตัสส มัยหิ
ภิกขเว เอกทโหสิ “สเจ โข อหิ โองาสัมปิเว สัมชานะยิ,
รูปานิ จ บัลละยิ, เอวัมม อหิ ญาณทัสส ปริสุทฺธคร
อัสสาติ. โส โข อหิ ภิกขเว อปเรน สมเยน อัมปัมตโต อาตานิ
ปหิตัตโต วิหรัณโต โองาสัมปิเว สัมชานามิ, รูปานิ จ บัลลามี,
โน จ โข คาหิ เทวคาหิ สัตถิ สันติฏฐามิ สัลลปามิ สากัจฉิ
สมามัชชามิ. ตัสส มัยหิ ภิกขเว เอกทโหสิ “สเจ โข อหิ
โองาสัมปิเว สัมชานะยิ, รูปานิ จ บัลละยิ, คาหิ จ เทวคาหิ
สัตถิ สันติฏฐะยิ สัลลปะยิ สากัจฉิ สมามัชชะยิ, เอวัมม
อหิ ญาณทัสส ปริสุทฺธคร อัสสาติ. โส โข อหิ ภิกขเว
อปเรน สมเยน อัมปัมตโต อาตานิ ปหิตัตโต วิหรัณโต

โสภาสัลโว เจว สัลขานามิ, รูปานิ จ มัลลคามิ, ตาหิ จ เทวตาหิ
 สัทธี สันติฏฐามิ สัลลปามิ สากัจฉิ สมามัชชามิ; โน จ โข
 คา เทวตา ชานามิ “อิมา เทวตา อมุกัมมิกา วา อมุกัมมิกา วา
 เทวนิกายาติ. ตัสส มัยหิ ภิกขเว เอกตโหสิ “สเจ โข อหํ
 โสภาสัลโว สัลขานะยัง, รูปานิ จ มัลลเสยัง, ตาหิ จ เทวตาหิ
 สัทธี สันติฏฐะยัง สัลลเปยัง สากัจฉิ สมามัชชะยัง, ตา จ เทวตา
 ชานะยัง “อิมา เทวตา อมุกัมมิกา วา อมุกัมมิกา วา เทวนิกายาติ:
 เอวัมเม อิทํ ฌานทัสสันนํ ปริสุทฺธัง อัสสาติ. โส โข อหํ
 ภิกขเว อปฺเรน สมเยน อัมมัมตโต อาคัป ปหิตตโต วิหรัณโต
 โสภาสัลโว สัลขานามิ, รูปานิ จ มัลลคามิ, ตาหิ จ เทวตาหิ
 สัทธี สันติฏฐามิ สัลลปามิ สากัจฉิ สมามัชชามิ, ตา จ เทวตา
 ชานามิ “อิมา เทวตา อมุกัมมิกา วา อมุกัมมิกา วา เทวนิกายาติ:
 โน จ โข คา เทวตา ชานามิ “อิมา เทวตา อิมัลล
 กัมมัลล วิปาเกณ อิตโต จุตา ตตถ อูปันนาคี:
 คา จ เทวตา ชานามิ “อิมา เทวตา อิมัลล กัมมัลล
 วิปาเกณ อิตโต จุตา ตตถ อูปันนาคี: โน จ โข คา เทวตา
 ชานามิ “อิมา เทวตา เอวมาหารา เอวสุทฺถัง ปฏิสเวทนิโยติ:
 คา จ เทวตา ชานามิ “อิมา เทวตา เอวมาหารา
 เอวสุทฺถัง ปฏิสเวทนิโยติ: โน จ โข คา เทวตา ชานามิ
 “อิมา เทวตา เอวทิมายุกา เอวจิรัฏฐิติกาติ: ตา จ เทวตา

ชานามิ “อิมา เทวตา เอวที่มายุกา เอวจิรัฏฐิจิติกาคิ:
โน จ โข ตา เทวตา ชานามิ “ยถิ วา เม อิมาคิ เทวตาคิ
สัทธึ สันนิวตฺตปฺพฬิ ยถิ วา น สันนิวตฺตปฺพฬันติ. ตัสส
มัยหิ ภิกขเว เอกตโหสิ “สเจ โข อหิ โภภาสณฺเฬว สณฺชาเนยฺย,
รูปานิ จ บัลลเอยฺย, ตาหิ จ เทวตาคิ สัทธึ สันติฏฐเอยฺย
สัลลเปยฺย สากัจฉิ สมุปปชฺชเอยฺย, ตา จ เทวตา ชานเอยฺย “อิมา
เทวตา อมุกัมมิกา วา อมุกัมมิกา วา เทวนิกายาคิ: ตา จ เทวตา
ชานเอยฺย “อิมา เทวตา อิมัสส กัมมัสส วิปาเกน อิตो จุตา
ตตฺถ อุปปन्नาคิ: ตา จ เทวตา ชานเอยฺย “อิมา เทวตา เอวมาทาวา
เอวสุขทฺถุขปฏฺฐิสวณินิโยติ: ตา จ เทวตา ชานเอยฺย “อิมา
เทวตา เอวที่มายุกา เอวจิรัฏฐิจิติกาคิ: ตา จ เทวตา
ชานเอยฺย “ยถิ วา เม อิมาคิ เทวตาคิ สัทธึ สันนิวตฺตปฺพฬิ ยถิ วา
น สันนิวตฺตปฺพฬันติ: เอวํเม อิทํ ญาณทสฺสนิ ปริสุทฺธตร
ธัสสาติ. โส โข อหิ ภิกขเว อปโรน สมนเณ อปฺปมัตตโต
อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรณฺโต โภภาสณฺเฬว สณฺชานามิ,
รูปานิ จ บัลลามี, ตาหิ จ เทวตาคิ สัทธึ สันติฏฐามิ สัลลปามิ
สากัจฉิ สมุปปชฺชามิ, ตา จ เทวตา ชานามิ “อิมา เทวตา อมุกัมมิกา
วา อมุกัมมิกา วา เทวนิกายาคิ: ตา จ เทวตา ชานามิ “อิมา
เทวตา อิมัสส กัมมัสส วิปาเกน อิตो จุตา ตตฺถ อุปปन्नาคิ:
ตา จ เทวตา ชานามิ “อิมา เทวตา เอวมาทาวา

เอวํสุขทุทฺถชปฺปฏิสเวทินิโยติ: คา จ เทวตา ชานามิ “อิมา เทวตา
 เอวํทิสายุกา เอวํจิรวุจฺจิตกาติ: คา จ เทวตา ชานามิ “ยถิ วา เม
 ตาหิ เทวตาหิ สทฺธํ สันนิวุตฺตปฺพํ ยถิ วา น สันนิวุตฺตปฺพํ นติ.
 ยาวกัวณฺเญ เม ภิกฺขเว เอวํ อฏฺฐุปริวฏฺฐํ อธิ เทว ฌานนทสฺส น
 น สุวิสุทฺธํ อโหสิ, เถว ตาวาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก
 สทฺธํหิเมเก สสฺสสมณพฺรหฺมณินยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตร
 สัมมาสัมโพธิ อภิสัมพุทฺโธ บัจฺจณฺณาสี. ยโต จ โข เม
 ภิกฺขเว เอวํ อฏฺฐุปริวฏฺฐํ อธิ เทว ฌานนทสฺส น สุวิสุทฺธํ
 อโหสิ, อถาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สทฺธํหิเมเก
 สสฺสสมณพฺรหฺมณินยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตร สัมมาสัมโพธิ
 อภิสัมพุทฺโธ บัจฺจณฺณาสี. ฌานนฺณํจ ปน เม ทสฺส น อุตฺปาติ
 “อกุปฺปา เม เจโตวิมุตฺติ, อยมณฺโณติมา ชาติ, นตฺถิทธานิ ปนํพกฺวาติ.

๒๕ อฏฺฐิมานิ ภิกฺขเว อภิกายตฺตานิ. กตฺมานิ อฏฺฐจ
 อชฺฌตฺตํ รูปสฺสณฺณิ เอโก พหิตฺธา รูปานิ บัลลสฺติ ปวิตฺตานิ
 สุวณฺณตฺตพฺพนฺณานิ “ตานิ อภิกุญฺญ ชานามิ บัลลสํมิติ เอวสฺสณฺณิ
 โหติ; อิทํ ปจฺม อภิกายตฺน. อชฺฌตฺตํ รูปสฺสณฺณิ เอโก พหิตฺธา
 รูปานิ บัลลสฺติ อปัปฺมาณานิ สุวณฺณตฺตพฺพนฺณานิ “ตานิ อภิกุญฺญ
 ชานามิ บัลลสํมิติ เอวสฺสณฺณิ โหติ; อิทํ ทฺตฺติย อภิกายตฺน.
 อชฺฌตฺตํ อรูปสฺสณฺณิ เอโก พหิตฺธา รูปานิ บัลลสฺติ ปวิตฺตานิ
 สุวณฺณตฺตพฺพนฺณานิ “ตานิ อภิกุญฺญ ชานามิ บัลลสํมิติ

อวัจจนีปาเต มัณณาสกาสังคหิตอ ทุติยวัคโค. ๑๖๗

เอวสัณณี โหติ; อิทํ คตมํ อภิกายตนํ. อชัณตัตตํ อรูปสัณณี เอโก
พหิตธา รูปานิ บัลลติ อปัปพมาณานิ สรวัณณพพณานิ “ตานิ
อภิกุญฺญ ชานามิ บัลลสามิตี เอวสัณณี โหติ; อิทํ จตุตถํ
อภิกายตนํ. อชัณตัตตํ อรูปสัณณี เอโก พหิตธา รูปานิ บัลลติ
นิทานิ นิลวณณานิ นิลนทลลณานิ นิลนภาสานิ “ตานิ อภิกุญฺญ
ชานามิ บัลลสามิตี เอวสัณณี โหติ; อิทํ มัจจิมํ อภิกายตนํ.
อชัณตัตตํ อรูปสัณณี เอโก พหิตธา รูปานิ บัลลติ ปีทานิ
ปีตวณณานิ ปีตนิทลลณานิ ปีตนิภาสานิ “ตานิ อภิกุญฺญ ชานามิ
บัลลสามิตี เอวสัณณี โหติ; อิทํ ฉวัจฺจํ อภิกายตนํ. อชัณตัตตํ
อรูปสัณณี เอโก พหิตธา รูปานิ บัลลติ โลหิตกานิ โลหิตทวณณานิ
โลหิตกนิทลลณานิ โลหิตกนิภาสานิ “ตานิ อภิกุญฺญ ชานามิ บัลลสามิตี
เอวสัณณี โหติ; อิทํ สัตถมํ อภิกายตนํ. อชัณตัตตํ
อรูปสัณณี เอโก พหิตธา รูปานิ บัลลติ โธทาคานิ โธทาทวณณานิ
โธทาคนิทลลณานิ โธทาคนิภาสานิ “ตานิ อภิกุญฺญ ชานามิ บัลลสามิตี
เอวสัณณี โหติ; อิทํ อวัจฺจมํ อภิกายตนํ. อิมานิ ไช
ภิกขเว อวัจฺจํ อภิกายตนานิติ.

๑๖ อวัจฺจิเม ภิกขเว วิโมกฺขา. กตเม อวัจฺจํ? รูปํ รูปานิ
บัลลติ; อयํ ปฐโม วิโมกฺโข. อชัณตัตตํ อรูปสัณณี เอโก พหิตธา
รูปานิ บัลลติ; อयํ ทุตติโย วิโมกฺโข. “สุกฺกัณฺโตะ อิมุคฺโค
โหติ; อयํ ตติโย วิโมกฺโข. สัพพะโส รุปสัณณานิ สมตักกมา

ปฏิขณณานัน อังคังคมา นานันคังคณณานัน อมณณิการ “อนันันโต
 อากาโสติ อากาณณันณายตนัน อุปสัมปัชช วิหริติ; อญ รุคคังโค
 วิโมกโข. สัพพะโส อากาณณันณายตนัน สมตักกัมม “อนันันโต
 วิณณณานันติ วิณณณณันณายตนัน อุปสัมปัชช วิหริติ; อญ บังจโม
 วิโมกโข. สัพพะโส วิณณณณันณายตนัน สมตักกัมม “นัตถิ กิณณังจิ
 อากิณณันณายตนัน อุปสัมปัชช วิหริติ; อญ ฌัญโโจ วิโมกโข.
 สัพพะโส อากิณณันณายตนัน สมตักกัมม เนวสันณานาณณายตนัน
 อุปสัมปัชช วิหริติ; อญ สัตถังโม วิโมกโข. สัพพะโส เนวสันณา-
 นาณณายตนัน สมตักกัมม สันณาวะทยิตนโรอ อุปสัมปัชช วิหริติ; อญ
 อัญจโม วิโมกโข. อิม โข ภิกขเว อัญจ วิโมกขาภิ.

๒๗ อัญจิมะ ภิกขเว อนริยโฆหารา. กถเม อัญจ? อติญญะ
 ทิญญจวาติตา อัสสสุเต สุตวาติตา อมุตเต มุตวาติตา อวิณณาคะ
 วิณณาคะวาติตา, ทิญญะ อติญญจวาติตา สุตเต อัสสสุตวาติตา
 มุตเต อมุตวาติตา วิณณาคะ อวิณณาคะวาติตา. อิม โข ภิกขเว
 อัญจ อนริยโฆหาราคิ.

๒๘ อัญจิมะ ภิกขเว อริยโฆหารา. กถเม อัญจ? อติญญะ
 อติญญจวาติตา อัสสสุเต อัสสสุตวาติตา อมุตเต อมุตวาติตา อวิณณาคะ
 อวิณณาคะวาติตา, ทิญญะ ทิญญจวาติตา สุตเต สุตวาติตา
 มุตเต มุตวาติตา วิณณาคะ วิณณาคะวาติตา. อิม โข ภิกขเว
 อัญจ อริยโฆหาราคิ.

อัญจกนิปาเต มณีนาคกาลังคหิโต ทุคฺยวัคโค. ๑๖๘

๖๘ อัญจิมะ ภิกขเว ปริสา. กถมา อัญจ? ชัตตียปริสา
พริหัมณปริสา คหปติปริสา สมณปริสา จาคุมมหาราชิกปริสา
ทาวกิสปริสา มารปริสา พริหัมณปริสา. อภิซานามิ โข ปณาทิ ภิกขเว
อเนกสคฺช ชัตตียปริสํ อุปสังกมิทฺวา; ตตฺถปิ มया สันนิสินฺนปฺพพัณฺเจะ
สัลลปตฺตปฺพพัณฺเจะ สากัจฉา จ สมานันฺนปฺพพา, ตักฺก ยาทิสโก เตสํ
วันฺโณ โหติ, ทาทิสโก มยฺหิ วันฺโณ โหติ; ยาทิสโก เตสํ
สโร โหติ, ทาทิสโก มยฺหิ สโร โหติ; ธมฺมิมยา จ กถาย
สันทลฺลเสมิ สมาทเปมิ สมุตฺเตเชมิ สัมปทฺเตมิ, ภาสमानันฺจ
มํ น ชานันฺติ “โก นุ โข อयํ ภาสติ เทโว วา มนุสฺสโส วาติ:
ธมฺมิมยา จ กถาย สันทลฺลเสตฺถวา สมาทเปตฺถวา สมุตฺเตเชตฺถวา
สัมปทฺเตตฺถวา อันตรธายามิ, อันตรหิตถนฺจ มํ น ชานันฺติ “โก นุ โข
อयํ อันทรหิตो เทโว วา มนุสฺสโส วาติ. อภิซานามิ โข ปณาทิ
ภิกขเว อเนกสคฺช พริหัมณปริสํ ๆ เป ๆ คหปติปริสํ. สมณปริสํ.
จาคมมหาราชิกปริสํ. ทาวกิสปริสํ. มารปริสํ. พริหัมณปริสํ อุปสังกมิทฺวา;
ตตฺถปิ มया สันนิสินฺนปฺพพัณฺเจะ สัลลปตฺตปฺพพัณฺเจะ สากัจฉา จ
สมานันฺนปฺพพา, ตักฺก ยาทิสโก เตสํ วันฺโณ โหติ, ทาทิสโก มยฺหิ
วันฺโณ โหติ; ยาทิสโก เตสํ สโร โหติ, ทาทิสโก มยฺหิ สโร โหติ;
ธมฺมิมยา จ กถาย สันทลฺลเสมิ สมาทเปมิ สมุตฺเตเชมิ สัมปทฺเตมิ,
ภาสमानันฺจ มํ น ชานันฺติ “โก นุ โข อयํ ภาสติ เทโว วา มนุสฺสโส

วาทิ อัมมียา จ กถา ย สันตัสสเสทวา สมาทเปตวา สมุทเทเชทวา
 สัมปทเสทวา อัมมธายามิ, อัมมธาทิถัง ม ม ชานันตติ “โก นุ โข
 อมฺ อัมมธาทิโต เทโว วา มนุสโส วาทิ. อิมา โข ภิกขเว อัญฺจ ปริสาติ.

๗๐ เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหริติ มหาเวเน กุฎฐาการณาลายํ.
 อถโข ภควา ปุพฺพสันตสมยํ นิวาเสทวา ยัตตจิวรมาทาย เวสาลิ
 ยัมมทาย ปาวสํ, เวสาลิยํ ยัมมทาย จริตวา ยัจฺฉาภัตติ
 ยัมมทปาทปฏิถกณฺโตะ อายัสสมันตํ อานันตํ อามันเตติ “คณฺหาหิ
 อานันตํ นิสิตนํ, เยน ปาวาสเจติยํ เทนุปลงฺกมิลลํสาม ทิวาวิหารายาหิ.
 “เอวํ ภันเตหิ โข อายัสมา อานันตํ โภจวโต ปฏฺฐิสฺสณฺนิว นิสิตน
 อาทาย ภควันตํ ยัญฺจโต ยัญฺจโต อนุปันนํ.

อถโข ภควา เยน ปาวาสเจติยํ เทนุปลงฺกมํ, อุปลงฺกมิตฺวา
 ยัตตยัตเต อาสเน นิสิตํ. นิสิตํ โข ภควา อายัสสมันตํ อานันตํ
 อามันเตติ “รมณียา อานันตํ เวสาลิ, รมณียํ อุเทนเจติยํ, รมณีย
 โคตมกเจติยํ, รมณียํ พุทฺธคตเจติยํ, รมณียํ สัตถมัพเจติยํ, รมณีย
 สวรรณคตเจติยํ, รมณียํ ปาวาสเจติยํ, ยัสส กัลลวํจิ อานันตํ จัตถาโร
 อิตฺธิปาทา ภวิตา พุทฺธีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อญฺญจिता ปริจิตา
 สุตฺตมารัทธา, อากังขมาโน สโต อานันตํ กัปปํ วา ติญฺนเจยฺย
 กัปปํ ปาวเสสํ วา, ตถาคตัสส โข อานันตํ จัตถาโร อิตฺธิปาทา
 ภวิตา พุทฺธีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อญฺญจिता ปริจิตา สุตฺตมารัทธา,
 อากังขมาโน อานันตํ ตถาคโต กัปปํ วา ติญฺนเจยฺย กัปปํ ปาวเสสํ

อัญจนินปาเต ปณินาสกาลังคหโต ทตฺติยวคฺโค.

๓๓๑

วาทิ. เอวํปิ โข อายัสฺมา อานนํโต ภควตา โยฬาริเก นิमितฺเต
กริยมาเน โยฬาริเก โยภาเส กริยมาเน นาสกฺขิ ปฏฺวิรัชฺฌิตฺ,
น ภควนฺตํ ยาจิ “ติฏฺฐตุ ภันเต ภควา กบฺบิเป, ติฏฺฐตุ ภันเต สุตโต
กบฺบิเป พหุชนหิตาย พหุชนสุखाय โสภานุกมฺปาย อตฺตถาย หิตาย
สุखाय เทวมนุสฺสานนํติ: ยถาคํ มาเรณ ปริยญฺจจิตฺจิตฺโต. ทตฺติยมฺม
โข ภควา. ทตฺติยมฺมปิ โข ภควา อายัสฺมนนฺติ อานนํทํ อามนฺเตสิ
“รมณียา อานนํท เวสาลี, รมณียํ อุเทนเจตियํ, รมณียํ โคตมกเจตियํ,
รมณียํ พหุบุตฺตเจตियํ, รมณียํ สกฺกตมฺพเจตियํ, รมณียํ สารนํททเจตियํ
รมณียํ ปาวาลเจตियํ, ยสฺส กสฺสจि อานนํท จิตฺตาโร อิตฺธิปาทา
ภาวิตา พหุลลิตา ยานิกตา วัตถุกตา อญฺญจिता ปริจิตา สุตमारตฺธธา,
ฯ เป ฯ อากงฺขมาโน อานนํท ตถาคโต กบฺบิเป วา ติฏฺฐเจยฺย
กบฺบิเปวเสสํ วาทิ. เอวํปิ โข อายัสฺมา อานนํโต ภควตา โยฬาริเก
นิमितฺเต กริยมาเน โยฬาริเก โยภาเส กริยมาเน นาสกฺขิ ปฏฺวิรัชฺฌิตฺ,
น ภควนฺตํ ยาจิ “ติฏฺฐตุ ภันเต ภควา กบฺบิเป, ติฏฺฐตุ ภันเต
สุตโต กบฺบิเป พหุชนหิตาย พหุชนสุखाय โสภานุกมฺปาย อตฺตถาย
หิตาย สุखाय เทวมนุสฺสานนํติ: ยถาคํ มาเรณ ปริยญฺจจิตฺจิตฺโต.
อถโข ภควา อายัสฺมนนฺติ อานนํทํ อามนฺเตสิ “คจฺจนํ คจฺจํ อานนํท,
ยสฺส ทานิ กาลํ มณฺเฒสฺสตี. “เอวํ ภันเตติ โข อายัสฺมา อานนํโต
ภควโต ปฏฺฐิสฺสณฺตีว อญฺญจายานา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปตฺทกฺขิณ
กตฺวา ภควโต อวิหเร อมฺเบยฺยวคฺคํ รักรมฺมูถ นิสฺสีติ.

อกโข มาโร ปาปัม ขจิรชัฏกันเเต อายัสมันเเต อานันเเต ภควันตํ
 เอตทโวจ “ปรินิพพาตุ ทานิ ภันเเต ภควา ปรินิพพาตุ สุกโต,
 ปรินิพพานกาโล ทานิ ภันเเต ภควโต, ภาสิตา โข ปเนสา ภันเเต
 ภควตา วาจา “น ตาวาหํ ปาปัม ปรินิพพายิสฺสามิ, ยาว เม ภิกฺขุ
 น สวากา ภวิสฺสันติ วิยัตฺตา วินีตา วิสารทา มัตตโยคกฺโขมา
 พหุสฺสสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุคัมมปฏิบันนา สามิจิปฏิบันนา อนุธมฺมจาริโน
 สกํ ขาจริยกํ อุดคฺเคตฺวา อากิณฺขณฺติ เทสิณฺติ ปัลลเปสฺสันติ
 มัญจเปสฺสันติ วิวรณฺติ วิภังขณฺติ อุตฺตานิกโรนฺติ, อุပ္ปันนํ
 ปรีเปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สบฺบปาฏิหาริยํ ธมฺมํ
 เทสิณฺติติ. เขรติ ภันเเต ภิกฺขุ ภควโต สวากา วิยัตฺตา วินีตา
 วิสารทา มัตตโยคกฺโขมา พหุสฺสสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุคัมมปฏิบันนา
 สามิจิปฏิบันนา อนุธมฺมจาริโน สกํ ขาจริยกํ อุดคฺเคตฺวา อากิณฺขณฺติ
 เทสิณฺติ ปัลลเปสฺสันติ มัญจเปสฺสันติ วิวรณฺติ วิภังขณฺติ อุตฺตานี-
 กโรนฺติ, อุပ္ปันนํ ปรีเปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา
 สบฺบปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทสิณฺติ. ปรินิพพาตุ ทานิ ภันเเต ภควา
 ปรินิพพาตุ สุกโต, ปรินิพพานกาโล ทานิ ภันเเต ภควโต, ภาสิตา โข
 ปเนสา ภันเเต ภควตา วาจา “น ตาวาหํ ปาปัม ปรินิพพายิสฺสามิ,
 ยาว เม ภิกฺขุณิโย น สวากา ภวิสฺสันติ ฯ เป ฯ ยาว เม
 อุปาสกา น สวากา ภวิสฺสันติ ฯ เป ฯ ยาว เม อุปาสิกา
 น สวากา ภวิสฺสันติ วิยัตฺตา วินีตา วิสารทา มัตตโยคกฺโขมา

พหุสฺสตา อัมมธรา อัมมานุอัมมปฏิบันนา สามิจิปฏิบันนา อนุอัมม-
 จารินิโย สกํ อารวิกํ อุดฺคเหตฺวา อากิจฺฉิณฺติ เทสิณฺติ
 บัณฺณเปสฺสณฺติ บัณฺณเปสฺสณฺติ วิวริณฺติ วิกชิณฺติ อุตฺตานี-
 กริณฺติ, อပ္ปันนํ ปรีเปวาทํ สหสมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา
 สัมปภาณฺทริยํ อัมมํ เทสิณฺติ. เอวํ ภาณฺเต อปาสิกา ภควโต
 สวิกา วิยฺธตา วินีตา วิสวธา ปัตตโยคฺกัชฺเฌมา พหุสฺสตา อัมมธรา
 อัมมานุอัมมปฏิบันนา สามิจิปฏิบันนา อนุอัมมจารินิโย สกํ อารวิกํ
 อุดฺคเหตฺวา อากิจฺฉิณฺติ เทสิณฺติ บัณฺณเปสฺสณฺติ บัณฺณเปสฺสณฺติ วิวริณฺติ
 วิกชิณฺติ อุตฺตานีกริณฺติ, อပ္ปันนํ ปรีเปวาทํ สหสมฺเมน
 สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สัมปภาณฺทริยํ อัมมํ เทสิณฺติ. ปรีนิพฺพาคุ-
 ทานิ ภาณฺเต ภควา ปรีนิพฺพาคุ สุตโต, ปรีนิพฺพานกาโล ทานิ ภาณฺเต
 ภควโต, ภาสิตา โข ปเนสา ภาณฺเต ภควตา วาจา “น ตาวาหํ
 ปาปมํ ปรีนิพฺพายิสฺสามิ, ยาว เม อิทํ พรีหมฺมจริยํ น อิทธฺนฺเจว
 ภวิสฺสติ ฝิตฺตญฺจ วิตฺถาริกํ พาทุชฺฉณฺณํ ปุณฺณํ ยาว เทวมนุสฺสเสหิ
 สุปฺปกาสิณฺติ. เอวํ ภาณฺเต ภควโต พรีหมฺมจริยํ อิทธฺนฺเจว ฝิตฺตญฺจ
 วิตฺถาริกํ พาทุชฺฉณฺณํ ปุณฺณํ ยาวเทวมนุสฺสเสหิ สุปฺปกาสิณฺติ, ปรีนิพฺพาคุ-
 ทานิ ภาณฺเต ภควา ปรีนิพฺพาคุ สุตโต, ปรีนิพฺพานกาโล ทานิ ภาณฺเต
 ภควโต. อပ္ปิสฺสํโก คีวํ ปาปมํ โหหิ เจริ ตถาคตฺสส
 ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสติ, อิตฺโต จินฺนํ มาसानํ อังจเยน ตถาคโต
 ปรีนิพฺพายิสฺสตีติ อตฺโข ภควา ปาวาลเจติเย สโต สัมปชาโน

อายัสสารี โอสลัสซัชี. โอสลัสซัชีเต ภควตา อายัสสารี มหา ภูมิจาโล
อโหสิ ภัสสนโก สโลมห์โส, เทวทุณฺฑุกิโย ๗ ผลัสสุ. อตโฆ ภควา
เอตมัตถั วิหิตัวา ตายั เวลายั อิมิ อุตานั อุตานลล

“ตลุมตลลลจ สัมภว

ภวสัซารมวัสลัสซัชี มุนิ

อัสสมัตตโร สสมาหิต

อภินิที กวณิมวัตตลลลลลนิตติ.

อตโฆ อายัสมาโต อานันท์ลลล เอตทโหสิ “มหา วตายั ภูมิจาโล
สุมหา วตายั ภูมิจาโล ภัสสนโก สโลมห์โส, เทวทุณฺฑุกิโย ๗ ผลัสสุ;
โก นุ โฆ เหตุ โก บัจจโย มหโต ภูมิจาตลลล ปาตุภาวายาติ.
อตโฆ อายัสมา อานันท์โต เยน ภควา เทนุปลังกมิ; อุลปลังกมิตวา
ภควันตํ อภิวาเทตวา เอกมณฺตํ นิลลิตติ. เอกมณฺตํ นิลลินโน โฆ อายัสมา
อานันท์โต ภควันตํ เอตทโว “มหา วตายั ภันเต ภูมิจาโล สุมหา วตายั
ภันเต ภูมิจาโล ภัสสนโก สโลมห์โส, เทวทุณฺฑุกิโย ๗ ผลัสสุ, โก
ณุ โฆ ภันเต เหตุ โก บัจจโย มหโต ภูมิจาตลลล ปาตุภาวายาติ.

อัญจิเม อานันท์ เหตุ อัญจ บัจจยา มหโต ภูมิจาตลลล ปาตุภาวาย.
กตเม อัญจ? ยํ อานันท์ มหาปจวี อุกกํ ปติญฺจิตา, อุกกํ วาเท
ปติญฺจิตํ, วาโต อากาสัญฺโจ โหติ; โส อานันท์ สมโย, ยํ มหาวาตา
วายนฺติ, มหาวาตา วายนฺตา อุกกํ กัมเปณฺติ, อุกกํ กัมเปติ ปจวี
กัมเปติ. อยํ อานันท์ ปจโม เหตุ ปจโม บัจจโย มหโต
ภูมิจาตลลล ปาตุภาวาย. ปุณ จปรํ อานันท์, สมโณ วา
พัวหัมโณ วา อิทํ อิมา เจโตวลีเปยฺยํ โต, เทวตา มหิทธิกา

อัญจนปาทะ ปณณาสถาสังคหิโต ทุตติยวัโค ๘๗๕

มทานุภาวา; ตัลล ปริตตะ ปจวีลลภา ภาวตา โหติ อัญปมาณา
อาโปลลภา, โส อิม ปจวี กัมเปติ สกัมเปติ สัมปกัมเปติ. อญ
อานันท์ ทุตติโย เหตุ ทุตติโย บัจจโย มหโต ภูมิชาลลส ปาตุภาวาย.
ปุน จปร อานันท์, ยथा โพธิสสโต ตุตติยา กายา จิตฺตวา สโต
ลัมปชาโน มาตุ กุจฉี โสภกมติ; ตทาย ปจวี กัมเปติ สกัมเปติ
ลัมปกัมเปติ. อญ อานันท์ ทุตติโย เหตุ ทุตติโย บัจจโย มหโต
ภูมิชาลลส ปาตุภาวาย. ปุน จปร อานันท์, ยथा โพธิสสโต
สโต ลัมปชาโน มาตุ กุจฉีลมา นิภกมติ; ตทาย ปจวี กัมเปติ
สกัมเปติ ลัมปกัมเปติ. อญ อานันท์ จตุตฺโต เหตุ จตุตฺโต บัจจโย มหโต
ภูมิชาลลส ปาตุภาวาย. ปุน จปร อานันท์, ยथा ตถาคโต
อนุจฺฉริ ลัมมัลลโพธิ อภิสัมพุชฺฌติ; ตทาย ปจวี กัมเปติ สกัมเปติ
ลัมปกัมเปติ. อญ อานันท์ บัลลจโม เหตุ บัลลจโม บัจจโย มหโต
ภูมิชาลลส ปาตุภาวาย. ปุน จปร อานันท์, ยथा ตถาคโต
อนุจฺฉริ ธัมมจักก ปวตฺเตติ; ตทาย ปจวี กัมเปติ สกัมเปติ
ลัมปกัมเปติ. อญ อานันท์ ฉัญฺโง เหตุ ฉัญฺโง บัจจโย มหโต
ภูมิชาลลส ปาตุภาวาย. ปุน จปร อานันท์, ยथा ตถาคโต สโต
ลัมปชาโน อายุสขาร โสสสชฺชติ; ตทาย ปจวี กัมเปติ สกัมเปติ
ลัมปกัมเปติ. อญ อานันท์ สัตตโม เหตุ สัตตโม บัจจโย มหโต
ภูมิชาลลส ปาตุภาวาย. ปุน จปร อานันท์, ยथा ตถาคโต
อนุปาทิสฺสาเย นิพฺพานาตุยา ปรินิพฺพายติ; ตทาย ปจวี กัมเปติ

สัทธัมมปติ สัมปัทธัมมปติ. ขย อานนัทธ อัญจโม เหตุ อัญจโม บัจจโย
มหโต ภูมิชาลลัส ปาตุภาวาย. อิม โข อานนัทธ อัญจ เหตุ อัญจ
บัจจยา มหโต ภูมิชาลลัส ปาตุภาวายาติ.

ชาลวักโค ทติโย.

อิจฉา อลลัจ สัจฉิตต ภาวา อภิภูนา เต สห

วิโมกโข เทว จ โวหารา ปริสา ภูมิชาเลน จาติ.

อัญจกนิปาเต ปณณาสกาลังคหิโต ตติยวักโค.

๗๑ สัทธโ อภิขเว ภิกขุ โหติ โน สีสวา; เหว โส เตน
อังเคน อปริปุโร โหติ, เตน ตํ อังคํ ปริปุเรตัพพํ “กีนนัท
สัทธโ จ อัสสํ สีสวา จาติ. ยโต จ โข ภิกขเว ภิกขุ สัทธโ จ
โหติ สีสวา จ; เหว โส เตน อังเคน อปริปุโร โหติ. สัทธโ จ
ภิกขเว ภิกขุ โหติ สีสวา จ โน พหุสสุโต; เหว โส เตน
อังเคน อปริปุโร โหติ, เตน ตํ อังคํ ปริปุเรตัพพํ “กีนนัท
สัทธโ จ อัสสํ สีสวา จ พหุสสุโต จาติ. ยโต จ โข ภิกขเว
ภิกขุ สัทธโ จ โหติ สีสวา จ พหุสสุโต จ; เหว โส เตน
อังเคน อปริปุโร โหติ. สัทธโ จ ภิกขเว ภิกขุ โหติ สีสวา จ
พหุสสุโต จ โน อัมมกถิโก; ๆ เปฯ อัมมกถิโก จ โน ปริสวโจ;
ๆ เปฯ ปริสวโจ จ โน วิสวโท ปริสวอ อัมมํ เทเสติ; ๆ เปฯ
วิสวโท จ ปริสวอ อัมมํ เทเสติ, โน จตุณฺณํ ฉานนํ อภิเจตสิกานํ
ทิจฺจํอัมมํสุขวิหารานํ นิคามตาริ โหติ อภิเจตสิกานํ ชกถิรตาริ; ๆ เปฯ

จตุณัน ฌานานัน อากิเจตสิกานัน ทิฏฐจธัมมสุขวิหารานัน นิคามลาภี โหติ
 อภิजनลาภี อภิสราภี, โน อาสวานัน ขยา อนาคตัง เจโตวิมุตติ
 บัณณาวิมุตติ ทิฏฐิเจว ธัมเม สย อภินิเภา สัจฉิกัตวา อุปสัมบัซซ
 วิหริติ; เอว โส เตน อังเคน อปริปุโร โหติ, เตน ตัง อังค
 ปริปุเรตัพพ “กีนนาหิ สัตโธ จ อัสสิ ลีลวา จ พหุสสุโต จ
 ธัมมกถิกโก จ ปริสวาวโร จ วิสวาทโก จ ปริสวาท ธัมม เทเสยยัง,
 จตุณัน ฌานานัน อากิเจตสิกานัน ทิฏฐจธัมมสุขวิหารานัน นิคามลาภี
 อัสสิ อภิजनลาภี อภิสราภี, อาสวานัน ขยา อนาคตัง เจโตวิมุตติ
 บัณณาวิมุตติ ทิฏฐิเจว ธัมเม สย อภินิเภา สัจฉิกัตวา อุปสัมบัซซ
 วิหเรยยังติ. ยโต จ โข ภิกขเว ภิกขุ สัตโธ จ โหติ
 ลีลวา จ พหุสสุโต จ ธัมมกถิกโก จ ปริสวาวโร จ วิสวาทโก จ
 ปริสวาท ธัมม เทเสติ, จตุณัน ฌานานัน อากิเจตสิกานัน ทิฏฐจธัมมสุขวิหารานัน
 นิคามลาภี โหติ อภิजनลาภี อภิสราภี, อาสวานัน ขยา อนาคตัง
 เจโตวิมุตติ บัณณาวิมุตติ ทิฏฐิเจว ธัมเม สย อภินิเภา สัจฉิกัตวา
 อุปสัมบัซซ วิหริติ; เอว โส เตน อังเคน อปริปุโร โหติ. อิมหิ
 โข ภิกขเว อัญจหิ ธัมเมหิ สมณนาคโต ภิกขุ สมณนปสาธาติโก จ
 โหติ สัพพาการอปริปุโร จาติ.

สัตโธ ภิกขเว ภิกขุ โหติ โน ลีลวา; เอว โส เตน อังเคน
 อปริปุโร โหติ, เตน ตัง อังค ปริปุเรตัพพ “กีนนาหิ สัตโธ จ

อัสส ลีลวา จาติ. ยโต จ โช ภิกขเว ภิกขุ สัตโธ จ โหติ
 ลีลวา จ; เหว โส เตน อังเคน ปริปุโร โหติ. สัตโธ จ ภิกขเว
 ภิกขุ โหติ ลีลวา จ โน พหุสสุโต ๆ เป ๆ พหุสสุโต จ โน
 ธัมมกถิโก ๆ เป ๆ ธัมมกถิโก จ โน ปริสาวโร ๆ เป ๆ ปริสาวโร จ
 โน วิสาร์โต ปริสาย ธัมม เทเสติ; ๆ เป ๆ วิสาร์โต จ ปริสาย
 ธัมม เทเสติ; เป จ เต สันตา วิโมกขา อติกกัมม รูปे อรูปา,
 เต กาเยน ผลัตถา วิหริติ, โน อาสวาน ขยา อนาสว
 เจโตวิมุตติ บัญญาวิมุตติ ทิฏฐิเจว ธัมमे สย อภิณเภา สัจฉิกัตถา
 ออุปสัมปชช วิหริติ; เหว โส เตน อังเคน ปริปุโร โหติ, เตน ค
 อังค ปริปุเรตัพพิ “กีนนาห สัตโธ จ อัสส ลีลวา จ พหุสสุโต จ
 ธัมมกถิโก จ ปริสาวโร จ วิสาร์โต จ ปริสาย ธัมม เทเสยมิ;
 เป จ เต สันตา วิโมกขา อติกกัมม รูปे อรูปา, เต กาเยน
 ผลัตถา วิหเรยมิ, อาสวาน ขยา อนาสว เจโตวิมุตติ
 บัญญาวิมุตติ ทิฏฐิเจว ธัมमे สย อภิณเภา สัจฉิกัตถา ออุปสัมปชช
 วิหเรยยันติ. ยโต จ โช ภิกขเว ภิกขุ สัตโธ จ โหติ ลีลวา จ
 พหุสสุโต จ ธัมมกถิโก จ ปริสาวโร จ วิสาร์โต จ ปริสาย ธัมม
 เทเสติ; เป จ เต สันตา วิโมกขา อติกกัมม รูปे อรูปา, เต
 กาเยน ผลัตถา วิหริติ, อาสวาน ขยา ๆ เป ๆ สัจฉิกัตถา
 ออุปสัมปชช วิหริติ; เหว โส เตน อังเคน ปริปุโร โหติ. อิมหิ
 โช ภิกขเว อัญหิ ธัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ สมันนคปาสาติโก จ

โหติ สัพพาการปริปุโร จาติ.

๗๒ เอกิ สมยํ ภควา นาทิเก วิหริติ คินชกาวลเ. ตัตถ โข
ภควา ภิกขุ ชามันเตสิ “ภิกขโวติ. “ภันเตติ เต ภิกขุ ภควโต
บัพฺบิสฺโสสุ. ภควา เอตทโว “มรณัสสตีติ ภิกขเว ภาวิตา พหุลิตา
มทฺธิมฺลลา โหติ มหานิสฺสา อมโตคธา อมตปริโยธานา, ภาวเณ ใน
ตุมฺเหติ ภิกขเว มรณัสสตีติ.

เอวํ วุตฺเต อัจฉตโร ภิกขุ ภควันตํ เอตทโว “อหํ โข ภันเต
ภาวมิ มรณัสสตีติ. ยถากถํ ปน ตํวํ ภิกขุ ภาวสิ มรณัสสตีติ.
อิธ มัยฺหิ ภันเต เอวํ โหติ “อโห วตทํ รัตฺติณํทิวํ ซีเวยฺยํ, ภควโต
สาสนํ มนสิ กเรยฺยํ, พทฺ วจ เม กตมัสสาติ: เอวํ โข อหํ ภันเต
ภาวมิ มรณัสสตีติ.

อัจฉตโรปิ โข ภิกขุ ภควันตํ เอตทโว “อหํปิ โข
ภันเต ภาวมิ มรณัสสตีติ. ยถากถํ ปน ตํวํ ภิกขุ ภาวสิ
มรณัสสตีติ. อิธ มัยฺหิ ภันเต เอวํ โหติ “อโห วตทํ ทิวสํ
ซีเวยฺยํ, ภควโต สาสนํ มนสิ กเรยฺยํ, พทฺ วจ เม กตมัสสาติ: เอวํ
โข อหํ ภันเต ภาวมิ มรณัสสตีติ.

อัจฉตโรปิ โข ภิกขุ ภควันตํ เอตทโว “อหํปิ โข ภันเต
ภาวมิ มรณัสสตีติ. ยถากถํ ปน ตํวํ ภิกขุ ภาวสิ มรณัสสตีติ.
อิธ มัยฺหิ ภันเต เอวํ โหติ “อโห วตทํ อุมฺพทฺมทิวสํ ซีเวยฺยํ,
ภควโต สาสนํ มนสิ กเรยฺยํ, พทฺ วจ เม กตมัสสาติ: เอวํ โข

อหํ ภันเต ภาวะมิ มรณัสสคินฺติ.

อฉฺฉนฺตโรปิ โข ภิกขุ ภควันตํ เอตทโวจ “อหํปิ โข ภันเต
ภาวะมิ มรณัสสคินฺติ. ยถากถํ ปน ตํวํ ภิกขุ ภาวะสิ มรณัสสคินฺติ.
อิธ มัยฺหิ ภันเต เอวํ โหติ “อโห วตาทิ ตถันตฺรํ ชีเวยฺยํ ยถันตฺรํ
เอกํ ปิณฺฑปาตํ ภุญฺชามิ, ภควโต สาสณํ มนสิ กเรยฺยํ; พหุ วต เม
กตมัสสํสาติ: เอวํ โข อหํ ภันเต ภาวะมิ มรณัสสคินฺติ.

อฉฺฉนฺตโรปิ โข ภิกขุ ภควันตํ เอตทโวจ “อหํปิ โข ภันเต
ภาวะมิ มรณัสสคินฺติ. ยถากถํ ปน ตํวํ ภิกขุ ภาวะสิ มรณัสสคินฺติ.
อิธ มัยฺหิ ภันเต เอวํ โหติ “อโห วตาทิ ตถันตฺรํ ชีเวยฺยํ ยถันตฺรํ
อุบุพฺพิณฺฑปาตํ ภุญฺชามิ, ภควโต สาสณํ มนสิ กเรยฺยํ; พหุ วต เม
กตมัสสํสาติ: เอวํ โข อหํ ภันเต ภาวะมิ มรณัสสคินฺติ.

อฉฺฉนฺตโรปิ โข ภิกขุ ภควันตํ เอตทโวจ “อหํปิ โข ภันเต
ภาวะมิ มรณัสสคินฺติ. ยถากถํ ปน ตํวํ ภิกขุ ภาวะสิ มรณัสสคินฺติ.
อิธ มัยฺหิ ภันเต เอวํ โหติ “อโห วตาทิ ตถันตฺรํ ชีเวยฺยํ ยถันตฺรํ
จัตตาโร ปณฺจ อาโลเป สํชาติตฺวา อชฺชโณหฺรามา, ภควโต สาสณํ
มนสิ กเรยฺยํ; พหุ วต เม กตมัสสํสาติ: เอวํ โข อหํ ภันเต
ภาวะมิ มรณัสสคินฺติ.

อฉฺฉนฺตโรปิ โข ภิกขุ ภควันตํ เอตทโวจ “อหํปิ โข ภันเต
ภาวะมิ มรณัสสคินฺติ. ยถากถํ ปน ตํวํ ภิกขุ ภาวะสิ มรณัสสคินฺติ.
อิธ มัยฺหิ ภันเต เอวํ โหติ “อโห วตาทิ ตถันตฺรํ ชีเวยฺยํ ยถันตฺรํ

เขกั อาโลป สัชาตัตถิ วา อัสสโมหรามิ, ภควโต สาสัน มนสิ กเรยยัง;
พหุ วต เม กตมัสสาติ: เอว โข อหิ ภันเต ภาวेमि มรณัสสันตินิ.

อัมมตโรปิ โข ภิกขุ ภควันติ เอตทโว: “อหิ โข ภันเต
ภาวेमิ มรณัสสันตินิ. ยถากถ ปน ตัง ภิกขุ ภาวสิ มรณัสสันตินิ.
อิธ มัยหิ ภันเต เอว โหติ “อโห วตาทิ ตถันตโร ชิเวยยัง ยถันตโร
อัสสลิตถิ วา วา มัสสาสามิ มัสสลิตถิ วา วา อัสสาสามิ, ภควโต สาสัน
มนสิ กเรยยัง; พหุ วต เม กตมัสสาติ: เอว โข อหิ ภันเต
ภาวेमิ มรณัสสันตินิ.

เอว วุตเต ภควา เต ภิกขุ เอตทโว: “ยัวยัง ภิกขเว ภิกขุ
เอว มรณัสสันติ ภาวสิ “อโห วตาทิ รัตตินทิว ชิเวยยัง, ภควโต สาสัน
มนสิ กเรยยัง; พหุ วต เม กตมัสสาติ. โย จาย ภิกขเว ภิกขุ เอว
มรณัสสันติ ภาวสิ “อโห วตาทิ ทิวส ชิเวยยัง, ภควโต สาสัน มนสิ กเรยยัง;
พหุ วต เม กตมัสสาติ. โย จาย ภิกขเว ภิกขุ เอว มรณัสสันติ
ภาวสิ “อโห วตาทิ อุปัตตมทิวส ชิเวยยัง, ภควโต สาสัน มนสิ กเรยยัง;
พหุ วต เม กตมัสสาติ. โย จาย ภิกขเว ภิกขุ เอว มรณัสสันติ
ภาวสิ “อโห วตาทิ ตถันตโร ชิเวยยัง ยถันตโร เขกั มัณณปาตัง
ภุขามิ, ภควโต สาสัน มนสิ กเรยยัง; พหุ วต เม กตมัสสาติ. โย
จาย ภิกขเว ภิกขุ เอว มรณัสสันติ ภาวสิ “อโห วตาทิ ตถันตโร
ชิเวยยัง ยถันตโร อุปัตตมมัณณปาตัง ภุขามิ, ภควโต สาสัน
มนสิ กเรยยัง; พหุ วต เม กตมัสสาติ. โย จาย ภิกขเว ภิกขุ เอว

มรณัสสตี ภาเวติ “อโห วตาคี ตถันตรึ ซีเวยยัง ยถันตรึ จัตตาโร
 บัจจ อาโลเป สขาติตฺวา อัสสโฆรามี, ภควโต สาสัน มนสิ กระยยัง;
 พหุ วต เม กตมัสสาติ. อิมะ วุจฺจันติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปมัตตา
 วิหรันติ, ทัณฺธิ มรณัสสตี ภาเวนฺติ อาสวานํ ขยาย.

โย จาย ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอว มรณัสสตี ภาเวติ “อโห วตาคี
 ตถันตรึ ซีเวยยัง ยถันตรึ เอกํ อาโลเป สขาติตฺวา อัสสโฆรามี,
 ภควโต สาสัน มนสิ กระยยัง, พหุ วต เม กตมัสสาติ. โย จาย
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอว มรณัสสตี ภาเวติ “อโห วตาคี ตถันตรึ ซีเวยยัง
 ยถันตรึ อัสสตีตฺวา วา บัสสัสสามิ บัสสตีตฺวา วา อัสสสามิ, ภควโต
 สาสัน มนสิ กระยยัง, พหุ วต เม กตมัสสาติ. อิมะ วุจฺจันติ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ อปัมัตตา วิหรันติ, มรณัสสตี ภาเวนฺติ อาสวานํ
 ขยาย. ตัสมา ติห ภิกฺขเว เอว ลิกฺขิตัพฺพิ “อปัมัตตา วิหริสสาม,
 มรณัสสตี ภาเวสสาม อาสวานํ ขยายาติ. เอวํหิ โว
 ภิกฺขเว ลิกฺขิตัพฺพณฺติ.

๗๓ เอกํ สมยํ ภควา นาทิเก วิหริติ คินฺชกาवलเ. ตตฺถ โข
 ภควา ภิกฺขุ อามันเตสิ ฯ เป ฯ มรณัสสตี ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลิกฺคา
 มหัชฌมา โหติ มหานิสฺสา อมโตคธา อมตปริโยสานา. กถํ ภาวิตา
 ฯ ภิกฺขเว มรณัสสตี กถํ พหุลิกฺคา มหัชฌมา โหติ มหานิสฺสา
 อมโตคธา อมตปริโยสานา? อิท ภิกฺขเว ภิกฺขุ ทิวเส นิกฺขันเต
 วัคคิยา ปฏิทิตาย อิติ ปฏิฉนฺจิกฺขติ “พหุกา โข” เม บัจจมา

อัญจนปาทะ ปณินาสกาลังคหิโต ตติยวัคโค. ๓๘๓

มรณัสส: อหิ วา มํ ทสเสยฺย, วิจฺฉิกา วา มํ ทสเสยฺย, สตปที
วา มํ ทสเสยฺย, เตน เม อัสสํ กาลกิริยา, โส มมัสสํนฺตฺราโย;
อุบฺกัชฺชิตฺวา วา ปปเตยฺย, ภาตฺตํ วา เม ภาตฺตํ พฺยาบํชเชยฺย,
ปีตํ วา เม กุบฺเปยฺย, เสรมํทํ วา เม กุบฺเปยฺย, สัตตกา วา เม
วาตา กุบฺเปยฺย, มนุสฺสา วา มํ อุบฺกักเมยฺย, อมฺนุสฺสา วา มํ
อุบฺกักเมยฺย, เตน เม อัสสํ กาลกิริยา, โส มมัสสํนฺตฺราโยติ. เตน
ภิกฺขเว ภิกฺขุณา อติ ปฏฺฐิณํ จิกฺขิตฺัพพํ “อติ อติ นุ โข เม ปาปกา
อกุสฺสา ธมฺมา อปัปฺปหานา, เย เม อัสสํ รัตฺตี กาลํ กโรนฺตัสสํ
อณฺตรายายาติ. สเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ บัจจเวกฺขมาโน เหว ชานาติ
“อติ อติ เม ปาปกา อกุสฺสา ธมฺมา อปัปฺปหานา, เย เม อัสสํ รัตฺตี
กาลํ กโรนฺตัสสํ อณฺตรายายาติ. เตน ภิกฺขเว ภิกฺขุณา เตสฺสวณฺเณ
ปาปกาณํ อกุสฺสานํ ธมฺมานํ ปหานาย อหิมตฺโต ฉนฺโต จ
วายาโม จ อุตฺสาโท จ อุตฺโสฬสํทึ จ อปัปฺปวานี จ สติ จ
สํปชฺฌณฺณจํ ภเวยฺย. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อาทิตฺตเจโส วา
อาทิตฺตสึโส วา ตัสสเว เจสฺสสํ วา สีสฺสสํ วา นิพฺพาปนาย
อหิมตฺตํ ฉนฺตณฺจํ วายามณฺจํ อุตฺสาหณฺจํ อุตฺโสฬสํทึณฺจํ
อปัปฺปวานีณฺจํ สติณฺจํ สํปชฺฌณฺณจํ ภเวยฺย; เหาเมว โข ภิกฺขเว
เตน ภิกฺขุณา เตสฺสวณฺเณ ปาปกาณํ อกุสฺสานํ ธมฺมานํ ปหานาย
อหิมตฺโต ฉนฺโต จ วายาโม จ อุตฺสาโท จ อุตฺโสฬสํทึ จ
อปัปฺปวานี จ สติ จ สํปชฺฌณฺณจํ ภเวยฺย. สเจ ปน ภิกฺขเว

ภิกขุ บัณฑิตเวกขมาโน เอว ชาณาติ “อัตถิ เม ปาปกา อกุสลา
ธัมมา อปัปปีนา, เย เม อัสสุ รัตติ กาลิ กโรนัตถัสส
อนันตรายายาติ. เตเน ภิกขเว ภิกขุนา เตเนว ปัตติปาโมชเชน
วิหาตัพพิ อโหโรตตานุลลิกขินา กุสเลสุ ธัมมेषุ.

อิธ ปน ภิกขเว ภิกขุ รัตติยา นิกขันตาย ทิวเส ปฏิเท
อติ ปฏิสัณจิขติ “พหุกา โข เม บัณฑิตา มรณัสส: อหิ วา ม
ทสเยย, วิจิจิกา วา ม ทสเยย, สุตปที วา ม ทสเยย, เตเน เม
อัสส กาลกิริยา, โส มมัสสันตฺราโย, อุปลักขลิตฺวา วา ปเปเตยฺย,
ภัตติ วา เม ภุตติ พยาบัสสเยย, ปัตติ วา เม กุप्เปยฺย,
เสมฺหิ วา เม กุप्เปยฺย, สัตถกา วา เม วาตา กุप्เปยฺย,
มนุสฺสา วา ม อุปลักกเมยฺย, อมนุสฺสา วา ม อุปลักกเมยฺย, เตเน
เม อัสส กาลกิริยา, โส มมัสสันตฺราโยติ. เตเน ภิกขเว ภิกขุนา
อติ ปฏิสัณจิขติัพพิ “อัตถิ นุ โข เม ปาปกา อกุสลา ธัมมา
อปัปปีนา, เย เม อัสสุ ทิวา กาลิ กโรนัตถัสส อนันตรายายาติ.
สเจ ภิกขเว ภิกขุ บัณฑิตเวกขมาโน เอว ชาณาติ “อัตถิ เม ปาปกา
อกุสลา ธัมมา อปัปปีนา, เย เม อัสสุ ทิวา กาลิ กโรนัตถัสส
อนันตรายายาติ. เตเน ภิกขเว ภิกขุนา เตสฺสวเณว ปาปกาณิ อกุสลาณิ
ธัมมานิ ปทานาย อธิมัตโต ฉนฺโต จ วายาโม จ อุลลสาโท จ
อุลลโสฬีหิ จ อปัปฺปิยานิ จ สติ จ สัมปชฌณณฺจ กรณีย.
เสยฺยณานิ ภิกขเว ยาติตฺตเจโส วา ยาติตฺตลโโส วา ตัสสเว

อัญจกนิปาเต บัณฑิตาสกาสังคหิโต ตติยัคโค.

๓๕๕

เจลลัส วา ลัลลัส วา นิพพาปนาย อิมัตตัง ฉนฺทญํ วายามญํ
อูลสาหญํ อุลโสฬหิณญํ อปัปฺปวณญํ สติณญํ สัมปชฌณญํ
กรณญํ; เอวเมว โข ภิกขเว เตเน ภิกขุณา เตสฺสญฺเฒว ปาปกาณํ
อกุลลานํ ธมฺมานํ ปทาณาย อิมัตตํโต ฉนฺโท จ วายาโม จ
อูลสาโห จ อุลโสฬหิ จ อปัปฺปวาณิ จ สติ จ สัมปชฌณญํ
กรณญํ. สเจ ปน ภิกขเว ภิกขุ บัจจเวกฺขมาโน เอว ชานาติ
“ อตฺถิ เม ปาปกา อกุลลา ธมฺมา อปัปฺปนา, เย เม อลฺลํ ทิวา
กาถํ กโรนฺตลฺลํ อนฺตรายายาติ. เตเน ภิกขเว ภิกขุณา เตเนว
ปติปามุชฺเชน วิหาตัพพิ อโหโรตฺถานุลลิกขณา กุลฺเลสุ ธมฺเมสุ. เอว
ภาวิตา โข ภิกขเว มรณลลิติ เอว พหุลลิตา มหฺบิฬสา โหติ
มหานิสฺสา อมโตคชา อมตปริโยธนาติ.

๓๖ อัญจิมา ภิกขเว สัมปทา. กตมา อัญจ? อญฺจํณสัมปทา
อารักขสัมปทา กัลยาณมิตฺตตา สมชีวตา สัตถาสัมปทา ลีลสัมปทา
จาคสัมปทา บัณฑิตสัมปทา. อิมา โข ภิกขเว อัญจํ สัมปทาติ.

อญฺจตา	กัมมธมฺมโยสุ	อปัปฺมัตตโต	วิชานวา
สมํ	กัปปิเปติ	ชีวตํ	สัมภตํ
ลลิตํ	อิลลิตํ	สम्मํ	นโน
นิจํ	มัตตํ	วิโสเธติ	
อิจฺเจเต	อัญจํ	ธมฺมา จ	ลลิตลลิตํ

นรเมลิโน

อภักขาตา สัจจนาเมน

อุภยัคถ สุขาวหา,

ติฏฐจธัมมहितัตถาย

สัปปรายสุขาย จ

เอวเมตัง คหัญจัน

จาโค ปุณณิ ปวัทธมตติ.

๗๕ อัญจิมะ ภิกขเว สัมปทา. กตมา อัญจ? อญฺจันนสัมปทา
 ชารักขสัมปทา กัลลยานมิตตตา สมชีวตา สัทธาสัมปทา สีลสัมปทา
 จาคสัมปทา มัญญาสัมปทา.

กตมา จ ภิกขเว อญฺจันนสัมปทา? อธิ ภิกขเว กุลปุตโต
 เยน กัมมัญฺจเณน ชีวัก กัมเปติ ยถิ กลิยา ยถิ วณิชาขาย
 ยถิ ไควรักเขน ยถิ อิลลิตฺตเณน ยถิ ราชโปริเสน ยถิ สิปปัญฺณตเรน,
 ตตฺถ ทักโข โหติ อนนโส ตตฺรปายาย วิมฺสา ย สมนฺนาคโต
 ขลฺ กาคุ ขลฺ ลวิชาตุ. ขยํ วุจฺจติ ภิกขเว อญฺจันนสัมปทา.

กตมา จ ภิกขเว ชารักขสัมปทา? อธิ ภิกขเว กุลปุตฺตลล
 โภคา โหนฺติ อญฺจันนวิริยาธิตตา พาหาพลปริจिता เสทาวักขิตตา
 ธัมมิกา ธัมมลตฺธา, เต ชารักเขน คุตฺติยา สัมปาเทติ “กีนฺติ เม
 อิม โภเค เณว ราชานเ ทเรยฺย, น โจรา ทเรยฺย, น อคฺคิ
 ทเหยฺย, น อุตฺถํ วเหยฺย, น อปฺปมฺยา ทายาทา ทเรยฺยุนฺติ.
 ขยํ วุจฺจติ ภิกขเว ชารักขสัมปทา.

กตมา จ ภิกขเว กัลลยานมิตตตา? อธิ ภิกขเว กุลปุตฺโต
 ยลฺลมี คาเม วา นิคมเ วา ปฏิวสฺติ, ตตฺร เย เต โหนฺติ

คหปติ วา คหปติปุตตา วา ทหรา วา วุฑฒสิลิโน วุฑฒา วา
 วุฑฒสิลิโน สัตถาสัมบันนํ สัลลัมบันนํ จาคลัมบันนํ บัลลวาสัมบันนํ,
 เตหิ สัตถํ สันติญฺจติ สัลลปติ สากัจฉํ สมานัสฺสชติ, ยถารูปานํ
 สัตถาสัมบันนํ สัตถาสัมปทํ อนุสิทฺชติ, ยถารูปานํ สัลลัมบันนํ
 สัลลัมปทํ อนุสิทฺชติ, ยถารูปานํ จาคลัมบันนํ จาคลัมปทํ อนุสิทฺชติ,
 ยถารูปานํ บัลลวาสัมบันนํ บัลลวาสัมปทํ อนุสิทฺชติ. ขยํ วุจฺจติ
 ภิกฺขเว กัลยาณมิตฺตตา.

กตมา จ ภิกฺขเว สมชีวิตา? อธิ ภิกฺขเว กุลปุตฺโต อายญฺจ
 โภคานํ วิทิตฺวา วยญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา สมชีวิกํ กပ္ปเปติ
 นาจโงคาฬิหํ นาติหีนํ “เอวํ เม อายโย วยํ ปริยาทาย จัสสติ,
 น จ เม วโย อายํ ปริยาทาย จัสสตีติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว
 ตฺถาธาโร วา ตฺถาธารณฺโงวาสี วา ตฺถํ บัคฺคเหตฺวา ชานาติ
 “เอตฺตเกณ วา โยนตํ เอตฺตเกณ วา อุนฺนตฺตํติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว
 กุลปุตฺโต อายญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา วยญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา
 สมชีวิกํ กပ္ปเปติ นาจโงคาฬิหํ นาติหีนํ “เอวํ เม อายโย วยํ
 ปริยาทาย จัสสติ, น จ เม วโย อายํ ปริยาทาย จัสสตีติ.
 สจายํ ภิกฺขเว กุลปุตฺโต อัยปายโย สมานอ อุตฺตารํ ชีวิกํ กပ္ปเปติ,
 ตัสส ภวณฺตี วัตฺตาโร “อตุมฺพรชาทกณฺจายํ กุลปุตฺโต โภเค
 ชาตตีติ. สเจ ปณายํ ภิกฺขเว กุลปุตฺโต มหาโย สมานอ กสิริ
 ชีวิกํ กပ္ปเปติ, ตัสส ภวณฺตี วัตฺตาโร “อติธมฺวาทกณฺจายํ กุลปุตฺโต

มริสสตีติ. ยโต จ ชยัม ภิกขเว กุลปุตฺโต อายันจ โภทานํ
 วิทิตฺวา วยันจ โภทานํ วิทิตฺวา สมชีวิกํ กัปปิเปติ นัจโจคาหํ
 นาคีหิณํ “เอว เม อาโย วยํ ปริยาทาย จัสสตีติ, น จ เม วโย
 ชายํ ปริยาทาย จัสสตีติ. ชยํ วุจฺจติ ภิกขเว สมชีวิกา.

กตมา จ ภิกขเว สัทธาสัมปทา? อธิ ภิกขเว กุลปุตฺโต
 สัทโธ โหติ, สัททหติ ทถาคคัสส โพธิ “อิตฺถิ โส ภควา ๆ เป ๆ
 สัตถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ. ชยํ วุจฺจติ ภิกขเว สัทธาสัมปทา.

กตมา จ ภิกขเว ลีลสัมปทา? อธิ ภิกขเว กุลปุตฺโต
 ปาณาคีปาตา ปฏฺวิโรโต โหติ, ๆ เป ๆ สุราเมรยมัชชชุปมาทญฺญจํ
 ปฏฺวิโรโต โหติ. ชยํ วุจฺจติ ภิกขเว ลีลสัมปทา.

กตมา จ ภิกขเว จาคสัมปทา? อธิ ภิกขเว กุลปุตฺโต
 วิจตมจฺจเณเรน เจตสา อคาวํ อชฺฌาวสตี ๆ เป ๆ ยาจโยโค
 ทานส่วภาครโต. ชยํ วุจฺจติ ภิกขเว จาคสัมปทา.

กตมา จ ภิกขเว มัชฌิมาสัมปทา? อธิ ภิกขเว กุลปุตฺโต
 มัชฌิมา โหติ ๆ เป ๆ สัมมาทุกัชกัชยคามินิยา. ชยํ วุจฺจติ
 ภิกขเว มัชฌิมาสัมปทา. อีมา โช ภิกขเว อญฺ्ञํ สัมปทาติ.

อญฺ्ञาตา กัมมธะเยสุ	อปัปมัตฺโต วิชานวา
สมํ กัปปิเปติ ชีวัต	สम्मกตํ อนุรักขติ,
สัทโธ ลีเลน สัมบันโน	วทณฺญํ วิตมฺจฺจโร
นิจฺจํ มัคคํ วิโสเจติ	โธตถานํ สัมปวายิก,

อิจเจเต อัญจ ธัมมา จ สัทธัสส นรเมลิโน
 ชักขาคา สัจจนาเมเน อุกยัคคิ สุกขาหา,
 ทิฏฐิธัมมहितัตถาย สัมปรายสุขาย จ
 เอมเมตํ คหัญจนํ จาโค ปุณณํ ปวตฺตติ.

๗๖ ตถา โข อายัสมา สาริปุตฺโต ภิกขุ อามันเตสิ “อาวุโส.
 ภิกขเวติ.” “อาวุโสติ โข เต ภิกขุ อายัสมา สาริปุตฺตัสส
 บัจฺจัสสโลสุ. อายัสมา สาริปุตฺโต เอกทโวจ “อัญจิม อาวุโส
 ปุคฺคลา สันโต สวิชฺชมานา โลกัสสมี. กตเม อัญจ?

อิอาวุโส ภิกขุโน ปววิตฺตัสส วิหโรติ นิรายตฺตวุตฺติโน อิจฺฉา
 อุပ္ปชฺชติ ลากาย, โส อญฺจหติ ขญฺติ วายมติ ลากาย, ตัสส
 อญฺจหโต ขญฺโต วายมโต ลากาย ลาโก อุပ္ปชฺชติ, โส เตน
 อลาเภเน โสจติ กิลมติ ปริเทเวติ อุตฺตทาฬิ กันถติ สัมโมหํ อายชฺชติ.
 อยํ วุจฺจตาวุโส ภิกขุ อิจฺฉโน วิหโรติ ลากาย, อญฺจหติ ขญฺติ
 วายมติ ลากาย, น จ ภากิ โสจ จ ปริเทเว จ จุโต จ สัทธัมมา.

ปิธ ปนาวุโส ภิกขุโน ปววิตฺตัสส วิหโรติ นิรายตฺตวุตฺติโน
 อิจฺฉา อุပ္ปชฺชติ ลากาย, โส อญฺจหติ ขญฺติ วายมติ ลากาย,
 ตัสส อญฺจหโต ขญฺโต วายมโต ลากาย ลาโก อุပ္ปชฺชติ, โส
 เตน ลาเภเน มชฺชติ ปมชฺชติ ปมาทมาชฺชติ. อยํ วุจฺจตาวุโส
 ภิกขุ อิจฺฉโน วิหโรติ ลากาย, อญฺจหติ ขญฺติ วายมติ ลากาย,
 ลุกกิ จ มที จ ปมาที จ จุโต จ สัทธัมมา.

อิธ ปณาวุโส ภิกขุโน ปวิวัตตัสส วิหระโต นิรายตตวุดฺติโน
 อิจฺฉา อပ္ปัมปัสสติ ลากาย, โส น อญฺฺจหติ น ขณฺณิ น วายมติ
 ลากาย, ตัสส อญฺฺจหโต อขณฺณิโต อวายมโต ลากาย ลาโก
 นูปัมปัสสติ; โส เตน อลาเภน โสจติ กิลมติ ปรีเทวติ อุตฺตทาพี
 กัณฺทติ สัมมโหํ อาปัสสติ. อयํ วุจฺจตาธุโส ภิกขุ อิจฺฉโน
 วิหระติ ลากาย, น อญฺฺจหติ น ขณฺณิ น วายมติ ลากาย,
 น จ ลาภี โสจ จ ปรีเทว จ จโต จ สัตถัมมา.

อิธ ปณาวุโส ภิกขุโน ปวิวัตตัสส วิหระโต นิรายตตวุดฺติโน
 อิจฺฉา อပ္ปัมปัสสติ ลากาย, โส น อญฺฺจหติ น ขณฺณิ น วายมติ
 ลากาย, ตัสส อญฺฺจหโต อขณฺณิโต อวายมโต ลากาย ลาโก
 อูปัมปัสสติ; โส เตน ลาเภน มัสสติ ปมัสสติ ปมาตมามัสสติ.
 อयํ วุจฺจตาธุโส ภิกขุ อิจฺฉโน วิหระติ ลากาย, น อญฺฺจหติ
 น ขณฺณิ น วายมติ ลากาย, ลาภี จ มที จ ปมาที จ
 จโต จ สัตถัมมา.

อิธ ปณาวุโส ภิกขุโน ปวิวัตตัสส วิหระโต นิรายตตวุดฺติโน
 อิจฺฉา อပ္ปัมปัสสติ ลากาย, โส อญฺฺจหติ ขณฺณิ วายมติ ลากาย,
 ตัสส อญฺฺจหโต ขณฺณิโต วายมโต ลากาย ลาโก นูปัมปัสสติ;
 โส เตน อลาเภน น โสจติ น กิลมติ น ปรีเทวติ น อุตฺตทาพี
 กัณฺทติ น สัมมโหํ อาปัสสติ. อยํ วุจฺจตาธุโส ภิกขุ อิจฺฉโน
 วิหระติ ลากาย, อญฺฺจหติ ขณฺณิ วายมติ ลากาย, น จ ลาภี น จ

โสจิ น จ ปริเทวิ อัจจุโต จ สัทธัมมา.

อิธ ปณาวุโส ภิกขุโน ปวิวัตตัสส วิหโรโต นิรายตตวตฺติโน
 อิจฺฉา อပ္ปัสสชติ ลาภาย, โส อญฺจุหติ ขญฺติ วายมติ ลาภาย,
 ตัสส อญฺจุหโต ขญฺโต วายมโต ลาภาย ลาโภ อပ္ปัสสชติ, โส
 เทน ลาเภน น มัชชติ น ปมัสชติ น ปมาทมาปัสสชติ. อยํ
 วุจฺจตาวุโส ภิกขุ อิจฺฉโน วิหโรติ ลาภาย, อญฺจุหติ ขญฺติ วายมติ
 ลาภาย, ลาภิ จ น จ มตี น จ ปมาตี อัจจุโต จ สัทธัมมา.

อิธ ปณาวุโส ภิกขุโน ปวิวัตตัสส วิหโรโต นิรายตตวตฺติโน
 อิจฺฉา อပ္ปัสสชติ ลาภาย, โส น อญฺจุหติ น ขญฺติ น วายมติ
 ลาภาย, ตัสส อญฺจุหโต อขญฺโต อวายมโต ลาภาย ลาโภ
 นูปปัสสชติ, โส เทน อลาเภน น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ
 น อุตฺตคาฬิ กนฺทติ น สัมโมหํ อापัสสชติ. อยํ วุจฺจตาวุโส
 ภิกขุ อิจฺฉโน วิหโรติ ลาภาย, น อญฺจุหติ น ขญฺติ น วายมติ
 ลาภาย, น จ ลาภิ น จ โสจิ น จ ปริเทวิ อัจจุโต จ สัทธัมมา.

อิธ ปณาวุโส ภิกขุโน ปวิวัตตัสส วิหโรโต นิรายตตวตฺติโน
 อิจฺฉา อပ္ปัสสชติ ลาภาย, โส น อญฺจุหติ น ขญฺติ น วายมติ
 ลาภาย, ตัสส อญฺจุหโต อขญฺโต อวายมโต ลาภาย ลาโภ
 อပ္ปัสสชติ, โส เทน ลาเภน น มัชชติ น ปมัสชติ น ปมาทมาปัสสชติ.
 อยํ วุจฺจตาวุโส ภิกขุ อิจฺฉโน วิหโรติ ลาภาย, น อญฺจุหติ
 น ขญฺติ น วายมติ ลาภาย, ลาภิ จ น จ มตี น จ

ปมาที อัจจุโต จ สัทธัมมา. อิม โข อวุโส อัจจุ ปุคฺคสา
สันโต สวิชชมานา โลกัสสมิณฺติ.

๗๗ ตັตร โข อายัสฺมา ทวาริปุคฺโต ภิกฺขุ อามันเตสิ
ฯ เป ฯ ทวารุโส ธัมเมหิ สมณฺณาคโต ภิกฺขุ อลํ อคฺคโต
อลํ ปเรสฺส. กตเมหิ นหิ? อิทวฺโส ภิกฺขุ ขิปปนิสํขติ จ
โหติ กุสเลสุ ธัมเมสุ, สุตานํภํ ธัมมานํ อารกชาติโก โหติ,
ธตฺตานํภํ ธัมมานํ อคฺคอุปปริกฺขิ โหติ, อคฺคธมฺมณาย ธัมมมณฺณาย
ธัมมานุธัมมปฏิยฺนโน จ โหติ, กัลลียานวาโจ จ โหติ กัลลียาน-
วากฺกโรเน โปริยา วาทย สมณฺณาคโต วิสฺสัญฺจาย อนนฺตฟาย
อคฺคธสฺส วิณฺณยาปนิยา, สันทิสฺสโก จ โหติ สมฺมาทปโก สมฺมุตฺเตชโก
ธมฺมปทสโก สพฺพหิมจารินํ. อิมเอหิ โข อวุโส นหิ ธัมเมหิ
สมณฺณาคโต ภิกฺขุ อลํ อคฺคโต อลํ ปเรสฺส.

บัจฺจิทวฺโส ธัมเมหิ สมณฺณาคโต ภิกฺขุ อลํ อคฺคโต อลํ
ปเรสฺส. กตเมหิ บัจฺจิทิ? อิทวฺโส ภิกฺขุ น เหว โข ขิปปนิสํขติ จ
โหติ กุสเลสุ ธัมเมสุ, สุตานํภํ ธัมมานํ อารกชาติโก โหติ,
ธตฺตานํภํ ธัมมานํ อคฺคอุปปริกฺขิ โหติ, อคฺคธมฺมณาย ธัมมมณฺณาย
ธัมมานุธัมมปฏิยฺนโน จ โหติ, กัลลียานวาโจ จ โหติ ฯ เป ฯ
สันทิสฺสโก จ โหติ ฯ เป ฯ สพฺพหิมจารินํ. อิมเอหิ โข อวุโส
บัจฺจิทิ ธัมเมหิ สมณฺณาคโต ภิกฺขุ อลํ อคฺคโต อลํ ปเรสฺส.

จตุทวฺโส ธัมเมหิ สมณฺณาคโต ภิกฺขุ อลํ อคฺคโต โน ปเรสฺส.

อัญจนินปาเต มั่นนาคาสังคหิโต ตติยวัคโค. ๓๙๓

กตเมหิ จตุหิ? อิทาสุโส ภิกขุ ขิปปนิสัณฺหิตี จ โหติ กุสเลสุ
ธัมเมสุ, สุตานันฺจ ธัมมานิ อารกชาติโก โหติ, ธตานุญจ ธัมมานิ
อัตถุปปวิกขี โหติ, อัตถมณฺเฑน ธัมมมณฺเฑน ธัมมานุธัมมปฏิบັນโน จ
โหติ, โน จ กัลยาณวาโจ โหติ ๆ เป ๆ โน จ สันตัสสโก
โหติ ๆ เป ๆ สัพพหิมจารินิ. อิมเอหิ โข อิทาสุโส จตุหิ
ธัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ อลํ อัตถโน โน ปเรสฺส.

จตุหาสุโส ธัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ อลํ ปเรสฺส โน อัตถโน.
กตเมหิ จตุหิ? อิทาสุโส ภิกขุ ขิปปนิสัณฺหิตี จ โหติ กุสเลสุ
ธัมเมสุ, สุตานันฺจ ธัมมานิ อารกชาติโก โหติ, โน จ ธตานุ
ธัมมานิ อัตถุปปวิกขี โหติ, โน จ อัตถมณฺเฑน ธัมมมณฺเฑน
ธัมมานุธัมมปฏิบັນโน โหติ, กัลยาณวาโจ จ โหติ ๆ เป ๆ
สันตัสสโก จ โหติ ๆ เป ๆ สัพพหิมจารินิ. อิมเอหิ โข อิทาสุโส
จตุหิ ธัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ อลํ ปเรสฺส โน อัตถโน.

ตีหาสุโส ธัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ อลํ อัตถโน โน ปเรสฺส.
กตเมหิ ตีหิ? อิทาสุโส ภิกขุ น เหว โข ขิปปนิสัณฺหิตี จ โหติ
กุสเลสุ ธัมเมสุ, สุตานันฺจ ธัมมานิ อารกชาติโก โหติ, ธตานุญจ
ธัมมานิ อัตถุปปวิกขี โหติ, อัตถมณฺเฑน ธัมมมณฺเฑน
ธัมมานุธัมมปฏิบັນโน จ โหติ, โน จ กัลยาณวาโจ โหติ ๆ เป ๆ
โน จ สันตัสสโก โหติ ๆ เป ๆ สัพพหิมจารินิ. อิมเอหิ โข

อาวุโส ตีหิ อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ อลํ อัตตโน โน ปเรสฺส.

ทีหาวุโส อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ อลํ ปเรสฺส โน อัตตโน.
 กตเมหิ ตีหิ? อิวาวุโส ภิกขุ น เหว โข ขิปปนิสฺสันติ จ โหติ
 กุสเลสุ อัมเมสุ, สุตตานํภํ อัมมานํ อารกชาติโก โหติ, โน จ ธตานิ
 อัมมานํ อัตถุเปปริกขี โหติ, โน จ อตฺถมณฺเณน อัมมมณฺเณน
 อัมมานุอัมมปฏิปัตติโน โหติ, กัลยาณวาโจ จ โหติ ๆ เป ๆ
 อตฺถกัลล วิธวณฺเณน, สันทกัลลโก จ โหติ ๆ เป ๆ สัพพหิมจารินํ.
 อิมหิ โข อาวุโส ตีหิ อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ อลํ ปเรสฺส
 โน อัตตโน.

ทวิหาวุโส อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ อลํ อัตตโน โน ปเรสฺส.
 กตเมหิ ทวีหิ? อิวาวุโส ภิกขุ น เหว โข ขิปปนิสฺสันติ จ โหติ
 กุสเลสุ อัมเมสุ, สุตตานํภํ อัมมานํ อารกชาติโก โหติ, ธตานิ
 อัมมานํ อัตถุเปปริกขี โหติ, อตฺถมณฺเณน อัมมมณฺเณน
 อัมมานุอัมมปฏิปัตติโน จ โหติ, โน จ กัลยาณวาโจ โหติ ๆ เป ๆ
 โน จ สันทกัลลโก โหติ ๆ เป ๆ สัพพหิมจารินํ. อิมหิ โข
 อาวุโส ทวีหิ อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ อลํ อัตตโน โน ปเรสฺส.

ทวิหาวุโส อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ อลํ ปเรสฺส โน
 อัตตโน. กตเมหิ ทวีหิ? อิวาวุโส ภิกขุ น เหว โข ขิปปนิสฺสันติ จ
 โหติ กุสเลสุ อัมเมสุ, โน จ สุตตานํ อัมมานํ อารกชาติโก โหติ,
 โน จ ธตานิ อัมมานํ อัตถุเปปริกขี โหติ, โน จ อตฺถมณฺเณน

อัญจนินปาเต ปัตถมาสังกัสมิโต ทตยวัคโค. ๑๙๕

อัมมมณเณาย อัมมานุอัมมปฏินโน โหติ, กัลยาณวาโจ จ โหติ
กัลยาณวาทกรโณ ปุริยา วาจา สมันนาคโต วิสัฏฐาย
อนนตพาย อตถัสส วิณณานิยา, สันทัสสโก จ โหติ สมาทปโก
สมุตเตชโก สัมปทสโก สัพพหิมจารินี. อิมะหิ โข อวุโส ทวีหิ
อัมเมหิ สมันนาคโต ภิกขุ อลं ปเวส โน อตตโนติ.

๗๖ อัญจิเม ภิกขเว อัมมา เสกขัสส ภิกขุโน ปริหานาย
ลวตตณัตติ. กตเม อัญจิ? กัมมารามตา ภัสสารามตา นิตถารามตา
สังคณการามตา อินทริเยสุ อคตทวารตา โภชนะ มัตตคณฺฐตา
อัสสัคคารามตา ปณฺณจารามตา. อิมะ โข ภิกขเว อัญจิ อัมมา
เสกขัสส ภิกขุโน ปริหานาย ลวตตณัตติ.

อัญจิเม ภิกขเว อัมมา เสกขัสส ภิกขุโน อปริหานาย ลวตตณัตติ.
กตเม อัญจิ? นกัมมารามตา นภัสสารามตา นนิตถารามตา
นสังคณการามตา อินทริเยสุ อคตทวารตา โภชนะ มัตตคณฺฐตา
อัสสัคคารามตา ปณฺณจารามตา. อิมะ โข ภิกขเว อัญจิ อัมมา
เสกขัสส ภิกขุโน อปริหานาย ลวตตณัตติ.

๗๗ อัญจิมานิ ภิกขเว กุสึตวตฺถุนิ. กตมานิ อัญจิ?

อโธ ภิกขเว ภิกขุณา กัมมํ กตตัพพํ โหติ, ตัสส เอวํ โหติ
“กัมมํ โข เม กตตัพพํ ภวิสสตี, กัมมํ โข ปณฺ เม กโรนตัสส
กาโย กิลมิลลตติ, ทนฺทาหํ นิปฺปชฺชาเยติ โส นิปฺปชฺชติ น วิริย
ฮารภาติ อปฺปตตัสส ปตฺติยา อนนฺตตัสส อธิมกย อตฺถมิถตตัสส

ลัจฉิกิริยาย. อิทํ ภิกขเว ปจฺมํ กุสึตวตฺถุ.

ปุณ ะปรี ภิกขเว, ภิกขุณา กัมมํ กตํ โหติ, ตัสส เอว
โหติ “อหํ โข กัมมํ อกาสิ, กัมมํ โข ปณ เม กโรนิตฺถสฺส
กาโย กิลนฺโต, หันทาหํ นิปฺปชามิติ: โส นิปฺปชติ น วิริยํ
ชารภติ อปัปฺตตฺถสฺส บัดฺติยา อนนฺดตฺถสฺส อธิคฺมาย อลฺลจฺฉิกตฺถสฺส
ลัจฉิกิริยาย. อิทํ ภิกขเว ทฺติยํ กุสึตวตฺถุ.

ปุณ ะปรี ภิกขเว, ภิกขุณา มัคฺโค คณฺถัพพะโพ โหติ,
ตัสส เอว โหติ “มัคฺโค โข เม คณฺถัพพะโพ ภวิสสติ, มัคฺค
โข ปณ เม คจฺฉนฺตฺถสฺส กาโย กิลมิสสติ, หันทาหํ นิปฺปชามิติ:
โส นิปฺปชติ น วิริยํ ชารภติ อปัปฺตตฺถสฺส บัดฺติยา อนนฺดตฺถสฺส
อธิคฺมาย อลฺลจฺฉิกตฺถสฺส ลัจฉิกิริยาย. อิทํ ภิกขเว ตฺติยํ กุสึตวตฺถุ.

ปุณ ะปรี ภิกขเว, ภิกขุณา มัคฺโค คโต โหติ, ตัสส เอว โหติ
“อหํ โข มัคคํ อคฺมาสิ, มัคคํ โข ปณ เม คจฺฉนฺโต กาโย กิลนฺโต,
หันทาหํ นิปฺปชามิติ: โส นิปฺปชติ น วิริยํ ชารภติ อปัปฺตตฺถสฺส
บัดฺติยา อนนฺดตฺถสฺส อธิคฺมาย อลฺลจฺฉิกตฺถสฺส ลัจฉิกิริยาย. อิทํ
ภิกขเว จตุตฺถํ กุสึตวตฺถุ.

ปุณ ะปรี ภิกขเว, ภิกขุ คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺทาย
จรณฺโต น ลภติ ลุชฺชสฺส วา ปณิตฺถสฺส วา โภชนสฺส ยาวตฺถํ
ปาวีปุรี, ตัสส เอว โหติ “อหํ โข คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺทาย
จรณฺโต นาลภณํ ลุชฺชสฺส วา ปณิตฺถสฺส วา โภชนสฺส ยาวตฺถํ

อัญจนินปาเต มัณณาสกาลังคหิโต ตติยวัคโค. ๑๙๗

ปาริปุรี, ตัลล เม กาโย กิลันโต อกัมมัลโล, หันทาหิ
นิบ্বชามิติ: โส นิบ্বชติ น วิริย อารภาติ ๆเป ๆ อิทํ ภิกขเว
อัปัม กุสึตวัตถุ.

ปุณ จปรํ ภิกขเว, ภิกขุ คามํ वा निคमं वा भिन्नाय
จรัन्โต लघति लुब्धत्वं वा पणित्तत्वं वा गोचनत्वं यावत्तदं
ปาริปุรี, ตัลล เอวํ โหति “अहं चो कामं वा निคमं वा भिन्नाय
जรัन्तो लब्धत्वं लुब्धत्वं वा पणित्तत्वं वा गोचनत्वं यावत्तदं
पारिปุรี, तल्ल मे कायो कुरो अकम्मल्लो मासाजितं मल्लो,
हन्ताहि निब्वचामिति: सो निब्वचति न विरिय आरपति ๆ पे
एतं भिक्खवे ण्वज्जं कुसितवत्तु.

ปุณ จปรํ ภิกขเว, ภิกขุโน อပ္ปันโน โหติ อပ္ปมัตตโก
อาพาโ, ตัลล เอวํ โหติ “อပ္ปันโน โข เม อပ္ปมัตตโก
อาพาโ, อตถิ กัปปิ นิบ্বชติ, หันทาหิ นิब्वचามिति: सो निब्वचति
न विरिय आरपति ๆ पे एतं भिक्खवे สत्तम्मं कुसितवत्तु.

ปุณ จปรํ ภิกขเว, ภิกขุ คิลานา ण्वज्जितो होति अजरण्वज्जितो
केल्लब्धो, तल्ल एवम् होति “अहं चो किलाना ण्वज्जितो अजरण्वज्जितो
केल्लब्धो, तल्ल मे कायो तप्पलो अकम्मल्लो, हन्ताहि
निब्वचामिति: सो निब्वचति न विरिय आरपति अप्पत्तत्वं पत्तिया
अनिकत्तत्वं अदिमाय अत्तं निकत्तत्वं तत्तं निगियाय. एतं भिक्खवे
अण्वज्जं कुसितवत्तु. อिमानि चो भिक्खवे अण्वज्जं कुसितवत्तु.

๘๐ อัญ्ञิมาณี ภิกขเว อารพภวัตถุณี. กตมานิ ชญฺจ?

อิธ ภิกขเว ภิกขุณา กัมมํ กัตถัพพะ โหติ, ตัสส เอวํ โหติ “กัมมํ โข เม กัตถัพพะ ภวิสสติ, กัมมํ โข ปน เม กโรนฺเตน น สุกโร พุทฺธานํ สาสนํ มนสิกาตุ, หันตาทิ ปฏิกัจฺเจว วิริยํ อารภามิ อปัปฺปตฺตัสส บัตติยา อนนฺนคตฺตัสส อธิคมาย อสัจฺฉิกตฺตัสส สัจฺฉิกิริยาयाติ: โส วิริยํ อารภติ อปัปฺปตฺตัสส บัตติยา อนนฺนคตฺตัสส อธิคมาย อสัจฺฉิกตฺตัสส สัจฺฉิกิริยาเย. อิทํ ภิกขเว ปจฺจํ อารพภวัตถุ.

ปน จปรํ ภิกขเว, ภิกขุณา กัมมํ กตํ โหติ, ตัสส เอวํ โหติ “อหํ โข กัมมํ อกาสิ, กัมมํ โข ปนาหํ กโรนฺโต นาสัจฺฉิ พุทฺธานํ สาสนํ มนสิกาตุ, หันตาทิ วิริยํ อารภามิ อปัปฺปตฺตัสส บัตติยา อนนฺนคตฺตัสส อธิคมาย อสัจฺฉิกตฺตัสส สัจฺฉิกิริยาयाติ: โส วิริยํ อารภติ ๆเป ๆ อิทํ ภิกขเว ทุติยํ อารพภวัตถุ.

ปน จปรํ ภิกขเว, ภิกขุณา มัคฺโกล สันตัพพะ โหติ, ตัสส เอวํ โหติ “มัคฺโกล โข เม สันตัพพะ ภวิสสติ, มัคคํ โข ปน เม คัจฉนฺเตน น สุกโร พุทฺธานํ สาสนํ มนสิกาตุ, หันตาทิ วิริยํ อารภามิ ๆเป ๆ อิทํ ภิกขเว ตติยํ อารพภวัตถุ.

ปน จปรํ ภิกขเว, ภิกขุณา มัคโค คโต โหติ, ตัสส เอวํ โหติ “อหํ โข มัคคํ อคมาสิ, มัคคํ โข ปนาหํ คัจฉนฺโต นาสัจฺฉิ พุทฺธานํ สาสนํ มนสิกาตุ, หันตาทิ วิริยํ อารภามิ ๆเป ๆ อิทํ

ภิกษเว จตุตถิ อารพภวตฺถุ.

ปุณ จปร ภิกษเว, ภิกษุ คาม วา นิคม วา ปิณฑาย
จรัณโต น ลภติ ลุขัสส วา ปณิตัสส วา โภชนัสส ยาวตตถิ
ปาริปุริ, ตัสส เอว โหติ “อหิ โข คาม วา นิคม วา ปิณฑาย
จรัณโต นาลตถิ ลุขัสส วา ปณิตัสส วา โภชนัสส ยาวตตถิ
ปาริปุริ, ตัสส เม กาโย ลหุโก กัมมัลโล, หันทาหิ วิริย
ธารภามิ ฯเปฯ อิท ภิกษเว บัณเฑ อารพภวตฺถุ.

ปุณ จปร ภิกษเว, ภิกษุ คาม วา นิคม วา ปิณฑาย จรัณโต
ลภติ ลุขัสส วา ปณิตัสส วา โภชนัสส ยาวตตถิ ปาริปุริ, ตัสส
เอว โหติ “อหิ โข คาม วา นิคม วา ปิณฑาย จรัณโต
อลตถิ ลุขัสส วา ปณิตัสส วา โภชนัสส ยาวตตถิ ปาริปุริ,
ตัสส เม กาโย ลหุโก กัมมัลโล, หันทาหิ วิริย ธารภามิ
ฯเปฯ อิท ภิกษเว อัญจ อารพภวตฺถุ.

ปุณ จปร ภิกษเว, ภิกษุโน อูปันโน โหติ อูปมัตตโก
อาพาโธ, ตัสส เอว โหติ “อูปันโน โข เม อย อูปมัตตโก
อาพาโธ, จาน โข ปเนต วิชชติ ย เม อาพาโธ ปวัตตเมยฺย,
หันทาหิ ปฏิกัจเจว วิริย ธารภามิ ฯเปฯ อิท ภิกษเว สัตตม อารพภวตฺถุ.

ปุณ จปร ภิกษเว, ภิกษุ คิลานา รุจฺจิโต โหติ อจิรอรุจฺจิโต
เคลลณฺวา, ตัสส เอว โหติ “อหิ โข คิลานา รุจฺจิโต อจิรอรุจฺจิโต
เคลลณฺวา, จาน โข ปเนต วิชชติ ย เม อาพาโธ ปัจจุทวตฺเตยฺย,

หันทาหิ ปฏิกัจเจว วิริยํ อารภามิ อัมมัตถัสส มัตติยา อนนฺตัตถัส
 อธิคมาย อลลํ นิกคัสส ลลํ นิกิริยาयाติ: โส วิริยํ อารภติ
 อัมมัตถัสส มัตติยา อนนฺตัตถัส อธิคมาย อลลํ นิกคัสส ลลํ นิกิริยาเย.
 อิทํ ภิกขเว อัญ्ञํมํ อารพฺภวตฺถุ. อิมานิ โข ภิกขเว อัญ्ञํ อารพฺภวตฺถุนีติ.

ยมกาวคฺโค ทติโย.

ตตฺรทฺธานํ

“เทโว ปฏิปทา อปเร อังฆา ลลํหา ปริหานํ

กุกฺกิตํ อารพฺภวตฺถุนีติ.

อัญ्ञํจกนิปาเต ปณฺณณาลกาลังคะหิโต จตตถาวคฺโค.

๘๑ สติสํปชฺฌนเป ภิกขเว อสติ สติสํปชฺฌนวิบนันนัสส หตฺตุนิสํ
 โหติ หิโรตฺตํปเป, หิโรตฺตํเป อสติ หิโรตฺตํปวิบนันนัสส หตฺตุนิสํ โหติ
 อินทริยสํวโร, อินทริยสํวเร อสติ อินทริยสํววิบนันนัสส หตฺตุนิสํ
 โหติ สีสํ, สีสเ อสติ สีสวิบนันนัสส หตฺตุนิสํ โหติ สัมมัสสาธา,
 สัมมัสสาธามิหิ อสติ สัมมัสสาธวิบนันนัสส หตฺตุนิสํ โหติ ยถา-
 กุตฺตภาณทลลนํ, ยถากุตฺตภาณทลลเน อสติ ยถากุตฺตภาณทลลน-
 วิบนันนัสส หตฺตุนิสํ โหติ นิพฺพิทาวีราโค, นิพฺพิทาวีราเค อสติ
 นิพฺพิทาวีราควิบนันนัสส หตฺตุนิสํ โหติ วิมุตฺตภาณทลลนํ.
 เตยฺยถาปิ ภิกขเว รุกฺโข สขาปลาตวิบนนโน, ตลลํ ปชฺฌาปฏิกา-
 น ปาริปุริ คัจฉติ, ตโจปํ. เมคฺคูปํ. สาโรปํ น ปาริปุริ คัจฉติ;
 เหวเมว โข ภิกขเว สติสํปชฺฌนเป อสติ สติสํปชฺฌนวิบนันนัสส-

ធម៌តេសោ ប្បិភាតិ, ធម៌បេកោ ន ប្បិភាវិតិ. ស័ក្ខំ បុណ្ណិយ
 ភិក្ខុ តៃទិ ណ ឧបស័ក្ខមិតា, ឆោ ចារ ចណគតំ ធម៌តេសោ
 ប្បិភាតិ. មតៃ ។ ខៃ បុណ្ណិយ ភិក្ខុ ស័ក្ខំ ។ តៃទិ ឧបស័ក្ខមិតា
 ។, ខេវ ចណគតំ ធម៌តេសោ ប្បិភាតិ. ស័ក្ខំ ។ បុណ្ណិយ ភិក្ខុ
 តៃទិ ឧបស័ក្ខមិតា ។ ណ បិរុបាសិតា, ។ បេវ បិរុបាសិតា ។ ណ
 ប្រិប្បជិតា. ប្រិប្បជិតា ។ ណ តៃទិសៃទិ ធម៌តេសោ សុណាតិ.
 តៃទិសៃទិ ។ ធម៌តេសោ សុណាតិ, ណ សុត្ថាវា ចារេតិ សុត្ថាវា, ។ ធម៌តេសោ
 ចារេតិ, ណ ចណន័យ ធម៌តេសោ ធម៌តេសោ ឧបស័ក្ខមិតា. ចណន័យ ធម៌តេសោ
 ធម៌តេសោ ឧបស័ក្ខមិតា, ណ ធម៌តេសោ ធម៌តេសោ ធម៌តេសោ ធម៌តេសោ
 ប្បិប្បជិតា តៃទិ, ឆោ ចារ ចណគតំ ធម៌តេសោ ប្បិភាតិ. មតៃ ។
 ខៃ បុណ្ណិយ ភិក្ខុ ស័ក្ខំ ។ តៃទិ ឧបស័ក្ខមិតា ។ បិរុបាសិតា
 ។ ប្រិប្បជិតា ។ តៃទិសៃទិ ។ ធម៌តេសោ សុណាតិ, សុត្ថាវា ។ ធម៌តេសោ
 ចារេតិ, ចណន័យ ធម៌តេសោ ធម៌តេសោ ឧបស័ក្ខមិតា, ធម៌តេសោ
 ធម៌តេសោ ធម៌តេសោ ធម៌តេសោ ប្បិប្បជិតា ។ តៃទិ, ខេវ ចណគតំ
 ធម៌តេសោ ប្បិភាតិ. ធម៌តេសោ ខៃ បុណ្ណិយ ធម៌តេសោ សុណាតិ
 ធម៌តេសោ ប្បិភាតិ. ចណគតំ ធម៌តេសោ តៃទិ.

៤៣៩ ភិក្ខុវេ ធម៌តេសោ ប្រិប្បជិតា ប្រិប្បជិតា ខេវ ប្រិប្បជិតា
 “កិមុត្តា ចារុតៃ ស័ក្ខំ ធម៌តេសោ? កិស័ក្ខាវា ស័ក្ខំ ធម៌តេសោ? កិសុត្តា
 ស័ក្ខំ ធម៌តេសោ? កិសុត្តាវា ស័ក្ខំ ធម៌តេសោ? កិសុត្តា ស័ក្ខំ
 ធម៌តេសោ? កិសុត្តាវា ស័ក្ខំ ធម៌តេសោ? កិសុត្តាវា ស័ក្ខំ ធម៌តេសោ?

อัญจนินปาเต บันณาสกาสคหิตโต จตุตถวัคโค. ๒๐๓

กีสาวา สัพพะ อัมมาทิ: เอว ปุญฺจา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสํ
อณฺณคิตฺตนิยานํ ปวิพฺพาชกานํ กินฺนิกิ พฺยากรเวยฺยาถาคิ. ภควมฺมูกา
โน ภันเต อัมมา ภควเนกํติกา ภควปฏิสฺสธนา, สาธุ ภันเต
ภควันติ เอว ปฏิภาตุ เจตฺตัสส ภาสิตฺตัสส ยถาโธ, ภควโต สจฺจวา
ภิกฺขุ ชาเรสสันตติ. เตวหิ ภิกฺขเว สุณาน สาธุกํ มนฺติ กโรถ,
ภาสิตฺตํมีติ. “เอว ภันเตติ โข เท ภิกฺขุ ภควโต บัณฑิตฺโตสุ.
ภควา เขตฺตโวจ “สเจ ภิกฺขเว อณฺณคิตฺตนิยานํ ปวิพฺพาชกา เอว
ปุจฺเจยฺยํ “กัมมูกา ชาวฺโส สัพพะ อัมมา? กิสมํภาว สัพพะ อัมมา?
กิสมุตฺถา สัพเพ อัมมา? กิสโมสฺสธนา สัพเพ อัมมา? กิปปฺมุชา
สัพพะ อัมมา? กิถาธิปเตยฺยา สัพเพ อัมมา? กิอุตฺตรา สัพเพ อัมมา?
กีสาวา สัพเพ อัมมาทิ: เอว ปุญฺจา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสํ
อณฺณคิตฺตนิยานํ ปวิพฺพาชกานํ เอว พฺยากรเวยฺยาถา “ฉนฺนํมูกา
ชาวฺโส สัพเพ อัมมา, มนสิการกัมภาว สัพเพ อัมมา, ฆสฺสสมุตฺถา
สัพเพ อัมมา, เวทนาสโมสฺสธนา สัพเพ อัมมา, สมาธิมุขฺชา สัพเพ
อัมมา, สทาธิปเตยฺยา สัพเพ อัมมา, บัณฺณคิตฺตวา สัพเพ อัมมา,
วิมุตฺตีสาวา สัพเพ อัมมาทิ: เอว ปุญฺจา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสํ
อณฺณคิตฺตนิยานํ ปวิพฺพาชกานํ เอว พฺยากรเวยฺยาถาคิ.

๔๔ อัญฺจหิ ภิกฺขเว อังเคหิ สมฺมํนาคโต มหาโจโร จิรํป
ปริยาบํชชติ น จิรํจติโก โหติ. กตเมหิ อัญฺจหิ? อํปฺปฺพรณตฺตัสส
ปฺพรติ, อณฺวเสสํ ยาทิยติ, อิตฺถิ หรติ, กุมาริ ทฺุเสติ, บัพฺพชติ

100

ย. ภาณนา ๑ บัณฑิตัพพิ วิมุตโตณ อนัตตร,

โล่ห์ วิชิตลังคาโม   มุตฺต โมเจมิ พันธนา

นาโหม่หิ ปรมัทธัน โด ชลเก้โฮ ปริพัทธ์ โดติ.

๘๖ เอน์ เชน์ ภาว ไชยน์ ฤกษ์ กัม จมโน มหตา

ภิกขุจัมม สัมปชชี เขมม อัจฉริยฉกคฺคิ นาม โสธธามิ พหุหิโนนคาโม

อัสไรต์ โข อัสไรต์จลลิกา กัมมัสสึลลิกา “สมโน ชล โภ

โคทม เอกรังษยาโน กิติภัสร์ โต อภิปัสร์ โต “อิมป์ โด

บรรดาศักดิ์ โทหีติ ออไช อัจฉาเนตรธาดา พิภพมณฑลปติกา

พหิตวารโกฏฐเก   อัฏฐังค   อัจจาลันทา   มหาธัตถา.

เตน โง ปน ชนชน ฉาดี่มา นาคีโง กอวโง อุนักุ้จาโก

ปกติ ขาดน้ำ โดสนีย์ ความ พิศาล โดสนีย์ จิต

ภควันต์ฉเว อุกทิสส์ ภิกขุสัมมัจจา. มา ตั๋ว นาคิต ยเสณ
 สมากม มา จ มยา ยโส, โย โช นาคิต น ยิมัสส เนกขัมม-
 สขัสส ปวิเวกสขัสส อุปสมสขัสส สัมโพธสขัสส นิคามลภา
 ชัสส อภิจันตภา อภิวิธภา, ยัสสาห์ เนกขัมมสขัสส ปวิเวกสขัสส
 อุปสมสขัสส สัมโพธสขัสส นิคามลภา ชัสส อภิจันตภา อภิวิธภา;
 โส ท มัพพีหุสข มัพพีหุสข ลากัลลการสิโลกุสข สาคิเยยยาติ. อธิวาเสตุ
 ทานิ ภันเต ภควา อธิวาเสตุ สุงโต อธิวาเสนาโ ทานิ ภันเต
 ภควโต, เยน เยนปี ทานิ ภันเต ภควา คมัสสติ, ตันนิเนนา จ
 ภวิสสันติ พริทท์มณฑลปติกา เนคมา เจว ชานปทา จ; เสยยถาปี
 ภันเต อุลลิสสุตเท เทเว วัสสันโดยถานินัน อุตทานิ สวัทตันติ,
 เอวเมว โช ภันเต เยน เยนปี ทานิ ภควา คมัสสติ, ตันนิเนนา
 จ ภวิสสันติ พริทท์มณฑลปติกา เนคมา เจว ชานปทา จ: ตัง กิัส-
 เสตุฯ ตถา हि ภันเต ภควโต สิวบับบานันติ. มา ตั๋ว นาคิต
 ยเสณ สมากม มา จ มยา ยโส, โย โช นาคิต น ยิมัสส
 เนกขัมมสขัสส ปวิเวกสขัสส อุปสมสขัสส สัมโพธสขัสส นิคามลภา
 ชัสส อภิจันตภา อภิวิธภา, ยัสสาห์ เนกขัมมสขัสส ปวิเวกสขัสส
 อุปสมสขัสส สัมโพธสขัสส นิคามลภา ชัสส อภิจันตภา อภิวิธภา;
 โส ท มัพพีหุสข มัพพีหุสข ลากัลลการสิโลกุสข สาคิเยยยา. เทวตาปี
 โช นาคิต เอกัจจา น ยิมัสส เนกขัมมสขัสส ปวิเวกสขัสส
 อุปสมสขัสส สัมโพธสขัสส นิคามลภาปิโย ชัสส อภิจันตภาปิโย

อัญจนินปาเต บัณณาสกาสังคหโต จตุตถวัคโค.

๒๐๗

อกสิธวากินโน, ยัสสาหิ เนกขัมมสุขัสส ปวิเวกสุขัสส อุลสมสุขัสส
สัมโพสุขัสส นิคามลาก็ อัสส อภิजनลาก็ อสิธวากิ. ตุมหากัมม
โฆ นาคิต สัคคัม สมาคัม สังคณิกวิหาริ อญฺญคฺชาน วิหระติ เหว
โทธิ “นท นฺนเม อายัสมันโต อิมัสส เนกขัมมสุขัสส ปวิเวกสุขัสส
อุปลมสุขัสส สัมโพสุขัสส นิคามลากิโน อัสสุ อภิजनลากิโน
อกสิธวากิโน, ยัสสาหิ เนกขัมมสุขัสส ปวิเวกสุขัสส อุลสมสุขัสส
สัมโพสุขัสส นิคามลาก็ อัสส อภิजनลาก็ อสิธวากิ, ตถา ทิ ปนเม
อายัสมันโต สัคคัม สมาคัม สังคณิกวิหาริ อญฺญคฺชา วิहरันติ.
อิธาทิ นาคิต ภิกขุ บัลลามี อลฺลวณณณิ อังคฺลปิฏฺเทเกน
สัณฺฑชคฺชนฺโต สักกิพนฺโต. ตัสส มัย्हิ นาคิต เหว โทธิ “นท นฺนเม
อายัสมันโต อิมัสส เนกขัมมสุขัสส ปวิเวกสุขัสส อุลสมสุขัสส
สัมโพสุขัสส นิคามลากิโน อัสสุ อภิजनลากิโน อสิธวากิโน,
ยัสสาหิ เนกขัมมสุขัสส ปวิเวกสุขัสส อุลสมสุขัสส สัมโพสุขัสส
นิคามลาก็ อัสส อภิजनลาก็ อสิธวากิ, ตถา ทิ ปนเม อายัสมันโต
อลฺลวณณณิ อังคฺลปิฏฺเทเกน สัณฺฑชคฺชนฺติ สักกิพนฺติ. อิธ ปนาหิ
นาคิต ภิกขุ บัลลามี ยาวทตฺถิ อุตฺตวาทเทกํ ภุณฺชิติว เสงฺยสุขิ
บัลลสุขิ มิตฺถสุขิ อญฺญคฺเต วิहरันโต, ตัสส มัย्हิ นาคิต เหว
โทธิ “นท นฺนเม อายัสมันโต อิมัสส เนกขัมมสุขัสส ปวิเวกสุขัสส
อุปลมสุขัสส สัมโพสุขัสส นิคามลากิโน อัสสุ อภิजनลากิโน
อกสิธวากิโน, ยัสสาหิ เนกขัมมสุขัสส ปวิเวกสุขัสส อุลสมสุขัสส

ตัสสํ มํ สมนเย โหติ อนฺตมโส อจฺจวรบัสสํวากมมัสสํสาติ.

๘๗ อวัจฺจหิ ภิกฺขเว อังเคหิ สมนํนาคตัสสํ อปาสกัสสํ
 อากังขมาโน สโฆ ปัตตํ นิกฺกัชฺเชยฺย. กตเมหิ อวัจฺจหิ? ภิกฺขุณฺ
 อลาภาย ปริสํกํกตฺติ, ภิกฺขุณฺ อนตฺถาย ปริสํกํกตฺติ, ภิกฺขุณฺ อนาวาสาย
 ปริสํกํกตฺติ, ภิกฺขุ อักโกสติ ปริภาสติ, ภิกฺขุ ภิกฺขุหิ วิเวเกหิ,
 พุทฺธัสสํ วณฺณํ ภาสติ, อมมัสสํ วณฺณํ ภาสติ, สํวัสสํ วณฺณํ
 ภาสติ. อเมหิ โฆ ภิกฺขเว อวัจฺจหังเคหิ สมนํนาคตัสสํ อปาสกัสสํ
 อากังขมาโน สโฆ ปัตตํ นิกฺกัชฺเชยฺย.

อวัจฺจหิ ภิกฺขเว อังเคหิ สมนํนาคตัสสํ อปาสกัสสํ อากังขมาโน
 สโฆ ปัตตํ อุกฺกัชฺเชยฺย. กตเมหิ อวัจฺจหิ? น ภิกฺขุณฺ อลาภาย
 ปริสํกํกตฺติ, น ภิกฺขุณฺ อนตฺถาย ปริสํกํกตฺติ, น ภิกฺขุณฺ อนาวาสาย
 ปริสํกํกตฺติ, น ภิกฺขุ อักโกสติ ปริภาสติ, น ภิกฺขุ ภิกฺขุหิ วิเวเกหิ,
 พุทฺธัสสํ วณฺณํ ภาสติ, อมมัสสํ วณฺณํ ภาสติ, สํวัสสํ วณฺณํ
 ภาสติ. อเมหิ โฆ ภิกฺขเว อวัจฺจหังเคหิ สมนํนาคตัสสํ อปาสกัสสํ
 อากังขมาโน สโฆ ปัตตํ อุกฺกัชฺเชยฺยาคิ.

๘๘ อวัจฺจหิ ภิกฺขเว อมมเมหิ สมนํนาคตัสสํ ภิกฺขุโน
 อากังขมาโน อปาสกา อปัสสาทํ ปเวเทยฺย. กตเมหิ อวัจฺจหิ? คิหิณํ
 อลาภาย ปริสํกํกตฺติ, คิหิณํ อนตฺถาย ปริสํกํกตฺติ, คิหิ อักโกสติ
 ปริภาสติ, คิหิ คิหิหิ วิเวเกหิ, พุทฺธัสสํ วณฺณํ ภาสติ, อมมัสสํ

อวัณณิ ภาสติ, สัมผัสส อวัณณิ ภาสติ, อโต จ เทวา น บัณฑิตนํติ.
 อิมิ โข ภิกขเว อวัจฺหิ อัมมิมิ สมณํนาคคัสส ภิกขุโน
 อากังขมานา อุปาสกา อปีปสาทํ ปเวเทยฺย.

อวัจฺหิ ภิกขเว อัมมิมิ สมณํนาคคัสส ภิกขุโน อากังขมานา
 อุปาสกา ปสาทํ ปเวเทยฺย. กตเมหิ อวัจฺหิ? น คีหิ น อลาภาย
 ปริสํกกตํ, น คีหิ น อนัตตํ ปริสํกกตํ, น คีหิ อักโกสติ
 ปริภาสติ, น คีหิ คีหิ วิภเทติ, พุทฺธัสส วัณณิ ภาสติ, อัมมัสส วัณณิ
 ภาสติ, สัมผัสส วัณณิ ภาสติ, อโต จ เทวา น บัณฑิตนํติ. อิมิ
 โข ภิกขเว อวัจฺหิ อัมมิมิ สมณํนาคคัสส ภิกขุโน อากังขมานา
 อุปาสกา ปสาทํ ปเวเทยฺยนํติ.

๘๘ อวัจฺหิ ภิกขเว อัมมิมิ สมณํนาคคัสส ภิกขุโน อากังขมาโน
 สโฆ ปฏิสารณียกัมมํ กรเญย. กตเมหิ อวัจฺหิ? คีหิ น อลาภาย
 ปริสํกกตํ, คีหิ น อนัตตํ ปริสํกกตํ, คีหิ อักโกสติ ปริภาสติ,
 คีหิ คีหิ วิภเทติ, พุทฺธัสส อวัณณิ ภาสติ, อัมมัสส อวัณณิ
 ภาสติ, สัมผัสส อวัณณิ ภาสติ, อัมมิกถวํ คีหิ ปฏิสารณํ น
 สจฺจํเปติ. อิมิ โข ภิกขเว อวัจฺหิ อัมมิมิ สมณํนาคคัสส
 ภิกขุโน อากังขมาโน สโฆ ปฏิสารณียกัมมํ กรเญย.

อวัจฺหิ ภิกขเว อัมมิมิ สมณํนาคคัสส ภิกขุโน อากังขมาโน
 สโฆ ปฏิสารณียกัมมํ ปฏิมันตัสสํเกญย. กตเมหิ อวัจฺหิ? น คีหิ น
 อลาภาย ปริสํกกตํ, น คีหิ น อนัตตํ ปริสํกกตํ, น คีหิ

อวัจจนปาเท มัตถนาลกาลังคหิตอ มัจจิมวัคโค.

๒๓๑

อวัจจนปาเท ปริภาสติ, น คีหิ คีหิหิ วิภเทติ, พุทฺธัสส วณฺณ ภาสติ,
ธัมมัสส วณฺณ ภาสติ, สัมมัสส วณฺณ ภาสติ, ธัมมิกังจ คิหิปฏิสฺสว
สัจจาเปติ. อิมेติ โข ภิกขเว อวัจฺหิ ธัมเมติ สมนํนาคตัสส
ภิกขุโน อากังขมาโน สโฆ ปฏิสฺสารณียกัมมํ ปฏิบิบบัสสํภะยยาติ.

๔๐ ตัสส ปาปิยสสิกากัมมกเตน ภิกขเว ภิกขุณา อวัจฺจสุ ธัมเมสุ
สम्मามวัตตคิตัพพะ: น อุปัสสมปาเทคิตัพพะ, น นิสฺสโย ทาตัพพะ, น
สามเนโร อูปวัจจาเปตัพพะ, น ภิกขุโนวาทกสัมมตติ สาทิตัพพา,
สम्मเทนปิ ภิกขุโนโย น โอวาทิตัพพา, น กาจิ สัมมสัมมตติ สาทิตัพพา,
น กิธฺมิณจิ บังเจะกวัจฺจาเน นิยมตัพพา, น จ เคน มุเลน
ววัจจาเปตัพพะ. ตัสส ปาปิยสสิกากัมมกเตน ภิกขเว ภิกขุณา อิมะสุ
อวัจฺจสุ ธัมเมสุ สम्मามวัตตคิตัพพนํติ.

สทิวคโค สมัตโต.

คัตถุทํทานํ

“ สติ ปุณฺณิณมูเลน

โจรสมนเนน มัจจิม

ยโส มัตถนาลกาล.

ปฏิสฺสารณียังจ วัตตคิตติ.

โพชฌมา ลิงฺกมา ปทุมมา สุธัมมา มนุชา อุตฺตวรา มุคฺคตา เขมา
รุจิ จุนฺทํ พิมฺพี สุมณา มัลลิกา คิธฺสมาตา โสณมาตา กานมาตา
อุตฺตรมาตา วิสาชา มิตารมาตา ขุชฺชุตฺตวรา อุปาสิกา สามาวตติ อุปาสิกา
สุปฺปวาสา โกพียธิตา สุปฺปิยา อุปาสิกา นกุลมาตา คหปตานํติ.

๔๑ ราคัสส ภิกขเว อภิณฺเณยา อวัจฺจ ธัมมา ภาเวตัพพา.

กตเม อัญฺจ? สัมมาทิฏฺฐิ สัมมาสังกัปปิ สัมมาวาจา สัมมากัมมันฺโต
 สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ. ราคัลล ภิกฺขเว
 อภินิဿ อิเม อัญฺจ ธัมมา ภาเวตฺถัปปา.

ราคัลล ภิกฺขเว อภินิဿ อัญฺจ ธัมมา ภาเวตฺถัปปา.
 กตเม อัญฺจ? อชฺฉัตถิ รูปสัลลภี พหิทฺธา รูปานิ บัลลํติ ปวิตฺตานิ
 สุวณฺณทຸพฺพณฺณานิ, “ตานิ อภิกຸຍ် ชานามิ บัลลํมิติ เหวลลภี
 ไทติ, อชฺฉัตถิ รูปสัลลภี พหิทฺธา. รูปานิ บัลลํติ อပ္ปมาณานิ
 สุวณฺณทຸพฺพณฺณานิ, “ตานิ อภิกຸຍ် ชานามิ บัลลํมิติ เหวลลภี
 ไทติ, อชฺฉัตถิ อรูปสัลลภี พหิทฺธา รูปานิ บัลลํติ ปวิตฺตานิ
 สุวณฺณทຸพฺพณฺณานิ, “ตานิ อภิกຸຍ် ชานามิ บัลลํมิติ เหวลลภี
 ไทติ, อชฺฉัตถิ อรูปสัลลภี พหิทฺธา รูปานิ บัลลํติ อပ္ปมาณานิ
 สุวณฺณทຸพฺพณฺณานิ, “ตานิ อภิกຸຍ် ชานามิ บัลลํมิติ
 เหวลลภี ไทติ, อชฺฉัตถิ อรูปสัลลภี วา พหิทฺธา รูปานิ บัลลํติ
 นีลานิ นีลวณฺณานิ นีลนทลลํณานิ นีลนภาสานิ ฯ เป ฯ ปีตานิ
 ปีตวณฺณานิ ปีตนทลลํณานิ ปีตนภาสานิ ฯ เป ฯ โลหิตกานิ
 โลหิตกวณฺณานิ โลหิตกนทลลํณานิ โลหิตกนภาสานิ ฯ เป ฯ โสทาทานิ
 โสทาทวณฺณานิ โสทาทนทลลํณานิ โสทาทนภาสานิ, “ตานิ อภิกຸຍ်
 ชานามิ บัลลํมิติ เหวลลภี ไทติ. ราคัลล ภิกฺขเว อภินิဿ
 อิเม อัญฺจ ธัมมา ภาเวตฺถัปปา.

ราคัลล ภิกฺขเว อภินิဿ อัญฺจ ธัมมา ภาเวตฺถัปปา. กตเม

อัญจนปาทะ มัณณาสกาสังคหิตะ มัณณัมวัคโค. ๒๑๓

อัญจ? รุปี รุปานิ บัลลติ, ชัณณัตถิ อรูปัลลณั พหิตถา
รูปานิ บัลลติ, “สุกัณเฑว อธิมุตโต โหติ, สัพพะโส รุปัลลณานิ
สมตักกมา ปฏิจจัลลณานิ อตฺถังคมา นานัตตัลลณานิ อมนสิการา
“อนันโต อากาโสติ อากาสานัลลกายตนิ อุปัลัมบัสซ วิหริ,
สัพพะโส อากาสานัลลกายตนิ สมตักกัมม “อนันตัง วิณณานิ
วิณณานัลลกายตนิ อุปัลัมบัสซ วิหริ, สัพพะโส วิณณานัลลกายตนิ
สมตักกัมม “นัตถิ กิณ จิตฺติ อากิณัจฉณายตนิ อุปัลัมบัสซ วิหริ,
สัพพะโส อากิณัจฉณายตนิ สมตักกัมม เวนสัลลณาสัลลกายตนิ
อุปัลัมบัสซ วิหริ, สัพพะโส เวนสัลลณาสัลลกายตนิ สมตักกัมม
สัลลญาเวทยิตนิโรธอ อุปัลัมบัสซ วิหริ. วาคัลลสิ ภิกขเว อภิณเณย
อิมะ อัญจ ธัมมา ภาเวตัพพา.

วาคัลลสิ ภิกขเว ปริณเณย ปริกขาย ปหานาย ขยาย วยาย
วิราคาย นิโรธาย จาคาย ปฏินิสสัคคาย อิมะ อัญจ ธัมมา
ภาเวตัพพาติ. โทสัลลสิ โมหัลลสิ โทธัลลสิ อูปนาหัลลสิ มกขัลลสิ
ปสาธัลลสิ อิสสาย มัจฉริยัลลสิ มายาย สาเจยยัลลสิ ทัมมัลลสิ
สารัมมัลลสิ มานัลลสิ อติมานัลลสิ มทัลลสิ ปมาทัลลสิ อภิณเณย
ปริณเณย ปริกขาย ปหานาย ขยาย วยาย วิราคาย นิโรธาย
จาคาย ปฏินิสสัคคาย อิมะ อัญจ ธัมมา ภาเวตัพพาติ.

อัญจนปาทิ สมัตถ.

1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

1901
1902
1903
1904
1905
1906
1907
1908
1909
1910
1911
1912
1913
1914
1915
1916
1917
1918
1919
1920
1921
1922
1923
1924
1925
1926
1927
1928
1929
1930
1931
1932
1933
1934
1935
1936
1937
1938
1939
1940
1941
1942
1943
1944
1945
1946
1947
1948
1949
1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000

2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025
2026
2027
2028
2029
2030
2031
2032
2033
2034
2035
2036
2037
2038
2039
2040
2041
2042
2043
2044
2045
2046
2047
2048
2049
2050
2051
2052
2053
2054
2055
2056
2057
2058
2059
2060
2061
2062
2063
2064
2065
2066
2067
2068
2069
2070
2071
2072
2073
2074
2075
2076
2077
2078
2079
2080
2081
2082
2083
2084
2085
2086
2087
2088
2089
2090
2091
2092
2093
2094
2095
2096
2097
2098
2099
2100

2101
2102
2103
2104
2105
2106
2107
2108
2109
2110
2111
2112
2113
2114
2115
2116
2117
2118
2119
2120
2121
2122
2123
2124
2125
2126
2127
2128
2129
2130
2131
2132
2133
2134
2135
2136
2137
2138
2139
2140
2141
2142
2143
2144
2145
2146
2147
2148
2149
2150
2151
2152
2153
2154
2155
2156
2157
2158
2159
2160
2161
2162
2163
2164
2165
2166
2167
2168
2169
2170
2171
2172
2173
2174
2175
2176
2177
2178
2179
2180
2181
2182
2183
2184
2185
2186
2187
2188
2189
2190
2191
2192
2193
2194
2195
2196
2197
2198
2199
2200

ลุตตันต์บัญญัติ อังคุตตรนิกาย.

นวกนิปาโต.

นโม ศัสส ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธัสส.

ปณินาสโก.

๑ เอวัมเม สุตฺ. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริ
เชตวนเณ อณตปณฺธิกัสส อามะ. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ
อามันเตสิ “ภิกฺขโวติ. “ภทฺถนฺเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจัสสโสสุ.
ภควา เอตทโวจ “สเจ ภิกฺขเว อลฺยณคิตฺติยา ปวิพฺพาชกา เอว
ปุจฺเจยฺย “สम्मโพนฺธิกํ ชิกานํ อารุโส อัมมานิ กา อูปนิสา
ภาวนาयाติ: เอว ปุญฺจา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสํ อลฺยณคิตฺติยานํ
ปวิพฺพาชกานํ กินฺติ พฺยากเรยฺยาถาติ. ภควมฺลิกา โน ภันเต
อัมมา ๆ เป ๆ ภควโต สุตฺวา ภิกฺขุ ธาเรสสันตติ. เตนहि ภิกฺขเว

สุณาด สาธุกั มนสิ กโรถ, ภาสัสสามิติ. "เอวัมมณเฑติ โข เต ภิกขุ
ภควโต บัณฑิตโสโธ. ภควา เอหตวโจ "สเจ ภิกขเว
อุปัชฌายา ปฏิพัทธกา เอว ปุญญมัย "สम्मโพนิกขิกานิ อวุโส
ธัมมานิ กา อุนนิสา ภาวนายาติ. เอว ปุญฺจา ตุมเหติ ภิกขเว
เตสํ อณฺณตติตฺถิยานํ ปฏิพัทธกานํ เอว พฺยัคเขยฺยาด "อิธวุโส
ภิกขุ กัลลียานนิตฺโต โหติ กัลลียานสหาโย กัลลียานสมฺปวังโก.
สम्मโพนิกขิกานิ อวุโส ธัมมานิ อยํ ปจฺจมา อุนนิสา ภาวนาย.

ปุณ จปรํ อวุโส, ภิกขุ สีสวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรํวุโส
วิหริติ อายาโรจรสัมปັນโน, อณุมตฺเตสํ วักฺขเสสํ ภยทสฺสํว
ธมาทาย ลิกฺขติ ลิกฺขาปเตสํ. สम्मโพนิกขิกานิ อวุโส ธัมมานิ
อโย ทุตติยา อุนนิสา ภาวนาย.

ปุณ จปรํ อวุโส, ภิกขุ ยายํ กถา อภิสัสลลชิกา
เจโตวิวรณสํปฺปายา: เสยฺยตีท? อปัปฺปจกถา สันตฺตฺว จิกถา ปวิเวกถา
อัสสํสํคคถา วิวิยารมฺภกถา สีสกถา สมาริกถา บัณฺณากถา
วิมุตฺตคคถา วิมุตฺตคคณทสฺสณกถา, เอวรุมฺปิยา กถาย นิคามถาปิ โหติ
อภิจณถาปิ อุกสิรถาปิ. สम्मโพนิกขิกานิ อวุโส ธัมมานิ อโย
ทุตติยา อุนนิสา ภาวนาย.

ปุณ จปรํ อวุโส, ภิกขุ อารทฺธวิริโย วิหริติ อุกุสฺสานิ
ธัมมานิ ปหานาย กุสฺसानิ ธัมมานิ อุนสम्मปทาย ตามวา
ทพฺพิทปรักกโย อนิกฺขิตฺตอุโร กุสฺเลสํ ธัมเมสํ. สम्मโพนิกขิกานิ อวุโส

ธัมมานิ อภิ จตุตถา อุปนิสา ภาวนาย.

ปุณ จปริ อวสุ, ภิกขุ บัณณา โหติ อุตยัตถคามินิยา
 บัณณาย สมนันนาคโต อริยาย นิพเพธิกาย สัมมาทุกขกัษยคามินิยา
 สัมโพธิณิกัชิกานิ อวสุ ธัมมานิ อภิ บัณณิ อุปนิสา ภาวนาย.

กัถยานมิตตัสเสต ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกัขิ กัถยานสหายัสส
 กัถยานสัมปวัณกัถัส, ลีลาภา ภวัสสติ, ปาติโมกขลวาลวโต
 วิหริสสติ อจจารโคจรธัมมึโน, อนุมัตเตสุ วัชเชสุ ภยทสสาวิ
 สมาราย สิกขิสสติ ลิกขาปะทสุ. กัถยานมิตตัสเสต ภิกขเว
 ภิกขุโน ปาฏิกัขิ กัถยานสหายัสส กัถยานสัมปวัณกัถัส, ยายิ กถา
 อภิสลลเณชกา เจโตวิวรณสึปายา: เสยยนิทรา อปั บัณณกถา
 สัมมัญจิกถา ปวีเวกกถา อสัสสัคคกถา วิวรารัมภกถา ลีลกถา สมาริกถา
 บัณณากถา วิมุตติกถา วิมุตติวิปายนทสสันนากถา, เจริญปิยา กถาย
 นิคามลภาภี ภวัสสติ อภิजनลภาภี อภิสลลภาภี. กัถยานมิตตัสเสต ภิกขเว
 ภิกขุโน ปาฏิกัขิ กัถยานสหายัสส กัถยานสัมปวัณกัถัส, ยารัทธวิวิโย
 วิหริสสติ อกุตลลน ธัมมานิ ปทานาย กุตลลน ธัมมานิ อุปสัมปทาย
 ทามวา ทัพพีปรักโกโม อนิกขิตตสุโร กุตลลสุ ธัมเมสุ.
 กัถยานมิตตัสเสต ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกัขิ กัถยานสหายัสส
 กัถยานสัมปวัณกัถัส, บัณณวา ภวัสสติ อุตยัตถคามินิยา บัณณาย
 สมนันนาคโต อริยาย นิพเพธิกาย สัมมาทุกขกัษยคามินิยา.
 เตหิ จ ปณ ภิกขเว ภิกขุณา อเมสุ บัณณสุ ธัมเมสุ ปตัญญาย

จัดตาโร ธัมมา อุตฺตริ ภาเวตฺตฺฟา อสุภา ภาเวตฺตฺฟา ภาคัลล
 ปทานาย, เมตฺตา ภาเวตฺตฺฟา พฺยาปาหัลล ปทานาย, อานาปานัลลคิ
 ภาเวตฺตฺฟา วิทกฺกูปฺเจตฺทาย, อนิจฺจัลลภา ภาเวตฺตฺฟา อลฺลิมิมาณสมุคฺชาตฺยา.
 อนิจฺจัลลภา วิโน ภาทฺชเว ภาทฺชโน อนัตตัลลภา สันนิจาติ, อนัตตัลลภา
 อลฺลิมิมาณสมุคฺชาตฺ ปาปุนาติ ทิฏฺฐิเจว ธัมเม นิพฺพานันติ.

๒ ขอดฺโข อัมมวตโร ภาทฺช เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา
 ภควันติ ๆ เป ๆ เอกมฺนติ นิลินฺโน โข โส ภาทฺช ภควันติ
 เอกทโว “นิลสยสम्मึนฺโน นิลสยสम्मึนฺโนติ ภันเต วุจฺจติ,
 ภิตฺทาวทา น โข ภันเต ภาทฺช นิลสยสम्मึนฺโน โทตฺติ. สทฺธวิเจ
 ภาทฺช นิลสย อภุสฺส ปชฺหติ ภุสฺส ภาเวติ, ปหีนเมวัลล ตํ อภุสฺส
 โทติ. ทิวิณฺเจ ภาทฺช นิลสย. โอตฺตยฺยวิณฺเจ ภาทฺช นิลสย.
 วิริยวิณฺเจ ภาทฺช นิลสย. บัณฺณวิณฺเจ ภาทฺช นิลสย อภุสฺส ปชฺหติ
 ภุสฺส ภาเวติ, ปหีนเมวัลล ตํ อภุสฺส โทติ. ตณฺหิณฺส ภาทฺชโน
 อภุสฺส ปหีน โทติ สุปฺปหีน, ยัลล อริยาเย มัจฺฉายา ทิสิว
 ปหีน. เตน จ ปน ภาทฺชเว ภาทฺชนา อิมสฺส บัณฺจสฺส ธัมเมสฺส
 ปติฏฺฐาย จิตฺตาโร อุปนิลสฺสยา วิหริตฺตฺฟา. กตเม จิตฺตาโร?
 อธิ ภาทฺชเว ภาทฺช สฺชาเยกํ ปฏฺฐิเสวติ, สฺชาเยกํ อธิวาเสติ, สฺชาเยกํ
 ปรีวชฺเชติ, สฺชาเยกํ วิโนเทติ. เหว โข ภาทฺชเว ภาทฺช
 นิลสยสम्मึนฺโน โทตฺติ.

๓ เอกํ สมมํ ภควา จาลิกาย วิหริติ จาลิกบัพฺพเต. เตน โข

ปน สมเณ อาัยสัมา เมชโย ภควโต อุပ္ภัจจาโก โหติ.
 ขณโข อาัยสัมา เมชโย เณ ภควา เตนุปลังกมิ; อุปลังกมิตฺวา
 ภควันตํ อภิเวเตตฺวา เอกมณฺตํ อฏฺฐจาสิ. เอกมณฺตํ จโต โข อาัยสัมา
 เมชโย ภควันตํ เขตตโวจ “อิจฺฉามหํ ภันเต ชนฺตุคามํ ปิณฺฑาทาย
 ปาวีสิตฺติ. ยัสส ทานิ ตฺวํ เมชยิ กาลํ มณฺโณสิตฺติ.

ขณโข อาัยสัมา เมชโย ปุพฺพพัณฺโหนสมยํ นิวาเสตฺวา
 มัตตจิวรมาทาย ชนฺตุคามํ ปิณฺฑาทาย ปาวีสี; ชนฺตุคาเม ปิณฺฑาทาย
 จริตฺวา บัจฉากัตตํ ปิณฺฑปาตปฏิกกัณฺโโต เณ กิมิกาฬาย นทียา
 ตีรํ เตนุปลังกมิ. อตฺถสฺส โข อาัยสัมา เมชโย กิมิกาฬาย นทียา
 ตีเร ชังฆวiharํ อนุจํกมาโน อนุจรรมาโน อัมพวนํ ปาสาतिकํ
 รณณียํ. ทิสฺวานัสส เขตตโหสิ “ปาสาतिकํ วตฺถํ อัมพวนํ
 รณณียํ, อถ วตฺถํ กุลปฺตคัสส ปธานัตถิกัสส ปธานาย; สเจ มํ
 ภควา อนุชาเนยฺย, อาคัจฉะยฺยํหา อิมํ อัมพวนํ ปธานายาติ.
 ขณโข อาัยสัมา เมชโย เณ ภควา เตนุปลังกมิ; อุปลังกมิตฺวา
 ภควันตํ อภิเวเตตฺวา เอกมณฺตํ นิสิตฺติ. เอกมณฺตํ นิสินฺโน โข อาัยสัมา
 เมชโย ภควันตํ เขตตโวจ “อิธํ ภันเต ปุพฺพพัณฺโหนสมยํ นิวาเสตฺวา
 มัตตจิวรมาทาย ชนฺตุคามํ ปิณฺฑาทาย ปาวีสี; ชนฺตุคาเม ปิณฺฑาทาย
 จริตฺวา บัจฉากัตตํ ปิณฺฑปาตปฏิกกัณฺโโต เณ กิมิกาฬาย
 นทียา ตีรํ เตนุปลังกมิ; อตฺถสฺส โข อหํ ภันเต กิมิกาฬาย
 นทียา ตีเร ชังฆวiharํ อนุจํกมาโน อนุจรรมาโน อัมพวนํ ปาสาतिकํ

รมณีย์, ทิสฺวาน เม เขตฺตโหสิ “ปาสาทิกํ วตฺถํ อัมพวนํ รมณีย์,
 ธตฺถํ วตฺถํ กุสฺมุตฺตลลํ ปธานตฺถิกลลํ ปธานาย, สเจ มํ ภควา
 อนุชานะยฺย, อาคัจฺฉะยฺยาหํ อิมํ อัมพวนํ ปธานายาติ: สเจ มํ
 ภควา อนุชานะยฺย, คัจฺฉะยฺยาหํ ตํ อัมพวนํ ปธานายาติ: เอวํ วุตฺเต
 ภควา อายัสฺสมันตํ เมชียํ เขตฺตโวจ “อาคเมหิ ตาว เมชีย, เอกกัมมฺหิ
 ตาว ยาว อัมโณปปี โกจิ ภิกฺขุ ทิสฺสคฺคฺติ.

ตติยัมปิ โข อายัสฺสมา เมชียो ภควันตํ เขตฺตโวจ “ภควโต
 ภันเต นตฺถิ กิลฺลจि อุตฺตรกรณียํ, นตฺถิ กตฺถลลํ ปฏฺยโฆ, มยฺหิ
 โข ปน ภันเต อตฺถิ อุตฺตรกรณียํ, อตฺถิ กตฺถลลํ ปฏฺยโฆ, สเจ
 มํ ภควา อนุชานะยฺย, คัจฺฉะยฺยาหํ ตํ อัมพวนํ ปธานายาติ:
 อาคเมหิ ตาว เมชีย, เอกกัมมฺหิ ตาว ยาว อัมโณปปี โกจิ
 ภิกฺขุ ทิสฺสคฺคฺติ.

ตติยัมปิ โข อายัสฺสมา เมชียो ภควันตํ เขตฺตโวจ “ภควโต
 ภันเต นตฺถิ กิลฺลจิ อุตฺตรกรณียํ, นตฺถิ กตฺถลลํ ปฏฺยโฆ, มยฺหิ
 โข ปน ภันเต อตฺถิ อุตฺตรกรณียํ, อตฺถิ กตฺถลลํ ปฏฺยโฆ, สเจ
 มํ ภควา อนุชานะยฺย, คัจฺฉะยฺยาหํ ตํ อัมพวนํ ปธานายาติ:
 “ปธานนํติ โข เมชีย วตฺมานํ กิณฺติ วเทยฺยาม, ยลลํ ทานิ ตว
 เมชีย กาลํ มณฺณลลิตํ.

ธตฺโฆ อายัสฺสมา เมชียो อฏฺฐจายาธมา ภควันตํ อภิราเทตฺวา
 ปตฺถกฺขิณํ กตฺวา เขม ตํ อัมพวนํ เจนุปลงฺกมิ, อุปลงฺกมิตฺวา ตํ

อัมพวนํ อชฺชโณคาเหตฺวา ฌเณตฺตวสฺสํ รุกฺขมฺเณ ทิวาวิทฺตาร
 นิสิตฺติ. อถ โข อายสฺสํโต เมฆิยสฺส คัสสํ อัมพวนํ วิหรณฺตสฺส
 เยภฺยฺเยน ตโย ปาปกา อกฺกุสลา วิตักฺกา สมุทฺตารนฺติ: เสยฺยถิ? ^๑
 กามวิทักฺโก พฺยาปาทวิทักฺโก วิทิสาวิตักฺโก. อถ โข อายสฺสํโต
 เมฆิยสฺส เอตฺทโหสิ “อจฺฉริยํ วต โภ อพฺภุตํ วต โภ, สทฺธาย
 ตมฺหา อคารสฺมา อนคาริยํ ปัพฺพชิตา อถ จ ปนิเมหิ ตีหิ
 ปาปเกหิ อกฺกุสเลหิ วิตักฺเกหิ อนฺวิสาตฺตทา กามวิทักฺเกน
 พฺยาปาทวิทักฺเกน วิทิสาวิตักฺเกนาติ.

อถ โข อายสฺสํมา เมฆิโย เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา
 ภควนฺตํ อภาวาทฺตฺวา เขมณฺตํ นิสิตฺติ. เขมณฺตํ นิสินฺโน โข
 อายสฺสํมา เมฆิโย ภควนฺตํ เอตฺทโวจ “ออิ มยฺหํ ภนฺเต คัสสํ
 อัมพวนํ วิหรณฺตสฺส เยภฺยฺเยน ตโย ปาปกา อกฺกุสลา วิตักฺกา
 สมุทฺตารนฺติ: เสยฺยถิ? กามวิทักฺโก พฺยาปาทวิทักฺโก วิทิสาวิตักฺโก;
 คัสสํ มยฺหํ ภนฺเต เอตฺทโหสิ “อจฺฉริยํ วต โภ อพฺภุตํ วต
 โภ, สทฺธาย ตมฺหา อคารสฺมา อนคาริยํ ปัพฺพชิตา อถ จ ปนิเมหิ
 ตีหิ ปาปเกหิ อกฺกุสเลหิ วิตักฺเกหิ อนฺวิสาตฺตทา กามวิทักฺเกน
 พฺยาปาทวิทักฺเกน วิทิสาวิตักฺเกนาติ. อปริบคฺคากย เมฆิย เจโตวิมุตฺติยา
 ปญฺจ ธมฺมา ปริบคฺคากย สวตฺตณฺติ. กถเม ปญฺจ?

อชฺช เมฆิย ภิกฺขุ กัสฺสียานมิตฺโต โทติ กัสฺสียานสทาโย
 กัสฺสียานสํปวัจฺโก. อปริบคฺคากย เมฆิย เจโตวิมุตฺติยา อชฺช

五

ປາໂມ

L

山

പ

۲۱

ဂါ

ลิกขิสฺสติ ลิกขาปะเทสุ. กัลลยานมิตฺตํลลิตํ เมขิย ภิกขุโน
 ปาฏิกงฺขิ กัลลยานสหายสฺส กัลลยานสํปวัจกัลล, ยายิ กถา
 อภิสฺสเลชิกา เจโตวิवरณสํปปายา: เสยฺยณิโก? อัมมํปจฺจกถา
 ๆ เป ๆ วิมุตฺติณณทสฺสเนกถา, เขวรุขียา กถาย นิคามลภาภี ภวิสฺสติ
 อภิจฺจลภาภี อภิลลภาภี. กัลลยานมิตฺตํลลิตํ เมขิย ภิกขุโน
 ปาฏิกงฺขิ กัลลยานสหายสฺส กัลลยานสํปวัจกัลล, อารทฺธวิโร
 วิทิสฺสติ ๆ เป ๆ อนิกฺขิตฺตโร กุสเลสุ อัมมเมสุ. กัลลยานมิตฺตํลลิตํ
 เมขิย ภิกขุโน ปาฏิกงฺขิ กัลลยานสหายสฺส กัลลยานสํปวัจกัลล,
 บัณฺณวา ภวิสฺสติ ๆ เป ๆ สัมมามุทฺตํกัชฺชคามินียา. เทน จ ปณ
 เมขิย ภิกขุณา อิมesu บัณฺณสุ อัมมเมสุ ปติฏฺฐจาย จิตฺตาโร อัมมมา
 อุตฺตโร ภาเวตฺถัพพา: อสุภา ภาเวตฺถัพพา วาคสฺส ปธานาย, เมตฺตา
 ภาเวตฺถัพพา พียาปาทสฺส ปธานาย, อานาปานสฺสติ ภาเวตฺถัพพา
 วิตักกมุขจฺเจตฺถาย, อนิจฺจสํวิณา ภาเวตฺถัพพา อัสสิมานสมุคฺคมาคฺย.
 อนิจฺจสํวิณโน เมขิย อนักฺคสํวิณา สันนิจฺจติ, อนัตฺตสํวิณิ
 อัสสิมานสมุคฺคมาคฺ ปาปุณนาติ ทิฏฺฐเจว อัมมเม นิพฺพานนํติ.

๔ เอกํ สมยํ ภควา สวาวตฺถิโย วิทริติ เชตฺวเน อนาถบิณฺฑิกัลล
 อารามเ. เทน โข ปณ สมนเยน อายสฺสมา นันตโก อุมฺมจฺจณาลาลายิ
 ภิกขุ อัมมมียา กถาย สันทิสฺสเลติ สมหาเปติ สมุตฺเตเชติ สัมปทฺเสติ.

อถ โข ภควา ลายณฺโหสมยํ ปฏิสลฺลาณา วุฏฺฐิจิโต

เยนุบัญญัติจณาลา เตนุปลังกมิ; อุปลังกมิตวา พหิทวารโกฏฐเก
 ชฎีจาลิ กถาปริโยสานิ อากมยมาโน. ออโข ภควา กถาปริโยสานิ
 วิติตวา อุกกาเสตวา อัคคฬิ อาโกญฺเฐสิ. วิวริตุ โข เต ภิกขุ
 ภควโต ทวาร. ออโข ภควา อุบัญญัติจณาลา ปวิสิตวา บันณัตเต
 อาสเน นิสิติ. นิสัชช โข ภควา อายัสสิมันตํ นันตํ เอกทโว
 “ทีโฆ โข คัยายิ นันตํ อัมมปริยาโย ภิกขุเน ปฏิกาสิ, อปี
 เม ปิฎฺฐํ อคิลายติ พหิทวารโกฏฐเก จิตฺตัสส กถาปริโยสานิ
 อากมยมานัสสาติ.

เอวํ วุตเต อายัสสิมา นันตโก สารัชชมานุโป โอตฺถกัปปมาโน
 ภควันตํ เอกทโว “น โข ปน มยิ ภันเต ชานาม “ภควา
 พหิทวารโกฏฐเก จิตฺติ: สเจ ทิ มยิ ภันเต ชานะยยาม “ภควา
 พหิทวารโกฏฐเก จิตฺติ: เอตฺตํปิ โน นยิ ปฏิกาสะยยาติ. ออโข
 ภควา อายัสสิมันตํ นันตํ สารัชชมานุโป วิติตวา อายัสสิมันตํ นันตํ
 เอกทโว “สาธุ สาธุ นันตํ, เอตํ โข นันตํ ตุมฺหากํ ปฏฺฐูปุ
 กุลปุตฺตานํ สัตถายิ อคารัสสิมา อเนคาริยิ บัพฺพิตานํ, ยํ ตุมฺหิ
 รัมมิยา กถายิ สันนิสึเทยยาต. สันนิปิตานํ वो นันตํ ทวํ
 กรณะมิ: อัมมิ วา กถา อริโย วา คุณิทิภาโว. สัตถโธ นันตํ ภิกขุ
 โหติ โน สิลวา; เอวํ โส เตนังเคน อปริปุโร โหติ, เตน
 ตํ อังคํ ปริปุเรตัพพ “กีนนาหิ สัตถโธ จ อัสสํ สิลวา จาติ. ยโต
 จ โข นันตํ ภิกขุ สัตถโธ จ โหติ สิลวา จ; เอวํ โส เตนังเคน

ปรีปุโร โหติ. สัทโธ จ นันทก ภิกขุ โหติ สีลวา จ โน จ
 ลาภี อชฌัตต เจโตสมาธิสส; เอว โส เตนังเคน อปรีปุโร โหติ,
 เตน ตัง อังค ปรีปุเรตัพพ “กัณนาห สัทโธ จ อัสสิ สีลวา จ
 ลาภี จ อชฌัตต เจโตสมาธิสส. ยโต จ โข นันทก ภิกขุ
 สัทโธ จ โหติ สีลวา จ ลาภี จ อชฌัตต เจโตสมาธิสส;
 เอว โส เตนังเคน อปรีปุโร โหติ. สัทโธ จ นันทก ภิกขุ
 โหติ สีลวา จ ลาภี จ อชฌัตต เจโตสมาธิสส น ลาภี
 อธิปัลลณามมวิยัสสันนาย; เอว โส เตนังเคน อปรีปุโร โหติ.
 เสยฺยตาปี นันทก ทวีปาทโก จตุปาทโก, ตัสสิ ตัสสิ เอโก
 ปาโท โอมโก ลามโก; เอว โส เตนังเคน อปรีปุโร อัสสิ.
 เอวเมว โข นันทก ภิกขุ สัทโธ จ โหติ สีลวา จ ลาภี จ
 อชฌัตต เจโตสมาธิสส น ลาภี อธิปัลลณามมวิยัสสันนาย; เอว
 โส เตนังเคน อปรีปุโร โหติ, เตน ตัง อังค ปรีปุเรตัพพ “กัณนาห
 สัทโธ จ อัสสิ สีลวา จ ลาภี จ อชฌัตต เจโตสมาธิสส ลาภี
 จ อธิปัลลณามมวิยัสสันนาย. ยโต จ โข นันทก ภิกขุ
 สัทโธ จ โหติ สีลวา จ ลาภี จ อชฌัตต เจโตสมาธิสส ลาภี
 จ อธิปัลลณามมวิยัสสันนาย; เอว โส เตนังเคน อปรีปุโร โหติ.
 อิทมโว ภควา; อิท วัตถวาน สุกโต อฏฺฐายาตนา วิหาร ปาวสี.

อดโข อายัสมา นันทโก อจิรยักกัณตัสส ภควโห ภิกขุ
 อามันเตสิ “อิตานาสุโต ภควา จตุหิ ปเทหิ เกวลปรีปุณณ

ปริสฺสทฺธํ พฺริหํมจฺริยํ ปกาเสตฺว อญฺญาสาสนา วิหารํ ปวิญฺโง
 “สฺสทฺโธ นันฺทก ภิกฺขุ โหติ โน สึลฺลา; เหวํ โส เตนังเคน
 อปริปฺปโร โหติ, เทน ตํ อังคํ ปริปฺปเวตฺถัพพํ “กัณฺหาทํ สฺสทฺโธ จ
 อัสสํ สึลฺลา จาติ. ยโต จ โข นันฺทก ภิกฺขุ สฺสทฺโธ จ โหติ
 สึลฺลา จ; เหวํ โส เตนังเคน ปริปฺปโร โหติ. สฺสทฺโธ จ นันฺทก
 ภิกฺขุ โหติ สึลฺลา จ โน จ ลาภี อัสสมัคคํ เจโตสมานิสฺส, ๗เป๗
 ลาภี จ อัสสมัคคํ เจโตสมานิสฺส น ลาภี อธิปฺปญฺชาธมฺมวีสัลลํนาย;
 เหวํ โส เตนังเคน อปริปฺปโร โหติ. เสยฺยถาปิ นันฺทก ทฺวิปาทโก
 จตฺตูปาทโก, ทสฺส ตสฺส เอโก ปาโท โอมโก ฉามโก; เหวํ โส
 เตนังเคน อปริปฺปโร อัสส. เหวเมว โข นันฺทก ภิกฺขุ สฺสทฺโธ จ
 โหติ สึลฺลา จ ลาภี จ อัสสมัคคํ เจโตสมานิสฺส น ลาภี
 อธิปฺปญฺชาธมฺมวีสัลลํนาย; เหวํ โส เตนังเคน อปริปฺปโร โหติ,
 เทน ตํ อังคํ ปริปฺปเวตฺถัพพํ “กัณฺหาทํ สฺสทฺโธ จ อัสสํ สึลฺลา จ
 ลาภี จ อัสสมัคคํ เจโตสมานิสฺส ลาภี จ อธิปฺปญฺชาธมฺมวีสัลลํนายาติ.
 ยโต จ โข นันฺทก ภิกฺขุ สฺสทฺโธ จ โหติ สึลฺลา จ ลาภี จ
 อัสสมัคคํ เจโตสมานิสฺส ลาภี จ อธิปฺปญฺชาธมฺมวีสัลลํนาย; เหวํ
 โส เตนังเคน ปริปฺปโร โหติติ.

บัจจิมะ อารุโธ อานิสฺสา กาเลน ธมฺมัสสวเน กาเลน
 ธมฺมัสกัจฉาย. กตเม บัจจํ? อิทฺถารุโธ ภิกฺขุ ภิกฺขุเน ธมฺม
 เทเสติ ชาติกัลลียาณํ มัชฌเมกัลลียาณํ ปริโยสานกัลลียาณํ, สาทถํ

สพฺพยฺชนํ เกวลปรีปฺพนํ ปรีสุทฺธํ พหฺมจริยํ ปกาเสติ. ยถา
 ยถาวุโส ภิกฺขุ ภิกฺขุณฺโณ ธมฺมํ เทเสติ ธาติกัลลียานํ มชฺฌเมกัลลียานํ
 ปรีโยสานกัลลียานํ, สาคถํ สพฺพยฺชนํ เกวลปรีปฺพนํ ปรีสุทฺธํ
 พหฺมจริยํ ปกาเสติ; ตถา ตถา ตลฺลํ ตลฺลํ สัตถํ ปิโย ไทติ
 มนาไป จ คุรุ จ ภาวนีโย. ธมฺมํ ขาวุโส ปจโม อานิสฺโส
 กาเลน ธมฺมัสสวเน กาเลน ธมฺมสากัจฉาย.

ปุณ จปร ขาวุโส, ภิกฺขุ ภิกฺขุณฺโณ ธมฺมํ เทเสติ ธาติกัลลียานํ
 มชฺฌเมกัลลียานํ ปรีโยสานกัลลียานํ, สาคถํ สพฺพยฺชนํ เกวลปรีปฺพนํ
 ปรีสุทฺธํ พหฺมจริยํ ปกาเสติ. ยถา ยถาวุโส ภิกฺขุ ภิกฺขุณฺโณ
 ธมฺมํ เทเสติ ธาติกัลลียานํ ๆ เป ๆ พหฺมจริยํ ปกาเสติ; ตถา ตถา
 โส ตลฺลํ ธมฺมเม อคฺคปฏฺฐิตเวที จ ไทติ ธมฺมปฏฺฐิตเวที
 จ. ธมฺมํ ขาวุโส ทฺติโย อานิสฺโส กาเลน ธมฺมัสสวเน
 กาเลน ธมฺมสากัจฉาย.

ปุณ จปร ขาวุโส, ภิกฺขุ ภิกฺขุณฺโณ
 มชฺฌเมกัลลียานํ ปรีโยสานกัลลียานํ, สาคถํ สพฺพยฺชนํ เกวลปรีปฺพนํ
 ปรีสุทฺธํ พหฺมจริยํ ปกาเสติ. ยถา ยถาวุโส ภิกฺขุ ภิกฺขุณฺโณ
 ธมฺมํ เทเสติ ธาติกัลลียานํ ๆ เป ๆ พหฺมจริยํ ปกาเสติ; ตถา ตถา
 โส ตลฺลํ ธมฺมเม คัมภีโร อคฺคปทํ บัณฺณาย ปฏฺวิจฺฉนํ
 บัณฺณสฺส. ธมฺมํ ขาวุโส ทฺติโย อานิสฺโส กาเลน ธมฺมัสสวเน
 กาเลน ธมฺมสากัจฉาย.

ปุณ จปริ อวฺโส, ภิกฺขุ ภิกฺขุณิ ธัมมํ เทเสติ อาทิกัลยานํ
 ๆเป ๆ พหฺมจริยํ ปกาเสติ, ทถา ทถา นํ สพฺพหฺมจริยํ อุตฺตร
 สัมภาเวเนติ “อถฺธา อภยมายัสสมา มคฺโค วา คจฺฉนติ วาติ. อป
 อวฺโส จตฺตโถ อานิสฺโส กาเลน ธัมมัสสวเน กาเลน ธัมมสากจฺฉาย.

ปุณ จปริ อวฺโส, ภิกฺขุ ภิกฺขุณิ ธัมมํ เทเสติ อาทิกัลยานํ
 มชฺฌิกัลยานํ ปริโยสานกัลยานํ, สาคถิ สพฺพยณฺชนํ เกวลปรีปฺพนํ
 ปริสุตฺธิ พหฺมจริยํ ปกาเสติ. ยถา ยถาวฺโส ภิกฺขุ ภิกฺขุณิ
 ธัมมํ เทเสติ อาทิกัลยานํ มชฺฌิกัลยานํ ปริโยสานกัลยานํ,
 สาคถิ สพฺพยณฺชนํ เกวลปรีปฺพนํ ปริสุตฺธิ พหฺมจริยํ ปกาเสติ.
 ตตฺถ เป เต ภิกฺขุ เสกฺขา อเนกคตฺตมานสา อนุตฺตร โยคกฺโขม
 บัตถยมาณา วิหฺรณฺติ, เต ตํ ธัมมํ สุตฺวา วิริยํ อารภฺนฺติ
 อเนกคตฺถสํ บัตถียา อนนฺตคตฺถสํ อธิคฺมา ย สจฺฉนิกริสฺส สจฺฉนิกริยา,
 เป ปณ ตตฺถ ภิกฺขุ ชรณฺโงโต จินาสวา วุสิตวณฺโงโต กตกรณฺเีย
 โอหิตถาวา อนเนกคตฺถสทฺธตา ปริกฺขินภวสฺสวโนชฺชา สัมมตฺถน
 วิมุตฺตา, เต ตํ ธัมมํ สุตฺวา ทิฏฺฐธัมมสุชฺชวิหารี เยว อนฺยุตฺตา
 วิหฺรณฺติ. อป อวฺโส บัณฺโงโม อานิสฺโส กาเลน ธัมมัสสวเน
 กาเลน ธัมมสากจฺฉาย. อิมํ โข อวฺโส บัณฺโง อานิสฺสา กาเลน
 ธัมมัสสวเน กาเลน ธัมมสากจฺฉายาติ.

๕ จัตตาริมาณี ภิกฺขเว เทจานิ. กตฺมานิ จตฺถาริ ? บัณฺเณพล
 วิริยพลํ อนนฺตคตฺถพลํ สจฺฉคพลํ.

กตมัจฉ ภิกขเว บัณฑิตาพล? เย ธัมมา กุสลา กุสลลชาตา,
 เย ธัมมา อกุสลา อกุสลลชาตา, เย ธัมมา สāvāṇa
 sāvāṇassāsa, เย ธัมมา อนāvāṇa อนāvāṇassāsa, เย ธัมมา
 gāṇha gāṇhassāsa, เย ธัมมา sūgāṇha sūgāṇhassāsa, เย ธัมมา
 ośevāṇa ośevāṇassāsa, เย ธัมมา sevēṇa sevēṇassāsa,
 เย ธัมมา nāḍamariyā nāḍamariyassāsa, เย ธัมมา oḍamariyā
 oḍamariyassāsa, ตัณห์สัจจ ธัมมา บัณฑิตา วาทีฏฐา โหนติ
 วาจิรา. อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว บัณฑิตาพล.

กตมัจฉ ภิกขเว วิริยพล? เย ธัมมา กุสลา กุสลลชาตา,
 เย ธัมมา สāvāṇa sāvāṇassāsa, เย ธัมมา gāṇha gāṇhassāsa,
 เย ธัมมา ośevāṇa ośevāṇassāsa, เย ธัมมา nāḍamariyā
 nāḍamariyassāsa, เตสํ ธัมมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมตี
 วิริยํ อารกตี จิตฺตํ บัณฑิตา ปทหตี. เย ธัมมา กุสลา
 กุสลลชาตา, เย ธัมมา อนāvāṇa อนāvāṇassāsa, เย ธัมมา sūgāṇha
 sūgāṇhassāsa, เย ธัมมา sevēṇa sevēṇassāsa, เย ธัมมา
 oḍamariyā oḍamariyassāsa, เตสํ ธัมมานํ ปฏิลาภาย ฉนฺทํ ชเนติ
 วายมตี วิริยํ อารกตี จิตฺตํ บัณฑิตา ปทหตี. อิทํ วุจฺจติ
 ภิกขเว วิริยพล.

กตมัจฉ ภิกขเว อนวัชชพล? อิทํ ภิกขเว อวิยสาวก
 อนวัชเชน กายกัมเมเน สมนํนาคโค โหติ, อนวัชเชน วาจกัมเมเน

สมันนาคโต ไทติ, อนุวัชเชน มโนกัมเมเน สมนันนาคโต ไทติ.
อิทัง วุจฺจติ ภิกฺขเว อนุวัชชพล.

กตมณฺเฑ ภิกฺขเว สังคหพล? จัตตาริมาเน ภิกฺขเว สังคหวิทฺถุนิ:
ทานา เปยฺยวณฺณิ อชฺชจริยา สมานัตตทานา. เอตทคฺคิ ภิกฺขเว ทานานํ,
เอตทคฺคิ สมนันนาคโต. เอตทคฺคิ ภิกฺขเว เปยฺยวณฺณานํ, ยทิทํ อชฺชดิกฺกสฺส
โทยิตโตตฺถสฺส ปุณฺณปุณฺณ อมฺมํ เทเสติ. เอตทคฺคิ ภิกฺขเว
อชฺชจริยานํ, ยทิทํ อสฺสสทฺธิ สทฺธาสํปทาย สมากเปติ นิเวเสติ
ปติฏฺฐจาเปติ, ทสฺส สสฺส สสฺสสํปทาย. มจฺจนฺนํ จาคสํปทาย. ทุบฺบิยฺญณฺ
บญฺเญวสํปทาย สมากเปติ นิเวเสติ ปติฏฺฐจาเปติ. เอตทคฺคิ
ภิกฺขเว สมานัตตทานํ, ยทิทํ โสตาบັນเนเน โสตาบັນนสฺส
สมานัตโต สกทาคามินา สกทาคามิสฺส สมานัตโต อนาคามินา
อนาคามิสฺส สมานัตโต อวหตา อวทโต สมานัตโต. อิทัง วุจฺจติ
ภิกฺขเว สังคหพล. อิมานิ โข ภิกฺขเว จัตตาริ พลาเน.

อิมเอหิ โข ภิกฺขเว จตุหิ พเลหิ สมนันนาคโต อริยสาวโก
บญฺเญ ภายานิ สมติกกัณฺโธ ไทติ. กตมานิ บญฺเญ? อาชีวตภย
อสีโลกภย ปริสํ สारวชฺชภย มรณภย ทุสฺสคคิภย. โส โข
ภิกฺขเว อริยสาวโก อิติ ปฏฺฐิสฺสณฺจิภชติ “นาทํ อาชีวตภยสฺส
ภายามิ, กิสฺสาทํ อาชีวตภยสฺส ภายิสฺสาลามิ, อชฺชดิ เม จัตตาริ
พลาเน: บญฺเญวพลํ วิริยพลํ อนุวัชชพลํ สังคหพลํ, ทุบฺบิยฺญณ
โข อาชีวตภยสฺส ภายเยยฺย, กุสฺสโต อาชีวตภยสฺส ภายเยยฺย,

ธาวัชชากายกัมมันตวจิกัมมันตมโนกัมมันตอาชีวิตภยัสส ภายะย,
 อลังคโก อาชีวิตภยัสส ภายะย. นาทิ อลิลอกภยัสส ภายามิ, ๗ เป ๗
 นาทิ ปริสส ธาวัชชภยัสส ภายามิ. นาทิ มรณภยัสส ภายามิ. นาทิ
 ทุคคตภยัสส ภายามิ, กิลลนทิง ทุคคตภยัสส ภายัสสามิ, อตฺติ เม
 จัตตาริ พลานิ: บัณณพล วิริยพล อนวัชชพล สรรคพล;
 ทุปฺบัตถิโย โข ทุคคตภยัสส ภายะย, กุสฺสิตุ ทุคคตภยัสส
 ภายะย, ธาวัชชากายกัมมันตวจิกัมมันตมโนกัมมันตทุคคตภยัสส ภายะย,
 อลังคโก ทุคคตภยัสส ภายะย. อิมะหิ โข ภิกขเว จตุหิ พละหิ
 สมันนาคโต อริยสวาก, อิมานิ บันจ ภยานิ สมตักกัณโต โหตติ.

๖ ตตฺถ โข อายัสมา สาริปุตฺโต ภิกขุ อามันเตสิ ๗ เป ๗
 อายัสมา สาริปุตฺโต เขตทโวจ “ปุคฺคโตบี อารุโส ทฺวิเณ
 เวทิตฺตํโพ: เสวิตฺตํโพบี อเสวิตฺตํโพบี, จีวรํบี อารุโส ทฺวิเณ
 เวทิตฺตํพํ: เสวิตฺตํพํบี อเสวิตฺตํพํบี, บัณฺฑปาโตบี อารุโส ทฺวิเณ
 เวทิตฺตํโพ: เสวิตฺตํโพบี อเสวิตฺตํโพบี, เสนาสนํบี อารุโส
 ทฺวิเณ เวทิตฺตํพํ: เสวิตฺตํพํบี อเสวิตฺตํพํบี, ตามนิคโมบี
 อารุโส ทฺวิ.เณ เวทิตฺตํโพ: เสวิตฺตํโพบี, อเสวิตฺตํโพบี
 ชนปทปะเทโสบี อารุโส ทฺวิเณ เวทิตฺตํโพ: เสวิตฺตํโพบี อเสวิตฺตํโพบี.

“ปุคฺคโตบี อารุโส ทฺวิเณ เวทิตฺตํโพ: เสวิตฺตํโพบี
 อเสวิตฺตํโพบีติ อิติ โข ปณฺณ วุคฺค: กิณฺเจตํ ปฏิจจ วุคฺค:

ตัดดี ยี่ ชัณเฒา ปุคฺคัล “อิมิ โข เม ปุคฺคัล เสวโต อกฺกุสลา
 ธัมมา อภิวัชฌณฺณิ, กุสลา ธัมมา ปริหาณฺณิ, เย จ โข เม
 บัพฺพชิตฺเตน ชีวิตปริกฺขารว สมุททาเนตฺตฺวา จีวรปณฺทปาทเสนาสนคฺคิณ-
 บัจฺจยเกสฺสชฺชปริกฺขารว, เต จ กสิเรน สมุททาหรณฺณิ, ยัสส
 จัมมิหิ อตฺถาย อคารัสฺมา อนคาริยํ บัพฺพชิตฺโต, โส จ เม
 สามณฺณวตฺโต โน ภาวนาปาริปุริ คัจฉตฺติ: เตนาวุโส ปุคฺคเลน
 โส ปุคฺคโล ลํชาปิ รัตติภาคํ วา ทิวสภาคํ วา อนาปุจฺจา วา
 บักกมิตฺตํ นานุพฺพันฺนิตฺตํ, ตัดดี ยี่ ชัณเฒา ปุคฺคัล “อิมิ โข
 เม ปุคฺคัล เสวโต อกฺกุสลา ธัมมา ปริหาณฺณิ, กุสลา ธัมมา
 อภิวัชฌณฺณิ, เย จ โข เม บัพฺพชิตฺเตน ชีวิตปริกฺขารว สมุททาเนตฺตฺวา
 จีวรปณฺทปาทเสนาสนคฺคิณบัจฺจยเกสฺสชฺชปริกฺขารว, เต จ อัมมปฺกสิเรน
 สมุททาหรณฺณิ, ยัสส จัมมิหิ อตฺถาย อคารัสฺมา อนคาริยํ บัพฺพชิตฺโต,
 โส จ เม สามณฺณวตฺโต ภาวนาปาริปุริ คัจฉตฺติ: เตนาวุโส
 ปุคฺคเลน โส ปุคฺคโล ลํชาปิ ยาวชิว อนุพฺพันฺนิตฺตํ, น
 บักกมิตฺตํ, ตัดดี ยี่ ชัณเฒา ปุคฺคัล “อิมิ โข เม ปุคฺคัล
 เสวโต อกฺกุสลา ธัมมา ปริหาณฺณิ, กุสลา ธัมมา อภิวัชฌณฺณิ,
 เย จ โข เม บัพฺพชิตฺเตน ชีวิตปริกฺขารว สมุททาเนตฺตฺวา
 จีวรปณฺทปาทเสนาสนคฺคิณบัจฺจยเกสฺสชฺชปริกฺขารว, เต จ อัมมปฺกสิเรน
 สมุททาหรณฺณิ, ยัสส จัมมิหิ อตฺถาย อคารัสฺมา อนคาริยํ บัพฺพชิตฺโต,
 โส จ เม สามณฺณวตฺโต ภาวนาปาริปุริ คัจฉตฺติ: เตนาวุโส

ปฺคฺคเลน โส ปฺคฺคโล ยาวซีว อนุพฺพันฺธิตฺตํ โน น บกฺกมิตฺตํ โท,
 ตตฺถ ยํ ชลฺลณา ปฺคฺคลํ “อิมํ โข เม ปฺคฺคลํ เสวโต อภุสฺสา
 ธมฺมา ปรีทายนฺติ, อภุสฺสา ธมฺมา อภิวตฺตมฺหานฺติ, เย จ เม
 บัพฺพชิตฺเตน ชีวิตปรีกขารว สมฺมุททาเนตฺตํ จีวรบัณฺฑิตปาตเสนาสนคฺคิณ-
 มัจฺฉยเกสฺสชชปรีกขารว, เต จ อပ္ปํสฺสเวเน สมฺมุททาหรณฺติ, ยถาส-
 จมฺมํ อตฺถาย อคารสฺมา อนคารยํ บัพฺพชิตฺโต, โส จ เม
 สามณฺณิยคฺโค ภาวนาปาริปุรี คจฺฉตฺติ: เตนาวุโส ปฺคฺคเลน โส
 ปฺคฺคโล ยาวซีว อนุพฺพันฺธิตฺตํ โน น บกฺกมิตฺตํ โท อပ္ปํ มนุสฺสมาเนน.
 “ปฺคฺคโลปิ อวฺโส ทฺวเณ เวทิตฺตํ โท: เสวิตฺตํ โทปิ อเสวิตฺตํ โทปิ
 อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏฺจจํ วุตฺตํ.

“จีวรํปิ อวฺโส ทฺวเณ เวทิตฺตํ: เสวิตฺตํปิ อเสวิตฺตํปิ
 อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ: กิณฺเจตํ ปฏฺจจํ วุตฺตํ: ตตฺถ ยํ ชลฺลณา
 จีวรํ “อิมํ โข เม จีวรํ เสวโต อภุสฺสา ธมฺมา อภิวตฺตมฺหานฺติ,
 อภุสฺสา ธมฺมา ปรีทายนฺติ: เอวํปิ จีวรํ น เสวิตฺตํ, ตตฺถ ยํ
 ชลฺลณา จีวรํ “อิมํ โข เม จีวรํ เสวโต อภุสฺสา ธมฺมา
 ปรีทายนฺติ, อภุสฺสา ธมฺมา อภิวตฺตมฺหานฺติ: เอวํปิ จีวรํ เสวิตฺตํ.
 “จีวรํปิ อวฺโส ทฺวเณ เวทิตฺตํ: เสวิตฺตํปิ อเสวิตฺตํปิ
 อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏฺจจํ วุตฺตํ.

“บัณฺฑิตปาตํปิ อวฺโส ทฺวเณ เวทิตฺตํ โท: เสวิตฺตํ โทปิ
 อเสวิตฺตํ โทปิ อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ: กิณฺเจตํ ปฏฺจจํ วุตฺตํ:

ตัตถิ ยัม ชัลลณา ปิณฺฑปาตํ “อิมํ โข เม ปิณฺฑปาตํ เสวโต
 อกุลลา อัมมา อภิวัฑฒนํตี, กุลลา อัมมา ปริหาณํตีติ: เขวรูปุ
 ปิณฺฑปาโต น เสวตัพพะ, ตัตถิ ยัม ชัลลณา ปิณฺฑปาตํ “อิมํ
 โข เม ปิณฺฑปาตํ เสวโต อกุลลา อัมมา ปริหาณํตีติ, กุลลา อัมมา
 อภิวัฑฒนํตีติ: เขวรูปุ ปิณฺฑปาโต เสวตัพพะ. “ปิณฺฑปาโตยัม
 อาวุโส ทฺวเณ เวทิตัพพะ: เสวตัพพะยัม อเสวตัพพะยัม อิติ
 ยนํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจํ วุตฺตํ.

“เสนาสนํยัม อาวุโส ทฺวเณ เวทิตัพพะ: เสวตัพพะยัม อเสวตัพพะยัม อิติ
 โข ปเนตํ วุตฺตํ: กิณฺเจตํ ปฏิจฺจํ วุตฺตํ? ตัตถิ ยัม ชัลลณา
 เสนาสนํ “อิทํ โข เม เสนาสนํ เสวโต อกุลลา อัมมา
 อภิวัฑฒนํตี, กุลลา อัมมา ปริหาณํตีติ: เขวรูปุ เสนาสนํ
 น เสวตัพพะ, ตัตถิ ยัม ชัลลณา เสนาสนํ “อิทํ โข เม เสนาสนํ
 เสวโต อกุลลา อัมมา ปริหาณํตี, กุลลา อัมมา อภิวัฑฒนํตีติ:
 เขวรูปุ เสนาสนํ เสวตัพพะ. “เสนาสนํยัม อาวุโส ทฺวเณ เวทิตัพพะ:
 เสวตัพพะยัม อเสวตัพพะยัม อิติ ยนํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจํ วุตฺตํ?

“คามนิคโมยัม อาวุโส ทฺวเณ เวทิตัพพะ: เสวตัพพะยัม
 อเสวตัพพะยัม อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ: กิณฺเจตํ ปฏิจฺจํ วุตฺตํ?
 ตัตถิ ยัม ชัลลณา คามนิคมํ “อิมํ โข เม คามนิคมํ เสวโต
 อกุลลา อัมมา อภิวัฑฒนํตี, กุลลา อัมมา ปริหาณํตีติ: เขวรูปุ
 คามนิคมํ น เสวตัพพะ, ตัตถิ ยัม ชัลลณา คามนิคมํ “อิมํ

โฆ เม คามนิคม เสวโต อกุสลา ธัมมา ปริหายนัตติ, กุสลา ธัมมา
อภิวัตถันตติ: เอวรูป คามนิคม เสวตัพพะ. “คามนิคมบี
อาวุโส ทูเอน เวตตัพพะ: เสวตัพพะปิ อเสวตัพพะปิติ อิติ
ยันตํ วุตตํ, อิตเมตํ ปฏิจจ วุตตํ.

“ชนปตปเตโสปี อาวุโส ทูเอน เวตตัพพะ: เสวตัพพะปิ
อเสวตัพพะปิติ อิติ โฆ ปเนตํ วุตตํ: กิณเจตํ ปฏิจจ วุตตํ?
ตตถ ยํ ชันณํ ชนปตปเตสํ “อิมํ โฆ เม ชนปตปเตสํ เสวโต
อกุสลา ธัมมา อภิวัตถันตติ, กุสลา ธัมมา ปริหายนัตติ: เอวรูป
ชนปตปเตโส น เสวตัพพะ, ตตถ ยํ ชันณํ ชนปตปเตสํ “อิมํ
โฆ เม ชนปตปเตสํ เสวโต อกุสลา ธัมมา ปริหายนัตติ, กุสลา
ธัมมา อภิวัตถันตติ: เอวรูป ชนปตปเตโส เสวตัพพะ.
“ชนปตปเตโสปี อาวุโส ทูเอน เวตตัพพะ: เสวตัพพะปิ
อเสวตัพพะปิติ อิติ ยันตํ วุตตํ, อิตเมตํ ปฏิจจ วุตตันตติ.

๗ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ คิซณกุญเญ ปัพพะเต.
ชชโฆ สุตวา ปริพพาชโก เยน ภควา เตนุปลังกมิ, ชุปลังกมิตวา
ภควา สัทธี สัมโมทิต, สัมโมทนีเย กถิ สวารานีเย วิตสาเรตวา
เอกมันตํ นิสสิท. เอกมันตํ นิสสินโน โฆ สุตวา ปริพพาชโก
ภควันตํ เอชตโวจ “เอกมิตาหํ ภันเต สมยํ ภควา อีหเว ราชคเห
วิहरามิ คิริพพะเช. ตตธี โฆ เม ภันเต ภควโต สัมมุชา สุตํ สัมมุชา
ปฏิกคหิตํ “โย โส สุตว ภิกขุ ขรหํ ชันณสโว วุสิทวา

กตกรณโย โธหิตภาโร อนุปัตถัตถัตถโต ปริกขีนภวสัลโลเชโน
 สัมมัตถัณา วิมุตโต; อภัพโพ โส บัญจัญญานานิ อชฌมาจริตุ:
 อภัพโพ ขีณาสโว ภิกขุ สลยัจจุ ปาณิ ชีวิตา วโรเปตุ,
 อภัพโพ ขีณาสโว ภิกขุ อทินัน เถยยัสสาติ อาทาตุ, อภัพโพ
 ขีณาสโว ภิกขุ เมอุนิ ธम्मํ ปฏิสเวตุ, อภัพโพ ขีณาสโว ภิกขุ
 สัมปชานมุตสา ภาสิตุ, อภัพโพ ขีณาสโว ภิกขุ สันนิธิการก กามะ
 ปริกุณชีตุ เสยยาปะ ปุฬเพ อคารียภูโต; กัจจิ เมตฺ ภันเต
 ภควโธ สุตฺตํ สุตฺตํ สุมณสิทํ สุปราริตนฺตี. ตคฺข เต เอตํ
 สุตฺตํ สุตฺตํ สุมณสิทํ สุปราริตํ “ปุฬเพ จาหนํ สุตวา เขตรहि ๆ
 เอวั วทานิ “โย โส ภิกขุ อรหันฺ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณโย
 โธหิตภาโร อนุปัตถัตถัตถโต ปริกขีนภวสัลโลเชโน สัมมัตถัณา
 วิมุตโต; อภัพโพ โส นวัญญานานิ อชฌมาจริตุ: อภัพโพ ขีณาสโว
 ภิกขุ สลยัจจุ ปาณิ ชีวิตา วโรเปตุ, อภัพโพ ขีณาสโว
 ภิกขุ อทินัน เถยยัสสาติ อาทาตุ, อภัพโพ ขีณาสโว ภิกขุ
 เมอุนิ ธम्मํ ปฏิสเวตุ, อภัพโพ ขีณาสโว ภิกขุ สัมปชานมุตสา
 ภาสิตุ, อภัพโพ ขีณาสโว ภิกขุ สันนิธิการก กามะ ปริกุณชีตุ
 เสยยาปะ ปุฬเพ อคารียภูโต, อภัพโพ ขีณาสโว ภิกขุ ฉนฺทาคคิ
 คณฺตุ, อภัพโพ ขีณาสโว ภิกขุ ไทสาคคิ คณฺตุ, อภัพโพ
 ขีณาสโว ภิกขุ โมทาคคิ คณฺตุ, อภัพโพ ขีณาสโว ภิกขุ ภยากคิ
 คณฺตุ. ปุฬเพ จาหนํ สุตวา เขตรहि ๆ เอวั วทานิ “โย โส ภิกขุ

อรหัง ชีณาสโว วุสิตวา กตกรณโย โยหิตภาโร อนุปัตตัสสทักโค
 ปริกชีณภวสัลโลเชโน สัมมัตถัณเภา วิมุตโต, อภัพโพ โส อิมานิ
 นวัฏจानานิ อชฌมาจริตติ.

๘ เอกัง สมยํ ภควา ราชคเห วิहरติ ศิษฺฌกุกฺกุเฏ ปัพพะเต.
 อถโข สักโข ปรีฬพาสโก เยเน ภควา เตนุปลังกมิ; อุลลังกมิตฺวา
 ภควตา สักกั สัมโมทิต, สัมโมทนียํ กถํ สาราณนียํ วิคิตาเรตฺวา
 เอกมัตตํ นิสิตติ. เอกมัตตํ นิสินฺโน โข สักโข ปรีฬพาสโก
 ภควัตตํ เขตตวโจ “เอกมิตาหํ ภันเต สมยํ ภควา อีเชว ราชคเห
 วิहरามิ คิริพัณเช. ตตฺถ เม ภันเต ภควโต สัมมุตฺตา สุตํ สัมมุตฺตา
 ปฏิคฺคหิตํ “ โย โส ศิษฺฌ ภิกฺขุ อรหัง ชีณาสโว วุสิตวา กตกรณโย
 โยหิตภาโร อนุปัตตัสสทักโค ปริกชีณภวสัลโลเชโน สัมมัตถัณเภา
 วิมุตโต; อภัพโพ โส บัณฺจวัฏจานานิ อชฌมาจริตฺ: อภัพโพ
 ชีณาสโว ภิกฺขุ สัลลิจฺจํ ปาณํ ชีวิตา วโรเปตฺว, อภัพโพ ชีณาสโว
 ภิกฺขุ อทินฺนํ เถยยสฺสาตํ อาทาตฺว, อภัพโพ ชีณาสโว ภิกฺขุ เมตฺตุนิ
 ธมฺมํ ปฏฺเฐวิตฺว, อภัพโพ ชีณาสโว ภิกฺขุ สัมปชานมฺมสา ภาสิตฺว,
 อภัพโพ ชีณาสโว ภิกฺขุ สันนิชิตการกํ กามเ ปรีภุณฺชิตฺว เสยฺยถาปิ
 ปุฬเพ อคาริยภูโต; กัจจิมเต ภันเต ภควโต สุตฺตํ สุตฺตํ สุตฺตํ
 สุมณฺสิกตํ สุปฺปาวิตฺตํ. ตตฺถ เต เอกํ ศิษฺฌ สุตฺตํ สุตฺตํ
 สุมณฺสิกตํ สุปฺปาวิตฺตํ “ ปุฬเพ จาหํ ศิษฺฌ เขตฺรหิ จ เหว วทามิ
 “ โย โส ภิกฺขุ อรหัง ชีณาสโว วุสิตวา กตกรณโย โยหิตภาโร

อนุปัตฺตสทฺตํ โส ปรีกฺขีณภวสฺสโนเชโน สัมมทฺธวโน วิมุตฺโต,
 อภัพฺโพ โส นวฺวฺจฺจํ นานิ อชฺฌมาจริตุํ อภัพฺโพ ชีณาสโว ภิกฺขุ
 สฺสจฺจํ ปาณํ ชีวตา โวโรเปตุํ, ๆ เป ๆ อภัพฺโพ ชีณาสโว
 สันนิทฺธการกํ กามะ ปรีกฺขณฺชิตฺตุํ เสยฺยถาปํ ปุพฺเพ อคารียกฺโข,
 อภัพฺโพ ชีณาสโว ภิกฺขุ พุทฺธํ บัจฺจกฺขาตุํ, อภัพฺโพ ชีณาสโว
 ภิกฺขุ ธมฺมํ บัจฺจกฺขาตุํ, อภัพฺโพ ชีณาสโว ภิกฺขุ สํฆํ บัจฺจกฺขาตุํ,
 อภัพฺโพ ชีณาสโว ภิกฺขุ ลิกฺขํ บัจฺจกฺขาตุํ. ปุพฺเพ จาหํ สัชฺฌ
 เอตฺถิ จ เหว วทามิ “โย โส ภิกฺขุ อรหํ ชีณาสโว วุสิตวา
 กตฺถนํ โย โอหิตภาโร อนุปัตฺตสทฺตํ โส ปรีกฺขีณภวสฺสโนเชโน
 สัมมทฺธวโน วิมุตฺโต, อภัพฺโพ โส อิมานิ นวฺวฺจฺจํ นานิ อชฺฌมาจริตฺตํ.”

๙ นว ยิเม ภิกฺขเว ปุคฺคฉา สันโต สววิชฺชมานา โลกัสมิํ. กตเม
 นว? อรหา อรหตฺตํ ปญฺชนํ โน, อนาคามี อนาคมิสฺส สจฺจนิกริยาย
 ปญฺชนํ โน, สกทาคามี สกทาคามีผลสจฺจนิกริยาย ปญฺชนํ โน, โสตาบฺนํ โน
 โสตาบตฺตนิผลสจฺจนิกริยาย ปญฺชนํ โน, ปุณฺณสฺสโน. อิเม โข ภิกฺขเว
 นว ปุคฺคฉา สันโต สววิชฺชมานา โลกัสมิํ.

๑๐ นว ยิเม ภิกฺขเว ปุคฺคฉา อาหุเนยฺยา ปาหุเนยฺยา ทักขิเนยฺยา
 อลฺลชฺฌิกรนิยาย อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกัสมิํ. กตเม นว?
 อรหา อรหตฺตํ ปญฺชนํ โน, อนาคามี อนาคามีผลสจฺจนิกริยาย
 ปญฺชนํ โน, สกทาคามี สกทาคามีผลสจฺจนิกริยาย ปญฺชนํ โน, โสตาบฺนํ โน

นวกนิปาเต บัณณาสกัลลัส ทุติยวัคโค.

๗๕

โสภะภักติมวลลัจฉิกิริยาเย ปฏิบันโน, โคตฺตโร. อิม โข ภิกขเว
นว ปุคฺคตา อากุณเณยยา ๆ เป ๆ อนุตฺตโร ปุณณิกเชตฺติ โลกัสสาติ.

ลัมโพธวัคโค ปจโม.

คัตถุทานิ ภวติ

ลัมโพธิ นิสสโย เจว เมวปิ นันทกํ พลํ

เสวนา สุตวา ลัสสโม ปุคฺคโต อากุณเณโย จาคี.

นวกนิปาเต บัณณาสกัลลัส ทุติยวัคโค.

๑๑ เอกํ สมยํ ภควา สāvātthiyā viharati, seṭṭhena aññāpānātikāla
charāme. Odhāyāssa sāvātthiyo yena bhava tenupāsāgami,
upāsāgimitvā bhavānāti, oghāteṭṭhā heṭṭhānāti nissitā. Heṭṭhānāti
nissinno, so āyāssa sāvātthiyo bhavānāti, oghāto “vaṇṇo” me
gāṇheto sāvātthiyā vāṇṇasāro, ojjhāmaṃ gāṇheto, cāpāpārikā pāṇṇimānāti.
yāssa tani tva sāvātthiyo gālā mānānāti. Odhāyāssa
āyāssa sāvātthiyo, ojjhāyāssa bhavānāti, oghāteṭṭhā pāṇṇimānāti,
gāṇheto, pāṇṇimānāti.

อดโข อับบตโร ภิกขุ อจิริภักกนฺเต อายัสมนฺเต สāvātthiyo
bhavānāti, oghāto “āyāssa” mī gāṇheto sāvātthiyo, āpāpārikā
pāṇṇimānāti, ojjhāyāssa gālā mānānāti. Odhāyāssa aññāpānātikā
pāṇṇimānāti, “oṭṭhā” tva, oghāto, ojjhāyāssa sāvātthiyo, āyāssa

“สัตฺตา คัม อวฺโส สวรูปุตฺต อามันเตตฺติ. “เอวํ ภันเตติ โข โส
 ภิกฺขุ ภควโต ปฏฺฐิสฺสุตฺวา เยนายัสฺมา สวรูปุตฺโต เตนุปลงฺกมิ,
 อุลลสงฺกมิตฺวา อายัสฺมันตํ สวรูปุตฺตํ เขตฺตวโจ “สัตฺตา คัม อวฺโส
 สวรูปุตฺต อามันเตตฺติ. “เอวมาวฺโสติ โข อายัสฺมา สวรูปุตฺโต คัสส
 ภิกฺขุโน ปัจจัสสโสลี เตน โข ปณ สมนเยน อายัสฺมา จ
 มหาโมคคัลลฺลาโน อายัสฺมา จ อานนํโต อปฺปารุณํ อาทาย วิหารํ
 อาหิณฺวตฺตํติ “อภิกฺขมณายัสฺมันโต อภิกฺขมณายัสฺมันโต, อิทานายัสฺมา
 สวรูปุตฺโต ภควโต สัมมุตฺตา สีนฺนาทํ นทิสฺสคฺคิ.

เอว โข อายัสฺมา สวรูปุตฺโต เยน ภควา เตนุปลงฺกมิ, อุลลสงฺกมิตฺวา
 ภควันตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนันตํ นิสีตํ. เอกมฺนันตํ นิสินฺนํ โข อายัสฺมันตํ
 สวรูปุตฺตํ ภควา เขตฺตวโจ “อิธ เต สวรูปุตฺต อัมมตโร สพัรฺทมฺจาวี
 จิยธम्मํ อานนํโน “อายัสฺมา มํ ภันเต สวรูปุตฺโต อายัสฺส
 อัมมปฏฺฐินิสฺสัสส จาริกํ บั๊กกนฺโตติ. ยัสส นฺน ภันเต กาเย กายคฺคา
 สติ อนุปฺปจฺจิตา ยัสส, โส อธิ อัมมตโร สพัรฺทมฺจาวี อายัสฺส
 อัมมปฏฺฐินิสฺสัสส จาริกํ บั๊กกเมยฺย. เสยฺยถาปิ ภันเต ปจฺจวํ สุกฺกิมฺปิ
 นิกฺกขบฺบํติ อสุกฺกิมฺปิ นิกฺกขบฺบํติ कुณฺดคตฺมฺปิ นิกฺกขบฺบํติ มุตฺตคตฺมฺปิ
 นิกฺกขบฺบํติ เชพฺพคตฺมฺปิ นิกฺกขบฺบํติ ปุพฺพคตฺมฺปิ นิกฺกขบฺบํติ
 โลหิตคตฺมฺปิ นิกฺกขบฺบํติ, น จ เตน ปจฺจวํ อัญญายติ วา ทวายติ
 วา ชิดฺจติ วา, เอวเมว โข อหํ ภันเต ปจฺจวิสมนฺ เจตฺสา วิทรามิ
 วิปฺเลเน มหคฺคเตน อัมมปมาเจเนน อเวเรน อพฺยาบัสฺสเจเนน, ยัสส นฺน

ภันเต กาเย กายคตา สติ อนุปฏฺฐิจิตา อัสส, โส อิตฺ อัมภตฺร
สพฺพหิมจาริ อามัชช อัมปิปฏินิสฺสัชช จาริกํ บั๊กกเมยฺย.

เสยฺยถาปิ ภันเต อามัสฺมิ สจฺจิมฺปิ โสวันติ อสจฺจิมฺปิ โสวันติ
คฺคตมฺปิ มุตฺตคตมฺปิ เขฬิตมฺปิ ปุพฺพลมฺปิ โลหิตคตมฺปิ โสวันติ,
น จ เตนฺ อายิ อัมมฺภยิติ วา หวายิติ วา ชิคฺจณฺติ วา, เหวเมว
โซ อหํ ภันเต อายิสฺสเมณ เจตสา วิหรามิ วิปฺปเลน มหัดฺคเตน
อัมปิมาณเณน อเวเรน อพฺยาบฺบิณเณน อัสส นฺน ภันเต กาเย กายคตา
สติ อนุปฏฺฐิจิตา อัสส, โส อิตฺ อัมภตฺร สพฺพหิมจาริ อามัชช
อัมปิปฏินิสฺสัชช จาริกํ บั๊กกเมยฺย.

เสยฺยถาปิ ภันเต เตโซ สจฺจิมฺปิ ทฺทหิ อสจฺจิมฺปิ ทฺทหิ คฺคตมฺปิ
มุตฺตคตมฺปิ เขฬิตมฺปิ ปุพฺพลมฺปิ โลหิตคตมฺปิ ทฺทหิ, น จ เตนฺ
เตโซ อัมมฺภยิติ วา หวายิติ วา ชิคฺจณฺติ วา, เหวเมว โซ อหํ
ภันเต เตโซสเมณ เจตสา วิหรามิ วิปฺปเลน มหัดฺคเตน อัมปิมาณเณน
อเวเรน อพฺยาบฺบิณเณน อัสส นฺน ภันเต กาเย กายคตา สติ
อนุปฏฺฐิจิตา อัสส, โส อิตฺ อัมภตฺร สพฺพหิมจาริ อามัชช
อัมปิปฏินิสฺสัชช จาริกํ บั๊กกเมยฺย.

เสยฺยถาปิ ภันเต วาโย สจฺจิมฺปิ อูปวายิติ อสจฺจิมฺปิ อูปวายิติ
คฺคตมฺปิ มุตฺตคตมฺปิ เขฬิตมฺปิ ปุพฺพลมฺปิ โลหิตคตมฺปิ
อูปวายิติ, น จ เตนฺ วาโย อัมมฺภยิติ วา หวายิติ วา
ชิคฺจณฺติ วา, เหวเมว โซ อหํ ภันเต วาโยสเมณ เจตสา วิหรามิ

วิปุลเน มหัคคเตน อปัปมาเนน อเวเรน อพฺยาบฺชเณน ยัสส นฺน
 ภาณเต กาเย กายคตา สติ อณฺุญฺจิตา อัสส, โส อธิ อณฺุณตฺร
 สพฺพหิมจาริ อายัสซ อปัปฺปนิสฺสัสซ จาริกํ ปักกเมยฺย.

เสยฺยถาปิ ภาณเต รโฆรณํ สุจิมฺปิ มุณฺจติ อสุจิมฺปิ มุณฺจติ
 ศุคคตฺมฺปิ มุตฺตคตฺมฺปิ เขฬิตฺมฺปิ ปุพฺพลตฺมฺปิ โลหิตคตฺมฺปิ มุณฺจติ,
 น จ เตน รโฆรณํ อัญฺญิยติ วา หรยติ วา ชิคฺจุจฺจติ วา; เอมเภา
 โข อหํ ภาณเต รโฆรณสฺสเมน เจตสา วิหรามิ วิปุลเน มหัคคเตน
 อปัปมาเนน อเวเรน อพฺยาบฺชเณน ยัสส นฺน ภาณเต กาเย
 กายคตา สติ อณฺุญฺจิตา อัสส, โส อธิ อณฺุณตฺร สพฺพหิมจาริ
 อายัสซ อปัปฺปนิสฺสัสซ จาริกํ ปักกเมยฺย.

เสยฺยถาปิ ภาณเต จันฺทาลกุมารโก วา จันฺทาลกุมาริกา วา
 กโฬปฺยิตฺถโต นนฺตีกวาสิ คามํ วา นิคมํ วา ปวิสฺถโต นิจฺจิตฺติ เภา
 อณฺุญฺจเปตฺวา ปวิสฺติ; เอมเภา โข อหํ ภาณเต จันฺทาลกุมารสฺสเมน
 เจตสา วิหรามิ วิปุลเน มหัคคเตน อปัปมาเนน อเวเรน
 อพฺยาบฺชเณน ยัสส นฺน ภาณเต กาเย กายคตา สติ อณฺุญฺจิตา
 อัสส, โส อธิ อณฺุณตฺร สพฺพหิมจาริ อายัสซ อปัปฺปนิสฺสัสซ
 จาริกํ ปักกเมยฺย.

เสยฺยถาปิ ภาณเต อุตฺโท ฉินฺนวิสสาโน สุโรโต สุตฺถนฺโต สุลลิกฺขิตो
 รติยาเย รติเย สฺสชาฏเณน สฺสชาฏํ อณฺุณทิตฺถนฺโต น กิณฺจิ
 ทิสฺติ ปาเทเน วา วิสาเณน วา; เอมเภา โข อหํ ภาณเต

อุตถนิณวิสาณสเมน เจตสา วิหรามิ วิปุลเณ มหัคคเตน อัมปมาเนน
อเวเรน อพฺยาบฺบิเณน. ยัลลิสฺส นฺน ภาณฺเต กาเย กายคตา สติ
อนุบฺบฺย จิตฺตา อลลิสฺส, โส อิสฺส อัมภวฺสวํ สพฺพหิมจาริ อามฺบิยํ
อัมปฺปนิสฺสํ จาริกํ ปักกเมยฺย.

เสยฺยถาปิ ภาณฺเต อิตฺถิ วา ปุริโส วา ททโร วา ยฺยา
มณฺเฑนทกชาติโก อหิภฺกฺกนเปณ วา กุกฺกนฺทกนเปณ วา กัณฺโณ อลลิสฺส
อัมภวฺสวํ ทวามเยยฺย จิตฺตเจยฺย, เหวเมว โข อหํ ภาณฺเต อิมินา
ปฺรติกาเยน อัมภวฺสวามิ ทวามามิ จิตฺตจฺจามิ. ยัลลิสฺส นฺน ภาณฺเต กาเย
กายคตา สติ อนุบฺบฺย จิตฺตา อลลิสฺส, โส อิสฺส อัมภวฺสวํ สพฺพหิมจาริ
อามฺบิยํ อัมปฺปนิสฺสํ จาริกํ ปักกเมยฺย.

เสยฺยถาปิ ภาณฺเต ปุริโส เมทกตฺถิกํ ปุริสเจยฺย นิตฺทาวนิตฺทํ
อุคฺคฆรณํ ปักฆรณํ, เหวเมว โข อหํ ภาณฺเต อิมิ กายํ ปริหรามิ
นิตฺทาวนิตฺทํ อุคฺคฆรณํ ปักฆรณํ. ยัลลิสฺส นฺน ภาณฺเต กาเย กายคตา
สติ อนุบฺบฺย จิตฺตา อลลิสฺส, โส อิสฺส อัมภวฺสวํ สพฺพหิมจาริ อามฺบิยํ
อัมปฺปนิสฺสํ จาริกํ ปักกเมยฺย.

อจฺจ โส วิคฺชิ อจฺจฺจาสาสนา เอกํ อุตฺตราสังคํ กริตฺวา
ภควโต ปาเทสุ สิริสา นิปตฺติวา ภควนํ เอทวโจ “อจฺจโย มํ
ภาณฺเต อจฺจมา ยถาพาสํ ยถามุพฺพิหํ ยถาอุทฺธลํ, โย อหํ อายัสฺสํ
ถาวโรตฺถํ อสตา ทฺวํสา มุสา อภฺเตน อพฺภากิจฺจํ, ตลฺลิสฺส เม ภาณฺเต ภควา
อจฺจโย อจฺจโยโต ปฏฺติคฺคณฺหาตุ อายคิ สํวามาติ. ตลฺลิสฺส ทํ ภิกฺขุ

อจฺจโย อจฺจมา ยถาพาลํ ยถามูฬิหิ ยถาอกุสลํ, โย ตํวํ สารีปุตฺตํ
 อสฺสหา ตุจฺจมา มุลา อภูเตน อัมภากิจฺจ; ยโต จ โข ตํวํ ภิกฺขุ อจฺจยํ
 อจฺจยโต ทิสฺวา ยถาธัมมํ ปฏฺฐิกโรสี, ตันตํ มยํ ปฏฺฐิคคฺฉิํทาม, วุชฺฉิ
 เทสา ภิกฺขุ อริยสฺส วินเย โย อจฺจยํ อจฺจยโต ทิสฺวา ยถาธัมมํ
 ปฏฺฐิกโรติ อายตฺติ สํวรํ อามชฺชตฺติ. อถโฆ ภควา อายสฺสํนํ
 สารีปุตฺตํ อามนฺเตสิ “ขม สารีปุตฺต อิมสฺส โมชปฺริสฺสสฺส, ปุณาย
 ตตฺถเว สัตฺตธา มุทฺธา ผลิสฺสสฺส. ขมวทํ ภนฺเต จสฺส อายสฺมโต,
 สเจ มมํ โส อายสฺมา เอวมาห “ขมตุ จ เม โส อายสฺมาอิ.

๑๒ เอกํ สมยํ ภควา สารีปุตฺตํ วิหริติ เชตวนเ
 ขนาดนินฺทิกสฺส อาราม.

อถโฆ อายสฺมา สารีปุตฺโต ปุพฺพพัณฺโณสมยํ นิวาเสตฺวา
 มัตตจิวรมาทาย สารีปุตฺตํ ปิณฺฑาทาย ปาวิสิ. อถโฆ อายสฺมโต
 สารีปุตฺตสฺส เอตทโหสิ “เอตมฺปิโค โข ทาว สารีปุตฺตํ ปิณฺฑาทาย
 จริตุ, ยันฺนุนาหํ เยน อัมภิตตฺติยานํ ปรีพฺพาชกานํ อาราม
 เทนุปลงฺกเมยฺยณฺติ. อถโฆ อายสฺมา สารีปุตฺโต เยน อัมภิตตฺติยานํ
 ปรีพฺพาชกานํ อาราม เทนุปลงฺกมิ, อุปลงฺกมิตฺวา เตหิ อัมภิตตฺติเยหิ
 ปรีพฺพาชเกหิ สัตฺถิ สัมโมท, สัมโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา
 เขมณฺตํ นิสิตฺติ. เทน โข ปณฺ สมเยน เตสํ อัมภิตตฺติยานํ
 ปรีพฺพาชกานํ สันนินฺนินฺนํ สันนินฺนิตานํ อยมฺนํตฺรกกตา อุตฺปาเท
 “โย หิ โกจิ อวฺโส สอฺปาเทโส กาลํ กโรติ, สัพพะโส

อปริมุตโต นิรยา อปริมุตโต ตีรจันนโยนิยา อปริมุตโต
 บัตติวิสยา อปริมุตโต อปายหุคคตวินิปาตาคิ.

อชโข อายัสมา สาริปุตโต เตส อัมมตติตติยานิ ปริพพาชกานิ
 ภาสิตัง เมว อภินันฺธิ นันฺธิปฺปฏิโกโกลิ; อนภินันฺธิตฺวา อัมฺบิปฏิโกโกลิตฺวา
 อญฺญาสาสนา ปักกามิ “ภควโต สันฺติเก เขตฺตัสส ภาสิตัสส ชัตถิ
 อาชานิสฺสคามิติ. อชโข อายัสมา สาริปุตโต สาวตฺถิโย บัณฑิตาย
 จริตฺวา ปัจฉากัตติ บัณฑิตปาตปฏิกกัณฺโ托 เยน ภควา เตนุปลังกมิ;
 อุปลังกมิตฺวา ภควันฺติ อภิราเทตฺวา เอกมฺนัตถิ นิสิติ. เอกมฺนัตถิ
 นิสินฺโน โข อายัสมา สาริปุตโต ภควันฺติ เขตฺตวโจ “อิธาทิ
 กัณฺเฑ ปุพฺพพัณฺโหนสมฺมํ นิราเสตฺวา บัตติจิวรมาทาย สาวตฺถิโย บัณฑิตาย
 ปาวัสสิ; จัสส มัยฺหิ กัณฺเฑ เขตฺตวโกลิ “อติปฺปโต โข ตาว สาวตฺถิโย
 บัณฑิตาย จิตฺ, บัณฑิตาย เยน อัมมตติตติยานิ ปริพพาชกานิ
 อาราโม เตนุปลังกเมยฺยณฺติ: อชโข กัณฺเฑ เยน อัมมตติตติยานิ
 ปริพพาชกานิ อาราโม เตนุปลังกมิ; อุปลังกมิตฺวา เตหิ อัมมตติตติเยหิ
 ปริพพาชเกหิ สัตถิ สัมโมเท, สัมโมเทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา
 เอกมฺนัตถิ นิสิติ; เตนฺ โข ปณฺ สมเยน เตส อัมมตติตติยานิ
 ปริพพาชกานิ สันฺนิสินฺนानิ สันฺนิปิตานิ อมมณฺโตรากถา อุตฺปาเท
 “โย หิ โกจิ อวฺโส สอุปาทิสฺโส กาลํ กโรติ, สัพพะโส
 อปริมุตโต นิรยา อปริมุตโต ตีรจันนโยนิยา อปริมุตโต
 บัตติวิสยา อปริมุตโต อปายหุคคตวินิปาตาคิ: อชโข กัณฺเฑ เตส

อัมมัตตัตถิยานัง ปรีพพาชกานัง ภาสิตัง เหนว อภินันท์ นันตปฏิกโกธัง;
อนภินันท์ติตฺวา อันตปฏิกโกธิตฺวา อญฺญาสาสนา บั๊กกามิ “ภควโต
สันตติเก เขตฺตัสส ภาสิตัสส อิตฺถิ อชานิสฺสสามิติ.

เกจิ สารีปุตฺต อัมมัตตัตถิยา ปรีพพาชกา พาลา อพฺยัตตา, เกจิ
สตอุปาทิสเสสฺส วา สตอุปาทิสเสสาติ ชานิสฺสสันตติ, อนูปาทิสเสสฺส วา
อนูปาทิสเสสาติ ชานิสฺสสันตติ. เหนว ยิเม สารีปุตฺต ปุคฺคโล สตอุปาทิสเสสา
กาลัง กุรุมานา ปริมุตฺตา นิรยา ปริมุตฺตา ตีรจฺฉานโยนียา ปริมุตฺตา
บิตฺติวิสยา ปริมุตฺตา อปายทุคฺคตวินิปาทา. กตเม เหนว?

อธ สารีปุตฺต เกจิ โ ปุคฺคโล สีสเสสฺส ปรีปฺปิการิ โหติ
สมาธิสฺสมี ปรีปฺปิการิ บัณฺณาย มัตตโสการิ; โส บัณฺจันนัง
โอรัมภาคิยานัง สโยชนานัง ปริกฺขยา อันตรปรีนิพฺพายิ โหติ. อญ
สารีปุตฺต ปจโม ปุคฺคโล สตอุปาทิสโส กาลัง กุรุมานา ปริมุตฺโต
นิรยา ปริมุตฺโต ตีรจฺฉานโยนียา ปริมุตฺโต บิตฺติวิสยา
ปริมุตฺโต อปายทุคฺคตวินิปาทา.

ปุณ จปรี สารีปุตฺต, อเชกฺกัจโจ ปุคฺคโล สีสเสสฺส ปรีปฺปิการิ
โหติ สมาธิสฺสมี ปรีปฺปิการิ บัณฺณาย มัตตโสการิ; โส บัณฺจันนัง
โอรัมภาคิยานัง สโยชนานัง ปริกฺขยา อุนฺหจฺจปรีนิพฺพายิ โหติ.
อสนฺชาปรินิพฺพายิ โหติ. สสนฺชาปรินิพฺพายิ โหติ. อุตฺถโสโต โหติ
อภินิฏฺฐคามิ. อญ สารีปุตฺต บัณฺจโม ปุคฺคโล สตอุปาทิสโส กาลัง
กุรุมานา ปริมุตฺโต นิรยา ปริมุตฺโต ตีรจฺฉานโยนียา ปริมุตฺโต
บิตฺติวิสยา ปริมุตฺโต อปายทุคฺคตวินิปาทา.

ปณ จปร สารีปุตฺต, อโธกัจโจ ปุคฺคโล สีเลสุ ปริปุริการี
โทธิ สมาริสฺมี มัตตโสการี บัญฌาย มัตตโสการี, โส ตินณ
สโยชนานํ ปริกษยา วาโคโธโสโมทานํ ตนฺตคา สักทาคามิ โทธิ;
สทิเทว อิมํ โลกํ อากันธวา ทุกฺขสฺสสันตํ กโรติ. อปํ สารีปุตฺต
อัญโจ ปุคฺคโล สอุปาทิเสโส กาลํ กุรุมาโน ปริมุตฺโต นิรยา
ยุเป ๆ ปริมุตฺโต อปายทุคฺคตวินิปาตา.

ปณ จปร สารีปุตฺต, อโธกัจโจ ปุคฺคโล สีเลสุ ปริปุริการี
โทธิ สมาริสฺมี มัตตโสการี บัญฌาย มัตตโสการี, โส ตินณ
สโยชนานํ ปริกษยา เอกพีชี โทธิ; เอกํ ยเว มานุสสิ ภวิ
นิพฺพตฺเตตฺวา ทุกฺขสฺสสันตํ กโรติ. อปํ สารีปุตฺต สจฺจโม ปุคฺคโล
สอุปาทิเสโส กาลํ กุรุมาโน ปริมุตฺโต นิรยา ๆ เป ๆ ปริมุตฺโต
อปายทุคฺคตวินิปาตา.

ปณ จปร สารีปุตฺต, อโธกัจโจ ปุคฺคโล สีเลสุ ปริปุริการี โทธิ
สมาริสฺมี มัตตโสการี บัญฌาย มัตตโสการี, โส ตินณ สโยชนานํ
ปริกษยา โกลโกลโธ โทธิ; เทวํ วา ตินนิ วา กุลาณิ สันนํวาทฺวา
สจฺจวาทฺวา ทุกฺขสฺสสันตํ กโรติ. อปํ สารีปุตฺต อัญจโม ปุคฺคโล
สอุปาทิเสโส กาลํ กุรุมาโน ปริมุตฺโต นิรยา ๆ เป ๆ ปริมุตฺโต
อปายทุคฺคตวินิปาตา.

ปุณ จปรุ สารีปุตฺต, อีเธกัจโจ ปุคฺคโล สีเลสุ ปริยวารี
 โหติ สมาธิสฺมี มัตตโสการี ฌณฺณาย มัตตโสการี, โส ตินฺน
 ลโยชนานํ ปริกฺขยา สัตตักฺขัตตูปมโ โหติ; สัตตักฺขัตตูปม
 เทเว จ มนุสฺเส จ สันธาวีตฺวา สัสนีตฺวา ทุกฺขสสันตํ กโรติ. อญ
 สารีปุตฺต นวโม ปุคฺคโล สอุปาทิเสโส กาลํ กุรฺมานา ปริมุตฺโต
 นิรยา ปริมุตฺโต ตีรจฺฉานโยนิยา ปริมุตฺโต ปัตตวิสยา ปริมุตฺโต
 อปายทุคฺคตวิเนปาทา. เกจิ สารีปุตฺต อญฺเณตตฺติยา ปรีทพาสกา
 พาลา อพฺยัตตา, เกจิ สอุปาทิเสสํ วา “สอุปาทิเสสาติ ชานิสสันตติ.
 อนุปาทิเสสํ วา “อนุปาทิเสสาติ ชานิสสันตติ. อิม โข สารีปุตฺต นว
 ปุคฺคลา สอุปาทิเสสา กาลํ กุรฺมานา ปริมุตฺตา นิรยา ปริมุตฺตา
 ตีรจฺฉานโยนิยา ปริมุตฺตา ปัตตวิสยา ปริมุตฺตา อปายทุคฺคตวิเนปาทา.
 น ตาวาญํ สารีปุตฺต อัมมปริยาโย ปฏฺฐาติ ภิกฺขุณํ ภิกฺขุณิ
 อูปาสกานํ อูปาสกานํ: ตํ กิลฺลเหตุ? มา ยิมํ อัมมปริยาโย สุตฺวา
 ปมาทํ อาทริสฺสุติ: อญฺ จ มया โย บัณฺหาริปปาเยน ภาสิโตติ.

๓๓ ธนฺโต อายสฺมา มหาโกฏฺฐจโต ยေနายสฺมา สารีปุตฺโต
 เตนฺอุปัสกมิ; อุปัสกมิตฺวา อายสฺมา สารีปุตฺเตน สัตถิ สัมโมเท,
 สัมโมทนียํ กถํ สวาณนียํ วิติสารเตว เอกมฺหานิ นิสฺสี. เอกมฺหานิ
 นิสฺสินฺโน โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐจโต อายสฺมึนํ สารีปุตฺต
 เขตตวโจ “กีนฺนุ โข อาวุโส สารีปุตฺต “ยํ กัมมํ ทิฏฺฐอัมมเวทนียํ,
 ตํ เม กัมมํ สัมปฺปายเวทนียํ โหตุติ เขตตลล อตฺถาย ภควติ

พหุหิมจริยํ วุสฺสจิตฺติ. โน หิทํ อวฺโส. ก็ ปนาวฺโส สารีปุตฺต “ ยํ
 กัมมํ สัมปฺปายเวทนียํ, ตํ เม กัมมํ ทิฏฺฐจธัมมเวทนียํ ไหตุติ
 เอตฺตลฺล อตฺตถาย ภควติ พหุหิมจริยํ วุสฺสจิตฺติ. โน หิทํ อวฺโส.
 กิณฺณุ โข อวฺโส สารีปุตฺต “ ยํ กัมมํ สุขเวทนียํ, ตํ เม กัมมํ
 ทุกฺขเวทนียํ ไหตุติ เอตฺตลฺล อตฺตถาย ภควติ พหุหิมจริยํ วุสฺสจิตฺติ.
 โน หิทํ อวฺโส ก็ ปนาวฺโส สารีปุตฺต “ ยํ กัมมํ ทุกฺขเวทนียํ, ตํ เม
 กัมมํ สุขเวทนียํ ไหตุติ เอตฺตลฺล อตฺตถาย ภควติ พหุหิมจริยํ
 วุสฺสจิตฺติ. โน หิทํ อวฺโส. กิณฺณุ โข อวฺโส สารีปุตฺต “ ยํ กัมมํ
 ปริยํกเวทนียํ, ตํ เม กัมมํ อปริยํกเวทนียํ ไหตุติ เอตฺตลฺล
 อตฺตถาย ภควติ พหุหิมจริยํ วุสฺสจิตฺติ. โน หิทํ อวฺโส. ก็ ปนาวฺโส
 สารีปุตฺต “ ยํ กัมมํ อปริยํกเวทนียํ, ตํ เม กัมมํ ปริยํกเวทนียํ
 ไหตุติ เอตฺตลฺล อตฺตถาย ภควติ พหุหิมจริยํ วุสฺสจิตฺติ. โน หิทํ อวฺโส.
 กิณฺณุ โข อวฺโส สารีปุตฺต “ ยํ กัมมํ พหุเวทนียํ, ตํ เม กัมมํ
 อปฺปเวทนียํ ไหตุติ เอตฺตลฺล อตฺตถาย ภควติ พหุหิมจริยํ วุสฺสจิตฺติ.
 โน หิทํ อวฺโส. ก็ ปนาวฺโส สารีปุตฺต “ ยํ กัมมํ อปฺปเวทนียํ, ตํ
 เม กัมมํ พหุเวทนียํ ไหตุติ เอตฺตลฺล อตฺตถาย ภควติ พหุหิมจริยํ
 วุสฺสจิตฺติ. โน หิทํ อวฺโส. กิณฺณุ โข อวฺโส สารีปุตฺต “ ยํ กัมมํ
 เวทนียํ, ตํ เม กัมมํ อเวทนียํ ไหตุติ เอตฺตลฺล อตฺตถาย ภควติ
 พหุหิมจริยํ วุสฺสจิตฺติ. โน หิทํ อวฺโส. ก็ ปนาวฺโส สารีปุตฺต “ ยํ
 กัมมํ อเวทนียํ, ตํ เม กัมมํ เวทนียํ ไหตุติ เอตฺตลฺล อตฺตถาย

ภควติ พหุหิมจริยํ วุสฺสํตีติ. โน หิทํ อาวุโส.

“กัณฺเฑ ชเ อาวุโส สาริปุตฺต “ยํ กัมมํ ทิฏฺฐธัมมเวทนียํ, ตํ เม
 กัมมํ สัมปฺปายเวทนียํ โทศฺฐติ เอตฺถัสส อตฺถาย ภควติ พหุหิมจริยํ
 วุสฺสํตีติ อิติ ปุณฺณโจ สฺมาโน “โน หิทํ อาวุโสติ วเทสิ, “กั ปณาวุโส
 สาริปุตฺต “ยํ กัมมํ สัมปฺปายเวทนียํ, ตํ เม กัมมํ ทิฏฺฐธัมมเวทนียํ
 โทศฺฐติ เอตฺถัสส อตฺถาย ภควติ พหุหิมจริยํ วุสฺสํตีติ อิติ ปุณฺณโจ
 สฺมาโน “โน หิทํ อาวุโสติ วเทสิ, “กัณฺเฑ ชเ อาวุโส สาริปุตฺต “ยํ
 กัมมํ สุขเวทนียํ, ตํ เม กัมมํ ทุฏฺฐเวทนียํ โทศฺฐติ เอตฺถัสส อตฺถาย ภควติ
 พหุหิมจริยํ วุสฺสํตีติ อิติ ปุณฺณโจ สฺมาโน “โน หิทํ อาวุโสติ วเทสิ,
 “กั ปณาวุโส สาริปุตฺต “ยํ กัมมํ ทุฏฺฐเวทนียํ, ตํ เม กัมมํ
 สุขเวทนียํ โทศฺฐติ เอตฺถัสส อตฺถาย ภควติ พหุหิมจริยํ วุสฺสํตีติ
 อิติ ปุณฺณโจ สฺมาโน “โน หิทํ อาวุโสติ วเทสิ, “กัณฺเฑ ชเ อาวุโส
 สาริปุตฺต “ยํ กัมมํ อปริยํกเวทนียํ, ตํ เม กัมมํ อปริยํกเวทนียํ
 โทศฺฐติ เอตฺถัสส อตฺถาย ภควติ พหุหิมจริยํ วุสฺสํตีติ อิติ ปุณฺณโจ
 สฺมาโน “โน หิทํ อาวุโสติ วเทสิ, “กั ปณาวุโส สาริปุตฺต “ยํ กัมมํ
 อปริยํกเวทนียํ, ตํ เม กัมมํ อปริยํกเวทนียํ โทศฺฐติ เอตฺถัสส
 อตฺถาย ภควติ พหุหิมจริยํ วุสฺสํตีติ อิติ ปุณฺณโจ สฺมาโน “โน หิทํ
 อาวุโสติ วเทสิ, “กัณฺเฑ ชเ อาวุโส สาริปุตฺต “ยํ กัมมํ พหุเวทนียํ,
 ตํ เม กัมมํ อปริยํเวทนียํ โทศฺฐติ เอตฺถัสส อตฺถาย ภควติ
 พหุหิมจริยํ วุสฺสํตีติ อิติ ปุณฺณโจ สฺมาโน “โน หิทํ อาวุโสติ วเทสิ,

“ก็ ปณาสโล สาริปุต “ ยัม กัมมัม อัมปิเวทนียัม, ตัม เม กัมมัม
พทุเวทนียัม โหตุติ เอตลลัม อัตถาย ภควติ พหัมมจริยัม วุสสตีติ
อิติ ปุณฺณโจ สมานโน “ โน ทิทฺธ อวฺโสติ วเทสิ, “ กิณฺณุ โข อวฺโส
สาริปุตต “ ยัม กัมมัม เวทนียัม, ตัม เม กัมมัม อัมปิเวทนียัม โหตุติ
เอตลลัม อัตถาย ภควติ พหัมมจริยัม วุสสตีติ อิติ ปุณฺณโจ สมานโน
“ โน ทิทฺธ อวฺโสติ วเทสิ, “ ก็ ปณาสโล สาริปุตต “ ยัม กัมมัม อัมปิเวทนียัม,
ตัม เม กัมมัม เวทนียัม โหตุติ เอตลลัม อัตถาย ภควติ พหัมมจริยัม
วุสสตีติ อิติ ปุณฺณโจ สมานโน “ โน ทิทฺธ อวฺโสติ วเทสิ, อถ
กัมมัตถํ จรตวฺโสติ ภควติ พหัมมจริยัม วุสสตีติ.

ยัม โสลลัม อวฺโสติ อลฺลภาตํ อติฏฺฐจํ อัมปิปัตตํ อลฺลจํนิคตํ อนภิสเมตํ,
ตลลัม ภาณาย ทลลณาย ปัตติยา ลจฺฉิกิริยา ย อภิสมยาย
ภควติ พหัมมจริยัม วุสสตีติ. “ อิทํ ทุกขณฺตีติ โสลลัม อวฺโสติ. “ อยัม
ทุกขสมุทโยติ โสลลัม อวฺโสติ. “ อยัม ทุกขนิโรธोติ โสลลัม อวฺโสติ.
“ อยัม ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โสลลัม อวฺโสติ อลฺลภาตํ อติฏฺฐจํ
อัมปิปัตตํ อลฺลจํนิคตํ อนภิสเมตํ, ตลลัม ภาณาย ทลลณาย ปัตติยา
ลจฺฉิกิริยา ย อภิสมยาย ภควติ พหัมมจริยัม วุสสตีติ. อิทํ โสลลัม อวฺโสติ
อลฺลภาตํ อติฏฺฐจํ อัมปิปัตตํ อลฺลจํนิคตํ อนภิสเมตํ, ตลลัม ภาณาย
ทลลณาย ปัตติยา ลจฺฉิกิริยา ย อภิสมยาย ภควติ พหัมมจริยัม วุสสตีติ.

๑๕ อถ โข อายสฺสึมา สมิทฺธิ เยนายสฺสึมา สาริปุตฺโต

เตนุปลังกมิ; อุปลังกมิทฺวา อายสฺสึมนํ สาริปุตฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนํ

นิสีทิ. เอกมัตถัง นิสีนัง โข อายัสสัมมัตถัง สมิตฺธี อายัสมา
 ทวาริปฺโต เขตฺตโวจ “กิมารัมมณา สมิตฺธี ปุริสัสส สังกปัปฺพิตักกา
 คุปฺปัสสณฺเฑติ. นามรูปารัมมณา ภาณฺเฑติ. เต ปน สมิตฺธี กัว
 นานตฺตํ คัจฉณฺเฑติ. อารุสุ ภาณฺเฑติ. เต ปน สมิตฺธี กัสสมุทฺยาติ.
 ผลฺลสสมุทฺยา ภาณฺเฑติ. เต ปน สมิตฺธี กัสโมสฺรณาติ.
 เวทฺนาสโมสฺรณา ภาณฺเฑติ. เต ปน สมิตฺธี กัปฺมุขาคิ. สมาริปปํมุขา
 ภาณฺเฑติ. เต ปน สมิตฺธี กัอาธิปเตยฺยาติ. สตาธิปเตยฺยา
 ภาณฺเฑติ. เต ปน สมิตฺธี กัอุตฺตฺตฺราภิ. บัลลญฺคฺตฺรา ภาณฺเฑติ. เต
 ปน สมิตฺธี กัสสาราติ. วิมฺบุตฺติสฺสารา ภาณฺเฑติ. เต ปน สมิตฺธี
 กัโอบฺบาราติ. อมฺโอบฺบารา ภาณฺเฑติ. “กิมารัมมณา สมิตฺธี
 ปุริสัสส สังกปัปฺพิตักกา คุปฺปัสสณฺเฑติ. อิติ ปุญฺญโ จ สฺมาโน
 “นามรูปารัมมณา ภาณฺเฑติ วเทสิ, “เต ปน สมิตฺธี กัว นานตฺตํ
 คัจฉณฺเฑติ. อิติ ปุญฺญโ จ สฺมาโน “อารุสุ ภาณฺเฑติ วเทสิ, “เต
 ปน สมิตฺธี กัสสมุทฺยาติ. อิติ ปุญฺญโ จ สฺมาโน “ผลฺลสสมุทฺยา
 ภาณฺเฑติ วเทสิ, “เต ปน สมิตฺธี กัสโมสฺรณาติ. อิติ ปุญฺญโ จ
 สฺมาโน “เวทฺนาสโมสฺรณา ภาณฺเฑติ วเทสิ, “เต ปน สมิตฺธี
 กัปฺมุขาคิ. อิติ ปุญฺญโ จ สฺมาโน “สมาริปปํมุขา ภาณฺเฑติ วเทสิ,
 “เต ปน สมิตฺธี กัอาธิปเตยฺยาติ. อิติ ปุญฺญโ จ สฺมาโน
 “สตาธิปเตยฺยา ภาณฺเฑติ วเทสิ, “เต ปน สมิตฺธี กัอุตฺตฺตฺราภิ. อิติ
 ปุญฺญโ จ สฺมาโน “บัลลญฺคฺตฺรา ภาณฺเฑติ วเทสิ, “เต ปน สมิตฺธี

กัถาราคี อิติ ปุญฺโง สมานิ “วิมุตติสวรา ภันเตติ วเทสิ,
 “เต ปน สมิตฺธิ กิโธคธาติ อิติ ปุญฺโง สมานิ “อมโตคธา
 ภันเตติ วเทสิ, สาธุ สาธุ สมิตฺธิ, สาธุ โข ต्वํ สมิตฺธิ บัณฑิต
 ปุญฺโง วิสัลลชีเชติ เตม วา มา มัจฉเปติ.

๑๕ เสยฺยฉาปี ภิกฺขเว คณฺโฑ อเนกวัตถลคณโก, ตัสสัสสํ นว
 วณมุขานิ นว อเนกณมุขานิ, ตโต ยํ กิณฺจิ บัคฺชเวรียะ อสุจิ เยว
 บัคฺชเวรียะ, ทุคฺคณฺโธ เยว บัคฺชเวรียะ, เชคุจฺฉิยํ เยว บัคฺชเวรียะ,
 ยํ กิณฺจิ ปสฺสเวรียะ อสุจิ เยว ปสฺสเวรียะ, ทุคฺคณฺโธ เยว ปสฺสเวรียะ,
 เชคุจฺฉิยํ เยว ปสฺสเวรียะ. “คณฺโฑติ โข ภิกฺขเว อิมัสสํเสตํ
 จาคุมํหาวุตติกัสสํ กายัสสํ อธิวณํ มาตาเปตติกัสมํภวัสสํ โอตน-
 กุมํมาตุปงฺยัสสํ อนิจฺจุจฺฉาตณปริมัตตเนกตณวิทิตตณอัมมัสสํ, ตัสสํ นว
 วณมุขานิ นว อเนกณมุขานิ, ตโต ยํ กิณฺจิ บัคฺชเวรียะ อสุจิ เยว
 บัคฺชเวรียะ, ทุคฺคณฺโธ เยว บัคฺชเวรียะ, เชคุจฺฉิยํ เยว บัคฺชเวรียะ, ยํ กิณฺจิ
 ปสฺสเวรียะ อสุจิ เยว ปสฺสเวรียะ, ทุคฺคณฺโธ เยว ปสฺสเวรียะ, เชคุจฺฉิยํ เยว ปสฺสเวรียะ.
 ตัสมา ติห ภิกฺขเว อิมัสสํ กายนิพพิณฺทถาติ.

๑๖ นว อิมานิ ภิกฺขเว สันณานิ ภาวิตวา พหุลีกตา มหํปัสสา
 โทณฺติ มหานิสฺสา อมโตคธา อมตปริโยธานา. กตมา นว?
 อสุภสัณฺณานิ มรณสัณฺณานิ อาหาเร ปฏิกุสสัณฺณานิ สัพพโลเก
 อนภิรตสัณฺณานิ อนิจฺจสัณฺณานิ อนิจฺเจ ทุกฺขสัณฺณานิ ทุกฺখে อนัตตสัณฺณานิ
 ปธานสัณฺณานิ วิราคสัณฺณานิ อิมานิ โข ภิกฺขเว นว สัณฺณานิ ภาวิตวา

พหุลิกตา มหัทธัณลา โหนติ มหานิสฺสา อมโตคธา อมตปริโยสานาคี.

๑๗ นวหิ ภิกฺขเว อังเคหิ สมันนาคคํ กุลํ ออนุปคັນตีว วา นาลํ อูปคันตี, อูปคันตีว วา นาลํ นิสฺสิตฺตุํ กตเมหิ นวหิ? น มนาเปน บัจฺจัญฺเจเนติ, น มนาเปน อภิวาเทเนติ, น มนาเปน อาสนํ เทเนติ, ลันตมัลลํ ปริคฺขยฺหเนติ, พหุทฺธํปิ โสกํ เทเนติ, ปณฺธิตฺมํปิ ลูฆํ เทเนติ, อลฺลํกัจจํ เทเนติ โน ลลฺกัจจํ, น อุนิสฺสิตฺตํ อัมมัลลํสวนาย, ภาสิตมัลลํ น รมิสฺสิตฺตํ. อิมเอหิ โข ภิกฺขเว นวหังเคหิ สมันนาคคํ กุลํ ออนุปคันตีว วา นาลํ อูปคันตี, อูปคันตีว วา นาลํ นิสฺสิตฺตุํ.

นวหิ ภิกฺขเว อังเคหิ สมันนาคคํ กุลํ ออนุปคันตีว วา อลํ อูปคันตี, อูปคันตีว วา อลํ นิสฺสิตฺตุํ กตเมหิ นวหิ? มนาเปน บัจฺจัญฺเจเนติ, มนาเปน อภิวาเทเนติ, มนาเปน อาสนํ เทเนติ, ลันตมัลลํ น ปริคฺขยฺหเนติ, พหุทฺธํปิ พหุทฺธํ เทเนติ, ปณฺธิตฺมํปิ ปณฺธิตํ เทเนติ, ลลฺกัจจํ เทเนติ โน อลลฺกัจจํ, อุนิสฺสิตฺตํ อัมมัลลํสวนาย, ภาสิตมัลลํ รมิสฺสิตฺตํ. อิมเอหิ โข ภิกฺขเว นวหังเคหิ สมันนาคคํ กุลํ ออนุปคันตีว วา อลํ อูปคันตี, อูปคันตีว วา อลํ นิสฺสิตฺตํ.

๑๘ นวหังเคหิ สมันนาคโต ภิกฺขเว อูโปสโส อูปวุตโต มหัทธัณโล โหติ มหานิสฺโส มหาชุตโต มหาวิปฺปาโร. กถํ อูปวุตโต จ ภิกฺขเว นวหังเคหิ สมันนาคโต อูโปสโส มหัทธัณโล โหติ มหานิสฺโส มหาชุตโต มหาวิปฺปาโร? อิทฺธ ภิกฺขเว อวิยสวโก อิติ ปฏฺฐิสฺสญฺจิภฺกเต “ยาวชีวํ อรหณฺโต ปาณาติปาตํ ปทาเย ปาณาติปาตา ปฏฺฐิวิตา

นวกนิปาเต ปันณาสกัลลิตฺตํ คุตฺติยวโรโค.

๔๑

นิหิตกัณฺธา นิหิตลลิตา ลัชชี ทยาบันโน ลัพพปาณภูทิตฺตํ นุกัมปิโน
 วิหรัณฺติ, อหัมมัสสํ อิมันจ รัตติ อิมันจ ทิวสํ ปาณานิปาตี
 ปทาย ปาณานิปาตา ปฏฺวิโรโต นิหิตกัณฺโฑ นิหิตลลิตโธ ลัชชี
 ทยาบันโน ลัพพปาณภูทิตฺตํ นุกัมปิ วิหรัณฺติ, อิมินาบังเคน อรหตฺ
 อนุกโรมิ, อุโปสโส ๑ เม อุปวุตฺโธ ภวิสสจฺจิติ อิมินา ปจฺเจน
 จังเคน สมนันฺนาคโต โหติ. ๑เป ๑ “ยาวชีว อรหณฺโต อจฺจาสยณมทาสยณํ
 ปทาย อจฺจาสยณมทาสยนา ปฏฺวิโรตา นิจฺเจยฺย กัปปิเปมิ มัจฺจเก วา
 ตินสัณฺณรเก วา, อหัมมัสสํ อิมันจ รัตติ อิมันจ ทิวสํ
 อจฺจาสยณมทาสยณํ ปทาย อจฺจาสยณมทาสยนา ปฏฺวิโรโต นิจฺเจยฺย
 กัปปิเปมิ มัจฺจเก วา ตินสัณฺณรเก วา, อิมินาบังเคน อรหตฺ อนุกโรมิ,
 อุโปสโส ๑ เม อุปวุตฺโธ ภวิสสจฺจิติ อิมินา อจฺจาสยณมทาสยณํ
 สมนันฺนาคโต โหติ. “เมตฺตาสทฺถเจเน เจตฺสา เขกํ ทิสฺส ผริตฺวา วิหริตฺ, ตถา
 ทุคฺคิยํ. ตถา ตคฺคิยํ. ตถา เตจฺจํ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ ลัพพณิ ลัพพณฺนํ
 ลัพพณฺนํ โลกํ เมตฺตาสทฺถเจเน เจตฺสา วิปฺสฺเสน มหคฺคเจเน อปัปฺมาเจเน
 อเวเรน อพฺยาบฺชเจเน ผริตฺวา วิหริตฺ อิติ อิมินา นวเมเน จังเคน
 สมนันฺนาคโต โหติ. เอวํจ อุปวุตฺโธ โข ภิกฺขเว นวคฺคสมนฺนํ นาคโต
 อุโปสโส มหคฺคเจเน โหติ มหานิสฺสโร มหาสุคฺโค มหาวิปฺสาโรติ.

๑๔ อิมันจ ภิกฺขเว รัตติ ลมฺพหฺลลิตา เทวทา อภิกกัณฺธาย รัตติยา
 อภิกกัณฺธวันณา เทวโลกิยํ เชนวณํ โยภาเสตฺวา เยนาคํ เทนุปลังกมิสฺสุ,

อุปสังกมิทฺวา มํ อภิราเททฺวา เขมมํได้ ฐฺงจํสุ เขมมํได้ จิตฺตา โข
 ภิกขเว ตา มํ เขตฺตโวจํ “อุปสังกมิสุ โน ภันเต ปุพฺเพ
 มนุสฺสํกุตา บัณฑิตา อคฺขารานิ, เต มยํ ภันเต บัจฺจุญฺจิสมฺห,
 โน ๑ โข อภิราเททฺวา, เต มยํ ภันเต อปริปฺพณกัมมํนํตา วิปฺปฏิสารินิโย
 บัจฺจานุตาบิโย ทินํ กายํ อุปบิณฺนาติ. อปรายี มํ ภิกขเว
 สัมพัทฺตา เทวตา อุปสังกมิทฺวา เขตฺตโวจํ “อุปสังกมิสุ โน ภันเต
 ปุพฺเพ มนุสฺสํกุตา บัณฑิตา อคฺขารานิ, เต มยํ ภันเต
 บัจฺจุญฺจิสมฺห ๑ อภิราเททฺวา ๑, โน ๑ โข อาสนํ อติสมฺห, เต
 มยํ ภันเต อปริปฺพณกัมมํนํตา วิปฺปฏิสารินิโย บัจฺจานุตาบิโย
 ทินํ กายํ อุปบิณฺนาติ. อปรายี มํ ภิกขเว สัมพัทฺตา เทวตา
 อุปสังกมิทฺวา เขตฺตโวจํ “อุปสังกมิสุ โน ภันเต ปุพฺเพ มนุสฺสํกุตา
 บัณฑิตา อคฺขารานิ, เต มยํ ภันเต บัจฺจุญฺจิสมฺห ๑ อภิราเททฺวา ๑
 อาสนํจ อติสมฺห, โน ๑ โข ยถาสักคิ ยถาพลํ สํวิกขิมฺห, ๑ เปฯ
 ยถาสักคิ ยถาพลํ สํวิกขิมฺห. โน ๑ โข อุปนิสีทิมฺห อัมมํสํฉวนาย
 อุปนิสีทิมฺห อัมมํสํฉวนาย, โน ๑ โข โอทิสโสตา อัมมํ สุนิมฺห.
 โอทิสโสตา อัมมํ สุนิมฺห, โน ๑ โข สุตฺวา อัมมํ อารยิมฺห.
 สุตฺวา ๑ อัมมํ อารยิมฺห, โน ๑ โข ธณํ อัมมํ อตฺถํ
 อุปปริกขิมฺห. ธณํจ อัมมํ อตฺถํ อุปปริกขิมฺห, โน ๑ โข
 อัจฉมํฉวนาย อัมมํฉวนาย อัมมํอนุจิมฺหปิยํชํชิมฺห, เต มยํ
 ภันเต อปริปฺพณกัมมํนํตา วิปฺปฏิสารินิโย บัจฺจานุตาบิโย

หีนํ กายํ อุปันณาคิ. อุปาเป มํ ภิกขเว สัมพัทฺธวา เทวตา
 อุปสงกมิตฺวา เอตทวโจ “อุปสงกมิตฺสฺส โน ภันเต ปุพฺเพ มนุสฺสภูตานํ
 มํพัทฺธิตา อคฺคานิ, เต มยํ ภันเต ปจฺจุบฺบงฺ จิมฺห จ ฌวาทิมฺห จ,
 ฌาสณฺณจ อตฺติมฺห, ยถาสตฺตติ ยถาพลํ สวิกขิมฺห, อุปนีสํกมิตฺ จ
 ฌมฺมัลลสฺวณาย, โอตฺตโสตา จ ฌมฺมํ สุนิมฺห, สุตฺตวา ฌมฺมํ ฌารณิมฺห,
 ฌตฺถนฺณจ ฌมฺมานํ อตฺถํ อุปปริกฺกโรมิห, อตฺถมณฺณาย ฌมฺมมณฺณาย
 ฌมฺมานุฌมฺมปฏิบชฺชิมฺห, เต มยํ ภันเต อวิปฺสนนฺตํมณฺเฑว อวปฺปฏฺฐาโนโย
 อนิจฺจานุตฺตานิโย ปณฺธํ กายํ อุปันณาคิ. เอตานิ ภิกขเว รุชฺชเรตฺตานิ
 เอตานิ สลฺยวาทานิ, ฉายถ ภิกขเว มา ปมาทถ, มา มจฺเฌว
 วิปฺปฏฺฐาโร โน อหฺวตฺถ, เสยฺยถาปิ ตา ปุริมา เทวตาคิ.

๒๐ เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถํ วิหริติ เชตวนเ อนนตฺตปณฺธิกัลลส
 อารามเ. ขวโข ขวณตฺตปณฺธิโก คหปติ เยน ภควา เตนฺอุปสงกมิ
 อุปสงกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมณฺธํ นิสิตฺติ. เอกมณฺธํ นิสินฺน
 โข อนนตฺตปณฺธิกํ คหปติ ภควา เอตทวโจ “อปี นุ เต คหปติ
 กุเต ทานํ ทิพยตฺตติ. ทิพยตฺติ เม ภันเต กุเล ทานํ, ตณฺจ โข
 สฺวํ กานาชกํ พิลลํคตฺติยํตติ สฺวํ วาปี คหปติ ทานํ เทสิ ปณฺธํ วา,
 ตณฺจ อตฺถกัจจ เทติ, อุปจิตฺตํ กตฺถวา เทติ, อสทฺทิตฺวา เทติ,
 ขปวฺวจฺจ เทติ, อนนตฺตมณฺธิกฺจโก เทติ, ยตฺถ ยตฺถ ตลฺลํ ตลฺลํ
 ทานลฺลํ วิปาโก นิพฺพตฺตติ, น อญฺจาราย ภตฺตโกคาย จิตฺตํ นมตฺติ,
 น อญฺจาราย วตฺถโกคาย จิตฺตํ นมตฺติ, น อญฺจาราย ยานโกคาย

จิตต์ นมตี, น อุฬารสุ บัณฺฑสุ กามคฺเชนฺสุ โภคาย จิตต์ นมตี,
 เยบัสส เต โหนฺติ “ปุตฺตาติ वा “ทวาทิ वा “ทาสาติ वा “เปสฺสาติ वा
 “กัมมกรวาทิ वा, เตปิ น สุลฺลสฺสันติ น โสคํ โอทหนฺติ
 อภิณาจิตฺติ อุนฺนิจฺเพนฺติ: ตํ กิลฺลเหตฺร เอวํเวจํ คหปติ
 โหติ สกฺกจฺจกตานิ กัมमानํ วิปาโก ลฺลขํ วาปี คหปติ ทานํ
 เทติ ปณฺติ वा; ตํเบจ สกฺกจฺจ เทติ, ปจิตฺตี กตฺวา เทติ, สหคฺคา
 เทติ, อุนฺนวิญฺจํ เทติ, อวคฺคเนทฺวิญฺจโก เทติ, ยถํ ยถํ ตสฺส ตสฺส
 ทานสฺส วิปาโก นิพฺพชฺชติ, อุฬาราย ภาตฺตโภคาย จิตต์ นมตี, อุฬาราย
 วัตถโภคาย จิตต์ นมตี, อุฬาราย ยานโภคาย จิตต์ นมตี, อุฬารสุ
 บัณฺฑสุ กามคฺเชนฺสุ โภคาย จิตต์ นมตี; เยบัสส เต โหนฺติ
 “ปุตฺตาติ वा “ทวาทิ वा “ทาสาติ वा “เปสฺสาติ वा “กัมมกรวาทิ वा,
 เตปิ สุลฺลสฺสันติ โสคํ โอทหนฺติ น อภิณาจิตฺติ อุนฺนิจฺเพนฺติ:
 ตํ กิลฺลเหตฺร เอวํเวจํ คหปติ โหติ สกฺกจฺจกตานิ กัมमानํ วิปาโก.

ภุคฺคปฺพํ คหปติ เวลาโม นาม พฺยาหฺมโน อโหสิ. โส เอวํ
 ทานํ อทาสี มหาทานํ: จตุราสฺสํ สุวณฺณปาฏฺฐสฺสํ อทาสี รุปียปุราณิ,
 จตุราสฺสํ รุปียปาฏฺฐสฺสํ อทาสี สุวณฺณปุราณิ, จตุราสฺสํ
 กิลฺลปาฏฺฐสฺสํ อทาสี หิรณฺณปุราณิ, จตุราสฺสํ หตฺถิลสฺสํ อทาสี
 โสวณฺณาลङ्การานิ โสวณฺณัตถฺชานิ เทพชาลปฏฺจฉนฺนนิ, จตุราสฺสํ
 รตฺนสฺสํ อทาสี สหจัมมปริวารานิ พหุจัมมปริวารานิ วิจัมม. ปริวารานิ
 มณฺดทุกัมพลปริวารานิ โสวณฺณาลङ्การานิ โสวณฺณัตถฺชานิ

เหมชาลปฏิจันณานิ, จตุราสีติ เณรุตทสฺสานิ อทาสี ทุกุสสันจันานิ
 กัสฺสปารณานิ, จตุราสีติ กัมภัสสทสฺสานิ อทาสี อามุจฺจมนิกุณฺฑลาโย,
 จตุราสีติ มัลลังกสทสฺสานิ อทาสี โคนกัถฺตานิ ปฏิกัถฺตานิ
 ปฏฺฐิกัถฺตานิ ททลิมิตปวรปจฺจัตถารณานิ สอฺตุตฺตรจฺจทานิ อุกโต-
 โลหิตกุปฺพานานิ, จตุราสีติ วัฏฺฏโกฏิสทสฺสานิ อทาสี ไชมสุขุมาณิ
 โกเสยฺยสุขุมาณิ กัมปัสสีกุสุมาณิ, โก ปณ วาโท อนนัลล ปานัลล
 ชชชัลล โกชนัลล เณปวัลล เณยยัลล เนชฺชโช มณฺโเบ วิสันตฺตนิ. สียา
 โช ปณ เต คหปติ เขมมัลล “อัมโเบ น เตน สมเยน เวลาโม
 พฺรหฺมโณ อโหสิ, โส ตํ ทานํ อทาสี มหาทานนฺติ. น โช ปเนต
 คหปติ เอวํ ทัญญัจฺพฬิ “อหํ เตน สมเยน เวลาโม พฺรหฺมโณ
 อโหสิ, อหํ ตํ ทานํ อทาสี มหาทานํ; ตสฺมี โช ปณ คหปติ
 ทาเน น โกจิ ทักขิเนยฺโย อโหสิ, น ตํ โกจิ ทักขิณํ วิโสเจติ.
 ยํ คหปติ เวลาโม พฺรหฺมโณ ทานํ อทาสี มหาทานํ, โย เจก
 ทิฏฺฐิจัสสํมณฺณํ โภเชยฺย, อิทํ ตโต มหํปัสสวํ โย จ สต
 ทิฏฺฐิจัสสํมณฺณํ โภเชยฺย, โย เจก สกทาคามิ โภเชยฺย, ๗เป๗
 โย จ สต สกทาคามิ โภเชยฺย, โย เจก อนาคามิ โภเชยฺย.
 โย จ สต อนาคามิ โภเชยฺย, โย เจก อรหํตํ โภเชยฺย.
 โย จ สต อรหํตานิ โภเชยฺย, โย เจก บัจฺเจกพุทฺธิ
 โภเชยฺย. โย จ สต บัจฺเจกพุทฺธานิ โภเชยฺย, โย จ ทถาคค
 มรหํตํ สัมมัสสํมณฺณํ โภเชยฺย. โย จ พุทฺธบิรมุขํ ภิกขุสฺสวํ

โกเชยฺย, โย จ จาคุหฺทิสฺส ลํขํ อุทฺทิสฺส วิหารํ การารเปยฺย, โย
 จ ปลันนจิตฺโต พุทฺธฉลฺลํ อัมมฉลฺลํ ลํขฉลฺลํ สรณํ คจฺฉเอยฺย, โย จ
 ปลันนจิตฺโต ลิกฺขาปทานิ สมาทเอยฺย: ปาณาติปาตา เวรมณี
 อทินฺนาทานา เวรมณี กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณี มุสาวาทา เวรมณี
 สุราเมรยมัชชปมาทฏฺฐานา เวรมณี, โย จ ปลันนจิตฺโต ลิกฺขาปทานิ
 สมาทเอยฺย: ปาณาติปาตา เวรมณี ๆ เป ๆ สุราเมรยมัชชปมาทฏฺฐานา
 เวรมณี, โย จ อณฺฑมโส คคฺคฺทุหนมคคฺคฺมปิ เมตฺตจิตฺตํ ภาเวยฺย, อิทํ
 คโต มหम्मัลลตรํ, ยลฺลํ คหปติ เวลาโม พหํหิมโน ทานํ ขทาสี
 มหาทานํ, โย เจกํ ทิฏฺฐิจสम्मยฺนํ โกเชยฺย, โย จ สत्ตํ ทิฏฺฐิจสम्मยฺนํ
 โกเชยฺย, โย เจกํ ลกฺขทาคามิ โกเชยฺย, โย จ สत्ตํ ลกฺขทาคามิ
 โกเชยฺย, โย เจกํ อนาคามิ โกเชยฺย, โย จ สत्ตํ อนาคามิ โกเชยฺย,
 โย เจกํ อรหฺณตํ โกเชยฺย, โย จ สत्ตํ อรหฺณตํ โกเชยฺย,
 โย เจกํ บจฺเจกพุทฺธํ โกเชยฺย, โย จ สत्ตํ บจฺเจกพุทฺธานํ โกเชยฺย,
 โย จ ตถาคตํ อรหฺณตํ สัมมาสัมพุทฺธํ โกเชยฺย, โย จ พุทฺธํปมุขํ
 ภิกฺขุสํขํ โกเชยฺย, โย จ จาคุหฺทิสฺส ลํขํ อุทฺทิสฺส วิหารํ
 การารเปยฺย, โย จ ปลันนจิตฺโต พุทฺธฉลฺลํ อัมมฉลฺลํ ลํขฉลฺลํ
 สรณํ คจฺฉเอยฺย, โย จ ปลันนจิตฺโต ลิกฺขาปทานิ สมาทเอยฺย:
 ปาณาติปาตา เวรมณี ๆ เป ๆ สุราเมรยมัชชปมาทฏฺฐานา เวรมณี,
 โย จ อณฺฑมโส คคฺคฺทุหนมคคฺคฺมปิ เมตฺตจิตฺตํ ภาเวยฺย, โย จ
 ขจฺจราลํชาตมคคฺคฺมปิ อนิจฺฉลลฺลํ ภาเวยฺย, อิทํ คโต มหम्मัลลตรนํ

ลีนนาทวคฺโค ทฺติโย.

นวนิปาเท บัณฑิตกัลล ตติยวคฺโค.

๔๗

ตติวคฺคทานิ

“วุตฺโต สอุปาทิเสโส จ โภจฺจิตฺเตน สมิตฺติยา
คณฺทสํปภา กุเล สัตฺตา เทวตา เวลามิเน จาคิ.

นวนิปาเท บัณฑิตกัลล ตติยวคฺโค.

๒๑ ตีหิ ภิกฺขเว จานเหติ อุตฺตรกฺกุเก มนุสฺสํ เทเว จ ตาวตฺเต
อิตฺถคณฺทสํปภา ชัมพุทฺธิปเก จ มนุสฺสํ. กถเมหิ ตีหิ? อมมา
อปริคฺคหา นิยตฺตาภา วิสสกุโน. อิมเหติ โข ภิกฺขเว ตีหิ
จานเหติ อุตฺตรกฺกุเก มนุสฺสํ เทเว จ ตาวตฺเต อิตฺถคณฺทสํปภา
ชัมพุทฺธิปเก จ มนุสฺสํ.

ตีหิ ภิกฺขเว จานเหติ เทวา ตาวตฺเต อุตฺตรกฺกุเก จ มนุสฺสํ
อิตฺถคณฺทสํปภา ชัมพุทฺธิปเก จ มนุสฺสํ. กถเมหิ ตีหิ? ทิพฺพน อายุนา
ทิพฺพน วัณฺเนน ทิพฺพน สฺสชฺน. อิมเหติ โข ภิกฺขเว ตีหิ
จานเหติ เทวา ตาวตฺเต อุตฺตรกฺกุเก จ มนุสฺสํ อิตฺถคณฺทสํปภา
ชัมพุทฺธิปเก จ มนุสฺสํ.

ตีหิ ภิกฺขเว จานเหติ ชัมพุทฺธิปภา มนุสฺสํ อุตฺตรกฺกุเก จ
มนุสฺสํ อิตฺถคณฺทสํปภา เทเว จ ตาวตฺเต. กถเมหิ ตีหิ? สุวา
สติมนฺโต อิตฺถคณฺทสํปภา. อิมเหติ โข ภิกฺขเว ตีหิ
จานเหติ ชัมพุทฺธิปภา มนุสฺสํ อุตฺตรกฺกุเก จ มนุสฺสํ
อิตฺถคณฺทสํปภา เทเว จ ตาวตฺเต.

๒๒ ตโย จ ภิกขเว อัสสขฬิงคะ เทเสสสามิ ตโย จ ปุริสขฬิงคะ
 ตโย จ อัสสทกัลเล ตโย จ ปุริสทกัลเล ตโย จ ภักเท อัสสาชานิเย
 ตโย จ ภักเท ปุริส-ชานิเย; อัม สุณณ.

กตเม จ ภิกขเว ตโย อัสสขฬิงคา? อิตถ ภิกขเว เอกัจโจ
 อัสสขฬิงโค ขวลัมบันโน โหติ นวฉณลัมบันโน
 นอาโรหปริณาสลัมบันโน. อิตถ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ อัสสขฬิงโค
 ขวลัมบันโน โหติ วฉณลัมบันโน นอาโรหปริณาสลัมบันโน.
 อิตถ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ อัสสขฬิงโค ขวลัมบันโน จ โหติ
 วฉณลัมบันโน จ อาโรหปริณาสลัมบันโน จ. อัม โข ภิกขเว
 ตโย อัสสขฬิงคา.

กตเม จ ภิกขเว ตโย ปุริสขฬิงคา? อิตถ ภิกขเว เอกัจโจ ปุริสขฬิงโค
 ขวลัมบันโน โหติ นวฉณลัมบันโน นอาโรหปริณาสลัมบันโน.
 อิตถ ปณ ภิกขเว เอกัจโจ ปุริสขฬิงโค ขวลัมบันโน โหติ
 วฉณลัมบันโน นอาโรหปริณาสลัมบันโน. อิตถ ปณ ภิกขเว
 เอกัจโจ ปุริสขฬิงโค ขวลัมบันโน จ โหติ วฉณลัมบันโน
 จ อาโรหปริณาสลัมบันโน จ.

กถञ्ຈ ภิกขเว ปุริสขฬิงโค ขวลัมบันโน โหติ นวฉณลัมบันโน
 นอาโรหปริณาสลัมบันโน? อิตถ ปณ ภิกขเว ภิกขุ “อิทํ
 ทุกขฉนฺติ ยถากุตํ ปชานาติ, “อญฺํ ทุกฺขสฺสมุทโยติ ยถากุตํ ปชานาติ,
 “อญฺํ ทุกฺขฉนฺโรโหติ ยถากุตํ ปชานาติ, “อญฺํ ทุกฺขฉนฺโรหิตามินี ปฏฺฐิปปทาติ

ยถากุตํ ปชานาติ; อิทมัลล ชวัลัมมี วทามิ. อภิกัมเม โข ปณ
อภิวินเย บัณ्हํ ปุญฺโง วิสัลลชเชติ โน สัมปาเทติ; อิทมัลล น วณฺณลัมมี
วทามิ. น โข ปณ ลาภี โหติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลาณบัจจย-
เภลลชชปรีกขารานํ; อิทมัลล น อาโรหปริณาหัลลัมมี วทามิ. เอว
โข ภิกขเว ปุริสขฟุงโค ชาลัมบันโน โหติ นวณฺณลัมบันโน
นอาโรหปริณาหลัมบันโน.

กถํจ ภิกขเว ปุริสขฟุงโค ชาลัมบันโน โหติ วณฺณลัมบันโน
จ นอาโรหปริณาหลัมบันโน? อิต ภิกขเว ภิกขุ “อิทํ ทุกฺขฉนฺติ
ยถากุตํ ปชานาติ, ๆ เป ๆ “อยํ ทุกฺขฉนโรคาณินิ ปญฺปิพาทิ
ยถากุตํ ปชานาติ; อิทมัลล ชวัลัมมี วทามิ. อภิกัมเม โข ปณ
อภิวินเย บัณ्हํ ปุญฺโง วิสัลลชเชติ โน สัมปาเทติ; อิทมัลล
วณฺณลัมมี วทามิ. น โข ปณ ลาภี โหติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสน-
คิลาณบัจจยเภลลชชปรีกขารานํ; อิทมัลล น อาโรหปริณาหัลลัมมี วทามิ.
เอว โข ภิกขเว ปุริสขฟุงโค ชาลัมบันโน โหติ วณฺณลัมบันโน
จ นอาโรหปริณาหลัมบันโน.

กถํจ ภิกขเว ปุริสขฟุงโค ชาลัมบันโน จ โหติ
วณฺณลัมบันโน จ อาโรหปริณาหลัมบันโน จ? อิต ภิกขเว ภิกขุ
“อิทํ ทุกฺขฉนฺติ ยถากุตํ ปชานาติ, ๆ เป ๆ “อยํ ทุกฺขฉนโรคาณินิ
ปญฺปิพาทิ ยถากุตํ ปชานาติ; อิทมัลล ชวัลัมมี วทามิ.

อภิมันเ โข ปน อภินเย มัณเฑ ปุฏฺโง วิธัสฺสเขตติ โน
 สัมปาเทติ; อิมัสส วัณณัสมี วทามิ. ลากิ โข ปน
 โหติ จีวรปัตตปาตเสนาสนนิลาณบัจจยเภลัสสปรักขาราน; อิมัสส
 อาโรหปริณาหัสมี วทามิ. เหว โข ภิกขเว ปุริสขฟิงโค
 ขวตัมบั้นโน จ โหติ วัณณตัมบั้นโน จ อาโรหปริณาหตัมบั้นโน
 จ. อิม โข ภิกขเว ตโย ปุริสขฟิงคา.

กถเม จ ภิกขเว ตโย อัสสททัสสา? อธ ภิกขเว เอกัจโจ
 อัสสททัสโส ๆ เป ๆ ขวตัมบั้นโน จ โหติ วัณณตัมบั้นโน จ
 อาโรหปริณาหตัมบั้นโน จ. อิม โข ภิกขเว ตโย อัสสททัสสา.

กถเม จ ภิกขเว ตโย ปุริสททัสสา? อธ ภิกขเว เอกัจโจ
 ปุริสททัสโส ๆ เป ๆ ขวตัมบั้นโน จ โหติ วัณณตัมบั้นโน จ
 อาโรหปริณาหตัมบั้นโน จ.

กถัจจ ภิกขเว ปุริสททัสโส ขวตัมบั้นโน จ โหติ
 วัณณตัมบั้นโน จ อาโรหปริณาหตัมบั้นโน จ? อธ ภิกขเว ภิกขุ
 มัณเฑณันโ อรัมภาคิยานํ สโยชานํ ปรักขยา โยปปาติโก โหติ
 ตักก ปรีณิพพายี อนาวตฺติธัมโม ตัสมา โลกา; อิมัสส ขวตัม
 วทามิ. อภิมันเ โข ปน อภินเย มัณเฑ ปุฏฺโง วิธัสฺสเขตติ โน
 สัมปาเทติ; อิมัสส วัณณัสมี วทามิ. ลากิ โข ปน
 โหติ จีวรปัตตปาตเสนาสนนิลาณบัจจยเภลัสสปรักขาราน; อิมัสส
 อาโรหปริณาหตัมบั้นโน วทามิ. เหว โข ภิกขเว ปุริสททัสโส ขวตัมบั้นโน

จ โทติ วัฒนธัมมบัณฑิตโน จ อาโรหปริณาทธัมมบัณฑิตโน จ. อิม
โช ภิกขเว ตโย ปุริสทตัสสา.

กตเม จ ภิกขเว ตโย ภิกขา อัสสาชานินา? อธิ ภิกขเว
เอกัจโจ ภักโต อัสสาชานินโย ๆ เป ๆ ชวธัมมบัณฑิตโน จ โทติ
วัฒนธัมมบัณฑิตโน จ อาโรหปริณาทธัมมบัณฑิตโน จ. อิม โช ภิกขเว
ตโย ภักตา อัสสาชานินา.

กตเม จ ภิกขเว ตโย ภิกขา ปุริสาชานินา? อธิ ภิกขเว
เอกัจโจ ภักโต ปุริสาชานินโย ๆ เป ๆ ชวธัมมบัณฑิตโน จ โทติ
วัฒนธัมมบัณฑิตโน จ อาโรหปริณาทธัมมบัณฑิตโน จ.

กถัจจ ภิกขเว ภักโต ปุริสาชานินโย ๆ เป ๆ ชวธัมมบัณฑิตโน จ
โทติ วัฒนธัมมบัณฑิตโน จ อาโรหปริณาทธัมมบัณฑิตโน จ? อธิ ภิกขเว ภักโต
ปุริสาชานินโย อาสวานํ ขยา ชนาสวณฺเญโตวิมุตฺตํ ปันเนาวิมุตฺตํ
ทิฏฺฐเวย อัมเม สยํ อภินฺวา สัจจิกฺกวา อูปสมันตัสส วิหริต;
อิทมัสส ชวธัมม วทามิ. อภิมม โช ปณ อภินฺเย ปันโท ปุณฺโง
วิสฺสัสสเชติ โน สัมปาเทติ; อิทมัสส วัฒนธัมม วทามิ. ตถา โช ปณ
โทติ จีวรบัณฑิตปาตเสนาสนณิธานมัจฉยเกสฺสชปรักขารานํ; อิทมัสส
อาโรหปริณาทธัมม วทามิ. เวย โช ภิกขเว ภักโต ปุริสาชานินโย
ชวธัมมบัณฑิตโน จ โทติ วัฒนธัมมบัณฑิตโน จ อาโรหปริณาทธัมมบัณฑิตโน
จ. อิม โช ภิกขเว ตโย ภักตา ปุริสาชานินาติ.

๒๓ นว ภิกขเว ตถาหามุเก อัมเม เทเสสสามิ; ตํ สุนาต

ๆ เป่ ๆ กตเม ภิกขเว นว ตัณห์หามุตทา อัมมา? ตัณห์หํ ปฏิจจ
 ปริเยตนา, ปริเยตนํ ปฏิจจ ลาโภ, ลาภํ ปฏิจจ วินิจฺฉโย,
 วินิจฺฉยํ ปฏิจจ ฉนฺทราโค, ฉนฺทราคํ ปฏิจจ อัสสโนสานํ, อัสสโนสานํ
 ปฏิจจ ปรีคคฺโค, ปรีคคฺคํ ปฏิจจ มัจฉริยํ, มัจฉริยํ
 ปฏิจจ ชารกฺขาธิกรณํ, ทัณฺฑาทาทนสัตฺถาทานกถทวิคฺคหฺวาทา
 ตฺวํตฺวํ! เปสฺสณฺณมฺมุสฺสวาทา ยเนเก ปาปกา อกฺุสสา อัมมา สัมมวโถติ.
 อิม โข ภิกขเว นว ตัณห์หามุตทา อัมมาติ.

๒๔ นว ยิม ภิกขเว สัตฺตาวาสา. กตเม นว? สันติ ภิกขเว
 สัตฺตา นานัตตคฺคาเย นานัตตสัลลภโน, เสยฺยถาปิ มนุสฺสํ เอกัจเจ
 จ เทวา เอกัจเจ จ วินิปาติกา, อयํ ปจฺจโม สัตฺตาวาโส.

สันติ ภิกขเว สัตฺตา นานัตตคฺคาเย เอกัตตสัลลภโน, เสยฺยถาปิ
 เทวา พหุหิมกฺคาเย ปจฺจมาภินิพฺพัตตา, อयํ ทฺติโย สัตฺตาวาโส.

สันติ ภิกขเว สัตฺตา เอกัตตคฺคาเย นานัตตสัลลภโน, เสยฺยถาปิ
 เทวา อากัสสรา, อยํ ตติโย สัตฺตาวาโส.

สันติ ภิกขเว สัตฺตา เอกัตตคฺคาเย เอกัตตสัลลภโน, เสยฺยถาปิ
 เทวา สุกกนิหฺมา, อยํ จตุตฺโถ สัตฺตาวาโส.

สันติ ภิกขเว สัตฺตา อสัลลภโน อัมปฺปฏิสฺสเวทโน, เสยฺยถาปิ
 เทวา อสัลลภิสัตฺตา, อยํ ปณฺจโม สัตฺตาวาโส.

สันติ ภิกขเว สัตฺตา สัพฺปโส รุပ္สัลลภานํ สมติกกฺมา
 ปฏฺยสัลลภานํ อตฺถังคมา นานัตตสัลลภานํ อมฺนสิการา “อนันฺโต

อาภาโสติ อาภาส้านันจายตญุปคา; อยัม ญัฏโฐ สัตตาวาโส.

สันติ ภิกขเว สัตตา สัพพะโส อาภาส้านันจายตณัม สมตักกัมม
“อนันตัง วิณณามันติ วิณณามันจายตญุปคา; อยัม สัตตโม สัตตาวาโส.

สันติ ภิกขเว สัตตา สัพพะโส วิณณามันจายตณัม สมตักกัมม
“นัตติ ภิกขเว จิตฺติ อาภิณจันณายตญุปคา; อยัม อญฺเฐโม สัตตาวาโส.

สันติ ภิกขเว สัตตา สัพพะโส อาภิณจันณายตณัม สมตักกัมม
เนวสัณณามาสัณณายตญุปคา; อยัม นวโม สัตตาวาโส. อิมะ โข
ภิกขเว นว สัตตาวาสาคิ.

๒๕ ยโต โข ภิกขเว ภิกขุโน บัณณาย จิตฺตํ สุปฺปิจิตฺตํ
โหติ, ตัสสเสตํ ภิกขเว ภิกขุโน กัลลํ วณาย “ชินา ชาติ วุสิตํ
พฺรหฺมจริยํ กตํ ภณฺเญน นาสฺวํ อิตฺถิตฺตายาติ ปชานาตีติ.

กถณฺวา จ ภิกขเว ภิกขุโน บัณณาย จิตฺตํ สุปฺปิจิตฺตํ โหติ;
“เวทราคะ เม จิตฺตํนัตติ บัณณาย จิตฺตํ สุปฺปิจิตฺตํ โหติ, “เวทโธโส
เม จิตฺตํนัตติ บัณณาย จิตฺตํ สุปฺปิจิตฺตํ โหติ, “เวทโมหํ เม จิตฺตํนัตติ
บัณณาย จิตฺตํ สุปฺปิจิตฺตํ โหติ; “อสรากธมฺมํ เม จิตฺตํนัตติ บัณณาย
จิตฺตํ สุปฺปิจิตฺตํ โหติ, “อสรโธสธมฺมํ เม จิตฺตํนัตติ บัณณาย
จิตฺตํ สุปฺปิจิตฺตํ โหติ, “อสรโมหธมฺมํ เม จิตฺตํนัตติ บัณณาย จิตฺตํ
สุปฺปิจิตฺตํ โหติ; “อนาวตฺติธมฺมํ เม จิตฺตํ กามราคายาติ บัณณาย จิตฺตํ
สุปฺปิจิตฺตํ โหติ, “อนาวตฺติธมฺมํ เม จิตฺตํ รุปราคายาติ บัณณาย
จิตฺตํ สุปฺปิจิตฺตํ โหติ, “อนาวตฺติธมฺมํ เม จิตฺตํ อรูปราคายาติ บัณณาย

จิตต์ สุปริจิตต์ โหติ. ยโต โข ภิกขเว ภิกขุโน บัณณาย จิตต์
 สุปริจิตต์ โหติ, ตัสสเสตัง ภิกขเว ภิกขุโน กัลล วณาย “ชีณา ชาติ
 วุสิตัง พหัมมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตถัตถายาติ ปชานาตีติ.

๒๖ เอกํ สมณํ อายัสสมา จ สาริปุตฺโต อายัสสมา จ
 จันฺทิกาปุตฺโต ราชคเห วิหรันฺติ เวฬุเน กลันฺทกนิวาเป. ตตฺร โข
 อายัสสมา จันฺทิกาปุตฺโต ภิกขุ อามันฺเตสิ “เทวทตฺโต อวฺโส
 ภิกขุโน เอวํ ธมฺมํ เทเสติ “ยโต โข อวฺโส ภิกขุโน เจตสา จิตต์
 สุปริจิตต์ โหติ, ตัสสเสตัง ภิกขุโน กัลล เวຍากรณาย “ชีณา ชาติ
 วุสิตัง พหัมมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตถัตถายาติ ปชานาตีติ.

เอวํ วุตฺเต อายัสสมา สาริปุตฺโต อายัสสมันตํ จันฺทิกาปุตฺตํ
 เอตทโวจ “น โข อวฺโส จันฺทิกาปุตฺตํ เทวทตฺโต ภิกขุโน เอวํ
 ธมฺมํ เทเสติ “ยโต โข อวฺโส ภิกขุโน เจตสา จิตต์ สุปริจิตต์
 โหติ, ตัสสเสตัง ภิกขุโน กัลล เวຍากรณาย “ชีณา ชาติ
 วุสิตัง พหัมมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตถัตถายาติ ปชานาตีติ.
 เอวํปิ โข อวฺโส จันฺทิกาปุตฺตํ เทวทตฺโต ภิกขุโน ธมฺมํ
 เทเสติ “ยโต โข อวฺโส ภิกขุโน เจตสา จิตต์ สุปริจิตต์ โหติ,
 ตัสสเสตัง ภิกขุโน กัลล เวຍากรณาย “ชีณา ชาติ วุสิตัง
 พหัมมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตถัตถายาติ ปชานาตีติ.

หุตฺถิมฺปิ โข อายัสสมา จันฺทิกาปุตฺโต ภิกขุ อามันฺเตสิ
 “เทวทตฺโต อวฺโส ภิกขุโน เอวํ ธมฺมํ เทเสติ “ยโต โข อวฺโส

ภิกขุโน เจตสา จิตฺตํ สุปฺปิจิตํ โหติ, ตัสสเสตํ ภิกขุโน กัลลํ
 เวຍยากรณาย “ชีณา ชาติ วุสิตํ พหฺมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ
 อิตถิตฺตํ ตายาติ ปชานาจิตฺติ. ตติยัมปิ โข อายสฺสมา สาริปฺตโต
 อายสฺสํนํติ จันฺทิกาปุตฺตํ เอตทโวจ “น โข อวฺโส จันฺทิกาปุตฺต
 เทวทฺตโต ภิกขุโน เอวํ ธมฺมํ เทเสติ “ยโต โข อวฺโส ภิกขุโน
 เจตสา จิตฺตํ สุปฺปิจิตํ โหติ, ตัสสเสตํ ภิกขุโน กัลลํ เวຍยากรณาย
 “ชีณา ชาติ วุสิตํ พหฺมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตถิตฺตํ ตายาติ
 ปชานาจิตฺติ. เอวํจ โข อวฺโส จันฺทิกาปุตฺต เทวทฺตโต ภิกขุโน
 ธมฺมํ เทเสติ “ยโต โข อวฺโส ภิกขุโน เจตสา จิตฺตํ สุปฺปิจิตํ
 โหติ, ตัสสเสตํ ภิกขุโน กัลลํ เวຍยากรณาย “ชีณา ชาติ วุสิตํ
 พหฺมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตถิตฺตํ ตายาติ ปชานาจิตฺติ.

ตติยัมปิ โข อายสฺสมา จันฺทิกาปุตฺตโต ภิกขุ อามันเฑสิ
 “เทวทฺตโต อวฺโส ภิกขุโน เอวํ ธมฺมํ เทเสติ “ยโต
 โข อวฺโส ภิกขุโน เจตสา จิตฺตํ สุปฺปิจิตํ โหติ, ตัสสเสตํ
 ภิกขุโน เวຍยากรณาย “ชีณา ชาติ วุสิตํ พหฺมจริยํ กตํ
 กรณียํ นาปรํ อิตถิตฺตํ ตายาติ ปชานาจิตฺติ. ตติยัมปิ โข อายสฺสมา
 สาริปฺตโต อายสฺสํนํติ จันฺทิกาปุตฺตํ เอตทโวจ “น โข
 อวฺโส จันฺทิกาปุตฺตํ เทวทฺตโต ภิกขุโน เอวํ ธมฺมํ เทเสติ
 “ยโต โข อวฺโส ภิกขุโน เจตสา จิตฺตํ สุปฺปิจิตํ โหติ,
 ตัสสเสตํ ภิกขุโน กัลลํ เวຍยากรณาย “ชีณา ชาติ วุสิตํ

พหุหิมจริยํ กถํ ภณณียํ นาปรํ อิตถัตถายาติ ปชานาติติ: เอวณฺจ
 โข อากุโส จันฺทิกาปุตฺต เทวทฺธโต ภิกฺขุโน ธมฺมํ เทเสติ “ยโต
 โข อากุโส ภิกฺขุโน เจตสา จิตฺตํ สุปฺปิจิตฺตํ โหติ, ตัสสเสตํ ภิกฺขุโน
 กัลลํ เวรฺยาภรณาย “ขีณา ซาติ วุสิตํ พหุหิมจริยํ กถํ ภณณียํ
 นาปรํ อิตถัตถายาติ ปชานาติติ.

กถณฺจ อากุโส ภิกฺขุโน เจตสา จิตฺตํ สุปฺปิจิตฺตํ โหติ? “วितฺถาณํ
 เม จิตฺตณฺติ เจตสา จิตฺตํ สุปฺปิจิตฺตํ โหติ, “วิตฺถอสํ เม จิตฺตณฺติ
 เจตสา จิตฺตํ สุปฺปิจิตฺตํ โหติ, “วิตฺถโมหํ เม จิตฺตณฺติ เจตสา จิตฺตํ
 สุปฺปิจิตฺตํ โหติ; “อสุวาคธมฺมํ เม จิตฺตณฺติ เจตสา จิตฺตํ สุปฺปิจิตฺตํ
 โหติ, “อสุทิสฺสธมฺมํ เม จิตฺตณฺติ เจตสา จิตฺตํ สุปฺปิจิตฺตํ โหติ,
 “อสุโมธมฺมํ เม จิตฺตณฺติ เจตสา จิตฺตํ สุปฺปิจิตฺตํ โหติ;
 “อนาวตฺติธมฺมํ เม จิตฺตํ กามภวายาติ เจตสา จิตฺตํ สุปฺปิจิตฺตํ โหติ,
 “อนาวตฺติธมฺมํ เม จิตฺตํ รูปภวายาติ เจตสา จิตฺตํ สุปฺปิจิตฺตํ โหติ,
 “อนาวตฺติธมฺมํ เม จิตฺตํ อรูปภวายาติ เจตสา จิตฺตํ สุปฺปิจิตฺตํ โหติ.
 เอวํ สัมมามีวมุตฺตติจิตฺตัสส โข อากุโส ภิกฺขุโน ภูตา เจนํ
 จักฺขุวิณฺเณยฺยา รูปา จักฺขุสฺส อปาถํ อาคจฺฉณฺติ, เนวสฺส จิตฺตํ
 ปริยาทียณฺติ, อมสฺสสํกตเมวสฺส จิตฺตํ โหติ จิตํ อาเนนฺชยฺยํปตฺตํ,
 รยณฺจัสสํสาณุสฺสติ; ภูตา เจนํ โสทวิณฺเณยฺยา สทฺธา ๗ ๗
 ฆานวิณฺเณยฺยา คณฺธา. ชีวหาวิณฺเณยฺยา รสสา. กายวิณฺเณยฺยา
 ฌเฏยฺยํ. มโนวิณฺเณยฺยา ธมฺมา มนัสสํ อปาถํ อาคจฺฉณฺติ,

เนวัสส จิตฺตํ ปริยาทียันฺติ, อมิตฺสํกตเมวัสส จิตฺตํ โหติ
 จิตฺตํ อานนฺตชยฺยัตถิ, วยฺยจฺจิสฺสํนุสฺสํติ. เสยฺยตานิ ชาวฺโส
 สิลายฺโป โสฬสํกุกฺกุ, ทสฺส ชยฺยํ กุกฺกุ, เหฏฺฐาเนมฺจคฺคา
 ชยฺยํ กุกฺกุ อปฺวิ เนมฺสฺส, อถ ปุริตฺติมา ยะยิ ทิสาย ชาคฺจฺเจยฺย
 ภูตา วาควุจฺจิ, เนว สกมฺเปยฺย น สมฺปกมฺเปยฺย น สมฺปเวเชยฺย,
 อถ มจฺจนิมา. อถ อุตฺตราย. อถ ทกฺกนิมา ยะยิ ทิสาย
 ชาคฺจฺเจยฺย ภูตา วาควุจฺจิ, เนว สกมฺเปยฺย น สมฺปกมฺเปยฺย น
 สมฺปเวเชยฺย: ตํ กิสฺสเหตฺตํ? คมฺภีรํคฺคา ชาวฺโส เนมฺสฺส สุนิชาคฺคํคฺคา
 สิลายฺบัสส. เอวเมว โข ชาวฺโส เอว สมฺมาวิมุตฺติจิตฺตสฺส ภิกฺขุโน
 ภูตา ยะยิ จักฺขุวิญญายฺยา ฐปฺา จักฺขุสฺส อาปาทํ ชาคฺจฺฉนฺติ, เนวัสส
 จิตฺตํ ปริยาทียันฺติ, อมิตฺสํกตเมวัสส จิตฺตํ โหติ จิตฺตํ อานนฺตชยฺยัตถิ,
 วยฺยจฺจิสฺสํนุสฺสํติ; ภูตา ยะยิ โสทวิญญายฺยา สทฺทํ ๑เป๑
 ฆานวิญญายฺยา คณฺธา. ชีวฺหาวิญญายฺยา วธา. กายวิญญายฺยา
 โผฏฺฐัพฺพา. มโนวิญญายฺยา อมฺมา มนฺสฺส อาปาทํ ชาคฺจฺฉนฺติ,
 เนวัสส จิตฺตํ ปริยาทียันฺติ, อมิตฺสํกตเมวัสส จิตฺตํ โหติ
 จิตฺตํ อานนฺตชยฺยัตถิ, วยฺยจฺจิสฺสํนุสฺสํติ.

๒๗ อถ โข อนนฺตบิณฺฑิกโก คหปติ เยเน ภควา เตนุปลํจกมิ;
 อปฺปลํจกมิตฺวา ภควันฺติ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนํติ นิสิตฺติ. เอกมฺนํติ นิสินฺนํ
 โข อนนฺตบิณฺฑิกโก คหปติ ภควา เขตฺทวโจ “ยโต โข คหปติ

ขริยถาวกัถัสส บัณฺเฑ ภยานิ เวรานิ วุปลันตานิ โหนฺติ, จุฑฺधि ฯ
 โสตาบัตติยังเคหิ ตมนฺนํนาคโต โหติ, โส อากังขมาโน อตฺตคณา
 อตฺตคานํ พฺยายกเวยฺย “ชฺฉินนิรโยมฺหิ ชฺฉินคิรฺรจฺจานโยนิโย ชฺฉินบัตติวีสโย
 ชฺฉินาปายทุคฺคคิวินีปาโต, โสตาบันฺนํโนทมสฺสํ อวินิปาตธมฺโม
 นิยโต สมฺโพธิปรายโน.

[illegible]

กตเมหิ จตุหิ โสตาปัตตติยังเคหิ สมันนาคโต โหติ? อธ คหปติ
 ขรียสวาทโก พุทโธ ขเวจจัมปสาเทน สมันนาคโต โหติ “อติปิ โส
 ภควา อรหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจรณสัมมัณโน สุกโต โลกวิทู
 อมุตตโร ปุริสทัมมสวโร สัตถา เทวมนุสสานัง พุทโธ ภควาติ; อัมโม
 ขเวจจัมปสาเทน สมันนาคโต โหติ “สัรวักขาโต ภควตา อัมโม
 สันติฏฐังโก อกาลโก เอหิภัสสโก โอปนยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ
 วิญญูหิติ; สัมเม ขเวจจัมปสาเทน สมันนาคโต โหติ “สุปฏิปันโน
 ภควโต สวากัสสโม, อสุปฏิปันโน ภควโต สวากัสสโม, ฌายปฏิปันโน
 ภควโต สวากัสสโม, สามังจิปฏิปันโน ภควโต สวากัสสโม; ยถาทัง จัตถาริ
 ปุริสยุดานิ: อัญญัง ปุริสปุคฺคตา; เอส ภควโต สวากัสสโม อาหุเนยโย
 ปาหุเนยโย ทักขิเนยโย อณฺชลิกรณียโม อมุตฺตรัง ปุณฺณกัเชตฺติ
 โลกัสสชาติ; ขรียกัมมเจตฺติ สึเจตฺติ สมันนาคโต โหติ อักขณฺเฑหิ อัจฉินฺเฑหิ
 อสพฺเพหิ อกัมมัสสเอหิ ภุชิสฺสเอหิ วิณฺณูปาสักกเอหิ อปรามัญญเอหิ
 สมาริสวักคณเฑหิ. อิมเอหิ จตุหิ โสตาปัตตติยังเคหิ สมันนาคโต โหติ.

ยโต โข คหปติ ขรียสวาทกัลลส อิมานิ บัณฺฑัง ภยานิ เวราณี
 วุปลันตานิ โทณฺติ, อิมเอหิ จ จตุหิ โสตาปัตตติยังเคหิ สมันนาคโต โหติ;
 โส ทากังขมาโน อตฺตณาว อตฺตคานัง พียากเวรีย “ชีณณิวิโยมฺมิหิ
 ชีณคิรฺรจฺฉานโยนิโย ชีณบัตติวิสโย ชีณาปายทุคฺคตวินิปาโต,
 โสตาณฺณํ ในหมัสฺสมี อวินิปาตคัมโม นิยโต สัมโพธิปรายโมคิ.

๒๘ ยโต โข ภิกขเว ขรียสวาทกัลลส บัณฺฑัง ภยานิ เวราณี

วูปัสสันตานิ โหนติ, จตุหิ จ โสตาบัตติยังเคหิ สมันนาคโต โหติ, โส
 อากังขมาโน อตฺตนาเว อตฺตทานํ พฺยากรเวยฺย “ชินนิรโยมฺหิ
 ชินติริจฺจานโยนิโย ชินปัตตวิวิโต ชินาปายทุคฺคตฺวินปาโต,
 โสตาบัตติโนหมัสฺสโม อวินปาทธมฺโม นิยโต สัมโพธิปรายโน.

กตมานิ บัลลิจ ภยานิ เวรานิ วูปัสสันตานิ โหนติ? ยํ ภิกฺขเว
 ปาณาติปาตํ ปาณาติปาตบัจจยา ทิฏฺฐธมฺมิกมฺบิ ภยํ เวรํ ปสวติ,
 สัมปรายิกมฺบิ ภยํ เวรํ ปสวติ, เจตสิกมฺบิ ทุกฺขํ โทมนัสฺสํ
 ปฏิสเวเทติ, ปาณาติปาตา ปฏิวีโร ๒ เปฯ เหวํ คํ ภยํ เวรํ
 วูปัสสันตํ โหติ. ยํ ภิกฺขเว อทินนํทาทายิ ๒ เปฯ กาเมสุ มิจฺฉาจาริ.
 มุสาหาทํ. สุราเมรยมัชชปมาทญฺหยา สุราเมรยมัชชปมาทญฺหจาณบัจจยา
 ทิฏฺฐธมฺมิกมฺบิ ภยํ เวรํ ปสวติ, สัมปรายิกมฺบิ ภยํ เวรํ ปสวติ,
 เจตสิกมฺบิ ทุกฺขํ โทมนัสฺสํ ปฏิสเวเทติ, สุราเมรยมัชชปมาทญฺหจาณา
 ปฏิวีโร เนา ทิฏฺฐธมฺมิกมฺบิ ภยํ เวรํ ปสวติ, น สัมปรายิกมฺบิ
 ภยํ เวรํ ปสวติ, น เจตสิกมฺบิ ทุกฺขํ โทมนัสฺสํ ปฏิสเวเทติ.
 สุราเมรยมัชชปมาทญฺหจาณา ปฏิวีรตฺถสฺส เหวํ คํ ภยํ เวรํ วูปัสสันตํ
 โหติ. อิมานิ บัลลิจ ภยานิ เวรานิ วูปัสสันตานิ โหนติ.

กตเมหิ จตุหิ โสตาบัตติยังเคหิ สมันนาคโต โหติ? อธิ ภิกฺขเว
 อริยสวโก พุทฺโธ อเวจฺจยํปัสสาเทน สมันนาคโต โหติ “อิตฺถิ โส
 ภควา ๒ เปฯ สัตถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ, ธมฺโม ๒ เปฯ
 สัมเม. อริยกันโธหิ สํเลหิ สมันนาคโต โหติ อักขันธเทหิ อัจฉิตฺเทหิ

อสทเลหิ อกัมมาเสหิ ภูชิสเสหิ วิณญูปัสสเถหิ อปรามัญ्ञ์เจหิ
สมาสีลวັถคณิเกหิ. อิเมหิ จตุหิ โสตาบัตติยังเคหิ สมนันนาคโต โทติ.

ยโต โข ภิกขเว อริยสาวกัถัสส อิมานิ ปัจจ ภยานิ เวรานิ
วุปสันตานิ ไหน่ติ, อิเมหิ จ จตุหิ โสตาบัตติยังเคหิ สมนันนาคโต
โทติ, โส อากังขมาโน อัตถนาว อัตถานํ พหฺยากเวยฺย
“ชีณณิรโยมฺหิ ชีณณิรจฺจนโยนิโย ชีณบัตติวิสโย ชีณาปายทฺถคฺคิ-
วินิปาโต, โสตาบັນโนทมัสสิมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมนํโพธิปรายโนติ.

๒๙ นว อิมานิ ภิกขเว อาฆาตวັถฺถุนิ. กตมานิ นว? “อนัตถํ
เม อจฺริติ อาฆาตํ พณฺณติ, “อนัตถํ เม จรติติ อาฆาตํ พณฺณติ, “อนัตถํ
เม จริสฺสํติติ อาฆาตํ พณฺณติ; “บิยฺยัสสํ เม มณฺนาบัสสํ อนัตถํ อจฺริติ
อาฆาตํ พณฺณติ, “บิยฺยัสสํ เม มณฺนาบัสสํ อนัตถํ จรติติ อาฆาตํ พณฺณติ,
“บิยฺยัสสํ เม มณฺนาบัสสํ อนัตถํ จริสฺสํติติ อาฆาตํ พณฺณติ;
“อํบิยฺยัสสํ เม อมณฺนาบัสสํ อัตถํ อจฺริติ อาฆาตํ พณฺณติ, “อํบิยฺยัสสํ
เม อมณฺนาบัสสํ อัตถํ จรติติ อาฆาตํ พณฺณติ, “อํบิยฺยัสสํ เม
อมณฺนาบัสสํ อัตถํ จริสฺสํติติ อาฆาตํ พณฺณติ. อิมานิ โข ภิกขเว
นว อาฆาตวັถฺถุนิ.

๓๐ นว อิเม ภิกขเว อาฆาตปฏฺวิเนยา. กตเม นว? “อเทถํ เม
อจฺริติ ทํ กุเตถํถํ ถัสสํภาติ อาฆาตํ ปฏฺวิเนติ, “อนัตถํ เม จรติติ ทํ
กุเตถํถํ ถัสสํภาติ อาฆาตํ ปฏฺวิเนติ, “อนัตถํ เม จริสฺสํติติ ทํ
กุเตถํถํ ถัสสํภาติ อาฆาตํ ปฏฺวิเนติ; “บิยฺยัสสํ เม มณฺนาบัสสํ อนัตถํ

อจโรติ ทํ กุเตหิ ตัฬภาติ อาฆาตํ ปฏิวเนติ, “บิยัสส เม มนابقัสส
อนัตถิ จโรติ ทํ กุเตหิ ตัฬภาติ อาฆาตํ ปฏิวเนติ, “บิยัสส เม
มนابقัสส อนัตถิ จรัสสตติ ทํ กุเตหิ ตัฬภาติ อาฆาตํ ปฏิวเนติ,
“อปั๊บิยัสส เม มนابقัสส อัตถิ อจโรติ ทํ กุเตหิ ตัฬภาติ อาฆาตํ
ปฏิวเนติ, “อปั๊บิยัสส เม มนابقัสส อัตถิ จโรติ ทํ กุเตหิ ตัฬภาติ
อาฆาตํ ปฏิวเนติ, “อปั๊บิยัสส เม มนابقัสส อัตถิ จรัสสตติ ทํ
กุเตหิ ตัฬภาติ อาฆาตํ ปฏิวเนติ. อิมे โข ภิกขเว
นว อาฆาตปฏิวินยาติ.

๓๑ นว อิมे ภิกขเว ออนุพัพฺพนโรธา. กตเม นว? ปจฺจมีชีฆานํ
สมาปนฺนัสส อามิสฺสสํวโน นิรุทฺธา โหติ, ทุคฺคิยชีฆานํ สมาปนฺนัสส
วิตักกวิจารา นิรุทฺธา โหเนติ, ทคฺคิยชีฆานํ สมาปนฺนัสส ปิคิ นิรุทฺธา
โหติ, จตุตฺถชีฆานํ สมาปนฺนัสส อัสสาสํสสาสา นิรุทฺธา โหเนติ,
อาภาสานันฺนํ จายตนํ สมาปนฺนัสส รูปสํวโน นิรุทฺธา โหติ,
วิญฺเณนํ จายตนํ สมาปนฺนัสส อาภาสานันฺนํ จายตนสํวโน นิรุทฺธา โหติ,
อาภิณฺจันนํ จายตนํ สมาปนฺนัสส วิญฺเณนํ จายตนสํวโน นิรุทฺธา
โหติ, เณวสํวโน นาสํวโน จายตนํ สมาปนฺนัสส อาภิณฺจันนํ จายตนสํวโน
นิรุทฺธา โหติ, สํวโน เวทนิโรธํ สมาปนฺนัสส สํวโน จ
เวทนา จ นิรุทฺธา โหเนติ. อิมे โข ภิกขเว นว ออนุพัพฺพนโรธาติ.

สัจฺจาวาสวักโค คติโย.

นวกนิปาเต บัณณาสกัถัสส จตุตถวักโค.

๒๕

กัถิรุตถานิ ภาวติ

“จามขพิงโค ตัณหา ววักถสัณเภา สิตายุโป
เทวี เถวา เทวี ชาฆาตานิ ธนุप्พัพพนิโรธเณ ภาติ.

นวกนิปาเต บัณณาสกัถัสส จตุตถวักโค.

๓๒ นว ยิเม ภิกขเว ธนุप्พัพพวิหารา. กตเม นว? ปุณณัสสมาน
กุกุณัสสมาน กุกุณัสสมาน จตุตถัสสมาน ชาภาสณันนิจายกน
วิณณณณันนิจายกน ชาภินันนิจายกน เณสสันณณณณณณณณณ
กัณณณณณณณณณณณณณณณณณณณณณณณณณณณณณณณณณ
อิมะ โช ภิกขเว นว ธนุप्พัพพวิหาราติ.

๓๓ นว ยิมะ ภิกขเว ธนุप्พัพพวิหารสมาปัตติโย เทเสสสามิ, ก
กุนาถ ๆเป ๆ กตมา จ ภิกขเว นว ธนุप्พัพพวิหารสมาปัตติโย? ยัตถ
กามา นิรุชฌันติ, เย จ กามะ นิโรเธตวา นิโรเธตวา วิหรัณติ; อตฺธา เต
ฉายัสสมันโต นิจจาคา นิพพุตา ตินณนา ปารคคา ททังเคนาติ จทามิ.
กัตถิ กามา นิรุชฌันติ? เก จ กามะ นิโรเธตวา นิโรเธตวา วิหรัณติ
อุทเมตํ น ชานามิ, อุทเมตํ น บัลลัสมาติ อิติ โย เหว วเทยฺย,
โส เอวมัสส วณฺเณโย “อิธาวุโส ภิกขุ วิวิจเจา กามะหิ วิวิจ
อุกฺกเลหิ ชัมเมหิ สวักกํ สวีการํ วิเวกํ มัตติสุขํ ปุณณัสสมาน
อุปลัสมบัสซ วิหริ; เอตถ กามา นิรุชฌันติ, เต จ กามะ นิโรเธตวา
นิโรเธตวา วิหรัณติ. อตฺธา ภิกขเว อสโจะ อมายาวิ “สาธฺตุติ ภาสิค
อภินันนเทยฺย ธนุโมเทยฺย; “สาธฺตุติ ภาสิค อภินันนติคฺวา ธนุโมติคฺวา
นมหัสสมานโน บัลลชโลโก ปยิริปาเสยฺย. ยัตถ วิตักกจิฆารานิ นิรุชฌันติ,

เย ๑ วิตักกวิจจาเร นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรัณฺติ; อหํชา เต
 ขายสํมณฺโฑ นิจฺจาคา นิพฺพุตา ติณฺณนา ปารคตา ททังเคนาติ วทามิ. กัตถ
 วิตักกวิจจาเร นิรุชฺฌณฺติ? เก ๑ วิตักกวิจจาเร นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา
 วิหรัณฺติ? อหเมตํ น ชานามิ, อหเมตํ น บัสนํมิตฺติ อิติ โย
 เอว วทေยฺย; โส เอวมัสส วณฺเณโย “อิธาวุโส ภิกฺขุ วิตักกวิจจาเร
 รุปสฺมา ๆเปฯ ทฺติยชฺฌานํ อุลลํบํชฺช วิหริ; เขตฺถ วิตักกวิจจาเร
 นิรุชฺฌณฺติ, เท ๑ วิตักกวิจจาเร นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรัณฺติ.
 อหํชา ภิกฺขเว อสฺสโ อมายาวิ “สาธฺตฺติ ภาสิตํ อภินันฺทเทยฺย
 อนฺนโมเทยฺย; “สาธฺตฺติ ภาสิตํ อภินันฺทิตฺวา อนฺนโมทิตฺวา นมัสสฺมาโน
 บัลลชฺชโล ปยิรฺรฺปาเสยฺย. ยัตถ นีติ นิรุชฺฌณฺติ, เย ๑ นีติ นิโรเธตฺวา
 นิโรเธตฺวา วิหรัณฺติ; อหํชา เต ขายสํมณฺโฑ นิจฺจาคา นิพฺพุตา
 ติณฺณนา ปารคตา ททังเคนาติ วทามิ. กัตถ นีติ นิรุชฺฌณฺติ? เก ๑
 นีติ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรัณฺติ? อหเมตํ น ชานามิ, อหเมตํ
 น บัสนํมิตฺติ อิติ โย เอว วทေยฺย; โส เอวมัสส วณฺเณโย
 “อิธาวุโส ภิกฺขุ นีติยา ๑ วิจจา ๆเปฯ ทฺติยชฺฌานํ อุลลํบํชฺช
 วิหริ; เขตฺถ นีติ นิรุชฺฌณฺติ, เท ๑ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรัณฺติ.
 อหํชา ภิกฺขเว อสฺสโ อมายาวิ “สาธฺตฺติ ภาสิตํ อภินันฺทเทยฺย
 อนฺนโมเทยฺย; “สาธฺตฺติ ภาสิตํ อภินันฺทิตฺวา อนฺนโมทิตฺวา นมัสสฺมาโน
 บัลลชฺชโล ปยิรฺรฺปาเสยฺย. ยัตถ อุลลํบํชฺช นิรุชฺฌณฺติ, เย ๑
 อุลลํบํชฺช นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรัณฺติ; อหํชา เต

ธายัสสัมมันโต นิจฺจาทา นิพฺพุตา ตินฺนนา ปารคฺตา ตตฺถเคนาติ วทามิ.
 กัตถํ อูเปกฺขาสฺสํ นิรุชฺฌนฺติ? เก ๑ อูเปกฺขาสฺสํ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา
 วิหรณฺติ? อหเมตํ น ชานามิ, อหเมตํ น บัณฑิตามิ อิติ โย เหว
 วเทยฺย; โส เขวมัสส วณฺเอย “อิธาวุโส ภิกฺขุ สฺสัสส ๑ ปทานา
 ๗ เป ๗ จตุตถัสคฺคานํ อูปัสมึบฺบซ วิหริ;” เอตถ อูเปกฺขาสฺสํ
 นิรุชฺฌนฺติ, เท ๑ อูเปกฺขาสฺสํ นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรณฺติ.
 อตฺถา ภิกฺขเว อสฺสโร อมายาวิ “สาธฺวติ ภาสิตํ อภินันฺเตยฺย
 อนฺนโมเทยฺย;” “สาธฺวติ ภาสิตํ อภินันฺติตฺวา อนฺนโมติตฺวา นมัสสฺมาโน
 บันชฺลโก ปยิริปาเสยฺย. ยัตถํ รูปสํวณฺนา นิรุชฺฌนฺติ, เย ๑
 รูปสํวณฺนา นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรณฺติ;” อตฺถา เท
 ธายัสสัมมันโต นิจฺจาทา นิพฺพุตา ตินฺนนา ปารคฺตา ตตฺถเคนาติ
 วทามิ. กัตถํ รูปสํวณฺนา นิรุชฺฌนฺติ? เก ๑ รูปสํวณฺนา นิโรเธตฺวา
 นิโรเธตฺวา วิหรณฺติ? อหเมตํ น ชานามิ, อหเมตํ น บัณฑิตามิ
 อิติ โย เหว วเทยฺย; โส เขวมัสส วณฺเอย “อิธาวุโส
 ภิกฺขุ สัพฺพโส รูปสํวณฺนํ สมตฺติกกมา ปฏฺฐิสํวณฺนํ
 อตฺถังคมา นานตฺตัสสํวณฺนํ อมฺนสิกาภา “อนันฺโต อากาโสติ
 อากาสานันฺนํจายตนํ อูปัสมึบฺบซ วิหริ;” เอตถ รูปสํวณฺนา
 นิรุชฺฌนฺติ, เท ๑ รูปสํวณฺนา นิโรเธตฺวา นิโรเธตฺวา วิหรณฺติ.
 อตฺถา ภิกฺขเว อสฺสโร อมายาวิ “สาธฺวติ ภาสิตํ อภินันฺเตยฺย

อนุมุเทยฺย; “สาธุติ ภาสิตํ อภินันฺตีติว อนุมุเทติว
 นมัสฺสมาโน ปณฺชลิโก ปยิริปาเสยฺย. ยัตถ อากาสาณํจายตนสํวณา
 นิรุชฺฌติ, เย จ อากาสาณํจายตนสํวณํ นิโรเธติว นิโรเธติว
 วิหรณฺตีติ; อตฺถา เต อายสฺมึนฺโต นิจฺจาคา นิพฺพุตา ตินฺนา
 ปารคตา คทังเคนาติ วทามิ. กัตถ อากาสาณํจายตนสํวณา
 นิรุชฺฌติ? เก จ อากาสาณํจายตนสํวณํ นิโรเธติว นิโรเธติว
 วิหรณฺตีติ? อหเมตํ น ชานามิ, อหเมตํ น ปัสสํมิติ อิติ โย
 เหว วเทยฺย; โส เขวมัสฺส วจฺนีโย “อิธาวุโส ภิกฺขุ สัพฺพะโส
 อากาสาณํจายตนํ สมติกกมฺม” อนนฺตํ วิญฺญาณนฺตี วิญฺญาณํจาย-
 ตนํ อุปสํมปฺปชช วิหรติ; เอตถ อากาสาณํจายตนสํวณา นิรุชฺฌติ,
 เต จ อากาสาณํจายตนสํวณํ นิโรเธติว นิโรเธติว วิหรณฺตีติ.
 อตฺถา ภิกฺขเว อสฺสโร อมายาวิ “สาธุติ ภาสิตํ อภินันฺเตยฺย
 อนุมุเทยฺย; “สาธุติ ภาสิตํ อภินันฺตีติว อนุมุเทติว นมัสฺสมาโน
 ปณฺชลิโก ปยิริปาเสยฺย. ยัตถ วิญฺญาณํจายตนสํวณา นิรุชฺฌติ,
 เย จ วิญฺญาณํจายตนสํวณํ นิโรเธติว นิโรเธติว วิหรณฺตีติ;
 อตฺถา เต อายสฺมึนฺโต นิจฺจาคา นิพฺพุตา ตินฺนา ปารคตา
 คทังเคนาติ วทามิ. กัตถ วิญฺญาณํจายตนสํวณา นิรุชฺฌติ? เก จ
 วิญฺญาณํจายตนสํวณํ นิโรเธติว นิโรเธติว วิหรณฺตีติ? อหเมตํ
 น ชานามิ, อหเมตํ น ปัสสํมิติ อิติ โย เหว วเทยฺย; โส
 เขวมัสฺส วจฺนีโย “อิธาวุโส ภิกฺขุ สัพฺพะโส วิญฺญาณํจายตนํ

สมชิกกัมม “ นัตถิ กิณจีติ อากิณจัลลยาชณิ อุปสัมปัชชี วิหริติ;
 เขตถิ วิธเนวณัลลยาชณัลลยา นิรุชฌติ, เต จ วิธเนวณัลลยาชณัลลยา
 นิโรเธตวา นิโรเธตวา วิหรันตีติ. อัสสา ภิกขเว อสโจะ อมายาวิ
 “ สาธุติ ภาสิตัง อภินันฺเทยย ออนุเมตฺตย; “ สาธุติ ภาสิตัง
 อภินันฺตีตวา ออนุเมตฺตวา นมัสสัมาโน บัณฑิตโก ปยิริปาเสยฺย. ยัตถ
 อากิณจัลลยาชณัลลยา นิรุชฌติ, เป จ อากิณจัลลยาชณัลลยา
 นิโรเธตวา นิโรเธตวา วิหรันตีติ; อัสสา เต อายัสสมันโต นิจจาคา
 นิพพุตา ตินฺนมา ปารคตา ตทังเคนาติ วทามิ. กัตถ อากิณจัลลยา-
 ชณัลลยา นิรุชฌติ? เก จ อากิณจัลลยาชณัลลยา นิโรเธตวา
 นิโรเธตวา วิหรันตีติ อหเมตํ น ชานามิ, อหเมตํ น บัลลลามีติ
 อิติ โย เอว วเทยฺย; โส เอวมัสส วจนีโย “ อิทาวุโส
 ภิกขุ สัพพะโส อากิณจัลลยาชณิ สมชิกกัมม เนวสัลลยานาสัลลยาชณิ
 อุปสัมปัชชี วิหริติ; เขตถิ อากิณจัลลยาชณัลลยา นิรุชฌติ,
 เต จ อากิณจัลลยาชณัลลยา นิโรเธตวา นิโรเธตวา วิหรันตีติ.
 อัสสา ภิกขเว อสโจะ อมายาวิ “ สาธุติ ภาสิตัง อภินันฺเทยย
 ออนุเมตฺตย; “ สาธุติ ภาสิตัง อภินันฺตีตวา ออนุเมตฺตวา นมัสสัมาโน
 บัณฑิตโก ปยิริปาเสยฺย. ยัตถ เนวสัลลยานาสัลลยาชณัลลยา
 นิรุชฌติ, เป จ เนวสัลลยานาสัลลยาชณัลลยา นิโรเธตวา นิโรเธตวา
 วิหรันตีติ; อัสสา เต อายัสสมันโต นิจจาคา นิพพุตา ตินฺนมา
 ปารคตา ตทังเคนาติ วทามิ. กัตถ เนวสัลลยานาสัลลยาชณัลลยา

นิรุชฌติ? เก จ เวนสัลลณานาลลณายตนลลณํ นิโรเธว นิโรเธว
 วิหรณัตติ? อหเมตํ น ชานามิ, อหเมตํ น บัลลลามีติ อติ โย
 เหว วเทยฺย, โส เอวมัสส วณฺเณ “อิวาโร ภาทฺฐ สัพพะโส
 เวนสัลลณานาลลณายตนํ สมติกกัมมํ ลลณาทะยิกนิโรธํ อุลลัมปะชช
 วิหรติ, เอตถ เวนสัลลณานาลลณายตนลลณา นิรุชฌติ, เต จ
 เวนสัลลณานาลลณายตนลลณํ นิโรเธว นิโรเธว วิหรณัตติ.
 อตฺถา ภาทฺฐว อสโจะ อมายาวิ “สาธฺฐิ ภาสิตํ อภินันฺเตยฺย
 อนฺนโมเทยฺย, “สาธฺฐิ ภาสิตํ อภินันฺตติว อนฺนโมตติว นมัสสมาน
 บัลลชโล ปยฺรปฺปเลยฺย. อมา โช ภาทฺฐว นว อนุปฺพพัทวารสมายัคติโยติ.

๓๕ เอกํ สมยํ อายัสฺมา สารีปุตฺโต ราชคฺเช วิหรติ เวฬุวน
 กลันทกนิวาเป. ตตฺร โช อายัสฺมา สารีปุตฺโต ภาทฺฐ ชามันเตสิ
 “สุขมิตํ อวฺโรโส นิพฺพานํ, สุขมิตํ อวฺโรโส นิพฺพานันตติ. เหว วุฑฺเฒ
 อายัสฺมา อุตฺถาย อายัสฺมานํ สารีปุตฺตํ เอตทวโจ “เก ปเนตถ
 อวฺโรโส สารีปุตฺตํ สขํ ยเทตถ นตฺติ เวทยิตฺตติ. เอตทว
 เขวตถ อวฺโรโส สขํ ยเทตถ นตฺติ เวทยิตํ. บัลลจิเม อวฺโรโส
 กามคฺคณา. กตเม บัลลจ? จักขุวิญญเณยฺยา รูปา อิกฺขฺชา กันธา
 มนาปา ปยฺรปฺปา กามุปัลลวิตฺตา รชณียา, โสทวิญญเณยฺยา ลกฺขณา
 ๑ เป ๑ ขานวิญญเณยฺยา คณฺธา. ชิวฺหาวิญญเณยฺยา รสา. กายวิญญเณยฺยา
 ใญฺจฺจัพพา อิกฺขฺชา กันธา มนาปา ปยฺรปฺปา กามุปัลลวิตฺตา รชณียา.
 อิเม โช อวฺโรโส บัลลจ กามคฺคณา. ย โช อวฺโรโส อิเม บัลลจ

กามคฺเชน ปฏิจํ อุมฺบิซฺชติ สุขํ โสมนัสสํ; อิทํ วุจฺจมาฺสุ กามสุขํ.

อิมาฺสุ ภาิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเมหิ ฯ เป ฯ ปจฺมชฺฌานํ อุมฺบิซฺชติ
 วิหริติ. ตัสส เจ อมาฺสุ ภาิกฺขุโน อิมินา วิหาเรน วิหริโต กามสทฺตคา
 สัณฺณามนสิการา สุมฺหาจรณฺติ, สํวาสสํ โหติ อาพาโธ. เสยฺยถาปิ
 อมาฺสุ สุขิโน ทุกฺขํ อุมฺบิซฺชเชยฺย ยาว เทว อาพาธาย; เหวเมวัสส
 เต กามสทฺตคา สัณฺณามนสิการา สุมฺหาจรณฺติ, สํวาสสํ โหติ
 อาพาโธ. โย โข ปมาฺสุ อาพาโธ, ทุกฺขเมตํ วุตฺตํ ภควตา
 อิมินาปิ โข เอตํ อมาฺสุ ปริยาเยน เวทิตฺัพพํ ยถาสฺสํ นิพฺพานํ.

ปุน จปริ อมาฺสุ, ภาิกฺขุ วิตักกวิจฺจาเรณ วุปลมา ฯ เป ฯ
 ทุคฺคิชฺฌานํ อุมฺบิซฺชติ. ตัสส เจ อมาฺสุ ภาิกฺขุโน อิมินา
 วิหาเรน วิหริโต วิตักกสทฺตคา สัณฺณามนสิการา สุมฺหาจรณฺติ, สํวาสสํ
 โหติ อาพาโธ. เสยฺยถาปิ อมาฺสุ สุขิโน ทุกฺขํ อุมฺบิซฺชเชยฺย
 ยาว เทว อาพาธาย; เหวเมวัสส เต วิตักกสทฺตคา สัณฺณามนสิการา
 สุมฺหาจรณฺติ, สํวาสสํ โหติ อาพาโธ. โย โข ปมาฺสุ อาพาโธ
 ทุกฺขเมตํ วุตฺตํ ภควตา. อิมินาปิ โข เอตํ อมาฺสุ ปริยาเยน
 เวทิตฺัพพํ ยถาสฺสํ นิพฺพานํ.

ปุน จปริ อมาฺสุ, ภาิกฺขุ ปิตฺติยา จ วิราดา ฯ เป ฯ ทุคฺคิชฺฌานํ
 อุมฺบิซฺชติ. ตัสส เจ อมาฺสุ ภาิกฺขุโน อิมินา
 วิหาเรน วิหริโต ปิตฺติสทฺตคา สัณฺณามนสิการา สุมฺหาจรณฺติ, สํวาสสํ
 โหติ อาพาโธ. เสยฺยถาปิ อมาฺสุ สุขิโน ทุกฺขํ อุมฺบิซฺชเชยฺย

ยาว เทว อาพาธาย; เอวเมวัสส เต นัตถิหคคา สัมณามนสิการา
สมุทาจวันติ, สัสวัสส โหติ อาพาโธ. โย โช ปนาวุโส อาพาโธ,
ทุกขเมตัง วุตตัง ภควตา. อิมินาปิ โช เอตัง อาวุโส ปริยาเยน
เวตติตัพพิ ยถาสุขิ นิพพานัง.

ปุณ จปรัง อาวุโส, ภิกขุ สัสวัสส ๑ ปทานา ๗ เป ๑
จตุตถังณานัง อูปสัมมัตตัง วิหริติ. ตัสส เจ อาวุโส ภิกขุโน อิมินา
วิหาเรณ วิหโรติ อูปเภกขาสหคคา สัมณามนสิการา สมุทาจวันติ,
สัสวัสส โหติ อาพาโธ. เสยยถาปิ อาวุโส สุขิโน ทุกขัง
อูปัมปัตตังเยย ยาว เทว อาพาธาย; เอวเมวัสส เต อูปเภกขาสหคคา
สัมณามนสิการา สมุทาจวันติ, สัสวัสส โหติ อาพาโธ. โย โช
ปนาวุโส อาพาโธ, ทุกขเมตัง วุตตัง ภควตา. อิมินาปิ โช เอตัง
อาวุโส ปริยาเยน เวตติตัพพิ ยถาสุขิ นิพพานัง.

ปุณ จปรัง อาวุโส, ภิกขุ สัพพิโส รูปสัมณานัง สมกิกกมา
ปฏิจจสัมภวณัง ชัตถังคมา นานัตตสัมภวณัง อมณสิการา “อนันโต
อากาโลติ อากาเลณัจฉายตณัง อูปสัมมัตตัง วิหริติ. ตัสส เจ อาวุโส
ภิกขุโน อิมินา วิหาเรณ วิหโรติ รูปสหคคา สัมณามนสิการา
สมุทาจวันติ, สัสวัสส โหติ อาพาโธ. เสยยถาปิ อาวุโส สุขิโน
ทุกขัง อูปัมปัตตังเยย ยาว เทว อาพาธาย; เอวเมวัสส เต รูปสหคคา
สัมณามนสิการา สมุทาจวันติ, สัสวัสส โหติ อาพาโธ. โย โช
ปนาวุโส อาพาโธ, ทุกขเมตัง วุตตัง ภควตา. อิมินาปิ โช เอตัง

อาวโส ปริยาเยน เวทิตัพพี ยถาสฺมา นิพพาน.

ปุณ ปรี อาวโส, ภิกฺขุ สัพพะโส อากาสาณํจายคนิ
สมตฺติกกัมม “อนันตํ วิณฺณานันตํ วิณฺณานํจายคนิ อุปสัมบัชช
วิหริ. ตัสส เจ อาวโส ภิกฺขุโน อิมินา วิหาเรน วิหโร
วิณฺณานํจายคนิสหคตา สันนิยามนสิกการา สมุทาจเรณํ, สํวาลส
โหติ อาพาโธ. เสยฺยถาปิ อาวโส สฺมาโน ทุกฺขํ อุปสัมบัชชเยย
ยาว เทว อาพาธาย; เอวเมวํสํ เต อากาสาณํจายคนิสหคตา
สันนิยามนสิกการา สมุทาจเรณํ, สํวาลส โหติ อาพาโธ. โย โข
ปนาวโส อาพาโธ, ทุกฺขเมตํ วุตฺตํ ภควตา. อิมินาปิ โข เอตํ
อาวโส ปริยาเยน เวทิตัพพี ยถาสฺมา นิพพาน.

ปุณ ปรี อาวโส, ภิกฺขุ สัพพะโส วิณฺณานํจายคนิ
สมตฺติกกัมม “นตฺถิ กิลยํจติ อากิลยํจายคนิ อุปสัมบัชช วิหริ.
ตัสส เจ อาวโส ภิกฺขุโน อิมินา วิหาเรน วิหโร
วิณฺณานํจายคนิสหคตา สันนิยามนสิกการา สมุทาจเรณํ, สํวาลส
โหติ อาพาโธ. เสยฺยถาปิ อาวโส สฺมาโน ทุกฺขํ อุปสัมบัชชเยย
ยาว เทว อาพาธาย; เอวเมวํสํ เต วิณฺณานํจายคนิสหคตา
สันนิยามนสิกการา สมุทาจเรณํ, สํวาลส โหติ อาพาโธ. โย โข
ปนาวโส อาพาโธ, ทุกฺขเมตํ วุตฺตํ ภควตา. อิมินาปิ โข เอตํ
อาวโส ปริยาเยน เวทิตัพพี ยถาสฺมา นิพพาน.

ปุณ ปรี อาวโส, ภิกฺขุ สัพพะโส อากิลยํจายคนิ

สมตักกัมม เวนสัจฉานาตถินา ยตน อุลลัมบัสส วิหริติ. ตัสส เจ
 ขาวุโส ภิกขุโน อิมินา วิทาเรน วิหโรติ. อากิญจัญญาตตสสทตทา
 สัจฉามนสิกการา สมุทธารณัตติ, ลัสวัสส โหติ อาพาโธ. เสยฺยถาปิ
 ขาวุโส สุขุโน ทุกขิ อุลลัมบัสสเยยฺย ยาว เทว อาพาธาย; เอวเมวัสส
 เท อากิญจัญญาตตสสทตทา สัจฉามนสิกการา สมุทธารณัตติ, ลัสวัสส
 โหติ อาพาโธ. โย โข ปณาวุโส อาพาโธ, ทุกขเมตํ วุจฺจํ ภควตา.
 อิมินาปิ โข เขตํ ขาวุโส ปริยาเยน เวทิตัพพํ ยถาสขํ นิพพานํ.

ปุณ ๑ปรี ขาวุโส, ภิกขุ ลัพพโส เวนสัจฉานาตถินา ยตน
 สมตักกัมม สัจฉาเวชิตินโรธ อุลลัมบัสส วิหริติ, มัจฉาตถินา
 ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขิณนํ โหณติ. อิมินาปิ โข เขตํ ขาวุโส
 ปริยาเยน เวทิตัพพํ ยถาสขํ นิพพานนัตติ.

๓๕ เสยฺยถาปิ ภิกขเว คาวี บัพพะเตยฺยา พาลา อพฺยัตตา
 อักเคตตถินุ อกุสลา วิสเม บัพพะเต จริตุ, ตัสสา เอวมัสส
 “ยันฺนุนาหํ อคตปฺพพณฺเจะ ทิสฺ คัจฉเยยฺย, ขาเทตปฺพพณฺ ๑ คิณานิ
 ขาเทยฺย, อตฺตปฺพพณฺ ๑ ปาณียานิ มีเวยฺยนฺติ: ตา ปุริมํ ปาทํ
 น สุปฺปติฏฺฐจิติ ปติฏฺฐจาเปตฺวา มัจฉิมํ ปาทํ อุตฺถเรยฺย, ตา
 น เจะ อคตปฺพพณฺ ทิสฺ คัจฉเยยฺย, น ๑ ขาเทตปฺพพณฺ ๑ คิณานิ
 ขาเทยฺย, น ๑ อตฺตปฺพพณฺ ๑ ปาณียานิ มีเวยฺย,
 ยัสสํมัสสสา เทเส จิตาย เอวมัสส “ยันฺนุนาหํ อคตปฺพพณฺเจะ
 ทิสฺ คัจฉเยยฺย, ขาเทตปฺพพณฺ ๑ คิณานิ ขาเทยฺย,

ทักขิณโน วิ ปณฺธิมา น วิชิตฺวา ปณฺธิมา น วิชิตฺวา
 น วิชิตฺวา ปณฺธิมา น วิชิตฺวา ปณฺธิมา น วิชิตฺวา
 คาวี ปณฺธิมา พาลา อพฺยัตตา อักเขตฺตณฺณํ กุสลา วิสเม
 มิตฺตเต จิตฺ. เหาเมว ไช ภิกฺขเว อเชกฺจฺโจ ภิกฺขุ ทาโร
 ทฺมมิตฺโต อชฺเชตฺตณฺณํ อกุสโล วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ
 อมฺเมหิ สวิตักกํ สวิจารํ วิเวกํ ปิตฺตํ ปจฺมชฺฌานํ อปฺสัสมัชช
 วิหริตฺ. โส ตํ วิชิตฺว น อาเสวติ น ภาเวติ น พหุลิกโรติ
 น สํภวฺจฺจิตฺ อธิจฺจติ, ตัสส เหวํ โหติ “ยันฺนุนาหํ วิตักกวิจฺจานํ
 รุปฺปมา อมฺมมิตฺตํ สัมปสาเน เจตโต เอโกภิกฺขวํ สวิตักกํ สวิจารํ
 สมาธิชํ อภิสุชํ ทฺมมิตฺตณฺณํ อปฺสัสมัชชํ วิหเรยฺยมิตฺ. ส น
 สักโกติ วิตักกวิจฺจานํ รุปฺปมา ๆ เป ๆ ทฺมมิตฺตณฺณํ อปฺสัสมัชช
 วิหริตฺ. ตัสส เหวํ โหติ “ยันฺนุนาหํ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ
 อกุสเลหิ อมฺเมหิ สวิตักกํ สวิจารํ วิเวกํ ปิตฺตํ ปจฺมชฺฌานํ
 อปฺสัสมัชชํ วิหเรยฺยมิตฺ. โส น สักโกติ วิวิจฺเจว กาเมหิ ๆ เป ๆ
 ปจฺมชฺฌานํ อปฺสัสมัชชํ วิหริตฺ. ยํ จุจฺเจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ทาโร
 กุจฺโจ อกุโธ ปวิเทโธ, เสยฺยดาชฺชิ ลา คาวี ปตฺตพฺเพยฺยา ทาลา
 อพฺยัตตา อักเขตฺตณฺณํ อกุสลา วิสเม มิตฺตเต จิตฺ.

เดยฺยดาชฺชิ ภิกฺขเว คาวี ปตฺตพฺเพยฺยา ปตฺตพฺเพยฺยา พตฺตพฺเพยฺยา
 เขตฺตณฺณํ กุสลา วิสเม มิตฺตเต จิตฺ, ตัสส เหวํ โหติ “ยันฺนุนาหํ

อคตปุพฺพจเวิ ทิสฺ คัจฉะเยยฺย, อชาทิตปุพฺพานิ จ คินนานิ ชาเทยฺย,
 อปิตปุพฺพานิ จ ปานีนานิ ปิเวยฺยันติ: สทา ปุริมํ ปาทํ สุยฺยปติฏฺฐจิตฺ
 ปติฏฺฐจาเปตฺวา มัจฉิมํ ปาทํ อุตฺถะเรยฺย, สทา อคตปุพฺพจเวิ ทิสฺ
 คัจฉะเยยฺย, อชาทิตปุพฺพานิ จ คินนานิ ชาเทยฺย, อปิตปุพฺพานิ จ
 ปานีนานิ ปิเวยฺย, ยัสฺมิมีถิสฺสา เทเส จิตาย เอวมัสส
 “ยันฺนุนาหํ อคตปุพฺพจเวิ ทิสฺ คัจฉะเยยฺย, อชาทิตปุพฺพานิ จ คินนานิ
 ชาเทยฺย, อปิตปุพฺพานิ จ ปานีนานิ ปิเวยฺยันติ: ตังจํ ปเทสฺ
 โสคตฺถินา มัจฉาคัจฉะเยยฺย: ตํ กิสฺสเหตฺว? ตถา ทิ สทา ภิกฺขเว
 คาวี บัพฺพเจยฺยา มณฺธิตา พยฺยัตตา เขตตตฺถินุ กุสลา วิสเม
 บัพฺพเท จวิตุ: เขวเมว โข ภิกฺขเว อีเธกัจโจ ภิกฺขุ มณฺธิโต
 พยฺยัตโต เขตตตฺถินุ กุสโล วิวิจเวิ กามะเท วิวิจ อกฺกุสละ
 อัมเมเท สวิตักกํ สวาเร วิเวกขํ ปิวิสุขํ ปจฺมชฺฌานํ อปฺปสํมยฺย
 วิหริตฺ; โส ตํ นิมิตฺตํ ยาสวติ ภาเวติ พหุลิกโรติ สวาทิฏฺฐจิตฺ
 อธิฏฺฐจาทิ, ตัสส เอวํ โหติ “ยันฺนุนาหํ วิตักกวิจจวณํ รูปสมา
 อชฺฌัตตํ สัมปสาทนํ เจตโส เอโกติภาวํ อวิตักกํ อวิจจํ สมာธิชฺ
 ปิติสฺสํ ทฺติยชฺฌานํ อปฺปสํมยฺย วิหะเรยฺยันติ: โส ทฺติยชฺฌานํ
 อนภิตฺสमानิ วิตักกํ วิจจวณํ รูปสมา ๗ เป ๗ ทฺติยชฺฌานํ
 อปฺปสํมยฺย วิหริ; โส ตํ นิมิตฺตํ ยาสวติ ภาเวติ พหุลิกโรติ
 สวาทิฏฺฐจิตฺ อธิฏฺฐจาทิ, ตัสส เอวํ โหติ “ยันฺนุนาหํ ปิตฺติยา จ
 วิราคา อูปะกัชโก จ วิหะเรยฺย สโต จ สัมปชาโน, สุขัง

กาเยน ปฏิสเวเตยฺย, ยันตํ อริยา อากัณฺณํติ “อเปกฺขโก สติมา
 สุขวิหาริตี, ตติยชฺฌานํ อุปสมฺมยฺยชฺช วิหเรยฺยณฺติ: โส ตติยชฺฌาน
 อนภิสมาโน ปิติยา ฯ วิราตา ฯ เป ฯ ตติยชฺฌานํ อุปสมฺมยฺยชฺช
 วิหริ; โส ตํ นิमितฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลลโรกํ สํวาธิจฺจํ
 อธิจฺจํ, ตลลํ เอวํ โหติ “ยณฺณนาหํ สุขลลํ ฯ ปทานา
 ทุกฺขลลํ ฯ ปทานา ปุพฺเพว โสมนํลลํโหมนํลลํ อตฺถจฺจมา
 อทฺทกฺขมสุขํ อเปกฺขาสติปาริสฺสวํ จตุตฺถชฺฌานํ อุปสมฺมยฺยชฺช
 วิหเรยฺยณฺติ: โส จตุตฺถชฺฌานํ อนภิสมาโน สลลํ ฯ
 ปทานา ฯ เป ฯ จตุตฺถชฺฌานํ อุปสมฺมยฺยชฺช วิหริ; โส
 ตํ นิमितฺตํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลลโรกํ สํวาธิจฺจํ อธิจฺจํ,
 ตลลํ เอวํ โหติ “ยณฺณนาหํ สลลํโส รุปสํวณํ สมติกกมฺม
 ปญฺญสํวณํ อตฺถจฺจมา นานตฺถลลํนํ อมเลกามา “อนนํโต
 อากาโสติ อากาสานํจายตนํ อุปสมฺมยฺยชฺช วิหเรยฺยณฺติ: โส
 อากาสานํจายตนํ อนภิสมาโน สลลํโส รุปสํวณํ สมติกกมฺม
 ฯ เป ฯ อากาสานํจายตนํ อุปสมฺมยฺยชฺช วิหริ; โส ตํ นิमितฺตํ
 อาเสวติ ภาเวติ พหุลลโรกํ สํวาธิจฺจํ อธิจฺจํ, ตลลํ เอวํ
 โหติ “ยณฺณนาหํ สลลํโส อากาสานํจายตนํ สมติกกมฺม
 “อนนํ วิญฺญาณนํติ วิญฺญาณจายตนํ อุปสมฺมยฺยชฺช วิหเรยฺยณฺติ:
 โส วิญฺญาณจายตนํ อนภิสมาโน สลลํโส อากาสานํจายตนํ
 สมติกกมฺม “อนนํ วิญฺญาณนํติ วิญฺญาณจายตนํ อุปสมฺมยฺยชฺช

วิหริติ, โส ทํ นิมิต्तํ อาเสวติ ภาวติ พหุลลโกวติ สวอิฏฐัจฉิ
 อธิฏฐัจฉิ, ตัสส เอวํ โหติ “ยัมมุนาหํ สัพพะโส วิณณานัญญาตนํ
 สมตักกัมม” นัตถิ กิณัจฉิ อากิณัจฉิญาตนํ อุปสัมบัชช
 วิหเรยยันติ: โส อากิณัจฉิญาตนํ อนภิสมาโน สัพพะโส
 วิณณานัญญาตนํ สมตักกัมม “นัตถิ กิณัจฉิ อากิณัจฉิญาตนํ
 อุปสัมบัชช วิหริติ, โส ทํ นิมิต्तํ อาเสวติ ภาวติ พหุลลโกวติ
 สวอิฏฐัจฉิ อธิฏฐัจฉิ, ตัสส เอวํ โหติ “ยัมมุนาหํ สัพพะโส
 อากิณัจฉิญาตนํ สมตักกัมม เวนสัจฉิณานาสัจฉิญาตนํ อุปสัมบัชช
 วิหเรยยันติ: โส เวนสัจฉิณานาสัจฉิญาตนํ อนภิสมาโน
 สัพพะโส อากิณัจฉิญาตนํ สมตักกัมม เวนสัจฉิณานาสัจฉิญาตนํ
 อุปสัมบัชช วิหริติ, โส ทํ นิมิต्तํ อาเสวติ ภาวติ พหุลลโกวติ
 สวอิฏฐัจฉิ อธิฏฐัจฉิ, ตัสส เอวํ โหติ “ยัมมุนาหํ สัพพะโส
 เวนสัจฉิณานาสัจฉิญาตนํ สมตักกัมม สัมมวาทะปิตนิโรธํ อุปสัมบัชช
 วิหเรยยันติ: โส สัมมวาทะปิตนิโรธํ อนภิสมาโน สัพพะโส
 เวนสัจฉิณานาสัจฉิญาตนํ สมตักกัมม สัมมวาทะปิตนิโรธํ
 อุปสัมบัชช วิหริติ.

ยโต โข ภิกขเว ภิกขุ ทํ คทา สมาโหติ สสมาชชีวิกิ
 ฐาติยิ, ตัสส มจฺโหติ โหติ สัมมวาทิ, มจฺโหติ จิตฺตม
 กัมมัตถเจเน ยัมมุนาโน สสมา โหติ อากิณโ, โส อธิปฺปเจเน
 สสมาธิมา สุภาวิตม ยัมมุนา อากิณโ สวอิฏฐัจฉิ ยัมมุนา

“ทิพฺเพน จักฺขณา วิสุทฺธเณ อธิกัณฺโถมานุสฺเสน ฯ เป ฯ ยตา-
กัมมูปเค สัตฺเต ปชาเนยฺยํติ: ตตฺถ ตตฺเรว สักกิภัพฺพตํ
ปาปุนาติ สติ สติชยาตเน. โส สเจ อากังขติ “อาสวานํ
ชยา ฯ เป ฯ สจฺฉิกิตฺวา อูปสํมยฺชช วิทเวยฺยํติ: ตตฺถ ตตฺเรว
สักกิภัพฺพตํ ปาปุนาติ สติ สติชยาตเนติ.

๓๖ ปรมมปาหํ ภิกฺขเว ฌานํ นิสฺสลาย อาสวานํ ขยํ วทามิ,
ทุคฺคิมปาหํ ภิกฺขเว ฌานํ นิสฺสลาย อาสวานํ ขยํ วทามิ, คคฺคิมปาหํ
ภิกฺขเว ฌานํ นิสฺสลาย อาสวานํ ขยํ วทามิ, จตุคฺคิมปาหํ ภิกฺขเว
ฌานํ นิสฺสลาย อาสวานํ ขยํ วทามิ, อากาสานันณฺจายตนมปาหํ
ภิกฺขเว นิสฺสลาย อาสวานํ ขยํ วทามิ, ฯ เป ฯ เนวสํณฺหา-
นาสํณฺหาตณมปาหํ ภิกฺขเว นิสฺสลาย อาสวานํ ขยํ วทามิ.

“ปรมมปาหํ ภิกฺขเว ฌานํ นิสฺสลาย อาสวานํ ขยํ วทามิ
อิตฺติ โข ปเนตํ วุตฺตํ: กิณฺเจะตํ ปญฺญํ จ วุตฺตํ? อิตฺติ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ วิวิจฺเจว ทาเมหิ ฯ เป ฯ ปรมมฌานํ อูปสํมยฺชช วิทเว-
โส ยเทว ตตฺถ ไทติ รุปคตํ เวทนาคตํ สัมมณาคตํ สํขารคตํ
วิญฺญาณคตํ, เต ธัมเม อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคาโต คณฺหาโต
สํสํโต ขยโต อายาตโต ปเรโต ปโลกโต สุญฺญโต อนัตฺตโต
สมนุสฺสํติ. โส เตหิ ธัมเมหิ จิตฺตํ ปติฏฺฐาเปติ, โส เตหิ
ธัมเมหิ จิตฺตํ ปติฏฺฐาเปตฺวา อมตํ อากุมา จิตฺตํ อูปสํทเว-
“เอตํ สันนํ เอตํ ปณฺนิตํ, ยถิทํ สัพฺพสํขารสมโธ สัพฺพูปปญฺนิสฺสํคโค

คณ्हักขโย วิราโค นิโรโธ นิพพานันติ. โส ตตถ จิโต
 อาสวานํ ขยํ ปาปุณนาคิ, โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณนาคิ, เทเนว
 ธัมมวาคเน ทาย ธัมมณันตียา บัณจันนํ โอรัมภาคิยานํ สโยชนานํ
 ปริกขยา โอปปาติโก โหติ ตตถปรินิพพายี อนาวตฺติธัมโม
 ตัสมา โลกกา เสขยฉาปิ ภิกขเว อัสสาโส वा अस्सासंत्वेवास् वा
 ตินปริสุรูปเก वा मत्तिकापुณฺसे वा โยคํ กิริว, โส
 อปฺเพน สมฺเพน ทฺวเร ปาติ จ โหติ ชกฺขณเวชิ จ มหโต จ
 กายัสส ปทาสิทา. เอวเมว โข ภิกขเว ภิกฺขุ วิวิज्जेว
 กามेहि ๆ पे ๆ ปจम्मन्नानํ อุปम्मच्च วิहरติ, โส ยत्वेव
 ตตถ โหติ รูปคํ เวทนาคตํ สੰวณาคตํ สขารคตํ วิภังगानคตํ,
 ते ธัมमे อนิจฺจโต ทุกฺขโต โวโคโต คณ्हโต สลลโต
 อฆโต อาพาธโต ปฺวโต ปโลกโต สุब्बโต อนตฺตโต สมฺมุขัสสติ,
 โส เตहि ธัมमेहि จิต्तํ ปติจ्ज्ञापेติ, โส เตहि ธัมमेहि จิต्तํ
 ปติจ्ज्ञापेत्วา อมรกาย อากุยา จิต्तํ อุปสहरติ “เอตํ สันตํ
 เขมิ ปณฺนิตํ, ยถิทํ สัพพสขารสมฺโโก สัพพุปฺปิปปฺปนิสสคโค
 คณ्हักขโย วิราโค นิโรโธ นิพพานันติ. โส ตตถ จิโต
 อาสวานํ ขยํ ปาปุณนาคิ, โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณนาคิ, เทเนว
 ธัมมวาคเน ทาย ธัมมณันตียา บัณจันนํ โอรัมภาคิยานํ สโยชนานํ
 ปริกขยา โอปปาติโก โหติ ตตถปรินิพพายี อนาวตฺติธัมโม
 ตัสมา โลกกา. “ปจम्मปาหํ ภิกขเว ฉานํ นิสสาय อาสวานํ ขยํ

วทามิติ อิติ ยันต์ วุคตฺ, อิตเมตฺ ปฏิจฺ, วุคตฺ.

“ทุกขัมปาทํ ภิกขเว ฉนํ นิสสํสาป ๑ เป ๑ ตติยัมปาทํ
 ภิกขเว ฉนํ นิสสํสาป ๑ เป ๑ “ทุกขัมปาทํ ภิกขเว ฉนํ
 นิสสํสาป อาสวณํ ขยํ วทามิติ อิติ โข ปเนตํ วุคตฺ: กิณฺเจตํ
 ปฏิจฺ จุคตฺ อิตฺ ภิกขเว ภิกขุ สฺขสฺส ๑ ปทานา ทุกขสฺส ๑
 ปทานา ปุพฺเพว โสณสฺสโต นิสสํสาปํ วัตถํคมา อทุกขมสฺส
 อปฺเปกฺขาตติยาริสฺสํ ๑ จตุตถัมภณํ อปฺปมํบํชช วิหริ. โส
 ยเทว ตตฺถ โหติ ๑ รุปคํ ๑ เวทนาคคํ ๑ สํวณาคคํ ๑ สํขารคคํ
 วิญญานคคํ, เท อมฺมํ อปฺเปกฺโข ทุกขโต โวคโต คณฺนํโต
 สลฺลโต ขยโต อาพารโต ปโม ปโมกฺโข สฺขมโต อนตฺตโต
 อมฺมปฺปัสสคิ. โส เตหิ อมฺมํเหติ จิตฺตํ ปติฏฺฐาเปติ, โส เตหิ
 อมฺมํเหติ จิตฺตํ ปติฏฺฐาเปตฺวา อมคยา ธาตุยา จิตฺตํ อปฺปสฺหริ
 “เอตํ สันนํ เอตํ ปณฺณํ, ยถา สํพัทฺธสํขารสมฺโง สํพัทฺธปฺปฏฺฐนิสฺสํคโค
 ตณฺนํทกฺกโม วิราโค นิโรโธ นิสฺสํพณฺณํติ. โส ตตฺถ จโต
 อาสวณํ ขยํ ปาปุณฺณาคิ, โน เจ อาสวณํ ขยํ ปาปุณฺณาคิ, เตเนว
 อมฺมํมาเคน คาย อมฺมํนํนํคิยา มณฺณจันณํ โอรัมภากิยานํ สํโยชนานํ
 ปวิภคฺชยา ๑ ปุเปปภาโก โหติ ตตฺถปวิภคฺชยา ๑ อนาวตฺตติยํโม
 ตตฺถมา โสทา. เสนํมถามี ภิกขเว อีสฺสาโส ๑ วา อีสฺสาสันฺเตวาสี ๑ วา
 คิณฺณํวิคฺคํปโก ๑ วา ๑ มตฺตคิณฺณํปณฺเช ๑ วา โยคคิ ๑ กวิคฺวา, โส
 อปฺเปเน อมฺมํเน อปฺเป ปาติ ๑ โหติ อักขณเวธ ๑ มหโต ๑

กายัสส ปทาลิตา. เอเวว โข ภิกขเว ภิกขุ สุขัสส จ
ปทานา ๑ เป ๑ จตุตถัสमानิ อุปสัมบัชช วิหริติ, โส ยเทว ตตฺถ
โหติ รูปคตฺ เวทนาคตฺ ๑ เป ๑ อนาวตฺติธัมโม ตสฺมา โสกา.
“จตุตถัมปาทิ ภิกขเว ฌานิ นิสสาย อาสวานิ ขยิ วทามิติ อิติ
ยนิตฺ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจจ วุตฺตํ.

“आकासान्नञ्जयत्तन्मप्राति भिक्षवे ฌานิ นิสสาย อาสวานิ
ขยิ วทามิติ อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ: กิณฺเฑติ ปฏิจจ วุตฺตํ? อธิ
ภิกขเว ภิกขุ สัพฺพโส รูปสํวณานิ สมติกกมา ปวิขสํวณานิ
ปัตถังคมา นานตฺตสํวณานิ อมนสิการา “เนนํโต आकासोति
आकासान्नञ्जयत्तन् उपสัมบัชช วิहริติ. โส ยเทว ตตฺถ โหติ
เวทนาคตฺ สํวณาคตฺ สํขารคตฺ วิญ्ञानคตฺ, เท ธัมमे อนิจฺจโต
ทุกฺขโต โรคโต คณฺหโต สลฺลโต อฆโต อาพาธโต ปฺรโต
ปโลकโต สลฺเบโต อนิจฺจโต สมนุบัลลति. โส เตहि ธัมเมहि
จิตฺตํ ปติฏฺฐาเปติ, โส เตहि ธัมเมहि จิตฺตํ ปติฏฺฐาเปตีว อมคาย
आद्यया จิตฺตํ อุปสहरति “เอตํ สนิตํ เอตํ ปณฺนิตํ, ยथิทํ
สัพฺพสํขารสมโธ สัพฺพุปปิณฺณิสลฺลคฺโค ตณฺ्हักขโย วิวราโค นิโรธो
นิพฺพานํ. โส ตตฺถ จโต आसवानि ขยि ปาप्पณาคิ, โน เจ
आसवानि ขยि ปาप्पณาคิ, เตเนว ธम्मวาเคน คายิ ธम्मมนฺตีया
ปณฺจันนํ โอรัมภาคิยานํ สโยชमानํ ปวิคชया โยปภาคิโค

โหติ ตัตถปรินิพฺพายี อนาวตฺติธัมโม ตสฺสมา โลกา. เสยฺยถาปิ
 ภิกฺขเว อัสสาโส วา อัสสาสํเตวาลี วา ตินฺปุริสฺรูปเก วา
 มตฺติกาปฺปเช วา โยคํ กิริตฺวา, โส อปรเน สมเยน
 ทูเรปาทิ จ โหติ อักขณฺเว จ มหโต จ กายลลิต ปทาจิตฺตา.
 เหวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สัพฺปโส รูปสํวณํ สมตฺตํมา
 ปฏฺยสํวณํ อตฺถังคมา นานตฺตสํวณํ อมนสิการา “อนันฺโต
 อากาโสติ อากาसानันฺจายตฺนํ อุปสํมยฺชช วิหริ; โส ยเทว
 ตตฺถ โหติ เวทนาคตํ สํวณาคตํ ๆ เป ๆ อนาวตฺติธัมโม ตสฺสมา
 โลกา. “อากาसानันฺจายตฺนํปาทํ ภิกฺขเว นิสฺสาย อาสวานํ ขยํ
 วทามิติ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏฺยจํ วุตฺตํ.

“วิญฺญาณนฺจายตฺนํปาทํ ภิกฺขเว นิสฺสาย ๆ เป ๆ อากิณฺจณฺญา -
 ตนํปาทํ ภิกฺขเว นิสฺสาย อาสวานํ ขยํ วทามิติ อิติ โข
 ปเนตํ วุตฺตํ: กิณฺเจตํ ปฏฺยจํ วุตฺตํ? อิท ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 สัพฺปโส วิญฺญาณนฺจายตฺนํ สมตฺตํกมฺม “นตฺถิ กิณฺจิตฺติ
 อากิณฺจณฺญาตฺนํ อุปสํมยฺชช วิหริ; โส ยเทว ตตฺถ โหติ
 เวทนาคตํ สํวณาคตํ สํชาคตํ วิญฺญาณาคตํ, เต ธัมโม
 อนิจฺจโต ทุกฺขโต โสคโต คณฺโถโต สลลโต อฆโต
 อาพาธโต ปฺรโต ปโลโกโต สุญฺญโต อนตฺตโต สมฺมุขสฺสติ.
 โส เตหิ ธัมเมหิ จิตฺตํ ปตฺติจฺจาเปติ, โส เตหิ ธัมเมหิ จิตฺตํ
 ปตฺติจฺจาเปตฺวา อมตาย ธาตุยา จิตฺตํ อุตฺสहरติ “เอตํ สันตํ

เอตฺตํ ปณินํ, ยถิทํ สัพพะลขารสมโธ สัพพะอุปัฏฐานิ สัลลคโค
 ตณ्हักขโย วิวาโค นิโรโธ นิพพานนติ. โส ตตถ จิโต
 อาสวานํ ขยํ ปาปุณนาคิ, โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณนาคิ, เตเนว
 ธัมมวาเคน ตาย ธัมมณันทิยา ปณฺจันนํ โอรัมภาคิยานํ
 สลฺโยชนานํ ปริกขยา โอปปาติโก โหติ ตตถปริณิพพายี
 อนาวตฺติธมฺโม คัสสมา โโลกา. เสยฺยตาปํ ภิกขเว อิลลสาโส วา
 อิลลสาสนฺตเววาลิ วา คินปฺริสฺสรูปเก วา มกฺคิกาปฺโยเช วา
 โยคคํ กิริตฺวา, โส อปฺปวณํ สมเยน ทฺวเรปาคิ จ โหติ
 อักขณเวธิ จ มหโต จ กายสัลล ปชาลิตา. เขวเมว โข ภิกขเว
 ภิกขุ สัพพะโส วิภวณณณฺจายตนํ สมตฺติกกัมม “นัตถิ กิณฺจิติ
 อากิณฺจณฺญาตนํ อุปสํมปฺปชฺช วิหริติ; โส ยทเว ตตถ โหติ
 เวทนาคคํ สลฺโยนาคคํ ลขารคคํ วิภวณณคคํ, เต ธมฺโม อนิจฺจโต
 ทุกฺขโต โรคโต คณฺหาโต สัลลโต อฆโต อาพารโต ปฺรโต
 ปโลกโต สุลฺลโต อนตฺตโต สมณุปสัลลติ; โส เตหิ ธมฺมเห
 จิตฺตํ ปติฏฺฐจาเปติ, โส เตหิ ธมฺมเห จิตฺตํ ปติฏฺฐจาเปติว
 อมตาย ธาตุยา จิตฺตํ อุปสํหริติ “เอตฺตํ สันนํ เอตฺตํ ปณินํ,
 ยถิทํ สัพพะลขารสมโธ สัพพะอุปัฏฐานิ สัลลคโค ตณ्हักขโย วิวาโค
 นิโรโธ นิพพานนติ. โส ตตถ จิโต อาสวานํ ขยํ ปาปุณนาคิ, โน
 เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณนาคิ, เตเนว ธัมมวาเคน ตาย ธัมมณันทิยา
 ปณฺจันนํ โอรัมภาคิยานํ สลฺโยชนานํ ปริกขยา โอปปาติโก

โทธิ ตัตถปรินิทฺธายี ฆนาวตฺติมฺโม ตัสฺมา โลกา.

“อาภินัจฺฉณายตณฺมฺปาหิ ภิกฺขเว นิสฺสาย ภาตวานํ ขยํ วทามิตฺติ
อิตฺติ ยนฺตํ วุคฺคํ, อิทเมตํ ปฏิจจํ วุคฺคํ. อิตฺติ โข ภิกฺขเว ยาวทา
สํวณาสมาปตฺติ, คาวตา สํวณาปฏฺเฐโร. ยานิ จ โข อิมานิ
ภิกฺขเว นิสฺสาย เทวํ ยายตนาณิ: เวนสํวณานาสํวณายตณฺสมาปตฺติ
จ สํวณาเวทยิตฺติโรโร จ; ฉายโสเต ภิกฺขเว ภิกฺขุ
สมาปตฺติกุสเลหิ สมาปตฺติวุจฺจํกุสเลหิ สมาปชฺชิตฺวา วุจฺจํหิตฺวา
สํมมทกฺกชาตฺตพฺพานีติ วทามิตฺติ.

ตถา เอกํ สเบ อายสฺมา อานนฺโต โภจฺจํวิชัยํ วิหวติ โขสํถาราม.
ตตฺร โข อายสฺมา อานนฺโต ภิกฺขุ อามนฺเตสิ “อาวุโส ภิกฺขเวติ.
“อาวุโสติ โข เต ภิกฺขุ อายสฺมโต อานนฺตัสส บัจจัสสโสสุ.
อายสฺมา อานนฺโต เอตทโวจ “อจฺฉริยํ อาวุโส อพฺภุคํ อาวุโส,
ยาวญฺจิทํ เณ ภควตา ชานตา บัลลิตา อรหตา สํมาสัมพุทฺธเณ
โองาสาธิกโม อนุพุทฺธโร สัตถานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ
สมตฺติกกมาย ทุกฺขโทมนสฺสํ อตฺตังคมา ยายสฺส อธิคมา
นิทฺพานสฺส สจฺฉิวิริยาย, ตเถว นาม จักขุ ภวิสฺสติ, เต รุปา
ตณฺจายตณฺ โน ปฏิสฺสเวทิสฺสติ, ตเถว นาม โสคํ ภวิสฺสติ, เต
สทฺธา ตณฺจายตณฺ โน ปฏิสฺสเวทิสฺสติ, ตเถว นาม ขานํ ภวิสฺสติ,
เต คณฺธา ตณฺจายตณฺ โน ปฏิสฺสเวทิสฺสติ, ธา จ นาม ชิวฺหา
ภวิสฺสติ, เต วสา ตณฺจายตณฺ โน ปฏิสฺสเวทิสฺสติ, โส จ นาม

กาโย ภวัสสติ, เต โฆฏฐัพพา ตัณฺหายนํ โน ปฏิสเวทิสสตีติ.
 เอวํ วุตฺเต อายัสฺมา อูทายิ อายัสฺมันฺติ อานันฺติ เอตทโวจ
 “ลลันณิ เมว นุ โข อารุโส อานันฺติ ตทายตนํ โน ปฏิสเวเทติ
 อูทาทุ อลลันณิตี. ลลันณิ เมว โข อารุโส ตทายตนํ โน ปฏิสเวเทติ,
 โน อลลันณิตี. กัลลันณิ ปณารุโส ตทายตนํ โน ปฏิสเวเทตีติ.

อิทารุโส ภิกฺขุ ลัพพะโส รูปลลันณานํ สมติกกมา ปฏินลลันณานํ
 อัตถังคมา นานัตถลลันณานํ อมณสิการา “อนันฺโต อากาโสติ
 อากาสานลลันณายตนํ อุลลัมบัสฺส วิหริตี. เอวํลลันณิปี โข อารุโส
 ตทายตนํ โน ปฏิสเวเทติ. ปุณ ปรํ อารุโส, ภิกฺขุ ลัพพะโส
 อากาสานลลันณายตนํ สมติกกมํ “อนันฺโต วิญญานนฺตี วิญญานนลลันณายตนํ
 อุลลัมบัสฺส วิหริตี. เอวํลลันณิปี โข อารุโส ตทายตนํ โน
 ปฏิสเวเทติ. ปุณ ปรํ อารุโส, ภิกฺขุ ลัพพะโส วิญญานนลลันณายตนํ
 สมติกกมํ “นัตถิ กิณฺจิติ อากิณฺจลลันณายตนํ อุลลัมบัสฺส วิหริตี.
 เอวํลลันณิปี โข อารุโส ตทายตนํ โน ปฏิสเวเทติ.

เอกมิทาห์ อารุโส สมมํ สาเกเต วิหรามิ อลลันณวเน มิคทาเย.
 อถโข อารุโส ชฏฺฐภากิคา ภิกฺขุณี เยนาคํ เตมุปลังกมิ;
 อุลลังกมิตีว มํ อภิวาเทตีว เอกมันฺติ อัญฺจาลิ. เอกมันฺติ จิตา โข
 อารุโส ชฏฺฐภากิคา ภิกฺขุณี มํ เอตทโวจ “ยายิ ภันเต อานันฺติ
 สมาริ น จาภินโต น จาปนโต น สลฺลขารนิตฺตยิหวาริตวโต
 วิมุตตัตถา จิตอ จิตัตถา สันตฺสุโต สันตฺสุตัตถา โน ปริตฺสสตี, อยิ

ภันเต อานนต สมาธิ กัมมโล วุตโต ภควตาติ: เขว วุตโต
 ตาหิ อากุโล ชฏิลภาคิกิ ภิกขุณี เขตตโวจ “ยาย ภคินี สมาธิ
 น จาภินโต น จาปนโต น สัมขารนิคคัยหวาริตวโต วิมุตตัตตา จิตโต
 จิตตัตตา สันคูลิตโต สันคูลิตตัตตา โน ปริตัสสตี, เขย ภคินี สมาธิ
 ชณโณ ฝโล วุตโต ภควตาติ. เขวสัณณปี โข อากุโล
 ตทายตนิ โน ปฏิสเวตเตตี.

๓๘ ออไซ เทวี โลกยาติกา พรีหัมณา เยน ภควา
เตนุปลังกมิสสุ; อุปลังกมิตวา ภควตา สัทธี สัมโมทิสฺสุ, สัมโมทณีย
กถํ สาราณียํ วิตฺสาเรตฺวา เขมณฺโณ นิสิตฺสฺสุ. เขมณฺโณ นิสินฺโน
ไซ เต พรีหัมณา ภควันตํ เอกทโวจุ “ปุโรโณ โภ โคตม
กัสสโป สัพพะปัญฺณํ สัพพะทสฺสาวิ อปริเสสญาณาทสฺสนํ ปฏฺฐานาติ
“จฺรโต จ เม ติญฺจโต จ เม สุกฺตัสส จ ชาครัสส จ สกทํ สมิตํ
ญาณาทสฺสนํ บัจฺจุบัฏฺฐจิตฺตํติ: โส เอวมาท “อหํ อนนฺเตน ญาเณน
อนนฺตํ โลกํ ชานํ บัสสํ วิทฺรามีติ. อยฺมํปิ หิ โภ โคตม
นิคฺคณฺโง นาทฺฐปฺโต สัพพะปัญฺณํ สัพพะทสฺสาวิ อปริเสสญาณาทสฺสนํ
ปฏฺฐานาติ “จฺรโต จ เม ติญฺจโต จ เม สุกฺตัสส จ ชาครัสส จ
สกทํ สมิตํ ญาณาทสฺสนํ บัจฺจุบัฏฺฐจิตฺตํติ: โส เอวมาท “อหํ
อนนฺเตน ญาเณน อนนฺตํ โลกํ ชานํ บัสสํ วิทฺรามีติ. อิมสฺส โภ
โคตม อุกฺกีนํ ญาณวาทานํ อุกฺกีนํ อัจฉณมัจฉณํ วิบัจฺจนิกวาทานํ
โก สจฺจํ? โภ มสาคิ.

อลั พริหัมณา ตัญญุชเตต, อิมลั อุกินัน ฌานนาทาน
 อุกินัน อัจฉณมัจฉณ วิมัจฉณิกาทาน โก สัจจโร โก มุสาโร ธัมมโ
 พริหัมณา เทลลิสสามิ, ตั สุนาถ สาธุกิ มนสิ กโรถ, ภาสิสสามิติ.
 “เอว โภติ โข เต พริหัมณา ภควโต บัจจัสสโสสุ. ภควา
 เอตทโวจ “เสยฺยถาปิ พริหัมณา จัตตาโร ปุริสา จตุทฺทิสสา จิตา
 ปุริสคคิยา จ ชเวน สมนันนาคตา ปรมณ จ ปทวิจิตทาเรน เอวรูปเน
 ชเวน สมนันนาคตา อัสสสุ, เสยฺยถาปิ นาม ทฬิทฺทมโม ธนุดคฺโท
 ลิกฺขิตอ กตทตฺโต กตฺปาสโน ลหุเกณ อสเนน อปัปฺปสิเรน จิริย
 คาลลจฺฉาถิ อติปาเตยฺย, เอวรูปเน จ ปทวิจิตทาเรน, เสยฺยถาปิ
 นาม ปุริตฺติมา สมุทฺททา บัจฉิมो สมุทฺโท, อถ ปุริตฺติมา ย ทิสาย
 จิโต ปุริโส เอว วเทยฺย “อหิ คมเนน โลกัสส อนันต
 ปาปฺพนิสฺสามิติ: โส อัจฉณเตว อลิตชายิตสายิตา อัจฉณตฺโร
 อัจจารบัสสวากัมมา อัจฉณตฺโร นิตฺทากิลมถปฺปวิโนทนา วัสสสตายโก
 วัสสสชชีวี วัสสสคฺ คณฺตีวอ อปัปฺปตฺวาว โลกัสส อนันตมณฺตีวอ กาล
 กเรยฺย, อถ บัจฉิมาย ทิสาย ๆ เป ๆ อถ ทักขินาย ทิสาย จิโต
 ปุริโส เอว วเทยฺย “อหิ คมเนน โลกัสส อนันต ปาปฺพนิสฺสามิติ:
 โส อัจฉณเตว อลิตชายิตสายิตา อัจฉณตฺโร อัจจารบัสสวากัมมา
 อัจฉณตฺโร นิตฺทากิลมถปฺปวิโนทนา วัสสสตายโก วัสสสชชีวี วัสสสคฺ
 คณฺตีวอ อปัปฺปตฺวาว โลกัสส อนันตมณฺตีวอ กาล กเรยฺย: ต
 กิลลเหตุ? นานิ พริหัมณา เอวรูปาย สันธวานิกาย โลกัสส

อนัตตํ ญาเตยฺยํ ทิฏฐํ ใจฺยํ มัตตํ เตยฺยํ นัตติ วทามิ. น จาหํ พหฺรทํ ฌณา
ธมฺมํ ปฏิจฺฉวํ โลกํ สัสสํ อนัตตํ ทุกฺขํ สัสสํ อนัตตํ กิริยํ วทามิ.

นัตติ จิเม พหฺรทํ ฌณา กามคฺคณา อริยสสฺส วิมฺเบ โลโกติ วุจฺจติ.
กตเม นัตติ จ? จักขุวิณฺณเณยฺยา รูปา อิมฺมํ จา กันตา มนฺนาปา มัยรูปา
กามุปฺปัลลวํ ทิศา รชนียา, โสตฺถวิณฺณเณยฺยา สัทธา ๆ เป ๆ
ขานวิณฺณเณยฺยา คันธา, ชิวฺหาวิณฺณเณยฺยา รสา, กายวิณฺณเณยฺยา
โสมฺมจัพฺพา อิมฺมํ จา กันตา มนฺนาปา มัยรูปา กามุปฺปัลลวํ ทิศา รชนียา.
อิเม โข พหฺรทํ ฌณา นัตติ จ กามคฺคณา อริยสสฺส วิมฺเบ โลโกติ วุจฺจติ.

อึธ พหฺรทํ ฌณา ภิกฺขุ วิวิจฺจเวว กามเมหิ วิวิจฺจ อกฺกุสเลหิ
ธมฺเมหิ สวิตักกํ สวิจารํ วิเวกขํ ยิตฺติธมฺมํ ปจฺจมชฺชฌานํ อุปฺปัสสํ นัตติ
วิหฺรติ ธมฺมํ วุจฺจติ พหฺรทํ ฌณา ภิกฺขุ โลกํ สัสสํ อนัตตํ มคฺคา โลกํ สัสสํ
อนัตเต วิหฺรติ; ตมฺมัลโณ เอวมาหํสุ “อหํ นัตติ โลกปริยาบັນโน, อหํ นัตติ
อนิสฺสํ โฏ โลกํ นัตติ. อหํ นัตติ ทิ พหฺรทํ ฌณา เอว วทามิ “อหํ นัตติ
โลกปริยาบັນโน, อหํ นัตติ อนิสฺสํ โฏ โลกํ นัตติ.

ปฺน จปรํ พหฺรทํ ฌณา, ภิกฺขุ วิตักกํ วิจารณํ วิเวกํ ๆ เป ๆ
ทุกฺขชฺชฌานํ. ตตฺถชฺชฌานํ. จตฺตธชฺชฌานํ อุปฺปัสสํ นัตติ วิหฺรติ. ธมฺมํ
วุจฺจติ พหฺรทํ ฌณา ภิกฺขุ โลกํ สัสสํ อนัตตํ มคฺคา โลกํ สัสสํ อนัตเต วิหฺรติ;
ตมฺมัลโณ เอวมาหํสุ “อหํ นัตติ โลกปริยาบັນโน, อหํ นัตติ อนิสฺสํ โฏ
โลกํ นัตติ. อหํ นัตติ ทิ พหฺรทํ ฌณา เอว วทามิ “อหํ นัตติ
โลกปริยาบັນโน, อหํ นัตติ อนิสฺสํ โฏ โลกํ นัตติ.

ปุณ จปรี พริทฺทมณา, ภิกฺขุ สัพฺพโส รูปสัณฺณานิ สมตฺตักฺกมา
ปฏฺวิสัณฺณานิ อตฺตังคมา นานํภตฺตสัณฺณานิ อมนสิการา “อนันฺโต
อากาโสติ อากาสานันฺจายตนํ อุปสัณฺนํบิซฺช วิหริติ. อยํ วุจฺจติ
พริทฺทมณา ภิกฺขุ โสกัลลส อันทมคมา โสกัลลส อนฺเต วิหริติ;
ตมฺลเณ เอวมาหสุ “อยมฺปิ โลกปริยาบັນฺโน, อยมฺปิ อนิสฺสํโฏ
โลกมฺหาคิ. อหฺมฺปิ ทิ พริทฺทมณา เอว วทามิ “อยมฺปิ
โลกปริยาบັນฺโน, อยมฺปิ อนิสฺสํโฏ โลกมฺหาคิ.

ปุณ จปรี พริทฺทมณา, ภิกฺขุ สัพฺพโส อากาสานันฺจายตนํ
สมตฺตักฺกมฺม “อนันฺตํ วิภฺวณนฺตี วิภฺวณนันฺจายตนํ อุปสัณฺนํบิซฺช
วิหริติ. ๑ เปฯ สัพฺพโส วิภฺวณนันฺจายตนํ สมตฺตักฺกมฺม “นตฺติ
ทิลกํ จิตฺติ อากิณฺจณฺจายตนํ อุปสัณฺนํบิซฺช วิหริติ. สัพฺพโส
อากิณฺจณฺจายตนํ สมตฺตักฺกมฺม เนวสัณฺณานาสัณฺจายตนํ อุปสัณฺนํบิซฺช วิหริติ.
อภํ วุจฺจติ พริทฺทมณา ภิกฺขุ โสกัลลส อันทมคมา โสกัลลส อนฺเต
วิหริติ; ตมฺลเณ เอวมาหสุ “อยมฺปิ โลกปริยาบັນฺโน, อยมฺปิ
อนิสฺสํโฏ โลกมฺหาคิ. อหฺมฺปิ ทิ พริทฺทมณา เอว วทามิ “อยมฺปิ
โลกปริยาบັນฺโน, อยมฺปิ อนิสฺสํโฏ โลกมฺหาคิ.

ปุณ จปรี พริทฺทมณา, ภิกฺขุ สัพฺพโส เนวสัณฺณานาสัณฺจายตนํ
สมตฺตักฺกมฺม สัณฺญาเวทยิตฺติโรธํ อุปสัณฺนํบิซฺช วิหริติ, บิณฺจายบิซฺช
ทิสฺวา อาสวํ ปริกฺขิณา โหณฺติ. อภํ วุจฺจติ พริทฺทมณา ภิกฺขุ

โลกัสส อันทมคมา โลกัสส อันเต วิหริติ ตินฺนโน โลเก
วิสัตฺติกนฺติ.

๓๘ ภูตปุพฺพ ภิกฺขเว เทวาสุสํคาโม สุมุขฺยไฟฺโห อโหสิ.
ตัสฺมี โข ปน ภิกฺขเว สํคาเม อสุรา ชินฺนึสุ, เทวา ปราเชยฺยสุ.
ปราชิตา จ ภิกฺขเว เทวา อปัสสึเสว, อุตฺตราภิมุขา อภิภยฺยสุ อสุรา.
อชฺชโห ภิกฺขเว เทวานํ เอตทโหสิ “อภิภยฺนฺเตว โข อสุรา, ยันฺนุน
มยํ ทฺติยัมปิ อสุเรหิ สํคาเมยฺยมาติ.

ทฺติยัมปิ โข ภิกฺขเว เทวา อสุเรหิ สํคาเมสุ. ทฺติยัมปิ โข
ภิกฺขเว อสุรา ชินฺนึสุ, เทวา ปราเชยฺยสุ. ปราชิตา จ ภิกฺขเว
เทวา อปัสสึเสว, อุตฺตราภิมุขา อภิภยฺยสุ อสุรา. อชฺชโห ภิกฺขเว
เทวานํ เอตทโหสิ “อภิภยฺนฺเตว โข อสุรา, ยันฺนุน มยํ ทฺติยัมปิ
อสุเรหิ สํคาเมยฺยมาติ.

ทฺติยัมปิ โข ภิกฺขเว เทวา อสุเรหิ สํคาเมสุ. ทฺติยัมปิ
โข ภิกฺขเว อสุรา ชินฺนึสุ, เทวา ปราเชยฺยสุ. ปราชิตา จ ภิกฺขเว
เทวา ภิกฺคา เทวปุเร เยว ปวิสฺสึ. เทวปฺรคฺคตานุจํ ปน ภิกฺขเว
เทวานํ เอตทโหสิ “ภิกฺคตฺตานคฺเตน โข ทานิ มยํ เอตฺรหิ อตฺตนา
วิหราม อกรณียา อสุเรหิ. อสุรานัมปิ ภิกฺขเว เอตทโหสิ
“ภิกฺคตฺตานคฺเตน โข ทานิ เทวา เอตฺรหิ อตฺตนา วิหรนฺติ
อกรณียา อัมเหหิ.

ภูตปุพฺพ ภิกฺขเว เทवासุสํคาโม สุมุขฺยไฟฺโห อโหสิ. ตัสฺมี

โฆ จ ภิกขเว ลัคคาเม เทวา ชินิสุ, อสุรา ปราชิยสุ. ปราชิตา จ
ภิกขเว อสุรา ชนัสสลิเสว, ทักขิเนน มุชา อภิณิสุ เทวา. อโฆ
ภิกขเว อสุรานํ เอตทโหสิ “อภิณันเตว โฆ เทวา, ยันนุ มยํ
ทุติยัมปิ เทเวหิ ลัคคาเมยยามาติ.

ทุติยัมปิ โฆ ภิกขเว อสุรา เทเวหิ ลัคคาเม. ทุติยัมปิ โฆ
ภิกขเว เทวา ชินิสุ, อสุรา ปราชิยสุ. ปราชิตา จ ภิกขเว อสุรา
ชนัสสลิเสว, ทักขิเนน มุชา อภิณิสุ เทวา. อโฆ ภิกขเว
อสุรานํ เอตทโหสิ “อภิณันเตว โฆ เทวา, ยันนุ มยํ ตติยัมปิ
เทเวหิ ลัคคาเมยยามาติ.

ตติยัมปิ โฆ ภิกขเว อสุรา เทเวหิ ลัคคาเม. ตติยัมปิ โฆ
ภิกขเว เทวา ชินิสุ, อสุรา ปราชิยสุ. ปราชิตา จ ภิกขเว อสุรา
ภิกขา อสุรปุโร เอว ปวิสสุ, อสุรปุระณานันจ ปณ ภิกขเว อสุรานํ
เอตทโหสิ “ภีรุตตานคเตน โฆ ทานี มยํ เอเวหิ อตฺตนา วิหราม
อกรณียา เทเวหิ. เทวานัมปิ ภิกขเว เอตทโหสิ “ภีรุตตานคเตน
โฆ ทานี อสุรา เอเวหิ อตฺตนา วิหรณิ อกรณียา อัมเหหิ.

เอวเมว โฆ ภิกขเว ยัสสมี สมเย ภิกขุ วิวัจฺจว กาเมหิ
วิวัจฺจ อกุสเสหิ ธัมเมหิ สวัตักกํ สวัจาร์ วิเวกขํ ปิวิสุขํ
ปจฺจิมชฌานํ อุปัสสมัชชช วิหริติ; ตัสสมี ภิกขเว สมเย ภิกขุสส เอว
โหติ “ภีรุตตานคเตน โฆ ทานาหิ เอเวหิ อตฺตนา วิหรามิ อกรณีย
มารัสสาติ: มารัสสาปิ ภิกขเว ปานัมโต เอว โหติ “ภีรุตตานคเตน

โฆ ทานี ภิกขุ เอตริ อัตตนา วิหริ อกรณีย มยฺหํติ. ยัสมี
 ภิกขเว สมเย ภิกขุ วิตักกวิหารานํ รูปสมา ๆ เป ๆ ทุคฺคิยฺชณานํ.
 คฺคิยฺชณานํ. จตุคฺคิยฺชณานํ อุปสัมมํชช วิหริ; ตัสมี ภิกขเว สมเย
 ภิกขุสฺส เอวํ โหติ “ภีรุตฺตานคเตน โฆ ทานาหิ เอตริ อัตตนา
 วิหรามิ อกรณีย มารัสสาหิ: มารัสสาปํ ภิกขเว ปาปมโต เอว
 โหติ “ภีรุตฺตานคเตน โฆ ทานี ภิกขุ เอตริ อัตตนา วิหริ
 อกรณีย มยฺหํติ. ยัสมี ภิกขเว สมเย ภิกขุ สัพฺพโส
 รูปสํวณานํ สมติกกมา ปฏฺฐสํวณานํ อตฺถังคมา นานตตสํวณานํ
 อมณสิการา “อนนํโต อากาโลติ อากาลานํจายตนํ อุปสัมมํชช
 วิหริ. ขยํ วุจฺจติ ภิกขเว ภิกขุ อนตฺตมาสิ มารํ อปทํ พนฺธิตฺวา
 มารจกฺขุ อทิสฺสนํ คโต ปาปมโต. ยัสมี ภิกขเว สมเย ภิกขุ
 สัพฺพโส อากาลานํจายตนํ สมติกกมม “อนนํติ วิณฺณยานํติ
 วิณฺณยานํจายตนํ อุปสัมมํชช วิหริ. ๆ เป ๆ สัพฺพโส
 วิณฺณยานํจายตนํ สมติกกมม “นตฺถิ กิณฺจติ อากิณฺจณํจายตนํ
 อุปสัมมํชช วิหริ. ๆ เป ๆ สัพฺพโส อากิณฺจณํจายตนํ สมติกกมม
 เนวสํวณานาสํวณายตนํ อุปสัมมํชช วิหริ. ๆ เป ๆ สัพฺพโส
 เนวสํวณานาสํวณายตนํ สมติกกมม สํวณายเวทยินโรธํ อุปสัมมํชช
 วิหริ, ปณฺณายบสฺสํ ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขณา โหนฺติ. ขยํ
 วุจฺจติ ภิกขเว ภิกขุ อนตฺตมาสิ มารํ อปทํ พนฺธิตฺวา มารจกฺขุ
 อทิสฺสนํ คโต ปาปมโต ตินฺโน โลเก วิสํติกกนฺติ.

๔๐ ยัสมี ภิกขเว สมเย อารัณณกัลลัส นาคัลลัส โคจรปสุตัลลัส
 หัตถิปี หัตถินิโยปี หัตถิกุฬิภาปี หัตถิจินาปาปี ปุโรโต ปุโรโต
 คันตีวา ตินนัคคานิ ฉินนัตติ, เตน ภิกขเว อารัณณโก นาโค
 อัญญิยติ หรายติ ชิตฺจันติ, ยัสมี ภิกขเว สมเย อารัณณกัลลัส
 นาคัลลัส โคจรปสุตัลลัส หัตถิปี หัตถินิโยปี หัตถิกุฬิภาปี หัตถิจินาปาปี
 โอภักโคภักคัง สาขากังคัง ขาหัตติ, เตน ภิกขเว อารัณณโก นาโค
 อัญญิยติ หรายติ ชิตฺจันติ, ยัสมี ภิกขเว สมเย อารัณณกัลลัส
 นาคัลลัส โอคาหัง โอติณณัลลัส หัตถิปี หัตถินิโยปี หัตถิกุฬิภาปี
 หัตถิจินาปาปี ปุโรโต ปุโรโต คันตีวา โสณทาย อุตกั อโลเฟณติ,
 เตน ภิกขเว อารัณณโก นาโค อัญญิยติ หรายติ ชิตฺจันติ, ยัสมี ภิกขเว
 สมเย อารัณณกัลลัส นาคัลลัส โอคาหัง โอติณณัลลัส หัตถินิโย กาย
 อุปะนัตติโย คัจฉันติ, เตน ภิกขเว อารัณณโก นาโค อัญญิยติ
 หรายติ ชิตฺจันติ, ยัสมี ภิกขเว สมเย อารัณณกัลลัส นาคัลลัส เอว
 โหติ “อหัง โข เอตริ อากิณโณ วิหรามิ หัตถิปี หัตถินิปี
 หัตถิกุฬิภาปี หัตถิจินาเปปี, ฉินนัคคานิ เจว ตินนานิ ขาทามิ,
 โอภักโคภักคัง เม สาขากังคัง ขาทิตัง, อวิลานิ จ ปาณียานิ
 ปิรามิ, โอคาหามิ จ เม อุตฺตติณณัลลัส หัตถินิโย กาย อุปะนัตติโย
 คัจฉันติ, ยันนุนาหัง เอโก คณัสส์มา วุปกัญฺโจิ วิหเรยฺยันติ: โส
 อปรณ สมเยน เอโก คณัสส์มา วุปกัญฺโจิ วิหริ อัจฉินนัคคานิ
 เจว ตินนานิ ขาทิตัง, น โอภักโคภักคังสาขากังคัง ขาทิตัง, อนาวิลานิ จ

ปานีนานิ ชั่วติ, โอคาหาบี จัสส อุตฺตนิณฺณัสส หัตถนิโย กายํ น
 อุมฺพสันฺติโย คัจฉนฺติ. ตัสมี ภิภฺชเว สมเย อารณฺณกัสส นาคัสส
 เอวํ โหติ “อหํ โข ปุฬฺเพ อากินฺโน วิหาสํ หัตถิ หัตถินิหิ
 หัตถิกุฬิเกหิ หัตถิจฺฉาเปหิ, ฉินฺนคฺคานิ เจวํ จินฺนานิ ขาติ,
 โอภคฺคโคภคฺคคฺคจ เม สาขากังคฺ ขาติคฺ, อาวลาณิ จ ปานีนานิ อปาสี,
 โอคาหา จ เม อุตฺตนิณฺณัสส หัตถนิโย กายํ อุมฺพสันฺติโย
 อคมฺสฺ, โสมีหิ เอตฺรหิ เอโก คนฺธมา วูปกัฏฺโฐ วิหฺวามิ
 อจฺฉินฺนคฺคานิ เจวํ จินฺนานิ ขาหามิ, โอภคฺคโคภคฺคคฺคจ เม สาขากังคฺ
 ขาติคฺ, อนาวลาณิ จ ปานีนานิ ยีวามิ, โอคาหาบี จ เม
 อุตฺตนิณฺณัสส น หัตถนิโย กายํ อุมฺพสันฺติโย คัจฉนฺตติ: โส
 โสณฺทาบ สาขากังคฺ ภวฺชิตฺวา สาขากังเคน กายํ ปริมฺชชิตฺวา
 อตฺตมโน กณฺทํ สฺสณฺติ. เอวเมว โข ภิภฺชเว ยัสมี สมเย
 ภิภฺช อากินฺโน วิหฺวติ ภิภฺชติ ภิภฺชเนหิ อปาสเกหิ อุปาสิกาหิ
 วัณฺณา ราชมหามตฺเตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสวาทฺเห, ตัสมี สมเย
 ภิภฺชเว ภิภฺชสฺส เอวํ โหติ “อหํ โข เอตฺรหิ อากินฺโน วิหฺวามิ
 ภิภฺชติ ภิภฺชเนหิ อปาสเกหิ อุปาสิกาหิ วัณฺณา ราชมหามตฺเตหิ
 ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสวาทฺเห, ยันฺนุนาหํ เอโก คนฺธมา วูปกัฏฺโฐ
 วิหฺวเรยฺยนฺติ: โส วิวิตฺติ สฺสนาสนํ ภชติ อรณฺณํ รุกฺขมฺล
 ปัพพตํ กณฺทํ คิริคฺคํ ลูลํ วนปตฺตํ อพฺภิกาสํ ปลาตปฺปณฺชํ,
 โส อรณฺณคโต วา รุกฺขมฺลคโต วา ลูณฺณคคคโต วา นิสฺสํหติ

บัลลังก์ อากุชิตวา อุชฺฌ กาย ปณิธาย ปริมุขํ สติ อุมฺภุจเปตฺวา;
 โส อภิษณํ โสเก ปทาย วิคตาทิษฺเณน เจตสา วิหริติ,
 อภิษณาย จิตฺตํ ปริโสເເຕ; พฺยาปาทปโทสํ ปทาย อပ္พียาบัณฺณจิตฺโต
 วิหริติ, สัพฺพปาณภูตहितานุกัมมํ พฺยาปาทปโทสา จิตฺตํ ปริโสເເຕ;
 ถีนมิตฺถํ ปทาย วิคตถีนมิตฺถํ วิหริติ, ชาโลกสํวณํ สโต
 สัมปชาโน ถีนมิตฺถา จิตฺตํ ปริโสເເຕ; อุตฺถจฺจกุกฺกจฺจํ ปทาย
 ธนุสฺสโต วิหริติ, อັชฌัตถํ รูปสันตจิตฺโต อุตฺถจฺจกุกฺกจฺจํ จิตฺตํ
 ปริโสເເຕ; วิจิกิจฺฉํ ปทาย คิณฺณวิจิกิจฺฉโน วิหริติ, อกถกถิ
 กุสເເສ อวิจิกิจฺฉาย จิตฺตํ ปริโสເເຕ; โส อิเม ปັณฺจ นีวรເເນ
 ปทาย เจตสา อပ္ပกฺกເເສ ปັณฺจนาย ทพฺพสํกฺรເເນ วิวิจฺเจว
 กามေหิ วิวิจฺจ อกุสເເເຕหิ อัมမေหิ สวตັถกฺกํ สวจาโร วิเวกํ มัตถิสฺสํ
 ปจฺจมັชฺฌมานํ อပ္ပสັม္ပบัชฺช วิหริติ, โส อตฺตมโน กัณฺหา สหฺนติ;
 วิทกฺกวิจฺจาวานํ รูปสฺมา ๆเป ๆ ทคฺคิยັชฺฌมานํ. ทคฺคิยັชฺฌมานํ. จตุตถັชฺฌมานํ
 อပ္ပสັม္ပบัชฺช วิหริติ, โส อตฺตมโน กัณฺหา สหฺนติ; สัพฺพโส
 รูปสํวณานํ สมติกกํมา ปฏฺยาสํวณานํ อตฺตจฺจนฺตมา นานตฺกสํวณานํ
 อมฺนสํการา “อนนฺโต อากาโสติ อากาสานํวຈายຕਨံ อပ္ပสັม္ပบัชฺช
 วิหริติ, โส อตฺตมโน กัณฺหา สหฺนติ; สัพฺพโส อากาสานํวຈายຕਨံ
 สมตிகกံမံ “อนนฺโต วิณ္ဍာနန္တိ วิณ္ဍာနာနံวຈายຕਨံ อပ္ပสັม္ပบัชฺช
 วิหริติ, ๆเป ๆ สัพฺพโส วิณ္ဍာနာနံวຈายຕਨံ สมตிகกံမံ “นตฺถိ
 ทိဃ်ຈိတိ อากိဏ်ຈဏ်ဿာနာနံ အပ္ပေမ္ပပဉ္စာနံ ဝိဟရိတိ. နိဗ္ဗာနံ

อาภิลักขณายตนํ สมตีกัมมํ เวนสัลลภานาสัลลภายตนํ อุลลัมบิच्च
 วิหริติ. สัพพะโส เวนสัลลภานาสัลลภายตนํ สมตีกัมมํ สัลลภาเวตยิตฺติโร
 อุลลัมบิच्च วิหริติ, บัลลภายบัลล ทิสฺวา อาสวา ปริกชีณา
 โหนฺติ, โส อตฺตมโน กัณฺหา สหฺนตฺติ.

๔๑ เขกํ สมยํ ภควา มัลลเกสุ วิหริติ อรุเณทักขิเป นาม
 มัลลดานิ นิคมโ. ขณฺโช ภควา ปุพฺพพนฺ्हสมยํ นิวาเสทฺวา
 มัตตจิวรมาทาย อรุเณทักขิเป ปิณฺฑาทาย ปาวสี; อรุเณทักขิเป ปิณฺฑาทาย
 จริทฺวา บัจฉากตฺติ ปิณฺฑิตปาตปฏิกกัณฺโธ อายัสสมันตํ อานันฺทํ
 อามันเคสิ “อิเธว ตาว ตฺวํ อานันฺทํ โหติ, ยาวาหํ มทวานํ
 อัสสโณคาหามิ ทิวาวหารายาติ. “เอวํ ภาณฺเฑสิ โช อายัสสมา
 อานันฺโท ภควโต บัจจิสฺสโสะสิ. ขณฺโช ภควา มทวานํ อัสสโณคาเหตฺวา
 อลฺลภตฺวรัสมิ รุกฺขมุเต ทิวาวหารํ นิสีติ.

ขณฺโช ตปฺสฺโส คหปติ เยนายัสสมา อานันฺโท เตนุปลงฺกมิ;
 อุลลสงฺกมิตฺวา อายัสสมันตํ อานันฺทํ อภิวาเททฺวา เขกมฺนตํ นิสีติ.
 เขกมฺนตํ นิสินฺโน โช ตปฺสฺโส คหปติ อายัสสมันตํ อานันฺทํ
 เขตทโวจ “มยํ ภาณฺเฑ อานันฺทํ คีทึ กามโกคฺชินอ กามารามา
 กามรตา กามสมุทฺติตา, เทสํ โน ภาณฺเฑ อัมมํหากํ คีทึนํ กามโกคฺชินํ
 กามารามานํ กามรตานํ กามสมุทฺติตานํ ปปาโต วิย ชายติ ยติทํ
 เนกขัมมํ; สุตฺตเมตํ ภาณฺเฑ “อิมัสสํ อัมมํวินเย ทหรานํ ทหรานํ
 ภิกฺขุณํ เนกขัมมเม จิตฺตํ ปักขันตฺติ ปลีทติ สันนิจฺจจติ วิมุจฺจติ

นวนิปาเต บัณณาสกัลล จตุตถวคโค.

๔๗

“โอคัง สันตังคิ ยัสสโต; ตยิทัง ภันเต อิมัสมี อัมมวินเย ภิกขุณ
พหุณา ชเนน วิสสาโค, ยทิทัง เนกขัมมัตติ. อัคคิ โข เอต
คหปติ กถาปาภตัง ภควันตัง ทัสสนาย อายาม คหปติ, เยน
ภควา เตนุปลังกมิสสาม; อุปปลังกมิต्वा ภควโต เขตมัตถ
ชาโวเจสสาม; ยถา โน ภควา พยากริสสติ, ทถา กริสสามาติ.
“เอว ภันเตติ โข ตปัสโส คหปติ อายัสมา อานันทิสส
นัจจิสสสิ. อถ โข อายัสมา อานันโท ตปัสเสน คหปตินา
สัทธี เยน ภควา เตนุปลังกมิ; อุปปลังกมิต्वा ภควันตัง อภิภเทตวา
เอกมัตถ นิสสิ. เอกมัตถ นิสสินโน โข อายัสมา อานันโท
ภควันตัง เอตทโวจ “อัย ภันเต ตปัสโส คหปติ เอวมาห
“มย ภันเต อานันต คีหิ กามโกคิโน กามารามา กามรตา
กามสมุทิตา, เตส โน ภันเต อัมหาก คีหีน กามโกคีน กามารามาน
กามรัตน กามสมุทิตาน ปปาโต วีย ขายติ ยทิทัง เนกขัมม;
สตุเมตัง ภันเต “อิมัสมี อัมมวินเย ทหรานี ทหรานี ภิกขุณ
เนกขัมม จิตตัง บักขัมมตติ ปัสสทัง สันตัญญุจติ วิมูจติ “เอต
สันตังคิ ยัสสโต; ตยิทัง ภันเต อิมัสมี อัมมวินเย ภิกขุณ พหุณา
ชเนน วิสสาโค, ยทิทัง เนกขัมมัตติ.

เอวเมตัง อานันต เอวเมตัง อานันต, มยัสมีปิ โข อานันต ปุพเพ
สมีโพธา อนภัสสมพุทฺธัสส โพธิสัจจัสสว สโต เขตทโหสิ “สาธุ เนกขัมม

สาธุ ปวเวโกสิ. ตัสส มัย्हิ อานันท์ เนกขัมเม จิตตํ น บัณฑิตํ
 นัปปัสสตีติ น สันติวัจจตี น วิมุจจตี “เอตํ สันตัตถิ ปัสสโต. ตัสส
 มัย्हิ อานันท์ เอตทโหติ “โก นุ โข เหตุ โก บัจจโย? เยน
 เม เนกขัมเม จิตตํ น บัณฑิตํ นัปปัสสตีติ น สันติวัจจตี
 น วิมุจจตี “เอตํ สันตัตถิ ปัสสโต. ตัสส มัย्हิ อานันท์ เอตทโหติ
 “กาเมสุ โข เม อาทีนโว อติวัจโจ, โส จ เม อพหุลลโกโต,
 เนกขัมเม จ อานิสโส อนนฺนิโต, โส จ เม อนาเสวโต, ตัสมา
 เม เนกขัมเม จิตตํ น บัณฑิตํ นัปปัสสตีติ น สันติวัจจตี
 น วิมุจจตี “เอตํ สันตัตถิ ปัสสโต. ตัสส มัย्हิ อานันท์
 เอตทโหติ “สเจ โข อหํ กาเมสุ อาทีนโว ทิสฺวา ตํ พหุลลเกยฺย,
 เนกขัมเม อานิสฺสํ อธิคัมมํ ตมาเสเวยฺย; จานํ โข ปเนตํ
 วิชฺชตี, ยํ เม เนกขัมเม จิตตํ บัณฑิตเยยฺย ปัสสตีติ สันติวัจจเยยฺย
 วิมุจเยยฺย “เอตํ สันตัตถิ ปัสสโต. โส โข อหํ อานันท์ อปเรน
 สมเยน กาเมสุ อาทีนโว ทิสฺวา ตํ พหุลลเกยฺย, เนกขัมเม อานิสฺสํ
 อธิคัมมํ ตมาเสว. ตัสส มัย्हิ อานันท์ เนกขัมเม จิตตํ บัณฑิตํ
 ปัสสตีติ สันติวัจจตี วิมุจจตี “เอตํ สันตัตถิ ปัสสโต. โส โข อหํ
 อานันท์ วิวัจเญว กาเมหิ วิวัจจํ อกุลเลหิ ธัมเมหิ สวิตักกํ สวิจารํ
 วิเวกขํ ปิตฺตํ ปจฺจมานํ อปฺปมํ วิหวามิ. ตัสส มัย्हิ
 อานันท์ อมิตา วิหาเรน วิหโรโต กามสทฺตธา สันตํมานนฺตีกาวา
 ตมฺภาวณฺตี, สฺวาสฺส เม โหติ อาพาโธ. เสยฺยดาปํ อานันท์

ลูซิโน ทุกข์ ขุนบิชัยชัย ยาว เทว อาพาธาย; เอ็มเมวส์ เม
กามสทศดา สัมปทานเลิการา สมุทาจันตี, สวาลส์ เม โหติ อาพาธ.

คัลล์ มัยห์ อานันท์ เอคทโหล “ ยันนุนาห์ วิตักกัจจาวาน
วูปดมา ๆ.เป่า ทุกข์ชัยมาน อปัสัมบชัย วิทเรยยันตี. คัลล์
มัยห์ อานันท์ อวิตักเก จิตต์ น บักขันตติ น บักขันตติ น สันติจติ
น วิมัจจติ “เอค สันตัตติ บัลลโต. คัลล์ มัยห์ อานันท์ เอคทโหล
“โก นุ โซ เหตุ โก บัจจโย? เชน เม อวิตักเก จิตต์ น บักขันตติ
น บักขันตติ น สันติจติ น วิมัจจติ “เอค สันตัตติ บัลลโต.
คัลล์ มัยห์ อานันท์ เอคทโหล “ วิตักเก โซ เม อาทินว
อติจติ, โส จ เม อพหุลิกโต, อวิตักเก จ อาณิสโส อนนิตโต,
โส จ เม อนาเสวโต; ตัสมา เม อวิตักเก จิตต์ น บักขันตติ
น บักขันตติ น สันติจติ น วิมัจจติ “เอค สันตัตติ บัลลโต.
คัลล์ มัยห์ อานันท์ เอคทโหล “สเฆ โซ อห วิตักเก อาทินว
ทิสวา ต พหุลิกเรยัย, อวิตักเก อาณิสโส อธิคัมม ตมาเสเวยัย;
จัน โซ ปเนต วิชชติ, ย เม อวิตักเก จิตต์ บักขันตติ
ปัสสเทยัย สันติจติเรยัย วิมัจเจยัย “เอค สันตัตติ บัลลโต. โส
โซ อห อานันท์ อปเรน ตมเนน วิตักเก อาทินว ทิสวา ต
พหุลิกกาสิ, อวิตักเก อาณิสโส อธิคัมม ตมาเสวี. คัลล์ มัยห์
อานันท์ อวิตักเก จิตต์ บักขันตติ ปัสสติ สันติจติ วิมัจจติ
“เอค สันตัตติ บัลลโต. โส โซ อห อานันท์ วิตักกัจจาวาน

รูปสมา ๆ เป่ ๆ ทตยัชฌานํ อุปสัมปัชช วิหรามิ. ตัสส มัยหิ
 อานันท์ อิมินา วิทาเรน วิหโรโต วิตักกสทคตา สัมณามนสิการา
 สมุทธารณัตติ, สวาสส เม โหติ อาพาโธ. เสยฺยถาปิ อานันท์
 สุขิโน ทุกขิ อุปปัชชเสยฺย ยาว เทว อาพาธาย, เอเวเมวสส เม
 วิตักกสทคตา สัมณามนสิการา สมุทธารณัตติ, สวาสส เม โหติ อาพาโธ.

ตัสส มัยหิ อานันท์ เอตทโหสิ “ ยันนุนาหิ ปัตติยา จ วิวาคา
 อุปเพกขโก วิหเรยฺย สโต จ สัมปชาโน, สุขฉลฺล จ กาเยน
 ปฏิสเวเทยฺย, ยันติ อริยา อากิจฺชนัตติ “ อุปเพกขโก สติมา
 สุขวิหารัตติ, ทตยัชฌานํ อุปสัมปัชช วิหเรยฺยณัตติ. ตัสส มัยหิ
 อานันท์ นิปฺปติเก จิตฺตํ น บกฺกชนัตติ นฺ ปสฺสิตติ น สันตฺติจฺจิตติ
 น วิมฺมจฺจิตติ “ เอตํ สันตฺตํ น ตสฺสโต. ตัสส มัยหิ อานันท์
 เอตทโหสิ “ โก นฺ โข เหตุ โก ปจฺจโย? เยเน เม นิปฺปติเก
 จิตฺตํ น บกฺกชนัตติ นฺ ปสฺสิตติ น สันตฺติจฺจิตติ น วิมฺมจฺจิตติ “ เอตํ
 สันตฺตํ น ตสฺสโต. ตัสส มัยหิ อานันท์ เอตทโหสิ “ ปัตติยา โข เม
 ขาพินโว อภิฏฺโง, โส จ เม อพหุสฺสโกโต, นิปฺปติเก จ อานิสฺสโ
 อธิคฺโคโต, โส จ เม อนาเลวโต, ตสฺมา เม นิปฺปติเก จิตฺตํ
 น บกฺกชนัตติ นฺ ปสฺสิตติ น สันตฺติจฺจิตติ น วิมฺมจฺจิตติ “ เอตํ สันตฺตํ น
 ตสฺสโต. ตัสส มัยหิ อานันท์ เอตทโหสิ “ สเจ โข อหิ ปัตติยา
 ขาพินวํ ทิสฺวา ตํ พหุสฺสเกเรยฺย, นิปฺปติเก อานิสฺสํ อธิคฺมม
 คมาเสเรยฺย, จานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ, ยํ เม นิปฺปติเก จิตฺตํ

ปักขันทีเย้ย ปลื้มเย้ย ลั่น ตีฆาตกรรม วิมูจเย้ย “เอต ลั่น ตีฆาตกรรม
ปลื้ม ตี. โส โข อหิ อานันท์ อปเรน สมเยน ปัสยา อาทินว
ทิสวา ตี พหุลมกาลี, นิปปีติโก อานันท์ อธิคัมมา มาแล้ว.
ตัสส มัยหิ อานันท์ นิปปีติโก จิตติ ปักขันที ปลื้ม
ลั่น ตีฆาตกรรม วิมูจติ “เอต ลั่น ตีฆาตกรรม ปลื้ม ตี. โส โข อหิ อานันท์
ปัสยา จ วิราดา ๆ เป ๆ ตริยชณานิ อุปสัมปัชช วิหรามิ.
ตัสส มัยหิ อานันท์ อิมินา วิทาเรน วิหรโต ปัตติสทคคา
ลัณณามนสิการา สมุทาจรัณตี, ลัณณาสส เม โหติ อาพาโธ
เสยยถาปี อานันท์ สุขิโน ทุกขิ อุปสัมปัชชเยย ยาว เทว อหิ อานันท์,
เอวเมวสัสส เม ปัตติสทคคา ลัณณามนสิการา สมุทาจรัณตี, ลัณณาสส
เม โหติ อาพาโธ.

ตัสส มัยหิ อานันท์ เอตทโหสิ “ยันนุนาหิ สุขัสส จ ปทานา
ทุกขัสส จ ปทานา ปุพเพว โสมนัสสโตนัสสสันนิ ชัตตังคมา
อทุกขมสุขิ อุปสัมปัชชติปาริสุตธี จตตังคชณานิ อุปสัมปัชช
วิหรเยยณตี. ตัสส มัยหิ อานันท์ อทุกขมสุขิ จิตติ น ปักขันที
นิปปีติ น ลั่น ตีฆาตกรรม น วิมูจติ “เอต ลั่น ตีฆาตกรรม ปลื้ม ตี.
ตัสส มัยหิ อานันท์ เอตทโหสิ “โก น โข เหตุ โก ปัจจโย?
เยน เม อทุกขมสุขิ จิตติ น ปักขันที นิปปีติ น ลั่น ตีฆาตกรรม
น วิมูจติ “เอต ลั่น ตีฆาตกรรม ปลื้ม ตี. ตัสส มัยหิ อานันท์
เอตทโหสิ “อุปสัมปัชชเย โข เม อาทินว อธิกัโร, โส จ เม

อพหุลลิกโต, อทกัชฌมสุเข จ อานิสฺโส อนนฺนิโต, โส จ เม
 ขนาเลวฺโต; ตัสฺส มา เม อทกัชฌมสุเข จิตฺตํ น บัณฑิตํ น ปสฺสํ น
 น สันตปาฎิกํ น วิมจฺเจติ “เอตํ สันตํ น ตี ปสฺสํ โท. ตัสฺส มยฺหิ อานนฺตํ
 เขตฺตทโหลสิ “สเจ โข อหิ อุกฺกัชฺสาสุเข อาทึนํว ทิสฺวา ตํ
 พหุลลิกนฺธํ, อทกัชฌมสุเข อานิสฺสํ อธิคัมมํ ตมาเลวฺยํ; จานํ โข
 ปเนตํ วิชฺชติ, ยํ เม อทกัชฌมสุเข จิตฺตํ บัณฑิตํ น ปสฺสํ น
 สันตปาฎิกํ น วิมจฺเจติ “เอตํ สันตํ น ตี ปสฺสํ โท. โส โข อหิ
 อานนฺตํ อปฺเปเน สมนฺเนน อุกฺกัชฺสาสุเข อาทึนํว ทิสฺวา ตํ พหุลลิกนฺธํ,
 อทกัชฌมสุเข อานิสฺสํ อธิคัมมํ ตมาเลวฺ. ตัสฺส มยฺหิ อานนฺตํ
 อทกัชฌมสุเข จิตฺตํ บัณฑิตํ น ปสฺสํ น สันตปาฎิกํ น วิมจฺเจติ “เอตํ
 สันตํ น ตี ปสฺสํ โท. โส โข อหิ อานนฺตํ อปฺเปเน สมนฺเนน
 สุตฺตํ จ ปธานา ๆเป ๆ จตฺตลํ น อปฺปสํ น วิทราเม.
 ตัสฺส มยฺหิ อานนฺตํ อิมินา วิทาเนน วิทโรโต อุกฺกัชฺสาสุเข
 สันตปาฎิกํ น สมนฺเนน, สฺวาตฺส เม โทติ อาพาไฮ.
 เสยฺยถา น อานนฺตํ สุตฺตํ น อุกฺกัชฺสาสุเข ยาว เทว อาพาธาย;
 เหวเมวตฺส เม อุกฺกัชฺสาสุเข สันตปาฎิกํ น สมนฺเนน, สฺวาตฺส เม โทติ อาพาไฮ.

ตัสฺส มยฺหิ อานนฺตํ เขตฺตทโหลสิ “ยํ นนฺตํ สัพพโล
 รูปํ สันตปาฎิกํ น สมนฺเนน ปฏิจฺฉนฺตํ น อตฺตังคมา นานตฺตํ สันตปาฎิกํ
 อมฺพณฺทิกา “อเนกํ โท อากาโสติ อากาโส น จายเต น อปฺปสํ น

วิหเรยฺยํ นติ. ตัสส มยฺหิ อานนํ อากาสานํ ญายตเน จิตฺตํ
 น บัณฑิตํ น ปัสสตีติ น สันตฺติจฺจํ น วิมฺบุจฺจํ “เอตํ สันตํ นติ
 ปัสสโต. ตัสส มยฺหิ อานนํ เอตทโหสิ “โก นุ โข
 เหตุ โก บัณฑิตโย? เยน เม อากาสานํ ญายตเน จิตฺตํ
 น บัณฑิตํ น ปัสสตีติ น สันตฺติจฺจํ น วิมฺบุจฺจํ “เอตํ
 สันตํ นติ ปัสสโต. ตัสส มยฺหิ อานนํ เอตทโหสิ “รูปเปตฺตุ
 โข เม อาทีนโว อทฺธิจฺจํ, โส จ เม พหุลลิกโต,
 อากาสานํ ญายตเน จ อานิสฺโส อนนฺนิโต, โส จ เม อนาเลวโต,
 ตัสมา เม อากาสานํ ญายตเน จิตฺตํ น บัณฑิตํ น ปัสสตีติ
 น สันตฺติจฺจํ น วิมฺบุจฺจํ “เอตํ สันตํ นติ ปัสสโต. ตัสส
 มยฺหิ อานนํ เอตทโหสิ “สเจ โข อหํ รูปเปตฺตุ อาทีนโว
 ทิสฺวา ตํ พหุลลิกเรยฺยํ, อากาสานํ ญายตเน อานิสฺสํ อนนฺนิมฺม
 ตมาเลวเรยฺยํ, จานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ, ยํ เม อากาสานํ ญายตเน
 จิตฺตํ บัณฑิตเรยฺยํ ปสฺสิตเรยฺยํ สันตฺติจเรยฺยํ วิมฺบุจเรยฺยํ “เอตํ
 สันตํ นติ ปัสสโต. โส โข อหํ อานนํ อปเรน สมเขน
 รูปเปตฺตุ อาทีนโว ทิสฺวา ตํ พหุลลิกกาลํ, อากาสานํ ญายตเน อานิสฺสํ
 อนนฺนิมฺม ตมาเลวํ. ตัสส มยฺหิ อานนํ อากาสานํ ญายตเน
 จิตฺตํ บัณฑิตํ ปสฺสตีติ สันตฺติจฺจํ วิมฺบุจฺจํ “เอตํ สันตํ นติ ปัสสโต.
 โส โข อหํ อานนํ สัพพะโส รูปสํวิญฺญานํ สมตฺตํมา ปฏฺยสํวิญฺญานํ
 อตฺถจฺจมา นานตฺตสํวิญฺญานํ อมณสิการา “อนนํ โต อากาโตคิ

อากาสานันต์จายตน อุลลัมบิซช วิหรามิ. ตัสส มัยหิ อานันติ อิมินา
 วิหาเรน วิหโรโต รูปสทคคา สันญามนสิกการา สมุทธารันติ,
 สิวาลัสส เม โหติ อาพาโธ. เสยฺยถาปิ อานันติ สุขโน ทุกฺขิ
 อุลลัมบิซชเยยฺย ยาว เทว อาพาธาย, เอวเมวาลัสส เม รูปสทคคา
 สันญามนสิกการา สมุทธารันติ, สิวาลัสส เม โหติ อาพาโธ.

ตัสส มัยหิ อานันติ เอตทโหสิ “ยนิฺนุนาหิ สัพฺพโส
 อากาสานันต์จายตน สมคฺคิ มัม “อนันติ วิญฺญาณันติ วิญฺญาณนฺจายตน
 อุลลัมบิซช วิหเรยฺยันติ. ตัสส มัยหิ อานันติ วิญฺญาณนฺจายตน จิตฺต
 น บัณฑิติ น ปัสสิตติ น สันติฏฺฐติ น วิมูจฺจติ “เอตํ สันตฺตํ
 บัลลโต. ตัสส มัยหิ อานันติ เอตทโหสิ “โก นุ โข เหตุ โภ
 ขจฺจโย? เยน เม วิญฺญาณนฺจายตน จิตฺต น บัณฑิติ
 น ปัสสิตติ น สันติฏฺฐติ น วิมูจฺจติ “เอตํ สันตฺตํ บัลลโต. ตัสส
 มัยหิ อานันติ เอตทโหสิ “อากาสานันต์จายตน โข เม อาทินโว
 อธิฏฺฐโ, โส ๑ เม อพฺหุลิกโต, วิญฺญาณนฺจายตน ๑ อานิลโส
 อนนฺธโต, โส ๑ เม อมาเลวโต, ตัสมา เม วิญฺญาณนฺจายตน
 จิตฺต น บัณฑิติ น ปัสสิตติ น สันติฏฺฐติ น วิมูจฺจติ “เอตํ
 สันตฺตํ บัลลโต. ตัสส มัยหิ อานันติ เอตทโหสิ “สเจ โข
 อหิ อากาสานันต์จายตน อาทินวํ ทิสฺวา ตํ พฺหุลิกเรยฺย,
 วิญฺญาณนฺจายตน อานิลสํ อธิคัมมิ ตมาเสเวยฺย, จานํ โข ปเนตํ
 วิชฺชติ, ยํ เม วิญฺญาณนฺจายตน จิตฺต บัณฑิตเยยฺย ปสฺสิตเยยฺย

เห็น ติฏโฐจโยย วิมุจโยย “เอต สันตัตติ บัลลโต. โส โข อห
 อานันท์ อปฺเรน สมเยน อากาสานัญจายตเน อาทิโนว ทิสฺวา ต
 พหุลมกาสี, วิณฺณานัญจายตเน อานิสฺส อธิคัมม ตมาเสว. ตัสส
 มัย्हี อานันท์ วิณฺณานัญจายตเน จิตฺตํ บัณฑิตฺตํ ปสฺสิตติ
 สันติฏฺฐจติ วิมุจจติ “เอต สันตัตติ บัลลโต. โส โข อห อานันท์
 สัพฺพโส อากาสานัญจายตเน สมติกกัมม “อนันตํ วิณฺณานันตํ
 วิณฺณานัญจายตเน อูปสัมบัสฺส วิหรามิ. ตัสส มัย्हี อานันท์
 อิมินา วิหาเรเน วิหโรโต อากาสานัญจายตเนสสทคฺคา สลฺลวามนสิการา
 สมุทธารณฺติ, สฺวาตฺส เม โหติ อาพาโธ. เสยฺยถาปิ อานันท์
 สฺวาโน ทุกฺขํ อูปบัสฺสเสยฺย ยาว เทว อาพาธาย, เอวเมวตฺส เม
 อากาสานัญจายตเนสสทคฺคา สลฺลวามนสิการา สมุทธารณฺติ, สฺวาตฺส
 เม โหติ อาพาโธ.

ตัสส มัย्हี อานันท์ เอตทโหสิ “ยนิณฺฺนาหํ สัพฺพโส
 วิณฺณานัญจายตเน สมติกกัมม “นตฺถิ กิณฺจติ อากิณฺจัญญาตเน
 อูปสัมบัสฺส วิหเรยฺยณฺติ. ตัสส มัย्हี อานันท์ อากิณฺจัญญาตเน
 จิตฺตํ น บัณฑิตฺตํ นปฺปสฺสิตติ น สันติฏฺฐจติ น วิมุจจติ “เอต
 สันตัตติ บัลลโต. ตัสส มัย्हี อานันท์ เอตทโหสิ “โก นุ โข
 เหตุ โภ บัจฺจโย? เขน เม อากิณฺจัญญาตเน จิตฺตํ น บัณฑิตฺตํ
 นปฺปสฺสิตติ น สันติฏฺฐจติ น วิมุจจติ “เอต สันตัตติ บัลลโต. ตัสส

มัยห์ อานันท์ เขตตโหลสิ “วิณญาณัญจำยตเน โข เม ชาทินโว
 อทิฏฐโง, โส จ เม อพพุตติกโต, อากิณัจฉัญญาตเน จ อานิสฺโส
 อนนิตโต, โส จ เม อนาเสวิตฺโต; ตัสฺมา เม อากิณัจฉัญญาตเน
 จิตฺตํ น บัณฑิตํ ติ น ปัสสํ ติ น สันติฏฺฐจฺติ น วิมุจฺจติ “เอตํ สันตํ ติ
 บัสสโต. ตัสฺส มัยห์ อานันท์ เขตตโหลสิ “สเจ โข อหํ
 วิณญาณัญจำยตเน ชาทินวํ ติสฺวา ตํ พพุตติกเรยฺย, อากิณัจฉัญญาตเน
 อานิสฺสํ อธิคัมมํ ตมาเสเวยฺย; จานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ, ยํ เม
 อากิณัจฉัญญาตเน จิตฺตํ บัณฑิตํ เทยฺย ปสฺสิตํ ติ สันติฏฺฐเจยฺย
 วิมุจฺเจยฺย “เอตํ สันตํ ติ บัสสโต. โส โข อหํ อานันท์ อปเรน
 สมเยเน วิณญาณัญจำยตเน ชาทินวํ ติสฺวา ตํ พพุตติกาสี,
 อากิณัจฉัญญาตเน อานิสฺสํ อธิคัมมํ ตมาเสว. ตัสฺส มัยห์ อานันท์
 อากิณัจฉัญญาตเน จิตฺตํ บัณฑิตํ ติ ปสฺสิตํ ติ สันติฏฺฐจฺติ วิมุจฺจติ “เอตํ
 สันตํ ติ บัสสโต. โส โข อหํ อานันท์ สัพพะโส วิณญาณัญจำยตณํ
 สมตฺติกกัมมํ “นัตถิ กิณัจฉิตํ อากิณัจฉัญญาตณํ อูปสัมมํ ติ วิหรามิ.
 ตัสฺส มัยห์ อานันท์ อิมินา วิหารเณ วิหโรติ วิณญาณัญจำยตณสทคคา
 สันณามนสิการา สมุทธารณํ ติ, สิวาสฺส เม โหติ อาพาโธ.
 เสยฺยณานิ อานันท์ สุขิโน ทุกฺขํ อูปบิขฺเขยฺย ยาว เทว อาพาธาย;
 เอวเมว สฺส เม วิณญาณัญจำยตณสทคคา สันณามนสิการา
 สมุทธารณํ ติ, สิวาสฺส เม โหติ อาพาโธ.

ตัสฺส มัยห์ อานันท์ เขตตโหลสิ “ยํ ติ น นานํ สัพพะโส

อากิณัจฉาณายคณิ สมตักกัมม เนวสัจฉานาสัจฉาณายคเน อูปัสสัมปัชช
 วิหเรยยันติ. ตัสส มัย्हิ อานันท์ เนวสัจฉานาสัจฉาณายคเน จิตต
 น บักขันตติ นัปปัสสิตติ น สันติฏฺฐจิตติ น วิมุจฺจิตติ “เอต
 สันตันทิ บัลลโต. ตัสส มัย्हิ อานันท์ เอตทโหสิ “โก นุ โข
 เหตุ โก ปัจจโย? เยน เม เนวสัจฉานาสัจฉาณายคเน จิตต
 น บักขันตติ นัปปัสสิตติ น สันติฏฺฐจิตติ น วิมุจฺจิตติ “เอต สันตันทิ
 บัลลโต. ตัสส มัย्हิ อานันท์ เอตทโหสิ “อากิณัจฉาณายคเน โข เม
 อาทีนโว อติฏฺฐโง, โส จ เม อพหุสสิโกโต, เนวสัจฉานาสัจฉาณายคเน
 จ อานิสฺโส อนนิคฺโค, โส จ เม อนาเสวโต; ตัสมา เม
 เนวสัจฉานาสัจฉาณายคเน จิตต น บักขันตติ นัปปัสสิตติ น สันติฏฺฐจิตติ
 น วิมุจฺจิตติ “เอต สันตันทิ บัลลโต. ตัสส มัย्हิ อานันท์ เอตทโหสิ
 “สเจ โข อหิ อากิณัจฉาณายคเน อาทีนโว ทิสฺวา ตं พหุสสิเกยฺย,
 เนวสัจฉานาสัจฉาณายคเน อานิสฺส อธิคัมมิ ตมาเสวีย; จานิ โข
 ปเนตฺ วิชฺชติ, ย เม เนวสัจฉานาสัจฉาณายคเน จิตต บักขันตเทยฺย
 ปัสสเทยฺย สันติฏฺฐเจยฺย วิมุจฺเจยฺย “เอต สันตันทิ บัลลโต. โส โข
 อหิ อานันท์ อปเนน สมเยเน อากิณัจฉาณายคเน อาทีนโว ทิสฺวา ตं
 พหุสสิกาสิ, เนวสัจฉานาสัจฉาณายคเน อานิสฺส อธิคัมมิ ตมาเสว. ตัสส
 มัย्हิ อานันท์ เนวสัจฉานาสัจฉาณายคเน จิตต บักขันตติ ปัสสิต
 สันติฏฺฐจิตติ วิมุจฺจิตติ “เอต สันตันทิ บัลลโต. โส โข อหิ อานันท์
 สัพพะโส อากิณัจฉาณายคณิ สมตักกัมม เนวสัจฉานาสัจฉาณายค น

อุปสัมปัชช วิหามิ. ตัสส มัยห์ อานันท์ อิมินา วิทาเวน วิหโรโต
 อากิณัจฉินายตนสทคคา สัจฉามนสิการา สมุทธารันติ, สวาตัสส เม
 โหติ อาพาโธ. เตยฺยธาปํ อานันท์ สุชินํ ทุกขํ อุပ္ปัชเชยฺย
 ยาว เทว อาพาธาย, เอวเมวตัสส เม อากิณัจฉินายตนสทคคา
 สัจฉามนสิการา สมุทธารันติ, สวาตัสส เม โหติ อาพาโธ.

ตัสส มัยห์ อานันท์ เอตทโหติ “ยันฺนุนาหํ เนวสัจฉามนสัจฉินายตน
 สมตักกัมมํ สัจฉาเวทยิตนิโรธํ อุปสัมปัชช วิหเรยฺยันติ. ตัสส
 มัยห์ อานันท์ สัจฉาเวทยิตนิโรธเอ จิตฺตํ น ปักขันตติ นัปปัสสิตติ
 น สันติฏฺฐจติ น วิมูจฺจติ “เอตํ สันตํติ บัลลโต. ตัสส มัยห์
 อานันท์ เอตทโหติ “โก นุ โข เหตุ โก บัจจโย? เยน เม
 สัจฉาเวทยิตนิโรธเอ จิตฺตํ น ปักขันตติ นัปปัสสิตติ น สันติฏฺฐจติ
 น วิมูจฺจติ “เอตํ สันตํติ บัลลโต. ตัสส มัยห์ อานันท์ เอตทโหติ
 “เนวสัจฉามนสัจฉินายตนเ โข เม อาทึนโว อติฏฺฐโง, โต จ เม
 อพหุลิกโต, สัจฉาเวทยิตนิโรธเอ จ อานิสฺโส อมตฺโต, โต จ เม
 อนาเลวโต, ตัสมา เม สัจฉาเวทยิตนิโรธเอ จิตฺตํ น ปักขันตติ
 นัปปัสสิตติ น สันติฏฺฐจติ น วิมูจฺจติ “เอตํ สันตํติ บัลลโต. ตัสส
 มัยห์ อานันท์ เอตทโหติ “สเจ โข อหํ เนวสัจฉามนสัจฉินายตน
 อาทึนวํ ทิสฺวา ตํ พหุลิกเรยฺยํ, สัจฉาเวทยิตนิโรธเอ อานิสฺสํ
 อตฺถัมมํ ตมาเลเวยฺยํ, อานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ, ยํ เม สัจฉาเวทยิตนิโรธเอ
 จิตฺตํ ปักขันตเทยฺยํ ปัสสเยยํ สันติฏฺฐเจยฺยํ วิมูจฺเจยฺยํ “เอตํ สันตํติ

บัลลโต. โส โข อหํ อานันท์ อปรณ สมเยน เวนลลันนาสาสณันนายคเน
 อาทินวํ ทิสฺวา คํ พหุลมกาสํ, ลลันนาเวทยิตนิโรธเ อานิสฺสํ อธิคัมม
 ตมาเลวํ. ตลลสํ มยฺหํ อานันท์ ลลันนาเวทยิตนิโรธเ จิตฺตํ ปักขันทติ
 ปลีทติ สันตฺติจฺจติ วิมุจฺจติ “เอตํ สันตฺตํติ บัลลโต. โส โข อหํ
 อานันท์ ลลันนา เวนลลันนาสาสณันนายคเน สมคิกกัมม
 ลลันนาเวทยิตนิโรธํ อุปสํมยฺชช วิหรามิ, บัณนาย จ เม ทิสฺวา
 อาสวา ปริกฺขยํ อคฺคํ.

ยาวกัวณฺหาทํ อานันท์ อีมา นว อณุพฺพัทฺทวารสมาปัตติโย น
 เหว อณุโลมปฺปฏิโลมํ สมาบฺชฺชิมมํ วุจฺจหิมมํ; เวน คาวาทํ อานันท์
 สเทวเก โลเก สมารเก สพัรหิมเก สลลสมณพัรหิมณียา ปชาย
 สเทวมนุสฺสํสา ย อนุคฺตวํ สัมมาลัมโพธิ อภิสัมพุทฺโธ บัจจันนวาสิ.
 ยโต จ โข อหํ อานันท์ อีมา นว อณุพฺพัทฺทวารสมาปัตติโย
 เหว อณุโลมปฺปฏิโลมํ สมาบฺชฺชิมมํ วุจฺจหิมมํ; อทาหํ อานันท์
 สเทวเก โลเก สมารเก สพัรหิมเก สลลสมณพัรหิมณียา ปชาย
 สเทวมนุสฺสํสา ย อนุคฺตวํ สัมมาลัมโพธิ อภิสัมพุทฺโธ บัจจันนวาสิ.
 ญาณลัมภํ ปณ เม ทลลนํ อุตฺปาติ “อคฺคํปํ เม เจโตวิมุตฺติ,
 อยมนํติมา ชาติ, นตฺถิทานิ ปุณฺณพัทฺทวาติ.

มหาวคโค จตุตถโค

ตัตถุทธานิ ภวติ

“เทว วิหารเว จ นิพพานัง ภวติ ฉนาเนน บัณฺฑมํ

อานันฺโท พริวหิมโณ เทวา นนาเคน ตปฺสฺสเสน จาคิ.

นวกนิปาเต บัณฺณาลกัถฺสสิ บัณฺฑมวักโค.

๔๒ เอกํ สมยํ อายัสฺมา อานันฺโท โกถมํพิยํ วิหริติ
 โขสิตารามे. อตฺโข อายัสฺมา อุกาปิ เยนายัสฺมา อานันฺโท
 เตนุปลงฺกมิ; อุปลงฺกมิตฺวา อายัสฺมา อานันฺเทน สทฺธิํ สัมโมทิตฺวา,
 สัมโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺสาเรตฺวา เขมณฺตี นิสิตฺติ. เขมณฺตี
 นิสินฺโน โข อายัสฺมา อุกาปิ อายัสฺมิงฺคํ อานันฺตํ เอตทวโจ
 “วุตฺตมิตํ อวฺโส บัณฺฑาลจันเเทน เทวปฺตฺเตน

“สम्मพาเอ คคํ โธกาธํ อวิทา ภุวิเมธโส

โย ฉนาณมมฺหุพฺพชฺฉนํ พุทฺโธ ปฏฺฐิตินนิสโก มุนีติ.

กตโม อวฺโส สัมพาโธ? กตโม สัมพาเอ โธกาธาคโม วุตฺโต
 ภควตาคิ. บัณฺฑจิม อวฺโส กามคฺฉนา สัมพาโธ วุตฺโต ภควตา. กตม
 บัณฺฑจ? จักขุวิญฺญเญยฺยา รุปา อิกฺขฺจา กันธา มนาปา ปิยรูปา
 กามุปปลब्บหิตา รชนียา, โสทวิญฺญเญยฺยา สทฺธิตา ๆ เป ๆ ฆานวิญฺญเญยฺยา
 คณฺธา. ชีวฺหาวิญฺญเญยฺยา รตะ. กายวิญฺญเญยฺยา โสภณจัพฺพา อิกฺขฺจา
 กันธา มนาปา ปิยรูปา กามุปปลब्บหิตา รชนียา. อิม โข อวฺโส
 บัณฺฑจ กามคฺฉนา สัมพาโธ วุตฺโต ภควตา.

อิทวฺโส ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเมหิ ๆ เป ๆ ปจฺจเนชฺฉนํ

อุปสัมบัชช วิหริติ. เอตตวาทาบี โข อวุโส สัมปาเช
โองาสาธคโม วุคโต ภควตา ปริยาเยน; ตตฺรปตฺติ สัมปาโห: กิณฺจ
ตตฺถ สัมปาโห? ยเทว ตตฺถ วิตักกวิจจรา อนิรุทธา โทณฺติ,
อยมตฺถ สัมปาโห.

ปุณ จปร อวุโส, ภิกฺขุ วิตักกวิจจรานํ รูปสฺมา ฯ เป ฯ
หุติยัชฌมานํ อุปสัมบัชช วิหริติ. เอตตวาทาบี โข อวุโส สัมปาเช
โองาสาธคโม วุคโต ภควตา ปริยาเยน; ตตฺรปตฺติ สัมปาโห: กิณฺจ
ตตฺถ สัมปาโห? ยเทว ตตฺถ ปตฺติ อนิรุทธา โทณฺติ, อยมตฺถ สัมปาโห.

ปุณ จปร อวุโส, ภิกฺขุ ปตฺติยา จ วิจจรา ฯ เป ฯ หุติยัชฌมานํ
อุปสัมบัชช วิหริติ. เอตตวาทาบี โข อวุโส สัมปาเช
โองาสาธคโม วุคโต ภควตา ปริยาเยน; ตตฺรปตฺติ สัมปาโห: กิณฺจ
ตตฺถ สัมปาโห? ยเทว ตตฺถ อุปเปกฺขาสฺส อนิรุตฺติ โทณฺติ,
อยมตฺถ สัมปาโห.

ปุณ จปร อวุโส, ภิกฺขุ สุขัลล จ ปหานา ฯ เป ฯ
หุตฺถลัชฌมานํ อุปสัมบัชช วิหริติ. เอตตวาทาบี โข อวุโส สัมปาเช
โองาสาธคโม วุคโต ภควตา ปริยาเยน; ตตฺรปตฺติ สัมปาโห: กิณฺจ
ตตฺถ สัมปาโห? ยเทว ตตฺถ รูปสัลลภา อนิรุทธา โทณฺติ, อยมตฺถ สัมปาโห.

ปุณ จปร อวุโส, ภิกฺขุ สัพฺพโส รูปสัลลภานํ สมตฺติกฺกมา
ปฏฺวิสัลลภานํ อตฺถังคมา นานตฺถสัลลภานํ อมณฺสิกการา “อนนฺโต
ชากาโณติ ชากาสานนฺตฺตจายตนํ อุปสัมบัชช วิหริติ. เอตตวาทาบี

โฆ อาวุโส สัมพาทะ โอภาสาธิดโม วุตฺโต ภควตา ปริยาเยน;
 ตตฺถิธัมมํ สัมพาทะ: กิณฺจ ตตฺถ สัมพาทะ: ยเทว ตตฺถ
 อากาสาณํ จายตนสํวัฒนา อนิรุทธา โหติ, อยมะตถ สัมพาทะ.

ปุณ ะปรี อาวุโส, ภิกฺขุ สัพฺพโส อากาสาณํ จายตนํ สมตฺติกกัมมํ
 “อนันฺทํ วิภวณํ นํ ติ วิภวณํ จายตนํ อุปสํมบัชฺช วิหริติ. เอตฺตาวตานิ
 โฆ อาวุโส สัมพาทะ โอภาสาธิดโม วุตฺโต ภควตา ปริยาเยน;
 ตตฺถิธัมมํ สัมพาทะ: กิณฺจ ตตฺถ สัมพาทะ: ยเทว ตตฺถ
 วิภวณํ จายตนสํวัฒนา อนิรุทธา โหติ, อยมะตถ สัมพาทะ.

ปุณ ะปรี อาวุโส, ภิกฺขุ สัพฺพโส วิภวณํ จายตนํ
 สมตฺติกกัมมํ “นตฺถิ กิณฺจติ. อากิณฺจจํ จายตนํ อุปสํมบัชฺช วิหริติ.
 เอตฺตาวตานิ โฆ อาวุโส สัมพาทะ โอภาสาธิดโม วุตฺโต ภควตา
 ปริยาเยน; ตตฺถิธัมมํ สัมพาทะ: กิณฺจ ตตฺถ สัมพาทะ: ยเทว ตตฺถ
 อากิณฺจจํ จายตนสํวัฒนา อนิรุทธา โหติ, อยมะตถ สัมพาทะ.

ปุณ ะปรี อาวุโส, ภิกฺขุ สัพฺพโส อากิณฺจจํ จายตนํ สมตฺติกกัมมํ
 เวนสํวัฒนา จายตนํ อุปสํมบัชฺช วิหริติ เอตฺตาวตานิ โฆ
 อาวุโส สัมพาทะ โอภาสาธิดโม วุตฺโต ภควตา ปริยาเยน; ตตฺถิธัมมํ
 สัมพาทะ: กิณฺจ ตตฺถ สัมพาทะ: ยเทว ตตฺถ เวนสํวัฒนา-
 จายตนสํวัฒนา อนิรุทธา โหติ, อยมะตถ สัมพาทะ.

ปุณ ะปรี อาวุโส, ภิกฺขุ สัพฺพโส เวนสํวัฒนา จายตนํ
 สมตฺติกกัมมํ สํวัฒนา เวทยนฺติ โรธํ อุปสํมบัชฺช วิหริติ, บัณฺฑายบัลล

ทีลั้ว อาสวา ปริกขีณา ไหน่ติ. เอต้าวตปิ โข ชาวุโส
สัพพาเอ โอภาสาธิมโม วุตโต ภควตา นิปปริยาเยนาติ.

๔๓ “กายลักขิ กายลักขีติ ชาวุโส วุจเจติ, กิตต์วาคำ นุ โข
ชาวุโส กายลักขิ วุตโต ภควตาติ.

อิชาวุโส ภิกขุ วิวิจเจว กาเมหิ ๆ เป ๆ ปุรัมมชฌานัน อุลลัมบัสซ
วิหริติ, ยถา ยถา จ ตทายคณิ ตถา ตถา น กายเนน ผลิต์วา วิหริติ.
เอต้าวตปิ โข ชาวุโส กายลักขิ วุตโต ภควตา ปริยาเยน.

ปุณ ปรัง ชาวุโส, ภิกขุ วิภักกัจจามานัง รูปสมา ๆ เป ๆ
ทุคิยชฌานัน. ตติยชฌานัน. จตุตถชฌานัน. เปรัมมชซ วิหริติ, ยถา ยถา
จ ตทายคณิ ตถา ตถา น กายเนน ผลิต์วา วิหริติ. เอต้าวตปิ
โข ชาวุโส กายลักขิ วุตโต ภควตา ปริยาเยน.

ปุณ ปรัง ชาวุโส, ภิกขุ สัพพะโส รูปัลลณณานัน สมตีกกมา
ปฏิวลลณณานัน อตฺถังคมา นานัตถิลลณณานัน อมณสิการา “อนันโต
อาภาโสติ อาภาสณณันจายคณิ อุลลัมบัสซ วิหริติ, ยถา ยถา จ
ตทายคณิ ตถา ตถา น กายเนน ผลิต์วา วิหริติ. เอต้าวตปิ
โข ชาวุโส กายลักขิ วุตโต ภควตา ปริยาเยน. ๆ เป ๆ

ปุณ ปรัง ชาวุโส, ภิกขุ สัพพะโส เนวลลณณานาลลณายคณิ
สมตีกกัมม ลลณณาวะตียคณิโรธิ อุลลัมบัสซ วิหริติ, บัลลณายบัลล
ทีลั้ว อาสวา ปริกขีณา ไหน่ติ, ยถา ยถา จ ตทายคณิ

ตถา ตถา นํ กาเยน ผุสฺสึทฺวา วิหริติ. เอตํวาทาบี โข อารุโธ
กายลักขิ วุตฺโต ภควตา นิปฺปริยาเยนาติ.

๔๔ “บัณฺเณวามุตฺโต บัณฺเณวามุตฺโตติ อารุโธ รุจฺจติ, กิตฺตวาทา
นุ โข อารุโธ บัณฺเณวามุตฺโต วุตฺโต ภควตาติ.

อิทวารุโธ ภิกขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ ๆ เป ๆ ปจฺจมันํ
บุปฺปมฺบิซฺช วิหริติ, บัณฺเณว ปณ ปชานาติ. เอตํวาทาบี โข
อารุโธ บัณฺเณวามุตฺโต วุตฺโต ภควตา ปริยาเยน. ๆ เป ๆ

ปณ จปรี อารุโธ, ภิกขุ สัพฺพะโส เวนฺสํณานาสํณายตนํ
สมตฺติกกัมมํ สํณเวทนิโรธํ บุปฺปมฺบิซฺช วิหริติ, บัณฺเณวบิซฺส
ทิสฺสา อาสวํ ปรีกชีนา โหนฺติ, บัณฺเณว ปณ
ปชานาติ. เอตํวาทาบี โข อารุโธ บัณฺเณวามุตฺโต วุตฺโต
ภควตา นิปฺปริยาเยนาติ.

๔๕ “อุกฺโขภาควิมุตฺโต อุกฺโขภาควิมุตฺโตติ อารุโธ รุจฺจติ,
กิตฺตวาทา นุ โข อารุโธ อุกฺโขภาควิมุตฺโต วุตฺโต ภควตาติ.

อิทวารุโธ ภิกขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ ๆ เป ๆ ปจฺจมันํ บุปฺปมฺบิซฺช
วิหริติ, ยถา ยถา จ ตทาสตนํ ตถา ตถา นํ กาเยน ผุสฺสึทฺวา
วิหริติ, บัณฺเณว ปณ ปชานาติ. เอตํวาทาบี โข อารุโธ
อุกฺโขภาควิมุตฺโต วุตฺโต ภควตา ปริยาเยน. ๆ เป ๆ

ปณ จปรี อารุโธ, ภิกขุ สัพฺพะโส เวนฺสํณานาสํณายตนํ
สมตฺติกกัมมํ สํณเวทนิโรธํ บุปฺปมฺบิซฺช วิหริติ, บัณฺเณวบิซฺส

ทิสฺสวา อาสววา ปริกฺขณวา โทณฺหิ, ยถา ยถา จ ตทายตนํ
ตถา ตถา นํ กาเยน สุสฺสึวา วิหเรติ, มัชฌิมา ยน ปชานาติ.
เอตฺตาวตทปฺปี โข ชาวุโส อุกโตภาควิมุตฺโต รุตฺโต
ภควตา นิปฺปริยาเยนาติ.

๔๖ “ สันตฺธิฏฺฐจิกโก อัมมโม สันตฺธิฏฺฐจิกโก อัมมโมติ ชาวุโส วุจฺจติ,
กิตฺตาวตทา นุ โข ชาวุโส สันตฺธิฏฺฐจิกโก อัมมโม รุตฺโต ภควตาติ.
อิตฺตาวุโส ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเอหิ ๆ เป ๆ ปจฺมชฺชณานํ
อุปสम्मปฺปชฺช วิหเรติ. เอตฺตาวตทปฺปี โข ชาวุโส สันตฺธิฏฺฐจิกโก อัมมโม
รุตฺโต ภควตา ปริยาเยน. ๆ เป ๆ

ยฺน จปรํ ชาวุโส, ภิกฺขุ สัพพะโส เวนสสันณานาสันณายตนํ
สมตฺตีกกมฺม สันณาวาทะยิตฺตนิโรธํ อุปสम्मปฺปชฺช วิหเรติ, มัชฌิมา ยน สัสส
ทิสฺสวา อาสววา ปริกฺขณวา โทณฺหิ. เอตฺตาวตทปฺปี โข ชาวุโส
สันตฺธิฏฺฐจิกโก อัมมโม รุตฺโต ภควตา นิปฺปริยาเยนาติ.

๔๗ “ สันตฺธิฏฺฐจิกโก นิพฺพานํ สันตฺธิฏฺฐจิกโก นิพฺพานนฺตฺติ ชาวุโส วุจฺจติ,
กิตฺตาวตทา นุ โข ชาวุโส สันตฺธิฏฺฐจิกโก นิพฺพานํ รุตฺตํ ภควตาติ.
อิตฺตาวุโส ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเอหิ ๆ เป ๆ ปจฺมชฺชณานํ
อุปสम्मปฺปชฺช วิหเรติ. เอตฺตาวตทปฺปี โข ชาวุโส สันตฺธิฏฺฐจิกโก นิพฺพานํ
รุตฺตํ ภควตา ปริยาเยน. ๆ เป ๆ

ยฺน จปรํ ชาวุโส, ภิกฺขุ สัพพะโส เวนสสันณานาสันณายตนํ
สมตฺตีกกมฺม สันณาวาทะยิตฺตนิโรธํ อุปสम्मปฺปชฺช วิหเรติ, มัชฌิมา ยน สัสส

ทิสฺสา อสฺสา ปรีกฺขีณา โหนฺติ. เอตฺตาวตฺตํ โข อวฺโส
 สันติฏฺฐิจิเก นีฬฺพานํ วุฑฺฒํ ภควตา นิปฺปรียาเยนาติ.

๔๘ “นีฬฺพานํ นีฬฺพานันฺติ อวฺโส วุฑฺฒิ, ฯ เป ฯ

๔๙ ปรีนีนฺฬพานํ ปรีนีนฺฬพานันฺติ ฯ เป ฯ

๕๐ “ตตฺถคฺคินีนฺฬพานํ ตตฺถคฺคินีนฺฬพานันฺติ อวฺโส วุฑฺฒิ, ฯ เป ฯ

๕๑ “ทิฏฺฐิจมฺมํ นีฬฺพานํ ทิฏฺฐิจมฺมนีนฺฬพานันฺติ อวฺโส วุฑฺฒิ,
 กิตฺตาวตฺตา นุ โข อวฺโส ทิฏฺฐิจมฺมนีนฺฬพานํ วุฑฺฒํ ภควตาติ.
 อิตฺตาวฺโส ภักฺขุ วิวิจฺเจว กามะเท ๒ เป ๒ ปรมฺมจฺฉมํ นุ อปฺปสํมฺบํชฺช
 วิหริติ. เอตฺตาวตฺตํ โข อวฺโส ทิฏฺฐิจมฺมนีนฺฬพานํ วุฑฺฒํ ภควตา
 ปรียาเยน. ๒ เป ๒ ปุณฺณ จเปรี อวฺโส, ภักฺขุ สัพฺปํ โส เนวสํณฺญา-
 นาสํณฺญาเยตนํ สมฺมิกกัมมํ สํณฺญาเวทยิตฺวาโร อปฺปสํมฺบํชฺช วิหริติ,
 บัณฺณายบฺลลํ ทิสฺสา อสฺสา ปรีกฺขีณา โหนฺติ. เอตฺตาวตฺตํ
 โข อวฺโส ทิฏฺฐิจมฺมนีนฺฬพานํ วุฑฺฒํ ภควตา นิปฺปรียาเยนาติ.
 บัณฺณจาลวักฺโค โส บัณฺณจโม.

หัตถิรฺรหฺทานํ ภวติ.

“บัณฺณจาลํ การุณฺณํ อุกฺโก สันติฏฺฐิจิกา เทว
 นีฬฺพานํ ปรีนีนฺฬพานํ ตตฺถคฺคิทิฏฺฐิจมฺมํมิเกน จาติ.

นรานิปาเต บัณฺณณาสกํ สมฺมํหิตํ.

นรานิปาเต บัณฺณณาสกํลึงคฺคิโต ปรมวักโค.

๕๒ “เขมํ เขมฺนฺติ อวฺโส วุฑฺฒิ, กิตฺตาวตฺตา นุ โข อวฺโส

เขมํ วุฑฺฒํ ภควตาติ.

อิธาวุโส ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ ๆ เป ๆ ปรมชฺชณานิ
อูปัสสมันตฺตํ วิหวติ. เอตฺตวาทานิ โข ธวฺวโส เขมํ วุฑฺฒํ
ภควตา ปรียาเยน. ๆ เป ๆ

ปณฺ ปรํ ธวฺวโส, ภิกฺขุ สัพฺพโส เนวสฺสณณานาสฺสณณายตนํ
สมตฺติกกมฺมํ สฺสณณาวะตยิตฺตนิโรธํ อูปัสสมันตฺตํ วิหวติ, ปันณายบฺบัสส
ทิสฺสวํ ธาตวํ ปรีกฺขณํ ไหฺมติ. เอตฺตวาทานิ โข ธวฺวโส
เขมํ วุฑฺฒํ ภควตา, นิปฺปรียาเยนาติ.

๕๓ “เขมํบฺบัตฺโต เขมํบฺบัตฺโตติ ธวฺวโส วุฑฺฒติ, ๆ เป ๆ

๕๔ “อมตํ อมตํติ ธวฺวโส วุฑฺฒติ.

๕๕ “อมกฺกบฺบัตฺโต อมกฺกบฺบัตฺโตติ ธวฺวโส วุฑฺฒติ.

๕๖ “อภยบฺบัตฺโต อภยบฺบัตฺโตติ ธวฺวโส วุฑฺฒติ.

๕๗ “บฺบัสสํ อธิ บฺบัสสํ อธิติ ธวฺวโส วุฑฺฒติ.

๕๘ “อนุปฺพพฺบัสสํ อธิ อนุปฺพพฺบัสสํ อธิติ ธวฺวโส วุฑฺฒติ.

๕๙ “นิโรโธ นิโรโธติ ธวฺวโส วุฑฺฒติ.

๖๐ “อนุปฺพพฺพนโรโธ อนุปฺพพฺพนโรโธติ ธวฺวโส วุฑฺฒติ, กิตฺตวาทา
นุ โข ธวฺวโส อนุปฺพพฺพนโรโธ วุฑฺฒโต ภควตาติ.

อิธาวุโส ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ ๆ เป ๆ ปรมชฺชณานิ อูปัสสมันตฺตํ
วิหวติ. เอตฺตวาทานิ โข ธวฺวโส อนุปฺพพฺพนโรโธ วุฑฺฒโต
ภควตา ปรียาเยน. ๆ เป ๆ

ปุณ จปร อวุโส, ภิกขุ สัพพะโส เวนสัจฉานาสัจฉินายตนํ
 สมตักกัมมํ สัจฉนเวทิตฺตนิโรธํ อปัสสัมบิซซ วิหริติ, บัณเณย-
 บัสสํ ทิสฺวา อาสวํ ปริกฺขีณา โทณฺติ. เอตฺถาวตานิ โข อวุโส
 อนุปุพฺพนิโรธो วุตฺโต ภควตา นิปฺปรียาเยนาติ.

๖๑ นว ภิกขเว ธัมเม อปัปฺปาย อภัพฺโพ อรหัตตํ สัจฉิกาตุํ.
 กตเม นว? ภาคํ โทสํ โมหํ โภกํ อูปเนหํ มกฺกํ ปฺลาลํ อิสฺสํ
 มัจฉริยํ. อิมํ โข ภิกขเว นว ธัมเม อปัปฺปาย อภัพฺโพ
 อรหัตตํ สัจฉิกาตุํ.

นว ภิกขเว ธัมเม ปฺปาย ภัพฺโพ อรหัตตํ สัจฉิกาตุํ. กตเม
 นว? ภาคํ โทสํ โมหํ โภกํ อูปเนหํ มกฺกํ ปฺลาลํ อิสฺสํ มัจฉริยํ.
 อิมํ โข ภิกขเว นว ธัมเม ปฺปาย ภัพฺโพ อรหัตตํ สัจฉิกาตุณฺติ.

เขมวักโค ปจโม.

ตัตถุทฺธานิ

“เขโม จ อมตํ เจว” อภยบัสสํตํอิเยน จ

นิโรธो อนุปุพฺพโพ เจว ธัมมํปฺปายภัพฺเพน จาติ.

นวกานิปาเต ปุณฺณาสกาสังคหิตโต ทุตติยวักโค.

๖๒ บัณ จิมาณี ภิกขเว สิกฺขาหุพฺพัสสยานิ. กตมานิ บัณจ
 ปาณาติปาโต อทินฺนทานํ กาเมสุ มิจฺฉาจาโร มุสาวาโต
 สุราเมรยมัชชปมาทญฺจานํ. อิมานิ โข ภิกขเว บัณจ สิกฺขาหุพฺพัสสยานิ.
 อิมสฺส โข ภิกขเว บัณจันนํ สิกฺขาหุพฺพัสสยานํ ปทานาย

จัตตาโร สติปัญฺเณ จาเวตฺตํ. กตเม จัตตาโร? อธิ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ กาเย กายานุบัลลํ วิหริติ, อาตาปี สัมปชาโน สติมา
วิเนยฺย โลเก อภิชฌาโทมนัสสํ, เวทนาสุ ๑ เป ๑ จิตฺเต. อัมเมสุ
อัมมานุบัลลํ วิหริติ, อาตาปี สัมปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
อภิชฌาโทมนัสสํ. อิมสฺส โข ภิกฺขเว บัณฺเณนํ ลิกฺขิตุพฺพัตถานํ
ปทานาย อิม จัตตาโร สติปัญฺเณ จาเวตฺตํ.

๖๓ บัณฺเณนิ ภิกฺขเว นีวรณานิ. กตเม บัณฺเณ? กามจันฺถนํ นีวรณํ
พฺยาปาทนํ นีวรณํ อิมํ นีวรณํ อุตฺตจฺเจกฺกจฺเจนํ วิจิจฺฉานํ นีวรณํ.
อิมานิ โข ภิกฺขเว บัณฺเณ นีวรณานิ.

อิมสฺส โข ภิกฺขเว บัณฺเณนํ นีวรณานํ ปทานาย จัตตาโร
สติปัญฺเณ จาเวตฺตํ. กตเม จัตตาโร? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
กาเย กายานุบัลลํ วิหริติ, อาตาปี สัมปชาโน สติมา วิเนยฺย
โลเก อภิชฌาโทมนัสสํ, เวทนาสุ ๑ เป ๑ จิตฺเต. อัมเมสุ
อัมมานุบัลลํ วิหริติ, อาตาปี สัมปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
อภิชฌาโทมนัสสํ. อิมสฺส โข ภิกฺขเว บัณฺเณนํ นีวรณานํ ปทานาย
อิม จัตตาโร สติปัญฺเณ จาเวตฺตํ.

๖๔ บัณฺเณนิ ภิกฺขเว กามคุณา. กตเม บัณฺเณ? จักฺขุวิณฺเณยฺยา
รูปา อิมฺหิ กันธา มนาปา ปยฺรูปา กามุบัลลํ หิตา รชนียา,
โสทวิณฺเณยฺยา สัตฺตา ๑ เป ๑ ขานวิณฺเณยฺยา คันธา. ชีววิณฺเณยฺยา
รสา. กายวิณฺเณยฺยา โสภณวิณฺเณยฺยา อิมฺหิ กันธา มนาปา ปยฺรูปา

กามุปปลัณห์หิตา รัชฌิยา. อิม โข ภิกขเว บัณฺฑิ กามคฺคณา.

อิมสฺส โข ภิกขเว บัณฺฑิโน กามคฺคณานิ ปธานาย อิม
จัตถาโร สติปัฏฺฐจํภา ภาเวตฺถ์พพาติ.

๖๕ บัณฺฑิ จิเม ภิกขเว อุปาทานักขันธํ. กตเม บัณฺฑิ?
รูปุปาทานักขันธो เวทนุปาทานักขันธो สฺสเนยุปาทานักขันธो
สํขารุปาทานักขันธो วิมลฉาณูปาทานักขันธो. อิม โข
ภิกขเว บัณฺฑิอุปาทานักขันธํ.

อิมสฺส โข ภิกขเว บัณฺฑิโน อุปาทานักขันธานิ ปธานาย อิม
จัตถาโร สติปัฏฺฐจํภา ภาเวตฺถ์พพาติ.

๖๖ บัณฺฑิ จิมานิ ภิกขเว โอรัมภักคิยานิ สํโยชนานิ. กตมานิ
บัณฺฑิ? สักกายคิฏฺฐิจิ วิจิจจํภา สีสัพพะปรมาสโต กามจันฺนํโท
พียาปาโท. อิมานิ โข ภิกขเว บัณฺฑิ โอรัมภักคิยานิ สํโยชนานิ.

อิมสฺส โข ภิกขเว บัณฺฑิโน โอรัมภักคิยานิ สํโยชนานิ
ปธานาย อิม จัตถาโร สติปัฏฺฐจํภา ภาเวตฺถ์พพาติ.

๖๗ บัณฺฑิ จิมา ภิกขเว คคิโย. กตมา บัณฺฑิ? นิรโย
ตริจํฆานโยนิ ปัตติวิสโย มนุสฺสํ เทวา. อิม โข ภิกขเว
บัณฺฑิ คคิโย.

อิมสฺส โข ภิกขเว บัณฺฑิโน คคินิ ปธานาย อิม จัตถาโร
สติปัฏฺฐจํภา ภาเวตฺถ์พพาติ.

๖๘ บัณฺฑิ จิมานิ ภิกขเว มัจฉริยานิ. กตมานิ บัณฺฑิ?
อวาตมัจฉริยํ กุลมัจฉริยํ อากมัจฉริยํ วิตฺถมัจฉริยํ สัมมมัจฉริยํ.

อิมานิ โข ภิกขเว บัณฺฑ มัจฉริยานิ.

อิมสฺส โข ภิกขเว บัณฺฑันัน มัจฉริยานํ ปธานาย อิม
จัตถาโร สติปัญฺณานา ภาเวตัพพาทิ.

๖๙ บัณฺฑิมานิ ภิกขเว อุตฺถัมภาคิยานิ สํโยชนานิ. กตมานิ
บัณฺฑิ? รูปราโค อรูปราโค มาโน อุตฺถัจฺจ อวิชชา. อิมานิ โข
ภิกขเว บัณฺฑุตฺถัมภาคิยานิ สํโยชนานิ.

อิมสฺส โข ภิกขเว บัณฺฑันัน อุตฺถัมภาคิยานํ สํโยชนานํ
ปธานาย อิม จัตถาโร สติปัญฺณานา ภาเวตัพพาทิ.

๗๐ บัณฺฑิมเ ภิกขเว เจโตชิตา. กตเม บัณฺฑิ? อิท ภิกขเว
ภิกขุ สัตถริ กังขติ วิจิกิณฺณติ นานิมุจฺจติ น สัมปัสสิตติ. โย
โส ภิกขเว ภิกขุ สัตถริ กังขติ วิจิกิณฺณติ นานิมุจฺจติ
น สัมปัสสิตติ; ตัสส จิตฺตํ น นมตี อากัมมํ ปาย อนุโยคาย
สัจจํ น ปธานาย, ยัสส จิตฺตํ น นมตี อากัมมํ ปาย อนุโยคาย
สัจจํ น ปธานาย, อโย ปจฺจโม เจโตชิตो. ปุณฺณ จปฺวํ ภิกขเว,
ภิกขุ อัมมเ กังขติ ๆ เป ๆ สํเว กังขติ. ลิกฺขาย กังขติ,
สพฺพหิมจาริสฺส กุปฺปโต โหติ อนัตถมโน อาหตจิตฺโต ชีลชาโต.
โย โส ภิกขเว ภิกขุ สพฺพหิมจาริสฺส กุปฺปโต โหติ อนัตถมโน
อาหตจิตฺโต ชีลชาโต; ตัสส จิตฺตํ น นมตี อากัมมํ ปาย อนุโยคาย
สัจจํ น ปธานาย, ยัสส จิตฺตํ น นมตี อากัมมํ ปาย อนุโยคาย

สาตัจฉาย ปธานาย; อญ บัณฺโณ เจโตชโล.

อิมสฺส โข ภิกขเว บัณฺณํ เจโตชลาํ ปธานาย อิม
จัตตาริ สติปัญฺจนา ภาเวตฺถพฺพาติ.

๗๑ บัณฺโณ ภิกขเว เจตโสวินิพฺพณา. กตเม บัณฺโ?

อธ ภิกขเว ภิกขุ กามสฺส อวิตฺราโค โหติ อวิตฺตัจฉนฺโต อวิตฺเตโม
อวิตฺตปฺปาสิ อวิตฺตปริฬาโ อวิตฺตคฺคโณห. โย โส ภิกขเว

ภิกขุ กามสฺส อวิตฺราโค โหติ อวิตฺตัจฉนฺโต อวิตฺเตโม อวิตฺตปฺปาสิ
อวิตฺตปริฬาโ อวิตฺตคฺคโณห; ตสฺส จิตฺตํ น นมตี ธาตฺตปฺปาย

อนฺุโยคาย สาตัจฉาย ปธานาย, ยสฺส จิตฺตํ น นมตี ธาตฺตปฺปาย

อนฺุโยคาย สาตัจฉาย ปธานาย; อญ ปจฺโม เจตโสวินิพฺพณฺโ.

ปฺน จปรํ ภิกขเว, ภิกขุ กามสฺส อวิตฺราโค โหติ, รุเป อวิตฺราโค
โหติ; ยาวตฺตํ อุตฺตวาทะทํ ญฺณชิตฺวา เสยฺยสฺสํ ยสฺสสฺส

มิทฺตสฺสํ อนฺุยุตฺโต วิหริตี, อธิณฺตรํ เทวนิกายํ ปณฺิธาย พหฺมจฺริยํ
จรตี “อิมินาหํ สีเลน วา วเตน วา ตเปน วา พหฺมจฺริเยน วา

เทโว วา ภวีสฺสามิ เทวธิณฺตโร วาตี. โย โส ภิกขเว ภิกขุ
อธิณฺตรํ เทวนิกายํ ปณฺิธาย พหฺมจฺริยํ จรตี “อิมินาหํ สีเลน วา

วเตน วา ตเปน วา พหฺมจฺริเยน วา เทโว วา ภวีสฺสามิ
เทวธิณฺตโร วาตี, ตสฺส จิตฺตํ น นมตี ธาตฺตปฺปาย อนฺุโยคาย

สาตัจฉาย ปธานาย; อญ บัณฺโณ เจตโสวินิพฺพณฺโ. อิม โข

ภิกขเว บัณฺโ เจตโสวินิพฺพณา.

นวกนิปาเต บัณฑิตกาลังคหิโต ตติยวัคโค.

๑๒๓

อิมสฺส โข ภิกขเว บัณฑิตํ เจตโสวินิพฺพันฺธานํ ปทานาย
จัตถาโร สติปัญฺจนา ภาเวตฺถัปปา. กตเม จัตถาโร? อธิ ภิกขเว
ภิกขุ กาเย กายานุสฺสํ วิหริตฺติ, อาตาปี สัมปชาโน สติมา วิเนยฺย
โตเก อภิชฌาโทมนสฺสํ, เวทนาสุ ๗ เป ๗ จิตฺเตสุ. อัมมํ
อัมมานุสฺสํ วิหริตฺติ, อาตาปี สัมปชาโน สติมา วิเนยฺย โตเก
อภิชฌาโทมนสฺสํ. อิมสฺส โข ภิกขเว บัณฑิตํ เจตโสวินิพฺพันฺธานํ
ปทานาย อิม จัตถาโร สติปัญฺจนา ภาเวตฺถัปปา.

วัคโค ทูติโย.

ตตฺถุทฺธานํ ภวติ

ลิกขา นิวารณา กามา ชนฺธํ จ โอรัมภาคิยา
คตติ มัจจวิยญฺเวย. อุตฺตัมภาคิยานํ อญฺญํ
เจโตชโลวินิพฺพันฺ โอติ.

นวกนิปาเต บัณฑิตกาลังคหิโต ตติยวัคโค

๓๒ บัณฑิตํ ภิกขเว ลิกขาทุพฺพลฺลียานิ. กตมานิ บัณฑิตํ
ป ณาติปาโต ๗ เป ๗ สุราเมรยมัชชปมาทญฺ्ञานํ. อิมานิ โข
ภิกขเว บัณฑิตํ ลิกขาทุพฺพลฺลียานิ.

อิมสฺส โข ภิกขเว บัณฑิตํ ลิกขาทุพฺพลฺลียานํ ปทานาย
จัตถาโร สัมมัมปธานา ภาเวตฺถัปปา. กตเม จัตถาโร? อธิ
ภิกขเว ภิกขุ อนุสํยํ นานํ ปาปกานํ อकुสลาณํ อัมมํ

อนุปัฏฐาย ฉันทิ ชเนติ วายมติ วิริย อารภติ จิตฺต
 บัคคัณฺหาติ ปทหติ, อุပ္ปันฺณานํ ปาปกานํ อกุลฺลานํ ธมฺมานํ
 ปทานาย ฉันทิ ชเนติ วายมติ วิริย อารภติ จิตฺต
 บัคคัณฺหาติ ปทหติ, อนุปัฏฐานํ กุลฺลานํ ธมฺมานํ อุပ္ปาทาย
 ฉันทิ ชเนติ วายมติ วิริย อารภติ จิตฺต บัคคัณฺหาติ ปทหติ,
 อุပ္ปันฺณานํ กุลฺลานํ ธมฺมานํ จิตฺตยา อสํมโมสาย ภิกฺขโยภาวาย
 เวปุลฺลํ ภาวนาย ปาริปุริยา ฉันทิ ชเนติ วายมติ วิริย
 อารภติ จิตฺต บัคคัณฺหาติ ปทหติ. อิมสฺส โข ภิกฺขเว บัณฺฑจันฺนิ
 ลิกฺขิตุพฺพัตถียานํ ปทานาย อิมํ จัตถาโร สัมมัมปธานา ภาเวตฺถัปปา.
 (ยาวตา สัมมัมปธานวเสน วิตถาเรณติ).

๗๓ บัณฺฑจิมํ ภิกฺขเว เจตโสวินิพฺพนํ. กตเม บัณฺฑจ ?
 อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กามะสุ อวิตราโค โหติ ฯ เป ฯ อิมํ โข
 ภิกฺขเว บัณฺฑจํ เจตโสวินิพฺพนํ.

อิมสฺส โข ภิกฺขเว บัณฺฑจันฺนิ เจตโสวินิพฺพนํ ปทานาย
 จัตถาโร สัมมัมปธานา ภาเวตฺถัปปา. กตเม จัตถาโร ? อธิ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ อนุปัฏฐานํ ปาปกานํ อกุลฺลานํ ธมฺมานํ อนุปัฏฐาย
 ฉันทิ ชเนติ วายมติ วิริย อารภติ จิตฺต บัคคัณฺหาติ ปทหติ,
 อุပ္ปันฺณานํ ปาปกานํ อกุลฺลานํ ธมฺมานํ ปทานาย ฯ เป ฯ อนุปัฏฐานํ
 กุลฺลานํ ธมฺมานํ อุပ္ปาทาย. อุပ္ปันฺณานํ กุลฺลานํ ธมฺมานํ
 จิตฺตยา อสํมโมสาย ภิกฺขโยภาวาย เวปุลฺลํ ภาวนาย ปาริปุริยา

นวกนิปาเต บัณฑิตกาลังคหิโต จตุตถวัคโค. ๑๒๕

ฉันทิ ชเนติ วายมตี วิริยิ ชารกตี จิตฺติ บัคคณฺหาตี ปทหติ.
อิมสฺส โข ภิกฺขเว บัณฺณินํ เจตโสวินิพฺพนํ ปทานาย
อิมเ จัตตาโร สัมมํปฺปธานา ภาเวตฺถพฺพาติ.

วัคโค ตติโย.

นวกนิปาเต บัณฑิตกาลังคหิโต จตุตถวัคโค.

๗๔ บัณฺณิมาณี ภิกฺขเว ลิกฺขาทุพฺพลฺลียานี. กตมานิ บัณฺณิ
ปาณาคีปาโต ๆ เป ๆ สุราเมรยมฺหัชชปมาทญฺ्ञานํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว
บัณฺณิ ลิกฺขาทุพฺพลฺลียานี.

อิมสฺส โข ภิกฺขเว บัณฺณินํ ลิกฺขาทุพฺพลฺลียานี ปทานาย
จัตตาโร อิทฺธิปาทา ภาเวตฺถพฺพา. กตเม จัตตาโร? อธิ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสฺมาธิปธานสํวารสมันนาคตฺติ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ,
วิริยสฺมาธิปธานสํวารสมันนาคตฺติ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, จิตฺตสฺมาธิ-
ปธานสํวารสมันนาคตฺติ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วิมฺลาสฺมาธิปธาน-
สํวารสมันนาคตฺติ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. อิมสฺส โข ภิกฺขเว
บัณฺณินํ ลิกฺขาทุพฺพลฺลียานี ปทานาย อิมเ จัตตาโร อิทฺธิปาทา
ภาเวตฺถพฺพาติ. (ทวิปทเสสา อิทฺธิปาทวเสน วิตฺถาเวตฺถพฺพา).

๗๕ บัณฺณิมาณี ภิกฺขเว เจตโสวินิพฺพนํ. กตเม บัณฺณิ
อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเมสุ อวิตราคิ โหติ ๆ เป ๆ อิม โข
ภิกฺขเว บัณฺณิ เจตโสวินิพฺพนํ.

อิมสฺส โข ภิกขเว บัณฺฑิณฺณํ เจตโสวินิพฺพันฺธานํ ปหานาย
 อิมํ จัตตาโร อิทฺธิปาทา ภาเวตฺถ์พพา. กตเม จัตตาโร? อธิ
 ภิกขเว ภิกขุ ฉนฺทสมฺมาธิปธานสํขารสมฺณํนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ,
 วิริยสมฺมาธิ-จิตฺตสมฺมาธิ-วิมฺลสาสมฺมาธิ-ปธานสํขารสมฺณํนาคตํ อิทฺธิปาทํ
 ภาเวติ. อิมสฺส โข ภิกขเว บัณฺฑิณฺณํ เจตโสวินิพฺพันฺธานํ ปหานาย
 อิมํ จัตตาโร อิทฺธิปาทา ภาเวตฺถ์พพาติ.

วักโค จตุตฺถโก.

จัตตาโร สติปัฏฺฐานา ปธานา จตุโร ปเท
 จัตตาโร อิทฺธิปาทาญํ ปุริเมเหเตหิ โยชเยติ.

นวกนิปาเต ปุณฺณณาลกาลังคหิโต บัณฺฑิมวักโค.

๗๖ ราคัสฺส ภิกขเว อภิณฺเวยาย นว ธัมมา ภาเวตฺถ์พพา.
 กตเม นว? อสุภสํวิญา มรณสํวิญา อาหาร ปฏิกูลสํวิญา
 สัพฺพโสเก อนภิตสํวิญา อนิจฺจสํวิญา อนิจฺเจ ทุกฺขสํวิญา
 ทุกฺโข อนภิตสํวิญา ปหานสํวิญา วิราคสํวิญา. ราคัสฺส
 ภิกขเว อภิณฺเวยาย อิมํ นว ธัมมา ภาเวตฺถ์พพาติ.

๗๗ ราคัสฺส ภิกขเว อภิณฺเวยาย นว ธัมมา ภาเวตฺถ์พพา.
 กตเม นว? ปรมชฺชฌานํ ทุตฺติยชฺชฌานํ ตติยชฺชฌานํ จตุตฺถชฺชฌานํ
 อากาสานันณียายตนํ วิณฺณานันณียายตนํ อากิณฺจณฺเวยายตนํ
 เนวสํวิญานาสํวิญายตนํ สํวิญาเวทยิตฺถิโวโธ. ราคัสฺส ภิกขเว

อภินฺณาย อิเม นว ธัมมา ภาเวตฺถัปปา.

๗๘ ราคัสฺส ภิกฺขเว ปริณฺณาย ปริกฺขาย ปทานาย ขยาย
 วยาย วิราคาย นิโรธาย จาคาย ปฏฺฐินัสฺสัคคํ อิเม นว
 ธัมมา ภาเวตฺถัปปา. โทสัสฺส โมหัสฺส โกธัสฺส อูปนาหัสฺส
 มกฺกขัสฺส ปลาสฺส อีสฺสาย มัจฉริยัสฺส มายาย ตาเจยฺยัสฺส
 ถัมภัสฺส สารัมภัสฺส มานัสฺส อติมานัสฺส มทฺธัสฺส ปมาทฺธัสฺส
 อภินฺณาย ปริณฺณาย ปริกฺขาย ปทานาย ขยาย วยาย
 วิราคาย นิโรธาย จาคาย ปฏฺฐินัสฺสัคคํ อิเม นว ธัมมา
 ภาเวตฺถัปปาติ. อิทมโว ภควา. ชัตตมณา เต ภิกฺขู ภควโต
 ภาสิตํ อภินันฺตุณฺติ.

นวนกนิปาตํ สมัตตํ.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

BL
1411
T8
1893
v.23

Tripitaka
[Tripitaka]

~~_____~~

